

Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

**Збірник наукових праць
№3 (286)**

Київ 2025

**Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць
Вип. 3 (286). – К., 2025. – 268 с.**

Рекомендовано Вченою радою ДНДІМЕ
Протокол №2 від 20.02.2025 р.

Збірник статей присвячено науковим здобуткам молодих науковців – аспірантів та здобувачів наукових ступенів кандидата та доктора економічних наук. Він охоплює широкий спектр проблем із таких напрямів:

- макроекономічні аспекти сучасної економіки;
- інноваційно–інвестиційна політика;
- економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності;
- розвиток регіональної економіки;
- соціально–трудова проблеми.

Розраховано на науковців і спеціалістів, які займаються питаннями управління економікою та вивчають теорію та практику формування ринкових відносин в Україні.

Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2019 р. № 1643 даний збірник віднесено до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук, категорія «Б».

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

СТУДІНСЬКА Г.Я., доктор економічних наук (головний науковий редактор)
ХОДЖАЯН А.О доктор економічних наук, професор (заступник наукового редактора)
ПАСІЧНИК Ю.В. доктор економічних наук, професор (заступник наукового редактора)
ЗАХАРІН С.В., доктор економічних наук, с.н.с. (заступник наукового редактора)
АЛЕКСЄЄВ І.В., доктор економічних наук, професор
НЕБОТОВ П.Г., кандидат економічних наук, директор
ВАРНАЛІЙ З.С., доктор економічних наук, професор
ГУЖВА І.Ю., доктор економічних наук
КИЗИМ М.О., доктор економічних наук, професор, член–кор НАНУ
КУЛЬПІНСЬКИЙ С.В., доктор економічних наук
КОРНЕЄВ В.В., доктор економічних наук, професор
ВАСИЛЬЧАК С.В., доктор економічних наук, професор
ЛОПУШНЯК Г.С., доктор економічних наук, професор
КИЧКО І.І., доктор економічних наук, професор
ШОСТАК Л.Б., доктор економічних наук, професор
ГАРБАР Ж.В., доктор економічних наук, доцент, професор
ЧЕРКАШИНА К.Ф., кандидат економічних наук, доцент
ІВАНОВ Є.І., кандидат економічних наук (відповідальний секретар)

МІЖНАРОДНА РЕДАКЦІЙНА РАДА

АГНЄШКА ДЗЮБІНСЬКА, доктор філософії, Економічний університет м. Катовіце, Польща, професор кафедри менеджменту підприємства
АДАМ САМБОРСЬКИЙ, доктор філософії, Економічний університет м. Катовіце Польща, кафедра менеджменту підприємства
ВІРГІНІЯ ЮРЕНІСНЕ, професор, доктор наук, завідувач кафедри філософії та культурології, Каунаський факультет, Вільнюський університет, Литва
ГОРБОВИЙ АРТУР ЮЛІАНОВИЧ, професор, доктор технічних наук, Словацька Академія аграрних наук, член відділення економіки та менеджменту, (Словацька республіка)
ДІАНА СПУЛБЕР, доктор філософії, Університет Генуї, асистент професора кафедри філософії суспільств, м. Генуя (Італія)
ІВАН ТЕНЕВ ДМИТРОВ, професор, доктор економічних наук, Університет «проф. д-р Асен Златаров», завідувач кафедри економіки і управління, м. Бургас (Болгарія)
МІТАР ЛУТОВАЦ, професор, доктор технічних наук, Університет Уніон ім. Миколи Тесла, факультет індустріального управління, завідувач кафедри технологій, м. Белград (Сербія)
ЮРАЙ СІПКО, професор, доктор економічних наук, Словацька Академія наук, директор інституту економічних досліджень, м. Братислава (Словацька республіка)
СОФІЯ ВИШКОВСЬКА, професор, доктор наук, зав. кафедри організації і управління (факультет управління) Технологічно–природничий університет ім. Яна і Єнджея Снядецьких у Бидгощі, Бидгощ, Польща
СТЕФАН ДИРКА, доктор економічних наук, професор, Вища економічна школа, м. Катовіце, Польща, професор кафедри менеджменту і маркетингу. Міжнародний акредитор Міністерства науки і освіти Республіки Казахстан
ТОМАШ БЕРНАТ, професор, доктор наук, завідувач кафедри мікроекономіки, факультет економіки і менеджменту, Щецинський університет, Польща

Друковане періодичне видання «Формування ринкових відносин в Україні»
внесене в міжнародну базу даних періодичних видань:
ISSN 2522–1620

Key title: Formuvannâ rinkovih vidnosin v Ukraïni
Abbreviated key title: Form. rinkovih vidnosin Ukr.

Індексування і реферування: Україніка Наукова, Джерело

Міжнародні інформаційні та наукометричні бази даних: Google Scholar, Index Copernicus International (ICI), Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.

Формування ринкових відносин в Україні, 2025. Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ 22545–12445ГПР від 20.02.2017 року

© Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки, 2025

State Scientific Research Institute of Informatization and Economic Modeling

MARKET RELATIONS DEVELOPMENT IN UKRAINE

**Collection of scientific works
№3 (286)**

Kyiv 2025

**Market Relations Development in Ukraine: Collection of scientific works
Volume 3 (286). K., 2025. – 268 p.**

Recommended by the Academic Council SSRIEM

Protocol No. 2 dated February 20, 2025

The collection of articles is devoted to scientific achievements of young scientists – graduate students and candidates for scientific degrees of Ph.D and doctor of economic sciences. It covers a wide range of issues in these areas:

- Macro–economic aspects of modern economy;
- Innovation and investment policy;
- Economic issues of industries and types of economic activity development;
- Development of a regional economy;
- Social–labor problems.

Collection of works is focused on scientists and specialists dealing with economic management and those, who learn the theory and practice of market economy in Ukraine.

According to the Decree of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 1643 of December 28, 2019, this collection is included in the List of scientific professional editions of Ukraine in which the results of the dissertation works for obtaining the scientific degrees of doctor and candidate of sciences, category «B» can be published.

EDITORIAL BOARD

G. STUDINSKA, Doctor of Economics, (Chief Scientific Editor)
A. KHODZHAIAN, Doctor of Economics, Professor (Deputy Editor in Chief)
Y. PASICHNYK, Doctor of Economics, Professor (Deputy Editor in Chief)
S. ZAKHARIN, Doctor of Economics, Professor, Senior Researcher (Deputy Editor in Chief)
I. ALEKSEEV, Doctor of Economics, Professor
P. NEBOTOV, Candidate of Science, Director
Z. VARNALIY, Doctor of Economics, Professor
I. GUZHVA, Doctor of Economics
M. KYZYM, Doctor of Economics, Professor, member of the NASU
S. KULPINSKY, Doctor of Economics
V. KORNEEV, Doctor of Economics, Professor
S. VASYLCHAK, Doctor of Economics, Professor
H. LOPUSHNIAK, Doctor of Economics, Professor
I. KYCHKO, Doctor of Economics, Professor
L. SHOSTAK, Doctor of Economics, Professor
Z. HARBAR, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
K. CHERKASHYNA, Ph.D, Economic Sciences, Assistant Professor
Ye. IVANOV, Candidate of Science (Economics) (executive secretary)

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

AGNESHKA DZYUBINSKAYA, Doctor of Philosophy, Economic University of Katowice, Poland, Professor of the Department of Management of the Enterprise
ADAM SAMBORSKI, Ph.D., Economic University of Katowice, Poland, Professor of the Department of Enterprise Management
VIRGINIA YURENIENE, Professor, Doctor of Science, Head of the Department of Philosophy and Culturology, Kaunas Faculty, Vilnius University, Lithuania
GORBOVY ARTHUR YULIANOVICH, Professor, Doctor of Technical Sciences, Slovak Academy of Agrarian Sciences, member of the Department of Economics and Management, (Slovakia)
DIANA SPULBER, Ph.D., University of Genoa, Assistant Professor, Department of Philosophy of Societies, Genoa (Italy)
IVAN TYNEV DMITROV, Professor, Doctor of Economics, University «Prof. Dr. Asen Zlatarov, Head of the Department of Economics and Management, Burgas (Bulgaria)
MITAR LUTOVATS, Professor, Doctor of Technical sciences, UNION UNIV. Mykola Tesla, Faculty of Industrial Management, Head of Technology Department, Belgrade (Serbia)
YURAY SIPKO, Professor, Doctor of Economics, Slovak Academy of Sciences, Director of the Institute for Economic Research, Bratislava, Slovakia)
SOFIA VISHKOVSKA, Professor, Doctor of Sciences, Head of Department of Organization and Management, UTP University of Science and Technology, Bydgoszcz, Poland
STEFAN DIRKA, Doctor of Economics, Professor, Higher Economics School in Katowice Poland, Professor of Management and Marketing Department. International accredited by the Ministry of Science and Education of the Republic of Kazakhstan
TOMASH BERNAT, Professor, Doctor of Science, Head of the Department of Microeconomics, Faculty of Economics and Management, Szczecin University, Poland

Printed periodical «Market Relations Development in Ukraine»

Included in the international database of periodicals:

ISSN 2522–1620

Key title: Formuvannâ rinkovih vidnosin v Ukraïni

Abbreviated key title: Form. rinkovih vidnosin Ukr.

Indexing and reviewing: Ukrainika Naukova, Dzherelo

International information and scientometric data base: Google Scholar, Index Copernicus International (ICI), National Library of Ukraine after V.I. Vernadskiy

Market Relations Development in Ukraine, 2025. Certificate of state registration of printed mass media Series KB 22545–12445 PR from 02.20.2017

© State Research Institute of Informatization and Economic Modeling, 2025

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 339.543(477)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15623433>

ПІТЮЛИЧ М. М.

ТИМЧАК М. В.

МІНКОВИЧ В. Т.

Митні органи України: завдання та структура управління

Предметом дослідження є митні органи України.

Метою дослідження є визначити завдання та структуру митних органів України.

Методи дослідження. У статті використані діалектичний метод наукового пізнання, метод аналізу і синтезу, порівняльний метод, метод узагальнення даних.

Результати роботи. У статті досліджено митні органи України, визначено їх завдання та структуру управління. Охарактеризовано структуру Держмитслужби. Доведено, що ефективність роботи митних органів має прямий вплив на наповнення державного бюджету.

Висновки. Митні органи України відіграють важливу роль у забезпеченні економічної безпеки держави, регулюванні зовнішньоекономічної діяльності та наповненні державного бюджету. Їхні основні завдання включають: митний контроль та оформлення товарів, боротьбу з контрабандою та порушеннями митних правил, справляння митних платежів та ведення митної статистики. Структура управління митною службою України є дворівневою. Центральним органом є Державна митна служба України, яка здійснює керівництво та координацію діяльності митниць. На регіональному рівні діють митниці, що безпосередньо здійснюють митний контроль та оформлення у визначених зонах діяльності. Митниці можуть мати у своєму складі митні пости та інші структурні підрозділи. Ефективне функціонування митних органів є важливим фактором для розвитку економіки України, забезпечення захисту національних інтересів та інтеграції у світову торговельну систему.

Ключові слова: митні органи, митниця, митні платежі, митний контроль, митне законодавство, митна статистика, контрабанда, митна політика, митна справа, процедури.

PITYULYCH M. M.

TYMCHAK M. V.

MINKOVYCH V. T.

Customs authorities of Ukraine: tasks and management structure

The subject of the study is the customs authorities of Ukraine.

The purpose of the study is to determine the tasks and structure of the customs authorities of Ukraine.

Research methods. The article uses the dialectical method of scientific knowledge, the method of analysis and synthesis, the comparative method, and the method of data generalization.

Results of the work. The article studies the customs authorities of Ukraine, determines their tasks and management structure. The structure of the State Customs Service is characterized. It is proven that the efficiency of the work of customs authorities has a direct impact on the filling of the state budget.

Conclusions. The customs authorities of Ukraine play an important role in ensuring the economic security of the state, regulating foreign economic activity and filling the state budget. Their main tasks include: customs control and clearance of goods, combating smuggling and violations of customs rules, collecting customs payments and maintaining customs statistics. The management structure of the customs service of Ukraine is two-level. The central body is the State Customs Service of Ukraine, which manages and coordinates the activities of customs offices. At the regional level, customs offices operate, which directly carry out customs control and clearance in certain areas of activity. Customs offices may include customs posts and other structural units. The effective functioning of customs authorities is an important factor for the development of the economy of Ukraine, ensuring the protection of national interests and integration into the world trading system.

Keywords: customs authorities, customs, customs payments, customs control, customs legislation, customs statistics, smuggling, customs policy, customs, procedures.

Постановка проблеми. Митні органи України – це централізована система, що забезпечує реалізацію державної митної політики. Їх основне завдання – захист економічних інтересів держави, контроль за переміщенням товарів через митний кордон, а також стягнення митних платежів. Структура управління включає центральний апарат Державної митної служби України (Держмитслужби), регіональні митниці та митні пости. Держмитслужба визначає стратегію та координує роботу всіх підрозділів. Регіональні митниці відповідають за митне оформлення та контроль в окремих областях. Митні пости здійснюють безпосереднє оформлення вантажів на кордоні та внутрішніх митницях. Основними завданнями митних органів є: забезпечення надходжень до державного бюджету, боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил, сприяння міжнародній торгівлі та захист прав інтелектуальної власності. Ефективна робота митних органів є важливою для економічної безпеки та розвитку України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У наукових дослідженнях проблематики митних органів України значний внесок зробили такі науковці, як Ю.М. Афанасенко, який досліджував питання митної політики та адміністрування, І.Г. Бережнюк, що вивчав правові аспекти митної справи, та О.М. Копиленко, який аналізував організаційно-управлінські засади діяльності митних органів. Їхні праці стали основою для

подальшого розвитку митного законодавства та удосконалення діяльності митної служби України.

Мета статті – визначити завдання та структуру митних органів України.

Виклад основного матеріалу. Митні органи України – це державні органи виконавчої влади, які забезпечують реалізацію державної митної політики, захист економічних інтересів держави, а також дотримання законодавства України з питань митної справи.

Основні завдання митних органів України:

Забезпечення митного контролю та митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України. Це є перевірка документів, огляд товарів, нарахування та стягнення митних платежів, а також контроль за дотриманням встановлених правил та процедур.

Забезпечення справляння митних платежів, таких як мито, акцизний податок, податок на додану вартість та інші збори, встановлені законодавством України.

Боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил. Митні органи виявляють, попереджають, припиняють та розслідують правопорушення у сфері митної справи.

Захист економічних інтересів України. Це передбачає протидію недобросовісній конкуренції, ухиленню від сплати податків, незаконному переміщенню товарів, що завдають шкоди економіці країни.

Забезпечення виконання міжнародних договорів України з питань митної справи. Митні органи беруть участь у міжнародному співробітництві з метою гармонізації митних процедур, боротьби з контрабандою та іншими порушеннями.

Ведення митної статистики. Митні органи збирають, обробляють та аналізують інформацію про переміщення товарів через митний кордон України, що дозволяє оцінювати ефективність митної політики та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Сприяння зовнішньоекономічній діяльності. Митні органи створюють сприятливі умови для здійснення міжнародної торгівлі, спрощують митні процедури та надають консультаційну допомогу суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності.

Структура управління митними органами України:

Відповідно до законодавства України, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну митну політику, є Державна митна служба України (Держмитслужба).

Структура Держмитслужби може включати:

Центральний апарат Держмитслужби: здійснює керівництво та координацію діяльності митних органів, розробляє нормативно-правові акти з питань митної справи, забезпечує міжнародне співробітництво та інші функції.

Митниці: безпосередньо здійснюють митний контроль та митне оформлення товарів і транспортних засобів у зоні своєї діяльності. Вони поділяються за територіальним принципом (наприклад, регіональні митниці, митниці аеропортів, морських портів, залізничних станцій тощо).

Спеціалізовані митні органи: створюються для виконання окремих функцій, таких як боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил, експертиза товарів, інформаційно-аналітична підтримка.

Навчальні заклади: здійснюють підготовку та підвищення кваліфікації працівників митних органів.

Організаційна структура митних органів може змінюватися з метою оптимізації їх діяльності та підвищення ефективності виконання покладених завдань. Інформацію про актуальну структуру Держмитслужби України необхідно перевіряти на офіційному сайті цієї установи.

Цей огляд дає загальне уявлення про завдання та структуру управління митними органами України. Для отримання детальної інформації ре-

комендується звертатися до офіційних джерел та нормативно-правових актів.

Варто підкреслити, що ефективність роботи митних органів має прямий вплив на наповнення державного бюджету. Своєчасне та повне стягнення митних платежів забезпечує фінансування важливих соціальних програм та інфраструктурних проектів. Тому, оптимізація процесів митного оформлення, впровадження сучасних інформаційних технологій та підвищення кваліфікації працівників є пріоритетними завданнями для Держмитслужби.

Ефективність роботи митних органів має прямий і значний вплив на наповнення державного бюджету. Це пояснюється наступним:

- митні платежі: митні органи відповідають за збір мит, податків та інших платежів з товарів, що перетинають кордон. Ці платежі становлять значну частину доходів державного бюджету;

- боротьба з контрабандою: ефективна боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил дає можливість запобігти ухиленню від сплати митних платежів та збільшити надходження до бюджету;

- сприяння міжнародній торгівлі: чим швидше та простіше митні процедури, тим більше компаній зможуть здійснювати зовнішньоекономічну діяльність, що призводить до збільшення обсягів імпорту та експорту, і, відповідно, митних надходжень;

- захист внутрішнього ринку: митні органи захищають внутрішній ринок від неякісної та небезпечної продукції, що сприяє розвитку вітчизняного виробництва та збільшенню податкових надходжень від нього.

Митні органи також відіграють важливу роль у забезпеченні безпеки держави. Вони здійснюють контроль за переміщенням зброї, наркотичних речовин, культурних цінностей та інших предметів, заборонених до ввезення або вивезення з України. Ефективна боротьба з контрабандою цих предметів сприяє зміцненню національної безпеки та захисту суспільства.

У контексті євроінтеграції України, митні органи відіграють важливу роль у гармонізації митного законодавства та процедур з нормами Європейського Союзу. Це передбачає спрощення митних формальностей, зменшення часу митного оформлення, впровадження електронного декларування та обмін інформацією з митними службами країн-членів ЄС.

Підвищення прозорості та відкритості діяльності митних органів є важливим фактором для зміцнення довіри суспільства та бізнесу. Забезпечення доступу до інформації про митні правила та процедури, запровадження механізмів зворотного зв'язку з платниками податків та боротьба з корупцією сприяють створенню сприятливого клімату для зовнішньоекономічної діяльності.

Висновки

Митні органи України відіграють важливу роль у забезпеченні економічної безпеки держави, регулюванні зовнішньоекономічної діяльності та наповненні державного бюджету. Їхні основні завдання включають: митний контроль та оформлення товарів, боротьбу з контрабандою та порушеннями митних правил, справляння митних платежів та ведення митної статистики. Структура управління митною службою України є дворівневою. Центральним органом є Державна митна служба України, яка здійснює керівництво та координацію діяльності митниць. На регіональному рівні діють митниці, що безпосередньо здійснюють митний контроль та оформлення у визначених зонах діяльності. Митниці можуть мати у своєму складі митні пости та інші структурні підрозділи. Ефективне функціонування митних органів є важливим фактором для розвитку економіки України, забезпечення захисту національних інтересів та інтеграції у світову торговельну систему.

Список використаних джерел:

1. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Лазур С. П., Важинський Ф. А. Міжнародна економіка в таблицях, схемах, формулах, задачах і прикладах: навчальний посібник. Львів: Вид-во ННБК «АТБ», 2019. 258 с.
2. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Важинський Ф. А., Індус К. П. Міжнародні фінанси і фінансовий менеджмент в задачах та прикладах: навчальний посібник. Львів: Вид-во ННБК «АТБ», 2020. 161 с.
3. Гребельник О. П. Основи митної справи: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 600 с.
4. Дудчак В. І., Мартинюк О. В. Митна справа: навчальний посібник. К.: КНЕУ, 2002. 310 с.
5. Колодійчук А. В. Інноваційний розвиток промисловості: завдання управління при врахуванні умов недосконалої конкуренції: монографія. Львів: Ліга-Прес, 2015. 324 с.
6. Колодійчук А. В., Гуштан Т. В., Молнар О. С., Василюха Н. В., Чобаль Л. Ю. Міжнародні перевезення в

міжнародній економіці: підручник. Львів: Вид-во ННБК «АТБ», 2021. 189 с.

7. Найдено О. Є., Резнікова Є. С. Боротьба з контрабандою як один із методів забезпечення митної безпеки держави. *Modern Economics*. 2019. № 17. С. 172–176.

8. Основи митної справи: навчальний посібник / ред. В. П. Пашко. К.: Знання, 2002. 319 с.

9. Пашко П. В. Реалізація функцій митної політики України в умовах глобалізації. *Вісник КНТЕУ*. 2009. № 4. С. 6–8.

10. Філатов В. В. Напрямки сучасної митної політики України. *Митна справа*. 2009. № 4(64). С. 25–26.

References:

1. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., Lazur, S. P., & Vazhynskyy, F. A. (2019). *Mizhnarodna ekonomika v tablytsyakh, skhemakh, formulakh, zadachakh i prykladakh* [International Economics in Tables, Schemes, Formulas, Problems and Examples]: Textbook. Lviv: ATB Publishing. [in Ukrainian].
2. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., Vazhynskyy, F. A., & Indus, K. P. (2020). *Mizhnarodni finansy i finansovyy menedzhment v zadachakh ta prykladakh* [International finance and financial management in problems and examples]: Textbook. Lviv: ATB Publishing. [in Ukrainian].
3. Hrebelynyk, O. P. (2003). *Osnovy mytnoyi spravy* [Fundamentals of Customs]: Textbook. Kyiv: Center for Educational Literature. [in Ukrainian].
4. Dudchak, V. I., & Martyniuk, O. V. (2002). *Mytna sprava* [Customs]: Textbook. Kyiv: KNEU. [in Ukrainian].
5. Kolodiychuk, A. V. (2015). *Innovatsiynyy rozvytok promyslovosti: zdannya upravlinnya pry vrakhuvanni umov nedoskonaloyi konkurentsii* [Innovative development of industry: the tasks of management taking into account the conditions of imperfect competition]. Lviv: League Press. [in Ukrainian].
6. Kolodiychuk, A. V., Hushtan, T. V., Molnar, O. S., Vasylykha, N. V., & Chobal, L. Yu. (2021). *Mizhnarodni perevezennya v mizhnarodniy ekonomitsi* [International transportation in the international economy]: Textbook. Lviv: ATB Publishing [in Ukrainian].
7. Naydenko, O. Ye., & Ryznikova, Ye. S. (2019). *Borot'ba z kontrabandoyu yak odyin iz metodiv zabezpechennya mytnoyi bezpeky derzhavy* [Combating smuggling as one of the methods of ensuring the customs security of the state]. *Modern Economics*, 17, 172–176. [in Ukrainian].
8. Pashko, V. P. (Ed.). *Osnovy mytnoyi spravy* [Fundamentals of Customs]: Textbook. Kyiv: Znannya. [in Ukrainian].

9. Pashko, P. V. (2009). Realizatsiya funktsiy mytnoyi polityky Ukrayiny v umovakh hlobalizatsiyi [Implementation of the functions of customs policy of Ukraine in the context of globalization]. Visnyk KNUTEU – Bulletin of KNUTEU, 4, 6–8. [in Ukrainian].

10. Filatov, V. V. (2009). Napryamky suchasnoyi mytnoyi polityky Ukrayiny [Directions of modern customs policy of Ukraine]. Mytna sprava – Customs Affairs, 4(64), 25–26. [in Ukrainian].

Дані про авторів

Пітюлич Михайло Михайлович,

член–кореспондент НАН України, д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів і банківської справи ДВНЗ «Ужгородський національний університет», директор Закарпатського регіонального центру соціально–економічних і гуманітарних досліджень НАН України
e-mail: pitjuluch0311@gmail.com

Тимчак Мар'яна Володимирівна,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів і банківської справи ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
e-mail: pitjuluch0311@gmail.com

Мінкович Вікторія Тарасівна,

старший викладач кафедри фінансів і банківської справи ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
e-mail: pitjuluch0311@gmail.com

Data about the authors

Mykhailo Pitiulych,

Corresponding Member of the NAS of Ukraine, Dr.Sci. of Economics, Professor, Head of the Department of Finance and Banking of the Uzhgorod National University, Director of the Transcarpathian Regional Center for Socio–Economic and Humanitarian Research of the NAS of Ukraine
e-mail: pitjuluch0311@gmail.com

Mariana Tymchak,

Ph.D. of Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance and Banking of the Uzhgorod National University
e-mail: pitjuluch0311@gmail.com

Viktoriia Minkovych,

Senior Lecturer of the Department of Finance and Banking of the Uzhgorod National University
e-mail: pitjuluch0311@gmail.com

УДК 336.711

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15623505>

ХОДЖАЯН А. О.

ОБУХОВ І. Є.

Ефект перенесення процентних ставок в Україні: перспективи розвитку трансмісійних каналів

Актуальність дослідження. Монетарна політика є одним із ключових інструментів державного регулювання економіки, і в умовах глобальних викликів, зокрема нестабільності фінансових ринків та посилення геополітичної напруженості, дослідження механізмів впливу монетарної політики на реальні макроекономічні показники набуває особливої актуальності. Важливість теми підкреслюється також трансформацією монетарного середовища України, яке зазнає значних змін під впливом воєнних дій, та необхідністю адаптації монетарної політики до нових викликів. Дослідження трансмісійного механізму є необхідним для розуміння динаміки грошового ринку та пошуку оптимальних стратегій його регулювання.

Об'єктом дослідження є трансмісійний механізм монетарної політики.

Метою роботи є аналіз трансмісійного механізму монетарної політики та оцінка його стану в Україні на основі дослідження ефекту перенесення процентних ставок.

Методи дослідження. У роботі застосовано загальнонаукові методи аналізу й синтезу, індукції та дедукції, порівняльного аналізу, а також спеціальні методи економічного дослідження: економіко–математичне моделювання, регресійний аналіз – авторегресійні моделі з розподіленими лагами (ARDL).

Практичними результатами дослідження є емпірична оцінка ефекту перенесення процентних ставок, яка дає важливі свідчення про стан механізму монетарної трансмісії в Україні.

Галузь застосування результатів: розробка державної монетарної політики.

Висновки. Монетарна трансмісія ускладнена в Україні через виняткові виклики, з якими зіткну-

лася вітчизняна економіка з початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Проведене дослідження вказує на недостатній ступінь перенесення процентних ставок – від облікової ставки до ставок за кредитами та депозитами комерційних банків (за результатами моделювання збіжність IRF у відповідь на 1%–ву зміну до рівня 0,5 та 0,4 в.п. відповідно). Це створює перешкоди для проведення політики в режимі інфляційного таргетування через блокування основного доречного інструменту монетарної політики. За таких умов певні функції перекладаються на інструменти з регулювання валютного ринку.

Ключові слова: монетарна політика, монетарна трансмісія, механізм монетарної трансмісії, ефект перенесення процентних ставок, НБУ, ARDL.

KHODZHAIAN A. O.
OBUKHOV I. Ye

Interest rate pass-through in Ukraine: an outlook on transmission channels development

The relevance of the study. Monetary policy is one of the key instruments of state regulation of the economy and in the context of global challenges, including financial market volatility and rising geopolitical tensions, the study of the mechanisms of monetary policy impact on real macroeconomic indicators is particularly relevant. The importance of the topic is also underscored by the transformation of Ukraine's monetary environment, which is undergoing significant changes as a result of the hostilities, and the need to adapt monetary policy to new challenges. The study of the transmission mechanism is necessary to understand the dynamics of the money market and to find optimal strategies for its regulation.

The object of the study is monetary policy transmission mechanism.

The purpose of the study is to analyse the transmission mechanism of monetary policy and assess its state in Ukraine based on the study of the interest rate pass-through.

Research methods. The study uses general scientific methods of analysis and synthesis, induction and deduction, comparative analysis, as well as special methods of economic research: economic and mathematical modelling, regression analysis – autoregressive distributed lags models (ARDLs).

The practical results of the study include an empirical assessment of the interest rate pass-through, which provides important evidence on the state of the monetary transmission mechanism in Ukraine.

Scope of application of the results: development of state monetary policy.

Conclusions. Monetary transmission is complicated in Ukraine due to the exceptional challenges that the economy has faced since the beginning of Russia's full-scale invasion of Ukraine. The study shows that there is an insufficient degree of transmission of interest rates – from the key policy rate to commercial bank lending and deposit rates (the modelling results show the IRF convergence to 0.5 and 0.4 pp respectively, in response to a 1% change). This creates obstacles to the implementation of inflation targeting by blocking the main appropriate monetary policy tool. In such circumstances, certain functions are being transferred to the foreign exchange market regulation instruments.

Keywords: monetary policy, monetary transmission, monetary transmission mechanism, interest rate pass-through, NBU, ARDL.

Постановка проблеми. Протягом історії економічне зростання пов'язувалося дослідниками з найрізноманітнішими факторами, починаючи з використання усіх видів ресурсів і закінчуючи інституційними й біхевіористськими чинниками та чинниками науково-технічного прогресу.

Значення монетарної політики варіюється залежно від специфіки економічного середовища. В першу чергу монетарна політика орієнтована на забезпечення цінової стабільності та досягнення

інших соціально-економічних цілей з урахуванням їхніх пріоритетів: фінансової стабільності, стимулювання економічного зростання. Проведення монетарної політики економічного зростання набувало різних форм у залежності від розвитку теоретичних поглядів на той час та від економічних викликів, що поставали перед творцями політики. Центральні банки, які найчастіше відповідають за монетарну політику, використовують різноманітні інструменти, щоб створити монетарний імпульс

або скорочення, вплив яких переноситься на реальну економіку в процесі монетарної трансмісії. Розуміння трансмісійних механізмів є важливим для пошуку підходів до формування монетарної політики, і виявляється особливо значущим для України в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблематика монетарної політики та її способів впливу на економічне зростання ставала предметом дослідження багатьох економістів. Перші теоретичні засади були закладені в роботах економістів класичного напрямку, а згодом розвинуті в роботах Дж. М. Кейнса, М. Фрідмана й представників монетаризму, неокласичної школи, теорії ендogenous зростання тощо. У сучасних дослідженнях (O. Jorda, B. Bernanke, G. Mishkin та ін.) значна увага приділяється питанням ефективності монетарної політики та механізмам її впливу на економічну активність. Трансмісійний механізм монетарної політики є предметом наукових розвідок Лукреції Райхлін (L. Reichlin) [1]. Українські вчені (А. Гриценко, О. Дзюблюк [2], В. Корнєєв [3], С. Науменкова, В. Міщенко [4], А. Ходжаян [5], І. Школьник, О. Любич [8] та ін.) аналізують специфіку проведення монетарної політики в Україні, зокрема в умовах воєнного стану. Незважаючи на значний обсяг наукових досліджень, питання ефективності монетарної політики в умовах невизначеності, а також специфіки механізму монетарної трансмісії в Україні залишаються актуальними та потребують подальшого наукового обґрунтування.

Виклад основного матеріалу. У процесі проведення монетарної політики, центральний банк встановлює цільові орієнтири за показниками стану економічної системи, залучаючи для їх досягнення конкретні інструменти в намаганні задіяти потрібний канал трансмісії. При цьому, як усі трансмісійні канали, так і цілі монетарного таргетування є нероздільно пов'язаними й утворюють складну систему взаємовпливів. Будь-який захід монетарної політики завжди залучатиме низку каналів трансмісії, і рух певного показника до заданої цілі завжди супроводжуватиметься варіацією інших макроекономічних змінних. Оскільки економічна система має неатомарний характер, ізольоване виділення одного впливу є неможливим.

Таким чином, монетарні теорії моделюють вплив монетарної політики тільки з певним ступенем наближення до реальних процесів, як це

характерно й для моделей в інших науках. Різні теорії відводили різну роль монетарній політиці в контексті забезпечення економічного зростання: від виключно підтримувальної функції до вирішального місця в державній політиці. Сьогодні всі теорії, що знаходять застосування в економічній літературі або реалізуються практично, не визнають абсолютної нейтральності грошей, зазвичай приймаючи їхню не-нейтральність у короткостроковому або довгостроковому періоді, тим самим погоджуючись, що монетарна політика може мати вплив на реальну економіку, а отже може й сприяти економічному зростанню. Уряди світу широко застосовують монетарну політику, тому мейнстримна теорія приділяє їй багато уваги. Найновіші дослідження зосереджуються не тільки на пошуках концептуальної основи монетарних процесів, але й на аналізі часткових випадків впливу монетарної політики на економічне зростання, а також окремими аспектами цього впливу, як от варіацією різних показників добробуту, рівністю розподілу монетарних ефектів, екологічністю монетарної політики тощо.

Центральним для розуміння зв'язку монетарної політики та економічного зростання є дослідження монетарної трансмісії. Теорії відомі декілька трансмісійних каналів, які мають різну актуальність у залежності від характеристик економіки, де проводяться монетарні заходи. Канали характеризуються різним ступенем теоретичної розробки. Механізм монетарної трансмісії в Україні залишається недостатньо дослідженим, а актуальні для національної економіки трансмісійні канали меншою мірою висвітлюються в зарубіжній економічній літературі через їхню порівняно нижчу значущість для країн із розвинутою фінансовою системою. Канали трансмісії також зазнають змін як завдяки інституційним змінам у світі, так і через зміщення акцентів досліджень. Одним з важливих сучасних викликів є наближення в деяких країнах облікової ставки до ZLB, що робить традиційні інструменти монетарної політики малоефективними й вимагає пошуку нових трансмісійних каналів. У цьому контексті дослідження потребують новітні неконвенційні методи монетарної політики, застосовувані центральними банками в таких умовах.

У макроекономічних дослідженнях досить рідко розглядаються кредитні канали монетарної трансмісії, і сфера не досліджена детально [6]. Це за-

лишається викликом для вітчизняної науки в її пошуках моделі трансмісійного механізму в економіці України, яка характеризується визначальною роллю у фінансовій системі банків як передавачів імпульсу [7]. Українські науковці досліджують механізм трансмісії у зв'язку з макроекономічною стабільністю [8] та ведуть роботу з опису нових ефектів у монетарній трансмісії, які виникли через повномасштабне вторгнення Росії в Україну [2].

Національним банком України (НБУ) з 2015 р. застосовується режим інфляційного таргетування. Важлива роль серед інструментів монетарної політики припадає на облікову ставку. Індикаторами ж трансмісії виступають ставки за кредитами й депозитами комерційних банків, які здатні надати важливі емпіричні свідчення про сприйняття змін у монетарній політиці фінансовим сектором. Це особливо актуально через банкоцентричність української фінансової системи. Водночас початок повномасштабного військового вторгнення росії в Україну створив безпрецедентні виклики для реалізації монетарної політики країни. Відповідаючи на них, НБУ відходив від повноцінного здійснення інфляційного таргетування, перейшовши до режиму фіксованого обмінного курсу та впроваджуючи адміністративні обмеження на валютному ринку. Облікова ставка використовувалася для зв'язування

ліквідності – завдяки підвищенню привабливості гривневих активів та як інструмент, що пов'язаний зі ставкою за депозитними сертифікатами. Поточний монетарний режим можна охарактеризувати як гнучке інфляційне таргетування, реалізація якого стала можливою завдяки запровадженню режиму керованої гнучкості обмінного курсу та відновленню ключових передумов, необхідних для ефективного таргетування інфляції. Основу цього режиму становлять завдання щодо забезпечення цінової стабільності та можливість впливу на валютний ринок. Детальніше його характеристики визначають Основні засади грошово-кредитної політики на середньострокову перспективу [9].

У вітчизняній літературі виокремився тренд на застосування ARDL моделей для оцінки ефекту перенесення процентних ставок (interest rate pass-through). Дві групи дослідників, Глазунов А., Дадашова П. і Лук'яненко І. [10], а також Шаповаленко Н. і Вдовиченко А. [11] вдаються до цієї методики в роботах останніх років. Обидві наукові розвідки роблять цінний внесок в емпіричне дослідження монетарної трансмісії в Україні.

Цей напрям досліджень залишається перспективним і підлягає розробці й розширенню. У його рамках досліджується, яким є ступінь перенесення заданої центральним банком облікової ставки

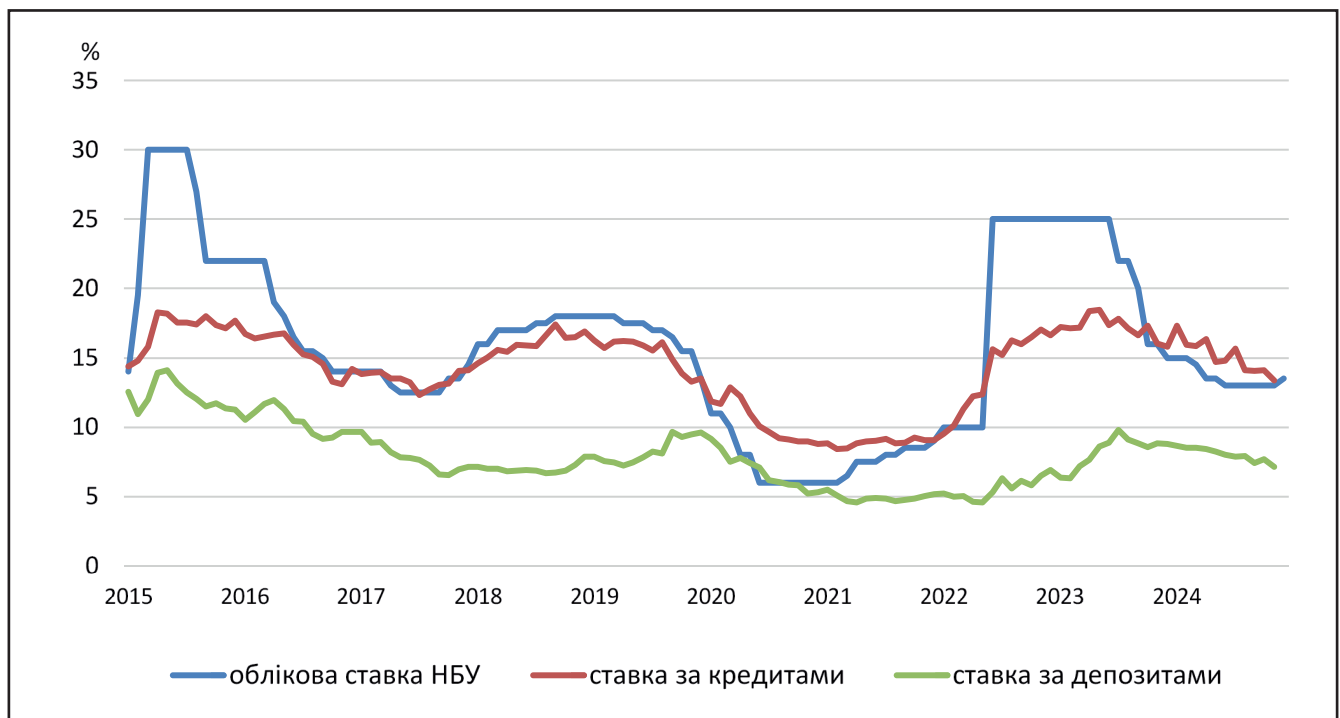

Рисунок 1. Динаміка досліджуваних ставок, %

Джерело: складено авторами за даними [12].

на ціну кредитів і депозитів комерційних банків (які виражаються у відповідних ставках відсотка). У першу чергу необхідно відмітити їхню взаємодію, помітну при якісному аналізі. У дослідженні облікова ставка НБУ розглядається як незалежна змінна, тоді як залежними змінними є процентна ставка за новими депозитами домашніх господарств та процентна ставка за новими кредитами нефінансовим корпораціям, що дозволяє відтворити відповідну залежність у рамках аналізу монетарної трансмісії [11]. Динаміка показників відображена на рис. 1.

Для статистичної оцінки згаданої взаємодії вводиться стандартна авторегресивна модель з розподіленням лагом – ARDL(p, q), яка формується таким чином:

$$y_t = c_0 + \sum_{i=1}^p \alpha_i y_{t-i} + \sum_{j=0}^q \beta_j x_{t-j} + \varepsilon_t, \quad (1)$$

де p, q – кількість лагів у моделі;

y, x – відповідно залежна й незалежна змінні;

α, β – коефіцієнти;

c_0 – константа;

ε – похибка;

t – період.

Далі модель (1) переводиться у форму моделі виправлення помилок (Error Correction Model, ECM):

$$\Delta y_t = c_0 + \sum_{i=1}^{p-1} \varphi_i \Delta y_{t-i} + \sum_{j=0}^{q-1} \psi_j \Delta x_{t-j} + \gamma(y_{t-1} - \theta x_{t-1}) + \varepsilon_t \quad (2)$$

де $\theta = \frac{\sum_{j=0}^q \beta_j}{\sum_{i=1}^p \alpha_i}$ – довгостроковий коефіцієнт;

$$\gamma = 1 - \sum_{i=1}^p \alpha_i - \text{швидкість коригування};$$

$y_{t-1} - \theta x_{t-1}$ – доданок виправлення помилок.

Нарешті, для моделі обчислюється імпульсна перехідна функція (Impulse Response Function, IRF), яка показує характер реакції досліджуваних залежних змінних на зміну в обліковій ставці.

Специфікація моделі ARDL(p, q). Щоб уникнути точок розриву, модель будується на щомісячних даних 2015–2024 рр. – періоду дії режиму інфляційного таргетування. Модель обирається за допомогою критерію Шварца. Процедура вибору визначає модель ARDL(4, 4) для ставки за кредитами й ARDL(1, 2) для ставки за депозитами. Модель задається в простому вигляді (1), фіктивні сезонні змінні не використовуються.

Далі, модель зводиться до вигляду (2) і для обох моделей розраховується IRF (рис. 2. і рис. 3).

IRF ставки за кредитами збігається до значення, близького 0,5, а ставки за депозитами – близького 0,4. При цьому реакція ставки за кредитами є швидшою. Останнє збігається з результатом з [11], але в решті результатів наявні значні розбіжності. Перш за все, моделі вка-

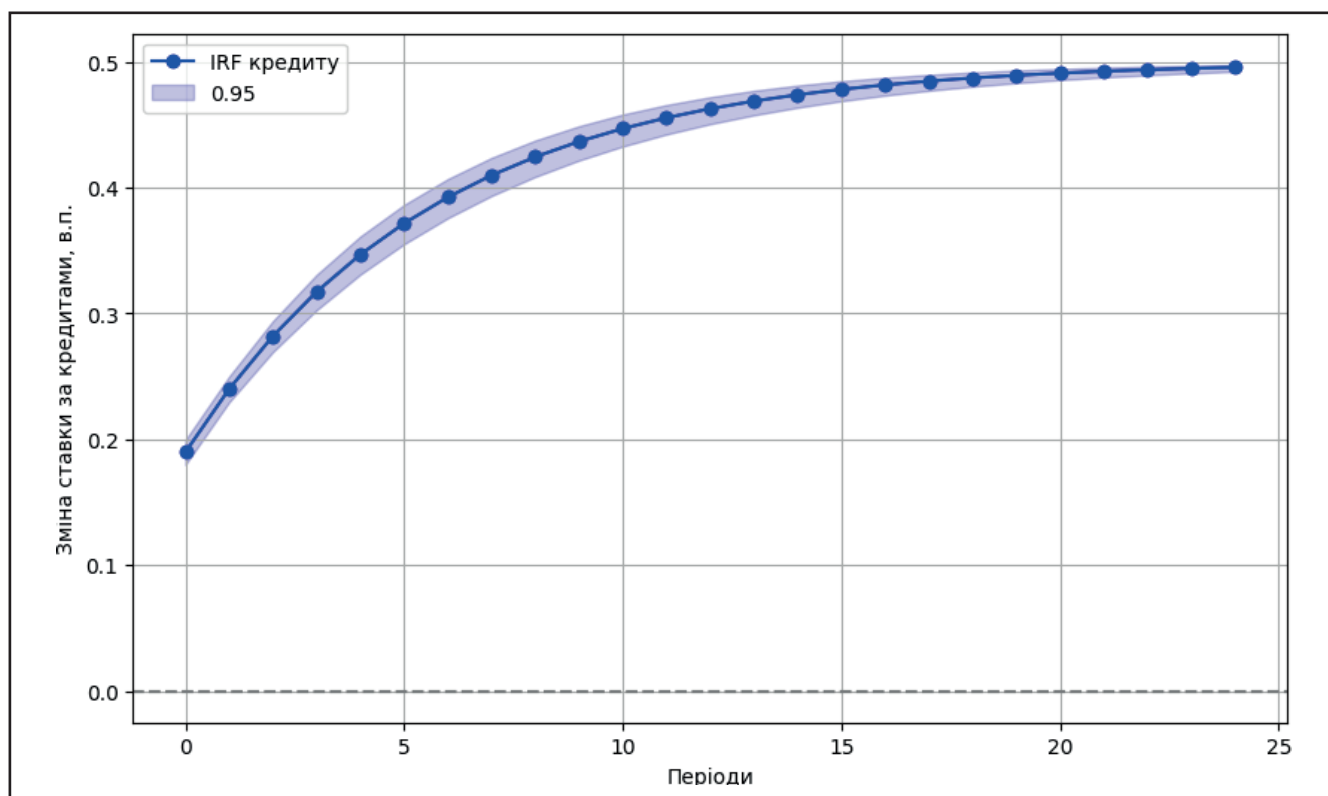
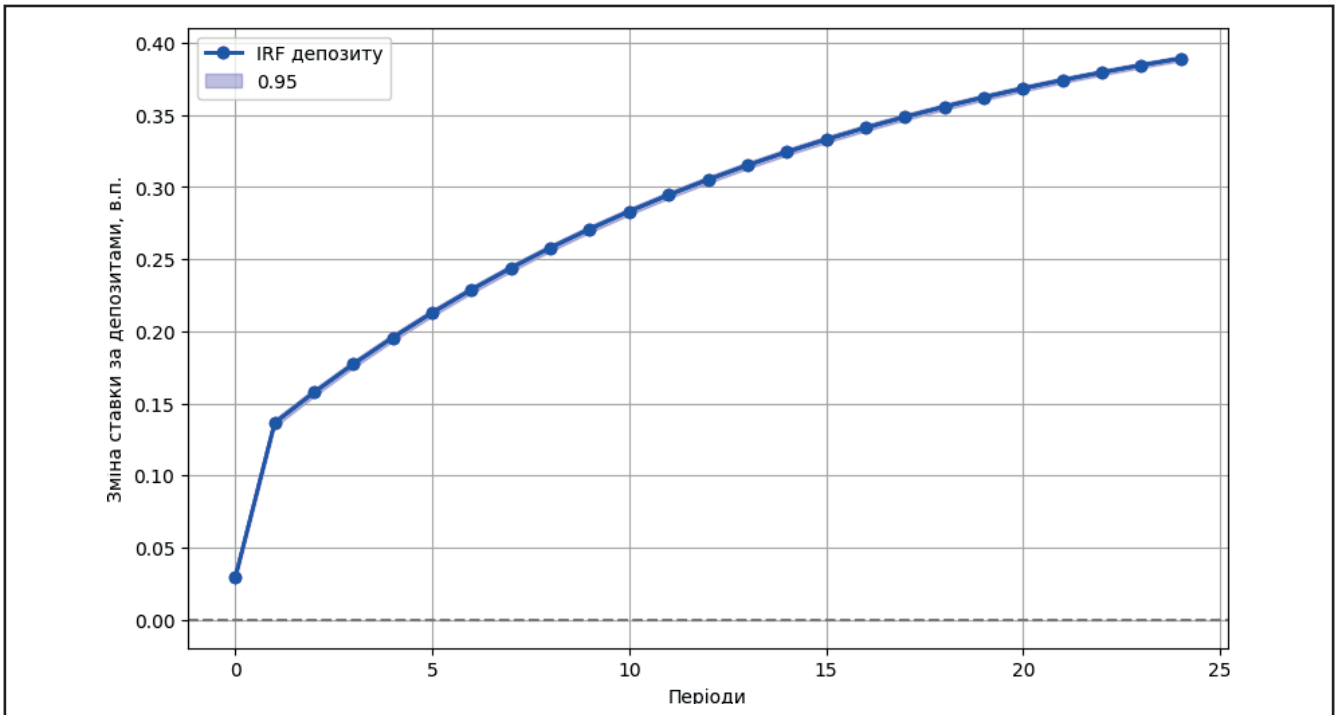

Рисунок 2. Реакція ставки за кредитами на 1% збільшення облікової ставки

Джерело: побудовано авторами.

Рисунки 3. Реакція ставки за депозитами на 1% збільшення облікової ставки

Джерело: складено авторами за даними [12].

зують на більше перенесення процентних ставок за кредитами, однак перенесення в обидва напрямки є меншим абсолютно.

Модель перенесення ставки на депозити не є цілком задовільною (є підстави підозрювати порушення припущень регресійного аналізу – гетероскедастичність) і не може бути використана для формування однозначних висновків про ефект перенесення. Водночас модель перенесення ставки за кредитами викликає менше зауважень, і в сукупності вони формують важливі висновки для подальших досліджень. Не слід виключати інтуїтивне припущення про те, що банки виявляють більшу схильність до підвищення процентних ставок за кредитами. З початку повномасштабного військового вторгнення НБУ змушений вживати додаткових заходів для стимулювання комерційних банків до підвищення депозитних ставок, які в умовах воєнного стану демонструють слабшу прив'язку до динаміки облікової ставки порівняно з періодами макроекономічної стабільності. Проста модель, яка пропонує прямий підхід до даних, вказує на слабкий рівень перенесення процентних ставок в українській економіці. Не виключено, що складніші моделі продемонструють насправді вищі показники перенесення, однак навіть на простому рівні чітко видно фундаментальну проблему монетарної

політики: ускладнену роботу механізму монетарної трансмісії в Україні. Попри певне покращення ситуації, доступність нових даних може мати негативний абсолютний вплив на результати моделей, побудованих на основі довгострокових часових рядів. У цьому контексті зберігається актуальність подальших теоретичних та емпіричних досліджень механізму монетарної трансмісії в Україні, що сприятиме розробці підходів до підвищення ефективності монетарної політики.

Висновки

Механізм монетарної трансмісії в Україні зазнає значних ускладнень через безпрецедентні виклики для макроекономічної стабільності, спричинені повномасштабним військовим вторгненням росії. Результати проведеного дослідження свідчать про недостатню ефективність трансмісії змін облікової ставки на процентні ставки за кредитами та депозитами комерційних банків. Це створює суттєві перешкоди для реалізації монетарної політики інфляційного таргетування, оскільки основний інструмент, що забезпечує її ефективність, виявляється блокованим. За таких умов частина регуляторних функцій перекладається на інструменти з регулювання валютного ринку.

Подальші дослідження механізму монетарної трансмісії в економіці України є необхідними для

формування цілісного уявлення про його функціонування та коригування окремих параметрів з огляду на поточні макроекономічні умови. Відновлення повноцінного функціонування механізму монетарної трансмісії та підвищення ефективності його впливу безпосередньо залежать стабілізації економіки України в цілому.

Доти ж, у межах підвищеної невизначеності та волатильності, пильний погляд на проблеми монетарної трансмісії є способом сформулювати виважену стратегію регулювання та дослідити крайні випадки економічної дійсності, які цілком безпрецедентно доводиться переживати Україні.

Список використаних джерел:

1. Reichlin, L. Monetary Policy in Difficult Times: Lessons and Challenges from the European Central Bank Experience. 2010. London Business School. URL: <https://wiiw.ac.at/monetary-policy-in-difficult-times-lessons-and-challenges-from-the-european-central-bank-experience-dlp-2267.pdf>.

2. Дзюблук О. Особливості трансмісійного механізму монетарної політики в Україні в умовах воєнного стану. Економічний аналіз. 2023. Т. 33, № 3. С. 247–256. URL: <https://doi.org/10.35774/econa2023.03.247>.

3. Korneev, V.V., Khodzhaian, A.A., Verheliuk, Yu.Yu., & Koverninska, Yu.V. (2019). Monetary policy: regulatory news and change in the movement of financial flows. Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice, 4(31), 375–384. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v4i31.190952>.

4. Науменкова, С. В., Міщенко, С. В., Міщенко, В. І. Ефективність функціонування грошового каналу монетарної трансмісії в Україні. Економічний простір. 2022. (179), 108–115. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/179-16>.

5. Ходжаян А.О., Калюжна Н.Г. Системна модель монетарного регулювання в Україні. Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. 2024. Вип. 1(224). С. 111–122. URL: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2024/224-1/13>.

6. Boivin J., Kiley M. T., Mishkin F. S. How Has the Monetary Transmission Mechanism Evolved Over Time?. Handbook of Monetary Economics. 2010. Vol. 3. P. 369–422. URL: <https://doi.org/10.1016/b978-0-444-53238-1.00008-9>.

7. Коваленко В. В. Кредитний канал трансмісійного монетарного механізму та його місце в економічному зростанні. Фінансовий простір. 2020. № 3(39).

С. 104–115. URL: [https://doi.org/10.18371/fp.3\(39\).2020.215178](https://doi.org/10.18371/fp.3(39).2020.215178).

8. Хохич Д. Г., Любіч О. О., Бортніков Г. П. Трансмісійний механізм монетарної політики в контексті забезпечення макроекономічної стабільності. Фінанси України. 2023. № 8. С. 38–59. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2023.08.038>.

9. Про Основні засади грошово-кредитної політики на середньострокову перспективу: Рішення Ради Нац. банку України від 11.09.2024. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_11092024_16-rd.

10. Hlazunov A., Dadashova P., Lukianenko I. Interest Rate Pass-Through in Ukraine: Evidence from the Bank Ownership. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice. 2023. Vol. 5 (52). P. 8–24. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.52.2023.4135>.

11. Shapovalenko N., Vdovychenko A. Interest Rate Pass-Through in Ukraine: Estimates and Determinants. Visnyk of the National Bank of Ukraine. 2023. No. 255. P. 22–70. URL: <https://doi.org/10.26531/vnbu2023.255.02>.

12. Статистика Національного банку. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/nbustatistic>.

References:

1. Reichlin, L. Monetary Policy in Difficult Times: Lessons and Challenges from the European Central Bank Experience. 2010. London Business School. URL: <https://wiiw.ac.at/monetary-policy-in-difficult-times-lessons-and-challenges-from-the-european-central-bank-experience-dlp-2267.pdf>.

2. Dzyublyuk O. Osoblyvosti transmissiynoho mekhanizmu monetarnoyi polityky v Ukrayini v umovakh voyennoho stanu. Ekonomichnyy analiz. 2023. T. 33, № 3. 247–256. URL: <https://doi.org/10.35774/econa2023.03.247>.

3. Korneev, V.V., Khodzhaian, A.A., Verheliuk, Yu.Yu., & Koverninska, Yu.V. (2019). Monetary policy: regulatory news and change in the movement of financial flows. Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice, 4(31), 375–384. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v4i31.190952>.

4. Naumenkova, S.V., Mishchenko, S.V., & Mishchenko, V.I. (2022). Effectiveness of the functioning of the money channel of monetary transmission in Ukraine. Economic space, 179, 108–115. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/179-16>.

5. Khodzhaian A.O., Kaliuzhna N.H. Systemna model monetarnoho rehulivannia v Ukraini. Visnyk KNU imeni Tarasa

Shevchenka. 2024. 1(224). 111–122. URL: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2024/224-1/13>.

6. Boivin J., Kiley M. T., Mishkin F. S. How Has the Monetary Transmission Mechanism Evolved Over Time?. Handbook of Monetary Economics. 2010. Vol. 3. 369–422. URL: <https://doi.org/10.1016/b978-0-444-53238-1.00008-9>.

7. Kovalenko V. V. Kredytnyy kanal transmissiynoho monetarnoho mekhanizmu ta yoho mistse v ekonomichnomu zrostanti. Finansovy prostir. 2020. № 3(39). 104–115. URL: [https://doi.org/10.18371/fp.3\(39\).2020.215178](https://doi.org/10.18371/fp.3(39).2020.215178).

8. Khokhych D. H., Lyubich O. O., Bortnikov H. P. Transmissiynyy mekhanizm monetarnoyi polityky v konteksti zabezpechennya makroekonomichnoyi stabil'nosti. Finansy Ukrainy. 2023. № 8. С. 38–59. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2023.08.038>.

9. Pro Osnovni zasady hroshovo-kredytnoyi polityky na seredn'ostrokovu perspektivu : Rishennya Rady Nats. banku Ukrainy vid 11.09.2024. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_11092024_16-rd.

10. Hlazunov A., Dadashova P., Lukianenko I. Interest Rate Pass-Through in Ukraine: Evidence from the Bank Ownership. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice. 2023. Vol. 5 (52). P. 8–24. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.52.2023.4135>.

11. Shapovalenko N., Vdovychenko A. Interest Rate Pass-Through in Ukraine: Estimates and Determinants. Visnyk of the National Bank of Ukraine. 2023. No. 255. P. 22–70. URL: <https://doi.org/10.26531/vnbu2023.255.02>.

12. Statystyka Natsional'noho banku. Natsional'nyy bank Ukrainy. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/nbustatistic>.

Дані про авторів

Ходжаян Аліна Олександрівна,

д. е. н., професор, завідувач кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки економічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3015-1016>

e-mail: alinaalex@knu.ua

Обухов Ілля Євгенович,

студент магістратури економічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3201-8438>

e-mail: illia.obukhov@gmail.com

Data about the authors

Alina Khodzhaian,

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Economic Theory, Macro- and Microeconomics, Faculty of Economics, Taras Shevchenko National University of Kyiv

e-mail: alinaalex@knu.ua

Illia Obukhov,

Masters student of the Department of Economic Theory, Macro- and Microeconomics, Faculty of Economics, Taras Shevchenko National University of Kyiv

e-mail: illia.obukhov@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15623562>

МАЛИХІНА О. М., МОВЧАН М. М.,

БОРОДАВКА О. В., ГУРА О. Д.

Інституційні, економічні та функціонально-операційні імперативи адміністрування діяльністю підприємства-девелопера в будівництві

Предмет дослідження. Стаття присвячена дослідженню інституційних, економічних та функціонально-операційних імперативів адміністрування діяльності підприємства-девелопера в будівництві. У сучасних умовах будівельний девелопмент є ключовим сектором економіки, що формує інфраструктурний розвиток, стимулює інвестиційну активність та впливає на урбаністичні трансформації. Водночас ефективність адміністрування діяльності девелоперських компаній визначається комплексом факторів, що включають правові рамки, економічні умови, стратегічне планування та операційний менеджмент.

Методологія проведення роботи. В статті аналізується роль інституційних факторів, зокрема нормативно-правового регулювання, що визначає можливості реалізації девелоперських проєктів. Особлива увага приділяється впливу дозвільної системи, містобудівної документації, екологічних стандартів та механізмів державного регулювання на ефективність адміністрування підпри-

емства–девелопера. Досліджується значення публічно–приватного партнерства у формуванні сприятливого інституційного середовища.

Економічні імперативи розглядаються крізь призму фінансової політики, інвестиційної привабливості та доступу до капіталу. У статті аналізуються механізми залучення фінансування девелоперських проєктів, включаючи банківське кредитування, корпоративні облігації, венчурний капітал та краудфандинг. Також оцінюються фінансові ризики та методи їх мінімізації, що забезпечують стабільність та конкурентоспроможність девелоперських компаній.

Результати роботи. Функціонально–операційні імперативи адміністрування пов’язані із внутрішнім менеджментом, бізнес–процесами, цифровізацією та інноваційними підходами до реалізації девелоперських проєктів. У статті розглядаються сучасні підходи до управління проєктами, що базуються на використанні інформаційного моделювання будівель (BIM), автоматизації бізнес–процесів, застосуванні agile–методологій та цифрових платформ для взаємодії між стейкхолдерами.

Висновок. У підсумку підкреслюється важливість комплексного підходу до адміністрування діяльності підприємства–девелопера в будівництві, що враховує одночасний вплив інституційних, економічних та операційних чинників. Ефективне управління вимагає поєднання стратегічного бачення, фінансової стійкості та інноваційних рішень, що забезпечують сталий розвиток девелоперської діяльності в умовах динамічного ринку.

Ключові слова: девелопмент, будівництво, адміністрування, інституційні фактори, економічні імперативи, фінансування, управління проєктами, цифровізація, інновації.

MALYKHINA O. M., MOVCHAN M. M.,
BORODAVKA O. V., HURA O. D.

The institutional, economic, and functional–operational imperatives of administering the activities of a development company in construction

The subject of this study. The article is dedicated to the study of institutional, economic, and functional–operational imperatives in the administration of the activities of a construction development company. In modern conditions, construction development is a key sector of the economy that shapes infrastructure development, stimulates investment activity, and influences urban transformations. At the same time, the effectiveness of managing the activities of development companies is determined by a complex of factors, including legal frameworks, economic conditions, strategic planning, and operational management.

Research methodology. The article analyzes the role of institutional factors, particularly legal and regulatory frameworks, which define the possibilities for implementing development projects. Special attention is given to the impact of the permitting system, urban planning documentation, environmental standards, and state regulation mechanisms on the effectiveness of managing a development company. The significance of public–private partnerships in creating a favorable institutional environment is also explored.

Economic imperatives are examined through the lens of financial policy, investment attractiveness, and access to capital. The article analyzes mechanisms for attracting financing for development projects, including bank lending, corporate bonds, venture capital, and crowdfunding. It also evaluates financial risks and methods of their minimization, which ensure the stability and competitiveness of development companies.

Research Findings: Functional–operational imperatives of administration are related to internal management, business processes, digitalization, and innovative approaches to the implementation of development projects. The article discusses modern approaches to project management based on the use of Building Information Modeling (BIM), business process automation, the application of agile methodologies, and digital platforms for interaction between stakeholders.

Conclusion. In conclusion, the importance of a comprehensive approach to managing the activities of a development company in construction is emphasized, one that simultaneously considers the influence of institutional, economic, and operational factors. Effective management requires a

combination of strategic vision, financial stability, and innovative solutions to ensure the sustainable development of development activities in a dynamic market.

Keywords: *development, construction, administration, institutional factors, economic imperatives, financing, project management, digitalization, innovation.*

Постановка проблеми. Розвиток будівельного девелопменту є важливим чинником економічного зростання та формування сучасної інфраструктури. Девелоперські підприємства відіграють ключову роль у забезпеченні містобудівного розвитку, створенні житлових, комерційних та індустріальних об'єктів, що впливають на соціально-економічний стан держави. Водночас ефективне адміністрування діяльності підприємств-девелоперів потребує врахування комплексу інституційних, економічних та функціонально-операційних імперативів, які визначають їхню стратегію розвитку, фінансову стійкість і конкурентоспроможність.

В умовах глобалізації та цифрової трансформації будівельний ринок стикається з низкою викликів, серед яких посилення нормативно-правового регулювання, зростання собівартості будівництва, зміна інвестиційних підходів та необхідність впровадження інноваційних рішень. Важливими факторами, що впливають на діяльність девелоперських компаній, є державне регулювання, податкові механізми, дозвільна система та фінансово-кредитна політика. Також варто враховувати макроекономічну нестабільність, зміну споживчих пріоритетів та необхідність дотримання екологічних стандартів.

Фінансування девелоперських проєктів є одним із ключових аспектів їхньої реалізації. У сучасних умовах підприємства використовують різні фінансові механізми, зокрема банківське кредитування, випуск корпоративних облігацій, залучення венчурного капіталу та краудфандинг. Раціональне управління фінансовими потоками дозволяє девелоперам мінімізувати ризики та забезпечити стабільність проєктів на всіх етапах будівництва.

Сучасні девелоперські компанії змушені адаптуватися до стрімкого розвитку технологій, зокрема цифрових платформ, інформаційного моделювання будівель (BIM), автоматизації бізнес-процесів та впровадження Agile-методологій у проєктному менеджменті. Використання інноваційних підходів до управління є необхідною умовою підвищення ефективності діяльності підприємств та оптимізації будівельних процесів.

Дослідження інституційних, економічних та функціонально-операційних імперативів адміністрування діяльності підприємств-девелоперів у будівництві є надзвичайно актуальним. Аналіз основних тенденцій, викликів та перспектив дозволить розробити ефективні моделі управління, що сприятимуть підвищенню ефективності девелоперської діяльності, забезпеченню стійкого розвитку та зростанню інвестиційної привабливості галузі.

Сучасний ринок нерухомості та будівельного девелопменту перебуває під впливом значних змін, зумовлених як глобальними економічними викликами, так і локальними особливостями регулювання галузі. Зростаюча урбанізація, цифровізація бізнес-процесів, посилення екологічних стандартів та необхідність інноваційних підходів до управління девелоперськими проєктами визначають нові вимоги до адміністрування діяльності підприємств у сфері будівництва.

Одним із ключових аспектів успішного функціонування девелоперських компаній є ефективне поєднання інституційних, економічних та операційних імперативів. З одного боку, нормативно-правове регулювання визначає рамки реалізації будівельних проєктів, а з іншого — економічні умови та фінансові ресурси впливають на їх інвестиційну привабливість та стабільність. Також важливо враховувати операційну ефективність компанії, яка визначається рівнем цифровізації, використанням сучасних методів управління та впровадженням інновацій.

З огляду на динамічність будівельного ринку, підприємства-девелопери потребують адаптивних підходів до адміністрування своєї діяльності. Впровадження стратегічного менеджменту, фінансового планування та цифрових технологій стає ключовим фактором підвищення конкурентоспроможності та забезпечення сталого розвитку галузі. Саме тому дослідження імперативів ефективного адміністрування девелоперських підприємств у будівництві є вкрай актуальним для сучасних економічних реалій.

Ефективне адміністрування діяльності підприємства-девелопера в будівництві є складним завданням, що потребує врахування багатьох

факторів. Сучасний будівельний ринок характеризується високою динамікою, значними інвестиційними ризиками, зростанням конкуренції та необхідністю дотримання жорстких нормативно-правових вимог. Водночас цифровізація, екологічні обмеження, зміни у фінансуванні девелоперських проєктів та глобальні економічні виклики вимагають від компаній гнучкості та здатності адаптуватися до нових умов.

Основними проблемами адміністрування девелоперських підприємств є неефективність регуляторної політики, складнощі із залученням інвестицій, висока вартість кредитного ресурсу, необхідність оптимізації бізнес-процесів та впровадження інновацій. Крім того, існує потреба в ефективному управлінні ризиками, які виникають на різних етапах реалізації будівельних проєктів, від отримання дозволів до введення об'єктів в експлуатацію.

Важливим аспектом є поєднання стратегічного та операційного управління з урахуванням сучасних технологій, фінансових інструментів і змін у законодавстві. Дослідження інституційних, економічних та функціонально-операційних імперативів дозволить сформулювати ефективну модель адміністрування девелоперської діяльності, що сприятиме підвищенню її ефективності, конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблематика ефективного адміністрування діяльності девелоперських підприємств у будівництві привертає значну увагу науковців та практиків. У численних дослідженнях висвітлюються різні аспекти цього питання, зокрема інституційне регулювання, економічні чинники та технологічні підходи до управління будівельними проєктами.

Дослідження нормативно-правового забезпечення девелоперської діяльності представлені у працях, що аналізують правові аспекти містобудування, дозвільної системи та державного регулювання ринку нерухомості. Окремі автори розглядають вплив змін у законодавстві на ефективність будівельних компаній та адаптацію девелоперів до нових умов регуляторного середовища. Водночас залишається відкритим питання ефективного поєднання державного регулювання та ринкових механізмів стимулювання девелоперської діяльності.

Економічний аспект адміністрування девелоперських компаній досліджується з точки зо-

ру фінансування, інвестиційної привабливості та оцінки ризиків. Дослідники аналізують механізми залучення капіталу, включаючи кредитування, венчурні інвестиції та використання фондового ринку. Проте існує необхідність детальнішого вивчення гнучких фінансових стратегій, що дозволяють девелоперам ефективно реагувати на макроекономічні зміни.

Окремі дослідження зосереджені на технологічному розвитку галузі, зокрема на цифрових інструментах управління проєктами, інформаційному моделюванні будівель (BIM) та автоматизації бізнес-процесів. Незважаючи на значний прогрес у цій сфері, залишається актуальним питання інтеграції цифрових технологій у всі етапи девелоперської діяльності для підвищення її ефективності.

В науковій літературі висвітлюється багато аспектів адміністрування девелоперських підприємств, залишається низка невирішених питань. Необхідні подальші дослідження щодо комплексного поєднання інституційних, економічних та операційних чинників, а також розробка універсальних моделей ефективного управління будівельними проєктами в умовах сучасного ринку.

Метою даної статті є комплексний аналіз інституційних, економічних та функціонально-операційних імперативів адміністрування діяльності підприємства-девелопера в будівництві. Дослідження спрямоване на визначення основних викликів, з якими стикаються девелоперські компанії, а також на пошук ефективних підходів до управління їхньою діяльністю. Особлива увага приділяється питанням нормативно-правового регулювання, фінансування, управління ризиками та впровадження інноваційних технологій у девелоперську діяльність. Результати дослідження можуть стати основою для розробки стратегій підвищення ефективності адміністрування девелоперських підприємств у сучасних економічних умовах.

Виклад основного матеріалу. Для управління будівельними компаніями важливими є інституційні фактори. На ефективну якість і швидкість виконання проєктів мають вплив дозволи, документи, положення містобудування та механізми державного контролю. Якщо відбуваються зміни в законодавстві або потребуються нові вимоги це може стати як причиною для розвитку так і перешкодою. Поєднувати бізнес для житлових і інфраструктурних проєктів та ресурси держави допомагають

державно–приватні партнерства. Найголовніше потрібно розуміння впливу цих факторів на управління розробниками та майбутні варіанти у поточних умовах. Інвестиційний ринок – це не просто ринок об’єктів інвестування в усіх його формах, але й сукупність окремих ринків (об’єктів реального та фінансового інвестування) та виділяють на сучасному інвестиційному ринку такі ринки: 1) прямих капітальних вкладень; 2) об’єктів приватизації; 3) нерухомості; 4) інших об’єктів реального інвестування; 5) фондовий; і 6) грошовий [1].

Діяльність підприємства–девелопера залежить від інституційного середовища, де воно функціонує. До інституційних факторів належать: державне регулювання, Дозвільна система, містобудівна політика, нормативно–правова база та система контролю [2]. Дані фактори впливають на терміни виконання, на ефективність управління, інвестиційну привабливість та на реалізацію девелоперських проектів. У сучасні часи у компаній існує низька проблем пов’язаних із отриманням дозвільних документів, в регулювання містобудівної діяльності, яка може бути невизначеною, недосконалі механізми партнерства або законодавчі обмеження. Щоб краще і детальніше зрозуміти вплив інституційних чинників, треба розглянути їх у структурованому вигляді в таблиці 1.

Інституційний вплив тісно пов’язаний не лише зі складними регуляторними нормами, а також його швидкими змінами, котрі потребують коригування. Затримку реалізації проектів створює адміністративна складність, надмірне регулювання та непрозорість механізми регулювання, щоб уникати цього потрібно збільшувати витрати та інвестиційно привабливість знижувати до мінімуму. Державні–приватні підприємства часто

стикаються з бюрократією та законодавчою невизначеністю, але вони можуть спростити впровадження великих ініціатив та зниження витрат. Для кращого управління ризиками, потребується збільшувати привабливість будівництва в секторі та скорочувати терміни реалізації [5].

Для більш глибокого дослідження того, як інституційні фактори впливають на девелоперські підприємства та загалом як вони пов’язані, розглянемо блок–схему, яка показує основні елементи середовища, взаємозв’язок між ними та загальний вплив на ефективність робочої діяльності.

У даній блок–схемі відображається як усі вище перераховані фактори впливають на операційне та стратегічне управління компаніями, яка вказує на ефективність взаємодії між державними органами та факт того, як девелопери стабільно розвивають цю галузь.

В даній блок–схемі продемонстровано головні фактори та їх вплив на підприємства. Детально проілюстровано, як фактори взаємодіють із державною–приватним партнерством.

Основними завданнями для девелоперських підприємств стає містобудівний процес, мала ефективність державно–приватного партнерства та складність в роботі з дозвільними процедурами. Щоб поліпшити ці фактори потрібно спрощувати законодавчі процедури створювати і поліпшувати процеси погодження і сприятливі умови для співпраці бізнесу і держави. Інституційні зміни в будівництві могли б значно покращити фінансову привабливість галузі та її реалізацію.

Розглянемо економічні та фінансові механізми забезпечення стабільності та інвестиційної привабливості девелоперських підприємств. Для досягнення успішної роботи в будівельних ком–

Таблиця 1. Фактори, які впливають на діяльність девелоперських компаній

Фактори	Вплив на діяльність	Оптимізація
Нормативно–правове регулювання	Регулює обов’язки, права девелопера та визначає законодавчі рамки для реалізації проектів	Пониження адміністративного навантаження
Державний контроль	Перевірки та відповідність нормам створює витрати компаній	Спрощення контролю та його прозорість
Державно–приватне підприємство	Мала зацікавленість і залученість в державні проекти та труднощі з адміністративною системою	Зробити стимулювання для податків та встановлювати чіткі закони регулювання механізмів взаємодії
Дозвільна система	Через надмірне очікування на дозволи, затримуються проекти	Скоротити терміни розгляду заявок та зменшити кількість процедур
Містобудівне планування	Обмежений вибір територій для будівництва	Створити зонування та запрошувати девелоперів

Джерело: розроблено автором на основі [3]

паніях перш за все потрібна стабільність у фінансовій сфері та інвестиційний потенціал. Щоб реалізувати проекти потрібні внутрішні інвестиції та позиковий капітал. Нам можливості фінансування впливають економічні умови, державні норми та рівень довіри інвесторів [7].

Щоб забезпечити прибутковість, ефективне керування проектами та вміти протистояти проблемам і кризам, насамперед важлива фінансова стабільність розробника. Компанії можуть мінімізувати фінансовий ризик та оптимізувати витрати, комбінуючи з різними джерелами капіталу. Прозоре фінансове планування, ефективне впровадження проектів та оцінка ризику є запорукою успішного управління в роботі [8].

Залежно від ринкової ситуації фінансово продукти також мають свої особливості. Банківські позики вимагають високої кредитоспроможності, але натомість потрібно залучати великі кошти. До втрати частини майна якою володіє компанія може призвести венчурний капітал, але натомість

він підтримує інноваційні проекти. Для масштабних інфраструктур ефективні державно-приватні партнерства, котрі потребують важких правових структур. Ретельного аналізу потребують корпоративні облигації, які залучають інвестиції [9].

Девелоперська компанія, яка є успішною у своїй справі повинна поєднувати всі можливі механізми, опираючись на специфіку проектів, фінансові ресурси та поточну економічну ситуацію. Для того, щоб підвищити ліквідність, знизити максимальна фінансові ризики та забезпечити стабільний розвиток будівельного бізнесу потрібне ефективне управління капіталом. При застосуванні комбінації різних механізмів, наприклад економічної ситуації, особливостей проекту та фінансових ресурсів, девелоперська компанія забезпечена на успіх [10].

Для успішної реалізації розробників найголовнішим аспектом є фінансування тому, що воно потребує значних інвестицій в будівництво. Існують джерела збору коштів з обмеженнями та пе-

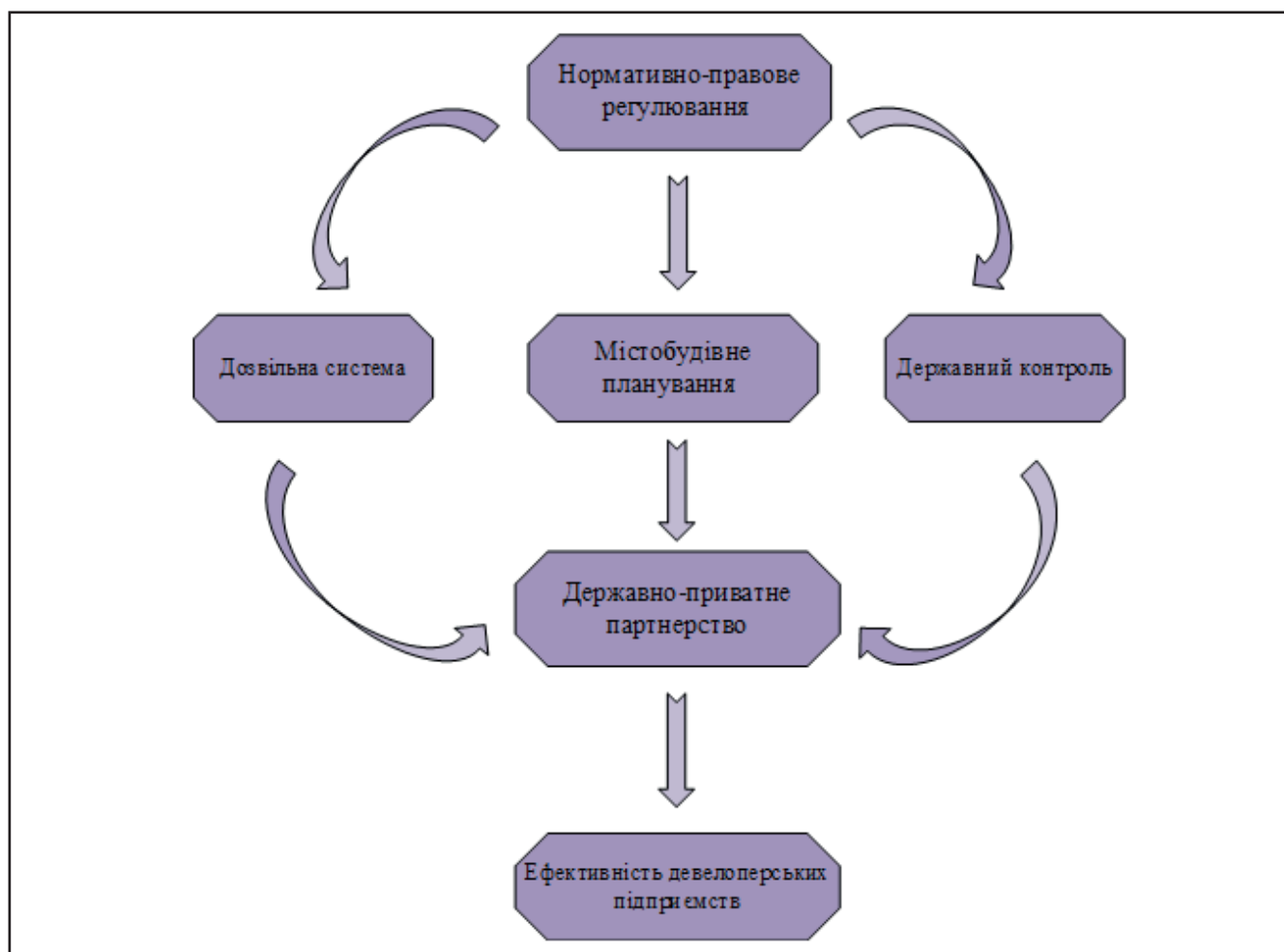

Рисунок 1. Блок-схема інституційного впливу на девелоперські підприємства

Джерело: розроблено автором на основі [6]

Таблиця 2. Основні джерела фінансування девелоперських проектів

Джерело фінансування	Переваги	Недоліки
Банківське кредитування	Довгострокове фінансування та доступність для великих компаній	Високий відсоток ставок, складні умови погашення та ризик ліквідності
Корпоративні облігації	Фінансові ризики розподіляються та можна залучити значну кількість коштів	Залежить від інвесторів та висока ціна випуску
Венчурний капітал	Швидкий розвиток та інвестиційна підтримка	Вимоги до прибутковості дуже високі
Власний капітал	Відсутні боргові зобов'язання, присутній високий контроль	Значні початкові інвестиції та ресурси обмежені
Державно–приватні партнери	Сприяння інфраструктурному розвитку та доступність до державних ресурсів	Складність реалізації угод та бюрократія
Фонди інвестицій	Диверсифікація фінансових ризиків, залучення зовнішніх коштів	Потребується прозора фінансова звітність, залежність від ринку

Джерело: розроблено автором на основі [11]

ревагами. Таблиця 2 показує фінансові механізми та як вони впливають на діяльність і ризики.

Фінансові механізми компанії тісно залежать від регламенту капіталу та економічної ситуації. Фінансова стратегія в собі повинна включати операційні цілі управління ризиками та можливістю інвестування.

Рисунок 2 детально показує вплив фінансових факторів та економічних на інвестиційну привабливість розробників, ілюструючи зв'язок між макро економічним середовищем, стабільністю бізнесу та джерелом фінансування.

Рисунок показує зв'язок між фінансовими та економічними середовищами, які впливають на стабільність компанії. Детально показано, як макроекономічний механізм створює доступність до фінансових продуктів та державні норми, які впливають на стабільність компанії.

Фінансова стабільність компанії залежить від можливостей зовнішніх інвестицій та внутрішніх ресурсів. Гнучкість у плануванні проектів забезпечує ефективне використання фінансових продуктів. Найголовніше це – залучення стратегічних партнерів, оптимізація фінансових потоків, та диверсифікація джерел фінансування. Важливу роль відіграють також державні норми, кредитні ресурси, та розвиток фондового ринку. Щоб підвищити інвестиції в компанії, потрібно врахувати зовнішні та внутрішні економічні фактори, які розробляємо фінансова стратегія. Вона впливає на довгострокову фінансову стабільність та розвиток будівельного середовища.

Цифрові та інноваційні технології, можуть оптимізувати функціонально–операційну діяльність девелоперських компаній. Розробка будівництва

стикається з великою кількістю проблем в різних сферах, наприклад у сфері оперативне оптимізації, підвищення ефективності будівельних процесів та в управлінні ресурсами. Високі вимоги до будівництва та управління витратами вимагають негайних новітніх цифрових рішень. Ключову роль в трансформації будівельної галузі відіграють інноваційні технології та вони сприяють визначенню нових підходів для організації з розвитку [13].

Цифрова трансформація стосується кожного аспекту розвитку. До неї можна включити: автоматизації бізнес–процесів, розширене управління з використанням моделювання BIM, використання штучного інтелекту для аналізу тенденцій та ризиків ринку та моніторинг IoT будівельного обладнання та впровадження 3D–друку для оптимізації матеріальних витрат. Для покращення взаємовідносин з клієнтами можуть допомогти інноваційні технології та вони можуть зробити більш візуалізованими майбутні об'єкти за допомогою віртуально [14].

Головним аспектом в розробці є автоматизація бізнес–процесів. Вони підвищують загальну продуктивність компанії та знижують процедуру управління. Система ERP Допомагає операційним процесом об'єднуватися в 1 цифрового систему, тому завдяки цьому можна слідкувати за своїм фінансовим потоком, керувати працівниками та контролювати покупки.

Для підвищення ефективності будівництва та безпечності дуже цікава сфера про використання безпілотників та IoT. Інтернет датчики, які працюють в онлайн режимі контролюють будівельну конструкцію, рух будівельного обладнання та запобігають надзвичайним ситуаціям. З допомогою безпілотників можна зменшити ризики в

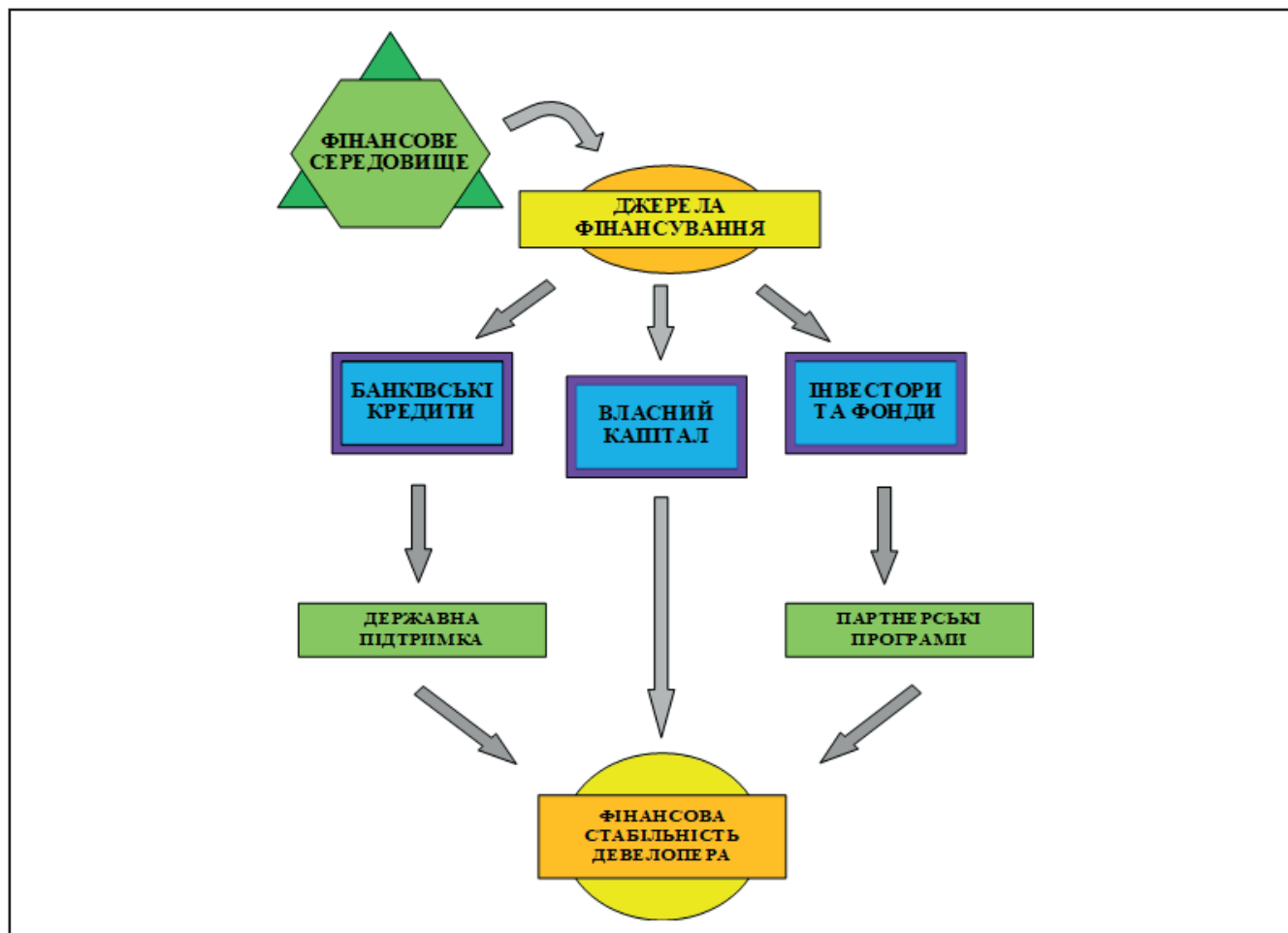

Рисунок 2. Блок-схема фінансових механізмів девелоперських підприємств

Джерело: розроблено автором на основі [12]

роботі працівників, випробувати будівельні майданчики та зменшити ручні перевірки [15].

Масштабні дані, штучний інтелект в сучасній побудові відіграють дуже важливу роль. За допомогою них можна передбачити втрати, автоматизувати процеси прийняття рішень, аналізувати ринок та покращити стратегічне планування. Штучний інтелект може знайти та визначити найкраще місце для майбутнього будівництва, враховуючи попит на ринок, економіку та транспортну інфраструктуру.

Відображення об'єктів, переговори з інвесторами та клієнтами покращує віртуальна реальність, вона може підвищити довіру клієнтів, прискорити інвестиції розробникам та забезпечити перегляд віртуальних турів з майбутніми будинками. Цифрові технології розробляють послідовно екосистему за допомогою оптимізації, використання штучного інтелекту, сучасних інструментів управління та автоматизації [16].

Таблиця 3 відображає краще розуміння ефективності цифрових технологій стосовно опера-

тивної та функціональної діяльності розробника. За допомогою неї відображено найважливіші переваги, практичні програми, основні технології, які відносяться до будівельної галузі.

Ефективність окремих процесів підвищує не лише впровадження цифрових технологій, але воно забезпечує модернізацію будівельних проєктів. Завдяки використанню масштабної аналітики, автоматизації функцій управління та останніми система моніторингу, розробники мінімізують ризик, покращують контроль над впровадженням проєкту, зменшують експлуатаційні витрати.

Цифрові технології покращують комунікацію та взаємодію між підрядниками, державними наглядачами, кінцевими споживачами, інвесторам розвитку та архітекторами. Створюються платформи управління проєктами для комунікації стосовно проміжного аналізу, результату, обміну документацією та координацію завдань.

Щоб досягти ефективності та успіху в нових моделях управління проєктами, створюються ін-

Таблиця 3. Вплив цифрових та інноваційних технологій на девелоперську діяльність

Технологія	Застосування	Переваги
Автоматизація бізнес-процесів	Використання CRM-систем для продаж, фінансів, комунікацій та ERP-систем	Підвищення ефективності управління та зменшення часу на адміністративні процеси
Дрони та лазерне сканування	Контроль якості роботи, моніторинг будівництва та оцінка місцевості	Підвищення точності, прискоренні перевірки та зменшення витрат на аудит
Інтернет речі (IoT)	Моніторинг безпеки об'єктів та відстеження роботи техніки	Зниження витрат на експлуатацію та висока безпека
BIM (Building Information Modeling)	Створення цифрових моделей будівель із усіма даними про матеріали, експлуатаційні характеристики та конструкції	Спрощення управління проектами, оптимізація витрат та зменшення помилок
3D-друк	Зведення будівель з використанням 3D-друку, виготовлення будівельних компонентів	Зменшення витрат на матеріали та скорочення часу будівництва
Віртуальна та доповнена реальність (VR,AR)	Проектування, навчання персоналу та презентація майбутніх об'єктів	Збільшення якості комунікації з персоналом та клієнтами, покращення візуалізації
Цифрові платформи для управління	Контроль документів, завдань та співпраця з учасниками процесу	Підвищена комунікація між командами та продуктивність
Аналітика даних та штучний інтелект	Автоматизоване управління ризиками, аналіз тенденцій та прогнозування витрат	Зменшення фінансових ризиків та стратегічне планування

Джерело: розроблено автором на основі [17]

новаційні технології за допомогою яких доступне точне планування, планування гнучкості та швидка якість прийняття рішень.

Наведена нижче схема – рисунок 3 показує трансформацію розвитку, вплив на управління будівництвом та базове обладнання. На ньому відображено різні цифрові технології, їх взаємозв'язок між один одним та оптимізація оперативної та функціональної діяльності. Завдяки цим даним можна бачити найважливіші процеси та перетворення в будівництві. Також відображено впровадження цифрових технологій у розробці. Продемонстровано відображення взаємозв'язку між впливом на ефективність будівельних компаній та ключовими інноваційними рішеннями. Оптимізації оперативної діяльності можуть сприяти взаємодії BIM, IoT, AI до 3D – друку та AR/VR.

У впровадженні будівельних проектів, фінансування, управління та створені відіграють провідну роль девелоперські компанії. Девелоперські компанії пов'язані своєю діяльністю із інвесторами, фінансовими установами, кінцевими споживачами, підрядниками та державними установами. Всі вони на ринку мають свої особливості та інтереси, але все може відрізнитись відповідно до розвитку компаній [19].

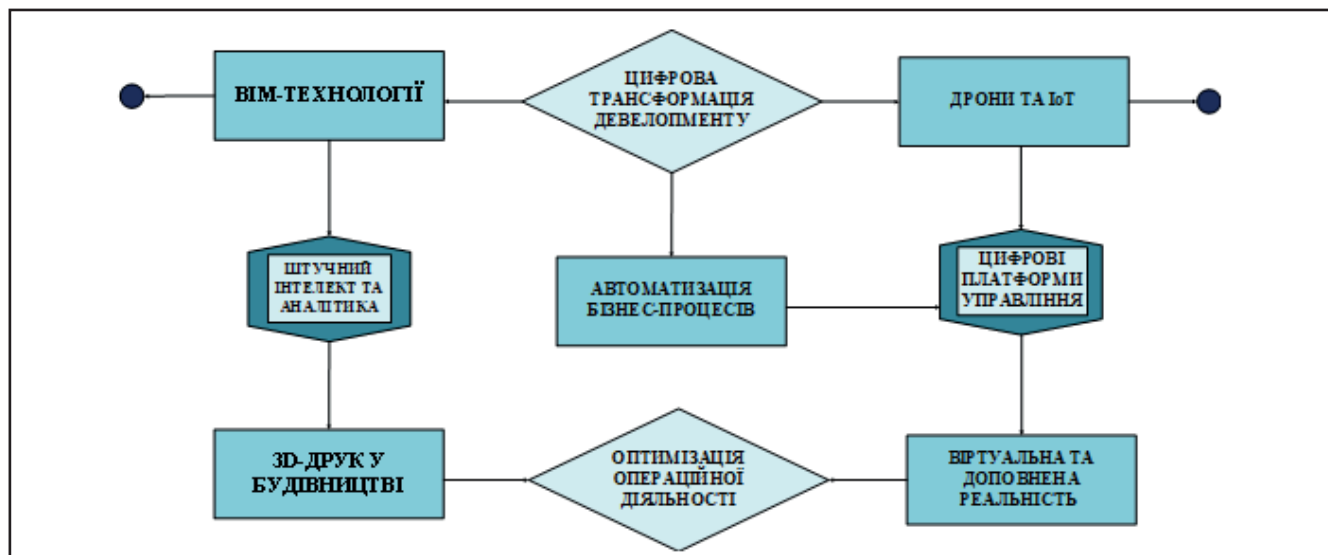
Девелоперські компанії мають свої особливості – всебічне управління циклом компаній та почина-

ючи від розробки концепції до введення в експлуатацію майна. Вони слідкують за кожним етапом проекту, збором коштів, маркетингом документацію та продажами. Основне завдання полягає в підтримці, взаємодії з державними установами, затвердженні проектів, вирішення юридичних питань та реєстрації умов містобудування [18].

За фінансове планування та управління ризиками також відповідають компанії. Розробники більше всього відповідають за потенційні фінансові ризики, за архітектурну концепцію, визначають необхідну інфраструктуру відповідно до найголовніших параметрів розвитку, попиту на ринку та типів об'єктів.

Насамперед важливо забезпечити ефективну взаємодію між усіма залученими середовищами. Розробник координує між банками, державними установами, підрядниками та кінцевими споживачами. Він організовує всю роботу для того, щоб проект був реалізований та відповідав усім технічним і комерційним вимогам.

Девелоперські компанії несуть відповідальність за створення юридичних, управлінських, технічних та фінансових аспектів проекту. Незважаючи на його спільні функції з іншими сторонами, наприклад, як державні установи, підрядники або інвестори, унікальність полягає у всебічному підході до управління проектами, управлінні фінан-

Рисунк 3. Блок-схема впровадження цифрових технологій у девелоперську діяльність

Джерело: розроблено автором на основі [3]

Таблиця 4. Порівняльна таблиця функцій стейкхолдерів та девелопера

Функції	Девелоперська компанія	Стейкхолдери
Контроль будівництва	Контролює виконання робіт та відповідність стандартам	Будівельну роботу виконують підрядники
Фінансування проектів	Бере участь у фінансовому плануванні та залучає інвестиції	Інвестують чи надають кредити банки та фонди
Управління ризиками	Мінімізує та аналізує фінансові ризики	Фінансові ризики оцінюють інвестори та банки
Містобудівне планування	Визначає інфраструктуру та концепцію забудови	Архітектори проєктують об'єкти та інфраструктуру
Координація стейкхолдерів	Координує всі процеси між учасниками	Усі процеси регулюють державні структури
Маркетинг та продаж	Організовує продаж об'єктів та маркетингову кампанію	Продажами займаються агентства та ріелтори
Стратегія розвитку	Розробляє концепцію забудови та інвестиційну	Інвестори оцінюють перспективи проєкту
Отримання дозвільної документації	Забезпечує всі дозвільні та юридичні процедури	Відповідність нормам перевіряють державні органи

Джерело: розроблено автором на основі [21]

сами, координації всіх учасників ринку та стратегічними перспективами [20].

Для того щоб краще розуміти загальні характеристики та відмінності між розробниками та іншими зацікавленими сторонами представлено порівняльна таблиця 4. Вона демонструє, які функції виконують інші учасники процесу та унікальні особливості для розробників. Завдяки даній таблиці можна чітко зрозуміти та визначити роль кожної зацікавленої сторони та його ефективний внесок у будівництво.

Висновок

Для управління розвитком в будівництві дослідження показало, що при інституційних, функціо-

нальних та економічних умовах експлуатації, найважливішим є всебічний підхід до управління цим сектором. Даний процес дуже складних у нинішні часи, оскільки він взаємодіє з цифровими технологіями для оптимізації бізнес-процесів, стратегічним фінансовим плануванням, державними наглядовими органами та операційною ефективністю.

Аналіз інституційного середовища показав, що компанії працюють в умовах суворого регулювання, яке впливає на доступ до містобудування, дозволів, земельних ресурсів та швидкість провадження проєкту. Для ефективності і працездатності даного середовища потрібні цифрові дозволи, стимулювання державно-приватних партнерств, спрощення ділових взаємодій з державними установами.

Масштабні проекти потребують значних інвестицій, тому фінансова механізму діяльності з розвитку – це найголовніший аспект роботи. Фінансове управління в собі включає банківські кредити, капітал ризику, акції, державну підтримку та корпоративний борг. Для того, щоб мінімізувати ризик і збільшити інвестиційний дохід використовуються різноманітні фінансові стратегії.

В майбутньому значні зміни в роботі принесуть функціональна та оперативна діяльність стосовно впровадження цифрових та інноваційних технологій, наприклад таких, як Інтернет речі, 3D-друк, технології AR/VR, платформи автоматичного управління та моделювання BIM. Вони покращують якість продажу будівельних проектів, скорочують час будівництва, скорочують витрати, вдосконалюють управління ресурсами, забезпечують ефективність комунікацій між усіма учасниками та підвищувати безпеку будівництва.

При збалансованій комбінації вдосконалих регуляторних норм, новітніх впроваджень та збільшенні доступу до фінансових ресурсів управління стане набагато ефективнішим, конкурентоспроможним та розвиненим.

Список використаних джерел:

1. «Smart-«метри»: як технології змінять українську нерухомість». // Mind.ua. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mind.ua/openmind/20206574-smart-metri-yak-tehnologiyi-zminyayt-ukrayinsku-neruhomist>.
2. «Використання цифрових технологій для оптимізації управління розвитком бізнесу». // Development Economics and Entrepreneurship Support. – 2024. – № 3. – С. 45–53. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/399>.
3. «Від дронів до BIM: як технологічні інструменти змінюють управління будівельними майданчиками». // Constructive Voices. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://constructive-voices.com/uk/from-drones-to-bim-how-tech-tools-are-reshaping-construction-site-management/>.
4. «Менеджмент та управління проектами в будівельній галузі» / [О. В. Головка, О. В. Головка, В. В. Ковтун, О. О. Головка]. – Одеса: ОДАБА, 2019. – 234 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mx.ogasa.org.ua/bitstream/123456789/5529/1/Менеджмент%20та%20управління%20проектми%20в%20будівельній%20галузі.pdf>.
5. «Механізми фінансування будівництва». // CyberLeninka. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/mehanizmi-finansuvannya-budivnitstva/pdf>.
6. «Оцінка та управління нерухомістю» / [В. Р. Кучеренко, М. А. Заєць, О. В. Захарченко, Н. В. Сментина, В. О. Улибіна]. – Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2013. – 272 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://geodez.nmu.org.ua/ua/dopmat/4/kozn/навч.посібник_Оцінка%20та%20управління%20нерухомістю.pdf.
7. Ivakhnenko, I., Ryzhakova, G., Chupryna, I., Kushnir, I., Druzhynina, I., & Vakolyuk, A. (2021). Information-analytical support and organizational-structural regulation of operational activity of enterprises: economic evaluation and construction of management systems. Управління розвитком складних систем, (46), 91–99.
8. Андреева, В. А. «Фінансування девелоперських проектів як механізм функціонування ринку нерухомості». // Вчені записки Університету «КРОК». – 2020. – № 59. – С. 24–29. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/309>.
9. Бондаренко, Д.В. «Управління цифровими трансформаціями підприємств будівельної галузі України». – Кваліфікаційна наукова праця. – Київ: Національна академія наук України, 2024. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ndc-ipr.org/media/spec_council/abstracts/Bondarernko_DV_PhD_Thesis.pdf.
10. Качур, І. Р. «Державне регулювання інвестиційної діяльності в промисловості України». – Дис. канд. екон. наук. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/12/dis_kachur.pdf.
11. Колектив авторів. Оцінка та управління нерухомістю: навчальний посібник. – Дніпро: НТУ «Дніпровська політехніка», 2020. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://geodez.nmu.org.ua/ua/dopmat/4/kozn/>.
12. Кучер, О. М. «Удосконалення державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні». – Дис. канд. екон. наук. – Львів: Львівський торговельно-економічний університет, 2018. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/pidrozdily/Aspirantura/Rady/Spec_vchena_rada/Dysertacii/2018_07/Kucher_Disert.pdf.
13. Лактіонова, О. А. «Проектне фінансування». – Навчальний посібник. – Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2018. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/97/1/15.02_%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%95%D0%9A%D0%A2%D0%9D%D0%9E%D0%95%D0%A4%D0%98%D0%9D%D0%90%D0%9D%D0%A1%D0%98%D0%A0%D0%9E%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%98%D0%95.pdf.
14. Манелюк Я.В. «Управління виробничими процесами будівництва в умовах розвитку вітчизняного девелопменту». – Кваліфікаційна робота для

здобуття ступеня магістра. – Запорізький національний університет, 2021. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/5680/1/Манелюк.pdf>.

15. Методологічна платформа формування господарського портфеля девелопера в умовах цифрової трансформації». // Будівельне виробництво. – 2023. – № 76. – С. 22–29. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ndibv-building.com.ua/index.php/Buiding/article/download/491/230/>.

16. Національний банк України. «Звіт про фінансову стабільність | Грудень 2024 року». – Київ: НБУ, 2024. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2024-H2.pdf.

17. Плис, Н. В. Економіко-організаційний інструментарій адміністрування будівельним підприємством на ґрунті державно-приватного партнерства. – Дис. канд. екон. наук. – Київ: КНУБА, 2024. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.knuba.edu.ua/wp-content/uploads/2024/06/dysertacziya-plys-n.v-1.pdf>.

18. Полтавець М.О. «Девелопмент інвестиційно-будівельної діяльності будівельних організацій». – Навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти магістра спеціальності 192 «Будівництво та цивільна інженерія». – Запоріжжя: ЗНУ, 2021. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/670630/mod_folder/content/O/НМП%20\(проект\)-ДевелБДБО-Полтавець-2021.pdf?forcedownload=1](https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/670630/mod_folder/content/O/НМП%20(проект)-ДевелБДБО-Полтавець-2021.pdf?forcedownload=1).

19. Поняття інвестиційного ринку, класифікація його видів. – Навчальний матеріал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://buklib.net/books/35265/>. Росинський, А. В. Управління розвитком економічного потенціалу девелоперської компанії. – Дис. канд. екон. наук. – Київ, 2023. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uacademic.info/ua/document/0823U101157>.

20. Світовий банк. Державно-приватне партнерство в контексті управління державними інвестиціями. – Аналітичний звіт. – Київ, 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://documents1.worldbank.org/curated/fr/495131467995051959/pdf/106249-UKRANIAN-WP-P153935-PUBLIC-Public-Investment-UKR-Web-cover.pdf>.

21. Федорова, Я. ., Петренко, Г. ., Гриненко, І. ., Рижак, Г. ., Чуприна, Ю. ., & Ніколаєва, М. (2021). Методико-аналітичні компоненти та базові функціонали управління підприємством в сучасній системі будівельного девелопменту. Управління розвитком складних систем, (47), 130–137.

22. Фісуненко П. А., Герасименко О. В. Ітеративний підхід до оптимізації девелоперської діяльності. // Економіка та суспільство. – 2024. – Вип. 59. – С. 298–303. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/3486/3415/>

References:

1. «Smart-»meters»: how technologies will change Ukrainian real estate». // Mind.ua. – [Electronic resource]. – Access mode: <https://mind.ua/openmind/20206574-smart-metri-yak-tehnologiyi-zmyniat-ukrayinsku-neruhomist>.

2. «Using digital technologies to optimize business development management». // Development Economics and Entrepreneurship Support. – 2024. – No. 3. – P. 45–53. – [Electronic resource]. – Access mode: <https://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/399>.

3. «From drones to BIM: how technological tools are changing construction site management». // Constructive Voices. – [Electronic resource]. – Access mode: <https://constructive-voices.com/uk/from-drones-to-bim-how-tech-tools-are-reshaping-construction-site-management/>.

4. «Management and project management in the construction industry» / [O. V. Golovko, O. V. Golovko, V. V. Kovtun, O. O. Golovko]. – Odesa: ODABA, 2019. – 234 p. – [Electronic resource]. – Access mode: <https://mx.ogasa.org.ua/bitstream/123456789/5529/1/Menedzhment%20ta%20upravlinnya%20proektamy%20v%20budyvel'nyy%20haluzy.pdf>.

5. «Mechanisms of construction financing». // CyberLeninka. – [Electronic resource]. – Access mode: <https://cyberleninka.ru/article/n/mehanizmi-finsuvannya-budivnitstva/pdf>.

6. «Evaluation and management of real estate» / [V. R. Kucherenko, M. A. Zayets, O. V. Zakharchenko, N. V. Smetyna, V. O. Ulibina]. – Odesa: Publishing House «Leradruk», 2013. – 272 p. – [Electronic resource]. – Access mode: https://geodez.nmu.org.ua/ua/dopmat/4/kozn/navch.posiбник_Оценка%20та%20управління%20непрыхомостью.pdf.

7. Ivakhnenko, I., Ryzhakova, G., Chupryna, I., Kushnir, I., Druzhynina, I., & Vakolyuk, A. (2021). Information-analytical support and organizational-structural regulation of operational activity of enterprises: economic evaluation and construction of management systems. Management of complex systems development, (46), 91–99.

8. Andreeva, V. A. «Financing of development projects as a mechanism for the functioning of the real estate market». // Scientific notes of the University «KROK». – 2020. – No. 59. – P. 24–29. – [Electronic resource]. – Access mode: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/309>.

9. Bondarenko, D.V. «Management of digital transformations of enterprises of the construction industry of Ukraine». – Qualification scientific work. – Kyiv: National Academy of Sciences of Ukraine, 2024. – [Electronic resource]. – Access mode: https://www.ndc-ipr.org/media/spec_council/abstracts/Bondarenko_DV_PhD_Thesis.pdf.

10. Kachur, I. R. «State regulation of investment activity in the industry of Ukraine». – Dissertation of candidate of economic sciences. – Lviv: Ivan Franko National

University of Lviv, 2015. – [Electronic resource]. – Access mode: https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/12/dis_kachur.pdf.

11. Authors' team. Real estate valuation and management: a textbook. – Dnipro: NTU «Dniprovska Polytechnica», 2020. – [Electronic resource]. – Access mode: <https://geodez.nmu.org.ua/ua/dopmat/4/kozn/>.

12. Kucher, O. M. «Improvement of state regulation of investment activity in Ukraine». – Dissertation of Candidate of Economic Sciences – Lviv: Lviv University of Trade and Economics, 2018. – [Electronic resource]. – Access mode: https://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/pidrozdily/Aspirantura/Rady/Spec_vchena_rada/Dysertacii/2018_07/Kucher_Disert.pdf.

13. Laktionova, O. A. «Project Financing». – Textbook. – Vinnytsia: DonNU named after Vasyl Stus, 2018. – [Electronic resource]. – Access mode: https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/97/1/15.02_%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%95%D0%9A%D0%A2%D0%9D%D0%9E%D0%95%20%D0%A4%D0%98%D0%9D%D0%90%D0%9D%D0%A1%D0%98%D0%A0%D0%9E%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%98%D0%95.pdf.

14. Manelyuk Ya.V. «Management of production processes of construction in the conditions of development of domestic development». – Qualification work for obtaining a master's degree. – Zaporizhia National University, 2021. – [Electronic resource]. – Access mode: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/5680/1/Manelyuk.pdf>.

15. Methodological platform for forming a developer's business portfolio in the context of digital transformation». // Construction production. – 2023. – No. 76. – P. 22–29. – [Electronic resource].

16. Natsional'nyy bank Ukrainy. «Zvit pro finansovu stabil'nist' | Hruden' 2024 roku». – Kyiv: NBU, 2024. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhyim dostupu: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2024-H2.pdf.

17. Plys, N. V. Ekonomiko-orhanizatsiynnyy instrumentariy administruvannya budivel'nykh pidpryyemstvom na gruntі derzhavno-pryvatnoho partnerstva. – Dys. kand. ekon. nauk. – Kyiv: KNUBA, 2024. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhyim dostupu: <https://www.knuba.edu.ua/wp-content/uploads/2024/06/dysertacziya-plys-n.v-1.pdf>.

18. Poltavets' M.O. «Development investytsiyno-budivel'noyi diyal'nosti budivel'nykh orhanizatsiy». – Navchal'no-metodychnyy posibnyk dlya zdobuvachiv stupenya vyshchoyi osvity mahistra spetsial'nosti 192 «Budivnytstvo ta tsyvil'na inzheneriya». – Zaporizhzhya: ZNU, 2021. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhyim dostupu: [https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/670630/mod_folder/content/O/NMP%20\(projekt\)-DevIB-DBO-Poltavets'-2021.pdf?forcedownload=1](https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/670630/mod_folder/content/O/NMP%20(projekt)-DevIB-DBO-Poltavets'-2021.pdf?forcedownload=1).

19. Ponyattya investytsiynoho rynku, klasyfikatsiya yoho vydiv. – Navchal'nyy material. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhyim dostupu: <https://buklib.net/>

[books/35265/](https://buklib.net/books/35265/). Rosyns'kyi, A. V. Upravlinnya rozvytkom ekonomichnoho potentsialu developers'koyi kompaniyi. – Dys. kand. ekon. nauk. – Kyiv, 2023. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhyim dostupu: <https://uacademic.info/ua/document/0823U101157>.

20. Svitovyy bank. Derzhavno-pryvatne partnerstvo v konteksti upravlinnya derzhavnyimi investytsiyami. – Analychnyy zvit. – Kyiv, 2015. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhyim dostupu: <https://documents1.worldbank.org/curated/fr/495131467995051959/pdf/106249-UKRANIAN-WP-P153935-PUBLIC-Public-Investment-UKR-Web-cover.pdf>.

21. Fedorova, Ya. ., Petrenko, H. ., Hrynenko, I. ., Ryzhakova, H. ., Chupryna, Yu. ., & Nikolayeva, M. (2021). Metodyko-analychni komponenty ta bazovi funktsionaly upravlinnya pidpryyemstvom v suchasniy systemi budivel'noho developmentu. Upravlinnya rozvytkom skladnykh system, (47), 130–137.

22. Fisunen P. A., Herasymenko O. V. Iteratyvnyy pidkhid do optymizatsiyi developers'koyi diyal'nosti. // Ekonomika ta suspil'stvo. – 2024. – Vyp. 59. – S. 298–303. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhyim dostupu: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/3486/3415/>

Дані про авторів

Малихіна Оксана Михайлівна,

д. е. н., професор Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0000-0002-3683-570X>

e-mail: malykhina.om@knuba.edu.ua

Мовчан Михайло Миколайович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0000-1631-4440>

e-mail: mihailmovchan@gmail.com

Бородавка Олег Вікторович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0002-8671-0339>

e-mail: djaggernaut03@gmail.com

Гура Олександр Дмитрович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0004-6669-0005>

e-mail: A.D.G@ukr.net

Data about the authors

Oksana Malykhina,

Doctor of Economics, Professor of Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: malykhina.om@knuba.edu.ua

Mykhailo Movchan,

Postgraduate student Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: mihailmovchan@gmail.com

Oleh Borodavka,
Postgraduate student Kyiv National University of Construction and Architecture
e-mail: djaggernaut03@gmail.com

Oleksandr Hura,
Postgraduate student Kyiv National University of Construction and Architecture
e-mail: A.D.G@ukr.net

УДК 368.01:335

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15623625>

РУДЕНКО Р. М.

Страхування інвестицій: механізми захисту від воєнних ризиків в Україні

Актуальність теми дослідження. Страхування інвестицій від воєнних ризиків в Україні зумовлена зростаючою потребою у захисті капіталовкладень в умовах військової агресії та економічної нестабільності. Втрата активів, руйнування інфраструктури та непередбачувані політичні ризики значно ускладнюють інвестування, що стримує економічний розвиток країни. Водночас, існуючі механізми страхування є недостатньо розвиненими, а участь приватних страхових компаній у покритті воєнних ризиків залишається обмеженою через високу вартість полісів і невизначеність збитків. Прийняття законодавчих ініціатив, зокрема запуск державних програм страхування через Експортно-кредитне агентство (ЕКА), відкриває нові можливості для залучення інвестицій і потребує ґрунтовного аналізу. Дослідження цієї теми дозволить визначити оптимальні механізми страхування, що сприятимуть економічній стабільності, стимулюванню підприємницької активності та інтеграції України у міжнародні фінансові ринки.

Метою роботи є вивчення теоретичних та практичних засад розвитку ринку страхування воєнних ризиків у розрізі їх видового розподілу.

Завдання дослідження. Обґрунтувати необхідність активізації інвестиційної діяльності за допомогою механізмів страхування.

Методи дослідження. В ході даного дослідження використано загальні та спеціальні методи наукового пізнання. Основу становлять методи порівняння, абстрагування, аналізу та синтезу, індукції, дедукції та інші теоретичні підходи. Особливе місце в ході обраних методів дослідження посідає метод групування та доказові методи. Інформаційну базу даного дослідження склали праці вітчизняних науковців, що є фахівцями у сфері страхування, практики та представники державних регуляторів.

Основні результати дослідження. У статті обґрунтовується важливість страхування воєнних ризиків в контексті збереження та активізації інвестиційної діяльності та підприємницької активності. Розглянуто та систематизовано сутність поняття «воєнні ризики». Виокремлено, з практичної точки зору, існування в Україні двох окремих видів страхування воєнних ризиків. Описано основні засади та механізми реалізації цих двох видів страхування. Встановлено, що класичне страхування підприємницьких ризиків не набуло достатнього розвитку через високі ризики для страховиків та значну вартість таких послуг. Друга форма страхування, що описана в статті – це страхування гарантій через механізми ЕКА, які дозволяють підтримувати інвестиційну діяльність в складних і варіативних умовах.

Галузь застосування результатів. Фінансовий ринок, страхування.

Ключові слова: воєнні ризики, страхування, страхування воєнних ризиків, інвестиції, підприємницька діяльність, гарантування, страхові послуги, страховий ринок.

JEL Codes G21, G22, G28

РУДЕНКО Р. М.

Investment insurance: mechanisms for protection against war risks in Ukraine

Relevance of the research topic. Investment insurance against war risks in Ukraine is driven by the growing need to protect investments in the context of military aggression and economic

instability. Loss of assets, destruction of infrastructure, and unpredictable political risks significantly complicate investment, hindering the country's economic development. At the same time, existing insurance mechanisms are underdeveloped, and the involvement of private insurance companies in covering war risks remains limited due to the high cost of policies and uncertainty regarding potential losses. The adoption of legislative initiatives, including the launch of state insurance programs through the Export Credit Agency (ECA), opens new opportunities for attracting investments and requires thorough analysis. Research on this topic will help determine the optimal insurance mechanisms that will contribute to economic stability, stimulate entrepreneurial activity, and integrate Ukraine into international financial markets.

The aim of the work is to study the theoretical and practical foundations of the development of the war risk insurance market in terms of its species distribution.

Research objectives. Justify the necessity of activating investment activity through insurance mechanisms.

Research methods. In the course of this research, general and special methods of scientific cognition were used. The foundation consists of methods of comparison, abstraction, analysis and synthesis, induction, deduction, and other theoretical approaches. A special place among the chosen research methods is occupied by the method of grouping and evidential methods. The information base of this research consists of the works of domestic scientists who are experts in the field of insurance, practitioners, and representatives of state regulators.

Main research findings. The article justifies the importance of war risk insurance in the context of preserving and activating investment activity and entrepreneurial initiatives. It examines and systematizes the essence of the concept of "war risks." From a practical perspective, it highlights the existence of two separate types of war risk insurance in Ukraine. The article describes the main principles and mechanisms for implementing these two types of insurance. It establishes that classical insurance of entrepreneurial risks has not developed sufficiently due to high risks for insurers and the significant cost of such services. The second form of insurance described in the article is guarantee insurance through Export Credit Agency (ECA) mechanisms, which allow supporting investment activities in complex and variable conditions.

Field of application of the results. financial market, insurance.

Keywords: military risks, insurance, war risk insurance, investments, entrepreneurial activity, guarantees, insurance services, insurance market.

Постановка проблеми. Военні виклики та ринкові трансформації суттєво впливають не лише на функціонування бізнесу, а й на стабільність фінансового сектора. В умовах сучасної економічної нестабільності залучення інвестицій відіграє ключову роль у розвитку та відновленні економіки України. Водночас інвестиційна діяльність супроводжується значними ризиками, особливо в умовах воєнного стану, що може стримувати потенційних інвесторів. Для забезпечення безперервного інвестиційного процесу необхідно впроваджувати ефективні механізми управління ризиками. Одним із найбільш дієвих і перевірених часом інструментів їхньої мінімізації є страхування, яке дозволяє компенсувати можливі фінансові втрати та підвищити рівень довіри інвесторів до українського ринку.

Страхові компанії, як і інші фінансові установи, також зазнають значних втрат через війну та склад-

ну економічну ситуацію в Україні. Зростання кількості страхових випадків, фінансовий тиск на ринок та підвищена ймовірність дефолтів страхувальників ставлять під загрозу їхню стабільність. Водночас страховики відіграють критично важливу роль у підтримці бізнесу, забезпечуючи механізми захисту від воєнних ризиків. В умовах нестабільності вони повинні не лише виконувати свої зобов'язання перед клієнтами, а й адаптувати страхові продукти до нових викликів, розширюючи напрямки страхування воєнних ризиків для підприємств. При цьому важливо зберігати власну платоспроможність та ефективно управляти ризиками, щоб гарантувати довгострокову фінансову стійкість страхового ринку України. Також актуальним аспектом в контексті даної теми залишається державна підтримка страхування у воєнний період, що дозволяє застосовувати гібридні страхові послуги, де ризи-

ки перерозподіляються між кількома суб'єктами та державою в тому числі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню питань пов'язаних з розвитком страхового ринку в Україні присвячено багато наукових праць. Окремі праці стосуються страхування ризиків. Проте тематика страхування воєнних ризиків почала бути актуальною з 2022 року. З огляду на те, що страхування воєнних ризиків в Україні не набуло належного розвитку виходячи з запиту ринку, тема не втрачає актуальності. Базу дослідження склали напрацювання: Александрової М. [1], Зелениці І. [9], Ігоніна В. [7], Клапків Ю. [9], Приймак І. [6], Пацурії Н. [3], Раєвської А. [5], Полінкевич О. [9], Тринчук В. [9], Тимків Н. [6], Чеботарьова Є. [9].

Метою роботи є вивчення теоретичних та практичних засад розвитку ринку страхування воєнних ризиків у розрізі їх видового розподілу.

Методи дослідження. В ході даного дослідження використано загальні та спеціальні методи наукового пізнання. Основу становлять методи порівняння, абстрагування, аналізу та синтезу, індукції, дедукції та інші теоретичні підходи. Особливе місце в ході обраних методів дослідження посідає метод групування та доказові методи. Інформаційну базу даного дослідження склали праці вітчизняних науковців, що є фахівцями у сфері страхування, практики та представники державних регуляторів.

Виклад основного матеріалу. На відміну від інших учасників ринку, страхові компанії змушені працювати в умовах подвійного інвестиційного ризику. Це пов'язано, по-перше, з необхідністю забезпечення страхового покриття для підприємств у рамках договорів страхування інвестиційних проектів та фінансових ризиків. По-друге, самі страховики стикаються з внутрішніми та зовнішніми чинниками, що можуть негативно впливати на їхню інвестиційну діяльність. У період військової агресії РФ ці виклики стають ще більш гострими. З'являється додатковий складний аспект: з одного боку, страхування інвестицій є важливим інструментом для їх залучення та захисту, а з іншого – воно створює додаткові ризики для страхових компаній, які змушені адаптуватися до нових загроз і знаходити баланс між стабільністю та розширенням страхових послуг.

На необхідності дослідження змісту воєнних ризиків наголошують українські науковці. В умо-

вах воєнного стану в Україні особливо важливо розуміти наявні ризики, що впливають на життєдіяльність суспільства, а також оцінювати їхній масштаб. Це усвідомлення зумовлює необхідність посилення заходів із мінімізації ризиків у всіх сферах життя громадян, серед яких ключову роль відіграє страхування. Для ефективного застосування страхових механізмів важливо чітко визначити воєнні ризики, їхню сутність, перелік страхових випадків, а також усі інші складові страхового процесу. Сутність воєнних ризиків можна розглядати з позиції держави, страхових компаній, підприємств, іноземних інвесторів. Слід підкреслити, що економічний зміст цих ризиків в даному контексті буде відрізнятися. «Деякі страхові компанії, укладаючи договори страхування, закладають в умови надання страхового захисту воєнні ризики. При цьому можуть покриватися такі небезпеки, як викрадення людей та отримання викупу, саботаж, екстрена евакуація, травми працівників, втрата чи пошкодження майна й вантажів. Страхування воєнних ризиків вважається недоцільним здійснювати в стандартному договорі поряд з іншими ризиками, а пропонується надавати такий захист окремим полісом, оскільки такі ризики є особливими та страхові компанії нездані точно та об'єктивно оцінити збиток, а відтак і встановити розмір відповідної страхової премії» [1]. Водночас інші страховики зазначають, що воєнні ризики – це ризики, пов'язані з війною, тероризмом та громадськими заворушеннями, що передбачає покриття таких ризиків або їхніх наслідків.

Страхування, яке покриває ризики, пов'язані з війнами (так зване PVI), виникло ще в кінці XIX століття. У наш час, з урахуванням складних міжнародних відносин, бізнес все частіше звертається до цього виду покриття. Після початку гібридної війни у 2014 році PVI стало доступним для українських підприємств завдяки західним перестраховикам. Проте такі ризики зазвичай є надзвичайно значними, що унеможливорює їх повне покриття і вимагає перестрахування. Фактично, українські страхові компанії не мають змоги пропонувати цей вид страхування в класичному вигляді. І навіть навпаки, надаючи послуги інвестиційного страхування, у випадку виключних ситуацій договір страхування передбачає воєнні ризики, при яких відшкодування не здійснюється.

В той же час з 1 січня 2024 року набирає чинності Закон України «Про фінансові механізми

стимулювання експортної діяльності щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків» [2]. Прийняття цього законодавчого акту дозволить Експортно-кредитному агентству (ЕКА) забезпечувати страхування та перестраховування інвестицій як для міжнародних, так і для українських компаній ще до завершення воєнного стану. Українські підприємства, що працюють на експорт, зможуть використовувати інструменти для страхування воєнних ризиків. Таким чином практика страхування воєнних ризиків демонструє існування двох окремих схем страхування – традиційне страхування, що здійснюють страхові компанії та страхування за допомогою компенсаційних державних механізмів, як страхування в ЕКА (рис. 1).

Фактично вищезазначене обумовлює можливість існування двох окремих форм страхування. Перша форма фактично є традиційним страхуванням підприємницьких ризиків, або ж, як їх інколи називають «страхування інвестиційних ризиків». Страховики адаптувавшись до умов воєнного стану продовжували надавати окремі види послуг щодо страхового захисту в сфері ризиків у підприємстві, виключивши з договорів форс-мажорні обставини у вигляді воєнного стану, військових дій, що само по собі виключало сенс користатися цими послугами в поточних умовах в Україні.

У сучасних умовах страхування вважається найефективнішим інструментом захисту майнових інтересів інвесторів та виступає важливим механізмом забезпечення інвестиційної безпеки. За-

значимо, що ризики, які підлягають страхуванню та мають відношення до підприємницької або інвестиційної діяльності перелічено в таблиці 1 (табл. 1).

Усі зазначені в таблиці види страхування ризиків та майна можна вважати воєнними ризиками, якщо такі послуги надаються під час дії воєнного стану та не містять пункту в розділі договору «форс-мажорні обставини» виключення пов'язаного з воєнним станом. При цьому страхові послуги щодо страхування вищезазначених ризиків набувають різноманітних комбінацій у вигляді особливих страхових продуктів, що пропонуються страховиками на ринку України. Інвестиційні ризики в Україні відносяться до добровільного виду страхування. Також відповідно до Закону України «Про страхування»: «предметом договору добровільного страхування такого виду виступають, переважно, майнові інтереси, що не суперечать закону, пов'язані з матеріальними збитками інвестора при реалізації застрахованої інвестиційної діяльності внаслідок непередбаченого невідшкодування останнім в строк, який зазначено в Договорі страхування, повністю або частково витрат, що були понесені внаслідок інвестування в застраховані проекти, з причин, які обумовлені в договорі страхування. Страховим ризиком визнається певна подія, на випадок якої проводиться страхування і яка має ознаки ймовірності та випадковості настання, а саме: непередбачене невідшкодування інвестором повністю або частково витрат, що були понесені в результаті інвестування застрахованих

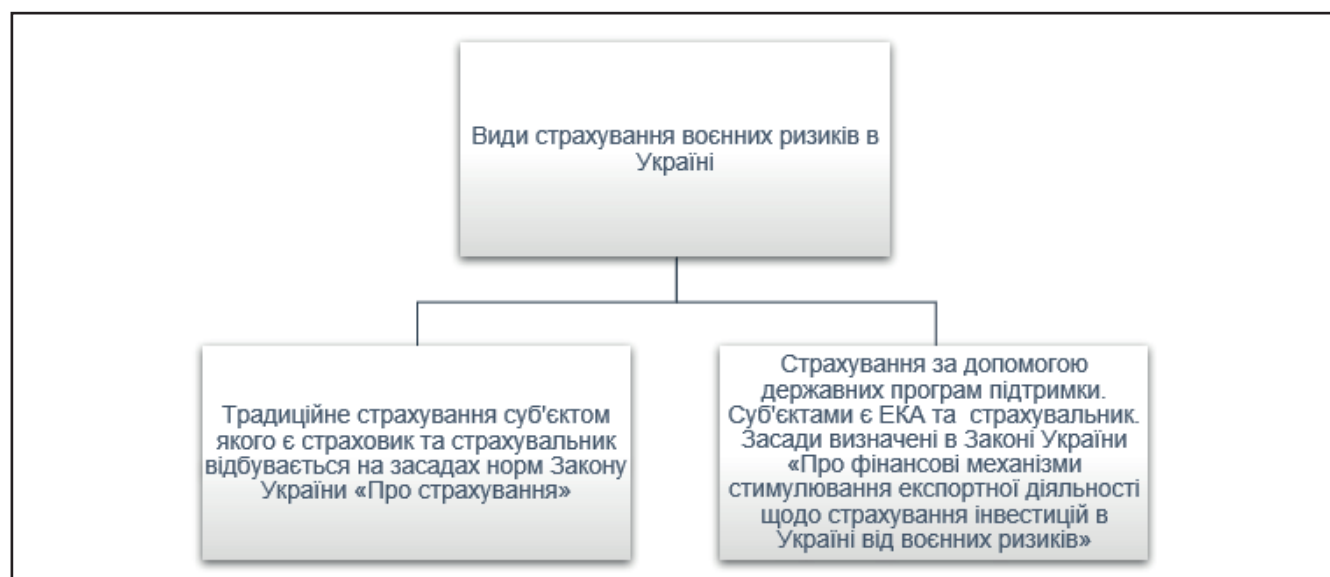

Рисунок 1. Види страхування воєнних ризиків в Україні

Джерело: побудовано автором.

Таблиця 1. Види ризиків, що пов'язані з підприємницькою діяльністю та інвестиціями *

Інвестиційні ризики	Комерційні (майнові) ризики
Політичні ризики	Засобів наземного транспорту
Ризики різкого коливання цін на цінні папери	Засобів повітряного транспорту
Ризики інформаційної закритості і відсутності прозорості ринку	Засобів водного транспорту
Технологічні ризики	Майна підприємств
Правові ризики	Будівельно-монтажних робіт
	Непогашення кредитів
	Фінансових ризиків
	Відповідальності позичальників перед третіми особами
	Відповідальності за шкоду завдану довкіллю

* Джерело: побудовано автором за [3].

проектів в строк, який вказано в Договорі страхування» [4].

Окремі страховики в структурі запропонованих послуг страхування акцентують увагу саме на захисті майнових прав, які порушуються під час дії воєнного стану. Протягом тривалого часу в Україні було неможливо знайти страхові рішення з покриттям воєнних ризиків. Загальні збитки країни вже перевищили 2 трлн грн, а рівень ризику залишається найвищим згідно з Political Risk Map. Вітчизняні страховики почали об'єднувати зусилля, працюючи над покриттям воєнних ризиків і поступово збільшуючи ліміти страхових виплат. Наразі в цьому напрямі спільно діють 5–6 українських страхових компаній, зокрема страхова компанія «ІНГО». Мова йде про страхування, яке забезпечує покриття від усіх видів ризиків. Це означає, що договір страхування спрацює, якщо збитки настануть з будь-яких причин. Не спрацюють лише ті, що прямо вказані як виключення з покриття. Зазвичай таким виключенням є воєнні ризики. Останнім часом «ІНГО» пропонує окремий поліс, що може частково покривати воєнні ризики та пошкодження об'єктів у результаті прильотів і роботи ППО по ворожим цілям. Зрозуміло, що страхування такого масштабу несе неабияке фінансове навантаження на страховика. Саме це визначає політику страховиків під час страхування воєнних ризиків без виключень. «Компанія надає страхове покриття від воєнних ризиків не лише для об'єктів нерухомості, обладнання та комунікацій, а й при морських і наземних вантажоперевезеннях, автострахуванні, медичному страхуванні, страхуванні від нещасного випадку, страхуванні посівів на полях і майбутнього врожаю. Проте компанія не приймає на

страхування об'єкти, які знаходяться ближче ніж у 100 км до території активних бойових дій» [5].

Ключовим стримуючим фактором розвитку страхування воєнних ризиків в Україні є додаткове фінансове навантаження на страховика та висока вартість такого страхування. Навіть у довоєнні часи страхування підприємницьких та інших фінансових ризиків не набуло належного розвитку саме з причин високої вартості такого страхування. Якщо розглядати дану проблематику в контексті макроекономічної площини, варто звернутись до думок науковців, які досліджують питання впливу страхування на активність інвестиційної діяльності в Україні. Приймак І. І. та Тимків Н. А. застосували економіко-математичні методи для оцінки кореляційного зв'язку між обсягом капітальних інвестицій в економіку України та загальною сумою страхових премій, зібраних українськими страховиками, і здійснених страхових виплат. Крім того, дослідники аналізують вплив рівня розвитку страхового ринку України на залучення прямих іноземних інвестицій. Результати проведеної науковцями роботи підтвердили, що «збільшення обсягу страхових премій та виплат свідчить про збільшення вартості та/або кількості укладання страхових полісів, в тому числі щодо об'єктів капітальних інвестицій, які своєю чергою, гарантуючи страхові виплати при настанні страхових подій, можуть стимулювати інвестування. І розвиток страхового ринку в цілому та, зокрема, страхування інвестицій сприятиме збільшенню обсягу приватних інвестицій» [6].

Одночасно, коефіцієнт кореляції, розрахований для впливу обсягу валових страхових премій та страхових виплат на прямі іноземні інвестиції, свідчить про відсутність взаємозв'язку. Це

дозволяє припустити, що страхування не є вирішальним фактором для інвесторів при ухваленні рішення про вкладення коштів в українську економіку. На нашу думку, основною причиною таких результатів є те, що українські страховики не активно покривали інвестиційні ризики як до, так і під час війни, що, в свою чергу, не могло не відобразитися в математичних розрахунках. Проте під час воєнного стану деякий запит від інвесторів щодо надання бізнес-гарантій та страхування інвестицій зберігався. Для зменшення ризику суперечок щодо бізнес-гарантій у розвинених економіках часто використовують страхування відповідальності за гарантіями (Representations and Warranties Insurance, R&W), особливо в рамках великих угод. В Україні така практика ще не стала широко розповсюдженою, тому сторони зазвичай визначають гарантійні зобов'язання через переговори, поступки та компроміси. Страхування R&W надає захист від фінансових втрат, які можуть виникнути внаслідок порушення продавцем заявлених гарантій у рамках інвестиційної угоди.

Для активізації різноманітних форм та видів страхування інвестиційних ризиків в Україні необхідним є адаптація діючого законодавства. Позитивним чинником стало прийняття Закону України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків [2].

Це сприяло активізації інвестиційного кредитування в Україні та використанню страхових полісів, що реалізуються через державні програми. Наприклад, банки активно застосовують страховий поліс Експортно-кредитного агентства (ЕКА) для забезпечення кредитів, наданих бізнесу на фінансування експортних контрактів. Банк отримав можливість надавати інвестиційні позики під страхове покриття ЕКА, але за умови, що інвестиції спрямовуються в переробну промисловість та на реалізацію експортних контрактів [7]. На нашу думку саме ці нормативно-правові зміни дали

підстави для виокремлення ще однієї форми страхування в Україні про яку йшла мова вище (рис. 1). Процес страхування інвестиційних ризиків за допомогою ЕКА простий та зрозумілий (рис. 2).

Така форма страхування володіє значними перевагами. Серед яких [8]:

- захист вкладів і дивідендів інвестора від наслідків воєнних і політичних ризиків;
- сприяння створенню об'єктів та інфраструктури, необхідних для розвитку переробної промисловості та експорту товарів (робіт, послуг) українського походження;
- сприяння залученню іноземних інвестицій в Україну.

Механізм страхування інвестиційних ризиків в Україні підкреслює важливість державної підтримки через високу вартість для страхувальників і значні ризики для страховиків. Впровадження програм, таких як страхування прямих інвестицій у ЕКА, підтверджує цю потребу. Тісна взаємодія з міжнародними фінансовими інституціями, зокрема ЄБРР, СІБ та IFC, а також експортно-кредитними агентствами, відкриває для місцевих і зарубіжних приватних компаній доступ до прямого фінансування та експортних гарантій. Страхування воєнних ризиків відіграє ключову роль у цьому процесі, оскільки сприяє залученню приватних інвестицій, підтримує економічне відновлення та забезпечує довгострокову реконструкцію.

Розглядаючи види страхування за допомогою механізмів гарантій ЕКА виокремимо програми страхування, які одночасно можна вважати видами [6]:

- «страхування та перестрахування експортних кредитів, а також страхування та перестрахування від воєнних та/або політичних ризиків кредитів українських суб'єктів господарювання, пов'язаних з інвестиціями у створення об'єктів та інфраструктури, необхідних для розвитку переробної промисловості та експорту товарів (робіт, послуг) українського походження;

Рисунок 2. Процес страхування ризиків у ЕКА

Джерело: побудовано автором.

- страхування та перестрахування факторингу;
- страхування та перестрахування зовнішньоекономічних договорів;
- страхування та перестрахування акредитивів;
- страхування та перестрахування прямих інвестицій з України, а також страхування та перестрахування прямих інвестицій в Україну від воєнних».

Погоджуємось з тезами колективу авторів Полінкевич О., Тринчук В., Клапків Ю., Чеботарьов Є., Зелениці І., які досліджуючи страхування воєнних ризиків в Україні підкреслювали складність процесу інвестування в умовах конфлікту та зазначали: «Складність у страхуванні військово-політичних ризиків полягає у неможливості страхової компанії точно передбачити потенційні збитки та відповідно розрахувати необхідні страхові внески. Крім того, розмір збитків від війни або пов'язаної з нею діяльності може бути настільки великим і непередбачуваним, що навіть високі премії можуть бути недостатніми для компенсації шкоди, за яку страхові компанії несуть відповідальність. Це створює невизначеність для страхових компаній, оскільки існує високий ризик того, що військово-політичне страхування може призвести до їхньої неплатоспроможності» [9]. Саме це послугувало обґрунтуванням необхідності розвитку інших форм державної підтримки інвесторів таких, що підтримуються ЕКА.

Висновки

Таким чином, у сучасних умовах страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків набуває особливого значення, адже воєнна агресія створює суттєві загрози для капіталовкладень. Важливо виокремлювати дві основні форми такого страхування: державне страхування інвестицій та приватне комерційне страхування. Державне страхування передбачає створення спеціальних механізмів компенсації втрат інвесторів з боку держави, що сприяє залученню іноземного капіталу та стабілізації економіки. Воно може включати гарантії на рівні міжнародних партнерів, а також підтримку через спеціалізовані державні агентства.

Приватне комерційне страхування, своєю чергою, базується на ринкових механізмах і передбачає укладання договорів між інвесторами та страховими компаніями, які пропонують покриття ризиків, пов'язаних із військовими діями. Цей підхід дозволяє інвесторам гнучко обирати умови страхування, зменшуючи потенційні фінансо-

ві втрати. Впровадження комплексної системи страхового захисту інвестицій, що поєднує обидві форми, є важливим чинником збереження інвестиційної активності та забезпечення економічної стійкості України в умовах воєнних загроз.

В Україні страхування інвестицій від воєнних ризиків поки що не є достатньо розвиненим, оскільки відсутні напрацьовані механізми компенсації втрат, а ринок страхових послуг у цій сфері залишається обмеженим. Крім того, приватні страховики не завжди готові брати на себе значні ризики, що ускладнює доступ інвесторів до відповідних страхових інструментів. Залучення міжнародних фінансових організацій та розширення державних гарантій може стати ключовим фактором для розвитку цього напрямку.

Подальші дослідження у сфері страхування воєнних ризиків мають зосередитися на розробці ефективних фінансових моделей, які б дозволяли збалансувати інтереси держави, інвесторів і страхових компаній. Важливим напрямом також є вивчення кращих міжнародних практик та можливостей їхньої адаптації до українських реалій, що сприятиме підвищенню довіри до страхового ринку та активізації інвестиційних потоків.

Список використаних джерел:

1. Александрова М.М. Зміст воєнних ризиків у страхуванні. Конференції Державного університету «Житомирська політехніка». URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/187.pdf>
2. «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків»: Закон України №3497–IX від 22.11.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3497-20#Text> (дата звернення: 15.10.2024)
3. Пацурія Н.Б. Страхування інвестиційних ризиків як механізм захисту прав інвестора. Координата. 2020. URL: <https://coordynata.com.ua/strahuvanna-investicijnih-rizikiv-ak-mehanizm-zahistu-prav-investora>
4. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 №1909–9 зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (дата звернення: 15.10.2024)
5. Раєвська А. Як українські бізнеси страхуються від воєнних ризиків: досвід страхової компанії «ІНГО» та девелопера Alterra Group. 2024. URL: <https://ingo.ua/news/yak-ukrayinski-biznesi-strahuyutsya-vid-voennyih-rizikiv-dosvid-strahovoyi-kompaniyi-ingo-ta-developera-alterra-group>

6. Приймак, І., & Тимків, Н. (2024). Страхування інвестицій від воєнних ризиків: сутність, необхідність та перспективи розвитку в Україні. Економіка та суспільство, (59). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-18>

7. Ігонін В. Як працює страхування ризиків в інвестиційних угодах. Економічна правда. 2023. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2023/06/20/701340/index.amp>

8. Страхування прямих інвестицій в Україну. ЕКА. URL: <https://www.eca.gov.ua/produkty/strahuvannya-priamyh-investytsij-v-ukrayinu/> (дата звернення: 15.10.2024)

9. Полінкевич О., Тринчук В., Клапків Ю., Чеботарьов Є., Зелениця І. Страхування воєнних ризиків в Україні. Інвестиції: практика та досвід, 2024. №11. С.44–51. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.11.44>

References:

1. Aleksandrova, M. M. (2022). Zmist voiennykh ryzykiv u strakhuvanni. Konferentsii Derzhavnoho universytetu «Zhytomyrska politehnika». Retrieved from <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/187.pdf> (in Ukrainian).

2. Pro finansovi mekhanizmy stymuliuvannya eksportnoi diialnosti shchodo strakhuvannya investytsii v Ukraini vid voiennykh ryzykiv: Zakon Ukrainy №3497–IX vid 22.11.2023. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3497-20#Text> (accessed: Oct. 15, 2024) (in Ukrainian).

3. Patsuriia, N. B. (2020). Strakhuvannya investytsiinykh ryzykiv yak mekhanizm zakhystu prav investora. Koordynata. Retrieved from <https://koordinata.com.ua/strahuvanna-investytsiinykh-ryzykiv-ak-mekhanizm-zakhystu-prav-investora> (in Ukrainian).

4. Pro strakhuvannya: Zakon Ukrainy vid 18.11.2021 №1909–9 zi zminamy ta dopovnenniamy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (accessed: Oct. 15, 2024) (in Ukrainian).

5. Raievska, A. (2024). Yak ukrainski biznesy strakhuietsia vid voiennykh ryzykiv: dosvid strakhovoi kompanii «INGO» ta developera Alterra Group. Retrieved from <https://ingo.ua/news/yak-ukrayinski-biznesi-strahuyutsya-vid-voyennih-ryzykiv-dosvid-strahovoyi-kompaniyi-ingo-ta-developera-alterra-group> (in Ukrainian).

6. Pryimak, I., & Tymkiv, N. (2024). Strakhuvannya investytsii vid voiennykh ryzykiv: sutnist, neobkhidnist ta perspektyvy rozvytku v Ukraini. Ekonomika ta suspilstvo, (59). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-18>.

7. Ihonin, V. (2023). Yak pratsiuie strakhuvannya ryzykiv v investytsiinykh uhodakh. Ekonomichna pravda. Retrieved from <https://epravda.com.ua/columns/2023/06/20/701340/index.amp> (in Ukrainian).

8. Strakhuvannya priamykh investytsii v Ukrainu. EKA. Retrieved from <https://www.eca.gov.ua/produkty/strahuvannya-priamyh-investytsij-v-ukrayinu/> (accessed: Oct. 15, 2024) (in Ukrainian).

9. Polinkevych, O., Trynchuk, V., Klapkiv, Yu., Chebotarov, Ye., & Zelenytsia, I. (2024). Strakhuvannya voiennykh ryzykiv v Ukraini. Investytsii: praktyka ta dosvid, (11), 44–51. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.11.44>.

Дані про автора

Руденко Руслан Миколайович,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

ORCID ID: 0009-0007-1500-6164

e-mail: asp.rudenko@meta.ua

Data about the author

Ruslan Rudenko,

PhD student State research institute for informatization and economic modeling

e-mail: asp.rudenko@meta.ua

УДК 368+336.77 (477)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15623663>

ШІРІНЯН Л. В.

ШІРІНЯН А. А.

Фінансові інструменти небанківських фінансових установ VS інструменти фінансового регулювання ринку фінансових послуг

Актуальність теми. В умовах триваючої трансформації фінансового сектору України суттєво зростає роль небанківських фінансових установ (НФУ). Ці установи стають ключовими надавачами доступних і конкурентоспроможних фінансових послуг для бізнесу та населення. Водночас

різноманітність правових режимів, що регулюють діяльність НФУ, а також фрагментарність нормативного середовища актуалізують потребу в систематизації й уточненні понятійного апарату щодо їх діяльності та інструментів.

Метою статті є розвиток і поглиблення теоретичних засад фінансової науки шляхом уточнення й порівняння двох ключових категорій: фінансових інструментів фінансових установ та інструментів фінансового регулювання ринку фінансових послуг. Перші, передусім, слугують інструментами реалізації фінансових стратегій фінансових установ, тоді як другі – це засоби впливу, що застосовуються регуляторами для формування ринкового середовища, фінансових потоків учасників ринку та забезпечення фінансової стабільності.

Методологія дослідження. У роботі проведено детальний порівняльний аналіз зазначених понять із фокусом на страховий ринок як на репрезентативний сегмент діяльності НФУ. Проведено критичний огляд і аналіз останніх досліджень і публікацій за тематикою статті.

Результати. Запропоновано систематизацію фінансових інструментів НФУ – від традиційних (кредити, цінні папери) до інноваційних (сек'юритизація, цифрові активи).

Галузь застосування. Корпоративна економіка, ринок фінансових послуг, страхування, моделювання ринків, інфраструктура фінансового ринку, моделювання економіки.

Висновки. Чітке розмежування та взаємозв'язок між фінансовими інструментами та інструментами фінансового регулювання сприяє глибшому розумінню фінансової архітектури України й формує практичні засади для вдосконалення регуляторної політики відповідно до міжнародних стандартів та інтеграційних процесів.

Ключові слова: небанківські фінансові установи, страховик, фінансові інструменти, фінансове регулювання, інструменти фінансового регулювання, інноваційні інструменти, фінансові послуги, організація фінансів страховиків.

JEL Classification G20, G22, G23, G29, O16

SHIRINYAN L. W.
SHIRINIAN A. A.

Financial Instruments of non-banking financial institutions VS financial regulatory tools in the financial services market

Relevance of the topic. In the context of ongoing transformation of Ukraine's financial sector, the role of non-banking financial institutions (NBFIs) is increasing significantly. These institutions are becoming key providers of accessible and competitive financial services for both businesses and the general population. However, the diversity of legal frameworks governing NBFIs and the fragmentation of regulatory norms create a need for systematization and conceptual clarity regarding their activities and instruments.

The aim of the research. This article aims to develop and enhance the theoretical foundation of financial science by clarifying and comparing two key categories: financial instruments of financial institutions and financial regulatory tools in the financial services market. While the former are primarily tools used by financial market participants to implement financial strategies and ensure profitability, the latter are mechanisms of control and oversight applied by regulatory authorities to shape market conditions, financial fluxes of market participants and ensure financial stability.

The research methodology. The paper provides a detailed comparative analysis of these concepts, with a specific focus on the insurance sector as a representative field of NBF activity. A critical review and analysis of the latest research and publications on the topic of the article has been conducted.

The results. The paper presents an original systematization of financial instruments utilized by NBFIs, ranging from traditional tools such as loans and securities to innovative instruments like securitization and digital assets.

Field of application. *Corporate economy, financial services market, insurance, modelling of markets, financial market infrastructure, modelling of the economy.*

Conclusions. *By clarifying the boundaries and interrelation between financial instruments and financial regulatory tools, this research contributes to a deeper understanding of the financial architecture of Ukraine and offers practical implications for improving regulatory approaches in line with international standards and integration processes.*

Keywords: *non-banking financial institutions, insurer, financial instruments, financial regulation, financial regulatory tools, innovative instruments, financial services, organization of insurers' finances.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах трансформації фінансового сектору України посилюється роль небанківських фінансових установ (НФУ), частина з яких окреслена в Законі України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» [1]. Водночас існують НФУ, діяльність яких регулюється окремими нормативно-правовими актами. Така фрагментованість законодавчого регулювання актуалізує потребу в консолідації та систематизації НФУ, що функціонують в Україні в умовах сучасного розвитку фінансових відносин, та деталізації відповідних фінансових інструментів, що знаходять застосування.

У фаховій літературі розрізняють два близьких поняття «фінансові інструменти учасників ринку» та «інструменти фінансового регулювання ринку», що може призводити до плутанини і тому існує потреба у деталізації та розмежуванні. Якщо фінансові інструменти учасників ринку – це, перш за все, інструменти дії чи впливу самих учасників ринку, за допомогою яких вони реалізують свої фінансові стратегії, то інструменти фінансового регулювання ринку – це переважно фінансові інструменти впливу і контролю, якими державні регуляторні органи задають фінансові рамки, в яких ринок функціонує з обов'язковим виконанням учасниками ринку регуляторних фінансових вимог. Наскільки нам відомо, розмежування двох груп інструментів у контексті фінансових установ досі майже не аналізувалося, саме тому зазначене питання потребує науково-методологічного підходу та вирішення. Для практичного значення отриманих результатів ми наводимо деталізацію для випадку НФУ та відповідних фінансових послуг, що такі НФУ здійснюють.

Метою дослідження є науково-методологічне обґрунтування понятійного апарату сучасної фінансової науки, систематизація та уточнення понять «фінансові інструменти небанківських фінансових установ» і «інструменти фінансового регулювання ринку фінансових послуг», а також

виокремлення їх ролі у сучасній архітектурі фінансового сектору України.

Мета зумовлює необхідність комплексного аналізу існуючих підходів до використання фінансових інструментів учасниками певного ринку, в якості якого було обрано страховий ринок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окреслімо економічну сутність наведених понять. Слово «інструмент» (від латинського «instrumentum») означає знаряддя для виконання певної дії, пристрій, або засіб для праці [2].

За міжнародними стандартами бухгалтерського обліку Положення «Фінансові інструменти» дає таке тлумачення: «контракт, який одночасно приводить до виникнення фінансового активу в однієї сторони і фінансового зобов'язання або інструмента власного капіталу в іншій стороні» [3]. Аналогічне визначення наведено у навчально-методичних працях багатьох авторів, серед яких можна назвати С. Л. Лондара [4, с. 27], В. М. Гриньову та В. О. Коюду [5, с. 29]. Іншими словами, фінансовий інструмент може бути документом, який пов'язаний з виникненням права на грошові або інші цінності. Виходячи з цього, можемо зробити висновок, що на мікроекономічному рівні фінансовим інструментом підприємства може бути певний документ, контракт, кредитна угода, контракти лізингу та факторингу, депозитна угода і вкладення, цінні папери, тощо, що має в своєму арсеналі підприємство і може використати для поліпшення фінансового стану. Для підприємств можна умовно поділити такі фінансові інструменти на три категорії: 1) фінансові активи (гроші, вкладення, акції компаній, ОВДП, облігації, дебіторська заборгованість); 2) фінансові зобов'язання (кредити, позики, кредиторська заборгованість); 3) інструменти власного капіталу (звичайні акції, пайові внески).

Інший підхід спирається на розуміння фінансового інструменту як засобу, за допомогою якого надається фінансова послуга. Дослідник

А. П. Данькевич називає інструментами ринку цінних паперів такі цінні папери, що засвідчують право власності [6, с. 68]. Подібний підхід подано в роботі Т. А. Васильєвої, С. В. Леонова і О. В. Макарюк [7, с. 180].

Фінансові інструменти можуть супроводжуватися договірними зобов'язаннями між економічними агентами, що передбачають передачу фінансових ресурсів або прав на них, та мають вартість, яка визначається ринковими умовами. Приміром, фінансовими інструментами грошового ринку можуть бути казначейські векселі, депозитні сертифікати, комерційні векселі тощо, фінансовими інструментами капіталу — акції, державні облігації, іпотечні цінні папери, промислові облігації тощо.

Дослідник А. І. Доманчук аргументує в рамках аналізу управління фінансами страхових компаній перелік фінансових інструментів за двома напрямками: 1) загальні фінансові інструменти (податки, кредити, дивіденди, санкції, орендна плата, валютний курс), що мають непрямий вплив на господарську діяльність страховика в частині фінансів та є загальними для всіх суб'єктів господарювання; 2) спеціальні фінансові інструменти (страховий платіж, страхове відшкодування, страховий тариф, ціна страхової послуги), що формують та регулюють господарську діяльність страховика в частині фінансів та застосовуються лише у сфері страхування [8, с. 65]. Нам імпонує такий підхід. Фактично, автор називає загальні інструменти, що застосовує регуляторний орган або регулює ринок в рамках саморегулювання, і спеціальні інструменти, що застосовують самі страховики. Далі ми просуваємо ідею такого підходу, яку, на жаль, автор не довів до завершального тлумачення.

На думку дослідника Т. В. Паєнтко під фінансовими інструментами доцільно розуміти засоби впливу на економічні процеси, а фінансові важелі є засобами їх реалізації [9, с. 22]. У цьому сенсі акції, облігації, деривативи є засобами інвестування чи обігу на фінансовому ринку.

Фінансовий інструмент також розглядається з позицій механізму, що забезпечує перерозподільні відносини на ринку. Вчена М. В. Грідчіна наголошує на штрафних, фінансових санкціях і пені [10, с. 31]. Л. С. Малахова звертає увагу на платежі в бюджет і фонди цільового призначення, державні дотації, а також амортизаційні відрахування [11, с. 144]. Певною мірою погоджуємось

з підходами в частині появи перерозподільних відносин і фінансових потоків між учасниками угоди та клієнтом.

У праці Ю. О. Деревко здійснено аналіз використання небанківськими фінансовими установами різних джерел фінансування і наведено перелік НФУ [12, с. 88]. Проте, з тексту незрозуміло, які саме джерела фінансування автор вважає фінансовими інструментами НФУ.

У працях Л. В. Шірінян сформульовано іншу дефініцію «інструмент фінансового регулювання» страхового ринку з позицій суб'єктів регулювання ринку фінансових послуг (тобто того, хто здійснює регулювання). Авторка аргументує, що інструментами фінансового регулювання в такому розумінні можуть бути банківський відсоток, податок, цільові дотації, санкції, штрафи тощо, а суб'єктом фінансового регулювання — уповноважений державний орган або суб'єкт саморегулювання [13, с. 47–48]. За таким підходом, можна резюмувати, що інструментами фінансового регулювання ринку є засоби, нормативи, контракти чи вимоги, які використовуються регуляторними органами для впливу на фінансові потоки учасників ринку та функціонування фінансової системи загалом.

Дослідниця Л. В. Шірінян розкриває спектр інструментів фінансового регулювання страхового ринку в такому переліку: 1) податки і відрахування до бюджетів різних рівнів; 2) платежі у фонди цільового призначення і резерви запобіжних заходів; 3) кредити (банківський відсоток або відсоток установи); 4) податкові й інші стимули; 5) державні інвестиції, субсидії, дотації та цільова допомога; 6) штрафи і санкції, заборони, приписи; 7) квоти; 8) валютний курс; 9) нормативи платоспроможності; 10) нормативи інвестування коштів страхових резервів; 11) нормативи формування страхових резервів; 12) норматив витрат на ведення справи; 13) нормативи щодо перестрахування; 14) нормативні показники концентрації і конкуренції на страховому ринку; 15) нормативи конкурентоспроможності страхового ринку; 16) умови і принципи формування доходів, нагромаджень і фондів на страховому ринку; 17) умови і принципи фінансування і кредитування; 18) тарифи страхування, ціна послуги, вартість страхування; 19) умови і нормативи обов'язкового і загальнообов'язкового страхування; 20) кредитні угоди, контракти лізингу та факторингу, депозитної угоди і вкладу, цінних па-

перів (акції, облігації, сертифікати) із зазначенням відсотків, дивідендів; 21) умови і правила страхування і мікрострахування; 22) норми капіталізації та норми статутного капіталу; 23) регламентація банкрутства страхових компаній [13, с. 47–48]. Як бачимо, перелік інструментів фінансового регулювання страхового ринку є досить широким і включає фінансові інструменти страховиків також. За подібним підходом можна систематизувати інструменти для інших ринків і інших НФУ. У подальшому ми використаємо наведений здобуток дослідниці для удосконалення та узагальнення підходу.

Викладення основного матеріалу. Фінансові інструменти vs інструменти фінансового регулювання. На відміну від інструментів фінансового регулювання ринку, що можуть бути застосовані регуляторами, фінансові інструменти НФУ, що надалі розглядатимуться, можна вважати внутрішніми або змішаними чинниками господарської діяльності самих НФУ, тобто, на які можуть впливати або можуть використовувати НФУ. В цьому контексті, більшість інструментів фінансового регулювання ринку слугують зовнішніми чинниками по відношенню до НФУ, оскільки здійснюються, здебільшого, регуляторними уповноваженими органами і є обов'язковими до виконання учасниками ринку фінансових послуг.

На нашу думку, означення «фінансових інструментів» НФУ можна зрозуміти з загального означення фінансових інструментів учасників певного ринку, що може бути надано в такому вигляді: фінансові інструменти учасників ринку – це засоби, нормативи, контракти чи вимоги, що мають вартість, яка визначається ринковими умовами, використовуються учасниками ринку для забезпечення власної прибутковості та фінансової стабільності, застосування яких передбачає передачу фінансових ресурсів або прав на них, появу фінансових потоків між учасниками ринку та клієнтами, і може приводити до виникнення фінансового активу в однієї сторони та фінансового зобов'язання або інструмента власного капіталу в іншій стороні.

З іншого боку, інструментами фінансового регулювання ринку фінансових послуг є засоби, нормативи, контракти чи вимоги, які використовуються регуляторними органами для впливу на фінансові потоки учасників ринку фінансових послуг та функціонування фінансової системи за-

галом і є обов'язковими до виконання учасниками ринку фінансових послуг.

У спрощеному вигляді можна вважати, що інструменти фінансового регулювання ринку слугують фінансовими інструментами регуляторних органів такого ринку: інструментами фінансового регулювання ринку фінансових послуг є фінансові інструменти регуляторів ринку фінансових послуг; інструментами фінансового регулювання ринку страхових послуг є фінансові інструменти НБУ і інших органів регулювання ринку страхових послуг тощо.

Проведений аналіз дав змогу систематизувати дані й запропонувати перелік основних (традиційних) фінансових інструментів НФУ у такому вигляді:

- кредит (грошовий чи товарний), позика, вексель, кредиторська заборгованість, кредити клієнтам, кредитування житлового будівництва;
- цінні папери (акції, облігації, інвестиційні сертифікати, пайові внески);
- депозитні сертифікати;
- казначейські зобов'язання;
- фінансові деривативи (опціони, ф'ючерси);
- фінансовий лізинг;
- факторинг (дебіторська заборгованість як предмет факторингу);
- грошові кошти на рахунках і банківські метали, електронні гроші;
- гарантії та поручительства;
- інвестиції в землю або нерухомість;
- сек'юритизація (лізингових) активів або дебіторської заборгованості;
- тарифи на послугу, ціна та вартість фінансової послуги;
- вкладення у резерви та страхові фонди, фонди цільового призначення;
- валютні операції (міжбанківська валюта) і банківський відсоток.

Виконаємо порівняння понять «фінансові інструменти учасників ринку» та «інструменти фінансового регулювання ринку» з метою розмежування ролі учасників фінансового ринку та регуляторів в наведеному питанні (Таблиця 1 на прикладі НФУ).

Покажемо напрями впливу та порівняємо поняття «фінансові інструменти учасників ринку фінансових послуг» і «інструменти фінансового регулювання ринку фінансових послуг» за допомогою схеми (рис. 1).

Таблиця 1. Порівняння понять «фінансові інструменти учасників ринку» та «інструменти фінансового регулювання ринку»

Критерій	Фінансові інструменти учасників ринку (фінансові інструменти НФУ)	Інструменти фінансового регулювання ринку (фінансові інструменти регулятора)
Суб'єкт використання	Переважно – підприємства, банки, (НФУ)	Держава, фінансові регулятори (НБУ, НКЦПФР, Міністерство фінансів тощо)
Мета використання	Отримання прибутку і фінансової стабільності, фінансування, інвестування, хеджування, управління ризиками	Забезпечення фінансової стабільності ринку, контроль інфляції, валютного курсу, ліквідності, нагляд
Форма реалізації	Контракти, угоди, зобов'язання – мають грошову або ринкову вартість	Нормативи, постанови, ліцензування, монетарні інструменти
Економічна сутність	Приводять до виникнення фінансових активів або зобов'язань, впливають на фінансові потоки і стан НФУ і клієнтів	Не створюють активів, а впливають на фінансові потоки учасників ринку, умови функціонування ринку в цілому
Приклади	Акції, облігації, депозити, кредити, ф'ючерси, опціони, тощо	Облікова ставка, норма резервування, валютне регулювання, податки і податкова політика
Орієнтовані на	Прямі фінансові відносини між учасниками ринку і клієнтами	Системний вплив на економіку, на ринок фінансових послуг або поведінку учасників ринку і споживачів

Джерело: авторська розробка

Дослідження дає змогу систематизувати не лише традиційні фінансові інструменти, а й розширити наведений перелік за рахунок інноваційних фінансових інструментів НФУ, які набувають поширення в останнє десятиліття:

- криптовалюти і блокчейн-технології (непрямий нерегуляторний інноваційний доступ, децентралізовані фінанси без посередників);
- краудфандинг (залучення коштів через коло дрібних інвесторів);

Рисунок 1. Порівняння понять «фінансові інструменти учасника ринку фінансових послуг» та «інструменти фінансового регулювання ринку фінансових послуг» (фінансові інструменти регулятора)

Стрілки – відповідають напрямам впливу.

Джерело: авторська розробка

- венчурне фінансування;
- неофінансування за допомогою необанків (neobanks – повністю цифрові банки) і цифрових платформ фінансування (фінтех компаній);
- P2P–кредитування (peer-to-peer lending – форма надання/отримання позики на спеціальних онлайн–платформах без фінансових посередників);
- токенизація активів (створення цифрових токенів, що представляють частку в реальних активах, наприклад, нерухомість);
- InsurTech (фінансування за допомогою інтернет–страхування – диджиталізація страхових продуктів через платформи і мобільні додатки).

Для повноти опису розглянемо стисло дані про учасників ринку фінансових послуг в Україні. Станом на січень 2025 року на ринку небанківських фінансових послуг працювали 479 фінансових компаній, 55 страховиків non-life, 10 life–страховиків, один страховик зі спеціальним статусом, 109 ломбардів, 104 кредитних спілки, 1 лізингодавець, 44 страхових брокери та 73

колекторських компаній. На платіжному ринку діє 15 платіжних систем, створених резидентами та 14 міжнародних платіжних систем, створених нерезидентами [14].

НФУ може використовувати різноманітні фінансові інструменти залежно від учасника ринку, напрямів інвестування в економіку країни тощо. Для аргументації цього розглянемо організацію фінансів і формування фінансових потоків НФУ на прикладі страховика (рис. 2).

Перелік фінансових інструментів наведено в кожному напрямі для прикладу і є неповним.

Заслугує на увагу те, що не всі фінансові установи мають право використовувати фінансові інструменти. Приміром, у Законі України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» ломбарди визначені як фінансові установи, що мають право надавати фізичним особам фінансові послуги у вигляді ломбардних кредитів. Водночас, ломбард не має права працювати з фінансовими інструментами, такими як акції, облигації чи деривати-

Рисунк 2. Організація фінансів і напрями використання фінансових інструментів страховиків (НФУ): для кожного напрямку страховик може або зобов'язаний використовувати відповідні фінансові інструменти

Джерело: авторська розробка

ви. Згідно з Законом, ломбард не може приймати в заставу нерухоме майно, фінансові інструменти, корпоративні права, кошти в національній або іноземних валютах (крім готівкових банкнот та монет, що мають нумізматичну цінність та вилучені з обігу в Україні), електронні гроші, віртуальні активи [1].

Кредитні спілки та інші кредитні організації в Україні контролюються НБУ та регулюються Законом України «Про кредитні спілки». Кредитні спілки не мають права залучати гроші від сторонніх осіб, лише від своїх членів. До того ж, вони не можуть працювати з валютними операціями, похідними інструментами чи фондовими біржами напряму.

Лізингові компанії в Україні регулюються Законом України «Про фінансовий лізинг» і повинні відповідати вимогам щодо ліцензування, капіталізації, та платоспроможності.

Досить новими для України є угоди, в яких компанія (продавець) продає свою дебіторську заборгованість (рахунки) факторинговій компанії (фактору) за вирахуванням комісії. На відміну від європейських країн, де факторингові операції займають 10–15% від обсягу ВВП, в Україні, за даними 2022 року, вони залишаються на рівні 0,4%, факторинговими послугами користуються лише 7% підприємств, а 93% навіть ніколи не намагалися їх отримати [15].

НФУ у вигляді недержавних пенсійних фондів має на меті накопичення коштів для високих виплат після настання пенсійного віку, що визначається Законом України «Про пенсійне забезпечення».

Компанії з управління активами (КУА) в Україні діють в межах фондового ринку та керують активами інститутів спільного інвестування – це паєнові або корпоративні інвестиційні фонди. Їх діяльність регулюється Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), і всі операції мають здійснюватися відповідно до законодавства [16].

Брокерські компанії (не страхові) в Україні працюють на фондовому ринку, валютному ринку, ринку деривативів. ОВДП є одним з найпопулярніших фінансових інструментів серед українських брокерів [17].

Наведені дані свідчать про широкий спектр НФУ та відповідних фінансових інструментів НФУ.

Висновки

У дослідженні розмежовано дві групи інструментів у контексті фінансових установ і аргу-

ментовано, що інструментами фінансового регулювання ринку слугують фінансові інструменти регуляторних органів такого ринку, а фінансові інструменти учасників ринку використовуються самими учасниками для прибутковості і реалізації власної фінансової стратегії.

Інструментами фінансового регулювання ринку фінансових послуг є засоби, нормативи, контракти чи вимоги, які використовуються регуляторними органами для впливу на фінансові потоки учасників ринку фінансових послуг та функціонування фінансової системи загалом і є обов'язковими до виконання учасниками ринку фінансових послуг.

Фінансові інструменти НФУ – це засоби, нормативи, контракти чи вимоги, що мають вартість, яка визначається ринковими умовами, використовуються НФУ для забезпечення власної прибутковості та фінансової стабільності, застосування яких передбачає передачу фінансових ресурсів або прав на них, появу фінансових потоків між учасниками ринку фінансових послуг і клієнтами, і може приводити до виникнення фінансового активу в однієї сторони та фінансового зобов'язання або інструмента власного капіталу в іншій сторони. До традиційних інструментів відносяться кредити, позики, цінні папери, деривативи, фінансовий лізинг, факторинг, депозитні сертифікати та інші. Перелік фінансових інструментів НФУ розширено інноваційними інструментами, до яких віднесено криптовалюту і блокчейн-технології, краудфандинг, венчурне фінансування, неофінансування за допомогою необанків і цифрових платформ, P2P-кредитування, токенизацію активів та фінансування за допомогою інтернет-страхування.

Подальше дослідження буде присвячено питанням застосування фінансових інструментів для підвищення ефективності діяльності НФУ в Україні, залучення інвестицій та підвищення довіри до фінансового сектору загалом.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>
2. Новий англо-український та українсько-англійський словник / [укладачі В. Ф. Малишев, О. Ю. Петраковський]. Харків: «Світовид», 2004. 768 с.
3. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти»: На-

каз, Положення від 30.11.2001 № 559. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1050-0>

4. Лондар С. Л., Тимошенко О. В. Фінанси : навч. посібник. – Вінниця: Нова Книга, 2009. 384 с.

5. Гриньова В. М., Коюда В. О. Фінанси підприємств : навч. Посібник. – 3-тє вид., стер. Київ: Знання-Прес, 2006. 423 с.

6. Данькевич А. П. Фінансові інструменти : особливості визначення, класифікації та обігу. Наукові праці НДФІ. 2009. № 1 (46). С. 64–74.

7. Васильєва Т. А., Леонов С. В., Макарюк О. В. Фінансовий інструментарій забезпечення ефективного функціонування інвестиційного ринку. Механізм регулювання економіки. 2009. № 3. Т. 1. С. 180–189.

8. Доманчук А. І. Формування системи управління фінансами страхових компаній. Причорноморські Економічні Студії. 2018. Випуск 30–2. С. 60–67.

9. Фінансові інструменти соціально-економічного розвитку держави / [Верезубова Т. А., Вдовиченко А. Н., Данилов А. Д. и др.]; под ред. проф. А. Д. Данилова. – Київ : Комп'ютерпрес, 2009. 288 с.

10. Фінанси (теоретичні основи) : підручник / [М. В. Грідчина, В. Б. Захожай, Л. Л. Осипчук та ін.]; під керівництвом і за науковою редакцією М. В. Грідчиної, В. Б. Захожая; 2-ге видання, виправлене і доповнене. Київ: МАУП, 2004. 312 с.

11. Малахова Л. С. Теоретичні засади сутності фінансового регулювання еколого-економічної діяльності у сільському господарстві. Вісник Сумського Державного Університету. Серія «Економіка». 2012. № 3. С. 138–145.

12. Деревко Ю. О. Зарубіжний досвід та вітчизняна практика використання та регулювання фінансових інструментів небанківськими фінансовими установами в Україні. Інфраструктура Ринку. 2024. Випуск 79. С. 86–91.

13. Шірінян Л. В. Фінансове регулювання страхового ринку України: проблеми теорії та практики : [монографія]. Київ: Видавництво «Центр учбової літератури», 2014. 458 с.

14. Національний банк України. У грудні 2024 року 21 небанківську установу виключено з реєстрів, п'ять – включено до реєстрів. Фінансовий ринок у цифрах. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/u-grudni-2024-roku-21-nebankivsku-ustanovu-viklyucheno-z-reyestriv-pyat-vklyucheno-do-reyestriv>

15. Матіяш П. Факторинг та факторингові операції: що це і як працює в Україні. 23 липня 2024. URL: <https://weagro.com.ua/blog/factoryng-ta-factoryngovi-operacziyi-shho-che-i-yak-praczuuye-v-ukrayini/>

16. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Діяльність з управління активами інституційних інвесторів. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/for-market-participants/profuchasnykam/asset-management-companies/>

17. Міністерство фінансів України. ОВДП: 30 років стійкості та надійності. 10 Березня 2025. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/ovdp_30_rokiv_stiikosti_ta_nadiinosti-5056

References:

1. Law of Ukraine «On Financial Services and Financial Companies». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>

2. Malyshev V. F., Petrakovsky O. Yu. [compilers]. (2004) New English–Ukrainian and Ukrainian–English Dictionary. Kharkiv: «Svitovyd». 768 p.

3. On approval of Accounting Regulation (Standard) 13 «Financial Instruments»: Order, Regulation dated 30.11.2001 No. 559. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1050-0>

4. Londar S. L., Tymoshenko O. V. (2009) Finance: textbook. Vinnytsia: Nova Kniga. 384 p. (In Ukrainian)

5. Grineva V. M., Koyuda V. O. (2006) Corporate Finance: Textbook. – 3rd edition. – Kyiv: Znannia–Press. 423 p. (In Ukrainian)

6. Dankevych A. P. (2009) Financial instruments: features of definition, classification and circulation. Scientific works of the National Financial Institute. No. 1 (46). P. 64–74. (In Ukrainian)

7. Vasilyeva T. A., Leonov S. V., Makaryuk O. V. (2009) Financial instruments for ensuring the effective functioning of the investment market. Mechanism of economic regulation. Issue 3. Vol. 1. P. 180–189. (In Ukrainian)

8. Domanchuk A. I. (2018) Formation of a financial management system for insurance companies. Black Sea Economic Studies. Issue 30–2. P. 60–67. (In Ukrainian)

9. Verzubova T. A., Vdovichenko A. N., Danilov A. D. et. al. (2009) Financial instruments of socio-economic development of the state. Edited by Prof. A. D. Danilov. Kyiv: Computerpress, 288 p. (In Ukrainian)

10. Gridchina M. V., Zakhochai V. B., Osipchuk L. L. et. al. (2004) Finance (theoretical foundations): textbook. Under the guidance and scientific editing of M. V. Gridchina, V. B. Zakhochai; 2nd edition, corrected and supplemented. Kyiv: MAUP, 312 p. (In Ukrainian)

11. Malakhova L. S. (2012) Theoretical principles of the essence of financial regulation of environmental and economic activity in agriculture. Bulletin of the Sumy

State University. Series «Economy». No. 3. P. 138–145. (In Ukrainian)

12. Derevko Yu.O. (2024) Foreign experience and domestic practice of using and regulating financial instruments by non-banking financial institutions in Ukraine. Market Infrastructure. Issue 79. P.86–91. (In Ukrainian)

13. Shirinyan L. V. (2014) Financial regulation of the insurance market of Ukraine: problems of theory and practice: [monograph]. K.: Publishing house «Center of Educational Literature», 458 p. (In Ukrainian)

14. National Bank of Ukraine (2024) In December 2024, 21 non-banking institutions were excluded from the registers, five were included in the registers. Financial market in figures. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/u-grudni-2024-roku-21-nebankivsku-ustanovu-viklyucheno-z-reyestriv-pyat-vklyucheno-do-reyestriv> (In Ukrainian)

15. Matiyas P. (2024) Factoring and factoring operations: what it is and how it works in Ukraine. July 23. URL: <https://weagro.com.ua/blog/factoryng-ta-factoryngovi-operacziyi-shho-cze-i-yak-praczuuye-v-ukrayini/> (In Ukrainian)

16. National Securities and Stock Market Commission (2025) Asset Management Activities of Institutional Investors. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/for-market-participants/profuchasnykam/asset-management-companies/> (In Ukrainian)

17. Ministry of Finance of Ukraine (2025) Government Bonds: 30 Years of Stability and Reliability. March 10.

URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/ovdp_30_rokiv_stiikosti_ta_nadiinosti-5056 (In Ukrainian)

Дані про авторів

Шірінян Лада Василівна,

д. е. н., професор, завідувачка кафедри фінансів, Навчально-науковий інститут економіки і управління, Національний університет харчових технологій, Київ, Україна

ORCID ID: 0000-0002-8349-2113

e-mail: ladashirinyan@ukr.net

Шірінян Артур Арамович,

доктор філософії, аналітик департаменту прогнозування та управління, ТОВ «Сільпо-Фуд»

ORCID ID: 0000-0003-4264-8799

e-mail: artur_shirinian@ukr.net

Data about authors

Lada Shirinyan,

Ph D (Economic Sciences), Head and Professor of the Department of Finance, National University of Food Technologies, Kyiv, Ukraine

e-mail: ladashirinyan@ukr.net

Artur Shirinian,

Philosophy Doctor (Economic Sciences), Analyst of the Department of Forecasting and Management, Limited Liability Company «Silpo-Food»,

e-mail: artur_shirinian@ukr.net

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15623698>

ПЕТРУХА Н. М., ВОВКОВИЧ Ю. В.,

МОВСЕСЯН А. С., ОКСЕНЧУК Р. О.

Використання міжнародного досвіду управління змінами для розробки інструментів вибору стратегій будівельного підприємства

Предметом дослідження є використання міжнародного досвіду управління змінами для розробки ефективних інструментів вибору стратегій будівельного підприємства. У сучасних умовах глобалізації та динамічних змін у бізнес-середовищі будівельні компанії стикаються з необхідністю адаптації до нових викликів, впровадження інноваційних підходів та забезпечення сталого розвитку. Управління змінами є ключовим аспектом стратегічного управління, що дозволяє підприємствам гнучко реагувати на зовнішні та внутрішні фактори впливу. Дослідження охоплює аналіз міжнародного досвіду впровадження змін у будівельній галузі, адаптацію ефективних методів та інструментів до умов українського ринку, а також розробку практичних рекомендацій щодо вибору оптимальних стратегій для підприємств. Розробка відповідних інструментів дозволить підвищити конкурентоспроможність будівельних компаній, знизити ризики в управлінні змінами та забезпечити їхню довгострокову ефективність.

Метою статті є обґрунтування підходів до використання міжнародного досвіду управління змінами для створення ефективних інструментів вибору стратегій будівельного підприємства. У су-

часних ринкових умовах адаптація до змін є ключовим фактором успіху, тому дослідження зосереджене на аналізі передових практик управління змінами, їхньому застосуванні в будівельній сфері та можливостях інтеграції в український контекст. Запропоновані інструменти сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності підприємств, оптимізації управлінських рішень та ефективному реагуванню на динаміку ринку. Результати дослідження допоможуть розробити стратегічні моделі, що забезпечать сталий розвиток галузі.

Методологія проведення дослідження базується на комплексному підході, що поєднує теоретичні та емпіричні методи аналізу. У межах роботи здійснюється критичний огляд наукових джерел, присвячених міжнародному досвіду управління змінами, що дозволяє визначити ключові концепції, моделі та підходи до стратегічного управління будівельними підприємствами. Для виявлення ефективних механізмів адаптації до змін аналізується досвід провідних країн у сфері будівництва, включаючи використання цифрових технологій, гнучких методів управління та стратегічного планування.

Дослідження передбачає застосування порівняльного аналізу світових практик управління змінами в будівельній галузі. Це дає змогу оцінити рівень їхньої ефективності, визначити переваги та обмеження, а також виокремити найоптимальніші стратегії, які можуть бути адаптовані до вітчизняних умов. Важливим етапом є дослідження особливостей функціонування будівельних підприємств в Україні та аналіз їхньої спроможності впроваджувати міжнародний досвід. Для цього використовуються методи SWOT-аналізу та PEST-аналізу, які дозволяють оцінити вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на процес стратегічного управління.

Практична частина роботи включає розробку інструментів вибору стратегій будівельного підприємства на основі отриманих теоретичних висновків та аналітичних даних. Метод моделювання застосовується для прогнозування ефективності впровадження різних стратегічних сценаріїв, що дозволяє визначити найбільш перспективні підходи до управління змінами. Додатково використовуються методи експертного оцінювання, що передбачає залучення фахівців галузі для визначення найбільш реалістичних шляхів впровадження міжнародних практик.

Отримані результати дослідження сприятимуть формуванню нових підходів до управління змінами в будівельних підприємствах, що дозволить підвищити їхню адаптивність до ринкових умов, мінімізувати ризики та підвищити конкурентоспроможність. Запропоновані інструменти вибору стратегій можуть бути використані керівниками підприємств та фахівцями в галузі стратегічного менеджменту для оптимізації процесів управління та довгострокового розвитку компаній.

У результаті дослідження було визначено основні підходи до управління змінами в будівельних підприємствах, що застосовуються на міжнародному рівні, та оцінено їхню ефективність у різних економічних умовах. Аналіз світових практик дозволив ідентифікувати ключові інструменти стратегічного планування, серед яких цифровізація бізнес-процесів, адаптивне управління, застосування методології Agile та Lean, а також впровадження інноваційних підходів до ризик-менеджменту. Виявлено, що успішне управління змінами в будівельній галузі потребує комплексного підходу, що включає аналіз ринкових факторів, стратегічне прогнозування та розробку варіативних сценаріїв розвитку.

Проведений SWOT-аналіз будівельного сектору України дозволив виявити сильні та слабкі сторони його адаптації до змін, а також ключові зовнішні загрози та можливості. На основі отриманих даних розроблено практичні інструменти вибору стратегій будівельного підприємства, які дозволяють ефективно впроваджувати міжнародний досвід в українських реаліях. Вони включають алгоритми прийняття рішень, методики оцінювання ризиків та рекомендації щодо оптимізації внутрішніх процесів. Запропоновані підходи сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності будівельних компаній, забезпеченню їхньої стійкості до ринкових змін і створенню умов для сталого розвитку галузі.

Висновки. У ході дослідження було обґрунтовано значущість використання міжнародного досвіду управління змінами для формування ефективних стратегій будівельного підприємства. Аналіз світових практик довів, що адаптивність, цифровізація та стратегічне прогнозування є ключовими факторами успішного розвитку галузі в умовах динамічного ринку. Дослідження показало, що будівельні підприємства, які активно впроваджують сучасні методи управління змінами, зокрема Agile,

Lean та гнучкі стратегічні моделі, здатні ефективніше реагувати на кризові явища та нові виклики. Результати роботи свідчать, що для українського будівельного сектора необхідно розробляти інструменти вибору стратегій, які враховують як міжнародний досвід, так і специфіку місцевого ринку. Проведений SWOT-аналіз дозволив визначити сильні та слабкі сторони підприємств, а також перспективні напрями їхньої трансформації. Запропоновані алгоритми прийняття стратегічних рішень та методики управління ризиками сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності компаній.

Таким чином, впровадження адаптованих міжнародних практик дозволить будівельним підприємствам не лише ефективно реагувати на виклики сучасного ринку, а й створювати умови для сталого розвитку та довгострокового успіху в галузі.

Ключові слова: управління змінами, міжнародний досвід, стратегія, будівельне підприємство, конкурентоспроможність, цифровізація, ризик-менеджмент, адаптивне управління, стратегічне планування, інновації.

PETRUKHA N. M., VOVKOVYCH Yu. V.,
MOVSESYAN A. S., OKSENCHUK R. O.

Utilizing international change management experience for developing tools for construction enterprise strategy selection

The subject of this study is the application of international change management experience to develop effective tools for selecting strategies for construction enterprises. In the modern era of globalization and dynamic business environment changes, construction companies face the need to adapt to new challenges, implement innovative approaches, and ensure sustainable development. Change management is a key aspect of strategic management, enabling enterprises to respond flexibly to external and internal influencing factors.

This research encompasses an analysis of international experience in implementing changes in the construction industry, the adaptation of effective methods and tools to the conditions of the Ukrainian market, and the development of practical recommendations for selecting optimal strategies for enterprises. The development of relevant tools will enhance the competitiveness of construction companies, mitigate risks in change management, and ensure their long-term efficiency.

The aim of this article is to substantiate approaches to utilizing international change management experience for creating effective tools for construction enterprise strategy selection. In modern market conditions, adaptation to change is a key success factor. Therefore, this study focuses on analyzing advanced change management practices, their application in the construction sector, and the possibilities of integrating them into the Ukrainian context. The proposed tools will contribute to enhancing enterprise competitiveness, optimizing managerial decision-making, and effectively responding to market dynamics. The research findings will assist in developing strategic models that ensure the sustainable development of the industry.

The research methodology is based on a comprehensive approach that combines theoretical and empirical methods of analysis. The study includes a critical review of scientific sources on international change management experience, enabling the identification of key concepts, models, and approaches to strategic management in construction enterprises. To determine effective mechanisms for adapting to change, the study analyzes the experience of leading countries in the construction sector, including the use of digital technologies, flexible management methods, and strategic planning.

The research employs a comparative analysis of global change management practices in the construction industry. This approach allows for an assessment of their effectiveness, identification of advantages and limitations, and selection of the most optimal strategies that can be adapted to national conditions. An important aspect of the study is the examination of the operational characteristics of construction enterprises in Ukraine and an analysis of their capacity to implement international best practices. For this purpose, SWOT and PEST analyses are used to evaluate the impact of external and internal factors on the strategic management process.

The practical part of the study involves the development of tools for selecting construction enterprise strategies based on the obtained theoretical findings and analytical data. The modeling method is applied to forecast the effectiveness of various strategic scenarios, allowing the identification of the most promising approaches to change management. Additionally, expert evaluation methods are used, engaging industry specialists to determine the most realistic ways to implement international practices.

The research findings will contribute to the development of new approaches to change management in construction enterprises, enhancing their adaptability to market conditions, minimizing risks, and improving competitiveness. The proposed strategy selection tools can be utilized by enterprise managers and strategic management professionals to optimize management processes and ensure the long-term development of companies.

The study identified key approaches to change management in construction enterprises applied at the international level and assessed their effectiveness under various economic conditions. The analysis of global practices allowed for the identification of essential strategic planning tools, including business process digitalization, adaptive management, the application of Agile and Lean methodologies, and the implementation of innovative risk management approaches. The findings indicate that successful change management in the construction industry requires a comprehensive approach that integrates market factor analysis, strategic forecasting, and the development of alternative development scenarios.

A SWOT analysis of Ukraine's construction sector revealed its strengths and weaknesses in adapting to change, as well as key external threats and opportunities. Based on the collected data, practical tools for selecting construction enterprise strategies were developed, enabling the effective integration of international experience into the Ukrainian context. These tools include decision-making algorithms, risk assessment methodologies, and recommendations for optimizing internal processes. The proposed approaches will contribute to enhancing the competitiveness of construction companies, strengthening their resilience to market fluctuations, and creating conditions for the sustainable development of the industry.

The study substantiated the significance of utilizing international change management experience in forming effective strategies for construction enterprises. The analysis of global practices confirmed that adaptability, digitalization, and strategic forecasting are key factors in the successful development of the industry in a dynamic market environment. The research demonstrated that construction enterprises actively implementing modern change management methods—such as Agile, Lean, and flexible strategic models—are better equipped to respond to crises and emerging challenges.

The findings indicate that Ukraine's construction sector requires the development of strategy selection tools that incorporate both international experience and the specifics of the local market. The conducted SWOT analysis identified the strengths and weaknesses of enterprises, as well as promising directions for their transformation. The proposed strategic decision-making algorithms and risk management methodologies will contribute to improving the competitiveness of companies.

Thus, the implementation of adapted international practices will enable construction enterprises not only to effectively respond to modern market challenges but also to create conditions for sustainable development and long-term success in the industry.

Keywords: *change management, international experience, strategy, construction enterprise, competitiveness, digitalization, risk management, adaptive management, strategic planning, innovation.*

Постановка проблеми. Сучасні будівельні підприємства функціонують в умовах високої динаміки ринкового середовища, що зумовлює необхідність постійного вдосконалення методів управління та впровадження ефективних стратегій розвитку. Однією з ключових проблем галузі є недостатня адаптивність до змін, викликана як внутрішніми організаційними факторами, так

і зовнішніми макроекономічними умовами. Нестабільність ринку, коливання цін на будівельні матеріали, зростаючі вимоги до якості та екологічної безпеки змушують підприємства шукати нові підходи до стратегічного управління.

Водночас у світовій практиці сформувалися ефективні моделі управління змінами, які дозволяють підприємствам швидко реагувати на ви-

клики, впроваджувати інновації та оптимізувати бізнес–процеси. Однак їх застосування в українських реаліях потребує детального аналізу, адаптації та врахування специфіки галузі. Відсутність дієвих інструментів вибору стратегій ускладнює процес прийняття рішень та підвищує ризики неефективного управління.

Таким чином, постає необхідність розробки інструментів стратегічного управління будівельними підприємствами на основі міжнародного досвіду, що дозволить підвищити їхню конкурентоспроможність, стійкість до кризових явищ і забезпечити довгострокову ефективність.

Аналіз досліджень і публікацій проблеми свідчить про значну увагу науковців до питань управління змінами в сучасних економічних умовах, зокрема в будівельній галузі. Багато дослідників акцентують увагу на необхідності стратегічного підходу до трансформації підприємств, оскільки будівельний сектор характеризується високою капіталомісткістю, тривалими виробничими циклами та значною залежністю від зовнішніх економічних і політичних факторів. У світовій літературі широко розглядаються такі концепції, як Agile та Lean–менеджмент, що дозволяють підприємствам швидко адаптуватися до змін та підвищувати ефективність бізнес–процесів. Дослідження демонструють, що застосування цих методів у будівельній сфері сприяє гнучкості управлінських рішень, оптимізації витрат і підвищенню продуктивності. Водночас у наукових працях наголошується на важливості цифровізації управлінських процесів, включаючи використання BIM–технологій, автоматизованих систем контролю ресурсів та прогнозування ринкових ризиків.

Окремі автори зосереджуються на дослідженні впливу глобальних викликів, таких як економічні кризи, пандемії та зміни екологічних стандартів, на будівельні компанії. У цьому контексті важливе місце займають публікації, присвячені розробці антикризових стратегій та механізмів адаптації, які можуть бути інтегровані в діяльність українських підприємств. Аналіз міжнародного досвіду показує, що найуспішніші компанії активно використовують прогнозні моделі, які базуються на великих даних та штучному інтелекті, що дозволяє не лише передбачати майбутні зміни, а й розробляти ефективні сценарії реагування. В українських дослідженнях увага приділяється проблемам впровадження міжнародних

методик у місцеві умови, де спостерігаються певні структурні та організаційні бар'єри.

Отже, проведений аналіз свідчить про актуальність подальшого вивчення міжнародного досвіду управління змінами, що дозволить розробити ефективні інструменти вибору стратегій для будівельних підприємств, спрямовані на підвищення їхньої стійкості до змін та конкурентоспроможності в довгостроковій перспективі.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах глобалізації будівельні підприємства змушені адаптуватися до постійних змін ринку, що вимагає впровадження нових стратегічних підходів. Використання міжнародного досвіду управління змінами дозволяє розробити ефективні інструменти вибору стратегій, які сприяють підвищенню конкурентоспроможності та гнучкості компаній. Світова практика показує, що провідні будівельні підприємства застосовують комплексні моделі управління, інтегруючи цифрові технології, адаптивне планування та ризик–менеджмент [1].

Для вибору стратегії розвитку підприємства необхідно оцінити його внутрішнє та зовнішнє середовище. Одним із найефективніших інструментів такого аналізу є SWOT–методика, яка дозволяє врахувати всі фактори, що впливають на діяльність компанії. Математично SWOT–аналіз можна представити наступною формулою:

$$Sij = \sum_{i=1}^n W_k X_{ik} Y_{jk}, \quad (1)$$

де Sij – інтегральний показник впливу факторів,
 W_k – ваговий коефіцієнт,
 X_{ik} – рівень значущості фактора,
 Y_{jk} – ступінь його впливу на стратегічний вибір підприємства.

Важливим напрямом управління змінами є цифровізація будівельної галузі. Впровадження BIM–технологій (Building Information Modeling) сприяє підвищенню ефективності планування та зниженню фінансових ризиків. Використання таких моделей дає можливість прогнозувати витрати та оптимізувати використання ресурсів. Це можна математично виразити такою формулою:

$$Ct = \sum_{i=1}^n (C_{i0} \cdot e^{rt}), \quad (2)$$

де Ct – прогнозовані витрати на певний момент часу,
 C_{i0} – початкові витрати,
 r – коефіцієнт зростання витрат,
 t – час.

Таблиця 1. Основні фактори впливу на стратегічний вибір будівельного підприємства

Фактор	Вплив на будівельне підприємство	Приклад міжнародної практики
Політичний	Регулювання ринку, ліцензування	Будівельні норми ЄС
Економічний	Коливання цін на матеріали	Використання фінансових резервів
Соціальний	Попит на житло	Урбанізація в розвинених країнах
Технологічний	Впровадження інновацій	Використання 3D-друку в будівництві

Джерело: розроблено автором на основі [3]

Крім цифровізації, важливим елементом управління змінами є аналіз зовнішніх факторів, які можуть впливати на діяльність будівельного підприємства. Один із поширених методів такого аналізу – PEST-аналіз, що дозволяє оцінити політичні, економічні, соціальні та технологічні аспекти [2]. В таблиці 1 представлено основні фактори, що визначають стратегію будівельного підприємства на основі міжнародного досвіду.

Ще одним важливим аспектом управління змінами є ризик-менеджмент, який дозволяє оцінювати ймовірність виникнення кризових ситуацій та їхній потенційний вплив на діяльність підприємства. Для цього часто використовується метод Монте-Карло, що дозволяє прогнозувати можливі сценарії розвитку подій [3]. Його математична модель має такий вигляд:

$$R = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N f(X_i), \quad (3)$$

де R – очікуваний рівень ризику,

N – кількість симуляцій,

X_i – випадкова змінна, яка визначає можливі варіанти розвитку подій,

$f(X_i)$ – функція впливу на підприємство.

Одним із найефективніших підходів до управління змінами є використання Lean- та Agile-методологій, які дозволяють скорочувати витрати, прискорювати прийняття рішень та підвищувати продуктивність компанії. Наприклад, Lean-управління зосереджується на мінімізації втрат, що може бути виражено наступною формулою:

$$L = \sum_{i=1}^n (T_i - V_i)^2, \quad (4)$$

де L – загальний рівень втрат,

T_i – запланований обсяг ресурсів,

V_i – фактичний обсяг використаних ресурсів.

Отже, аналіз міжнародного досвіду управління змінами підтверджує, що будівельні підприємства, які використовують адаптивні стратегії, цифрові технології та сучасні методи управління ризиками, мають вищі шанси на успішний розвиток. Впровадження таких підходів в Україні потребує врахування місцевих ринкових умов,

нормативного регулювання та фінансових можливостей підприємств. Використання SWOT- та PEST-аналізу, цифрових моделей управління витратами, методів оцінки ризиків та Lean-менеджменту дозволяє створити ефективні механізми стратегічного планування. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку інтегрованих моделей управління змінами та автоматизацію процесів стратегічного планування в будівельному секторі [4].

Управління змінами у будівельних підприємствах, орієнтоване на використання передових інформаційних технологій, є ключовим фактором підвищення їхньої ефективності. Сучасні ринки будівельної галузі вимагають не лише оперативності виконання робіт, але й високої точності планування, оптимального розподілу ресурсів та дотримання екологічних стандартів. У зв'язку з цим впровадження цифрових технологій стає не просто конкурентною перевагою, а необхідністю для успішного функціонування підприємства. Аналіз міжнародного досвіду підтверджує, що фундаментальним інструментом стратегічного управління є впровадження корпоративної інформаційної системи (IC), яка базується на технології інформаційного моделювання в будівництві (BIM). Використання BIM-технологій дозволяє інтегрувати всі етапи життєвого циклу будівельного об'єкта – від проектування до експлуатації, що значно покращує взаємодію між учасниками процесу та забезпечує високу прозорість роботи. Впровадження BIM-технологій сприяє автоматизації процесів, мінімізації ризиків та оптимізації ресурсів. Проте, для досягнення максимальної ефективності інтеграції цифрових технологій необхідно враховувати не лише технічні, але й організаційні аспекти управління змінами. Таблиця 2 представляє методи управління змінами у сфері будівництва у вигляді переліку та короткого опису.

Застосування цих методів дозволяє значно підвищити ефективність управління будівельними підприємствами, сприяючи їхній конкуренто-

Таблиця 2. Основні методи управління змінами у будівельних підприємствах

Метод управління змінами	Опис
SWOT-аналіз	Оцінка сильних та слабких сторін підприємства, а також можливостей і загроз ринку
PEST-аналіз	Аналіз політичних, економічних, соціальних та технологічних факторів, що впливають на діяльність компанії
BIM-технології	Інформаційне моделювання будівельних об'єктів для інтеграції всіх етапів життєвого циклу
Lean-менеджмент	Мінімізація втрат і оптимізація ресурсів у процесі будівництва
Цифрові моделі управління витратами	Використання сучасних програмних рішень для контролю та прогнозування витрат
Метод оцінки ризиків	Визначення потенційних загроз і розробка стратегій їхнього мінімізації

Джерело: розроблено автором на основі [12]

спроможності та стійкості до змін ринкового середовища.

Як показано на рисунку 1, впровадження BIM-систем включає кілька ключових аспектів

Формально оцінити вплив BIM-технологій на ефективність управління можна через коефіцієнт цифрової продуктивності:

$$E_{BIM} = \frac{\sum_{i=1}^n (T_i \cdot P_i)}{\sum_{i=1}^n C_i}, \quad (5)$$

Де E_{BIM} – ефективність впровадження BIM,

T_i – скорочення часу реалізації завдання,

P_i – продуктивність персоналу,

C_i – сукупні витрати на впровадження технологій.

Технічна реалізація BIM-системи та її запуск – лише перший крок. Сам по собі технологічний прогрес не генерує бізнес-цінність, оскільки інформаційні технології несуть додаткові витрати на обслуговування та оновлення. Справжня ефективність досягається через зміну організаційної структури та трансформацію робочих процесів. Відповідно, для досягнення економічних вигод необхідно комплексне реформування підприємства, що включає [5]:

Перебудову внутрішніх бізнес-процесів відповідно до нових цифрових можливостей.

Коригування організаційної структури та визначення нових функціональних ролей співробітників.

Рисунок 1. Основні аспекти впровадження BIM-систем

Джерело: розроблено автором на основі [4]

Підготовку персоналу до роботи в цифровому середовищі через навчання та підвищення кваліфікації.

Ефективне управління змінами можливе лише за умови високого рівня інтеграції BIM-системи в робочі процеси. Це означає, що не тільки керівництво, а й рядові працівники повинні бути готові адаптуватися до змін та використовувати нові технологічні рішення [10]. Вплив інформаційних систем на ефективність роботи персоналу можна виразити через наступну залежність:

$$P_{eff} = \frac{I_t}{(1+R)^n}, \quad (6)$$

Де P_{eff} – продуктивність персоналу після впровадження ІС,

I_t – рівень інформаційної доступності,

R – коефіцієнт опору змінам,

n – кількість етапів адаптації.

Таким чином, ключовим аспектом успішного використання міжнародного досвіду управління змінами у будівельній сфері є не лише технологічна адаптація, а й стратегічне управління персоналом та організаційними процесами. Це забезпечує максимальну ефективність та

стійкість підприємства до змін у довгостроковій перспективі [6].

Впровадження корпоративних інформаційних систем (ІС) відіграє ключову роль у цифровій трансформації будівельних підприємств, сприяючи централізованому управлінню всіма операційними процесами. Інтеграція всіх інформаційних потоків у єдину платформу охоплює весь життєвий цикл проекту – від отримання сировини до введення об'єкта в експлуатацію. Це дозволяє значно підвищити ефективність управління ресурсами, знизити ймовірність помилок у розрахунках і прискорити ухвалення рішень на основі актуальних даних [7].

Згідно з дослідженнями компанії META-Group (2020), комплексна корпоративна ІС може коштувати на 70–200% більше, ніж окремі спеціалізовані програмні рішення. Проте довгострокові переваги компенсують ці витрати завдяки зниженню витрат на підтримку ІТ-інфраструктури, підвищенню продуктивності працівників та покращенню аналітичних можливостей підприємства. Для детального розгляду ключових відмінностей між традиційним підходом до управ-

Таблиця 3. Порівняльний аналіз підходів до управління даними та впливу на бізнес-процеси

Характеристика	Традиційний підхід	Інтегрована корпоративна ІС	Вплив на бізнес-процеси
Введення даних	Декілька разів у різних системах	Одноразове введення у централізовану систему	Мінімізація помилок, скорочення часу на обробку інформації
Синхронізація інформації	Вимагає ручної перевірки та коригування	Автоматична узгодженість у всіх модулях	Підвищення точності та швидкості прийняття рішень
Стандартизація форматів	Відсутня єдина система форматування даних	Використання єдиних довідників та стандартних форматів	Покращення комунікації між департаментами
Доступ до інформації	Обмежений, залежить від конкретної системи	Централізований доступ із налаштованими рівнями прав	Підвищення безпеки та контроль доступу
Витрати на підтримку	Високі через розрізненість систем	Оптимізовані завдяки єдиній платформі	Зниження експлуатаційних витрат
Продуктивність персоналу	Обмежена через дублювання процесів	Вища завдяки автоматизації повторюваних завдань	Зростання ефективності роботи
Швидкість прийняття рішень	Обмежена через фрагментованість інформації	Висока завдяки доступу до актуальних даних у реальному часі	Гнучке управління підприємством, зниження операційних ризиків
Масштабованість системи	Ускладнена інтеграція нових рішень	Гнучка, із можливістю розширення функціоналу	Адаптація до змін ринку та зростання підприємства
Аналітика та прогнозування	Вимагає окремих модулів для аналізу	Вбудовані механізми бізнес-аналітики та прогнозування	Підвищення стратегічного планування
Безпека даних	Залежить від кожної окремої системи	Єдина політика безпеки та резервного копіювання	Захист конфіденційної інформації та запобігання втратам даних

Джерело: розроблено автором на основі [11]

ління даними та інтегрованими корпоративними ІС представимо порівняльний аналіз у таблиці 3.

Однією з головних переваг корпоративних ІС є можливість централізованого введення та обробки даних. В межах ERP-системи всі інформаційні потоки об'єднуються в єдину цифрову екосистему, що дає змогу вводити дані лише один раз, а потім використовувати їх у всіх підрозділах підприємства [9]. Це знижує ймовірність помилок, скорочує час на верифікацію інформації та підвищує якість бізнес-аналітики

Висновок

У результаті проведеного дослідження встановлено, що ефективне управління змінами є ключовим фактором забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку будівельних підприємств. Світовий досвід демонструє, що компанії, які активно впроваджують сучасні методи стратегічного управління, гнучкі моделі організації процесів та цифрові технології, значно підвищують свою адаптивність до динамічних ринкових змін. Успішні будівельні підприємства використовують інструменти прогнозування, антикризові стратегії та інноваційні підходи до управління ресурсами, що дозволяє їм мінімізувати ризики та покращувати ефективність операційної діяльності.

Аналіз міжнародного досвіду показав, що ключовими напрямками розвитку сучасного будівельного бізнесу є впровадження Agile- та Lean-методологій, цифровізація бізнес-процесів, використання BIM-технологій, а також інтеграція екологічно сталих рішень. Успішні компанії застосовують комплексні моделі управління змінами, які передбачають постійний моніторинг зовнішнього середовища, оцінку ризиків та розробку адаптивних стратегій. Водночас практика впровадження цих підходів в українському будівельному секторі залишається обмеженою через низку структурних, фінансових та організаційних бар'єрів.

На основі проведеного аналізу запропоновано інструменти вибору стратегій будівельного підприємства, що враховують міжнародний досвід та особливості національного ринку. Вони включають алгоритми оцінки внутрішніх та зовнішніх факторів, методики управління ризиками, а також механізми оптимізації процесів прийняття рішень. Використання цих інструментів дозволить будівельним компаніям підвищити ефективність управління, забезпечити гнучкість та

стійкість до змін, що особливо важливо в умовах економічної нестабільності.

Дослідження також підтвердило, що успішна адаптація міжнародного досвіду можлива лише за умови врахування специфіки місцевого бізнес-середовища, правових обмежень та фінансових можливостей підприємств. Для досягнення максимального ефекту необхідно комплексне впровадження запропонованих стратегічних підходів, що включає навчання персоналу, автоматизацію процесів та розробку ефективних механізмів контролю за змінами.

Таким чином, результати дослідження сприяють глибшому розумінню ролі міжнародного досвіду у формуванні стратегій управління будівельними підприємствами. Використання напрацьованих інструментів дозволить компаніям не лише адаптуватися до сучасних викликів, а й забезпечити довгострокову ефективність, стійкість до ринкових коливань та поступовий перехід до інноваційних моделей розвитку.

Список використаних джерел:

1. Burnes, B. *Managing Change: A Strategic Approach to Organizational Dynamics*. 6th ed. London: Pearson Education, 2020. — p. 210–340.
2. Kotter, J. P. *Leading Change*. Boston: Harvard Business Review Press, 2012. — p. 35–112.
3. Білоус О. В. Інструменти стратегічного вибору у будівельному бізнесі: міжнародний досвід та національні особливості. Львів: Видавництво ЛНУ, 2020. — с. 88–157.
4. Гончаренко Л. В. Світові практики управління змінами та їх адаптація до будівельної галузі України. Харків: Видавництво ХНЕУ, 2019. — с. 105–176.
5. Захарченко І. М. Моделі стратегічного управління будівельними підприємствами у міжнародному контексті. Дніпро: Університет ДФС України, 2021. — с. 72–148.
6. Коваленко С. А. Порівняльний аналіз міжнародних підходів до управління змінами у будівництві. Київ: Економічна правда, 2018. — с. 89–164.
7. Кучеренко Л. О. Інструменти вибору стратегій будівельного підприємства на основі міжнародного досвіду. Одеса: Одеський національний економічний університет, 2022. — с. 107–195.
8. Мельник І. Г., Петренко І. В. Глобальні тенденції в управлінні змінами та їх вплив на будівельну галузь. Вінниця: ВНТУ, 2021. — с. 65–143.
9. Олійник М. С., Тимченко Л. О. Розвиток стратегічного управління у будівельних підприємствах з ураху-

ванням міжнародного досвіду. Київ: КНЕУ, 2019. — с. 79–168.

10. Сидоренко В. П., Дяченко О. І. Роль цифрових технологій у впровадженні міжнародного досвіду управління змінами. Харків: ХНУРЕ, 2020. — с. 95–178.

11. Х.М.Чуприна Ю.А. Чуприна М.В. Бородавко Д.В. Грабчак Структурно-когнітивного моделювання процесів управління інтелектуалізацією будівельних підприємств// «Формування ринкових відносин в Україні»// 2020. — № 5 (228). — с. 89–98

12. Чуприна, Ю., Петренко, Г., Гриненко, І., Ніколаєва, М., Поколенко, В., & Савчук, Т. (2021). Методологічна регламентація та аналітико-інформаційне забезпечення процесно-орієнтованого менеджменту в сучасній системі будівельного девелопменту. Управління розвитком складних систем, (48), 125–134

References:

1. Burnes, B. Managing Change: A Strategic Approach to Organizational Dynamics. 6th ed. London: Pearson Education, 2020. — p. 210–340.

2. Kotter, J. P. Leading Change. Boston: Harvard Business Review Press, 2012. — p. 35–112.

3. Bilous O. V. Instrumenty stratehichnoho vyboru u budivel'nomu biznesi: mizhnarodnyy dosvid ta natsional'ni osoblyvosti. L'viv: Vydavnytstvo LNU, 2020. — s. 88–157.

4. Honcharenko L. V. Svitovi praktyky upravlinnya zminamy ta yikh adaptatsiya do budivel'noyi haluzi Ukrainy. Kharkiv: Vydavnytstvo KhNEU, 2019. — s. 105–176.

5. Zakharchenko I. M. Modeli stratehichnoho upravlinnya budivel'nyymy pidpryyemstvamy u mizhnarodnomu konteksti. Dnipro: Universytet DFS Ukrainy, 2021. — s. 72–148.

6. Kovalenko S. A. Porivnyal'nyy analiz mizhnarodnykh pidkhodiv do upravlinnya zminamy u budivnytstvi. Kyiv: Ekonomichna pravda, 2018. — s. 89–164.

7. Kucherenko L. O. Instrumenty vyboru stratehiy budivel'noho pidpryyemstva na osnovi mizhnarodnoho dosvidu. Odesa: Odes'kyi natsional'nyy ekonomichnyy universytet, 2022. — s. 107–195.

8. Mel'nyk I. H., Petrenko I. V. Hlobal'ni tendentsiyi v upravlinni zminamy ta yikh vplyv na budivel'nu haluz'. Vinnytsya: VNTU, 2021. — s. 65–143.

9. Oliynyk M. S., Tymchenko L. O. Rozvytok stratehichnoho upravlinnya u budivel'nykh pidpryyemstvakh z urakhuvanniam mizhnarodnoho dosvidu. Kyiv: KNEU, 2019. — s. 79–168.

10. Sydorenko V. P., Dyachenko O. I. Rol' tsyfrovyykh tekhnologiy u vprovadzhenni mizhnarodnoho dosvidu upravlinnya zminamy. Kharkiv: KhNURE, 2020. — s. 95–178.

11. Kh.M.Chupryna Yu.A. Chupryna M.V. Boro-davko D.V. Hrabchak Strukturno-kohnityvnoho modelyuvannya protsesiv upravlinnya intelektualizatsiyeyu budivel'nykh pidpryyemstv// «Formuvannya rynkovykh vidnosyn v ukraini»// 2020. — № 5 (228). — s. 89–98

12. Chupryna, Yu., Petrenko, H., Hrynenko, I., Nikolayeva, M., Pokolenko, V., & Savchuk, T. (2021). Metodolohichna rehlementatsiya ta analityko-informatsiyne zabezpechennya protsesno-oriyentovanoho menedzhmentu v suchasniy systemi budivel'noho developmentu. Upravlinnya rozvytkom skladnykh system, (48), 125–134

Дані про авторів

Петруха Ніна Миколаївна,

к.е.н., доцент Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0000-0002-3805-2215>

e-mail: petrukha.nm@knuba.edu.ua

Вовкович Юрій Володимирович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0004-4446-0102>

e-mail: Vovkovich79@gmail.com

Мовсесян Арсен Саркісович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0000-9823-4208>

e-mail: sj36senja@gmail.com

Оксенчук Роман Олександрович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0003-8116-2713>

e-mail: r.oksenchuk@gmail.com

Data about the authors

Nina Petrukha,

Ph.D. in Economics, Associate Professor at Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: petrukha.nm@knuba.edu.ua

Yurii Vovkovych,

Ph.D. Student at Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: Vovkovich79@gmail.com

Arsen Movsesyan,

PhD Student at Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: sj36senja@gmail.com

Roman Oksenchuk,

PhD Student at Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: r.oksenchuk@gmail.com

Математично–економічне моделювання стадій, бізнес–процесів та механізмів ухвалення рішень у контексті стратегічних змін будівельних підприємств–стейкхолдерів

Предметом дослідження є математично–економічне моделювання стадій розвитку, бізнес–процесів і механізмів ухвалення рішень у будівельних підприємствах–стейкхолдерах у контексті стратегічних змін. Дослідження зосереджене на розробці та адаптації математичних методів і економічних моделей, що дозволяють аналізувати та прогнозувати трансформаційні процеси в будівельній галузі. Особливу увагу приділено оцінці ефективності бізнес–процесів, розподілу ресурсів і вибору оптимальних стратегій з урахуванням динамічних змін ринкового середовища. Важливим аспектом є розробка моделей підтримки ухвалення рішень для стейкхолдерів, що сприятиме підвищенню адаптивності підприємств до змін економічних, технологічних та регуляторних умов. Також розглядаються механізми узгодження інтересів різних учасників ринку будівництва та інтеграція сучасних цифрових технологій у процес стратегічного планування, що забезпечує підвищення конкурентоспроможності та сталого розвитку підприємств–стейкхолдерів.

Метою статті є розробка та обґрунтування підходів до математично–економічного моделювання стадій розвитку, бізнес–процесів і механізмів ухвалення рішень у будівельних підприємствах–стейкхолдерах, які перебувають у процесі стратегічних змін. Дослідження спрямоване на ідентифікацію ключових факторів, що впливають на ефективність управлінських рішень, розробку моделей оптимізації ресурсів та прогнозування наслідків стратегічних трансформацій. Окрема увага приділяється інтеграції сучасних аналітичних методів і цифрових технологій для підвищення адаптивності та конкурентоспроможності підприємств. Отримані результати сприятимуть формуванню більш стійких і гнучких стратегій управління в умовах динамічного ринкового середовища.

Методологія проведення роботи базується на комплексному підході до математично–економічного моделювання стратегічних змін у будівельних підприємствах–стейкхолдерах, що охоплює кількісні та якісні методи аналізу. У процесі дослідження використовуються методи системного аналізу для ідентифікації ключових факторів, що визначають трансформаційні процеси у будівельній галузі. Для формалізації бізнес–процесів застосовуються економіко–математичні моделі, які дозволяють оцінити ефективність різних стратегій управління ресурсами, інвестиційними потоками та ризиками в умовах невизначеності.

Основою дослідження є використання методів оптимізаційного моделювання, що дозволяють знаходити найбільш ефективні варіанти розвитку підприємств з урахуванням різних сценаріїв економічного середовища. Статистичні методи та економетричні моделі використовуються для аналізу історичних даних, прогнозування змін у діяльності підприємств та оцінки потенційних наслідків ухвалених рішень. Також застосовуються методи імітаційного моделювання для відтворення реальних бізнес–процесів та їх адаптації до можливих сценаріїв ринкових змін.

У дослідженні широко використовуються сучасні цифрові технології, включаючи штучний інтелект, машинне навчання та великі дані, що сприяють підвищенню точності прогнозних моделей. Методи багатокритеріального аналізу допомагають враховувати інтереси різних груп стейкхолдерів, що беруть участь у стратегічному управлінні будівельними підприємствами. Аналіз чутливості моделей дозволяє оцінити вплив змін ключових параметрів на кінцеві результати, що є критично важливим для ухвалення ефективних управлінських рішень.

Крім того, для перевірки адекватності запропонованих моделей використовується методика верифікації та валідації, що включає емпіричне тестування на основі реальних кейсів будівельних підприємств. Це дозволяє оцінити практичну ефективність запропонованих підходів і сформулювати рекомендації щодо їхньої адаптації до конкретних умов. Таким чином, методологія дослідження поєднує в собі комплексний математичний аналіз, прогнозне моделювання, цифрові технології та стратегічний менеджмент для забезпечення стійкого розвитку будівельних підприємств–стейкхолдерів.

Результати роботи відображають розробку та обґрунтування математично–економічних моделей, що описують стадії розвитку, бізнес–процеси та механізми ухвалення рішень у будівельних підприємствах–стейкхолдерах в умовах стратегічних змін. Запропоновані моделі дозволяють оцінювати ефективність управлінських рішень, оптимізувати використання ресурсів і прогнозувати потенційні ризики, що супроводжують трансформаційні процеси. Розроблено комплекс методів багатокритеріального аналізу, що дає змогу враховувати інтереси різних груп стейкхолдерів, а також адаптувати стратегії розвитку до динамічних змін ринкового середовища.

У рамках дослідження проведено аналіз економічної доцільності впровадження цифрових технологій та автоматизованих систем управління, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності будівельних підприємств. Імітаційне моделювання дозволило оцінити потенційні сценарії розвитку компаній, а економетричні моделі підтвердили ефективність запропонованих стратегій. Верифікація результатів на реальних кейсах засвідчила їхню практичну застосовність та можливість впровадження в діяльність будівельних підприємств.

Отримані результати можуть бути використані для розробки інструментів підтримки ухвалення рішень, що сприятимуть стабільному розвитку будівельної галузі в умовах невизначеності та змін ринкової кон'юнктури.

Висновки проведеного дослідження підтверджують важливість застосування математично–економічного моделювання для підвищення ефективності управління стратегічними змінами будівельних підприємств–стейкхолдерів. Запропоновані підходи до моделювання стадій розвитку, бізнес–процесів і механізмів ухвалення рішень дозволяють комплексно аналізувати внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на діяльність підприємств у динамічному ринковому середовищі.

Розроблені економіко–математичні моделі довели свою ефективність у прогнозуванні наслідків стратегічних рішень та оптимізації ресурсного забезпечення підприємств. Застосування методів багатокритеріального аналізу сприяє збалансуванню інтересів усіх зацікавлених сторін та вибору оптимальних управлінських рішень. Використання цифрових технологій та автоматизованих систем дозволяє підвищити адаптивність компаній до змін, мінімізувати ризики та збільшити їхню конкурентоспроможність.

Практична перевірка моделей засвідчила їхню застосовність для реальних будівельних підприємств, що підтверджує доцільність їхнього впровадження. Отримані результати можуть бути основою для подальших наукових досліджень у сфері стратегічного управління та розробки ефективних інструментів підтримки ухвалення рішень у будівельній галузі.

Ключові слова: математично–економічне моделювання, стратегічні зміни, бізнес–процеси, ухвалення рішень, будівельні підприємства, стейкхолдери, оптимізація ресурсів, економетричний аналіз, цифрові технології, конкурентоспроможність.

POKOLENKO V. O., POLZIKOV M. O.,
NIKOLAYKO D. M., YELIN V. V.

Mathematical and economic modeling of stages, business processes, and decision-making mechanisms in the context of strategic changes in construction enterprises–stakeholders

The subject of this study is the mathematical and economic modeling of development stages, business processes, and decision-making mechanisms in construction enterprises–stakeholders in the context of strategic changes. The research focuses on the development and adaptation of mathematical methods and economic models that enable the analysis and forecasting of transformational processes in the construction industry. Special attention is given to assessing the efficiency of business processes, resource allocation, and the selection of optimal strategies considering the dynamic changes in the market environment.

An essential aspect is the development of decision-support models for stakeholders, which will

contribute to enhancing enterprises' adaptability to changing economic, technological, and regulatory conditions. The study also examines mechanisms for aligning the interests of various market participants in the construction sector and integrating modern digital technologies into the strategic planning process, ensuring increased competitiveness and sustainable development for stakeholder enterprises.

The purpose of this article is to develop and justify approaches to mathematical and economic modeling of development stages, business processes, and decision-making mechanisms in construction enterprises—stakeholders undergoing strategic changes. The study aims to identify key factors influencing the effectiveness of management decisions, develop resource optimization models, and forecast the consequences of strategic transformations. Particular attention is paid to integrating modern analytical methods and digital technologies to enhance enterprises' adaptability and competitiveness. The obtained results will contribute to the formation of more resilient and flexible management strategies in a dynamic market environment.

The methodology of this study is based on a comprehensive approach to the mathematical and economic modeling of strategic changes in construction enterprises—stakeholders, encompassing both quantitative and qualitative analysis methods. The research employs systems analysis methods to identify key factors that drive transformational processes in the construction industry. To formalize business processes, economic and mathematical models are applied, enabling the assessment of the efficiency of various strategies for managing resources, investment flows, and risks under conditions of uncertainty.

The foundation of the study is the use of optimization modeling methods, which help determine the most effective development options for enterprises considering different economic scenarios. Statistical methods and econometric models are utilized to analyze historical data, forecast changes in enterprise activities, and evaluate the potential consequences of management decisions. Additionally, simulation modeling methods are applied to replicate real business processes and adapt them to possible market change scenarios.

Modern digital technologies, including artificial intelligence, machine learning, and big data, are widely used in the research to improve the accuracy of predictive models. Multi-criteria analysis methods help account for the interests of different stakeholder groups involved in the strategic management of construction enterprises. Sensitivity analysis of models allows for an assessment of the impact of changes in key parameters on final outcomes, which is critically important for making effective management decisions.

Furthermore, verification and validation methodologies are employed to test the adequacy of the proposed models, including empirical testing based on real case studies of construction enterprises. This approach ensures an evaluation of the practical effectiveness of the proposed methods and provides recommendations for their adaptation to specific conditions. Thus, the research methodology integrates comprehensive mathematical analysis, predictive modeling, digital technologies, and strategic management to ensure the sustainable development of construction enterprises—stakeholders.

The results of the study reflect the development and justification of mathematical and economic models that describe the stages of development, business processes, and decision-making mechanisms in construction enterprises—stakeholders under conditions of strategic change. The proposed models enable the assessment of management decision efficiency, the optimization of resource utilization, and the forecasting of potential risks associated with transformation processes. A comprehensive set of multi-criteria analysis methods has been developed, allowing for the consideration of various stakeholder groups' interests and the adaptation of development strategies to dynamic market changes.

As part of the research, an analysis of the economic feasibility of implementing digital technologies and automated management systems was conducted, demonstrating their contribution to enhancing the competitiveness of construction enterprises. Simulation modeling enabled the evaluation of potential company development scenarios, while econometric models confirmed the effectiveness of the proposed strategies. Verification of the results through real case studies confirmed their practical applicability and the possibility of implementation in construction enterprises. The obtained results can be used to develop decision-support tools that will facilitate the stable development of the construction

industry amid uncertainty and changing market conditions.

The conclusions of the study confirm the importance of applying mathematical and economic modeling to enhance the efficiency of managing strategic changes in construction enterprises—stakeholders. The proposed approaches to modeling development stages, business processes, and decision-making mechanisms enable a comprehensive analysis of internal and external factors influencing enterprises in a dynamic market environment.

The developed economic and mathematical models have proven effective in forecasting the consequences of strategic decisions and optimizing resource allocation. The application of multi-criteria analysis methods facilitates the balancing of stakeholder interests and the selection of optimal management decisions. The use of digital technologies and automated systems enhances companies' adaptability to changes, minimizes risks, and increases their competitiveness.

The practical validation of the models has demonstrated their applicability to real construction enterprises, confirming the feasibility of their implementation. The obtained results can serve as a foundation for further scientific research in strategic management and the development of effective decision-support tools in the construction industry.

Keywords: mathematical and economic modeling, strategic changes, business processes, decision-making, construction enterprises, stakeholders, resource optimization, econometric analysis, digital technologies, competitiveness.

Постановка проблеми. У сучасних умовах не-стабільного економічного середовища будівельні підприємства—стейкхолдери змушені адаптувати свої стратегії управління для забезпечення стійкого розвитку та конкурентоспроможності. Вплив технологічних змін, економічних криз, регуляторних вимог та коливань ринку ускладнює процес ухвалення ефективних управлінських рішень. Водночас традиційні методи планування та прогнозування не завжди дозволяють точно оцінити потенційні ризики й наслідки стратегічних змін.

Проблема полягає у відсутності комплексного підходу до математично—економічного моделювання, який би враховував багатofакторний вплив зовнішніх і внутрішніх умов на стадії розвитку підприємства, бізнес—процеси та механізми ухвалення рішень. Необхідність узгодження інтересів усіх стейкхолдерів ускладнює вибір оптимальної стратегії розвитку, що потребує використання інструментів багатокритеріального аналізу та прогнозного моделювання.

Важливим викликом є інтеграція сучасних цифрових технологій у процес управління, що дозволяє автоматизувати аналіз даних та підвищити точність прогнозів. Відсутність таких підходів у будівельній сфері знижує ефективність управління змінами. Тому розробка математично—економічних моделей, які враховують динаміку ринку та забезпечують підтримку ухвалення рішень, є актуальним науковим і практичним завданням.

Аналіз досліджень і публікацій з проблематики математично—економічного моделювання стратегічних змін у будівельних підприємствах—стейкхолдерах свідчить про зростаючий науковий інтерес до цієї теми. Багато дослідників розглядають питання оптимізації бізнес—процесів та ухвалення рішень у будівельній галузі, застосовуючи методи економетричного аналізу, системного підходу та моделювання динамічних змін. Однак існуючі моделі часто фокусуються на окремих аспектах, таких як розподіл ресурсів, оцінка ризиків або ефективність управління проектами, що не завжди враховує комплексний вплив факторів стратегічних трансформацій.

У наукових працях значна увага приділяється методам імітаційного та оптимізаційного моделювання для прогнозування економічних показників будівельних компаній. Відомі підходи до багатокритеріального аналізу допомагають оцінити ефективність рішень у контексті змін ринкового середовища та регуляторної політики. Дослідження цифрових технологій, таких як штучний інтелект і великі дані, демонструють можливості автоматизації процесів та підвищення адаптивності підприємств. Проте їхнє впровадження у сферу будівництва відбувається повільніше порівняно з іншими галузями, що зумовлено специфікою інфраструктурних проектів та необхідністю значних інвестицій.

Значна кількість робіт присвячена аналізу механізмів ухвалення рішень у будівельних компаніях, проте вони здебільшого базуються на тра-

диційних економічних моделях, що не враховують швидкоплинні зміни ринку та потребу в гнучкому стратегічному управлінні. Сучасні наукові дослідження наголошують на важливості поєднання математичного апарату з практичними методами управління, що дозволяє створювати ефективні алгоритми оцінки стратегічних ризиків і розробки адаптивних стратегій.

Актуальним залишається питання комплексного підходу до математично-економічного моделювання, який би дозволив не лише прогнозувати зміни, а й надавати рекомендації щодо оптимізації управлінських рішень у реальному часі. Незважаючи на значний науковий доробок у цій сфері, подальші дослідження необхідні для розробки більш точних і адаптивних моделей, які сприятимуть підвищенню стійкості та ефективності будівельних підприємств у контексті стратегічних змін.

Виклад основного матеріалу. Математично-економічне моделювання стратегічних змін у будівельних підприємствах-стейкхолдерах є важливим напрямом досліджень, що дозволяє підвищити ефективність управління, мінімізувати ризики та оптимізувати використання ресурсів. У сучасних умовах динамічних ринкових змін будівельні підприємства змушені адаптуватися до нових викликів, зокрема до технологічних інновацій, коливань попиту, регуляторних змін і

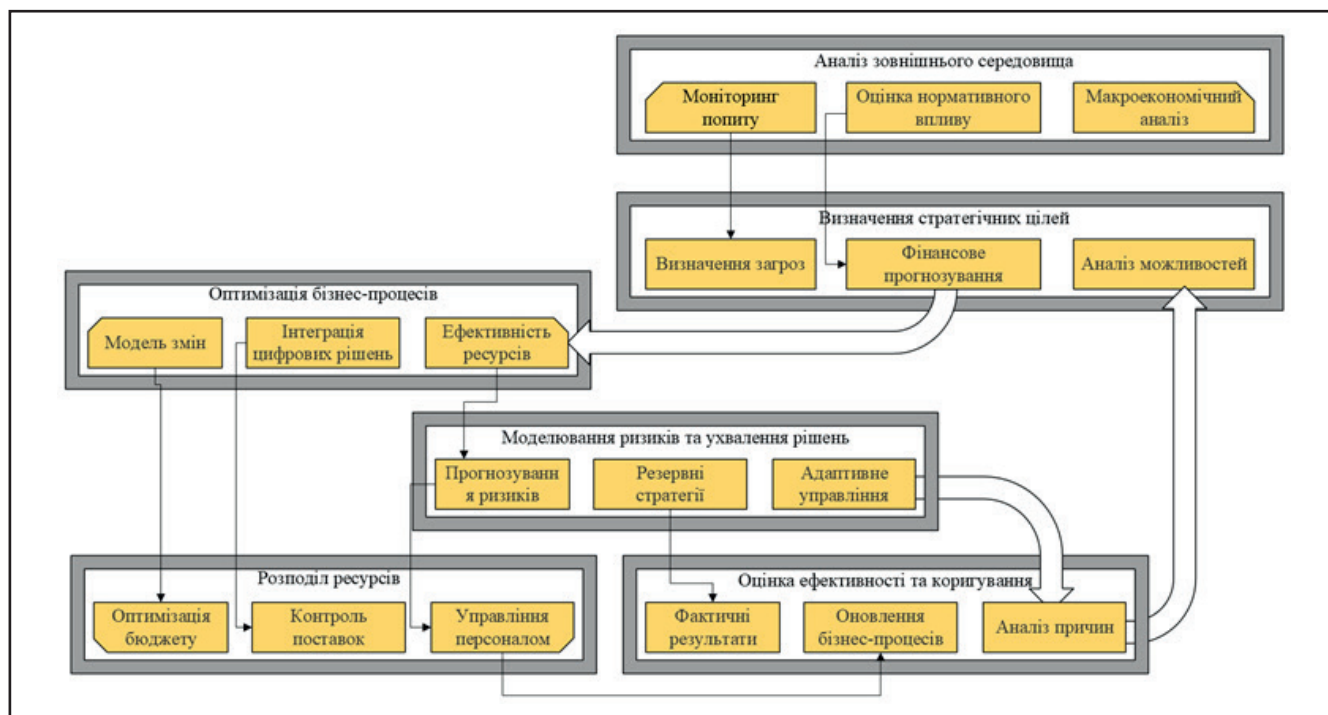
макроекономічних факторів. Тому застосування математичних методів у поєднанні з економічним аналізом є необхідним для розробки ефективних стратегій управління [4].

Одним із ключових аспектів моделювання є визначення стадій розвитку підприємства та бізнес-процесів, що відбуваються в межах цих стадій. Враховуючи специфіку будівельної галузі, моделі мають відображати як внутрішні процеси управління, так і взаємодію із зовнішнім середовищем. Для цього, на рисунку 1 побудована система взаємозв'язків між основними компонентами процесу ухвалення рішень.

Як видно з рисунка 1, процес ухвалення рішень є циклічним та інтегрованим, що дозволяє підприємству швидко адаптуватися до змін. Застосування математично-економічних моделей дозволяє кількісно оцінювати кожен етап і прогнозувати ефективність різних сценаріїв розвитку [1].

Важливим завданням є оцінка оптимального розподілу ресурсів у межах стратегічних змін. Для цього використовують математичні моделі оптимізації, які дозволяють визначити найефективніший розподіл фінансів, трудових ресурсів та матеріалів. Наприклад, використовується метод лінійного програмування, який дозволяє мінімізувати витрати або максимізувати прибуток:

$$Z = c_1x_1 + c_2x_2 + \dots + c_nx_n \rightarrow \max, \quad (1)$$

Рисунк 1. Цикл ухвалення рішень у контексті стратегічних змін будівельного підприємства

Джерело: розроблено автором на основі [4]

де Z – цільова функція (наприклад, прибуток),
 c_i – коефіцієнти прибутковості кожного елемента,
 x_i – обсяги ресурсів, що розподіляються.

Для прогнозування ефективності стратегічних змін застосовують економетричні моделі, що дозволяють аналізувати залежності між ключовими факторами, такими як капітальні вкладення, продуктивність праці та рівень попиту. Наприклад, регресійна модель може бути представлена у вигляді:

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_n X_n + \varepsilon, \quad (2)$$

де Y – прогнозований показник ефективності,
 $X_1, X_2, \dots, X_n$ – незалежні змінні (наприклад, рівень інвестицій, вартість будівельних матеріалів, продуктивність праці),

β_0 – константа,

$\beta_1, \beta_2, \dots, \beta_n$ – коефіцієнти регресії,

ε – випадкова похибка.

Аналіз даних за допомогою таких моделей дозволяє визначити найважливіші фактори, що впливають на стійкість будівельного підприємства, та коригувати управлінські рішення. Одним із практичних інструментів аналізу стратегічних змін є порівняльна оцінка ефективності управлінських рішень, що здійснюється за допомогою відповідних критеріїв [3]. У таблиці 1 наведено приклад оцінки впливу стратегічних змін на ключові показники підприємства.

Як показано в таблиці 1, використання математично-економічного моделювання у стратегічних змінах суттєво підвищує ефективність будівельних підприємств. Оптимізація бізнес-процесів сприяє зниженню витрат і збільшенню доходів, зміцнюючи конкурентні позиції. При моделюванні стратегічних змін у будівельній галузі важливо враховувати ризики та невизначеність [2]. Для цього застосовують методи ймовірнісного аналізу, зокрема моделі Монте-Карло, які дозволяють оцінити можливі сценарії розвитку. Наприклад, якщо ймовірність затримки будівництва залежить від нестабільності постачання матеріалів, її можна змодельовати відповідним чином:

$$P(T > T_0) = \int_{T_0}^{\infty} f(T) dT, \quad (3)$$

де $P(T > T_0)$ – ймовірність перевищення запланованого терміну

$T_0, f(T)$ – функція розподілу ймовірностей.

Математично-економічне моделювання допомагає будівельним підприємствам-стейкхолдерам управляти стратегічними змінами, оцінювати сценарії розвитку та ухвалювати оптимальні рішення. Інтеграція цифрових технологій та економічного аналізу забезпечує гнучкість і стійкість бізнес-процесів у ринкових умовах. Системний підхід використовується для аналізу стратегічних змін у будівельних підприємствах-стейкхолдерах, враховуючи взаємозалежні фактори бізнес-процесів. Через різноманітність методологій узгодження єдиної теорії залишається викликом [5]. Для наочності взаємозв'язків їх доцільно представити у вигляді структурованої моделі на рисунку 2

Схема чітко розділяє процес ухвалення рішень на чотири секції: аналіз ситуації, формування стратегії, оцінку ризиків та ефективності, а також впровадження та контроль. Взаємозв'язок між секціями забезпечує адаптивність і гнучкість управління. Після формування стратегічного плану та оцінки можливих ризиків застосовуються математичні моделі для оптимізації ухвалених рішень. Один із підходів передбачає побудову функції оптимізації розподілу ресурсів з урахуванням множинних обмежень [6]:

$$F(X) = \sum_{i=1}^n a_i x_i^2 + \sum_{j=1}^m \beta_j y_j \rightarrow \min, \quad (4)$$

де $F(X)$ – цільова функція витрат,

x_i – ресурси, що використовуються,

y_j – залучені альтернативні засоби,

a_i, β_j – коефіцієнти ефективності використання.

Для прогнозування довгострокового впливу рішень застосовують систему диференціальних рівнянь, що описує зміну основних економічних показників:

$$\frac{dP}{dt} = \gamma P - \delta C, \quad (5)$$

де P – загальний прибуток підприємства,

Таблиця 1. Вплив стратегічних змін на ефективність будівельного підприємства

Параметр	До змін	Після змін	Відсоток змін (%)
Рентабельність інвестицій (%)	12	18	+50
Час реалізації проєктів (міс)	24	18	-25
Витрати на матеріали (млн грн)	50	45	-10
Доходність (млн грн)	200	250	+25

Джерело: розроблено автором на основі [3]

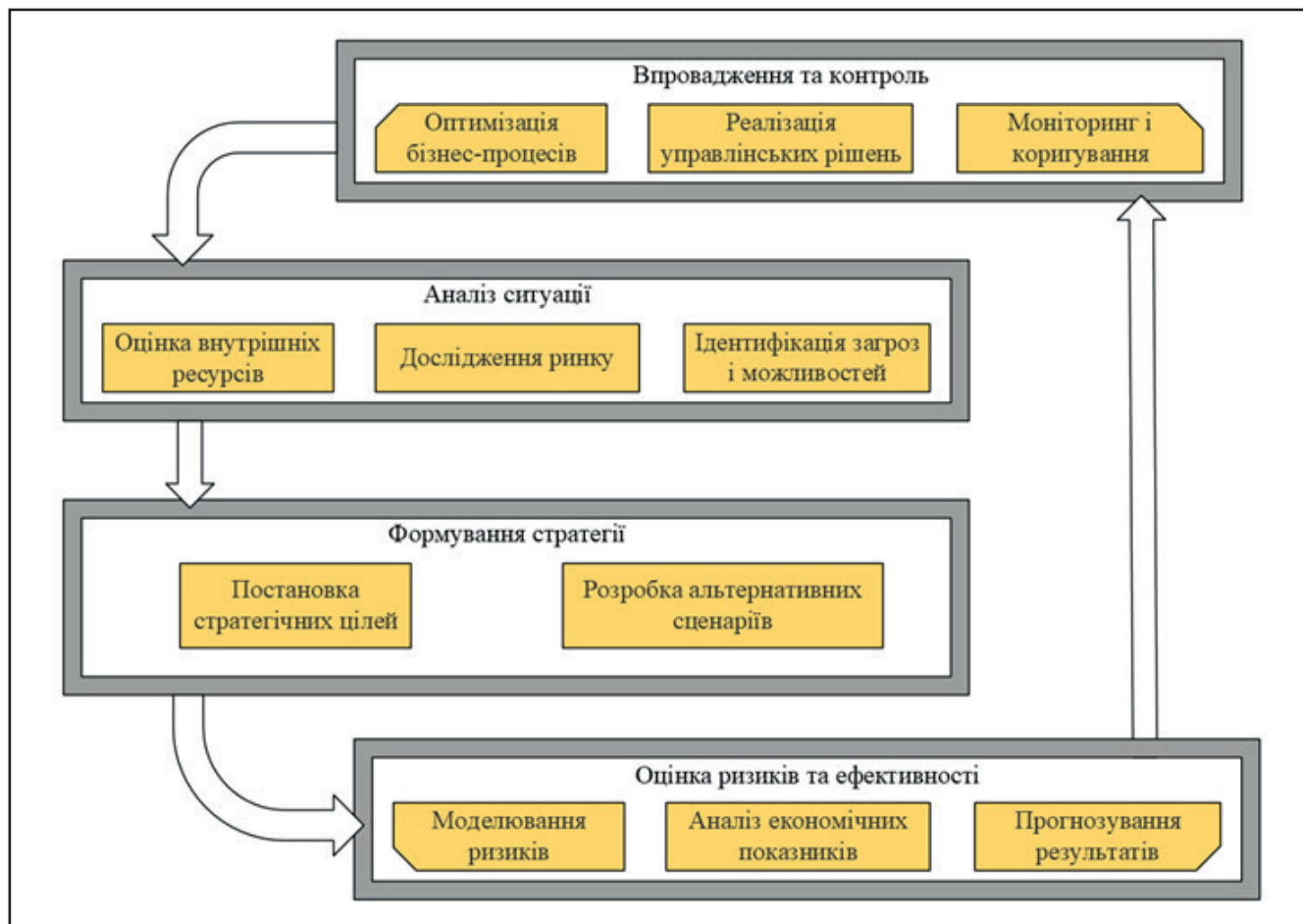

Рисунок 2. Структурна модель ухвалення стратегічних рішень будівельними підприємствами-стейкхолдерами

Джерело: розроблено автором на основі [5]

C – операційні витрати,
 y – коефіцієнт зростання прибутку,
 δ – швидкість зміни витрат.

Оцінка ризиків стратегічних рішень може бути виконана через функцію невизначеності, що враховує ймовірність зовнішніх змін:

$$F(X) = \sum_{i=1}^n a_i x_i^2 + \sum_{j=1}^m \beta_j y_j \rightarrow \min, \quad (6)$$

де R – сумарний ризик,
 Ct – витрати в момент часу t ,
 Bt – очікуваний прибуток,
 λ – коефіцієнт дисконтування.

Інтеграція математичних моделей у стратегічне управління підвищує ефективність, знижує ризики та забезпечує стабільність будівельних підприємств у змінному ринковому середовищі. Поняття системи визначає її структуру, характеристики та взаємодію із середовищем, що впливає на аналіз, моделювання та управління [11].

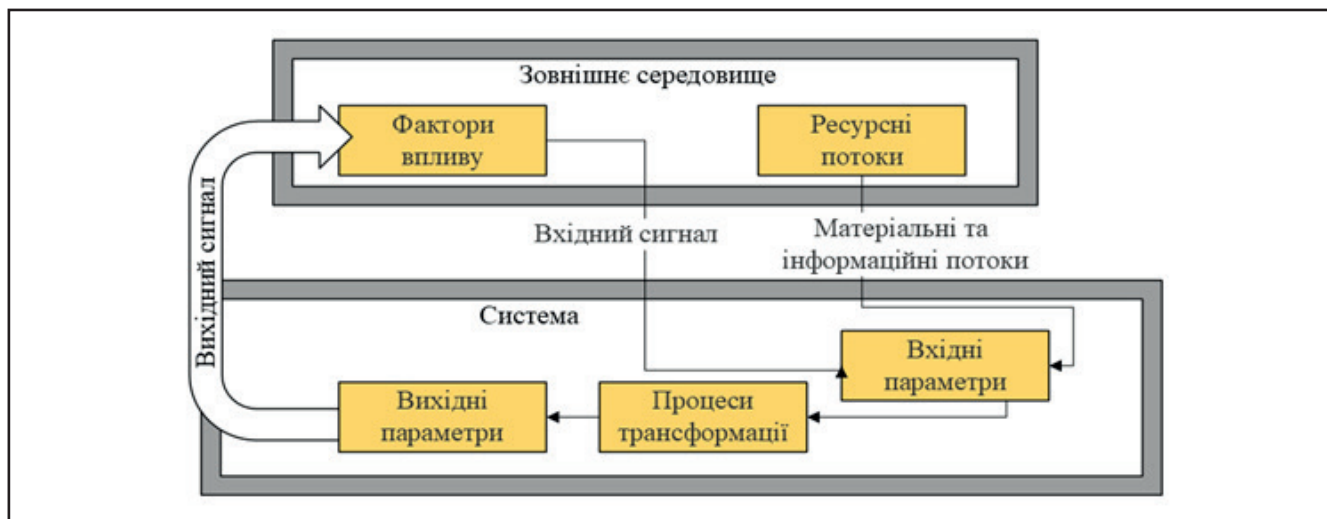
Системний аналіз передбачає розмежування системи та її середовища. Якщо розгляда-

ти систему лише через входи та виходи, формується концепція «чорного ящика», яка дозволяє абстрагуватися від внутрішньої структури та зосередитися на її зовнішніх проявах [7]. Взаємодія системи із середовищем може бути представлена у вигляді структурної моделі на рисунку 3.

Дана модель ілюструє вплив зовнішніх факторів на функціонування системи, де ресурсні потоки й інформаційні впливи формують вхідні параметри. В процесі трансформації вони змінюються та виходять у середовище у вигляді результатів діяльності. При дослідженні складних систем доцільно враховувати рівні ієрархії, де кожна система є частиною більшої структури, а її елементи можуть розглядатися як підсистеми нижчого рівня. В такому випадку взаємодію між рівнями можна представити за допомогою математичної моделі:

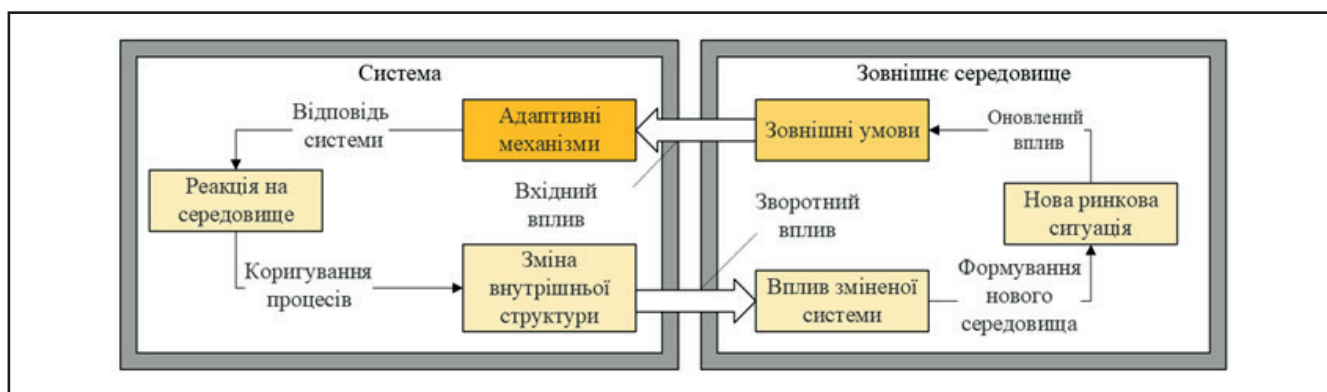
$$S_i = f(\sum_{j=1}^n a_{ij} X_j, \sum_{k=1}^m \beta_{ik} Y_k). \quad (7)$$

де S_i – стан системи на певному рівні,
 X_j – зовнішні фактори впливу,

Рисунк 3. Взаємодія системи з середовищем через вхідні та вихідні параметри

Джерело: розроблено автором на основі [7]

Рисунк 4. Динамічна взаємодія між системою та середовищем

Джерело: розроблено автором на основі [8]

Y_k – внутрішні елементи системи,

α_{ij}, β_{ik} – коефіцієнти взаємодії.

З огляду на те, що системи є динамічними утвореннями, вони не лише зазнають впливу середовища, але й змінюють його властивості [8]. Врахування цього принципу дає змогу сформувати розширену модель взаємодії, яку показано на рисунку 4.

На відміну від попередньої схеми, дана модель акцентує увагу на здатності системи до саморегуляції та адаптації. Спочатку система аналізує зовнішні умови та визначає необхідність змін. Далі через внутрішні адаптивні механізми відбувається коригування її структури та процесів. У результаті система не лише пристосовується до зовнішніх факторів, а й впливає на навколишнє середовище, змінюючи ринкову ситуацію, економічні тенденції або управлінські процеси [10].

Ключовою особливістю такої адаптації є не лише здатність реагувати на зміни, а й формування

механізмів проактивного розвитку. Це дозволяє передбачати загрози та можливості, вибудовувати ефективні стратегії їх реалізації або нейтралізації. Такий підхід мінімізує негативні впливи зовнішніх факторів і водночас створює конкурентні переваги завдяки випереджувальному впровадженню інновацій.

Таким чином, ефективне функціонування системи залежить не лише від її взаємодії із середовищем, а й від здатності прогнозувати зміни, адаптуватися до них і впливати на власне оточення. Це відкриває нові можливості для стратегічного планування та підвищення конкурентоспроможності [12].

Висновок

У процесі дослідження математично-економічного моделювання стадій, бізнес-процесів та механізмів ухвалення рішень у контексті стратегічних змін будівельних підприємств-стейкхол-

дерів було виявлено низку ключових аспектів, що визначають ефективність управління та розвитку галузі. Встановлено, що для забезпечення стабільності та конкурентоспроможності будівельних підприємств необхідно впроваджувати гнучкі методи аналізу та прогнозування, які дозволяють своєчасно адаптуватися до змін ринкового середовища, технологічних інновацій і регуляторних вимог.

Результати дослідження підтверджують, що використання математичних моделей у процесі ухвалення управлінських рішень дозволяє формалізувати взаємозв'язки між основними економічними показниками, оптимізувати бізнес-процеси та мінімізувати ризики, пов'язані зі стратегічним плануванням. Запропоновані підходи враховують динаміку внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на діяльність підприємств, дозволяючи створювати адаптивні механізми управління та коригування стратегій розвитку.

Дослідження також довело, що будівельні підприємства-стейкхолдери функціонують у складних мережах взаємодії, де кожен учасник впливає на формування загальної стратегії галузі. Враховуючи це, особливу увагу було приділено розробці моделей, що дозволяють враховувати інтереси різних груп стейкхолдерів, узгоджуючи їхні цілі та забезпечуючи ефективне управління ресурсами. Впровадження таких моделей дозволяє не лише підвищити ефективність бізнес-процесів окремих підприємств, а й сприяти сталому розвитку галузі загалом.

Одним із важливих аспектів дослідження стало моделювання стратегічних змін, що дає можливість прогнозувати майбутні сценарії розвитку підприємств та оцінювати вплив різних управлінських рішень. Виявлено, що використання математичних методів для аналізу та оптимізації стратегій дозволяє підприємствам більш точно визначати перспективні напрямки розвитку, підвищувати ефективність використання ресурсів і створювати конкурентні переваги в умовах динамічного ринку.

Таким чином, результати дослідження підтверджують необхідність комплексного підходу до математично-економічного моделювання управління будівельними підприємствами, що включає аналіз стадій їх розвитку, оптимізацію бізнес-процесів і розробку ефективних механізмів ухвалення рішень. Запропоновані моделі та методи можуть стати основою для вдосконалення стратегічного

управління в будівельній галузі, сприяючи її інноваційному розвитку та підвищенню ефективності підприємств у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Luenberger, D. G. *Investment Science: Mathematical Decision-Making for Business and Economics*. Oxford: Oxford University Press, 2013. — p. 210–450.
2. Sterman, J. D. *Business Dynamics: Systems Thinking and Modeling for a Complex World*. New York: McGraw-Hill, 2000. — p. 145–368.
3. Андрієнко Л. М. Математичні методи моделювання бізнес-процесів у будівельній галузі. Київ: Наукова думка, 2021. — с. 110–188.
4. Білоус О. В. Економетричне моделювання стратегічних змін у будівельних підприємствах. Львів: Видавництво ЛНУ, 2020. — с. 85–152.
5. Гончаренко Л. В., Коваленко С. А. Моделювання процесів ухвалення рішень у будівництві: економічний та математичний підхід. Харків: Видавництво ХНЕУ, 2019. — с. 98–176.
6. Захарченко І. М. Стратегічне управління та економіко-математичні моделі оптимізації інвестиційних рішень у будівництві. Дніпро: Університет ДФС України, 2021. — с. 70–145.
7. І.Л. Федун, Ю.А. Чуприна Інструментарій державного регулювання будівництвом // Будівельне виробництво №66 2019 с. 87–91
8. Кучеренко Л. О. Бізнес-аналітика у будівництві: математичні моделі оцінки ефективності трансформаційних процесів. Одеса: Одеський національний економічний університет, 2022. — с. 105–192.
9. Мельник І. Г., Петренко І. В. Оптимізація управлінських рішень у будівельних підприємствах: моделі та алгоритми. Вінниця: ВНТУ, 2021. — с. 65–143.
10. Олійник М. С., Тимченко Л. О. Методи прогнозування стратегічних змін у будівництві: математичний підхід. Київ: КНЕУ, 2019. — с. 79–168.
11. Сидоренко В. П., Дяченко О. І. Інтелектуальні системи підтримки ухвалення рішень у будівельних підприємствах. Харків: ХНУРЕ, 2020. — с. 95–178.
12. Чуприна Ю.А. Побудова концепції інтеграції підприємств стейкхолдерів до складу будівельного кластеру. [Текст] // Формування ринкових відносин в Україні// 2019 зб.наук.праць №1 (212)

References:

1. Luenberger, D. G. *Investment Science: Mathematical Decision-Making for Business and Economics*. Oxford: Oxford University Press, 2013. — p. 210–450.

2. Sterman, J. D. Business Dynamics: Systems Thinking and Modeling for a Complex World. New York: McGraw-Hill, 2000. — p. 145–368.

3. Andriyenko L. M. Matematychni metody modelyuvannya biznes–protsesiv u budivel'nykh haluzi. Kyiv: Naukova dumka, 2021. — s. 110–188.

4. Bilous O. V. Ekonometrychne modelyuvannya stratehichnykh zmin u budivel'nykh pidpryyemstvakh. L'viv: Vydavnytstvo LNU, 2020. — s. 85–152.

5. Honcharenko L. V., Kovalenko S. A. Modelyuvannya protsesiv ukhvalennya rishen' u budivnytstvi: ekonomichnyy ta matematychnyy pidkhid. Kharkiv: Vydavnytstvo KhNEU, 2019. — s. 98–176.

6. Zakharchenko I. M. Stratehichne upravlinnya ta ekonomiko–matematychni modeli optymizatsiyi investytsiynykh rishen' u budivnytstvi. Dnipro: Universytet DFS Ukrainy, 2021. — s. 70–145.

7. I.L. Fedun, Yu.A. Chupryna Instrumentariy derzhavnoho rehulyuvannya budivnytstvom // Budivel'ne vyrobnytstvo №66 2019 s. 87–91

8. Kucherenko L. O. Biznes–analitika u budivnytstvi: matematychni modeli otsinky efektyvnosti transformatsiynykh protsesiv. Odesa: Odes'kyy natsional'nyy ekonomichnyy universytet, 2022. — s. 105–192.

9. Mel'nyk I. H., Petrenko I. V. Optymizatsiya upravlin's'kykh rishen' u budivel'nykh pidpryyemstvakh: modeli ta alhorytmy. Vinnytsya: VNTU, 2021. — s. 65–143.

10. Oliynyk M. S., Tymchenko L. O. Metody prohnozuvannya stratehichnykh zmin u budivnytstvi: matematychnyy pidkhid. Kyiv: KNEU, 2019. — s. 79–168.

11. Sydorenko V. P., Dyachenko O. I. Intel'ktual'ni systemy pidtrymky ukhvalennya rishen' u budivel'nykh pidpryyemstvakh. Kharkiv: KhNURE, 2020. — s. 95–178.

12. Chupryna Yu.A. Pobudova kontseptsiiy intehratsiyyi pidpryyemstv steykholderiv do skladu budivel'noho klasteru. [Tekst] // Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini // 2019 zb.nauk.prats' №1 (212)

Дані про авторів

Поколенко Вадим Олегович,

д. т. н., професор кафедри менеджменту в будівництві
<https://orcid.org/0000-0003-1750-5964>
e-mail: pokolenkoo@ukr.net

Ползіков Мирослав Олександрович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0000-0002-5878-4202>
e-mail: polzikov.miroslav@gmail.com

Ніколайко Дмитро Миколайович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0001-4118-442X>
e-mail: greenfuelua@gmail.com

Елін Володимир Володимирович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0001-3340-7734>
e-mail: vla-elin@ukr.net

Data about the authors

Vadym Pokolenko,

Doctor of Technical Sciences, Professor of Kyiv National University of Construction and Architecture
e-mail: pokolenkoo@ukr.net

Myroslav Polzikov,

Postgraduate Student of Kyiv National University of Construction and Architecture
e-mail: polzikov.miroslav@gmail.com

Dmytro Nikolayko,

Postgraduate Student of Kyiv National University of Construction and Architecture
e-mail: greenfuelua@gmail.com

Volodymyr Yelin,

Postgraduate Student of Kyiv National University of Construction and Architecture
e-mail: vla-elin@ukr.net

УДК 338.45:336.71

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15623803>

БОЙКО І. В.

Державні фінансові інструменти підтримки розвитку переробної промисловості

Предметом дослідження є аналіз фінансових інструментів, які держава використовує для підтримки та стимулювання розвитку переробної промисловості.

Метою дослідження є визначення ефективності використання державних фінансових інструментів для підтримки та розвитку переробної промисловості, а також виявлення їхнього впливу на підвищення конкурентоспроможності, модернізацію виробництва, інноваційний розвиток та за-

безпечення сталого економічного зростання.

Методи дослідження. У дослідженні використовуються різні методи, що дозволяють отримати комплексне розуміння ефективності фінансових інструментів. Аналіз і синтез застосовуються для вивчення теоретичних підходів та для узагальнення практичного досвіду державної підтримки в галузі. Порівняльний аналіз дає змогу оцінити, як різні країни використовують державні інструменти для розвитку переробної промисловості та який вплив це має на їх економіки. Цей набір методів забезпечує всебічну оцінку, допомагаючи визначити сильні й слабкі сторони наявних програм підтримки.

Результатами роботи є запропоновані автором державні фінансові інструменти підтримки розвитку переробної промисловості в Україні спрямовані на стимулювання інвестицій, модернізацію виробничих потужностей, покращення конкурентоспроможності та забезпечення сталого розвитку галузі.

Галузь застосування результатів. Стаття має велике значення для широкого кола зацікавлених осіб: від державних органів до підприємств і наукових установ, сприяючи реалізації стратегій розвитку та ефективному використанню фінансових інструментів у переробній промисловості.

Висновки. Державна підтримка переробної промисловості є важливим чинником для забезпечення сталого економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Вона включає в себе різноманітні фінансові інструменти, які сприяють інноваціям, модернізації виробництва та зниженню витрат. Завдяки субсидіям, грантам і податковим пільгам підприємства можуть впроваджувати новітні технології, що дозволяє підвищити якість продукції та збільшити продуктивність праці.

Ключові слова: фінансові інструменти, переробна промисловість, держава, конкурентоспроможність, державна підтримка, інновації.

BOYKO I. V.

State financial instruments to support the development of the processing industry

The subject of the research is the analysis of financial instruments that the state uses to support and stimulate the development of the processing industry.

The aim of the research is to determine the effectiveness of the use of state financial instruments to support and develop the processing industry, as well as to identify their impact on increasing competitiveness, modernization of production, innovative development and ensuring sustainable economic growth.

The research methods. The study uses various methods that allow for a comprehensive understanding of the effectiveness of financial instruments. Analysis and synthesis are used to study theoretical approaches and to generalize practical experience of state support in the industry. Comparative analysis allows us to assess how different countries use state instruments for the development of the processing industry and what impact this has on their economies. This set of methods provides a comprehensive assessment, helping to identify the strengths and weaknesses of existing support programs.

The results of the work are the author's proposed state financial instruments to support the development of the processing industry in Ukraine aimed at stimulating investment, modernizing production facilities, improving competitiveness and ensuring sustainable development of the industry.

Scope of the results. The article is of great importance for a wide range of stakeholders: from government agencies to enterprises and scientific institutions, contributing to the implementation of development strategies and the effective use of financial instruments in the processing industry.

Conclusions. State support for the processing industry is an important factor in ensuring sustainable economic development and increasing the competitiveness of the national economy. It includes various financial instruments that promote innovation, modernization of production and cost reduction. Thanks to subsidies, grants and tax breaks, enterprises can introduce the latest technologies, which allows to improve product quality and increase labor productivity.

Keywords: financial instruments, processing industry, state, competitiveness, state support, innovation.

Постановка проблеми. Державні фінансові інструменти для підтримки розвитку переробної промисловості відіграють ключову роль у забезпеченні економічної стабільності та сталого розвитку цього сектору. Проте їхнє використання стикається з кількома важливими проблемами. Однією з основних є недостатня координація між існуючими механізмами підтримки, що призводить до їх фрагментації та ускладнює ефективне застосування на практиці. Внаслідок цього підприємства не завжди можуть скористатися всіма доступними інструментами, що обмежує потенціал розвитку. До того ж, малим та середнім підприємствам часто важко отримати доступ до фінансування, оскільки більшість пільгових кредитів та грантів орієнтовані на великі компанії, що створює нерівні умови для розвитку сектору. Додатковою перепорою є високий рівень бюрократичних бар'єрів, що уповільнює процес отримання фінансування та знижує зацікавленість підприємств у використанні державних фінансових інструментів. Іншою важливою проблемою є відсутність достатньої підтримки інноваційних та високотехнологічних проектів у переробній промисловості, що обмежує її конкурентоспроможність на міжнародному ринку. Більш того, недостатня увага до розвитку людського капіталу також негативно впливає на ефективність виробничих процесів і знижує рівень інноваційної активності у цьому секторі. Для того щоб підтримка переробної промисловості стала ефективнішою, необхідно вдосконалити існуючі фінансові інструменти, забезпечити рівний доступ до фінансування для різних категорій підприємств, зменшити бюрократичні бар'єри та розвивати інноваційну складову, зокрема через підтримку сучасних технологій та кваліфікованих кадрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні наукові роботи й публікації зосереджуються на важливості впровадження інноваційних технологій, модернізації виробництва та підвищенні ефективності через використання державної підтримки (Воронченко О., Винник Т., Гераймович В., Гнатенко І., Зось-Кіор М., Калюжний С., Міщенко Д., Снітко Є., Пузирьов С., Холошня Д.) [1–31]. Вітчизняні науковці й аналітики зазначають, що держава повинна відігравати активну роль у створенні умов для підвищення конкурентоспроможності переробних підприємств, надаючи різні фінансові інструменти, такі як гранти,

субсидії, пільгові кредити, а також забезпечуючи податкові пільги, що дає змогу підприємствам скорочувати виробничі витрати, інвестувати в технології, що сприяє підвищенню їх продуктивності й якості продукції [1–12].

Однією з ключових тем у сучасних публікаціях є аналіз ефективності програм підтримки експорту переробної продукції. Програми компенсації витрат на сертифікацію та участь у міжнародних виставках дозволяють розширювати географію збуту та знижувати бар'єри на зовнішніх ринках. Такі заходи стають важливими для малих та середніх підприємств, які часто не мають можливості самостійно виходити на міжнародні ринки без державної підтримки [13–19].

Особливу увагу приділяють і розвитку інфраструктури, що є критично важливим аспектом для ефективного функціонування переробної промисловості. Публікації підкреслюють важливість модернізації транспортної, енергетичної та інформаційної інфраструктури, що дозволяє знизити витрати на логістику та забезпечити безперебійне постачання сировини та готової продукції. В інфраструктурних ініціативах активно використовуються механізми державного фінансування для будівництва нових транспортних шляхів, модернізації портів, розвитку енергетичних мереж і цифровізації виробничих процесів [20–24].

Також дослідження звертають увагу на важливість підтримки інноваційних проектів, зокрема через державні фонди, які сприяють розвитку нових технологій і продуктів, що є важливим для переробної промисловості, що включає фінансування досліджень і розробок, створення прототипів, а також підтримку цифрових технологій, таких як робототехніка, штучний інтелект, автоматизація та впровадження енергоефективних технологій [25–31].

Водночас, більшість досліджень підкреслює важливість розвитку людського капіталу, через фінансування професійної підготовки та перепідготовки кадрів, а також через розвиток кластерів і співпраці між підприємствами, науково-дослідними установами та університетами для підвищення інноваційної активності.

Загалом, на основі останніх публікацій можна зробити висновок, що державні фінансові інструменти підтримки розвитку переробної промисловості мають багатогранний характер і повинні включати як прямі фінансові заходи (субсидії, гран-

ти), так і інфраструктурні ініціативи, підтримку експорту та інвестиції в людський капітал, що забезпечують стійке економічне зростання і підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Державна підтримка переробної промисловості є ключовим елементом економічної політики, спрямованої на забезпечення сталого розвитку та підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Фінансові інструменти, які використовує держава, відіграють важливу роль у стимулюванні інновацій, модернізації виробництва та підвищенні ефективності підприємств переробного сектору. Одним із основних напрямів державної фінансової підтримки є надання субсидій та грантів підприємствам переробної промисловості. Такі фінансові ресурси сприяють впровадженню новітніх технологій, оновленню обладнання та підвищенню якості продукції. Завдяки таким заходам підприємства отримують можливість знижувати витрати на виробництво, підвищувати продуктивність праці та зміцнювати свої позиції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Крім того, держава активно використовує механізми податкового стимулювання для підтримки переробної промисловості. Зниження податкового навантаження, надання податкових пільг та відстрочок сприяють збільшенню обігових коштів підприємств, що дозволяє їм інвестувати в розвиток та модернізацію виробництва. Такі заходи підвищують привабливість переробного сектору для інвесторів та сприяють створенню нових робочих місць. Державні гарантії за кредитами є ще одним важливим інструментом фінансової підтримки. Вони дозволяють підприємствам отримувати необхідні кредитні ресурси на вигідних умовах, знижуючи ризики для банків та інших фінансових установ, що особливо актуально для малих та середніх підприємств, які часто стикаються з труднощами при залученні фінансування через недостатню кредитну історію або відсутність достатнього забезпечення [2; 6; 9; 15; 18; 21].

Фінансування інноваційних проектів через спеціалізовані державні фонди також є ефективним засобом підтримки переробної промисловості. Такі фонди надають фінансову допомогу на розробку та впровадження нових продуктів, технологій та процесів, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємств та їх продукції. Інноваційна діяльність забезпечує стійкий розви-

ток переробної промисловості та її адаптацію до змін на ринку. Підтримка таких проектів забезпечує підприємствам необхідні фінансові ресурси для проведення досліджень і розробок, створення дослідних зразків продукції, тестування нових рішень і подальшого масштабування інноваційних технологій у промислових масштабах. Одним із ключових напрямів діяльності таких фондів є підтримка цифровізації виробничих процесів, впровадження «розумних» технологій та автоматизації. Наприклад, фінансування проектів у сфері штучного інтелекту, робототехніки, 3D-друку та використання великих даних дозволяє підприємствам значно оптимізувати витрати, підвищити точність і швидкість виробничих операцій. Інший важливий аспект фінансування – підтримка екологічних інновацій. Сучасні споживачі надають перевагу продуктам, виробленим із дотриманням принципів сталого розвитку. У цьому контексті державні фонди можуть надавати фінансову допомогу на впровадження енергозберігаючих технологій, перехід на альтернативні джерела енергії, зменшення викидів парникових газів та повторну переробку відходів виробництва. Крім того, фінансування інноваційних проектів сприяє інтеграції українських підприємств у глобальні виробничі ланцюги. Інноваційні компанії отримують можливість брати участь у міжнародних консорціумах, співпрацювати з провідними дослідницькими центрами та залучати закордонні інвестиції, що, своєю чергою, підвищує престиж вітчизняної промисловості, відкриває нові ринки збуту та сприяє створенню конкурентоспроможної продукції з високою доданою вартістю. Підтримка державних фондів дозволяє підприємствам зменшити ризики, пов'язані з інноваційною діяльністю. Розробка нових продуктів і технологій – це завжди процес із високим ступенем невизначеності, і саме державне співфінансування може стати тим фактором, який забезпечить фінансову стійкість у критичних періодах. Наприклад, фонди можуть покривати до 50% витрат на дослідницькі проекти або надавати безвідсоткові позики для їхньої реалізації. Крім прямої фінансової підтримки, спеціалізовані фонди можуть сприяти підприємствам у пошуку партнерів для спільної роботи над інноваційними проектами, надавати консалтингові послуги, допомагати з патентуванням і комерціалізацією нових розробок. Це значно розширює можливо-

сті підприємств щодо перетворення інновацій на реальні конкурентні переваги [14; 19; 24; 29; 31].

Таким чином, фінансування інноваційних проєктів через спеціалізовані державні фонди є не лише засобом матеріальної підтримки, а й інструментом стратегічного розвитку переробної промисловості. Завдяки цим ініціативам підприємства отримують потужний імпульс для модернізації, посилення конкурентних позицій та виходу на новий якісний рівень, що сприяє створенню економіки, заснованої на знаннях і технологічному прогресі, що є фундаментом для сталого розвитку держави.

Державні програми підтримки експорту сприяють виходу продукції переробної промисловості на міжнародні ринки. Фінансова допомога у вигляді компенсації частини витрат на сертифікацію, маркетинг та участь у міжнародних виставках допомагає підприємствам розширювати географію збуту та збільшувати обсяги виробництва, що, у свою чергу, сприяє зростанню валютних надходжень та покращенню платіжного балансу країни. Державні програми підтримки експорту є потужним інструментом стимулювання переробної промисловості, оскільки відкривають для вітчизняних підприємств можливості інтеграції в міжнародні ринки. Вихід на зовнішні ринки дозволяє збільшити обсяги виробництва, диверсифікувати джерела доходів та знизити залежність від внутрішніх економічних коливань. У цьому контексті державна підтримка допомагає подолати основні бар'єри, з якими стикаються підприємства на початкових етапах експортної діяльності. Однією з ключових складових такої підтримки є компенсація витрат на сертифікацію продукції відповідно до міжнародних стандартів. Для багатьох країн доступ на ринок регулюється жорсткими вимогами до якості, екологічної безпеки та технічних характеристик продукції. Процес сертифікації часто є тривалим і дорогим, що може стати серйозною перешкодою для малих та середніх підприємств. Державні програми допомагають зменшити ці витрати, що дозволяє підприємствам швидше пройти необхідні процедури та отримати доступ до ринків Європейського Союзу, США, Азії та інших регіонів. Не менш важливим напрямом є підтримка маркетингових заходів. Участь у міжнародних виставках, торгових місіях і бізнес-форумах дає можливість підприємствам презентувати свою продукцію широкій аудиторії, налагодити контакти з потенційними партнерами та клієнтами. Державні програми можуть покри-

вати частину витрат на оренду виставкових площ, виготовлення промоційних матеріалів, логістику та організацію презентацій. Завдяки цьому навіть невеликі компанії отримують шанс заявити про себе на глобальному ринку та конкурувати з провідними міжнародними виробниками. Розширення географії збуту позитивно впливає на стабільність підприємств переробної промисловості. Диверсифікація ринків дозволяє зменшити ризики, пов'язані з економічними кризами або змінами регуляторного середовища в окремих країнах. Якщо раніше підприємство було орієнтоване переважно на внутрішній ринок, то вихід на міжнародний рівень відкриває нові можливості для розвитку, залучення інвестицій та підвищення рентабельності. Державна підтримка експорту також сприяє зміцненню валютного курсу країни та покращенню її платіжного балансу. Збільшення обсягів експорту переробної продукції забезпечує приплив іноземної валюти, що дозволяє знижувати зовнішню залежність економіки. Крім того, експорт продукції з високою доданою вартістю, що є характерним для переробної промисловості, підвищує загальну ефективність зовнішньоекономічної діяльності країни. Ще одним важливим аспектом державної підтримки є навчальні програми та консультації для підприємців, які лише розпочинають свою експортну діяльність. Держава може надавати інформацію про особливості зовнішніх ринків, вимоги до продукції, а також допомагати у підготовці експортної документації, що дозволяє зменшити кількість помилок на старті та сприяє успішному виходу на міжнародний рівень. Таким чином, державні програми підтримки експорту є багатокомпонентним механізмом, що забезпечує вітчизняним підприємствам переробної промисловості необхідні ресурси та знання для успішного освоєння зовнішніх ринків. Вони сприяють зміцненню економічного потенціалу країни, підвищують рівень інтеграції у світову економіку та створюють нові можливості для зростання й розвитку [1; 10; 14; 18; 25; 29].

Важливим аспектом державної підтримки є розвиток інфраструктури, необхідної для ефективного функціонування переробної промисловості. Інвестиції у створення та модернізацію транспортної, енергетичної та інформаційної інфраструктури сприяють зниженню витрат на логістику, забезпечують стабільне постачання ресурсів та підвищують загальну ефективність виробничих процесів. Розвиток інфраструктури є фундаментальною

умовою для сталого розвитку переробної промисловості, оскільки ефективне функціонування підприємств залежить не лише від їх внутрішніх ресурсів, а й від зовнішніх факторів, таких як якісні транспортні магістралі, надійне енергозабезпечення та доступ до сучасних інформаційних технологій. Державна підтримка у цьому напрямі має довгостроковий стратегічний характер і значно підвищує конкурентоспроможність національної економіки. Транспортна інфраструктура відіграє ключову роль у забезпеченні логістичних процесів, необхідних для переробної промисловості. Доступ до якісних автомобільних, залізничних, морських і повітряних шляхів дозволяє підприємствам своєчасно отримувати сировину та доставляти готову продукцію до кінцевих споживачів. Інвестиції у будівництво нових доріг, розширення залізничних вузлів і модернізацію портів сприяють зниженню транспортних витрат, скороченню часу доставки та підвищенню надійності логістичних операцій. Особливо важливим є розвиток мультимодальних транспортних систем, що забезпечують зручне сполучення між різними видами транспорту. Енергетична інфраструктура є не менш важливою для переробної промисловості, адже стабільне енергопостачання гарантує безперебійність виробничих процесів. Інвестиції в модернізацію електромереж, розвиток відновлюваних джерел енергії та підвищення енергоефективності сприяють зниженню собівартості продукції та зменшенню впливу підприємств на навколишнє середовище. Підключення до сучасних енергетичних потужностей дозволяє підприємствам впроваджувати передові технології, які потребують значних енергоресурсів, але забезпечують вищу продуктивність і якість продукції. Інформаційна інфраструктура є основою цифрової трансформації переробної промисловості. Доступ до високошвидкісного інтернету, розвинені телекомунікаційні мережі та сучасні IT-рішення дозволяють підприємствам впроваджувати автоматизовані системи управління виробництвом, контролювати логістичні процеси в режимі реального часу та аналізувати великі обсяги даних для прийняття ефективних управлінських рішень. Держава може підтримувати розвиток інформаційної інфраструктури шляхом створення технологічних парків, сприяння впровадженню інтернету речей та підтримки проектів у сфері кібербезпеки. Крім того, важливим елементом інфраструктурної

підтримки є створення промислових кластерів і спеціальних економічних зон, де підприємства отримують доступ до комплексної інфраструктури, включаючи підведені комунікації, логістичні термінали, інноваційні центри та навчальні заклади. Така інтеграція дозволяє знизити витрати на старт бізнесу, сприяє обміну досвідом і технологіями між учасниками кластерів і стимулює економічне зростання регіоні. Інвестиції в інфраструктуру мають і соціальний ефект, оскільки розвиток транспортних і енергетичних мереж, створення нових виробничих потужностей і цифровізація сприяють зростанню зайнятості, покращують умови життя населення та підвищують загальний рівень економічного добробуту [2; 9; 11; 14; 13; 25].

Таким чином, розвиток інфраструктури є одним із найважливіших аспектів державної підтримки переробної промисловості, який створює умови для підвищення її ефективності, зниження виробничих витрат і підвищення конкурентоспроможності. Комплексний підхід до інфраструктурних інвестицій забезпечує стійке економічне зростання, інтегруючи підприємства в національні та глобальні виробничо-логістичні ланцюги.

Державна підтримка також може включати заходи з розвитку людського капіталу. Фінансування програм професійної підготовки та перепідготовки кадрів забезпечує підприємства кваліфікованими працівниками, здатними працювати з сучасними технологіями та обладнанням, що підвищує продуктивність праці та сприяє впровадженню інновацій у виробничі процеси [5–9].

Крім того, держава може сприяти розвитку кластерів у переробній промисловості, об'єднуючи підприємства, науково-дослідні установи та освітні заклади для спільної роботи над проектами та обміном знаннями. Фінансова підтримка таких ініціатив сприяє створенню синергії між учасниками кластерів, що підвищує їх конкурентоспроможність та сприяє стійкому розвитку галузі.

Використання державних закупівель як інструменту підтримки переробної промисловості також є ефективним заходом. Надаючи пріоритет вітчизняним виробникам у державних тендерах, держава стимулює розвиток національного виробництва, забезпечує завантаження потужностей підприємств та сприяє збереженню робочих місць.

Нарешті, важливим інструментом державної підтримки є створення сприятливого регулятор-

ного середовища. Спрощення процедур ліцензування, зниження адміністративних бар'єрів та забезпечення прозорості регуляторних процесів сприяють розвитку переробної промисловості та залученню інвестицій у галузь.

Отже, в таблиці узагальнено основні аспекти державної підтримки переробної промисловості (див. таблицю).

Таким чином, державні фінансові інструменти підтримки розвитку переробної промисловості є багатогранними та охоплюють широкий спектр заходів, спрямованих на стимулювання інновацій, модернізацію виробництва, підвищення конкурентоспроможності та забезпечення стійкого економічного зростання.

Зарубіжний досвід використання державних фінансових інструментів для підтримки розвитку переробної промисловості має важливе значення для розуміння ефективних практик, що можуть бути адаптовані до національних умов. Багато країн активно застосовують різноманітні фінансові механізми для стимулювання інновацій, модернізації виробництва та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Зокрема, підтримка інвестицій у переробну промисловість через державні гранти, субсидії та податкові пільги дозволяє підприємствам знижувати витрати на модернізацію обладнання та впровадження нових технологій. У розвинутих країнах, таких як Німеччина, Японія та США,

Основні аспекти державної підтримки переробної промисловості

Напрямок державної підтримки	Інструменти та заходи	Очікуваний результат
Фінансова підтримка	- Надання субсидій та грантів - Державні гарантії за кредитами - Фінансування інноваційних проєктів через спеціалізовані фонди	- Впровадження новітніх технологій - Модернізація обладнання - Підвищення продуктивності праці та якості продукції
Податкове стимулювання	- Зниження податкового навантаження - Надання податкових пільг та відстрочок	- Збільшення обігових коштів підприємств - Можливість інвестувати у розвиток виробництва
Підтримка експорту	- Компенсація витрат на сертифікацію продукції - Фінансування маркетингових заходів (участь у виставках, торгових місіях) - Консультації для експортерів	- Розширення ринків збуту - Збільшення валютних надходжень - Підвищення конкурентоспроможності продукції
Розвиток інфраструктури	- Інвестиції у транспортну, енергетичну та інформаційну інфраструктуру - Створення промислових кластерів та спеціальних економічних зон	- Зниження витрат на логістику та енергопостачання - Забезпечення безперебійної роботи підприємств - Підвищення ефективності виробничих процесів
Підтримка інновацій	- Фінансування цифровізації та автоматизації виробництва - Підтримка проєктів у сферах штучного інтелекту, 3D-друку, енергозбереження	- Оптимізація витрат - Підвищення точності і швидкості виробництва - Зменшення впливу на навколишнє середовище
Розвиток людського капіталу	Програми професійної підготовки та перепідготовки кадрів	- Забезпечення підприємств кваліфікованими працівниками - Підвищення продуктивності праці
Кластерний розвиток	Створення кластерів для спільної роботи підприємств, науково-дослідних установ та освітніх закладів	- Синергія між учасниками кластерів - Підвищення конкурентоспроможності
Державні закупівлі	Пріоритет для вітчизняних виробників у державних тендерах	- Збільшення завантаження виробничих потужностей - Збереження робочих місць
Регуляторна підтримка	- Спрощення процедур ліцензування - Зниження адміністративних бар'єрів - Забезпечення прозорості регуляторних процесів	- Покращення бізнес-клімату - Залучення інвестицій у переробну промисловість

Джерело: запропоновано автором

значну роль відіграють державні програми, спрямовані на фінансування досліджень і розробок у сфері переробної промисловості, такі програми часто включають механізми співфінансування, де державний бюджет покриває частину витрат, що дозволяє підприємствам зменшувати ризики та реалізовувати інноваційні проекти. Одним з важливих аспектів є підтримка через державні інноваційні фонди, що сприяють не тільки впровадженню нових технологій, а й розвитку виробництва з урахуванням екологічних стандартів. Зарубіжний досвід також показує, як важливу роль відіграють механізми підтримки експорту, що дозволяють підприємствам виходити на міжнародні ринки, що включає фінансування участі в міжнародних виставках, сертифікацію продукції за міжнародними стандартами та маркетингову підтримку. У багатьох країнах також використовуються фінансові інструменти для зниження фінансових бар'єрів при залученні інвестицій у нові виробничі потужності [15; 19; 21; 29; 31].

Наявність високорозвинутої інфраструктури для переробної промисловості, включаючи сучасні транспортні мережі, енергетичні потужності та інформаційні технології, є ще однією важливою складовою державної підтримки. В багатьох країнах державні інвестиції в інфраструктуру забезпечують зниження витрат і підвищення ефективності виробничих процесів, що допомагає підприємствам бути конкурентоспроможними на світових ринках.

Таким чином, зарубіжний досвід демонструє, що комплексний підхід до державної фінансової підтримки переробної промисловості включає не тільки прямі фінансові інструменти, а й інфраструктурні ініціативи, сприяння екологічним інноваціям та міжнародній інтеграції.

Висновки

Державна підтримка переробної промисловості є важливим чинником для забезпечення сталого економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Вона включає в себе різноманітні фінансові інструменти, які сприяють інноваціям, модернізації виробництва та зниженню витрат. Завдяки субсидіям, грантам і податковим пільгам підприємства можуть впроваджувати новітні технології, що дозволяє підвищити якість продукції та збільшити продуктивність праці. Державна підтримка також

допомагає підприємствам виходити на міжнародні ринки, що сприяє збільшенню обсягів виробництва і валютних надходжень, а також знижує залежність від внутрішніх економічних коливань. Не менш важливою є інфраструктурна підтримка, яка дозволяє знизити витрати на логістику, забезпечити стабільне постачання ресурсів і підвищити ефективність виробничих процесів. Інвестиції в транспортну, енергетичну та інформаційну інфраструктуру створюють умови для стабільного розвитку переробної промисловості, покращуючи доступ до необхідних ресурсів і забезпечуючи надійне функціонування підприємств.

Крім того, розвиток людського капіталу є ще одним важливим аспектом, оскільки кваліфіковані кадри сприяють ефективному використанню сучасних технологій. Державні програми з професійної підготовки та перепідготовки забезпечують підприємства необхідними фахівцями, що дозволяє впроваджувати інновації та модернізувати виробництво. У цілому, комплексний підхід державної підтримки, що охоплює фінансову допомогу, інфраструктурні інвестиції та розвиток людського капіталу, створює сприятливі умови для стійкого розвитку переробної промисловості та підвищення її конкурентоспроможності на глобальному ринку.

Список використаних джерел:

1. Воронченко, О. В. (2014). Фінансові інструменти щодо формування оптових ринків сільськогосподарської продукції в Україні. Європейські перспективи, (4), 193–197.
2. Зось–Кіор, М. В. (2020). Оцінка персоналу організації в системі корпоративного тайм–менеджменту. Економічний форум, 1(3), 57–63.
3. Винник, Т. М. (2024). Фінансово–кредитні інструменти підтримки українського бізнесу в умовах воєнного стану. Трансформація бізнесу для сталого майбутнього: дослідження, цифровізація та інновації: монографія (pp. 160–172). : ФОП Паляниця В. А.
4. Гнатенко, І. А., & Пузирьов, С. О. (2024). Інноваційний розвиток підприємницьких бізнес–одиниць в умовах економічної нестабільності. Проблеми управління підприємствами в сучасних умовах. Національний університет харчових технологій.
5. Міщенко, Д. А., Міщенко, Л. О., & Холошня, Д. О. (2017). Державна фінансова підтримка розвитку промисловості України як метод подолання фінансової кризи. Економіка та держава, (11), 15–20.

6. Зось–Кіор, М. В., & Калюжний, С. О. (2020). Удосконалення системи управління конкурентоспроможністю аграрного підприємства. *Економіка та держава*, (3), 23–27.
7. Гнатенко, І. А., Снітко, Є. О., Марков, Р. В., & Уткін, В. П. (2021). Управління проектами кластеризації інноваційного підприємництва агропродовольчої сфери в умовах реалізації стратегії сталого розвитку, глобалізації, діджиталізації, економічної культури суспільства, логістичного та кадрового менеджменту. *Формування ринкових відносин в Україні*, (9), 106–113.
8. Трохимець, О. І., Гальцова, О. Л., & Гнатенко, І. А. (2021). Сутність інновацій та інноваційного підприємництва за умов зміни споживчих переваг та маркетингової поведінки підприємств. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*, (5), 40–45.
9. Медведкова, Н. С. (2015). Шляхи вдосконалення бюджетних інструментів підтримки суб'єктів господарської діяльності в Україні. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка*, (2 (167)), 67–72.
10. Маркіна, І. А., & Зось–Кіор, М. В. (2014). Управління земельними ресурсами як складова розвитку аграрного виробництва. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*, (26 (2)), 80–87.
11. Гнатенко, І. (2021). Сучасні управлінські та інформаційно–безпекові підходи формування інноваційного кластерного угруповання в умовах COVID–19 на засадах сталості, децентралізації та євроінтеграції. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*, (1–2), 68–77.
12. Коваленко, О. (2016). Інноваційна інфраструктура забезпечення розвитку харчової промисловості. *Продовольчі ресурси*, 4(06), 37–50.
13. Наумов, Ю. Ф., Германенко, О. М., & Зось–Кіор, М. В. (2001). Регіональні аспекти виробництва та реалізації яловичини в Луганській області. *Економіка АПК*, (11), 85–87.
14. Гераймович, В. Л. (2013). Державна фінансова підтримка агропромислових підприємств в Україні. *Економіка Крима*, (1), 94–99.
15. Гнатенко, І. А., Янечко, С. В., & Василенко, С. О. (2024). Фінансове забезпечення інноваційних інфраструктурних елементів в системі економіки знань. *Імперативи економічного зростання в контексті реалізації Глобальних цілей сталого розвитку. Київський національний університет технологій та дизайну*.
16. Грищенко, І., Ганущак–Єфіменко, Л., Гнатенко, І., & Ребілас, Р. (2023). Управління дизайн середовищем розвитку інноваційного підприємництва в інтегрованих структурах в умовах післявоєнного відновлення. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, 5(52), 341–352.
17. Жигало, О. Ю. (2020). Циркулярна модель взаємозв'язку інноваційної ємності підприємства та експортної діяльності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*, 2(1), 1–10.
18. Гнатенко, І., Бебко, С., Євсейцева, О., Шіковець, К., Квіта, Г., & Зось–Кіор, М. (2024). Кон'юнктурний аналіз ринку відновлюваних джерел енергії України в контексті змін фінансових та економічних процесів. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, 5(58), 446–459.
19. Зось–Кіор, М. В., Германенко, О. М., & Собакар, Д. Т. (2018). Сучасні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємства. *Приазовський економічний вісник*, (6), 175–178.
20. Пожачевська, О. М., Зось–Кіор, М. В., & Гнатенко, І. А. (2024). Трансформація стратегії управління змінами конкурентоорієнтованого підприємства шляхом розвитку ефективної діджиталізації в умовах безпекових загроз. *Український журнал прикладної економіки та техніки*, 9(3), 299–302.
21. International scientific and practical conference, La Rochelle, France (pp. 116–122).
22. Єрко, Г. (2015). Засоби державної фінансової підтримки: проблеми визначення. *Jurnalul juridic national: teorie si practica*, 14(4/1), 39–43.
23. Пузирьова, П. В., & Ковальська, Ю. Г. (2012). Теоретичні аспекти фінансових інвестицій, їхні особливості, форми та стратегічні напрями. *Формування ринкових відносин в Україні*, (6), 83–86.
24. Гнатенко, І. А., Попова, Ю. М., Бачкір, І. Г., & Нечипоренко, К. В. (2021). Стратегії державних пріоритетів в контексті сценарного форсайту управління інноваційною економікою: моделювання науково–технічного та інтелектуального потенціалу. *Агросвіт*, (17), 3–9.
25. Vasylichak, S., Petrynyak, U., Loiak, L., Zagnybida, R., Khomiv, O., & Hnatenko, I. (2022). State regulation of employment in the labor market of territorial communities in the conditions of innovative development of entrepreneurship: aspects of management. *Journal of Hygienic Engineering & Design*, 40.
26. Покальчук, О. К., & Пузирьова, П. В. (2023). Інноваційний розвиток національного страхового ринку у фокусі стратегічних пріоритетів. *Іноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості. Київський національний університет технологій та дизайну*.

27. Пузирьова, П. В. (2011). Значення маркетингового дослідження при визначенні ключових факторів впливу на план виробництва продукції промислових підприємств. Проблеми підвищення ефективності інфраструктури, (30).

28. Таран-Лала, О. М., Зось-Кіор, М. В., & Андрусенко, М. М. (2020). Імідж підприємства як фактор впливу на його конкурентоспроможність. Агросвіт, (7), 18–22.

29. Зось-Кіор, М., Кирилюк, Є., & Терентьева, О. (2021). Моделювання управління земельними ресурсами в Україні в контексті глобалізації та формування сталих агропродовольчих систем. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Економічні науки», 65–72.

30. Пузирьова, П. В. (2020, December). Теоретико-методичні аспекти оцінювання інноваційного потенціалу як інтегрованої системи інноваційного розвитку підприємства. Advancing in research and education: abstracts of XII

31. Соляник, Л. Г. (2018). Фінансові важелі інноваційного розвитку України. Економічний вісник Національного гірничого університету, (1), 117–129.

References:

1. Voronchenko, O. V. (2014). Finansovi instrumenty shchodo formuvannia optovoykh rynkiv silskohospodarskoi produktsii v Ukraini. Yevropeiski perspektyvy, (4), 193–197.

2. Zos-Kior, M. V. (2020). Otsinka personalu orhanyzatsii v systemi korporativnoho taim-menedzhmentu. Ekonomichnyi forum, 1(3), 57–63.

3. Vynnyk, T. M. (2024). Finansovo-kredytni instrumenty pidtrymky ukrainskoho biznesu v umovakh voiennoho stanu. In Transformatsiia biznesu dlia staloho maibutnoho: doslidzhennia, tsyfrovizatsiia ta innovatsii: monohrafiia (pp. 160–172). : FOP Palianytsia V. A.

4. Hnatenko, I. A., & Puzyrov, S. O. (2024). Innovatsiinyi rozvytok pidpriemnytskykh biznes-odynyts v umovakh ekonomichnoi nestabilnosti. In Problemy upravlinnia pidpriemstvamy v suchasnykh umovakh. Natsionalnyi universytet kharchovykh tekhnolohii.

5. Mishchenko, D. A., Mishchenko, L. O., & Kholoshnia, D. O. (2017). Derzhavna finansova pidtrymka rozvytku promyslovosti Ukrainy yak metod podolannia finansovoi kryzy. Ekonomika ta derzhava, (11), 15–20.

6. Zos-Kior, M. V., & Kaliuzhnyi, S. O. (2020). Udoskonalennia systemy upravlinnia konkurentospromozhnistiu ahrarnoho pidpriemstva. Ekonomika ta derzhava, (3), 23–27.

7. Hnatenko, I. A., Snitko, Ye. O., Markov, R. V., & Utkin, V. P. (2021). Upravlinnia proektamy klasteryzatsii

innovatsiinoho pidpriemnytstva ahroprodovolchoi sfery v umovakh realizatsii stratehii staloho rozvytku, hlobalizatsii, didzhytalizatsii, ekonomichnoi kultury suspilstva, lohystychnoho ta kadrovoho menedzhmentu. Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini, (9), 106–113.

8. Trokhymets, O. I., Haltsova, O. L., & Hnatenko, I. A. (2021). Sutnist innovatsii ta innovatsiinoho pidpriemnytstva za umov zminy spozhyvchykh perevah ta marketingovoi povedinky pidpriemstv. Derzhava ta rehiony. Seriia: Ekonomika ta pidpriemnytstvo, (5), 40–45.

9. Miedviedkova, N. S. (2015). Shliakhy vdoskonalennia biudzhethnykh instrumentiv pidtrymky subiektiv hospodarskoi diialnosti v Ukraini. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka. Seriia: Ekonomika, (2 (167)), 67–72.

10. Markina, I. A., & Zos-Kior, M. V. (2014). Upravlinnia zemelnymy resursamy yak skladova rozvytku ahrarnoho vyrobnytstva. Ekonomika. Menedzhment. Pidpriemnytstvo, (26 (2)), 80–87.

11. Hnatenko, I. (2021). Suchasni upravlinnski ta informatsiino-bezpekovi pidkhody formuvannia innovatsiinoho klasternoho uhrupovannia v umovakh COVID-19 na zasadakh stalosti, detsentralizatsii ta yevrointehratsii. Instytut bukhhalterskoho obliku, kontrol ta analiz v umovakh hlobalizatsii, (1–2), 68–77.

12. Kovalenko, O. (2016). Innovatsiina infrastruktura zabezpechennia rozvytku kharchovoi promyslovosti. Prodovolchi resursy, 4(06), 37–50.

13. Naumov, Yu. F., Hermanenko, O. M., & Zos-Kior, M. V. (2001). Rehionalni aspekty vyrobnytstva ta realizatsii yalovychnykh v Luhanskii oblasti. Ekonomika APK, (11), 85–87.

14. Heraimovych, V. L. (2013). Derzhavna finansova pidtrymka ahropromyslovykh pidpriemstv v Ukraini. Ekonomika Kryma, (1), 94–99.

15. Hnatenko, I. A., Yanechko, S. V., & Vasilenko, S. O. (2024). Finansove zabezpechennia innovatsiinykh infrastrukturykh elementiv v systemi ekonomiky znan. Imperatyvy ekonomichnoho zrostannia v konteksti realizatsii Hlobalnykh tsilei staloho rozvytku. Kyivskyi natsionalnyi universytet tekhnolohii ta dyzainu.

16. Hryshchenko, I., Hanushchak-Yefimenko, L., Hnatenko, I., & Rebilas, R. (2023). Upravlinnia dyzain seredovyschem rozvytku innovatsiinoho pidpriemnytstva v intehrovanykh strukturakh v umovakh pisliavoiennoho vidnovlennia. Financial and credit activity problems of theory and practice, 5(52), 341–352.

17. Zhyhalo, O. Yu. (2020). Tsyrukliarna model vzaïmozv'язku innovatsiinoi yemnosti pidpriemstva ta eksportnoi diialnosti. Visnyk Natsionalnoho universyte-

tu «Lvivska politehnika». Seriia: Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku, 2(1), 1–10.

18. Hnatenko, I., Bebko, S., Yevseitseva, O., Shikovets, K., Kvita, H., & Zos-Kior, M. (2024). Kon'iunkturnyi analiz rynku vidnovliuvanykh dzherel enerhii ukrainy v konteksti zmin finansovykh ta ekonomichnykh protsesiv. Financial and credit activity problems of theory and practice, 5(58), 446–459.

19. Zos-Kior, M. V., Hermanenko, O. M., & Sobakar, D. T. (2018). Suchasni aspekty upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpriemstva. Pryazovskiy ekonomichnyi visnyk, (6), 175–178.

20. Lozhachevska, O. M., Zos-Kior, M. V., & Hnatenko, I. A. (2024). Transformatsiia stratehii upravlinnia zminamy konkurentoorientovanoho pidpriemstva shliakhom rozvytku efektyvnoi dydzhytalizatsii v umovakh bezpekovykh zahroz. Ukrainyskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky, 9(3), 299–302.

21. International scientific and practical conference, La Rochelle, France (pp. 116–122).

22. Yerko, H. (2015). Zasoby derzhavnoi finansovoi pidtrymky: problemy vyznachennia. Jurnalul juridic national: teorie si practica, 14(4/1), 39–43.

23. Puzyrova, P. V., & Kovalska, Yu. H. (2012). Teoretychni aspekty finansovykh investytsii, yikhni osoblyvosti, formy ta stratehichni napriamy. Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini, (6), 83–86.

24. Hnatenko, I. A., Popova, Yu. M., Bachkir, I. H., & Nechyporenko, K. V. (2021). Stratehii derzhavnykh priorytetiv v konteksti stsennarnoho forsaitu upravlinnia innovatsiinoiu ekonomikoiu: modeliuvannia naukovotekhnichnoho ta intelektualnoho potentsialu. Ahrosvit, (17), 3–9.

25. Vasylichak, S., Petrynyak, U., Loiak, L., Zagnybida, R., Khomiv, O., & Hnatenko, I. (2022). State regulation of employment in the labor market of territorial communities in the conditions of innovative development of entrepreneurship: aspects of management. Journal of Hygienic Engineering & Design, 40.

26. Pokalchuk, O. K., & Puzyrova, P. V. (2023). Innovatsiinyi rozvytok natsionalnoho strakhovoho rynku u fokusi stratehichnykh priorytetiv. Innovatyka v osviti, nautsi ta biznesi: vyklyky ta mozhlyvosti. Kyivskiy natsionalnyi universytet tekhnolohii ta dyzainu.

27. Puzyrova, P. V. (2011). Znachennia marketynhovoho doslidzhennia pry vyznachenni kluchovykh faktoriv vplyvu na plan vyrobnytstva produktsii promyslovykh pidpriemstv. Problemy pidvyshchennia efektyvnosti infrastruktury, (30).

28. Taran-Lala, O. M., Zos-Kior, M. V., & Andrusenko, M. M. (2020). Imidzh pidpriemstva yak faktor vplyvu na yoho konkurentospromozhnist. Ahrosvit, (7), 18–22.

29. Zos-Kior, M., Kyryliuk, Ye., & Terentieva, O. (2021). Modeliuvannia upravlinnia zemelnymy resursamy v Ukraini v konteksti hlobalizatsii ta formuvannia stalnykh ahroprodovolchykh system. Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Seriia «Ekonomichni nauky, 65–72.

30. Puzyrova, P. V. (2020, December). Teoretykometodychni aspekty otsiniuvannia innovatsiinoho potentsialu yak integrovanoi systemy innovatsiinoho rozvytku pidpriemstva. Advancing in research and education: abstracts of XII

31. Solianyk, L. H. (2018). Finansovi vazheli innovatsiinoho rozvytku Ukrainy. Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu, (1), 117–129.

Дані про автора

Бойко Ігор Васильович,

аспірант, Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

ORCID ID: 0009-0009-8582-9929

e-mail: victor777nest@ukr.net

Data about the author

Igor Boyko,

PhD student, State Research Institute of Informatization and Modeling of Economy

ORCID ID: 0009-0009-8582-9929

e-mail: victor777nest@ukr.net

Економічні, управлінські та інформаційні модулі гармонізації ключових аспектів сучасного будівельного девелопменту у процесі стратегічного управління змінами будівельного підприємства

Предметом дослідження є економічні, управлінські та інформаційні модулі гармонізації ключових аспектів сучасного будівельного девелопменту у процесі стратегічного управління змінами будівельного підприємства. Дослідження зосереджене на аналізі інтеграційних механізмів, що сприяють оптимізації фінансових потоків, підвищенню ефективності управління ресурсами та вдосконаленню інформаційних технологій для підвищення стійкості девелоперських проєктів.

Розглядаються методи цифрової трансформації у будівництві, що включають BIM-технології, аналітику великих даних (Big Data), Інтернет речей (IoT), автоматизовані системи управління та їхній вплив на прийняття стратегічних рішень. Також аналізується управлінська складова, що передбачає адаптацію гнучких бізнес-моделей, процесного підходу та ризик-менеджменту в управлінні будівельними підприємствами. Окрема увага приділяється економічним факторам, які впливають на розвиток будівельного девелопменту, включаючи інвестиційні механізми, фінансове прогнозування, моделі оцінки ефективності та фінансову стійкість підприємств у контексті глобальних викликів.

Метою статті є дослідження механізмів гармонізації економічних, управлінських та інформаційних аспектів будівельного девелопменту з метою забезпечення стійкого розвитку підприємств у процесі стратегічного управління змінами. Дослідження спрямоване на аналіз ефективності інтегрованих управлінських моделей, адаптацію цифрових технологій та оптимізацію фінансових процесів у будівельному секторі. Визначається роль інформаційних модулів у забезпеченні операційної ефективності, прозорості управлінських процесів та прогнозуванні фінансових ризиків. Також метою є формування науково-методичних рекомендацій щодо використання інноваційних технологій, автоматизації управління будівельними проєктами та вдосконалення економіко-управлінських підходів у девелопменті для підвищення його конкурентоспроможності.

Методологія проведення роботи базується на системному підході, що дозволяє комплексно оцінити взаємозв'язок економічних, управлінських та інформаційних аспектів будівельного девелопменту у процесі стратегічного управління змінами.

У роботі використано структурно-логічний аналіз, що дає змогу розкрити взаємозв'язки між економічними показниками, управлінськими процесами та інформаційними технологіями. Метод порівняльного аналізу застосовується для оцінки міжнародного досвіду гармонізації ключових аспектів будівельного девелопменту та адаптації найкращих практик до вітчизняного ринку.

Особливу увагу приділено експертному оцінюванню, у межах якого проведено опитування фахівців будівельної галузі, девелоперів, економістів та IT-спеціалістів для визначення ключових бар'єрів та можливостей цифрової трансформації у стратегічному управлінні підприємством.

Дослідження включає економіко-математичне моделювання, що дозволяє оцінити ефективність впровадження цифрових рішень у будівельному секторі та їхній вплив на економічну стабільність та прибутковість девелоперських проєктів.

Методи BIM-аналізу, аналізу великих даних та алгоритмів машинного навчання використовуються для вивчення тенденцій впровадження інноваційних рішень у будівництві. Це дозволяє визначити найбільш перспективні технології, що можуть сприяти гармонізації процесів стратегічного управління.

Запропонований методологічний підхід забезпечує комплексну оцінку взаємозалежності між цифровими інструментами, фінансовими показниками та управлінськими рішеннями, що дозволяє сформувати ефективну стратегію розвитку будівельних підприємств у динамічному ринковому середовищі.

Результати роботи. Дослідження дозволило виявити ключові чинники гармонізації економіко-

них, управлінських та інформаційних модулів у сучасному будівельному девелопменті та визначити їхню роль у процесі стратегічного управління змінами підприємств. Встановлено, що інтеграція цифрових технологій у будівництві, зокрема BIM–систем, аналітики великих даних (Big Data), Інтернету речей (IoT) та штучного інтелекту, сприяє оптимізації бізнес–процесів, зниженню витрат та підвищенню прозорості управлінських рішень.

Аналіз міжнародного досвіду підтвердив, що найефективніші управлінські моделі базуються на гнучкому адаптивному підході, який поєднує автоматизацію процесів, прогнозу аналітику та стратегічне планування. Визначено, що економічні механізми, такі як інноваційне фінансування, цифрові платформи управління фінансовими потоками та оцінка інвестиційних ризиків, відіграють вирішальну роль у стабільності девелоперських проєктів. Також дослідження засвідчило, що ефективна взаємодія між зацікавленими сторонами (інвесторами, підрядниками, регуляторними органами, кінцевими споживачами) сприяє кращій адаптації до ринкових змін та підвищенню конкурентоспроможності будівельних підприємств. Гармонізація інформаційних модулів, яка включає автоматизоване управління ресурсами, аналітичні інструменти оцінки продуктивності та моделі прогнозування, забезпечує швидке реагування на виклики ринку та мінімізацію фінансових ризиків.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило, що економічні, управлінські та інформаційні модулі є критичними компонентами гармонізації стратегічного управління будівельними підприємствами. Запровадження цифрових технологій, автоматизації процесів та інтеграції аналітичних платформ сприяє підвищенню ефективності управлінських рішень та стійкості девелоперських проєктів. Оцінка фінансових моделей у будівництві показала, що використання цифрових платформ для контролю інвестицій та оцінки ризиків дозволяє зменшити фінансові втрати та забезпечити стабільний розвиток підприємств. Важливим висновком є те, що впровадження гнучких бізнес–моделей, що базуються на автоматизованих системах та прогнозній аналітиці, підвищує адаптивність компаній до змін ринку.

Результати роботи також підтвердили важливість координації між зацікавленими сторонами та створення інтегрованих управлінських систем для оптимізації комунікації та покращення операційної діяльності. Визначено, що поєднання інформаційних, фінансових та управлінських механізмів у єдину систему дозволяє будівельним підприємствам ефективно управляти ресурсами, скорочувати ризики та забезпечувати довгострокову стабільність розвитку галузі. Таким чином, гармонізація економічних, управлінських та інформаційних аспектів у будівельному девелопменті дозволяє створювати ефективні бізнес–моделі, забезпечувати фінансову стійкість підприємств та сприяти сталому розвитку будівельної галузі.

Ключові слова: будівельний девелопмент, цифровізація, стратегічне управління, автоматизація процесів, BIM–технології, аналітика даних, фінансові моделі, управління ризиками, інформаційні системи.

SIBIKOVSKIY A. V., MAKEIEV D. S.,
HERASYMCHUK O. V., HERASYMCHUK Ya. V.

Economic, management and information modules for harmonization of key aspects of modern construction development in the process of strategic management of changes in a construction enterprise

The subject of the article is the economic, managerial and information modules of harmonizing key aspects of modern construction development in the process of strategic change management of a construction enterprise. The study focuses on the analysis of integration mechanisms that contribute to the optimization of financial flows, increasing the efficiency of resource management and improving information technologies to increase the sustainability of development projects.

The methods of digital transformation in construction are considered, including BIM technologies, big data analytics (Big Data), the Internet of Things (IoT), automated management systems and their impact on strategic decision–making. The management component is also analyzed, which involves the

adaptation of flexible business models, a process approach and risk management in the management of construction enterprises. Special attention is paid to economic factors that influence the development of construction development, including investment mechanisms, financial forecasting, performance assessment models and financial sustainability of enterprises in the context of global challenges.

The purpose of the article is to study the mechanisms for harmonizing economic, managerial and information aspects of construction development in order to ensure sustainable development of enterprises in the process of strategic change management. The study is aimed at analyzing the effectiveness of integrated management models, adapting digital technologies and optimizing financial processes in the construction sector. The role of information modules in ensuring operational efficiency, transparency of management processes and forecasting financial risks is determined. The aim is also to form scientific and methodological recommendations on the use of innovative technologies, automation of construction project management and improvement of economic and managerial approaches in development to increase its competitiveness.

The methodology of the work is based on a systemic approach, which allows for a comprehensive assessment of the relationship between economic, managerial and information aspects of construction development in the process of strategic change management.

The work uses structural and logical analysis, which allows for the disclosure of the relationships between economic indicators, management processes and information technologies. The comparative analysis method is used to assess international experience in harmonizing key aspects of construction development and adapting best practices to the domestic market.

Particular attention is paid to expert assessment, within the framework of which a survey of construction industry specialists, developers, economists and IT specialists was conducted to identify key barriers and opportunities for digital transformation in strategic enterprise management.

The study includes economic and mathematical modeling, which allows for the assessment of the effectiveness of the implementation of digital solutions in the construction sector and their impact on the economic stability and profitability of development projects.

BIM analysis methods, big data analysis and machine learning algorithms are used to study trends in the implementation of innovative solutions in construction. This allows us to identify the most promising technologies that can contribute to the harmonization of strategic management processes. The proposed methodological approach provides a comprehensive assessment of the interdependence between digital tools, financial indicators and management decisions, which allows us to form an effective development strategy for construction companies in a dynamic market environment.

Results of the work. The study allowed to identify key factors of harmonization of economic, management and information modules in modern construction development and to determine their role in the process of strategic change management of enterprises. It was established that the integration of digital technologies in construction, in particular BIM—systems, big data analytics (Big Data), Internet of Things (IoT) and artificial intelligence, contributes to the optimization of business processes, cost reduction and increased transparency of management decisions. Analysis of international experience confirmed that the most effective management models are based on a flexible adaptive approach that combines process automation, predictive analytics and strategic planning. It was determined that economic mechanisms, such as innovative financing, digital platforms for managing financial flows and assessing investment risks, play a decisive role in the stability of development projects. The study also showed that effective interaction between stakeholders (investors, contractors, regulators, end users) contributes to better adaptation to market changes and increased competitiveness of construction companies. Harmonization of information modules, which includes automated resource management, analytical tools for assessing productivity and forecasting models, ensures a rapid response to market challenges and minimizes financial risks.

Conclusions. The study confirmed that economic, management and information modules are critical components of harmonizing strategic management of construction enterprises. The introduction of digital technologies, process automation and integration of analytical platforms

contributes to increasing the efficiency of management decisions and the sustainability of development projects. The assessment of financial models in construction showed that the use of digital platforms for investment control and risk assessment allows reducing financial losses and ensuring stable development of enterprises. An important conclusion is that the implementation of flexible business models based on automated systems and predictive analytics increases the adaptability of companies to market changes. The results of the work also confirmed the importance of coordination between stakeholders and the creation of integrated management systems to optimize communication and improve operational activities. It was determined that the combination of information, financial and management mechanisms into a single system allows construction enterprises to effectively manage resources, reduce risks and ensure long-term stability of the industry. Thus, the harmonization of economic, managerial, and information aspects in construction development allows for the creation of effective business models, ensuring the financial sustainability of enterprises, and promoting the sustainable development of the construction industry.

Keywords: construction development, digitalization, strategic management, process automation, BIM technologies, data analytics, financial models, risk management, information systems.

Постановка проблеми. Сучасний будівельний девелопмент знаходиться в умовах швидкої трансформації під впливом економічних, управлінських та інформаційних факторів. Глобальні тенденції цифровізації, автоматизації та впровадження штучного інтелекту вимагають оптимізації бізнес-моделей, що дозволить підвищити конкурентоспроможність будівельних підприємств. Проте існує проблема відсутності комплексної системи гармонізації ключових аспектів девелопменту, яка б забезпечила ефективну взаємодію між економічними, управлінськими та інформаційними модулями стратегічного управління. Недостатня інтеграція інформаційних технологій у будівельний процес, слабка адаптація гнучких стратегій управління та неефективне використання економічних інструментів уповільнюють реалізацію інноваційних рішень у галузі. Крім того, традиційні підходи до стратегічного управління не враховують динаміку змін ринку, що ускладнює процеси фінансового прогнозування та управління ризиками.

Основним викликом є необхідність поєднання цифрових технологій, сучасних фінансових інструментів та ефективних управлінських підходів для створення інтегрованої моделі будівельного девелопменту. У зв'язку з цим постає завдання аналізу, систематизації та розробки гармонізованої методики, що дозволить будівельним підприємствам підвищити ефективність реалізації проектів та покращити взаємодію між зацікавленими сторонами.

Аналіз досліджень і публікацій проблеми. Останні дослідження у сфері будівельного девелопменту зосереджені на вивченні впливу цифрових технологій, новітніх методів управління та

економічних інструментів на ефективність будівельних підприємств. У світовій літературі особлива увага приділяється BIM-технологіям, великим даним (Big Data), автоматизованим системам управління проектами та їхньому впливу на підвищення продуктивності будівництва.

Дослідження показують, що інформаційні модулі, такі як цифрові платформи управління, IoT-рішення та блокчейн-технології, сприяють підвищенню прозорості будівельних процесів та оптимізації логістики. Проте багато наукових праць наголошують на складнощях імплементації цих технологій, зокрема відсутності єдиних стандартів цифровізації та високих витрат на їх впровадження. З економічного погляду дослідження аналізують фінансові стратегії девелоперських компаній, приділяючи увагу інвестиційним механізмам, оцінці ризиків та економічній ефективності будівельних проектів. Експерти наголошують на необхідності розробки фінансових моделей, які дозволять адаптувати бізнес-стратегії до ринкових коливань та мінімізувати вплив кризових явищ. Управлінський аспект проблеми також активно досліджується. Визначено, що застосування гнучких моделей управління (Agile, Lean Construction, Smart Contracts) дозволяє скорочувати терміни будівництва, покращувати контроль за виконанням робіт та знижувати витрати. Водночас залишається відкритим питання оптимального поєднання управлінських підходів та цифрових технологій для досягнення найвищої ефективності будівельних процесів.

Однак, попри значну кількість досліджень, відсутня єдина методологія, яка б поєднувала економічні, управлінські та інформаційні модулі в єдину

гармонізовану систему стратегічного управління. Існуючі дослідження розглядають ці аспекти окремо, що ускладнює розробку інтегрованої моделі для будівельного девелопменту. Отже, подальші наукові дослідження мають бути зосереджені на розробці комплексної методики гармонізації ключових аспектів будівельного девелопменту, що дозволить підприємствам оптимізувати управлінські процеси, підвищити економічну ефективність та забезпечити стійкість девелоперських проєктів в умовах сучасних викликів.

Виклад основного матеріалу. У сучасному будівельному девелопменті стратегічне управління змінами базується на комплексній взаємодії економічних, управлінських та інформаційних модулів. Ці три компоненти формують єдину систему, яка дозволяє девелоперським компаніям адаптуватися до динамічного ринкового середовища, підвищувати конкурентоспроможність та оптимізувати процеси прийняття рішень.

Фінансово-економічна складова відіграє ключову роль у забезпеченні сталого розвитку девелоперських проєктів. Інвестиційні моделі, механізми фінансування та економічна оцінка проєктів визначають ефективність реалізації будівельних ініціатив. У рамках економічного модуля оцінюється рентабельність проєктів, окупність інвестицій та рівень ризиків. Важливу роль відіграє дисконтований грошовий потік (NPV), внутрішня норма рентабельності (IRR) та індекси прибутковості, що дозволяють оцінити фінансову стійкість компанії. Ефективне управління девелоперськими проєктами передбачає чітке планування, розподіл ресурсів та моніторинг виконання завдань. Управлінські рішення формуються на основі аналітики, що дозволяє визначити найбільш ефективні стратегії реалізації будівельних проєктів. Впровадження гнучких методологій управління (Agile, Lean Construction), розробка стратегічних планів, а також адаптація до змін законодавства та ринкових тенденцій відіграють важливу роль у забезпеченні стійкого розвитку підприємства [4].

Управлінський модуль також включає ризик-менеджмент, що дозволяє зменшити вплив економічних і технологічних ризиків. Ефективні управлінські рішення базуються на даних про конкурентне середовище, технічні можливості компанії, залученість інвесторів та ринкові тренди.

Розвиток цифрових технологій суттєво трансформує стратегії управління будівельними

підприємствами. Використання BIM (Building Information Modeling), автоматизованих систем управління (ERP, CRM), штучного інтелекту та великих даних (Big Data) дозволяє оптимізувати процеси проєктування, планування та контролю за виконанням будівельних робіт [3].

Інформаційний модуль забезпечує аналіз великих масивів даних, що дозволяє прогнозувати ризики, фінансові витрати та ефективність реалізації проєктів. Завдяки хмарним платформам та автоматизованим системам управління ресурсами компанії можуть скорочувати витрати, підвищувати продуктивність та забезпечувати прозорість процесів [8].

У таблиці 1 нижче представлено основні функції економічного, управлінського та інформаційного модулів та їхній вплив на стратегічний розвиток будівельного девелопменту.

Синергія економічного, управлінського та інформаційного модулів є ключовим фактором успішного стратегічного управління змінами у будівельному девелопменті. Інтеграція фінансових моделей, сучасних підходів до управління та цифрових технологій дозволяє компаніям адаптуватися до ринкових викликів, підвищувати конкурентоспроможність та забезпечувати ефективну реалізацію проєктів.

Організаційний розвиток (ОР) розглядає підприємство як динамічну систему взаємопов'язаних та взаємодіючих елементів, що включають структурні, фінансові, техніко-технологічні та адміністративно-управлінські аспекти. Він передбачає глибокий аналіз недоліків і проблем у функціонуванні цих компонентів з метою підвищення загальної ефективності компанії [12].

Головною метою організаційного розвитку (ОР) є оптимізація діяльності підприємства шляхом реалізації ключових внутрішніх та зовнішніх ініціатив. Це включає запровадження передових управлінських практик, проведення внутрішнього аудиту (самооцінки), залучення консультантів і зовнішніх експертів (зовнішній аудит), а також впровадження змін на стратегічному рівні.

На думку Метта Мінахан (Matt Minahan), керівника консалтингової компанії MM&Associates, ОР є міждисциплінарною сферою, що поєднує практичні та теоретичні аспекти покращення ефективності організації. Він розглядає підприємство як складну «систему систем», яка функціонує в ширшому середовищі, де кожен елемент

Таблиця 1. Функції економічного, управлінського та інформаційного модулів та їхній вплив на будівельний девелопмент

Модуль	Основні функції	Вплив на будівельний девелопмент
Економічний	– Оцінка інвестиційної привабливості проєктів – Аналіз фінансових ризиків – Оптимізація витрат та бюджетування	– Забезпечує фінансову стійкість – Оптимізує витрати – Мінімізує ризики фінансування
Управлінський	– Планування та розподіл ресурсів – Впровадження стратегічного управління – Аналіз ринкових тенденцій – Управління ризиками	– Покращує процеси прийняття рішень – Забезпечує стійкість компанії – Знижує операційні ризики
Інформаційний	– Використання BIM та автоматизованих систем – Аналіз ринку та прогнозування ризиків – Цифровізація управлінських процесів	– Оптимізує планування – Забезпечує прозорість операцій – Підвищує ефективність управління ресурсами

має свої характеристики та рівень впорядкованості [1].

Ефективне впровадження ОР передбачає розробку аналітичних моделей, які дозволяють кількісно оцінювати вплив змін на фінансову та операційну діяльність підприємства. Однією з ключових формул, що використовується для оцінки ефективності ОР, є індекс ефективності організаційного розвитку (EOP):

$$EOP = \frac{\sum_{i=0}^n (P_i \times W_i)}{\sum_{i=0}^n W_i}, \quad (1)$$

де: P_i – показник продуктивності окремої підсистеми підприємства,

W_i – ваговий коефіцієнт значущості кожної підсистеми,

n – загальна кількість підсистем.

Ця формула дозволяє визначити загальний рівень ефективності впроваджених змін, враховуючи вагу кожного елемента системи у загальній структурі підприємства.

Також, для оцінки стійкості підприємства після впровадження змін можна використовувати коефіцієнт адаптивності підприємства (A), що визначається як відношення приросту операційного прибутку до рівня змін у внутрішніх бізнес-процесах:

$$A = \frac{\Delta OP}{\Delta BP}, \quad (2)$$

де: ΔOP – зміна операційного прибутку після впровадження ОР,

ΔBP – рівень змін у внутрішніх процесах підприємства.

Якщо коефіцієнт адаптивності A перевищує порогове значення, організація вважається гнучкою та стійкою до змін, а отже, впровадження ОР є ефективним. Таким чином, ОР охоплює широкий спектр інтервенційних підходів, включаючи стратегічне планування, організаційне проекту-

вання, розвиток лідерства, управління змінами, підвищення ефективності діяльності та коучинг. Застосування аналітичних методів та математичного моделювання дає можливість об'єктивно оцінювати ефективність змін, що дозволяє підприємствам адаптуватися до нових викликів та забезпечувати стійкий розвиток [2].

В умовах швидких змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі ефективне управління трансформаційними процесами є критично важливим для забезпечення стійкості та конкурентоспроможності підприємства. Модель комплексного управління трансформаціями спрямована на систематизацію змін, їх інтеграцію в стратегічний розвиток компанії та мінімізацію ризиків, пов'язаних із трансформаційними процесами. Модель базується на трьох ключових компонентах: стратегічному плануванні, адаптивному управлінні та цифровій трансформації, які взаємодіють між собою та створюють єдиний механізм управління змінами [5].

Основні складові моделі комплексного управління трансформаціями представлені на рисунку 1, нижче.

Впровадження цієї моделі дозволяє підприємствам [7]:

- Зменшити ризики невдалих змін через детальне планування та контроль.
- Підвищити операційну ефективність завдяки автоматизації процесів та інтеграції цифрових рішень.
- Адаптувати організацію до змін через застосування гнучких методів управління.
- Посилити конкурентоспроможність шляхом стратегічного розвитку та впровадження інновацій.

На рисунку 2 представлено структурну схему моделі комплексного управління трансформа-

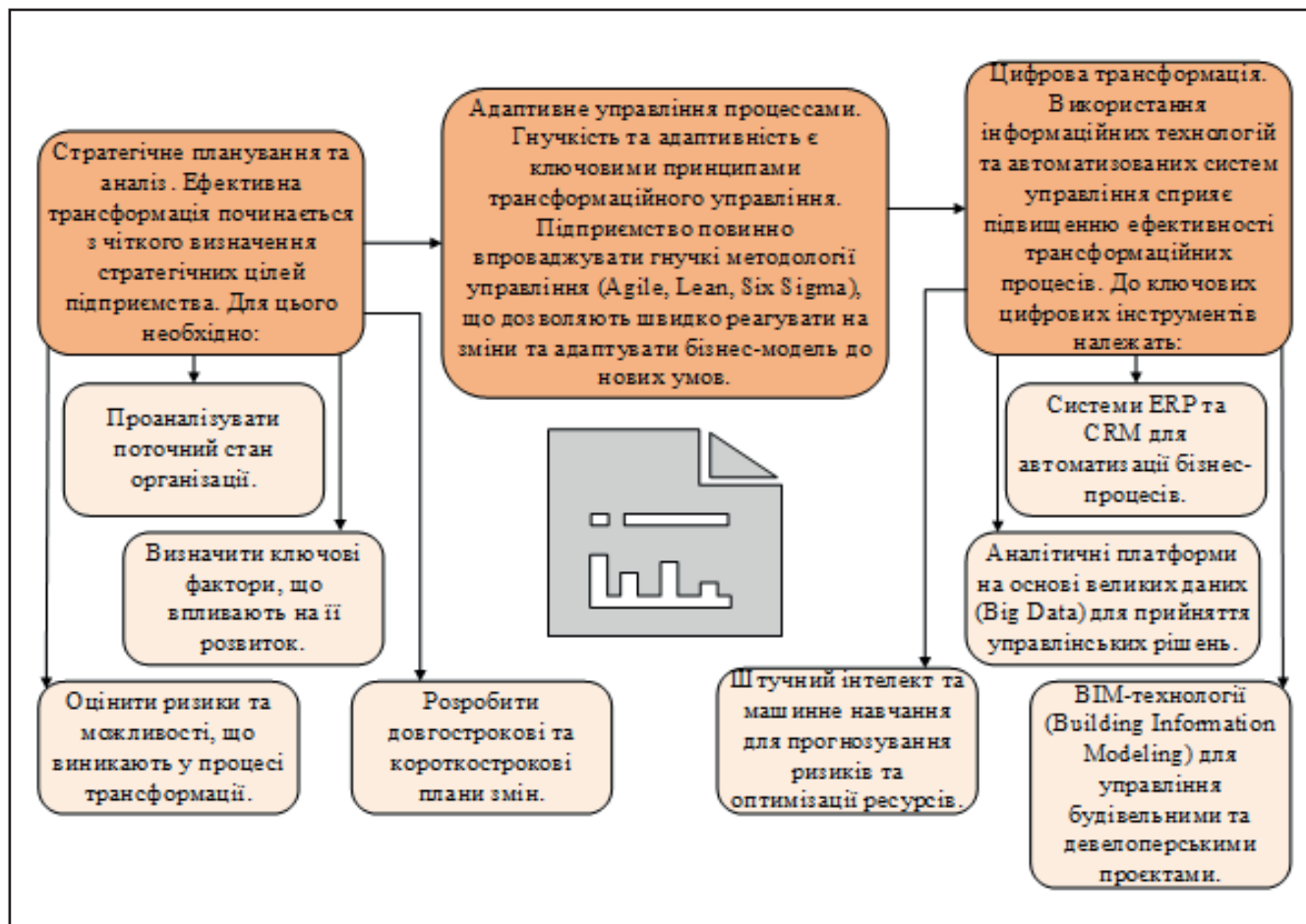

Рисунок 1. Елементи структури моделі комплексного управління трансформаціями

Джерело: розроблено автором на основі [5]

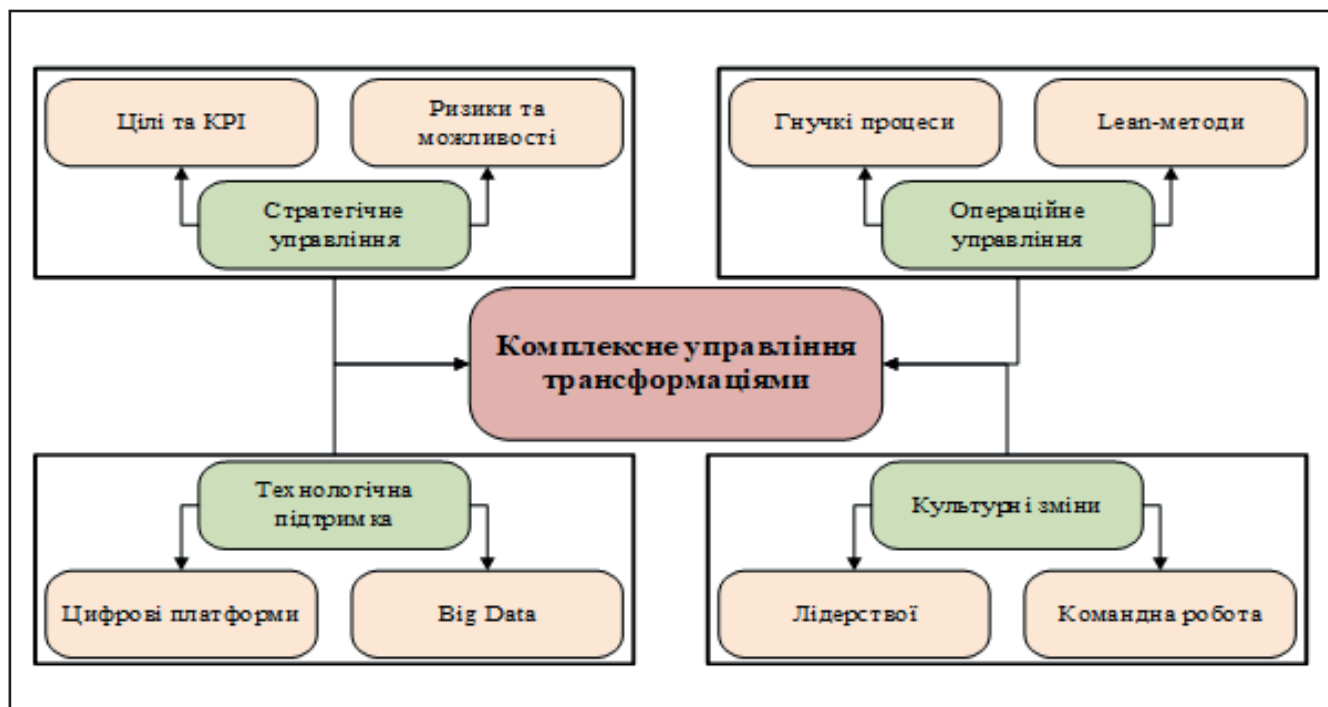

Рисунок 2. Модель комплексного управління трансформаціями для підвищення ефективності організаційних змін на рівні підприємства

Джерело: розроблено автором на основі [7]

ціями, яка ілюструє взаємодію ключових компонентів у процесі організаційних змін [6].

Саме тому, комплексна модель управління трансформаціями є інструментом для стратегічного розвитку підприємства, який поєднує аналітичний підхід, адаптивне управління та цифрову трансформацію. Це дозволяє ефективно реалізовувати зміни, підвищувати ефективність бізнес-процесів та забезпечувати стійкий розвиток підприємства в умовах нестабільного ринку [9]. Нижче представлено таблицю 2, яка чітко демонструє основні складові моделі комплексного управління трансформаціями та їхні переваги. Наведена модель дозволяє підприємствам адаптуватися до змін, зменшити ризики, підвищити операційну ефективність та посилити конкурентні позиції на ринку завдяки стратегічному підходу та впровадженню сучасних технологій.

Більшість організацій прагнуть ефективно управляти всіма видами ресурсів та забезпечувати результативну операційну діяльність, що має ґрунтуватися на чітко визначеній управлінській стратегії. Проте сучасні умови функціонування підприємств демонструють, що промислові компанії не завжди відповідають концепції «Комплексного Трансформаційного Керування» (КТК). Відповідно, ключовим завданням керівництва є ідентифікація проблемних зон («вузьких місць») у різних сегментах діяльності та своєчасне впровадження організаційних змін (ОЗ).

Окрім моделі КТК, були розроблені спеціальні коди чи сценарії, які характеризують поточний стан господарської діяльності організації, (представлену у таблиці 3). Ідеальний код являє собою еталонний результат успішного проведення організаційних змін, і він відповідає кодовому позначенню «КТК». Окрім цього, існують варіа-

Таблиця 2. Основні складові моделі комплексного управління трансформаціями та їхні переваги

Складові моделі	Опис	Очікувані результати
Стратегічне планування та аналіз	Визначення стратегічних цілей підприємства, аналіз поточного стану, оцінка ризиків і можливостей, розробка довгострокових та короткострокових планів змін.	Зменшення ризиків невдалих змін, підвищення прогнозованості розвитку підприємства.
Адаптивне управління процесами	Впровадження гнучких методологій управління (Agile, Lean, Six Sigma) для швидкого реагування на зміни та адаптації бізнес-моделі до нових умов.	Гнучкість у прийнятті рішень, ефективне реагування на зміни ринкових умов, оптимізація бізнес-моделі.
Цифрова трансформація	Використання інформаційних технологій та автоматизованих систем управління для покращення ефективності трансформаційних процесів.	Автоматизація бізнес-процесів, зменшення витрат, підвищення ефективності операцій.
ERP та CRM-системи	Автоматизація управління ресурсами підприємства, поліпшення взаємодії з клієнтами.	Зниження операційних витрат, покращення якості обслуговування.
Аналітичні платформи (Big Data)	Використання великих даних для аналізу та прийняття рішень.	Прогнозування тенденцій, підвищення обґрунтованості управлінських рішень.
BIM-технології	Інформаційне моделювання будівельних та девелоперських проєктів.	Оптимізація проєктного управління, зменшення помилок у будівництві.
Штучний інтелект та машинне навчання	Автоматизований аналіз ризиків, оптимізація використання ресурсів.	Підвищення точності прогнозування ризиків, покращення управління фінансовими та матеріальними ресурсами.
Конкурентоспроможність	Стратегічний розвиток підприємства та впровадження інновацій.	Посилення позицій компанії на ринку, створення конкурентних переваг.
Операційна ефективність	Автоматизація процесів та інтеграція цифрових рішень.	Зниження витрат, покращення ефективності внутрішніх процесів.

Джерело: розроблено автором на основі [9]

ції кодів, що відображають різні рівні відповідності моделі КТК [14].

Залежно від присутності або відсутності певних ключових елементів коду, керівництво приймає стратегічні рішення щодо проведення організаційних змін, спрямованих на максимальне наближення компанії до ідеального стану – ефективного управління відповідно до моделі КТК [10].

Ідеальний код відповідає еталонному стану, за якого всі організаційні зміни реалізовані ефективно, структурні реформи проведені, а всі процеси оптимізовані. Він позначається як код «КТК» і є еталоном ефективного управління. Окрім цього, існують альтернативні сценарії, які демонструють різні рівні відповідності моделі КТК та сигналізують про необхідність подальшого вдосконалення організаційних процесів. Таблиця 3 демонструє коди, які мають відповідність моделі КТК та їх інтерпретацію.

Для підприємств, які знаходяться на рівні відповідності нижче 60%, необхідно проводити детальний аналіз слабких місць та впроваджувати поетапні зміни. Оцінка ефективності цих змін може здійснюватися через індекс трансформаційної ефективності (ІТЕ):

$$ITE = \frac{\Delta P}{T}, \quad (3)$$

де: ΔP – приріст ефективності діяльності (ріст фінансових показників, операційної продуктивності тощо),

T – час, витрачений на впровадження змін.

Чим вищий показник ІТЕ, тим ефективніше впроваджені трансформації та краще підприємство адаптується до сучасних викликів.

Щоб оцінити вплив організаційних змін на фінансову стабільність підприємства, застосовується коефіцієнт стійкості трансформацій (STI):

$$STI = \frac{ROA_{post} - ROA_{pre}}{\sigma ROA}, \quad (4)$$

де: ROA_{post} – рентабельність активів після впровадження трансформацій,

ROA_{pre} – рентабельність активів до впровадження трансформацій,

σROA – стандартне відхилення рентабельності активів протягом аналізованого періоду.

Цей показник дозволяє оцінити наскільки впроваджені зміни вплинули на фінансову стійкість підприємства та його здатність до довготривалого розвитку.

Варто зазначити, будівельний девелопмент є однією з найбільш динамічних сфер економіки, що постійно стикається з викликами у вигляді економічних коливань, змін регуляторного середовища та технологічних інновацій. Для забезпечення стійкості та адаптивності підприємств у таких умовах важливо впроваджувати гармонізаційні методи, які дозволяють балансувати стратегічне управління, операційну ефективність і цифрові трансформації. Одним із основних підходів до стабілізації будівельних підприємств є застосування динамічних стратегій адаптації [11]. Це включає гнучке фінансове планування,

Таблиця 3. Коди відповідності моделі КТК та їх інтерпретація

Код	Рівень відповідності	Характеристика стану підприємства	Необхідні дії
КТК	100%	Підприємство повністю відповідає моделі КТК, всі процеси оптимізовані, управлінські та технологічні рішення впроваджені.	Підтримка рівня ефективності, постійне вдосконалення інноваційних практик.
КТК-1	80-99%	Майже всі елементи моделі реалізовані, однак є незначні недоліки у процесах адаптації або управління ресурсами.	Додатковий аудит, вдосконалення окремих бізнес-процесів.
КТК-2	60-79%	Основні складові КТК частково реалізовані, проте спостерігаються операційні або стратегічні дисбаланси.	Оцінка ризиків, оптимізація управлінської структури, впровадження ІТ-рішень.
КТК-3	40-59%	Організація демонструє середній рівень відповідності КТК, має суттєві проблеми в управлінні змінами.	Кардинальна реформа управлінської моделі, залучення зовнішніх консультантів.
КТК-4	20-39%	Відсутні ключові управлінські та економічні механізми адаптації, високий рівень ризиків.	Розробка нового стратегічного плану, впровадження кризового менеджменту.
КТК-5	0-19%	Підприємство не відповідає принципам КТК, не здатне ефективно адаптуватися до змін.	Глибока реструктуризація, зміна управлінської стратегії.

Джерело: розроблено автором на основі [10]

інтеграцію інноваційних технологій та ефективну систему ризик-менеджменту. Наприклад, для оцінки рівня фінансової стабільності підприємства у мінливому середовищі застосовується коефіцієнт фінансової адаптивності:

$$FA = \frac{(CF_{post} - CF_{pre})}{\sigma CF}, \quad (5)$$

де: FA — коефіцієнт фінансової адаптивності,
 CF_{post} — грошові потоки після впровадження адаптаційних заходів,

CF_{pre} — грошові потоки до змін,

σCF — стандартне відхилення грошових потоків.

Цей показник дозволяє оцінити стабільність і ефективність фінансових стратегій компанії після впровадження адаптаційних заходів.

Методи гармонізації девелоперських стратегій

Гнучкі бізнес-моделі та цифрова трансформація. Одним із ключових інструментів адаптації будівельних підприємств є гнучкість бізнес-моделі. Використання цифрових технологій, таких як BIM (Building Information Modeling), ERP-системи, штучний інтелект і Big Data, дозволяє значно підвищити операційну ефективність. Наприклад, BIM забезпечує оптимізацію ресурсів, що знижує витрати на матеріали та скорочує ризики перевищення бюджету.

Стратегічне управління ризиками. Будівельні компанії стикаються з високими інвестиційними

та ринковими ризиками. Для оцінки їхнього впливу використовується коефіцієнт ринкової чутливості:

$$MS = \int_{f=0}^f \frac{R_{post} - R_{pre}}{\sigma R}, \quad (6)$$

де: MS — коефіцієнт ринкової чутливості,

R_{post} — прибутковість підприємства після змін,

R_{pre} — прибутковість до змін,

σR — стандартне відхилення прибутковості.

Цей показник дозволяє оцінити, наскільки ефективно компанія адаптується до конкурентних та економічних змін.

Регуляторна адаптація та екологічні стандарти. Впровадження екологічно орієнтованих підходів у будівництві є важливим елементом адаптації до змін у нормативно-правовій сфері. Будівельні підприємства змушені враховувати вимоги «зеленого» будівництва та впроваджувати енерго-ефективні технології. Для оцінки ефективності екологічних ініціатив використовується коефіцієнт екологічної ефективності:

$$EE = \frac{S_{green}}{S_{total}} \times 100 \quad (7)$$

де: EE — рівень екологічної ефективності,

S_{green} — площа екологічно сертифікованих будівель,

S_{total} — загальна площа забудови.

Ця метрика дозволяє визначити, наскільки будівельна компанія відповідає сучасним екологіч-

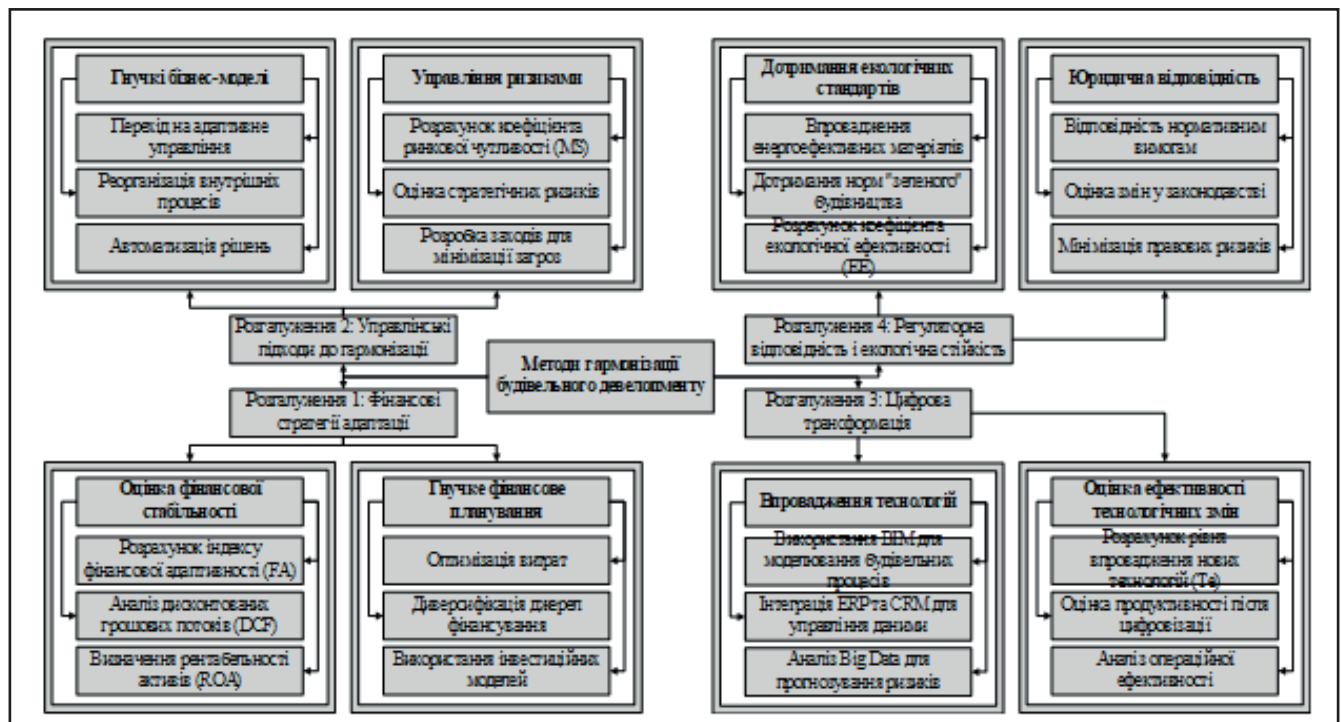

Рисунок 3. Схема методів гармонізації будівельного девелопменту

Джерело: розроблено автором на основі [13]

ним стандартам [13]. Нижче наведено рисунок 3, гармонізації ключових аспектів девелопменту у відповідь на економічні, регуляторні та технологічні виклики.

Для забезпечення стійкості та адаптивності будівельних підприємств необхідно застосовувати комплексні методи гармонізації, які включають цифрову трансформацію, стратегічне управління ризиками та екологічну відповідність [15].

1. Цифрові технології, такі як BIM, ERP-системи та Big Data, дозволяють оптимізувати процеси будівництва.

2. Фінансові та ринкові коефіцієнти допомагають оцінити стійкість компанії до економічних змін.

3. Екологічна відповідність сприяє адаптації компанії до сучасних регуляторних стандартів.

Завдяки поєднанню стратегічного управління, технологічних інновацій і фінансової стабільності, будівельні підприємства можуть ефективно реагувати на ринкові виклики та забезпечувати довготривалу конкурентоспроможність.

Висновок

Проведене дослідження підтвердило, що гармонізація економічних, управлінських та інформаційних модулів є критично важливим фактором у підвищенні ефективності сучасного будівельного девелопменту та забезпеченні стійкого стратегічного управління змінами будівельних підприємств. Інтеграція цих компонентів дозволяє створити гнучкі бізнес-моделі, які відповідають вимогам цифрової трансформації та глобальної економічної конкуренції. Аналіз підтвердив, що економічні модулі будівельного девелопменту повинні включати ефективні інструменти фінансового прогнозування, механізми залучення інвестицій та адаптивні стратегії управління ризиками. Розвиток цифрових фінансових платформ, що забезпечують автоматизований моніторинг витрат, дозволяє зменшити фінансові втрати та підвищити рентабельність девелоперських проєктів. Важливу роль відіграє використання блокчейн-технологій у фінансових транзакціях, що забезпечує прозорість фінансових операцій та зниження корупційних ризиків. В управлінській площині було встановлено, що застосування адаптивних моделей управління (Agile, Lean Construction, Smart Contracts) сприяє скороченню термінів реалізації будівельних проєктів, зниженню операційних витрат та

підвищенню контролю за процесами. Важливою є оптимізація комунікації між стейкхолдерами, що включає автоматизацію звітності, управління ланцюгами поставок та інтеграцію аналітичних систем для прогнозування ефективності будівельних проєктів.

Розвиток інформаційних модулів у будівельному девелопменті підтвердив їхню ключову роль у процесі стратегічного управління змінами. Використання BIM-технологій, аналітики великих даних (Big Data), штучного інтелекту (AI) та Інтернету речей (IoT) сприяє автоматизації процесів, підвищенню якості будівельних робіт та зниженню рівня помилок у проектуванні. Інформаційні технології також відіграють вирішальну роль у зниженні ризиків, пов'язаних із затримками постачання матеріалів, порушенням строків виконання робіт та управлінням людськими ресурсами.

Важливим є те, що гармонізація ключових аспектів будівельного девелопменту вимагає синергії економічних, управлінських та інформаційних підходів. Застосування комплексного підходу до стратегічного управління дозволяє будівельним підприємствам підвищити свою конкурентоспроможність, знизити вплив кризових явищ та забезпечити довготривалий розвиток у динамічному ринковому середовищі. Також доведено, що цифровізація процесів управління будівництвом має безпосередній вплив на економічну ефективність девелоперських проєктів. Використання цифрових платформ для планування, управління ресурсами та фінансового аналізу сприяє оптимізації виробничих витрат, мінімізації ризиків та покращенню якості управлінських рішень.

Таким чином, запропонована гармонізація економічних, управлінських та інформаційних модулів є необхідною умовою ефективного функціонування будівельного девелопменту в умовах стратегічних змін. Для досягнення максимальної ефективності необхідно створити інтегровану систему управління, яка об'єднує фінансові, аналітичні та технологічні компоненти, забезпечуючи гнучкість управління, стабільність фінансових потоків та швидкість реагування на виклики ринку. Перспективними напрямками подальших досліджень є детальне вивчення моделей цифрового управління будівельними підприємствами, оцінка ефективності автоматизованих систем прогнозування ризиків та розробка методик оцінки економічної стійкості девелоперських проєктів.

лоперських проєктів. Це дозволить сформувати науково–обґрунтовані рекомендації для вдосконалення стратегічного управління будівельними компаніями та сприятиме стійкому розвитку будівельної галузі у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. I Chupryna, Integration of data flows of the construction project life cycle to create a digital enterprise based on Building Information Modeling/ R Akselrod, A Shpakov, G Ryzhakova, T Honcharenko, N Shpakova// International Journal of Emerging Technology and Advanced Engineering –2022. – №12. – с. 40–50

2. Iurii Chupryna Hanna Shpakova, , Iryna Ivakhnenko, Andrii Biloshchytskyi, Myroslava Zinchenko, Natali Plys – Tools For Assessing The Competitiveness Of A Construction Company As A Contractor In Public–Private Partnership Projects: 2024 IEEE 4th International Conference on Smart Information Systems and Technologies (SIST), 2024

3. Батир А. Управління стратегічним розвитком малого підприємства. Магістерська дисертація. Національний технічний університет України «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2022.

4. Бобко Д. Управління стратегічним розвитком підприємства. Магістерська дисертація. Національний технічний університет України «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2021.

5. Величко В. А. Теоретико–методологічні засади формування та реалізації стейкхолдерно–орієнтованої стратегії управління будівельних підприємств. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», 2022.

6. Злотник М. Л. Інформаційне забезпечення стратегічного управління підприємствами в умовах циркулярної економіки. Дисертація. Національний університет «Львівська політехніка», 2023.

7. Кондратюк Ю. В. Удосконалення управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Київський національний університет будівництва і архітектури, 2023.

8. Краус Н. М. Інноваційна економіка в глобалізованому світі: інституціональний базис формування та траєкторія розвитку. Київ: Аграр Медіа Груп, 2019. – 492 с.

9. Микитюк Ю. І. Розвиток системи управління інноваційно–інвестиційними проєктами в житловому будівництві. Дисертація на здобуття наукового ступеня

доктора філософії. Тернопільський національний економічний університет, 2020.

10. Онікієнко Н. В. Економіко–управлінський інструментарій забезпечення розвитку агробудівельних підприємств в умовах цифрової трансформації. Дисертація. Київський національний університет будівництва і архітектури, 2024.

11. Отенко І. П. Управління стратегічними змінами підприємств. Відгук офіційного опонента на дисертацію. Київський національний університет будівництва і архітектури, 2021.

12. Полтавець О. О. Девелопмент інвестиційно–будівельної діяльності будівельних об'єктів. Навчально–методичний посібник. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2021.

13. Приймак Н. С. Управління стратегічними змінами на підприємствах: теорія та практика. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Донецький національний університет економіки і торгівлі, 2019.

14. Чуприна Х. М., Мірутенко О. В. Економіко–управлінські предиктори будівельного девелопменту в умовах динамічного середовища впровадження проєктів будівництва. Просторовий розвиток територій: традиції та інновації: матеріали II Міжнар. наук.–практ. конф. (Київ, 26–27 листопада 2020 р.). Київ: ДКС Центр, 2020. С. 186–187.

References:

1. I Chupryna, Integration of data flows of the construction project life cycle to create a digital enterprise based on Building Information Modeling/ R Akselrod, A Shpakov, G Ryzhakova, T Honcharenko, N Shpakova// International Journal of Emerging Technology and Advanced Engineering –2022. – №12. – s. 40–50

2. Iurii Chupryna Hanna Shpakova, , Iryna Ivakhnenko, Andrii Biloshchytskyi, Myroslava Zinchenko, Natali Plys – Tools For Assessing The Competitiveness Of A Construction Company As A Contractor In Public–Private Partnership Projects: 2024 IEEE 4th International Conference on Smart Information Systems and Technologies (SIST), 2024

3. Batyr A. Upravlinnia stratehichnym rozvytkom maloho pidpriemstva. Mahisterska dysertatsiia. Natsionalnyi tekhnichniy universytet Ukrainy «KPI im. Ihoria Sikorskoho», 2022.

4. Bobko D. Upravlinnia stratehichnym rozvytkom pidpriemstva. Mahisterska dysertatsiia. Natsionalnyi tekhnichniy universytet Ukrainy «KPI im. Ihoria Sikorskoho», 2021.

5. Velychko V. A. Teoretyko–metodolohichni zasady formuvannia ta realizatsii steikholderno–oriento–vanoi stratehii upravlinnia budivelnykh pidpriemstv. Dysertatsiia na здобuttia naukovooho stupenia doktora ekonomichnykh nauk. Natsionalnyi tekhnichnyi universytet «Kharkivskiy politekhnichnyi instytut», 2022.

6. Zlotnyk M. L. Informatsiine zabezpechennia stratehichnoho upravlinnia pidpriemstvamy v umovakh tsyrkuliarnoi ekonomiky. Dysertatsiia. Natsionalnyi universytet «Lvivska politekhnika», 2023.

7. Kondratiuk Yu. V. Udoskonalennia upravlinnia intelektualnym kapitalom budivelnykh pidpriemstv. Dysertatsiia na здобuttia naukovooho stupenia doktora filosofii. Kyivskiy natsionalnyi universytet budivnytstva i arkhitektury, 2023.

8. Kraus N. M. Innovatsiina ekonomika v hlobalizovanomu sviti: instytutsionalnyi bazys formuvannia ta traiektoriia rozvytku. Kyiv: Ahrar Media Hrup, 2019. – 492 s.

9. Mykytiuk Yu. I. Rozvytok systemy upravlinnia innovatsiino–investytsiynymy proektamy v zhytlovomu budivnytstvi. Dysertatsiia na здобuttia naukovooho stupenia doktora filosofii. Ternopilskiy natsionalnyi ekonomichnyi universytet, 2020.

10. Onikiienko N. V. Ekonomiko–upravlinskyi instrumentarii zabezpechennia rozvytku ahrobudivelnykh pidpriemstv v umovakh tsyvrovoi transformatsii. Dysertatsiia. Kyivskiy natsionalnyi universytet budivnytstva i arkhitektury, 2024.

11. Otenko I. P. Upravlinnia stratehichnymy zminamy pidpriemstv. Vidhuk ofitsiinoho oponenta na dysertatsiiu. Kyivskiy natsionalnyi universytet budivnytstva i arkhitektury, 2021.

12. Poltavets O. O. Development investytsiino–budivelnoi diialnosti budivelnykh ob'ektiv. Navchalno–metodychnyi posibnyk. Zaporizhzhia: Zaporizkyi natsionalnyi universytet, 2021.

13. Pryimak N. S. Upravlinnia stratehichnymy zminamy na pidpriemstvakh: teoriia ta praktyka. Dysertatsiia na здобuttia naukovooho stupenia doktora ekonomichnykh nauk. Donetskyy natsionalnyi universytet ekonomiky i torhivli, 2019.

14. Chupryna Kh. M., Mirutenko O. V. Ekonomiko–upravlinski predyktory budivelnoho developmentu v umovakh dynamichnoho seredovyshcha vprovadzhennia

proektiv budivnytstva. Prostorovy rozvytok terytorii: tradytsii ta innovatsii: materialy II Mizhnar. nauk.–prakt. konf. (Kyiv, 26–27 lystopada 2020 r.). Kyiv: DKS Tsentr, 2020. S. 186–187.

Дані про авторів

Сібіковський Олександр Васильович,

докторант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0000-0002-3137-0667>

e-mail: sibalexon@ukr.net

Макеєв Дмитро Сергійович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0002-8608-9300>

e-mail: printerok.net@ukr.net

Герасимчук Олександр Володимирович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0006-2430-3040>

e-mail: leopold-007@ukr.net

Герасимчук Ярослав Володимирович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0006-3535-3422>

e-mail: geruch023@ukr.net

Data about the authors

Alexander Sibikovskiy,

Doctoral Student at Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: sibalexon@ukr.net

Dmytro Makeiev,

PhD Student at Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: printerok.net@ukr.net

Oleksandr Herasymchuk,

PhD Student at Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: leopold-007@ukr.net

Yaroslav Herasymchuk,

PhD Student at Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: geruch023@ukr.net

Потенціал розвитку підприємств легкої промисловості у фокусі інтеграції України до ЄС

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти дослідження загального потенціалу розвитку підприємств легкої промисловості з фокусом на інтеграцію України до Європейського Союзу.

Метою дослідження є визначення структурних елементів потенціалу розвитку підприємств легкої промисловості в контексті інтеграції України до Європейського Союзу.

Методи дослідження. В роботі було використано такі методи: описовий, пізнавально-науковий, групування та класифікації, аналізу та синтезу, таблично-графічний.

Результати роботи. В результаті дослідження було встановлено, що потенціал розвитку підприємств легкої промисловості України у контексті інтеграції до Європейського Союзу охоплює широкий спектр можливостей для економічного зростання, модернізації виробництва та виходу на нові ринки. Доведено, що процес євроінтеграції створює сприятливі умови для адаптації українських підприємств легкої промисловості до високих європейських стандартів якості, екологічної відповідальності та технологічної ефективності. Визначено ключовий чинник розвитку підприємств, що відкриває нові перспективи для експорту української текстильної та швейної продукції. Встановлено, що завдяки поступовому усуненню тарифних та нетарифних бар'єрів, українські виробники можуть конкурувати з європейськими компаніями, використовуючи свої конкурентні переваги, зокрема нижчу собівартість виробництва та кваліфіковану робочу силу.

Галузь застосування результатів. Економіка підприємства, легка промисловість, Євроінтеграція, державна підтримка, потенціал підприємства, управління та розвиток підприємств.

Висновки. Встановлено, що імплементація європейських стандартів у виробничі процеси сприятиме підвищенню якості продукції та підготовці підприємств до роботи у міжнародному конкурентному середовищі. Стандартизація виробництва відповідно до вимог ЄС дозволить розширити присутність українських товарів на європейському ринку та залучити іноземні інвестиції для розвитку інфраструктури легкої промисловості. Визначено, що інтеграція сприяє впровадженню новітніх технологій, автоматизації виробничих процесів та розвитку екологічно чистого виробництва, що є пріоритетним напрямом у стратегії сталого розвитку Європейського Союзу. Доведено, що інтеграція України до ЄС є потужним драйвером для розвитку підприємств легкої промисловості, надаючи їм нові можливості для зростання, вдосконалення виробничих процесів та виходу на міжнародний ринок. Водночас, цей процес потребує стратегічного підходу, інвестицій у модернізацію та активної адаптації до умов європейського економічного простору, що в перспективі дозволить українським виробникам стати рівноправними учасниками європейського ринку легкої промисловості.

Ключові слова: підприємства, потенціал розвитку, легка промисловість, інтеграція, Європейський Союз, конкурентоспроможність, експорт, модернізація виробництва, інфраструктура, уподобання споживачів.

BESSONOV R. O.

Development potential of light industry enterprises in the context of Ukraine's integration to the European Union

The subject of the research is the theoretical and practical aspects of researching the overall development potential of light industry enterprises with a focus on Ukraine's integration into the European Union.

The aim of the research is to determine the structural elements of the development potential of light industry enterprises in the context of Ukraine's integration into the European Union.

Research methods. The following methods were used in the study: descriptive, cognitive and scientific, grouping and classification, analysis and synthesis, tabular and graphical.

Results of the investigation. The study found that the development potential of Ukrainian light industry enterprises in the context of integration into the European Union covers a wide range of opportunities for economic growth, modernisation of production and entry into new markets. It is proved that the process of European integration creates favourable conditions for the adaptation of Ukrainian light industry enterprises to high European standards of quality, environmental responsibility and technological efficiency. The key factor in the development of enterprises, which opens up new prospects for the export of Ukrainian textile and clothing products, is identified. It is established that due to the gradual elimination of tariff and non-tariff barriers, Ukrainian producers can compete with European companies using their competitive advantages, in particular, lower production costs and skilled labour.

Scope of the results. Business economics, light industry, European integration, state support, enterprise potential, management and development of enterprises.

Conclusions. It has been established that the implementation of European standards in production processes will help to improve product quality and prepare enterprises for work in an international competitive environment. Standardisation of production in accordance with EU requirements will expand the presence of Ukrainian goods on the European market and attract foreign investment to develop the light industry infrastructure. It is determined that integration contributes to the introduction of the latest technologies, automation of production processes and development of environmentally friendly production, which is a priority in the European Union's sustainable development strategy. It is proved that Ukraine's integration into the EU is a powerful driver for the development of light industry enterprises, providing them with new opportunities for growth, improvement of production processes and entry into the international market. At the same time, this process requires a strategic approach, investments in modernisation and active adaptation to the conditions of the European economic area, which in the future will allow Ukrainian producers to become equal participants in the European light industry market.

Keywords: enterprises, development potential, light industry, integration, European Union, competitiveness, exports, production modernisation, infrastructure, consumer preferences.

Постановка проблеми. Проблематика розвитку підприємств легкої промисловості України у контексті інтеграції до Європейського Союзу є багатогранною і включає економічні, організаційні, технологічні, регуляторні та соціальні аспекти. Легка промисловість традиційно є однією з ключових галузей національної економіки, що забезпечує зайнятість значної кількості населення, особливо в малих і середніх містах. Водночас вона стикається з численними викликами, які впливають на її конкурентоспроможність у контексті поглиблення економічної співпраці з ЄС. Однією з основних проблем є технологічна відсталість значної частини підприємств галузі, коли багато підприємств продовжують використовувати застаріле обладнання, що призводить до низької продуктивності праці, високих витрат на енергоносії та недостатньої якості продукції. У порівнянні з європейськими конкурентами, українські підприємства мають нижчий рівень автоматизації та інноваційності, що ускладнює їхню інтеграцію в європейські виробничо-логістичні ланцюги. Ще одним важливим викликом є відповідність продукції стандартам ЄС, коли українські підприємства повинні адаптуватися до жор-

стких регуляторних вимог, зокрема щодо якості, екологічності та етичного виробництва. Впровадження міжнародних стандартів, таких як ISO, OEKO-TEX, GOTS та інших, потребує значних інвестицій, які не завжди є доступними для малого та середнього бізнесу.

Економічні та фінансові чинники також відіграють важливу роль у розвитку підприємств легкої промисловості. Обмежений доступ до кредитних ресурсів, високі відсоткові ставки, нестача державних програм підтримки та недостатність інвестицій створюють значні труднощі для модернізації виробництва, коли підприємства змушені працювати в умовах нестабільного фінансового середовища, що ускладнює їхню довгострокову стратегію розвитку. Крім того, конкурентний тиск з боку іноземних виробників, зокрема з Китаю, Туреччини та країн ЄС, є ще одним бар'єром для українських компаній. Висока собівартість продукції через зростання цін на сировину, логістику та енергоносії знижує цінову конкурентоспроможність українських товарів на європейському ринку. Окремо варто виділити питання екологічної відповідальності та сталого розвитку, де європейські споживачі та партнери все більше уваги

приділяють екологічності виробництва, використанню екологічно чистих матеріалів і принципам циркулярної економіки. В цих умовах українські підприємства змушені адаптуватися до європейської тенденції, що потребує додаткових інвестицій у модернізацію виробничих процесів та пошук нових постачальників сировини.

Таким чином, потенціал розвитку підприємств легкої промисловості України в умовах євроінтеграції значною мірою залежить від здатності бізнесу до адаптації, інноваційного розвитку, державної підтримки та ефективної взаємодії з європейськими партнерами. Незважаючи на існуючі проблеми, відкриття європейських ринків, впровадження сучасних технологій та підвищення якості продукції можуть стати ключовими драйверами успішного розвитку галузі.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питання розвитку підприємств легкої промисловості були досліджені такими провідними вченими: Гончаренко, О. Г., Аніщенко, В. О. та Сіренко, К. Ю. [1] дослідили методичні підходи до оцінювання інноваційного потенціалу легкої промисловості України. Гончаров, Ю. В. та Марченко, Т. І. [2] обґрунтували побудову кластерної моделі підвищення інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємств легкої промисловості України. Вчені Замороко, Т. Л. [3], Коновал, В. В. [6; 7] та Шарко, В. В. [8], досліджували питання підприємств легкої промисловості та їх розвиток. 4–5. Копельчук, В. П. [9], Костевич, О. Д. [10], Кулиняк, І. Я. та Глянцева, О. І. [11; 12], дослідили потенціал підприємств легкої промисловості з погляду інвестицій та фінансів. Вчені Мохова, Ю. Л. [13], Омельченко, В. Д. та Прокопова, Є. А. [16] та ін. проаналізували Європейський досвід державного регулювання легкої промисловості. Проте, особливості та елементи потенціалу розвитку підприємств легкої промисловості у фокусі інтеграції України до ЄС не були розкриті повністю.

Виклад основного матеріалу. Легка промисловість є однією з ключових галузей економіки, що забезпечує населення необхідними товарами, створює робочі місця та сприяє розвитку суміжних секторів. В умовах глобалізації та посилення економічної конкуренції інтеграція України до Європейського Союзу відкриває нові можливості для вітчизняних підприємств легкої промисловості, надаючи їм доступ до європейського ринку, сучасних технологій та інвестицій. Однак поряд

із цими перспективами існують і значні виклики, пов'язані з адаптацією до жорстких стандартів ЄС, необхідністю підвищення конкурентоспроможності продукції, модернізацією виробництва та покращенням якості менеджменту [1–4].

Легка промисловість традиційно відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку країни, оскільки забезпечує значний рівень зайнятості, особливо серед жінок, а також сприяє експорту та формуванню доданої вартості. У контексті євроінтеграційних процесів підприємства галузі повинні адаптуватися до нових умов ведення бізнесу, освоювати передові технології та вдосконалювати виробничі процеси. Вступ України до зони вільної торгівлі з ЄС створює сприятливі умови для розширення експортного потенціалу, адже українські виробники отримують можливість виходу на один із найбільших споживчих ринків світу. Водночас необхідно враховувати підвищені вимоги до екологічності, сертифікації та відповідності продукції міжнародним стандартам [2–7].

Дослідження потенціалу розвитку підприємств легкої промисловості у контексті європейської інтеграції дозволяє визначити ключові напрями стратегічного розвитку галузі, розглянути можливі сценарії її адаптації до нових ринкових умов та оцінити вплив зовнішніх чинників на її конкурентоспроможність. У цьому процесі особливого значення набувають: збільшення експорту; модернізація виробництва; підвищення конкурентоспроможності; розвиток інфраструктури; зміни в уподобаннях споживачів. Розглянемо ці елементи більш детально [6–12].

Збільшення експорту. Збільшення експорту є ключовим елементом потенціалу розвитку підприємств легкої промисловості України в контексті інтеграції до Європейського Союзу. Легка промисловість, зокрема текстильна, швейна, взуттєва та виробництво аксесуарів, має значний експортний потенціал, який може бути реалізований через адаптацію до європейських стандартів, технологічне оновлення та ефективне використання міжнародних торговельних угод. Одним із основних чинників, що сприяють зростанню експорту, є поглиблення економічних відносин з ЄС у межах Угоди про асоціацію та Поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі (ПВЗВТ). Завдяки цим домовленостям українські виробники отримали доступ до європейських ринків із суттєвим зменшенням тарифних та нетарифних бар'єрів.

Основні шляхи збільшення експорту підприємств легкої промисловості

Джерело: побудовано автором на основі [2–8].

Проте для повноцінного використання цих можливостей необхідно відповідати стандартам якості, безпеки та екологічності, що встановлені в ЄС. Основні шляхи збільшення експорту підприємств легкої промисловості наведено на рисунку.

Інтеграція до ЄС також передбачає відповідність нормам корпоративної соціальної відповідальності, екологічної стійкості та дотримання трудових прав, що не лише підвищує довіру до українських виробників, але й сприяє залученню іноземних інвесторів та стратегічних партнерів. Таким чином, збільшення експорту у сфері легкої промисловості є важливим драйвером розвитку підприємств, що дозволяє їм нарощувати виробничі потужності, створювати нові робочі місця та зміцнювати позиції України на міжнародному ринку. Інтеграція до ЄС відкриває значні перспективи, проте їх реалізація потребує комплексного підходу, спрямованого на вдосконалення якості продукції, цифровізацію, маркетингову активність та відповідність європейським стандартам.

Модернізація виробництва. Модернізація виробництва передбачає оновлення матеріально-технічної бази, впровадження інноваційних

технологій, автоматизацію та цифровізацію виробництва, а також адаптацію продукції до європейських стандартів якості та екологічної безпеки. Одним із основних викликів, що стоять перед підприємствами легкої промисловості, є необхідність підвищення продуктивності праці та зниження виробничих витрат. Для цього необхідне впровадження сучасного обладнання, яке дозволяє оптимізувати технологічні процеси, зменшити енергоспоживання та втрати сировини. Важливим аспектом є також розвиток індустрії 4.0, що включає використання роботизованих систем, штучного інтелекту та великих даних для покращення управлінських рішень і підвищення ефективності виробництва. Крім технологічної модернізації, важливу роль відіграє вдосконалення системи управління виробництвом, яке дозволяє усунути неефективні процеси, мінімізувати витрати та підвищити якість продукції. Застосування цифрових платформ для управління ланцюгами постачання та логістики сприяє кращій інтеграції українських виробників у міжнародні виробничі ланцюги. Іншим важливим аспектом модернізації є відповідність продукції європей-

ським нормам та стандартам. Мова йде про вимоги ЄС щодо якості, безпеки та екологічності, які є досить високими, тому українські підприємства повинні адаптувати свої технології виробництва, використовувати сертифіковану сировину та запроваджувати системи екологічного менеджменту відповідно до стандартів ISO 14001. Інвестиції у сталий розвиток, такі як використання екологічно чистих матеріалів та енергоефективних технологій, також сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності українських підприємств на європейському ринку [11–17].

Інтеграція України до ЄС відкриває нові можливості для підприємств легкої промисловості, зокрема доступ до нових ринків, фінансових програм підтримки та технологічних інновацій. Проте цей процес також супроводжується значними викликами, серед яких – необхідність реформування нормативно-правової бази, адаптація до нових умов конкуренції та залучення значних інвестицій у розвиток виробничих потужностей. Для ефективної модернізації необхідно активне співробітництво між державою, бізнесом та науковими установами. Держава має сприяти розвитку інноваційних технологій шляхом стимулювання інвестицій, надання податкових пільг для підприємств, що впроваджують сучасні технології, а також підтримки дослідницьких центрів і навчальних програм для підготовки висококваліфікованих кадрів. Таким чином, модернізація виробництва є не лише необхідною умовою для успішної інтеграції підприємств легкої промисловості України до європейського ринку, а й потужним рушієм їхнього довгострокового розвитку. Поєднання технологічних інновацій, підвищення ефективності управління, екологічної відповідальності та державної підтримки створює умови для формування конкурентоспроможної легкої промисловості, яка здатна зайняти гідне місце у глобальній економіці [15–21].

Підвищення конкурентоспроможності. Відкриття ринку ЄС та посилення конкуренції з європейськими виробниками ставлять перед українськими підприємствами нові виклики, які потребують комплексного підходу до зміцнення їхнього потенціалу. Одним із визначальних аспектів підвищення конкурентоспроможності є технологічна модернізація виробничих процесів. Використання сучасного обладнання та інноваційних матеріалів дозволяє підвищити якість продукції, змен-

шити виробничі витрати, оптимізувати процеси та відповідати європейським стандартам екологічності та безпеки. Крім того, важливу роль відіграє цифровізація бізнес-процесів, автоматизація виробництва, впровадження CRM- та ERP-систем для ефективного управління ресурсами та взаємодії з партнерами [22–26]. Другим значущим напрямком є вдосконалення кадрового потенціалу підприємств, де підготовка та підвищення кваліфікації працівників відповідно до сучасних вимог європейського ринку сприяє підвищенню продуктивності праці, адаптивності та здатності підприємств швидко реагувати на зміни. Запровадження дуальної освіти, співпраця з університетами та професійно-технічними закладами дозволяє готувати висококваліфікованих спеціалістів, які володіють необхідними компетенціями для роботи в умовах інтегрованого ринку. Наступним важливим чинником є відповідність продукції міжнародним стандартам та сертифікація. Європейський Союз висуває високі вимоги до якості, екологічності та безпечності товарів, тому українські підприємства повинні активно впроваджувати сертифікацію своєї продукції за стандартами ISO, OEKO-TEX, GOTS та іншими, що дозволить їм отримати доступ до європейських торговельних мереж та підвищити довіру споживачів [23–29].

Диверсифікація ринків збуту та формування ефективних маркетингових стратегій також є важливими елементами підвищення конкурентоспроможності. Українські виробники мають активно використовувати можливості, які надає Угода про асоціацію між Україною та ЄС, включаючи зону вільної торгівлі, для розширення експортного потенціалу. Розвиток бренду, позиціонування продукції відповідно до очікувань європейських споживачів, використання сучасних маркетингових інструментів, включаючи електронну комерцію та цифровий маркетинг, сприятиме зміцненню позицій на міжнародних ринках. Фінансова підтримка та залучення інвестицій також відіграють важливу роль у зміцненні потенціалу підприємств. Участь у грантових програмах ЄС, співпраця з міжнародними фінансовими організаціями та залучення прямих іноземних інвестицій сприяють оновленню виробничої бази, розширенню асортименту та виходу на нові ринки [24–30].

Таким чином, підвищення конкурентоспроможності підприємств легкої промисловості у контек-

сті європейської інтеграції потребує комплексного підходу, що включає технологічне оновлення, розвиток людського капіталу, впровадження міжнародних стандартів, розширення ринків збуту та залучення фінансових ресурсів. Лише за умов активного реформування та адаптації до вимог ринку ЄС українські виробники зможуть посилити свої позиції, збільшити обсяги експорту та інтегруватися в європейську економічну систему.

Розвиток інфраструктури. Інфраструктура охоплює транспортну, логістичну, енергетичну, цифрову та інноваційну складові, які безпосередньо впливають на ефективність виробничих процесів, конкурентоспроможність продукції та можливості виходу підприємств на міжнародні ринки. У сфері легкої промисловості інфраструктурний розвиток відіграє важливу роль у зниженні витрат на логістику, покращенні доступу до сировини та ринків збуту, а також у залученні іноземних інвесторів та модернізації виробництва. Одним із пріоритетних напрямів є вдосконалення транспортної інфраструктури, включаючи модернізацію залізничного, автомобільного, авіаційного та морського сполучення, що сприятиме швидшому та дешевшому постачанню сировини та експорту продукції до країн ЄС.

Важливим аспектом є розвиток логістичних центрів і складів відповідно до європейських стандартів. Створення сучасних хабів дозволяє оптимізувати процеси зберігання, пакування та транспортування, що позитивно впливає на загальну ефективність галузі. Діджиталізація логістики та впровадження автоматизованих систем управління запасами також сприяють скороченню витрат і підвищенню точності виконання замовлень. Енергетична інфраструктура має критичне значення для підприємств легкої промисловості, адже стабільність та вартість енергопостачання визначають собівартість продукції. Перехід на відновлювані джерела енергії, підвищення енергоефективності виробництва та інтеграція у європейську енергетичну мережу сприятимуть зниженню витрат та підвищенню екологічної стійкості підприємств. Цифрова інфраструктура та інновації є важливими чинниками для модернізації легкої промисловості. Розвиток високошвидкісного інтернету, створення платформ для електронної комерції, автоматизація виробництва, впровадження технологій Industry 4.0 дозволяють підприємствам швидко адаптуватися до змін на

ринку, підвищувати продуктивність та покращувати якість продукції. Значну увагу слід приділяти розвитку освітньої та наукової інфраструктури, оскільки інтеграція в європейський ринок вимагає відповідності кваліфікації робітників міжнародним стандартам. Співпраця з університетами, професійними училищами та науковими установами дозволяє забезпечити підприємства висококваліфікованими кадрами та стимулювати інноваційну діяльність. Отже, розвиток інфраструктури у контексті євроінтеграції є не лише передумовою підвищення конкурентоспроможності легкої промисловості, а й важливим чинником економічного зростання України. Інвестиції у транспорт, логістику, енергетику, цифрові технології та освіту сприятимуть поглибленню співпраці з ЄС, розширенню експортних можливостей і створенню нових робочих місць [11–16].

Зміни в уподобаннях споживачів. В умовах глобалізації та відкриття європейських ринків українські виробники зіштовхуються з новими вимогами до продукції, які визначаються не лише якісними та екологічними стандартами, а й змінами у поведінці та очікуваннях споживачів. Однією з ключових тенденцій, що впливає на потенціал розвитку підприємств легкої промисловості, є зростаюча популярність екологічно чистих та етичних товарів. Європейський споживач дедалі частіше надає перевагу продукції, виготовленій із натуральних, біорозкладних або перероблених матеріалів, що стимулює українських виробників адаптувати свої виробничі процеси та впроваджувати екологічні сертифікації. Відповідно, підприємства, які зможуть швидко адаптуватися до цих змін, отримають конкурентні переваги на європейському ринку. Ще одним важливим чинником є цифровізація та розвиток онлайн-торгівлі. Українські виробники змушені адаптувати свої бізнес-моделі до нових реалій, створюючи зручні платформи для онлайн-продажів та впроваджуючи маркетингові стратегії, орієнтовані на соціальні мережі та цифровий контент. Європейський споживач очікує не лише високої якості продукції, а й зручного сервісу, швидкої доставки та персоналізованого підходу, що змушує підприємства розвивати CRM-системи, впроваджувати Big Data та використовувати штучний інтелект для аналізу уподобань споживачів. Крім того, на тлі євроінтеграції змінюються тренди у стилі та моді, що також впливає на виробничу політику українських під-

приємств. Відкритість європейського ринку дозволяє українським дизайнерам та виробникам легкої промисловості впроваджувати нові модні концепції, адаптувати продукцію до світових трендів та використовувати міжнародний досвід для підвищення конкурентоспроможності. Споживачі дедалі більше орієнтуються на індивідуалізацію, що сприяє розвитку нішевих брендів, які пропонують унікальні моделі, обмежені колекції та кастомізовану продукцію [23–28].

Окрему увагу слід приділити питанням сталого розвитку та соціальної відповідальності бізнесу. Європейські споживачі активно підтримують компанії, які дотримуються принципів чесного виробництва, забезпечують гідні умови праці для своїх співробітників та впроваджують соціальні ініціативи. Все це створює для українських виробників нові можливості для співпраці з європейськими партнерами, зокрема через участь у міжнародних сертифікаційних програмах та екологічних ініціативах. Таким чином, зміни в уподобаннях споживачів є не лише викликом, а й значним потенціалом для розвитку підприємств легкої промисловості України. Інтеграція до ЄС відкриває перед українськими виробниками широкі перспективи, але для їхньої реалізації необхідно адаптуватися до нових трендів споживчів, впроваджувати інноваційні технології, підвищувати якість продукції та формувати позитивний імідж на міжнародному ринку [2–6]. В цілому можна стверджувати, що інтеграція України до ЄС має значний потенціал для розвитку легкої промисловості, але вона також вимагає стратегічного планування та впровадження необхідних реформ для досягнення позитивних економічних результатів.

Висновки

Встановлено, що потенціал розвитку підприємств легкої промисловості України у контексті інтеграції до Європейського Союзу є значним і охоплює широкий спектр можливостей для економічного зростання, модернізації виробництва та виходу на нові ринки. Доведено, що процес євроінтеграції створює сприятливі умови для адаптації українських підприємств до високих європейських стандартів якості, екологічної відповідальності та технологічної ефективності. Визначено ключовий фактор розвитку як можливість доступу до розширеного ринку ЄС, що відкриває нові перспективи для експорту української текстильної та швейної

продукції. Встановлено, що завдяки поступовому усуненню тарифних та нетарифних бар'єрів, українські виробники можуть конкурувати з європейськими компаніями, використовуючи свої конкурентні переваги, зокрема нижчу собівартість виробництва та кваліфіковану робочу силу. Визначено, що імплементація європейських стандартів у виробничі процеси сприятиме підвищенню якості продукції та підготовці підприємств до роботи у міжнародному конкурентному середовищі. Стандартизація виробництва відповідно до вимог ЄС дозволить не лише розширити присутність українських товарів на європейському ринку, а й залучити іноземні інвестиції для розвитку інфраструктури легкої промисловості. Інтеграція сприяє впровадженню новітніх технологій, автоматизації виробничих процесів та розвитку екологічно чистого виробництва, що є пріоритетним напрямом у стратегії сталого розвитку Європейського Союзу.

Отже, інтеграція України до ЄС є потужним драйвером для розвитку підприємств легкої промисловості, надаючи їм нові можливості для зростання, вдосконалення виробничих процесів та виходу на міжнародний ринок. Водночас, цей процес потребує стратегічного підходу, інвестицій у модернізацію та активної адаптації до умов європейського економічного простору, що в перспективі дозволить українським виробникам стати рівноправними учасниками європейського ринку легкої промисловості.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко, О. Г., Аніщенко, В. О., Сіренко, К. Ю. (2020). Методичний підхід до оцінювання інноваційного потенціалу легкої промисловості України. *Наука та інновації*, Т. 16, 2, 33–44.
2. Гончаров, Ю. В., Марченко, Т. І. (2010). Обґрунтування побудови кластерної моделі підвищення інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємств легкої промисловості України. *Легка промисловість*, 4, 21–24.
3. Замороко, Т. Л. (2008). Легка промисловість: шлях від членства в СОТ до зони вільної торгівлі з Європейським Союзом. *Економіка та держава*, 6, 4–5.
4. Коновал, В. В. (2013). Проблеми інноваційного розвитку виробничого потенціалу підприємств легкої промисловості. *Ефективна економіка*, 4, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_4_42.
5. Коновал, В. В. (2014). Оцінювання потенціалу розвитку підприємств легкої промисловості. *Науковий*

вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки, 6(2), 206–209.

6. Коновал, В. В. (2017). Аналіз зовнішнього середовища виробничого потенціалу підприємств легкої промисловості. Молодий вчений, 6, 449–452.

7. Коновал, В. В., Гончар, О. І. (2013). Управління виробничим потенціалом підприємств легкої промисловості в умовах системної нестабільності економіки. Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка, 18, 4(2), 74–77.

8. Коновал, В. В., Шарко, В. В. (2013). Реструктуризація підприємств легкої промисловості як засіб забезпечення віддачі виробничого потенціалу. Регіональна бізнес-економіка та управління, 1, 57–61.

9. Копельчук, В. П. (2019). Механізм покращення інвестиційного потенціалу підприємств легкої промисловості. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки, 2, 88–90.

10. Костевич, О. Д. (2010). Фінансовий потенціал підприємств легкої промисловості в Україні. Легка промисловість, 3, 27–30.

11. Кулиняк, І. Я., Глянцева, О. І. (2014). Кластерний підхід до оцінювання потенціалу підприємств легкої промисловості Львівщини. Економічний форум, 3, С. 96–104.

12. Кулиняк, І. Я., Глянцева, О. І. (2014). Напрями покращення використання потенціалу підприємств легкої промисловості Львівщини. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія : Економіка і менеджмент, 4, 14–20.

13. Мохова, Ю. Л. (2018). Європейський досвід державного регулювання легкої промисловості. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Державне управління, 29(68), 65–69.

14. Ніфатова, О. М., Пузирьова, П. В. (2020). Аналіз існуючих підходів до побудови організаційно-економічного механізму формування та розвитку інноваційного потенціалу підприємств легкої промисловості. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія : Економіка і менеджмент, 2 (84), 31–39.

15. Ніфатова, О. М., Пузирьова, П. В. (2020). Методичні основи прогнозування інноваційної діяльності та діагностики інноваційного потенціалу підприємств легкої промисловості. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія : Економіка і менеджмент, 3 (85), 3–9.

16. Омельченко, В. Д., Прокопова, Є. А. (2019). Проблеми гармонізації стандартів легкої промисловості України до вимог європейського співтовариства. Індустрія моди, 1, 10–13.

17. Омельченко, В. Д., Савельєва, Р. М., Вронська, Л. С. (2007). Досвід Європейського Союзу щодо захисту ринку товарів легкої промисловості. Легка промисловість, 3, 35.

18. Павлов, В. В. (2015). Потенціал креативних технологій підприємств легкої промисловості: характеристика та проблеми реалізації. International scientific journal, 6, 136–140.

19. Попова, А. І. (2018). Підготовка фахівців легкої промисловості в європейських країнах: бібліографічний вимір. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія : Педагогіка та психологія, 1, 45–48.

20. Пузирьова, П. В. (2020). Дослідження основних методів та підходів до процесу оцінки інноваційного потенціалу промислових підприємств. Формування ринкових відносин в Україні, 12 (235), 34–47.

21. Пузирьова, П. В. (2020). Оцінка сучасного стану лідируючих підприємств Асоціації «Укрлегпром» та рейтинг їх інноваційного потенціалу. Формування ринкових відносин в Україні, 11(234), 46–57.

22. Пузирьова, П. В. (2020). Характеристика загального сучасного стану галузі легкої промисловості в Україні. Економічний вісник університету, 47, 97–105.

23. Родіонова, І. В. (2012). Вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на рівень інноваційного потенціалу підприємств легкої промисловості. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Сер. : Економічні науки, 2, 194–197.

24. Свірідова, С. С., Гіренко, А. Б. (2018). Створення потенціалу підприємств легкої промисловості країни. Економіка. Фінанси. Право, 6(1), 44–48.

25. Ткаченко, В. В., Ткаченко, І. В., Пузирьова, П. В. (2020). Шляхи підвищення ефективності управління фінансовим потенціалом підприємств в умовах ринкової економіки. Advancing in research and education : abstracts of XII International scientific and practical conference, 126–130.

26. Чубар, М. М. (2012). Проблеми та перспективи реалізації експортного потенціалу підприємств легкої промисловості. Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України, 2, 267–279.

27. Чубар, М. М. (2014). Експортний потенціал підприємств легкої промисловості Подільського економічного регіону за умов СОТ: аналіз стану та вибір шляхів підвищення. Інноваційна економіка, 5, 140–144.

28. Чубар, М. М. (2015). Особливості моніторингу експортного потенціалу вітчизняних підприємств (на прикладі легкої промисловості). Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки, 4(2), 62–65.

29. Шевчук, Л. П., Копельчук, В. П., Шевчук, А. А. (2013). Аналіз стану інвестиційного потенціалу підприємств легкої промисловості й оцінка факторів його підвищення. Науковий вісник Чернівецького університету. Економіка, 650–652, 209–214.

30. Shcherbak, V. Puzyrova, P. (2020). The forecasting the level of development of innovative potential of textile enterprises. Менеджмент, 2 (32), 65–83.

References:

1. Honcharenko, O. H., Anishchenko, V. O., Sirenko, K. Yu. (2020). Metodychnyi pidkhyd do otsiniuvannia innovatsiinoho potentsialu lehkoi promyslovosti Ukrainy. Nauka ta innovatsii, T. 16, 2, 33–44.

2. Honcharov, Yu. V., Marchenko, T. I. (2010). Obgruntuvannia pobudovy klasternoi modeli pidvyshchennia investytsiinoho innovatsiinoho potentsialu pidpriemstv lehkoi promyslovosti Ukrainy. Lehka promyslovist, 4, 21–24.

3. Zamoroko, T. L. (2008). Lehka promyslovist: shliakh vid chlenstva v SOT do zony vilnoi torhivli z Yevropeiskym Soiuzom. Ekonomika ta derzhava, 6, 4–5.

4. Konoval, V. V. (2013). Problemy innovatsiinoho rozvytku vyrobnychoho potentsialu pidpriemstv lehkoi promyslovosti. Efektyvna ekonomika, 4, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_4_42.

5. Konoval, V. V. (2014). Otsiniuvannia potentsialu rozvytku pidpriemstv lehkoi promyslovosti. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Ser. : Ekonomichni nauky, 6(2), 206–209.

6. Konoval, V. V. (2017). Analiz zovnishnoho sere dovyscha vyrobnychoho potentsialu pidpriemstv lehkoi promyslovosti. Molodyi vchenyi, 6, 449–452.

7. Konoval, V. V., Honchar, O. I. (2013). Upravlinnia vyrobnychym potentsialom pidpriemstv lehkoi promyslovosti v umovakh systemnoi nestabilnosti ekonomiky. Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Serii : Ekonomika, 18, 4(2), 74–77.

8. Konoval, V. V., Sharko, V. V. (2013). Restrukturyzatsiia pidpriemstv lehkoi promyslovosti yak zasib zabezpechennia viddachi vyrobnychoho potentsialu. Rehionalna biznes–ekonomika ta upravlinnia, 1, 57–61.

9. Kopelchuk, V. P. (2019). Mekhanizm pokrashchennia investytsiinoho potentsialu pidpriemstv lehkoi promyslovosti. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky, 2, 88–90.

10. Kostevych, O. D. (2010). Finansovy potentsial pidpriemstv lehkoi promyslovosti v Ukraini. Lehka promyslovist, 3, 27–30.

11. Kulyniak, I. Ya., Hliantseva, O. I. (2014). Klasternyi pidkhyd do otsiniuvannia potentsialu pidpriemstv lehkoi promyslovosti Lvivshchyny. Ekonomichnyi forum, 3, 96–104.

12. Kulyniak, I. Ya., Hliantseva, O. I. (2014). Napriamy pokrashchennia vykorystannia potentsialu pidpriemstv lehkoi promyslovosti Lvivshchyny. Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. Serii : Ekonomika i menedzhment, 4, 14–20.

13. Mokhova, Yu. L. (2018). Yevropeyskyi dosvid derzhavnoho rehuliuвання lehkoi promyslovosti. Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Serii : Derzhavne upravlinnia, 29(68), 65–69.

14. Nifatova, O. M., Puzyrova, P. V. (2020). Analiz isnu iuchykh pidkhodiv do pobudovy orhanizatsiino–ekonomichnoho mekhanizmu formuvannia ta rozvytku innovatsiinoho potentsialu pidpriemstv lehkoi promyslovosti. Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. Serii : Ekonomika i menedzhment, 2 (84), 31–39.

15. Nifatova, O. M., Puzyrova, P. V. (2020). Metodychni osnovy prohnouzuvannia innovatsiinoi diialnosti ta diahnostyky innovatsiinoho potentsialu pidpriemstv lehkoi promyslovosti. Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. Serii : Ekonomika i menedzhment, 3 (85), 3–9.

16. Omelchenko, V. D., Prokopova, Ye. A. (2019). Problemy harmonizatsii standartiv lehkoi promyslovosti Ukrainy do vymoh yevropeiskoho spivtovarystva. Industriia mody, 1, 10–13.

17. Omelchenko, V. D., Saveleva, P. M., Vronska, L. S. (2007). Dosvid Yevropeiskoho Soiuzu shchodo zakhyshu rynku tovariv lehkoi promyslovosti. Lehka promyslovist, 3, 35.

18. Pavlov, V. V. (2015). Potentsial kreatyvnykh tekhnolohii pidpriemstv lehkoi promyslovosti: kharakterystyka ta problemy realizatsii. International scientific journal, 6, 136–140.

19. Popova, A. I. (2018). Pidhotovka fakhivtsiv lehkoi promyslovosti v yevropeyskykh krainakh: bibliohrafichnyi vymir. Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Serii : Pedagogika ta psykholohiia, 1, 45–48.

20. Puzyrova, P. V. (2020). Doslidzhennia osnovnykh metodiv ta pidkhodiv do protsesu otsinky innovatsiinoho potentsialu promyslovykh pidpriemstv. Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini, 12 (235), 34–47.

21. Puzyrova, P. V. (2020). Otsinka suchasnoho stanu lidyruyuuchykh pidpriemstv Asotsiatsii «Ukrlehprom» ta reitynh yikh innovatsiinoho potentsialu. Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini, 11(234), 46–57.

22. Puzyrova, P. V. (2020). Kharakterystyka zahalnoho suchasnoho stanu haluzi lehkoi promyslovosti v Ukraini. Ekonomichnyi visnyk universytetu, 47, 97–105.

23. Rodionova, I. V. (2012). Vplyv vnutrishnikh i zovnishnikh faktoriv na riven innovatsiinoho potentsialu pidpriemstv lehkoï promyslovosti. Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli. Ser. : Ekonomichni nauky, 2, 194–197.

24. Sviridova, S. S., Hirenko, A. B. (2018). Stvoren-
nia potentsialu pidpriemstv lehkoï promyslovosti kraini. Ekonomika. Finansy. Pravo, 6(1), 44–48.

25. Tkachenko, V. V., Tkachenko, I. V., Puzyrova, P. V. (2020). Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti upravlin-
nia finansovym potentsialom pidpriemstv v umovakh rynkovoï ekonomiky. Advancing in research and educa-
tion : abstracts of XII International scientific and practi-
cal conference, 126–130.

26. Chubar, M. M. (2012). Problemy ta perspektyvy realizatsii eksportnoho potentsialu pidpriemstv lehkoï promyslovosti. Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy, 2, 267–279.

27. Chubar, M. M. (2014). Eksportnyi potentsi-
al pidpriemstv lehkoï promyslovosti Podilskoho eko-
nomichnoho rehionu za umov SOT: analiz stanu ta vy-
bir shliakhiv pidvyshchennia. Innovatsiina ekonomika,
5, 140–144.

28. Chubar, M. M. (2015). Osoblyvosti monitorynhu eksportnoho potentsialu vitchyznianykh pidpriemstv (na prykladi lehkoï promyslovosti). Visnyk Khmelnytskoho nat-
sionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky, 4(2), 62–65.

29. Shevchuk, L. P., Kopelchuk, V. P., Shevchuk, A. A. (2013). Analiz stanu investytsiinoho potentsialu pid-
priemstv lehkoï promyslovosti y otsinka faktoriv yoho pidvyshchennia. Naukovyi visnyk Chernivetskoho univer-
sytetu. Ekonomika, 650–652, 209–214.

30. Shcherbak, V. Puzyrova, P. (2020). The forecast-
ing the level of development of innovative potential of
textile enterprises. Menedzhment, 2 (32), 65–83.

Дані про автора

Бессонов Руслан Александрович,

аспірант, Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки
e-mail: ruslan.bessonov@icloud.com

Data about the author

Ruslan Bessonov,

PhD student, State Research Institute of Informatiza-
tion and Modeling of Economy
e-mail: ruslan.bessonov@icloud.com

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15623977>

ЧУПРИНА Ю. А., МАТВЕЇВ В. В.,
ШЛАПАК О. Г., ПОЛЗІКОВ М. О.

Багатовимірний вплив етапів життєвого циклу будівельних проєктів на ефективність управління інноваційними стратегіями підприємств–стейкхолдерів

Предметом дослідження є багатовимірний вплив етапів життєвого циклу будівельних проєктів на ефективність управління інноваційними стратегіями підприємств–стейкхолдерів. У дослідженні розглядаються ключові етапи життєвого циклу проєкту – ініціація, планування, реалізація, контроль та завершення – та їхній взаємозв'язок із формуванням та впровадженням інноваційних стратегій. Оцінюється вплив внутрішніх і зовнішніх факторів, що визначають вибір стратегій інноваційного розвитку будівельних підприємств, які виступають стейкхолдерами проєкту. Особлива увага приділяється інтеграції цифрових технологій, використанню новітніх матеріалів, енергоефективних рішень та застосуванню гнучких методологій управління.

Розглядається роль зацікавлених сторін, включаючи інвесторів, девелоперів, підрядників, регуляторні органи та кінцевих користувачів, у впровадженні інновацій. Дослідження спрямоване на визначення ключових механізмів адаптації та ефективного розподілу ресурсів, які сприяють досягненню стійкого розвитку галузі.

Метою дослідження є аналіз впливу етапів життєвого циклу будівельних проєктів на ефективність реалізації інноваційних стратегій підприємств–стейкхолдерів. У дослідженні розглядається, як різні фази проєкту впливають на прийняття стратегічних рішень щодо впровадження новітніх технологій, цифровізації процесів, автоматизації будівельного виробництва та екологічної стійкості. Також мета полягає у визначенні оптимальних моделей управління інноваціями на різних етапах життєвого циклу проєкту, що дозволить підвищити ефективність операційної діяльності, зменшити ризики та забезпечити довготривалий розвиток галузі.

Методологія проведення роботи базується на використанні системного підходу до аналізу життєвого циклу будівельних проєктів у контексті управління інноваціями. У роботі застосовано структурно–логічний аналіз для визначення взаємозв'язку між етапами життєвого циклу проєкту та впливом кожного з них на прийняття стратегічних рішень у сфері інновацій.

Використано метод багатфакторного аналізу, який дозволяє оцінити взаємодію різних чинників, що впливають на інноваційний розвиток підприємств–стейкхолдерів. Зокрема, враховуються економічні, технологічні, організаційні та екологічні аспекти реалізації інноваційних стратегій. Метод порів–

няльного аналізу застосовано для зіставлення різних підходів до управління інноваціями у будівельних проєктах у міжнародному та національному контексті. Це дозволяє визначити кращі практики впровадження інноваційних технологій та оцінити їхню ефективність на різних етапах життєвого циклу.

Моделювання інноваційних стратегій здійснено на основі інтеграції даних про життєвий цикл будівельних проєктів, що дозволяє визначити оптимальні сценарії впровадження новітніх рішень. У дослідженні також застосовано експертне оцінювання, у якому залучено фахівців галузі будівництва, девелопменту та цифрових технологій для визначення ключових бар'єрів та можливостей у реалізації інноваційних підходів. Запропонований методологічний підхід дозволяє сформулювати системне розуміння впливу етапів життєвого циклу будівельних проєктів на ефективність управління інноваціями, що сприятиме розробці стратегічних рішень для підвищення конкурентоспроможності підприємств–стейкхолдерів.

Результати роботи. Дослідження впливу етапів життєвого циклу будівельних проєктів на ефективність управління інноваційними стратегіями підприємств–стейкхолдерів дозволило визначити ключові фактори, що впливають на результативність інноваційного розвитку. Було встановлено, що кожен етап життєвого циклу будівельного проєкту – від концептуального планування до експлуатації – має специфічні виклики та можливості для впровадження інноваційних стратегій. Аналіз показав, що найбільший потенціал для інноваційних рішень припадає на етапи проєктування та будівництва, де цифрові технології (BIM, IoT, штучний інтелект) можуть значно оптимізувати управлінські процеси та знизити витрати. На етапі експлуатації будівель впровадження інтелектуальних систем управління ресурсами та енергоефективних рішень забезпечує довгострокову рентабельність проєктів.

Результати також засвідчили, що підприємства–стейкхолдери, які застосовують адаптивні інноваційні стратегії на всіх етапах життєвого циклу проєкту, мають вищий рівень ефективності та конкурентоспроможності. Важливим є створення інтегрованої системи управління інноваціями, що поєднує фінансові, технологічні та організаційні аспекти для забезпечення стабільного розвитку підприємств у сфері будівництва.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило багатовимірний вплив етапів життєвого циклу будівельних проєктів на ефективність управління інноваційними стратегіями підприємств–стейкхолдерів. Було встановлено, що комплексний підхід до управління інноваціями дозволяє мінімізувати ризики, пов'язані з технологічною та організаційною трансформацією, а також підвищує операційну ефективність підприємств.

Значну роль у цьому процесі відіграє цифровізація, яка сприяє зменшенню витрат і покращенню управлінської прозорості. Використання цифрових платформ, аналітичних систем на основі великих даних та автоматизованих процесів дозволяє не лише контролювати виконання будівельних робіт, а й прогнозувати ефективність майбутніх проєктів. Важливим висновком є те, що стратегічне управління інноваціями має бути гнучким і адаптивним до змін ринкового середовища. Завождження інтегрованих інноваційних рішень на різних етапах життєвого циклу будівельного проєкту дозволяє підвищити конкурентоспроможність підприємств–стейкхолдерів та забезпечити їхню довгострокову стабільність. Результати дослідження можуть бути використані для розробки нових підходів до управління інноваціями у сфері будівельного девелопменту, що сприятиме підвищенню ефективності всієї галузі.

Ключові слова: життєвий цикл проєкту, інноваційні стратегії, будівельний девелопмент, цифровізація, управління ризиками, BIM–технології, операційна ефективність, стейкхолдери.

CHUPRYNA I. A., MATVEYEV V. V.,
SHLAPAK O. H., POLZIKOV M. O.

Multidimensional impact of construction project lifecycle stages on the efficiency of managing innovation strategies of stakeholder enterprises

The subject of the study is the multidimensional impact of construction project lifecycle stages on the efficiency of managing innovation strategies of stakeholder enterprises. The research examines

key stages of the project lifecycle—initiation, planning, execution, monitoring, and completion—and their interrelation with the formation and implementation of innovation strategies. The study assesses the influence of internal and external factors that determine the choice of innovation development strategies for construction enterprises acting as project stakeholders. Special attention is given to the integration of digital technologies, the use of advanced materials, energy-efficient solutions, and the application of flexible management methodologies.

The role of stakeholders, including investors, developers, contractors, regulatory bodies, and end-users, in the implementation of innovations is also analyzed. The research aims to identify key adaptation mechanisms and effective resource allocation strategies that contribute to the sustainable development of the industry.

The aim of the study is to analyze the impact of construction project lifecycle stages on the efficiency of implementing innovation strategies in stakeholder enterprises. The research examines how different project phases influence strategic decision-making regarding the adoption of new technologies, process digitalization, construction automation, and environmental sustainability. Additionally, the goal is to identify optimal innovation management models at various stages of the project lifecycle, which will enhance operational efficiency, mitigate risks, and ensure the long-term development of the industry.

The research methodology is based on the systematic approach to analyzing the lifecycle of construction projects in the context of innovation management. The study employs structural-logical analysis to determine the interconnections between different project lifecycle stages and their impact on strategic decision-making in the field of innovation.

A multifactor analysis method has been applied to evaluate the interaction of various factors influencing the innovation development of stakeholder enterprises. Specifically, economic, technological, organizational, and environmental aspects of implementing innovation strategies are considered. The comparative analysis method is used to compare different approaches to innovation management in construction projects at both national and international levels. This helps identify best practices for implementing innovative technologies and assess their effectiveness across various lifecycle stages.

Modeling of innovation strategies is carried out based on data integration regarding the construction project lifecycle, enabling the identification of optimal scenarios for implementing advanced solutions. The study also utilizes expert evaluation, engaging specialists from the fields of construction, development, and digital technologies to identify key barriers and opportunities in adopting innovative approaches.

The proposed methodological approach provides a systematic understanding of the impact of construction project lifecycle stages on the effectiveness of innovation management, contributing to the development of strategic solutions for enhancing the competitiveness of stakeholder enterprises.

Research Results. The study of the impact of construction project lifecycle stages on the effectiveness of managing innovation strategies in stakeholder enterprises has identified key factors influencing the success of innovation development. It was established that each stage of the construction project lifecycle—from conceptual planning to operation—presents unique challenges and opportunities for implementing innovation strategies.

The analysis revealed that the greatest potential for innovation solutions lies in the design and construction phases, where digital technologies such as Building Information Modeling (BIM), the Internet of Things (IoT), and artificial intelligence (AI) can significantly optimize management processes and reduce costs. During the operational phase, the implementation of intelligent resource management systems and energy-efficient solutions ensures the long-term profitability of projects.

The results also demonstrated that stakeholder enterprises that adopt adaptive innovation strategies across all stages of the project lifecycle achieve higher efficiency and competitiveness. A key finding is the necessity of creating an integrated innovation management system that combines financial, technological, and organizational aspects to ensure sustainable development of enterprises in the construction industry.

Conclusions. The conducted research has confirmed the multidimensional impact of construction project lifecycle stages on the effectiveness of managing innovation strategies in stakeholder

enterprises. It has been established that a comprehensive approach to innovation management allows for minimizing risks associated with technological and organizational transformation while also enhancing the operational efficiency of enterprises.

Digitalization plays a crucial role in this process by reducing costs and improving managerial transparency. The use of digital platforms, big data analytics, and automated processes not only ensures better control over construction activities but also enables forecasting the efficiency of future projects.

A key conclusion is that strategic innovation management must be flexible and adaptive to the changing market environment. The implementation of integrated innovation solutions across different stages of the construction project lifecycle helps enhance the competitiveness of stakeholder enterprises and ensures their long-term stability.

The research findings can be utilized in the development of new approaches to innovation management in construction development, contributing to greater industry efficiency and sustainable growth.

Keywords: *project lifecycle, innovation strategies, construction development, digitalization, risk management, BIM technologies, operational efficiency, stakeholders.*

Постановка проблеми. Життєвий цикл будівельного проекту є складним та багатофакторним процесом, що включає кілька етапів: ініціацію, планування, проектування, будівництво, експлуатацію та утилізацію. На кожному з цих етапів реалізуються стратегічні управлінські рішення, що впливають на ефективність інноваційної діяльності підприємств–стейкхолдерів. Управління інноваційними стратегіями в будівельних проєктах є ключовим аспектом забезпечення конкурентоспроможності, технологічної модернізації та сталого розвитку галузі. Сучасні будівельні підприємства–стейкхолдери (забудовники, підрядники, постачальники матеріалів, державні органи, фінансові установи) стикаються з численними викликами, серед яких технологічні ризики, регуляторні обмеження, інвестиційна нестабільність та необхідність цифрової трансформації. Недостатній рівень інтеграції інновацій у процес управління будівельними проєктами може призвести до підвищення витрат, затримок у реалізації проєктів та зниження їхньої ефективності.

Ключовим завданням є визначення оптимальних стратегій інноваційного управління, які дозволять мінімізувати ризики, забезпечити гнучкість процесів та ефективно використовувати ресурси. Важливою проблемою є також розробка механізмів адаптації управлінських рішень до динамічних змін ринку, регуляторних вимог та технологічних трендів. Таким чином, актуальним є комплексне дослідження багатовимірного впливу етапів життєвого циклу будівельних проєктів на ефективність управління інноваційними стратегіями підприємств–стейкхолдерів. Вивчення цієї проблеми дозволить сформулювати науково обґрунтовані під-

ходи до стратегічного планування інноваційної діяльності в будівельній сфері.

Аналіз досліджень і публікацій проблеми.

Тема впливу життєвого циклу будівельних проєктів на ефективність управління інноваційними стратегіями підприємств–стейкхолдерів досліджується у багатьох наукових працях. Окремі дослідники розглядають етапи життєвого циклу як ключові точки прийняття рішень, що визначають ефективність використання інноваційних технологій та управлінських підходів у будівництві.

Згідно з підходом Чесбро (H. Chesbrough) та його концепцією відкритих інновацій, управління інноваціями має базуватися на гнучкій взаємодії між підприємствами–стейкхолдерами, інтеграції новітніх технологій та адаптації до змін ринкового середовища. Водночас, Тідд та Бессант (Tidd & Bessant) наголошують на необхідності впровадження системного підходу до інноваційного менеджменту, що враховує цикл адаптації підприємств до технологічних змін та ринкових викликів.

Дослідження Гончаренка та Василенко підтверджують, що найбільший вплив на ефективність будівельних проєктів мають етапи планування та будівництва, оскільки саме в цей період приймаються ключові управлінські рішення щодо ресурсного забезпечення, вибору технологічних рішень та фінансового планування. Однак у роботах Демченка та Морозової підкреслюється значення етапу експлуатації, оскільки якість реалізації проєкту та його інноваційна складова впливають на довгострокову ефективність будівельних об'єктів. Важливим аспектом є дослідження цифрової трансформації будівельної галузі, зокрема впровадження BIM–технологій,

інтернету речей (IoT), штучного інтелекту та автоматизованих систем управління. Наукові роботи підтверджують, що застосування цифрових технологій дозволяє підвищити точність прогнозування ризиків, оптимізувати управління ресурсами та покращити комунікацію між учасниками будівельного процесу.

Однак, науковці також наголошують на існуючій бар'єрі для впровадження інновацій. Серед них — висока вартість впровадження нових технологій, недостатня цифрова грамотність персоналу та регуляторні обмеження. Дослідження показують, що державна підтримка та інтеграція підприємств у міжнародні інноваційні кластери є ефективними інструментами для подолання цих перешкод. Отже, сучасні наукові дослідження підтверджують, що інноваційні стратегії в будівельних проєктах мають бути адаптивними до особливостей кожного етапу життєвого циклу, а їх ефективність залежить від правильного управління технологічними, фінансовими та організаційними ресурсами. Подальші дослідження повинні зосереджуватися на оптимізації механізмів інтеграції інновацій у стратегічне планування будівельних підприємств, що дозволить сформулювати ефективні моделі управління в умовах динамічних ринкових змін.

Виклад основного матеріалу. Життєвий цикл будівельного проєкту охоплює кілька ключових етапів — ініціація, планування, будівництво, експлуатація та утилізація. Кожна стадія передбачає ухвалення стратегічних управлінських рішень, які впливають на ефективність використання інноваційних технологій, оптимізацію ресурсів та підвищення конкурентоспроможності підприємств–стейкхолдерів [1].

Етап ініціації визначає основні концепції майбутнього проєкту, його фінансово–економічну доцільність та стратегічне обґрунтування. На цьому етапі важливо впроваджувати інноваційні підходи до аналітики ринку, фінансового прогнозування та залучення інвестицій. Використання Big Data, штучного інтелекту та цифрового моделювання дозволяє значно підвищити точність оцінки ризиків та прогнозування ефективності проєкту.

Планування є критичним для інтеграції інновацій, оскільки саме в цей період розробляються детальні проєктні рішення, розраховуються ресурси та визначаються технології. Використання BIM (Building Information Modeling), цифрових

платформ управління ресурсами та автоматизованих систем контролю дозволяє значно скоротити витрати та покращити координацію між учасниками будівельного процесу.

Будівництво є найбільш капіталомістким етапом, де інновації сприяють оптимізації витрат, підвищенню безпеки та ефективності робіт. Використання автоматизованих будівельних машин, роботизованих технологій, 3D–друку будівельних елементів, енергоефективних матеріалів та IoT–рішень забезпечує зменшення відходів, підвищення якості та швидкості виконання робіт.

Експлуатація — це фаза, що триває найдовше і передбачає підтримку об'єкта в належному стані, забезпечення його енергоефективності та технічного обслуговування. Інновації на цьому етапі включають автоматизовані системи управління будівлями (BMS), моніторинг енергоспоживання, предиктивну аналітику та «розумні» сенсорні системи. Впровадження таких технологій дозволяє знизити експлуатаційні витрати та продовжити термін служби об'єкта [4].

Утилізація та реконструкція є завершальним етапом, на якому важливо використовувати екологічно чисті методи демонтажу, повторне використання матеріалів та інтеграцію принципів «зеленого будівництва». Використання інновацій у сфері переробки будівельних відходів сприяє зменшенню негативного впливу на довкілля та підвищенню економічної ефективності ресурсозбереження. У таблиці 1 представлено взаємозв'язок між етапами життєвого циклу будівельного проєкту та інноваційними рішеннями, що впроваджуються на кожній стадії. Аналіз цих аспектів дозволяє визначити ключові технологічні підходи та їхній вплив на ефективність управління інноваційними стратегіями підприємств–стейкхолдерів. Зокрема, на стадіях ініціації та планування акцент робиться на цифрових технологіях для прогнозування ризиків та оптимізації проєктних рішень, тоді як у процесі будівництва впроваджуються автоматизовані системи, спрямовані на підвищення продуктивності та зменшення ресурсних витрат [2]. На етапах експлуатації та утилізації основну роль відіграють технології моніторингу, енергоефективності та екологічного будівництва, що забезпечують довгострокову сталість та зменшення негативного впливу на довкілля.

В такому разі, ефективність управління інноваційними стратегіями підприємств–стейкхолдерів

Таблиця 1. Вплив етапів життєвого циклу будівельного проєкту на впровадження інноваційних стратегій

Етап життєвого циклу	Ключові інноваційні рішення	Очікувані результати
Ініціація	Big Data, штучний інтелект, цифрове моделювання	Покращення аналізу ринку, точне прогнозування ризиків та інвестиційної привабливості
Планування	BIM, автоматизовані системи управління, цифрові платформи	Скорочення витрат, ефективна координація ресурсів, зменшення проєктних помилок
Будівництво	Роботизовані системи, 3D-друк, IoT, енергоефективні матеріали	Оптимізація процесів, зменшення відходів, підвищення якості будівництва
Експлуатація	BMS, розумні сенсори, енергоефективні технології, аналітика даних	Зниження експлуатаційних витрат, підвищення комфорту та безпеки
Утилізація	Переробка матеріалів, «зелене» будівництво, екологічні технології	Мінімізація екологічного впливу, повторне використання ресурсів

Джерело: розроблено автором на основі [2]

значною мірою залежить від етапу життєвого циклу проєкту. Інтеграція новітніх технологій дозволяє мінімізувати витрати, покращити якість, скоротити терміни реалізації проєкту та підвищити конкурентоспроможність будівельних підприємств.

У розгляді сучасних умовах динамічного розвитку ринкових відносин та інтенсифікації технологічних змін організаційні трансформації стають невід'ємним елементом управлінської стратегії компаній. Забезпечення ефективного керування цими трансформаціями вимагає створення чіткої моделі управління, яка дозволяє не лише адаптувати підприємства до змін зовнішнього середовища, а й формувати стійкі конкурентні переваги [3].

Концептуально-структурна модель керування організаційними трансформаціями є системним підходом до управління змінами, що включає поетапний процес переходу від поточного стану до бажаного рівня розвитку підприємства. Вона охоплює кілька ключових фаз, серед яких виділяється і-та фаза змін, яка забезпечує перехід організації на новий рівень ефективності, знижуючи ризики невизначеності та опору серед персоналу. На етапі і-тої фази змін формується стратегічний механізм впровадження нововведень, який базується на аналізі поточного стану підприємства, визначенні ключових проблем та розробці рішень для їх усунення. Важливою складовою моделі є адаптивність управлінських процесів, що дозволяє гнучко реагувати на виклики ринку та підвищувати стійкість підприємства до змін [10].

Для кількісної оцінки ефективності трансформаційних змін можна використовувати функцію загального рівня адаптивності організації:

$$A_t = \frac{\sum_{i=0}^n (W_i \times R_i)}{1 + e^{-k(X - X_0)}}, \quad (1)$$

де: A_t – рівень адаптивності підприємства,
 W_i – вагові коефіцієнти ключових факторів,
 R_i – значення факторів стійкості та адаптації,
 k – коефіцієнт чутливості до змін,
 X – рівень змінного ринкового середовища,
 X_0 – порогове значення стійкості до змін.

Згідно з рисунком 1, основними компонентами моделі є інституційне середовище, організаційна структура, технологічна база та людський капітал. Кожен із цих елементів має визначальний вплив на ефективність впровадження змін та реалізацію стратегічних цілей компанії. Однією з ключових характеристик і-тої фази змін є її багатовимірність, що передбачає одночасне керування змінами на рівні структури підприємства, технологічних процесів, корпоративної культури та взаємодії із зовнішнім середовищем. Це забезпечує комплексний підхід до трансформацій та сприяє підвищенню стійкості компанії до змінних ринкових умов.

Додатково, оцінка ефективності організаційних змін може бути здійснена на основі коефіцієнта продуктивності управлінських рішень:

$$P_m = \frac{C_u \times T_r}{\lambda + \sum_{j=0}^m (F_j \times D_j)}, \quad (2)$$

де: P_m – продуктивність управлінських рішень,
 C_u – ефективність координації управлінських процесів,

T_r – час реалізації трансформаційних заходів,
 λ – коефіцієнт стійкості організаційної структури,
 F_j – фактори зовнішнього впливу,
 D_j – рівень залежності організації від змін у середовищі.

Таким чином, концептуально-структурна модель управління організаційними трансформаціями дозволяє формалізувати процес адаптації підприємств до змін ринкового середовища. Вона забезпечує ефективне планування змін, їх оцінку та коригування відповідно до поточних викликів і можливостей. Застосування кількісних методів оцінки трансформацій сприяє підвищенню стійкості підприємств та формуванню їх довгострокових конкурентних переваг. На практиці успішна реалізація і-тої фази змін передбачає використання кількісних та якісних індикаторів оцінки ефективності процесу трансформації, що дозволяє контролювати виконання стратегії змін та мінімізувати відхилення від запланованих цілей. Важливим інструментом оцінки є аналіз фінансових показників, рівня продуктивності, залученості персоналу та адаптації до інновацій [8].

Таким чином, концептуально-структурна модель керування організаційними трансформаціями дозволяє впроваджувати системні зміни, що сприяють стабільному розвитку підприємства в довгостроковій перспективі. Вона забезпечує гнучкість управління, ефективне використання

ресурсів та підвищення конкурентоспроможності за рахунок комплексного підходу до змін та адаптації підприємства до нових умов функціонування.

Аналіз цієї моделі управління організаційними змінами через призму синергетичної концепції дозволяє виявити три основні канали розвитку системи, кожен із яких визначає особливості самоорганізації, використання ресурсів та стабільності організаційного порядку [11].

Перший канал характеризується відсутністю повноцінної самоорганізації або її контрольованим проявом у вузьких межах. У цьому випадку ресурси витрачаються лише на компенсацію невідповідності системи, без створення умов для її довгострокового розвитку чи адаптації. Така модель є стабільною, але не гнучкою, оскільки підприємство зберігає свою структуру, уникаючи глибоких трансформацій, що може призвести до стагнації в умовах змінного ринкового середовища. Другий канал функціонує на основі швидкої, але короткочасної дисипації (розсіювання ресурсів), що сприяє тимчасовій самоорганізації. У таких умовах організація стає автономною, витрачаючи ресурси не лише на відновлення рівноваги, але й на під-

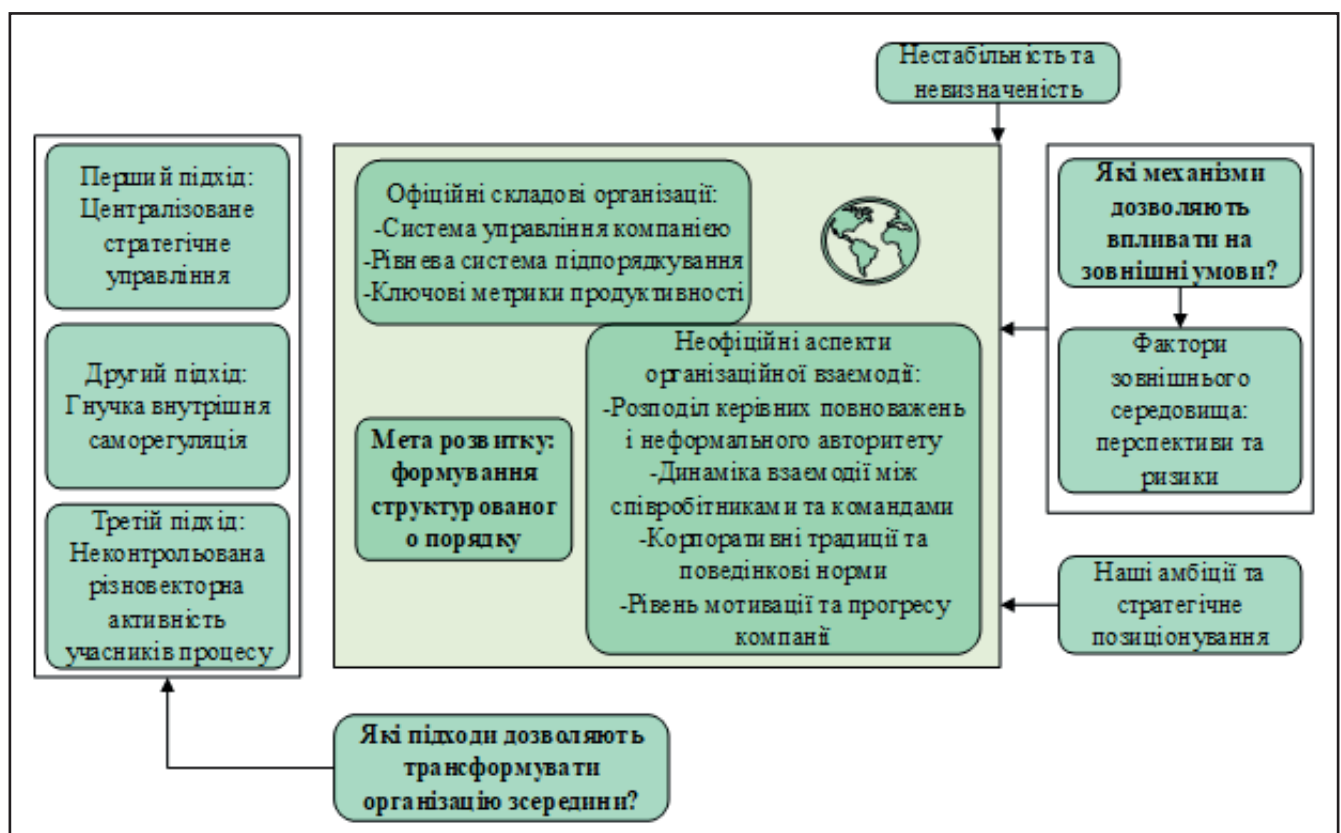

Рисунок 1. Концептуально-структурна модель керування організаційними трансформаціями (і-та фаза змін)

Джерело: розроблено автором на основі [11]

тримку нестійкої структурної адаптації. Такий підхід може забезпечити гнучкість, але вимагає значних витрат і не гарантує довготривалого стабільного розвитку. Третій, біфуркаційний (мутаційний) канал, передбачає повільну дисипацію, що супроводжується розширенням меж системи, відкритістю до зовнішніх впливів та умовною сталістю самоорганізаційних процесів. Це створює передумови для нестійкої рівноваги, коли ресурси спрямовуються на досягнення якісного прориву в організації. Така модель забезпечує можливість стрибкоподібного переходу на новий рівень розвитку, що дозволяє компанії сформувати стійку конкурентну перевагу через глибокі організаційні зміни та модернізацію [5]. Дані, наведені в таблиці 2, демонструють, що кожен канал самоорганізації має різний рівень стабільності, гнучкості та ефективності управління ресурсами. Вибір певного підходу до самоорганізації залежить від стратегічних цілей компанії та її здатності адаптуватися до зовнішніх викликів.

Неврівноваженість складних систем передбачає необхідність мінімального рівня самоорганізації, який підтримує їхню функціональність у формі динамічної рівноваги. Самоорганізація, з одного боку, видозмінює горизонтальні зв'язки, пристосовуючи їх до нових умов, а з іншого — зберігає структурну стабільність організації.

Перший нормативний канал відіграє роль прискорювача самоорганізаційних процесів, особливо в разі неефективного управління, помилок у прийнятті рішень або конфлікту інтересів між керуючою та керованою підсистемами. Важливо усвідомлювати, що керуюча підсистема виступає

носієм нормативних стандартів, тоді як керована — джерелом системних змін і мутацій, які сприяють адаптації компанії до зовнішніх викликів [6].

Однак, незалежно від складності цього каналу, його вплив обмежується тільки інформаційними ресурсами, які є однією з трьох ключових складових самоорганізації поряд із матеріальними та енергетичними ресурсами. Формалізація процесу самоорганізації з урахуванням ресурсного потенціалу може бути виражена наступною узагальненою залежністю:

$$S_o = \frac{I + \lambda M^{\beta}}{(E + \delta)^{\alpha}}, \quad (3)$$

де: S_o — рівень самоорганізації системи,
 I — обсяг інформаційних ресурсів,
 M — рівень залучення матеріальних ресурсів,
 E — рівень енергетичних витрат на підтримку адаптації,

$\lambda, \alpha, \beta, \delta$ — коефіцієнти регулювання залежності між складовими процесу самоорганізації.

Ще одним важливим показником є швидкість адаптації організації, яка залежить від рівня стійкості внутрішніх структур і здатності до швидкого реагування на зовнішні фактори. Ця взаємодія визначається рівнянням:

$$As = \frac{\sum_{i=0}^n W_i R_i}{T_r + \epsilon}, \quad (4)$$

де: As — швидкість адаптації системи,
 W_i — ваговий коефіцієнт фактора i ,
 R_i — зміна рівня ресурсного потенціалу підприємства,
 T_r — час реакції організації на зміну зовнішніх умов,

Таблиця 2. Характеристика основних каналів самоорганізації в управлінні організаційними змінами

Канал самоорганізації	Основні характеристики	Використання ресурсів	Очікувані наслідки
Перший канал (відсутність самоорганізації)	Обмежена або повністю відсутня здатність до самоорганізації. Витрати ресурсів спрямовані лише на компенсацію неуврівноваженості.	Витрачання ресурсів без створення нових можливостей для розвитку.	Стабільність без гнучкості, що призводить до стагнації у змінному середовищі.
Другий канал (тимчасова самоорганізація)	Швидка, але короткочасна дисипація ресурсів, що сприяє тимчасовій автономії.	Висока інтенсивність витрат, спрямованих на підтримку нестійкої адаптації.	Гнучкість у короткостроковій перспективі, але ризик нестабільного розвитку.
Третій канал (біфуркаційний, мутаційний)	Повільна дисипація ресурсів, відкритість системи, формування нових структур.	Інвестиції у стратегічні зміни, що сприяють якісному прориву.	Можливість стрибкоподібного переходу на новий рівень організації та конкурентних переваг.

Джерело: розроблено автором на основі [5]

Рисунок 2. Типи динаміки самоорганізаційних процесів

Джерело: розроблено автором на основі [12]

γ, ϵ – параметри чутливості до змін.

Таким чином, керування організаційними змінами базується на гармонізації процесів самоорганізації та використанні ресурсного потенціалу компанії. Грамотне поєднання інформаційних, матеріальних та енергетичних ресурсів дозволяє створити ефективну адаптивну систему, здатну до довготривалого розвитку в умовах нестабільності ринку [12].

Управління внутрішньосистемними та міжсистемними потоками ресурсів здійснюється через тимчасові горизонтальні структури, які виникають не внаслідок централізованого управлінського задуму, а є природним наслідком організаційної мутації. Такі структури є нестійкими, оскільки формуються в результаті динамічної взаємодії між групами та змінюються залежно від внутрішніх та зовнішніх умов. Процеси самоорганізації можуть мати різні форми протікання, що дозволяє виділити три основні види самоорганізації, як представлено на рисунку 2. Кожен із них відображає специфіку адаптаційних механізмів організації, які визначають рівень її гнучкості, стійкості та ефективності у довгостроковій перспективі.

Успішна інтеграція інновацій у будівельні проекти залежить від низки ключових факторів, що впливають на ефективність реалізації на кожному етапі життєвого циклу. Ці фактори можна поділити на технологічні, фінансові, регуляторні та управлінські, кожен з яких відіграє важливу роль у стратегічному розвитку підприємств–стейкхолдерів.

Технологічні фактори визначають рівень застосування сучасних технологій та інноваційних рішень у будівництві. Це включає цифрові моделі управління (BIM), автоматизовані системи контролю якості, використання енергоефективних матеріалів та впровадження «зелених» технологій. Також важливим є впровадження інтернету речей (IoT), штучного інтелекту (AI) та автоматизованих будівельних процесів для підвищення продуктивності. Фінансові чинники визначають можливість інвестування в інноваційні рішення та впровадження сучасних технологій. Джерела фінансування, такі як державні програми підтримки, гранти, кредити та приватні інвестиції, є критично важливими для впровадження інновацій. Також на цьому етапі важливими є оптимізація бюджетів проекту, контроль витрат та ефективне управління фінансовими потоками [7].

Регуляторні фактори охоплюють державну політику у сфері будівництва, екологічні стандарти, норми безпеки та ліцензування. Важливим є дотримання будівельних стандартів та адаптація проекту до сучасних вимог, що дозволяє мінімізувати юридичні ризики та підвищити ефективність проекту.

Управлінські чинники стосуються координації всіх етапів будівництва, ефективної взаємодії між стейкхолдерами, контролю процесів та ризик-менеджменту. Впровадження систем управління ризиками, використання аналітики даних для прогнозування проблем та оптимізації ланцюга постачання є важливими елементами для

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

забезпечення успішної реалізації будівельного проекту. Врахування всіх ключових факторів дозволяє інтегрувати інновації на кожному етапі життєвого циклу будівельного проекту, сприяючи підвищенню ефективності управління та довгостроковій конкурентоспроможності підприємств-стейкхолдерів [10]. Як показано у таблиці

3, ключові аспекти включають технологічні, фінансові, регуляторні та управлінські чинники.

Таким чином, успішна інтеграція інновацій на різних етапах будівельного проекту залежить від комплексного підходу до впровадження нових технологій, фінансової підтримки, дотримання регуляторних норм та ефективного управлін-

Таблиця 3. Основні фактори, що впливають на успішність інтеграції інновацій на різних етапах життєвого циклу будівельного проекту

Етап життєвого циклу	Технологічні фактори	Фінансові фактори	Регуляторні фактори	Управлінські фактори
Ініціація	Використання цифрових платформ для аналізу ринку	Доступ до інвестиційних фондів, грантів	Дотримання нормативної документації	Формування стратегії управління проектом
Планування	Впровадження BIM-моделювання	Оптимізація бюджету, розподіл фінансування	Дотримання екологічних стандартів	Розподіл ролей і відповідальності між учасниками проекту
Будівництво	Автоматизовані будівельні процеси, IoT, 3D-друк	Контроль витрат, мінімізація фінансових ризиків	Ліцензування, дотримання стандартів безпеки	Координація між підрядниками та постачальниками
Експлуатація	Системи моніторингу стану будівель (BMS)	Управління операційними витратами	Виконання технічних норм обслуговування	Контроль якості експлуатації
Утилізація	Екологічні технології демонтажу	Оцінка вартості утилізації матеріалів	Дотримання норм утилізації відходів	Планування повторного використання матеріалів

Джерело: розроблено автором на основі [10]

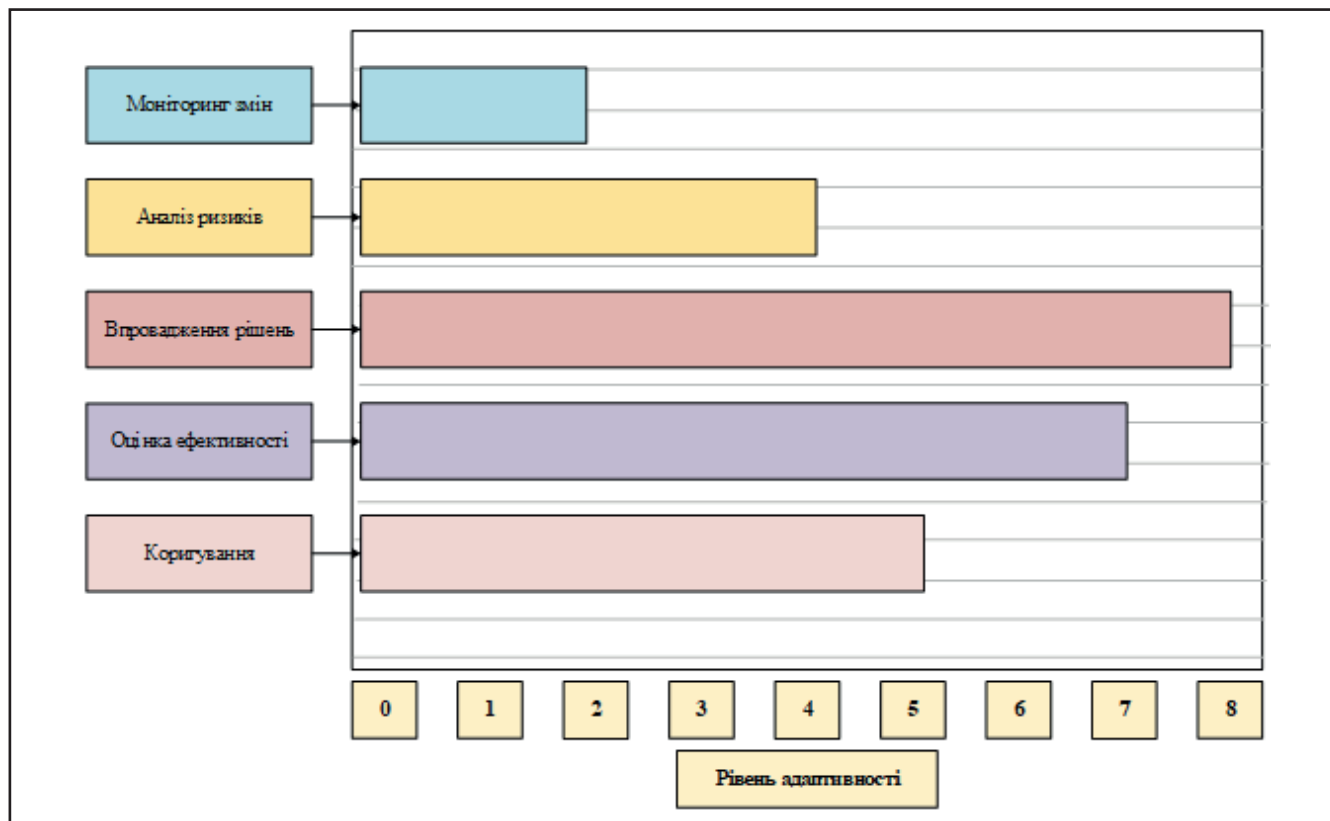

Рисунок 3. Механізм адаптивного керування змінами

Джерело: розроблено автором на основі [13]

ня. Оптимізація цих процесів сприяє підвищенню продуктивності, зниженню витрат та забезпеченню сталого розвитку будівельної галузі [9].

Адаптивне керування змінами є ключовим інструментом для забезпечення стійкого розвитку організацій у динамічному ринковому середовищі. Це процес, що передбачає гнучке управління трансформаціями через систему зворотного зв'язку, постійний моніторинг зовнішніх та внутрішніх факторів і застосування аналітичних методів для прийняття ефективних рішень. Основним завданням механізму адаптивного управління є забезпечення балансу між необхідністю змін і стабільністю функціонування компанії. Його реалізація передбачає поетапне проходження таких етапів: аналіз середовища, ідентифікація змін, розробка стратегій адаптації, впровадження змін та оцінка їх результативності. Головний акцент робиться на швидкість реагування та ефективність трансформацій, що дозволяє організації підтримувати конкурентоспроможність.

Згідно з рисунком 3, до основних компонентів цього механізму належать аналітична база, стратегічні моделі прийняття рішень, технологічні інструменти моніторингу та управління ризиками. Аналітична база формується на основі даних про поточний стан організації та тенденції ринку, що дозволяє прогнозувати потенційні загрози та можливості. Стратегічні моделі визначають найбільш ефективні сценарії адаптації, що відповідають поставленим бізнес-цілям [13].

Важливу роль відіграє технологічна складова, яка включає цифрові системи моніторингу, бізнес-аналітику, штучний інтелект та автоматизовані платформи управління змінами. Використання таких технологій забезпечує точність прогнозів та прискорює ухвалення рішень. Ще одним критично важливим елементом є управління ризиками, що передбачає визначення можливих загроз, оцінку їх впливу та розробку заходів з мінімізації негативних наслідків. Запровадження механізмів раннього попередження дозволяє компаніям швидко реагувати на зміни та уникати кризових ситуацій.

Висновок

Дослідження багатовимірного впливу етапів життєвого циклу будівельних проєктів на ефективність управління інноваційними стратегіями підприємств-стейкхолдерів дозволило вияви-

ти ключові закономірності взаємодії між процесами реалізації будівництва, інноваційними підходами та стратегічним розвитком компаній. Кожен етап життєвого циклу будівельного проєкту формує унікальні виклики та можливості для впровадження інноваційних рішень, що впливає на кінцеву ефективність проєкту та конкурентоспроможність підприємств-учасників.

На етапі ініціації будівельного проєкту визначаються основні стратегічні орієнтири, оцінюються інвестиційні ризики та приймаються рішення щодо доцільності впровадження інновацій. Використання аналітичних платформ, штучного інтелекту та великих даних дозволяє підвищити точність прогнозування витрат та очікуваних результатів. На цьому етапі критично важливим є формування гнучких бізнес-моделей, які дозволяють підприємствам-стейкхолдерам швидко адаптуватися до змін ринкових умов.

Етап планування є визначальним для впровадження технологічних інновацій, таких як BIM-моделювання, автоматизовані системи управління ресурсами та проєктами, що дозволяє підвищити точність розрахунків, мінімізувати витрати та оптимізувати процеси будівництва. Успішність реалізації інноваційних стратегій на цьому етапі значною мірою залежить від ефективності комунікації між учасниками проєкту, управління ризиками та якості нормативно-правового регулювання.

Процес будівництва є найбільш капіталомісткою фазою, де ключову роль відіграють інноваційні будівельні матеріали, автоматизовані системи контролю якості, використання робототехніки та Інтернету речей (IoT). Впровадження цифрових технологій дозволяє оптимізувати логістичні процеси, скоротити час виконання робіт та підвищити ефективність використання ресурсів. Успішне управління інноваціями на цьому етапі вимагає комплексного підходу до координації між підрядниками, постачальниками та інвесторами.

Фаза експлуатації будівельного об'єкта визначає довгострокову ефективність використання впроваджених технологій. Застосування розумних систем керування будівлями (BMS), предиктивного обслуговування, енергоефективних рішень та IoT-датчиків дозволяє суттєво знизити експлуатаційні витрати та покращити комфорт користувачів. Інновації в експлуатаційній фазі також сприяють екологічній сталійності та ефективному управлінню енергетичними ресурсами. На етапі утиліза-

ції будівельних конструкцій важливою є інтеграція технологій повторного використання матеріалів, екологічного будівництва та переробки будівельних відходів. Використання циркулярної економіки дозволяє зменшити негативний вплив на довкілля та підвищити рентабельність будівельних проєктів у довгостроковій перспективі.

Таким чином, управління інноваційними стратегіями підприємств-стейкхолдерів у будівельних проєктах є багатовимірним процесом, що охоплює всі етапи життєвого циклу. Ефективність цього процесу залежить від рівня технологічної зрілості компаній, доступу до фінансових ресурсів, державної підтримки, якості управлінських рішень та нормативно-правової бази. Використання цифрових технологій, автоматизованих систем управління, штучного інтелекту та IoT сприяє підвищенню продуктивності, оптимізації ресурсів та забезпеченню сталого розвитку будівельної галузі.

Комплексний підхід до впровадження інноваційних стратегій у будівельні проєкти забезпечує не лише економічну вигоду для підприємств-стейкхолдерів, але й сприяє формуванню екологічно сталого будівельного сектору, підвищенню якості житлових і комерційних об'єктів та розвитку сучасної міської інфраструктури. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на оптимізацію механізмів управління інноваціями та розробку стратегій фінансування будівельних проєктів у цифрову епоху.

Список використаних джерел:

1. Roman, Akselrod; Andrii, Shpakov; Galyna, Ryzhakova; Honcharenko, Tetyana; Iurii, Chupryna; Hanna, Shpakova (2022) Integration of Data Flows of the Construction Project Life Cycle to Create a Digital Enterprise Based on Building Information Modeling International Journal of Emerging Technology and Advanced Engineering Volume 12, Issue 01 pp.40–50.
2. Tatum, C. B. Construction Innovation: Managing Change and Technological Development. New York: McGraw-Hill, 2018. — p. 205–389.
3. Winch, G. Managing Construction Projects: An Information Processing Approach. 2nd ed. Oxford: Wiley-Blackwell, 2010. — p. 125–342.
4. Андрієнко Л. М. Життєвий цикл будівельних проєктів: моделі управління та стратегічне планування. Київ: Наукова думка, 2021. — с. 112–189.
5. Білоус О. В. Інноваційні стратегії управління на різних етапах життєвого циклу будівельних проєктів. Львів: Видавництво ЛНУ, 2020. — с. 88–157.

6. Гончаренко Л. В. Фази будівельного проєкту та їхній вплив на ефективність управління інноваціями. Харків: Видавництво ХНЕУ, 2019. — с. 105–176.

7. Захарченко І. М. Життєвий цикл будівельних підприємств та адаптивні стратегії управління в умовах інноваційного розвитку. Дніпро: Університет ДФС України, 2021. — с. 72–148.

8. Коваленко С. А. Механізми стратегічного управління будівельними компаніями з урахуванням етапів життєвого циклу проєктів. Київ: Економічна правда, 2018. — с. 89–164.

9. Кучеренко Л. О. Інноваційні підходи до управління будівельними проєктами: аналіз життєвого циклу. Одеса: Одеський національний економічний університет, 2022. — с. 107–195.

10. Мельник І. Г., Петренко І. В. Оптимізація управлінських рішень на кожному етапі життєвого циклу будівельного проєкту. Вінниця: ВНТУ, 2021. — с. 65–143.

11. Олійник М. С., Тимченко Л. О. Інноваційні технології в управлінні життєвим циклом будівельних об'єктів. Київ: ХНЕУ, 2019. — с. 79–168.

12. Сидоренко В. П., Дяченко О. І. Інформаційні технології та цифрові рішення для управління життєвим циклом будівельних проєктів. Харків: ХНУРЕ, 2020. — с. 95–178.

13. Чуприна Ю. А. Методологія інтеграції потенціалу стейкхолдерів до складу будівельного кластеру // «Формування ринкових відносин в Україні» // 2019. — № 2 (213). — с. 81–87 https://dndiime.org/wp-content/uploads/2019/07/2_2019.pdf

References:

1. Roman, Akselrod; Andrii, Shpakov; Galyna, Ryzhakova; Honcharenko, Tetyana; Iurii, Chupryna; Hanna, Shpakova (2022) Integration of Data Flows of the Construction Project Life Cycle to Create a Digital Enterprise Based on Building Information Modeling International Journal of Emerging Technology and Advanced Engineering Volume 12, Issue 01 pp.40–50.
2. Tatum, C. B. Construction Innovation: Managing Change and Technological Development. New York: McGraw-Hill, 2018. — p. 205–389.
3. Winch, G. Managing Construction Projects: An Information Processing Approach. 2nd ed. Oxford: Wiley-Blackwell, 2010. — p. 125–342.
4. Andriyenko L. M. Zhyttyevyy tsykl budivel'nykh proyektiv: modeli upravlinnya ta stratehichne planuvannya. Kyiv: Naukova dumka, 2021. — s. 112–189.
5. Bilous O. V. Innovatsiyni stratehiyi upravlinnya na riznykh etapakh zhyttyevoho tsyклу budivel'nykh proyektiv. L'viv: Vydavnytstvo LNU, 2020. — s. 88–157.

6. Honcharenko L. V. Fazy budivel'noho projektu ta yikhniy vplyv na efektyvnist' upravlinnya innovatsiyamy. Kharkiv: Vydavnytstvo KhNEU, 2019. — s. 105–176.

7. Zakharchenko I. M. Zhyttyevyy tsykl budivel'nykh pidpryyemstv ta adaptivni stratehiyi upravlinnya v umovakh innovatsiyonoho rozvytku. Dnipro: Universytet DFS Ukrainy, 2021. — s. 72–148.

8. Kovalenko S. A. Mekhanizmy stratehichnoho upravlinnya budivel'nymy kompaniyamy z urakhuvannyam etapiv zhyttyevoho tsyklu projektiv. Kyiv: Ekonomichna pravda, 2018. — s. 89–164.

9. Kucherenko L. O. Innovatsiyni pidkhody do upravlinnya budivel'nymy proyektamy: analiz zhyttyevoho tsyklu. Odesa: Odes'kyy natsional'nyy ekonomichnyy universytet, 2022. — s. 107–195.

10. Mel'nyk I. H., Petrenko I. V. Optyimizatsiya upravlin's'kykh rishen' na kozhnomu etapi zhyttyevoho tsyklu budivel'noho projektu. Vinnytsya: VNTU, 2021. — s. 65–143.

11. Oliynyk M. S., Tymchenko L. O. Innovatsiyni tekhnolohiyi v upravlinni zhyttyevym tsykлом budivel'nykh ob'ektiv. Kyiv: KNEU, 2019. — s. 79–168.

12. Sydorenko V. P., Dyachenko O. I. Informatsiyni tekhnolohiyi ta tsyfrovi rishennya dlya upravlinnya zhyttyevym tsykлом budivel'nykh projektiv. Kharkiv: KhNURE, 2020. — s. 95–178.

13. Chupryna Yu. A. Metodolohiya intehratsiyi potentsialu steykholderiv do skladu budivel'noho klasteru // «Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini» // 2019. — № 2 (213). — s. 81–87 https://ndiime.org/wp-content/uploads/2019/07/2_2019.pdf

Дані про авторів

Чуприна Юрій Анатолійович,

д.е.н., професор кафедри менеджменту в будівництві Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0000-0002-4934-2058>

e-mail: chupryna_yura@ukr.net

Матвеїв Василь Васильович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0000-0002-5878-4202>

e-mail: wwmatveevw@gmail.com

Шлапак Олександр Григорович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0008-8089-4409>

e-mail: olimp801@ukr.net

Ползіков Мирослав Олександрович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0000-0002-5878-4202>

e-mail: polzиков.miroslav@gmail.com

Data about the authors

Iurii Chupryna,

Doctor of Economics, Professor of the Department of Construction Management at Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: chupryna_yura@ukr.net

Vasyl Matveyev,

Postgraduate student of Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: wwmatveevw@gmail.com

Oleksandr Shlapak,

Postgraduate student of Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: olimp801@ukr.net

Myroslav Polzikov,

Postgraduate student of Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: polzиков.miroslav@gmail.com

УДК 330.3 : 604.6

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15624027>

СТУДІНСКА Г. Я.

Дискурс щодо інноваційності, безпеки та громадського сприйняття ГМО

Об'єктом дослідження є генетичне модифікування як інноваційна практика селекції в контексті двовекторної моделі розвитку аграрної сфери, що передбачає необхідність підвищення ефективності аграрного виробництва з одночасним покращенням умов проживання населення у сільський місцевості.

Предметом дослідження є науковий дискурс щодо інноваційності, безпеки та громадського сприйняття генетично модифікованих організмів.

Метою дослідження є пошук наукового дискурсу щодо використання генетично моди-

фікованих організмів в українському сільському господарстві та виробництві харчових продуктів.

Наукова новизна полягає в систематизації наукових поглядів щодо використання генетично модифікованих організмів у світовому аграрному виробництві, обґрунтуванні їх інноваційності та безпеки у громадському сприйнятті.

Практична цінність отриманих результатів дослідження полягає у можливості їх використання для покращення громадського сприйняття інформації щодо вживання готових продуктів із ГМО в контексті реалізації Закону України № 91 від 2023 року «Про державне регулювання генетично–інженерної діяльності та державний контроль за розміщенням на ринку генетично модифікованих організмів і продукції».

Висновки. Аналіз наукових поглядів щодо впливу ГМО на якість навколишнього природного середовища та на здоров'я людини свідчить про існування двох протилежних позицій, одна з яких підтримує інноваційний розвиток ГМ технологій, а інша – виступає категорично проти на підставі дезінформації. Поряд з ними існує ще одна позиція – нейтральної сторони, як модератор у полярному середовищі наукових думок. Серед доведених переваг ГМ–технології – суттєве підвищення врожайності; економічний ефект за рахунок зменшення обсягів води для зрошення, добрив та засобів захисту рослин; підвищення доходів фермерів, покращення якості фруктів та овочів (більше вітамінів, довший термін зберігання). Серйозним недоліком використання ГМО вважається зменшення природного біорізноманіття. Серед теоретичних недоліків, які потребують довгострокового дослідження та підтвердження – можливі побічні ефекти на здоров'я людей та тварин; можливість монополізації ринку насіння. Для коректного розуміння ГМО українцям важливо критично оцінювати інформацію, підтримувати прозорість, розуміти контекст.

Ключові слова: генетично модифіковані організми (ГМО), інновація, безпека, громадське сприйняття, переваги та недоліки ГМО, аграрна сфера України.

STUDINSKA G. Ya.

Discourse regarding innovation, security and public perception of GMOs

The object of the study is genetic modification as an innovative breeding practice in the context of a two–vector model of development of the agricultural sector, which implies the need to increase the efficiency of agricultural production while simultaneously improving the living conditions of the population in rural areas.

The subject of the study is the scientific discourse on the innovativeness, safety and public perception of genetically modified organisms

The purpose of the study is to revitalize the scientific discourse on the use of genetically modified organisms in Ukrainian agriculture and food production.

The scientific novelty lies in the systematization of scientific views on the use of genetically modified organisms in world agricultural production, substantiation of their innovativeness and safety in public perception.

The practical value of the obtained results lies in the possibility of their use to improve public perception of information on the use of finished products with GMOs in the context of the implementation of the Law of Ukraine No. 91 of 2023 «On State Regulation of Genetic Engineering Activities and State Control over the Placement on the Market of Genetically Modified Organisms and Products».

Conclusions. Analysis of scientific views on the impact of GMOs on the quality of the environment and human health indicates the existence of two opposing positions, one of which supports the innovative development of GM technologies, and the other is categorically against it on the basis of misinformation. Along with them, there is another position – the neutral side, as a moderator in the polar environment of scientific opinions. Among the proven advantages of GM technology are a significant increase in yield; economic effect due to a decrease in the volume of water for irrigation, fertilizers and plant protection products; increased income of farmers; improved quality of fruits and vegetables (more vitamins, longer shelf life). A serious disadvantage of using GMOs is the reduction

of natural biodiversity. Among the theoretical disadvantages that require long-term research and confirmation are possible side effects on human and animal health; the possibility of monopolizing the seed market. To correctly understand GMOs, it is important for Ukrainians to critically evaluate information, maintain transparency, and understand the context.

Key words: *genetically modified organisms (GMOs), innovation, safety, public perception, advantages and disadvantages of GMOs, agricultural sphere of Ukraine.*

Постановка проблеми. Питання продовольчої безпеки загострюється на фоні зростання чисельності населення планети, знищення значної частки плідного шару землі, погіршення якості навколишнього природного середовища через зростання техногенного на нього навантаження. Людство намагається подолати екологічні проблеми, пропонуючи інтегруватися в контексті концепції сталого розвитку світової економіки; знайти інноваційні рішення для підвищення врожайності сільськогосподарських культур, для зниження витрат на мінеральні добрива, зменшення обсягів води на зрошення, оскільки в недалекій перспективі прогнозується дефіцит прісної води. Всі ці питання знаходяться в компетенції генетично модифікованих аграрних культур, за допомогою яких долаються вище перелічені проблеми в умовах інвестування інноваційних досліджень та розробок.

Технологічний та технічний розвиток за різними моделями та в різних історичних та економічних умовах структурував країни світу за різними ознаками, зокрема за ступенем розвитку суспільства виокремлюють доіндустріальні, індустріальні та постіндустріальні країни. Перша група країн відчуває проблему продовольчої безпеки особливо гостро, до цієї групи належать більшість країн Африки, деякі країни Азії та Латинської Америки. Значні обсяги аграрної продукції, що були отримані за допомогою генетично модифікованих культур, були реалізовані саме там з метою вирішення питання голоду.

Економічно розвинуті країни, що демонструють переваги розвитку у другому секторі економіки – у промисловості, належать до групи індустріальних країн, це – більшість країн Європи, зокрема Нідерланди, Бельгія, Швеція, Швейцарія, Фінляндія та інші, а також промислово розвинуті країни Південної півкулі: Австралія, Нова Зеландія, Південно-Африканська Республіка. Враховуючи внутрішні соціально-економічні запити суспільства цих країн щодо підвищення соціальних стандартів, значний досвід у найновіших га-

лузях економіки та високий розвиток науки, помітний прогрес в отриманні певних результатів у розробці та випробуванні генетично модифікованих культур був отриманий саме в цих країнах. Разом з тим, саме тут, не випадково, виник перший дискурс щодо вживання ГМО продуктів, адже людина з високим рівнем доходів більше звертає увагу на стан власного здоров'я та підвищує вимоги до якості продуктів харчування. Особливий резонанс питання вживання продуктів з ГМО отримало у Європейському Союзі, що спонукало до пошуку специфічних рішень.

В групу постіндустріальних входять країни, в яких домінують третинний та четвертинний сектор та які характеризуються високим прибутком на душу населення і максимальним індексом розвитку людського потенціалу – США, Японія, Німеччина, Франція, Велика Британія, Італія, Канада та Австралія. Саме в постіндустріальних країнах наукові розробки щодо ГМО культур отримали найбільший інтерес та фінансову підтримку. В різних країнах по-різному оцінюється можливість/потреба вживання продуктів харчування із ГМО. Ступінь цікавості суспільства цим питанням залежить від багатьох факторів: рівня економічного розвитку країни та доходів населення, політичної ситуації, рівня освіти, обізнаності та сприйняття населення інформації про ГМО.

На початку 2000-х років тема ГМ-продуктів піднімалась в українському суспільстві та активізувала процес перевірки готової продукції на вміст ГМО з боку споживачів. За цим йшла низка політичних подій в країні, які відвернули увагу українців від цієї теми. 24 лютого 2022 року розпочалася повномасштабна війна з РФ, в умовах якої мова йде про збереження життя, а не про якість харчування. Разом з тим, в 2023 році відповідно до умов вступу України в ЄС був прийнятий ЗУ «Про державне регулювання генетично-інженерної діяльності та державний контроль за розміщенням на ринку генетично модифікованих організмів і продукції» [2]. Логічним є наступний крок – підготовка суспільного сприйняття пере-

ваг та недоліків ГМ– продуктів з формуванням особистих рішень щодо вживання продуктів харчування із ГМО для чого і потрібна дискусія, яка розпочата в даній роботі, що визначає актуальність та сучасність дослідження.

Об'єктом дослідження є генетичне модифікування як інноваційна практика селекції в контексті двовекторної моделі розвитку аграрної сфери, що передбачає необхідність підвищення ефективності аграрного виробництва з одночасним покращенням умов проживання населення у сільський місцевості.

Предметом дослідження є науковий дискурс щодо інноваційності, безпеки та громадського сприйняття генетично модифікованих організмів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дискурс про генетично модифіковані організми (ГМО) займає важливе місце у сучасній науковій та суспільній царині. У наукових джерелах приділяється значна увага екологічним, економічним та етичним аспектам використання ГМО. Аналізуючи літературу в контексті дослідження, важливо звернути увагу на те, як різні наукові та соціальні групи формулюють свої позиції, аргументи та побоювання. Особливо цікавими є дослідження, що розглядають вплив комунікації про ГМО на громадську думку та прийняття рішень. Еволюція розвитку світової селекції, її причини, методи та перспективи розглянуті у [3; 4].

Генетично модифіковані культури являють собою значну інновацію в сільськогосподарській біотехнології, пропонуючи численні потенційні переваги з точки зору продуктивності, стійкості до шкідників і підвищення поживності. Однак етичні, екологічні та медичні проблеми, пов'язані з їх використанням, повинні бути ретельно розглянуті, щоб гарантувати, що переваги ГМ–технології можуть бути реалізовані стійким і справедливим способом. Постійні дослідження, громадський діалог і прозорі регулятивні процеси будуть мати вирішальне значення для формування майбутнього генетично модифікованих культур [8, с. 254]. Так доктор Ахмед Раза (Ahmed Raza) з університету Саргодхи (University of Sargodha) окреслює контур проблеми, що стосується генетично модифікованих культур та їх вживання.

Д. Грегоровіус, П. Ліндемманн–Маттіс та М. Гуппенбауер М. (D. Gregorowius, P. Lindemann–Matthies & M. Huppenbauer) дослідили етичні та екологічні аспекти використання ГМ–культури.

Науковці оглянули академічні публікації того часу у сфері екології та екологічної етики, де обговорювалося використання генетично модифікованих культур. Стаття досліджує моральні аргументи, пов'язані з використанням ГМ–культур, включаючи екологічні та етичні аспекти. Автори висловили занепокоєння щодо можливих негативних впливів ГМ–культур на екосистеми, включаючи зниження біорізноманіття, створення супербур'янів та вплив на нецільові види; підкреслили необхідність етичного обговорення впровадження ГМ–культур, включаючи питання інформованої згоди, справедливого розподілу вигод та ризиків, а також етичної відповідальності; рекомендували вивчати соціально–економічні наслідки, включаючи вплив на дрібних фермерів, доступність технологій та економічну нерівність; наголосили на важливості прозорості в дослідженнях і комерціалізації ГМО, а також необхідності суворих регуляторних рамок для забезпечення безпеки та етичних стандартів [14].

Дослідження А.А. Сноу, Д.А. Андоу, П. Гептс та інших (A.A. Snow, D. A. Andow, P. Gepts et al.) зосередилися на впливі генетично модифікованих організмів на навколишнє середовище, включаючи помідори та сформулювали наступні висновки:

ГМ–організми можуть впливати на екосистеми, включаючи зміни в біорізноманітті та потенційний розвиток стійких до гербіцидів бур'янів.

Існує ризик поширення генетично модифікованих генів на дикі популяції, що може вплинути на природні екосистеми.

Важливо розробити та впровадити ефективні методи моніторингу та регулювання для запобігання неконтрольованому розповсюдженню ГМО.

Необхідно проводити довгострокові дослідження для оцінки впливу ГМО на навколишнє середовище та визначення потенційних ризиків [23].

П. Дж. Дейл (P. J. Dale) в контексті Директив ЄС дослідив вплив генетично модифікованих культур на довкілля, включаючи зміни в використанні пестицидів та викидів парникових газів та зробив висновки, що впровадження ГМ–культур часто призводить до змін в інших агрономічних практиках, таких як використання пестицидів, схеми посіву та обробки ґрунту; зміни можуть мати значний вплив на довкілля, включаючи зміни в біорізноманітті, ризик переносу генів та розвиток резистентності шкідників; впровадження ГМО культур може мати як позитивні, так і негативні

ні економічні та соціальні наслідки, залежно від контексту та регіону; для оцінки повного впливу ГМО культур на довкілля необхідно провести додаткові дослідження та моніторинг [13]. Ці висновки підкреслюють складність оцінки впливу ГМ–культур на довкілля та необхідність управління ризиками та впровадження нових технологій. Автор підкреслює: «Важливо, щоб майбутнє використання біотехнології в сільському господарстві розглядалося в контексті ширшої дискусії щодо нашого бачення сільського господарства та навколишнього середовища на найближчі десятиліття» [13, с. 245]. Остання теза доводить актуальність даного дослідження.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Вплив ГМ–культур на навколишнє природне середовище та на людину, яка є частиною складної екосистеми, досліджується разом із появою ГМО. Разом з тим, кожна країна має різні умови щодо розвитку, застосування (медицина, енергетика, аграрне виробництво) та вживання продуктів харчування, що містять ГМО, що спонукає до подальших досліджень. Для України такі дослідження є корисними в контексті двохвекторної моделі розвитку аграрної сфери, де ГМО розглядаються як інноваційний інструмент щодо підвищення ефективності аграрного виробництва та покращення соціально–економічних умов проживання населення на сільських територіях.

Метою дослідження є пошук науково–дискусійного дискурсу щодо використання генетично модифікованих організмів в українському сільському господарстві та виробництві харчових продуктів.

Відповідно до мети поставлені наступні завдання:

1. Проаналізувати наукові погляди на вплив ГМО на якість навколишнього природного середовища та на здоров'я людини;
2. Виокремити переваги ГМО та визначити можливі ризики їх застосування в науковій дискусії;
3. Підготувати інформаційне підґрунтя для формування коректного сприйняття ГМО в українському суспільстві в контексті ЗУ «Про державне регулювання генетично–інженерної діяльності та державний контроль за розміщенням на ринку генетично модифікованих організмів і продукції».

Викладення основного матеріалу дослідження. У 2023 році в Україні був ухвалений закон, що регулює використання генетично модифікованих організмів. Це рішення стало важливим кроком для модернізації сільсько–

го господарства та узгодження його з європейськими стандартами. Однак, суспільна свідомість ще не повністю готова до сприйняття цієї теми. Для забезпечення правильного розуміння та прийняття інформованих рішень необхідно активно працювати над популяризацією наукової інформації про ГМО.

Прозоре й зрозуміле пояснення переваг і можливих ризиків, широке залучення громадськості до обговорення, організація освітніх програм та кампаній можуть стати основою для формування збалансованого ставлення до ГМО. Лише через відкритий діалог та поширення об'єктивної інформації ми можемо забезпечити можливість кожному зробити свій власний усвідомлений вибір у цьому питанні.

Наукові дослідження в області генетично модифікованих організмів тривають вже кілька десятиліть. 1972 рік став роком великого відкриття Г. Бойера та С. Коена (H. W. Boyer та S. N. Cohen), які вдало клонували ДНК з бактерій. Це стало великим кроком вперед у генетичній інженерії, що надав поштовх до розвитку таких технологій, як CRISPR–Cas (Clustered Regularly Interspaced Short Palindromic Repeats – прямі повтори та унікальні послідовності в ДНК бактерій і архей, що розділяють їх, які спільно з асоційованими генами (Cas – англ. CRISPR–associated genes) забезпечують захист клітини від чужорідних генетичних елементів), які дозволяють точно редагувати геноми різних організмів, що в свою чергу сприяло розвитку біотехнологій, які використовуються в медицині, сільському господарстві та інших галузях [9].

Першим комерційно схваленим генетично модифікованим продуктом в 1982 році став інсулін, створений із використанням технологій рекомбінантної ДНК. Наступним значущим ГМО–продуктом після інсуліну – ГМ–помідор, який був створений у 1994 році та став доступним для продажу після того, як дослідження підтвердили його безпеку, що потребувало певного часу необхідного для вдосконалення технологій, проведення численних тестувань та отримання відповідних регуляторних дозволів. Такі процеси зазвичай займають багато часу через складність генетичних змін та вимоги до безпеки споживачів. Розробкою цього продукту займалась міжнародна команда дослідників з DNA Plant Technology, зокрема з США та Мексики. Оглядову статтю щодо результатів створення помідора Flavr Savr науковці опу–

блікували у 2008 році [18]. Помідори Flavr Savr почали продавати масово в травні 1994 році, після отримання схвалення від FDA (Food and Drug Administration), однак комерційного успіху перший ГМ-продукт не отримав через високу вартість виробництва. У 1997 році вирощування помідора Flavr Savr було припинено [22].

Протягом 1990-х і 2000-х років було проведено численні дослідження щодо безпеки ГМ-помідорів. Більшість з них показали, що ГМ-помідор не відрізняється за харчовими якостями від традиційних помідорів. Однак, дискусії про етичні та екологічні наслідки вирощування ГМО продовжувались. Дискусія щодо етичності генетично модифікованих помідорів була досить складною та багатогранною, оскільки включала наступні аспекти:

1. Екологічний. Чи можуть ГМ-помідори впливати на навколишнє середовище та біорізноманіття, на інші рослини?

2. Фізіологічний. Чи безпечні для здоров'я людей ГМ-помідори? Чи можуть вони викликати алергічні реакції або інші негативні наслідки для здоров'я?

3. Економічний. Чи можуть ГМ-помідори покращити врожайність та економічну ефективність для фермерів? Чи можуть вони викликати економічні проблеми для традиційних фермерів?

4. Етичний. Чи справедливо створювати та вирощувати ГМ-помідори? Чи відповідає це нашим етичним принципам?

Більшість науковців, що досліджують ГМ-культури, дійшли до спільного висновку, що оцінка можливих ризиків вживання ГМ-продуктів потребує довгострокового спостереження та аналізу (не менше за 75 років). Зокрема, К. Джеймс, А. Ф. Краттігер (C. James, A. F. Krattiger) проаналізували поширення трансгенних культур з 1986 по 1995 рік. За їх спостереженням в цей період було проведено понад 3 647 польових тестів трансгенних культур у 34 країнах. Науковці зауважили, що більшість тестів проводилися в промислово розвинених країнах, зокрема в Північній Америці, Європейському Союзі та зробили висновки, що

саме безпека трансгенних культур була основною проблемою, яка призвела до регулювання польових тестів та комерціалізації [16]. Згрупуємо дані К. Джеймс, А. Ф. Краттігер щодо проведених польових тестів по країнах за їх економічним рівнем розвитку та представимо в табл. 1:

- Доіндустріальні країни: Беліз, Болівія, Куба, Єгипет, Гватемала, Зімбабве, Таїланд;

- Індустріальні країни: Аргентина, Чилі, Китай, Коста-Ріка, Мексика, Болгарія, Росія, Угорщина, Південна Африка;

- Постіндустріальні країни: Австралія, Бельгія, Канада, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Італія, Японія, Нова Зеландія, Норвегія, Португалія, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Нідерланди, Велика Британія, США.

Як видно з даних табл. 1, переважна кількість польових тестів для ГМ-культур були здійснені саме у постіндустріальних країнах, що доводить їх економічну зацікавленість, наукову спроможність та фінансову можливість до цього. Найбільша кількість польових випробувань здійснено для кукурудзи (32%) та рапсу (21%), що видно із рис. 1.

Як видно з рис. 1, найбільшу частку в загальному обсязі ГМ-культур займає кукурудза завдяки її використанню у чотирьох напрямках:

Корм для тварин. Це один із найпоширеніших варіантів використання, оскільки ГМ-кукурудза стійка до шкідників і гербіцидів, що робить її ефективним вибором для тваринницьких господарств.

Продукти харчування для людей. Використовується для виробництва кукурудзяного борошна, сиропів, масла та інших харчових продуктів. Завдяки генетичним модифікаціям, така кукурудза часто має кращі показники врожайності та якості.

Біопаливо. Із кукурудзи виробляється етанол, що використовується як додаток до бензину, сприяючи зменшенню залежності від викопного палива.

Промислове використання. Кукурудза використовується для створення біопластиків, клеїв та інших виробів [6].

Таблиця 1. Структура здійснених польових тестів ГМО у світі за 1986–1995 рр.

Група країн	Кількість тестів ГМО	Частка (%)
Доіндустріальні країни	37	1.01%
Індустріальні країни	290	7.96%
Постіндустріальні країни	3320	91.03%
Всього:	3647	100

Джерело: розраховано автором за [16]

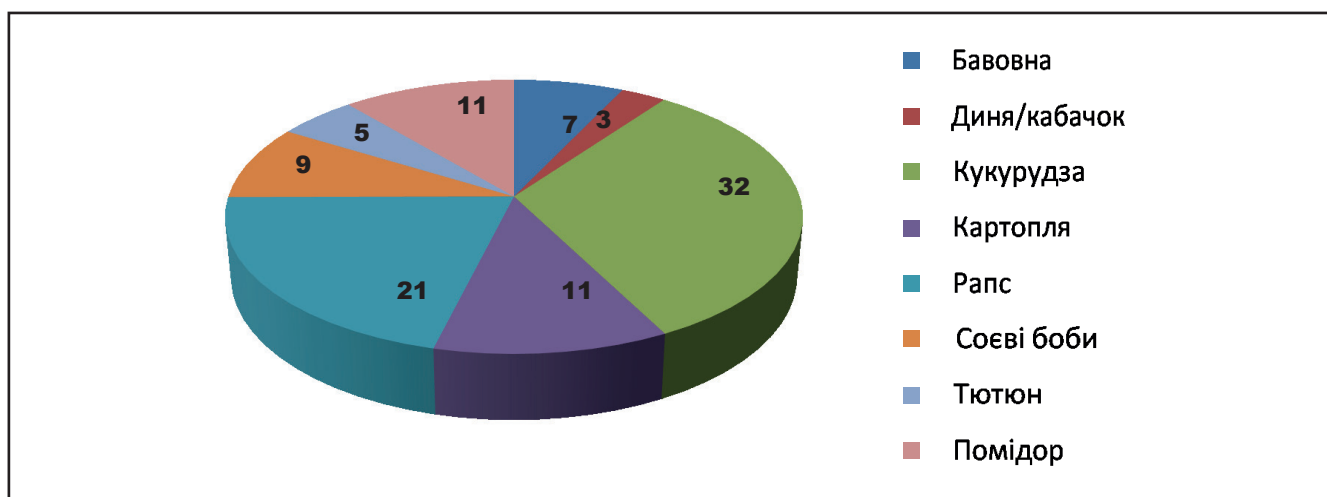

Рисунок 1. Структура світових польових випробувань ГМО за 1986 – 1995 рр.

Джерело: складено автором за [16, с. 6]

Найпоширенішими ГМ–культурами є соя, кукурудза, бавовна та ріпак, оскільки саме ці культури займають найбільші площі вирощування у таких країнах, як США, Бразилія та Аргентина [7].

Звичайно, що надважливим питанням залишається вплив ГМ–культур на здоров'я людини, на якість та довготривалість її життя. Дослідження Ч. Генрі, С. Гюго, Дж. Блекберна та Д. Ніколлса (C. Henry, S. Hugo, J. Blackburn, D. Nicholls) присвячено саме цьому питанню [15]. Генетично модифіковані організми широко використовуються у світі, їх застосування можна розділити на кілька основних напрямків:

Корм для тварин: Значна частина ГМ–культур, таких як соя та кукурудза, використовується для виробництва кормів для худоби, що значно знижує витрати на виробництво кормів і забезпечує стабільність у тваринництві;

Продукти харчування для людей: ГМ–культури, такі як рис, кукурудза, соя та ріпак, використовуються для виробництва харчових продуктів. Наприклад, «золотий рис» був розроблений для боротьби з дефіцитом вітаміну А в країнах, що розвиваються.

Медицина: ГМО також знаходять застосування у фармацевтиці, зокрема, генетично модифіковані рослини можуть використовуватися для виробництва вакцин або інших медичних препаратів.

За першим напрямком використання ГМО теоретично можуть впливати на здоров'я людини дотично або опосередковано через вжиток м'яса тварин, що відгодовуються ГМ–кормами, хоча досі доказів такого впливу немає. Вірогідність впливу ГМ–продуктів харчування та ГМ–ліків є

теоретично більшою, але потребує довгострокового дослідження. ГМ–метод виробництва інсуліну є більш екологічним і гуманним, оскільки він замінив використання підшлункових залоз тварин, що було поширеним раніше. ГМ–інсулін активно використовується у всьому світі. Його виробляють за допомогою генетично модифікованих бактерій (зазвичай *Escherichia coli*) або дріжджів, у які вводять людський ген інсуліну. Цей метод дозволяє отримувати інсулін у великих обсягах, що є життєво важливим для мільйонів людей з діабетом, зокрема, у США, понад 90% інсуліну, що продається, є ГМ–продуктом. У глобальному масштабі, за оцінками, понад 60 мільйонів людей залежать від ГМ–інсуліну для контролю свого стану [1].

Відсутність офіційної інформації про те, які культури проходять випробування в Україні, де проводяться ці випробування і які їх результати, турбували громадськість, яка почала активні дії із заборони ГМО в Україні взагалі. Питання необхідності регулювання ГМО в Україні зараз не викликає сумнівів, після широкого обговорення таких питань світовою спільнотою і появи в результаті обговорення спеціальної міжнародної угоди – «Картахенського протоколу про біобезпеку», який набув чинності 11.09.2003 р. та де чітко прописаний принцип обережності – країна має право відмовитися від імпорту ГМО, якщо боїться шкідливих наслідків для навколишнього середовища і здоров'я людей, – все стало зрозумілим для тих держав, які ратифікували дану угоду відповідними законами [5, с. 66].

За результатами дослідженнями Б. Кеннеді та К.Л. Тігпен (B. Kennedy, C.L.Thigpen) та згідно з

опитуванням Pew Research Center, проведеним у період з жовтня 2019 року по березень 2020 р. занепокоєння щодо генетично модифікованих продуктів харчування широко поширене у всьому світі: біля половини людей у 20 країнах у всьому світі вважають, що ці продукти є небезпечними для споживання. Оскільки зростання населення світу збільшує попит на глобальну продовольчу продукцію, країни обговорюють роль ГМО. Прихильники вважають таку їжу одним із шляхів задоволення потреб у виробництві їжі. В середньому 48% громадян стверджує, що генетично модифікована або ГМ-їжа є небезпечною для споживання, тоді як набагато менша медіана у 13% вважає, що ГМ-їжа безпечна, що видно з рис. 2:

Опитування включало варіант для людей, які обмежено знайомі з ГМ-продуктами, щоб вказати це; в середньому 37% кажуть, що вони не знають достатньо, щоб висловити думку про безпеку ГМ-продуктів. Більшість у таких країнах, як рф

(70%), Італія (62%), Індія (58%) та Південна Корея (57%) вважають ГМ-продукти загалом небезпечними для споживання. Баланс думок є негативним навіть у місцях, де значні частки населення стверджують, що вони недостатньо знають про ГМ-продукти, щоб запропонувати своє бачення. Наприклад, 47% іспанців вважають, що ГМ-продукти є небезпечними, тоді як лише 13% вважають, що вони безпечні для споживання. Австралія є єдиним дослідженим місцем, де принаймні стільки ж вважають ГМ-продукти безпечними, скільки й небезпечними (31% до 31%) [17].

Думки щодо безпеки / небезпеки вживання продуктів харчування із ГМО діаметрально протилежні і в науковому середовищі. А. Рейбоулд (A. Raybould) впевнений, що біотехнологія має величезний потенціал для сприяння сталому розвитку. На його думку, медичні (червоні) та промислові (білі) біотехнології є відносно неконфліктними, тоді як біотехнології в сільському господарстві

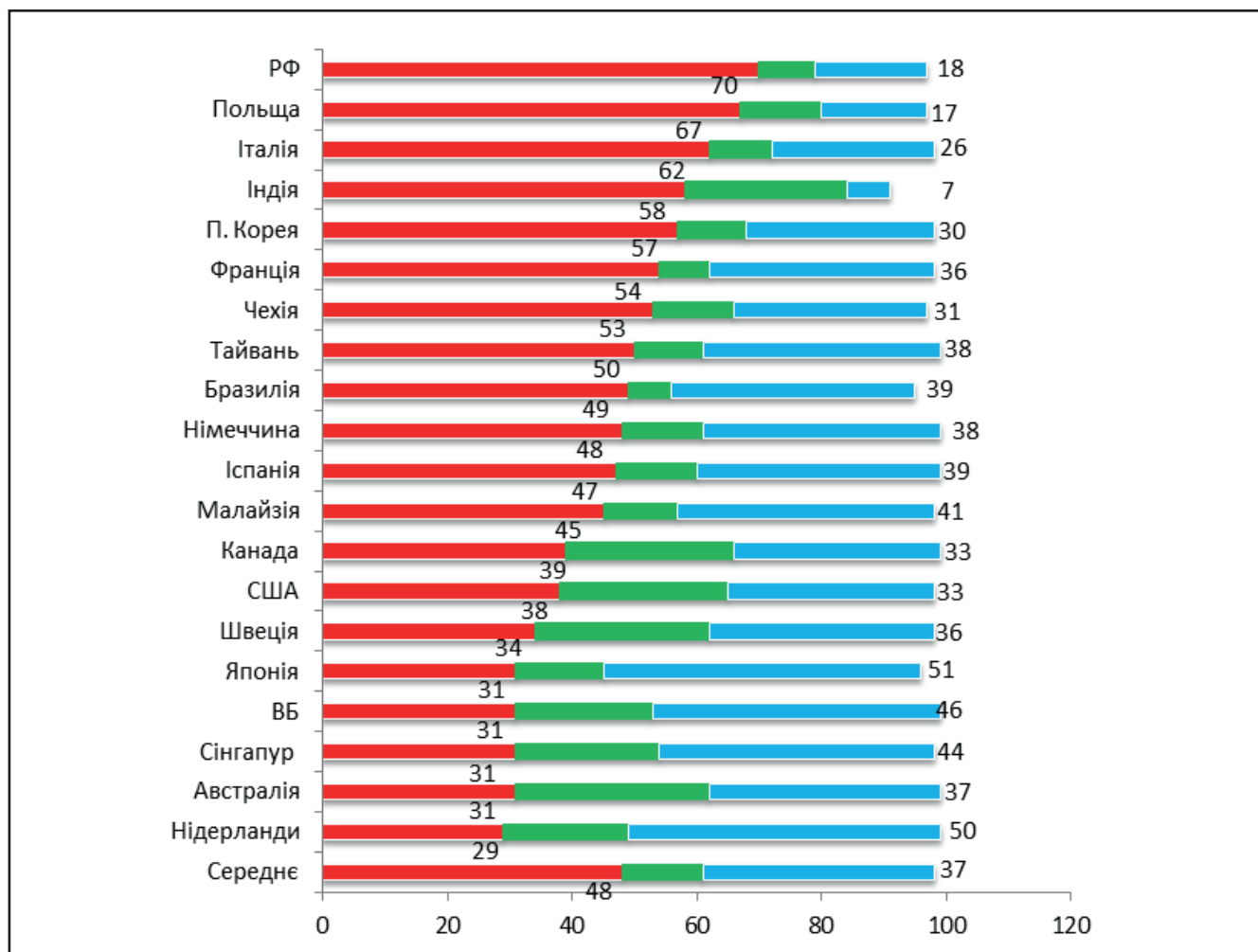

Рисунок 2. Результати опитування щодо безпеки вживання ГМ-продуктів

Джерело: складено автором за [17]

(зелені біотехнології) продовжують викликати суперечки більше ніж через 25 років після першого комерційного вирощування генетично модифікованих культур [20]. Канадські вчені Камілла Д. Райан, Елізабет Хенггелер та інші (Camille D. Ryan, Elizabeth Henggeler & et al.), досліджуючи політичний ландшафт щодо теми ГМО, залишаються впевненими у тому, що наратив проти ГМО залишається міцно вкоріненим у соціальній психіці, про що свідчить постійне зростання кількості продуктів без ГМО. Науковці намагалися знайти зв'язок між реакцією споживачів на ГМО (як її зображують різні сторони) та траєкторією розвитку продуктів з маркуванням «без ГМО». Результати їх аналізу показали, що історія руху проти ГМО призвела до лобювання етикеток харчових продуктів та ініціатив, використала соціальні медіа для формування негативного сприйняття споживачами ГМО, що могло створити або увічнити попит на продукти без вмісту. Камілла Д. Райан, Елізабет Хенггелер та інші прийшли до висновку, що опозиційна низова активність, яка поставила під сумнів безпеку ГМО, сформуvala основу для сприйняття громадськістю генетично модифікованих культур і харчових продуктів, отриманих із цих культур. Негативне сприйняття споживачі щодо ГМ–продуктів на підставі дезінформації сприяло появі нових маркетингових рішень (маркування, додаткова інформації про ГМО) [11].

Рух проти ГМО призвів до руху за право знати, який потім призвів до того, що штати запровадили закони про маркування, що потім призвело до розробки Федерального стандарту для пом'якшення мозаїки законодавчих заходів [10]. Наразі існує понад 3000 перевірених брендів, що представляють понад 50 000 продуктів, перевірених за проектом Non-GMO, і чистий річний обсяг продажів у Північній Америці перевищує 26 мільярдів доларів США [17]. За останні 30 років технології ГМО значно розвинулися, і сьогодні вони використовуються в різних галузях, включаючи сільське господарство, медицину та біотехнології. Дослідження К.Д. Райана, А.Дж. Шауль, Р. Батнера, Дж.Т. Свартоута (C.D. Ryan, A.J. Schaul, R. Butner, J.T. Swarthout) також доводять наявність потужної кампанії з дезінформацією проти ГМО. На їхню думку з'явилася новий вид конкурентів, які монетизують увагу, щоб підтримати альтернативні кампанії, спрямовані на

руйнування та приниження соціальних та економічних інновацій. Це має наслідки як для суспільства, так і для бізнесу. Однак стратегії, які спонукають до мобілізації дезінформації, часто невидимі, як і економіка, яка лежить в основі цих операцій. Корпорації з приватними інтересами використовують кампанії з дезінформації, щоб маніпулювати громадською думкою, поширюючи неправдиві заяви про безпеку або переваги ГМ–культур. Ці кампанії використовують цифрові технології та соціальні медіа для розширення свого охоплення. Відсутність наукової грамотності серед фермерів, споживачів і широкої громадськості ще більше сприяє сприйняттю та поширенню дезінформації [21].

К. А. Кленсі, Б. Кленсі (K. A. Clancy, B. Clancy) стверджують, що надзвичайно високий рівень спротиву генетично модифікованим продуктам харчування як у Сполучених Штатах, так і в Європі можна пояснити приголомшливим успіхом візуальної онлайн–кампанії проти ГМО. Науковці пишуть: «Замість єдиного наративу наукової достовірності кожен виклик представляє безліч розсіяних наративів, які руйнують розуміння громадськістю ризику, який становлять ГМО. Ми прагнемо розширити традиційне розуміння того, як громадськість може взаємодіяти з «публічним екраном», пояснюючи один із способів, у який домінування візуального в опосередкованому політичному дискурсі може привілеювати прийняття нераціональних політичних рішень» [10]. Як бачимо серед науковців є багато прибічників теорії «Змови проти ГМО» [12; 19; 21; 24].

У світлі вище зазначеного, впевнені, що найбільш важливою проблемою для України є питання маркування продуктів з ГМ компонентами. Хоча, зважаючи на досвід країн світу, що теж переймаються питанням вживання ГМО в їжу, то деякі домоглися не тільки маркування продукції, але й значного її здешевлення, а також розташування на спеціальних полицях, окремо від «натуральних» продуктів. Тому український споживач має бути хоча б інформований про наявність в продукті ГМ компонентів, адже інформація – це в першу чергу свобода вибору [5, с. 66].

Висновки

Поляризація наукових думок щодо застосування ГМО є однією з найгостріших тем сучасності. З одного боку, прихильники ГМО наголошують на

їхньому потенціалі вирішувати глобальні проблеми, такі як голод, нестача ресурсів та зміни клімату. З іншого боку, критики висловлюють занепокоєння щодо можливих довгострокових наслідків для здоров'я людей і навколишнього середовища. Серед інноваційних переваг застосування ГМО: 1) підвищення врожайності; ГМ-культури можуть бути стійкими до шкідників, хвороб і несприятливих погодних умов; 2) зменшення використання хімікатів завдяки стійкості до шкідників і хвороб; 3) покращення якості продуктів з підвищеним вмістом корисних речовин, наприклад, «золотий рис» із високим вмістом вітаміну А; 4) економічна вигода за рахунок зниження витрат на вирощування культур і збільшення прибутків фермерів. Серед реальних недоліків ГМ-технологій – ризики для екосистеми: перехресне запилення може призводити до поширення генів ГМО на дикі рослини, що може змінити природний баланс. Інші недоліки або ризики є можливими та поки не мають підтвердження: 1) монополізація ринку: великі корпорації можуть контролювати доступ до ГМ-насіння, що створює залежність фермерів; 2) можливі побічні ефекти: вплив на здоров'я людей і тварин (ще не вивчений повністю); 3) етичні питання: використання ГМО викликає дискусії щодо втручання у природні процеси.

Для коректного розуміння ГМО українцям важливо:

- Критично оцінювати інформацію та не довіряти міфам чи чуткам, а звертатися до наукових джерел.
- Підтримувати прозорість, вимагати чіткого маркування продуктів, що містять ГМО.
- Розуміти контекст: ГМО – це інструмент, який може бути як корисним, так і шкідливим залежно від способу його використання.
- Сприяти освіті, поширювати знання про ГМО серед громади, щоб уникнути необґрунтованих страхів.

ГМО – це складна тема, яка потребує зваженого підходу. Важливо не лише враховувати наукові дані, але й розуміти соціальні, економічні та екологічні аспекти їхнього використання.

Список використаних джерел:

1. Глобальні дані про продуктивність CMS. https://croplife.org/wp-content/uploads/2023/09/CLI-report-for-CM-Global-data-2021-Outreach_v.24.01.2023.pdf

2. Закон України «Про державне регулювання генетично-інженерної діяльності та державний контроль за розміщенням на ринку генетично модифікованих організмів і продукції» № 3339-IX від 23 серпня 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3339-20#Text>

3. Студінська, Г.Я., Студінський, В.А. (2025). Еволюція інноваційного розвитку аграрної сфери. Формування ринкових відносин. Вип. 1(284). С.45–57

4. Студінська Г.Я. Селекція як інноваційна практика розвитку аграрної сфери. Формування ринкових відносин. Вип. 2(285). – К.: ДНДІМЕ, 2025. – С.113–123

5. Хоменко, Н.В., Мартиненко, А.П. (2010). Оцінка впливу генно-модифікованих організмів на стан здоров'я людини. Наукові записки, вип.10, част.І. С.65–69. URL: <https://dspace.kntu.kr.ua/bitstream/123456789/4911/1/17.pdf>

6. Шалару, О. (2023). ГМО: особливості використання та законодавчі засади регулювання виробництва. Онлайн-консультант фахівця з якості URL: https://www.google.com/search?client=firefox-b-ab&sca_esv=2ed3e680b7b247df&q

7. Шахбанде, М. (2024). Генетично модифіковані культури – статистика і факти. Statista. 18.03.2024 р. URL: <https://www.statista.com/topics/2062/genetically-modified-crops/>

8. Ahmed, Raza. (2024). Genetically Modified Crops: Benefits, Risks, and Regulatory Perspectives. *Frontiers in Agriculture* Vol. 1 No. 02. P. 252–283

9. Boyer, H. W., & Cohen, S. N. (1973). «Biochemical Method for Inserting New Genetic Information into DNA of Simian Virus 40: Circular SV40 DNA Molecules Containing Lambda Phage Genes and the Biologically Active Fragments of Lambda Phage DNA.» *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 70(1), 3240–3244.

10. Brady MC. (2018). Enforcing an unenforceable law: the national bioengineered food disclosure standard. *Emory LJ.*; 67:771. URL: <https://scholarlycommons.law.emory.edu/elj/vol67/iss4/3>

11. Camille, D. Ryan, Elizabeth, Henggeler, Samantha, Gilbert, Andrew, J. Schaul&John T. Swarthout. Exploring the GMO narrative through labeling: strategies, products, and politics. *Biotechnology in Agriculture and the Food Chain*. Volume 15, 2024 – Issue 1. P.51–66. <https://doi.org/10.1080/21645698.2024.2318027>

12. Clancy K.A., Clancy B. Growing monstrous organisms: the construction of anti-GMO visual rhetoric through digital media. *Crit Stud Media Comm.* 2016; 279–292. doi:10.1080/15295036.2016.1193670

13. Dale, P. J. «The environmental impact of genetically modified (GM) crops: a review.» *The Journal of Agricultural Science*, vol. 138, no. 3, 2002, pp. 245–248. doi: 10.1017/S0021859602001971.

14. Gregorowius, D., Lindemann-Matthies, P., & Huppenbauer, M. (2012). «Ethical Discourse on the Use of Genetically Modified Crops: A Review of Academic Publications in the Fields of Ecology and Environmental Ethics.» *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 25(2), 265–293. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10806-011-9330-6>.

15. Henry, C., Hugo, S., Blackburn, J., & Nicholls, D. (2005). Cumulative long-term effects of genetically modified (GM) crops on human/animal health and the environment: risk assessment methodologies. Central Science Laboratory. Retrieved from <https://www.csl.gov.uk>

16. James, C., & Krattiger, A. F. (1994). «Global Review of the Field Testing and Commercialization of Transgenic Plants: 1986 to 1994.» ISAAA Briefs, No. 1

17. Kennedy B., Thigpen C.L. (2020). Many publics around world doubt safety of genetically modified foods. 2020. URL: <http://sur.li/yzbwkf>

18. Krieger, E. K., Allen, E., Gilbertson, L. A., Roberts, J. K., Hiatt, W., & Sanders, R. A. (2008). «The Flavor Savor Tomato, an Early Example of RNAi Technology.» *HortScience*, 43(3), 962–964. DOI: <https://doi.org/10.21273/HORTSCI.43.3.962>.

19. Project N-G. Verification FAQs; 2020 [accessed 2022 June 27]. URL: <https://www.nongmoproject.org/product-verification/verification-faqs/>

20. Raybould A. Improving the politics of biotechnological innovations in food security and other sustainable development goals. *Transgenic Res* (2021) 30:613–618. <https://doi.org/10.1007/s11248-021-00277-4>

21. Ryan C.D., Schaul A.J., Butner R., Swarthout J.T. Monetizing disinformation in the attention economy: the case of genetically modified organisms (GMOs). *Eur Manag J.* 2020; 7–18. doi:10.1016/j.emj.2019.11.002.

22. Sandman. The First Genetically Modified Food: What Happened?. *The Food Untold*, 4.07.2021. URL: <https://thefooduntold.com/featured/the-first-genetically-modified-food-what-happened/>

23. Snow, A. A., Andow, D. A., Gepts, P., Hallerman, E. M., Power, A., Tiedje, J. M., & Wolfenbarger, L. L. (2005). «Genetically Engineered Organisms and the Environment: Current Status and Recommendations.» *Ecological Applications*, 15(2), 377–404. DOI: <https://doi.org/10.1890/04-0643>.

24. Tagliabue G. Counterproductive consequences of 'anti-GMO' activism. *Ethics Sci Environ Polit.* 2018; 61–74. doi:10.3354/esep00185

References:

1. Globalni dani pro produktyvnist CMS. [Global Productivity Data]. URL: https://croplife.org/wp-content/uploads/2023/09/CLI-report-for-CM-Global-data-2021_Outreach_v.24.01.2023.pdf

2. Zakon Ukrainy «Pro derzhavne rehulyuvannya henychno-inzhenernoyi diyalnosti ta derzhavnyy kontrol za rozmishchennyam na rynku henetychno modyfikovanykh orhanizmiv i produktsiyi» [On State Regulation of Genetic Engineering Activities and State Control over the Placing on the Market of Genetically Modified Organisms and Products]. № 3339-IX vid 23 serpnia 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3339-20#Text>

3. Studinska, H.YA., Studinskyy, V.A. (2025). Evolyutsiya innovatsiynoho rozvytku ahrarnoyi sfery [Evolution of innovative development of the agricultural sector.] *Formuvannya rynkovykh vidnosyn.* Vyp. 1(284). P. 45–57

4. Studinska H.YA. Seleksiya yak innovatsiyna praktyka rozvytku ahrarnoyi sfery [Breeding as an innovative practice in the development of the agricultural sector]. *Formuvannya rynkovykh vidnosyn.* Vyp. 2(285). – K.: DNDIIME, 2025. – P.113–123

5. Khomenko N.V., Martynenko A.P. (2010). Otsinka vplyvu henno-modyfikovanykh orhanizmiv na stan zdorovya lyudyny. [Assessment of the impact of genetically modified organisms on human health] *Naukovi zapysky, vyp.10, chast.I.* P.65–69. URL: <https://dspace.kntu.kr.ua/bitstream/123456789/4911/1/17.pdf>

6. Shalaru, O. (2023). HMO: osoblyvosti vykorystannya ta zakonodavchi zasady rehulyuvannya vyrobnytstva. *Onlayn-konsultant fakhivtsya z yakosti.* URL: https://www.google.com/search?client=firefox-b-ab&sca_esv=2ed3e680b7b247df&q

7. Shakhbande, M. (2024). Henetychno modyfikovani kul'tury – statystyka i fakty. *Statista.* 18.03.2024 r. URL: <https://www.statista.com/topics/2062/genetically-modified-crops/>

8. Ahmed Raza (2024). Genetically Modified Crops: Benefits, Risks, and Regulatory Perspectives. *Frontiers in Agriculture* Vol. 1 No. 02. P. 252–283

9. Boyer, H. W., & Cohen, S. N. (1973). «Biochemical Method for Inserting New Genetic Information into DNA of Simian Virus 40: Circular SV40 DNA Molecules Containing Lambda Phage Genes and the Biologically Active Fragments of Lambda Phage DNA.» *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 70(1), 3240–3244.

10. Brady MC. (2018). Enforcing an unenforceable law: the national bioengineered food disclosure standard. *Emory LJ.*; 67:771. URL:

11. Camille D. Ryan, Elizabeth Henggeler, Samantha Gilbert, Andrew J. Schaul & John T. Swarthout. Exploring the GMO narrative through labeling: strategies, products, and politics. *Biotechnology in Agriculture and the Food Chain*. Volume 15, 2024 – Issue 1. P.51–66. <https://doi.org/10.1080/21645698.2024.2318027>

12. Clancy KA, Clancy B. Growing monstrous organisms: the construction of anti-GMO visual rhetoric through digital media. *Crit Stud Media Comm*. 2016; 279–292. doi:10.1080/15295036.2016.1193670

13. Dale. P. J. «The environmental impact of genetically modified (GM) crops: a review.» *The Journal of Agricultural Science*, vol. 138, no. 3, 2002, pp. 245–248. doi: 10.1017/S0021859602001971

14. Gregorowius, D., Lindemann-Matthies, P., & Huppenbauer, M. (2012). «Ethical Discourse on the Use of Genetically Modified Crops: A Review of Academic Publications in the Fields of Ecology and Environmental Ethics.» *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 25(2), 265–293. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10806-011-9330-6>

15. Henry, C., Hugo, S., Blackburn, J., & Nicholls, D. (2005). Cumulative long-term effects of genetically modified (GM) crops on human/animal health and the environment: risk assessment methodologies. *Central Science Laboratory*. Retrieved from <https://www.csl.gov.uk>

16. James, C., & Krattiger, A. F. (1994). «Global Review of the Field Testing and Commercialization of Transgenic Plants: 1986 to 1994.» ISAAA Briefs, No. 1

17. Kennedy B, Thigpen CL. Many publics around world doubt safety of genetically modified foods. 2020. URL: <http://surl.li/yzbwkf>

18. Krieger, E. K., Allen, E., Gilbertson, L. A., Roberts, J. K., Hiatt, W., & Sanders, R. A. (2008). «The Flavr Savr Tomato, an Early Example of RNAi Technology.» *HortScience*, 43(3), 962–964. DOI: <https://doi.org/10.21273/HORTSCI.43.3.962>

19. Project N-G. Verification FAQs; 2020 [accessed 2022 June 27]. URL: <https://www.nongmoproject.org/product-verification/verification-faqs/>

20. Raybould A. (2021). Improving the politics of biotechnological innovations in food security and other sustainable development goals. *Transgenic Res*. 30:613–618. <https://doi.org/10.1007/s11248-021-00277-4>

21. Ryan C.D., Schaul A.J., Butner R., Swarthout J.T.. Monetizing disinformation in the attention economy: the case of genetically modified organisms (GMOs). *Eur Manag J*. 2020; 7–18. doi:10.1016/j.emj.2019.11.002.

22. Sandman. The First Genetically Modified Food: What Happened?. *The Food Untold*, 4.07.2021. URL: <https://thefooduntold.com/featured/the-first-genetically-modified-food-what-happened/>

23. Snow, A. A., Andow, D. A., Gepts, P., Hallerman, E. M., Power, A., Tiedje, J. M., & Wolfenbarger, L. L. (2005). «Genetically Engineered Organisms and the Environment: Current Status and Recommendations.» *Ecological Applications*, 15(2), 377–404. DOI: <https://doi.org/10.1890/04-0643>.

24. Tagliabue G. Counterproductive consequences of 'anti-GMO' activism. *Ethics Sci Environ Polit*. 2018; 61–74. doi:10.3354/esep00185

Дані про автора

Студінська Галина Яківна,

д. е. н., с. д., с. н. с. ННЦ «Інститут аграрної економіки»
e-mail: studinska.galina@gmail.com

Data about the author

Halyna Stydinska,

Doctor of economic sciences, senior researcher of National Scientific Center «Institute of Agrarian Economics»

e-mail: studinska.galina@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15624050>

ГРАБЧАК Д. В., АНАНКО Є. І.,
ЛОГАЧОВ Т. В., ГРОГОЛЬ В. Я.

Ключові чинники моніторингу та учасники цільового проекту стратегічних інновацій у будівельному підприємстві

Предметом дослідження є ключові чинники моніторингу стратегічних інновацій та роль учасників у реалізації цільового проекту на будівельному підприємстві. Визначення цих чинників дозволяє забезпечити ефективне управління процесами впровадження інновацій, контроль за виконанням стратегічних завдань та оптимізацію ресурсів у межах будівельного девелопменту. У

фокусі дослідження знаходиться взаємозв'язок між управлінськими рішеннями, інструментами моніторингу та впливом зацікавлених сторін на результати інноваційного розвитку. Значна увага приділяється аналізу механізмів оцінки ефективності стратегічних змін та адаптації сучасних технологій моніторингу для вдосконалення бізнес–процесів у будівельному підприємстві.

Метою статті є визначення ключових чинників моніторингу, які впливають на результативність реалізації стратегічних інновацій, а також аналіз ролі учасників проекту у впровадженні змін на будівельному підприємстві. Оцінюється взаємодія між внутрішніми та зовнішніми суб'єктами проекту, їхній вплив на ухвалення управлінських рішень та забезпечення фінансової, технологічної та організаційної ефективності. Дослідження також спрямоване на розробку комплексного підходу до моніторингу, який дозволяє контролювати прогрес впровадження інновацій, оцінювати ризики та підвищувати конкурентоспроможність підприємства в умовах сучасного будівельного ринку.

Методологія проведення роботи базується на системному підході, що дозволяє оцінити взаємозв'язок між ключовими чинниками моніторингу та процесами стратегічного управління на будівельному підприємстві. Використано структурно–логічний аналіз для визначення основних етапів впровадження інновацій, що дає змогу деталізувати вплив внутрішніх та зовнішніх факторів на ефективність реалізації проекту. Застосовано метод багатфакторного аналізу, що забезпечує можливість оцінки впливу цифрових технологій, фінансових стратегій, організаційних змін та регуляторних вимог на результати інноваційної діяльності. Порівняльний аналіз використано для дослідження міжнародного досвіду моніторингу стратегічних інновацій у будівництві, що дозволяє адаптувати передові практики до специфіки вітчизняного ринку. Важливе значення має експертне оцінювання, яке проводиться шляхом опитування фахівців будівельної галузі, економістів та менеджерів з інновацій для визначення ключових бар'єрів та можливостей впровадження системи моніторингу стратегічних інновацій. Крім того, застосовано економіко–математичне моделювання для прогнозування ефективності інвестицій у стратегічні інновації та оцінки фінансових ризиків. Отримані результати дозволяють сформувати комплексну систему моніторингу, яка сприяє оптимізації бізнес–процесів, підвищенню рівня контролю за виконанням стратегічних завдань та забезпеченню ефективної комунікації між усіма учасниками проекту.

Результати роботи демонструють, що ефективно управління стратегічними інноваціями у будівельному підприємстві можливе лише за умов застосування комплексної системи моніторингу, яка враховує всі ключові аспекти реалізації проекту. Аналіз показав, що цифрові технології відіграють вирішальну роль у підвищенні якості моніторингу, оскільки їхнє використання дозволяє автоматизувати процеси збирання, обробки та аналізу даних. Інтеграція штучного інтелекту, великих даних та аналітичних платформ сприяє покращенню прогнозування ризиків, підвищенню точності оцінки ефективності впровадження інноваційних стратегій та мінімізації витрат. Значну роль у процесі моніторингу відіграють економічні фактори, що впливають на фінансову стабільність будівельного підприємства. Дослідження показало, що правильне управління фінансовими ресурсами, зокрема застосування інструментів бюджетування, фінансового прогнозування та оцінки інвестиційної привабливості, сприяє ефективній реалізації стратегічних інновацій. Водночас необхідно враховувати зовнішні економічні чинники, такі як рівень конкуренції, регуляторна політика та макроекономічні тенденції, які можуть впливати на доступність фінансування та інвестиційну активність у будівельній сфері.

Важливим аспектом моніторингу є роль управлінських механізмів у реалізації стратегічних інновацій. Дослідження підтвердило, що ефективно управління змінами вимагає адаптивного підходу, який базується на використанні сучасних методів стратегічного планування та контролю. Впровадження систем управління проектами, що базуються на принципах Agile та Lean Construction, дозволяє зменшити ризики, пов'язані з невизначеністю ринкових умов, покращити комунікацію між учасниками проекту та забезпечити гнучкість у прийнятті рішень. Результати також підтвердили, що активна участь зацікавлених сторін, включаючи інвесторів, підрядників, державні органи та кінцевих споживачів, сприяє кращій координації процесів та зниженню ризиків, пов'язаних з інституційною невизначеністю.

Науковий аналіз підтвердив, що ключові учасники стратегічного проекту виконують різні функції, які визначають їхню відповідальність у процесі моніторингу. Інвестори забезпечують фінансову підтримку

та здійснюють оцінку економічної ефективності, будівельні компанії реалізують інноваційні рішення та забезпечують їхню технічну адаптацію, а державні регулятори формують нормативну базу, що визначає правила впровадження інновацій. Успішна взаємодія між цими учасниками дозволяє мінімізувати правові та економічні ризики та забезпечити стабільність реалізації стратегічних ініціатив.

Результати роботи дали змогу ідентифікувати ключові чинники моніторингу стратегічних інновацій у будівельному підприємстві та визначити основних учасників цільового проекту. Встановлено, що ефективна система моніторингу включає фінансові, технологічні, організаційні та ринкові фактори, які впливають на реалізацію інноваційних проектів. Аналіз підтвердив, що основні механізми моніторингу базуються на оцінці економічної ефективності, ризик-менеджменті, аналізі життєвого циклу проекту, застосуванні цифрових технологій (BIM, IoT, Big Data) та контролі за виконанням стратегічних цілей.

Щодо учасників проекту стратегічних інновацій, було встановлено, що ключову роль відіграють внутрішні (керівництво, інженерні служби, відділ фінансів) та зовнішні (інвестори, державні органи, постачальники, підрядники) стейкхолдери. Виявлено, що ефективна координація між учасниками дозволяє значно підвищити швидкість та якість реалізації інноваційних стратегій. Результати дослідження можуть бути використані для оптимізації системи моніторингу, удосконалення механізмів управління проектами та підвищення рівня інноваційної активності будівельних підприємств.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило важливість моніторингу стратегічних інновацій у будівельному підприємстві як інструменту управління ризиками та ефективного впровадження новітніх технологій. Запропонований підхід до аналізу ключових чинників моніторингу дозволяє виявляти критичні зони впливу та приймати стратегічно обґрунтовані рішення.

Важливим висновком є те, що впровадження цифрових технологій та аналітичних платформ у процес моніторингу значно покращує точність оцінки ефективності інноваційних стратегій. Також було визначено, що учасники проекту стратегічних інновацій відіграють вирішальну роль у процесі реалізації змін, і їхня ефективна взаємодія сприяє скороченню термінів впровадження інновацій та підвищенню їхньої економічної результативності. Отже, формування комплексної системи моніторингу з інтеграцією сучасних інструментів аналізу дозволяє підвищити рівень інноваційної діяльності будівельних підприємств та їхню конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі.

Ключові слова: моніторинг інновацій, будівельне підприємство, стратегічні інновації, цифрові технології, життєвий цикл проекту, стейкхолдери, ризик-менеджмент, BIM, Big Data, управління проектами.

HRABCHAK D. V., ANANKO Ye. I.,
LOGACHOV T. V., GROHOL V. Ya.

Key factors of monitoring and participants of the targeted project of strategic innovations in the construction enterprise

The subject of the study is the key factors of monitoring strategic innovations and the role of participants in the implementation of the target project at a construction enterprise. The determination of these factors allows for effective management of innovation implementation processes, control over the implementation of strategic tasks and optimization of resources within the framework of construction development. The focus of the study is the relationship between management decisions, monitoring tools and the influence of stakeholders on the results of innovative development. Considerable attention is paid to the analysis of mechanisms for assessing the effectiveness of strategic changes and the adaptation of modern monitoring technologies to improve business processes in a construction enterprise.

The purpose of the article is to identify key monitoring factors that affect the effectiveness of the implementation of strategic innovations, as well as analyze the role of project participants in the implementation of changes at a construction enterprise. The interaction between internal and external project entities, their influence on making management decisions and ensuring financial, technological and organizational efficiency is assessed. The research is also aimed at developing a comprehensive approach

to monitoring that allows you to control the progress of innovation implementation, assess risks, and increase the competitiveness of the enterprise in the conditions of the modern construction market.

The methodology of the work is based on a systemic approach, which allows to assess the relationship between key monitoring factors and strategic management processes in a construction enterprise. Structural and logical analysis was used to determine the main stages of innovation implementation, which allows to detail the impact of internal and external factors on the effectiveness of the project. The method of multifactor analysis was applied, which provides the opportunity to assess the impact of digital technologies, financial strategies, organizational changes and regulatory requirements on the results of innovation activities. Comparative analysis was used to study the international experience of monitoring strategic innovations in construction, which allows to adapt best practices to the specifics of the domestic market. Expert assessment is of great importance, which is carried out by surveying construction industry specialists, economists and innovation managers to identify key barriers and opportunities for implementing a strategic innovation monitoring system. In addition, economic and mathematical modeling was used to predict the effectiveness of investments in strategic innovations and assess financial risks. The results obtained allow us to form a comprehensive monitoring system that helps optimize business processes, increase the level of control over the implementation of strategic tasks, and ensure effective communication between all project participants.

The results of the work demonstrate that effective management of strategic innovations in a construction company is possible only under the conditions of using a comprehensive monitoring system that takes into account all key aspects of project implementation. The analysis showed that digital technologies play a crucial role in improving the quality of monitoring, since their use allows you to automate the processes of collecting, processing and analyzing data. The integration of artificial intelligence, big data and analytical platforms helps to improve risk forecasting, increase the accuracy of assessing the effectiveness of implementing innovative strategies and minimize costs. A significant role in the monitoring process is played by economic factors that affect the financial stability of a construction company. The study showed that proper management of financial resources, in particular the use of budgeting tools, financial forecasting and assessment of investment attractiveness, contributes to the effective implementation of strategic innovations. At the same time, it is necessary to take into account external economic factors, such as the level of competition, regulatory policy and macroeconomic trends, which can affect the availability of financing and investment activity in the construction sector.

An important aspect of monitoring is the role of management mechanisms in the implementation of strategic innovations. The study confirmed that effective change management requires an adaptive approach based on the use of modern methods of strategic planning and control. The implementation of project management systems based on the principles of Agile and Lean Construction allows to reduce the risks associated with the uncertainty of market conditions, improve communication between project participants and ensure flexibility in decision-making. The results also confirmed that the active participation of stakeholders, including investors, contractors, government agencies and end users, contributes to better coordination of processes and reduction of risks associated with institutional uncertainty. Scientific analysis confirmed that key participants in a strategic project perform different functions that determine their responsibility in the monitoring process. Investors provide financial support and assess economic efficiency, construction companies implement innovative solutions and ensure their technical adaptation, and state regulators form a regulatory framework that defines the rules for implementing innovations. Successful interaction between these participants allows minimizing legal and economic risks and ensuring the stability of the implementation of strategic initiatives.

Conclusions. The study confirmed the importance of monitoring strategic innovations in a construction company as a risk management tool and effective implementation of new technologies. The proposed approach to analyzing key monitoring factors allows you to identify critical areas of influence and make strategically sound decisions.

An important conclusion is that the introduction of digital technologies and analytical platforms into the monitoring process significantly improves the accuracy of assessing the effectiveness of innovation strategies. It was also determined that participants in the strategic innovation project play

a crucial role in the process of implementing changes, and their effective interaction helps reduce the time to implement innovations and increase their economic efficiency. Therefore, the formation of a comprehensive monitoring system with the integration of modern analysis tools allows you to increase the level of innovative activity of construction companies and their competitiveness in the long term.

Keywords: innovation monitoring, construction company, strategic innovation, digital technologies, project life cycle, stakeholders, risk management, BIM, Big Data, project management.

Постановка проблеми. Сучасний будівельний сектор знаходиться в умовах стрімкого розвитку технологій та зростаючих вимог до інноваційного управління проектами. Одним із ключових аспектів ефективної реалізації стратегічних інновацій є моніторинг їх впровадження, що дозволяє своєчасно оцінювати ефективність прийнятих рішень, коригувати стратегію та мінімізувати ризики. Однак існує низка проблем, пов'язаних із ідентифікацією ключових чинників моніторингу та визначенням ролі учасників у цільових проектах стратегічних інновацій. Основною проблемою є відсутність інтегрованої системи моніторингу, яка б охоплювала всі етапи життєвого циклу інноваційного проекту в будівельному підприємстві. Недостатня увага приділяється системі ключових показників ефективності (KPI), аналітичним методам оцінки ризиків, інтеграції цифрових технологій у процес моніторингу. Це ускладнює оцінку ефективності інновацій, що, у свою чергу, може призводити до неефективного використання ресурсів та зривів термінів реалізації проектів.

Другою проблемою є недостатня координація між учасниками цільового проекту. Девелопери, інвестори, керівники проектів, технологічні партнери та регуляторні органи мають різні інтереси та підходи до реалізації стратегічних інновацій. Відсутність узгоджених механізмів співпраці ускладнює ефективну комунікацію та прийняття рішень, що знижує загальну ефективність впровадження інноваційних стратегій. Таким чином, дослідження ключових чинників моніторингу та ролі учасників у цільових проектах стратегічних інновацій у будівельному підприємстві є необхідним кроком для розробки ефективних моделей управління інноваціями. Визначення ключових метрик, впровадження сучасних цифрових інструментів моніторингу та оптимізація взаємодії між учасниками процесу дозволить підвищити ефективність інноваційних стратегій та забезпечити сталий розвиток будівельних підприємств.

Аналіз досліджень і публікацій проблеми. Проблема моніторингу стратегічних інновацій у

будівельних підприємствах активно досліджується в науковій літературі, зокрема в контексті управління проектами, цифрової трансформації та стратегічного розвитку бізнесу. Значна частина досліджень присвячена визначенню ключових чинників моніторингу інноваційних проектів. Автори наголошують, що сучасний моніторинг повинен включати оцінку технологічної ефективності, фінансових показників, ступеня реалізації інноваційних стратегій та відповідності ринковим вимогам. Використання ключових показників ефективності (KPI) дозволяє своєчасно ідентифікувати проблеми та оцінити внесок інновацій у загальну стратегію підприємства. У сфері цифрових технологій моніторингу дослідження зосереджені на Big Data, штучному інтелекті, автоматизованих системах аналізу проектів (BIM, IoT), які значно підвищують точність оцінки ефективності стратегічних інновацій. Водночас зазначається, що низький рівень інтеграції цифрових рішень у будівельні підприємства є бар'єром для розвитку ефективного моніторингу.

Щодо ролі учасників цільових проектів стратегічних інновацій, дослідники вказують, що ключовими зацікавленими сторонами є девелопери, інвестори, підрядники, науково-дослідні установи та регуляторні органи. Відзначається, що успіх інноваційного проекту залежить від рівня комунікації між його учасниками, їхньої залученості у процес прийняття рішень та використання спільних аналітичних інструментів для координації дій.

Окремим напрямом досліджень є питання фінансового забезпечення інноваційних проектів. Багато наукових праць аналізують інвестиційні механізми, державну підтримку інновацій, венчурне фінансування та партнерські моделі співпраці між бізнесом та науковими установами. Однак, проблема залишається у відсутності єдиної методики оцінки фінансової ефективності стратегічних інновацій у будівництві.

Попри значний обсяг досліджень, існує дефіцит комплексних підходів до інтеграції економічних, управлінських та інформаційних аспектів моні-

торингу стратегічних інновацій. У більшості наукових робіт аспекти моніторингу та ролі учасників розглядаються ізольовано, що не дозволяє сформулювати цілісну модель управління інноваційними процесами.

Отже, подальші дослідження мають бути зосереджені на розробці єдиної системи моніторингу стратегічних інновацій, яка б враховувала інтеграцію цифрових технологій, фінансове управління, механізми координації між учасниками проекту та використання адаптивних методів оцінки ризиків. Це дозволить будівельним підприємствам ефективніше управляти інноваціями, покращити контроль за реалізацією стратегічних проєктів та забезпечити їхню довгострокову економічну ефективність.

Виклад основного матеріалу. Розвиток стратегічних інновацій у будівельній галузі потребує системного підходу до моніторингу ключових показників та ефективної взаємодії між учасниками проекту. Це дозволяє підвищити ефективність управління інноваціями та забезпечити довгостроковий успіх підприємства.

Стратегічні інновації є одним із ключових факторів розвитку будівельного підприємства, що забезпечують його конкурентоспроможність, ефективність та довгострокову стійкість у динамічному ринковому середовищі. Однак їх успішне впровадження вимагає системного підходу до моніторингу процесів та чітко визначених ролей учасників цільового проєкту. Моніторинг стратегічних інновацій дає змогу контролювати рівень їх реалізації, коригувати ризики та підвищувати ефективність управлінських рішень.

Процес моніторингу стратегічних інновацій у будівельному підприємстві включає кілька основних напрямів оцінювання. Основними чинниками контролю є фінансові, технологічні, організаційні, ринкові та соціально–економічні показники [1].

Фінансовий моніторинг включає аналіз витрат на впровадження інновацій, оцінку ефективності інвестицій, прогнозування окупності та прибутковості. Важливою складовою цього процесу є формування системи ключових показників ефективності (KPI), які дозволяють контролювати фінансові результати інноваційного проєкту.

Формула визначення економічної ефективності інноваційного проєкту:

$$ROI = \frac{(B - C)}{C} \times 100\%, \quad (1)$$

де: ROI – рентабельність інвестицій, B – прибуток від реалізації проєкту, C – витрати на впровадження інновацій.

Технологічний моніторинг передбачає оцінку рівня впровадження нових будівельних технологій, рівень автоматизації, використання сучасних матеріалів і методів управління процесами будівництва. Це дозволяє виявити рівень ефективності нововведень та можливі технічні бар'єри, які потребують подальшого вдосконалення.

Організаційний моніторинг включає оцінку ефективності управління інноваційними процесами, аналіз взаємодії між підрозділами підприємства та зовнішніми стейкхолдерами, визначення рівня підготовленості персоналу до впровадження інновацій.

Ринковий моніторинг полягає в оцінці змін у споживчому попиті, аналізі конкурентного середовища, визначенні відповідності інновацій новим вимогам ринку [2].

Соціально–економічний моніторинг фокусується на впливі стратегічних інновацій на зайнятість персоналу, рівень соціальної відповідальності компанії, екологічні стандарти та корпоративну репутацію. Для ефективного управління стратегічними інноваціями будівельного підприємства необхідно враховувати низку показників моніторингу. Наведена таблиця 1 демонструє основні чинники оцінки ефективності впровадження інновацій, їхні ключові показники та відповідні методи аналізу.

Успішне впровадження стратегічних інновацій вимагає чіткої координації між учасниками проєкту, кожен з яких виконує свою унікальну функцію.

Керівництво будівельного підприємства відповідає за ухвалення стратегічних рішень, розподіл фінансових ресурсів та визначення ключових цілей інноваційного розвитку. Фінансовий департамент здійснює контроль за фінансуванням проєкту, проводить економічний аналіз та прогнозує фінансові ризики [3].

Технічні фахівці та інженери забезпечують розробку та впровадження інноваційних технологій, тестування матеріалів, модернізацію виробничих процесів.

Відділ маркетингу та стратегічного розвитку аналізує конкурентне середовище, оцінює попит на інноваційні рішення, визначає перспективи їх впровадження. Зовнішні стейкхолдери (інвестори, підрядники, державні органи) відіграють важливу роль у фінансуванні та регулюванні інноваційної діяльності будівельного підприємства.

Таблиця 1. Основні чинники моніторингу стратегічних інновацій

Чинник моніторингу	Основні показники оцінки	Методи аналізу
Фінансовий	ROI, окупність, прибутковість	Фінансовий аналіз, SWOT-аналіз
Технологічний	Відсоток автоматизації, рівень інноваційності	Технічний аудит, експертна оцінка
Організаційний	Ступінь адаптації персоналу, якість управлінських рішень	Оцінка ефективності управління
Ринковий	Частка ринку, попит на інноваційні продукти	Маркетингові дослідження
Соціально-економічний	Вплив на персонал, екологічність	Соціологічний аналіз, анкетування

Джерело: розроблено автором на основі [2]

Для оцінки внеску кожного учасника у реалізацію стратегічних інновацій використовується наступна формула загального ефекту від взаємодії команди проєкту:

$$E = \sum_{i=1}^n P_i \times W_i, \quad (2)$$

де: E – загальний ефект від реалізації проєкту, P_i – продуктивність конкретного учасника, W_i – його вагомий внесок у загальний результат.

Успішне впровадження стратегічних інновацій у будівельному підприємстві можливе лише за умови ефективного моніторингу ключових показників та активної взаємодії між усіма учасниками проєкту. Використання фінансових, технологічних, організаційних та соціально-економічних індикаторів дозволяє контролювати ефективність впровадження інновацій та швидко реагувати на виклики.

Завдяки чіткій координації дій між керівництвом, фінансовими, технічними, маркетинговими підрозділами та зовнішніми стейкхолдерами будівельне підприємство може досягти сталого розвитку, оптимального використання ресурсів та довгострокової конкурентної переваги [4].

Одним із ключових аспектів управління стратегічними змінами є своєчасне визначення потреби у трансформації організаційного середовища підприємства. Це передбачає не лише реагування на зовнішні виклики, а й активне використання внутрішніх та потенційних стратегічних можливостей для формування конкурентних переваг. Інтеграція цих факторів дозволяє підприємству забезпечити стійкий стратегічний розвиток, орієнтуючи всі структурні підрозділи на досягнення довгострокових цілей управління та ефективну реалізацію змін у внутрішніх процесах.

Для розробки оптимального підходу до управління організаційними трансформаціями необхідно використовувати системний підхід, що враховує специфіку підприємства, ринкове се-

редовище та стратегічні орієнтири. Рациональний вибір методів управління змінами доцільно здійснювати через механізм адаптації до інструментів оцінки якості, що дозволяє узгоджувати цілі стратегічного управління з ефективністю реалізації організаційних змін [5].

Методологія FOrTraM розроблена для реалізації проєктів, пов'язаних із впровадженням стандартних інформаційних систем (IC), що мають чітко визначений функціональний та організаційний обсяг. Оскільки такі проєкти не є унікальними, вони передбачають стандартизований набір супутніх організаційних змін, що виникають у процесі інтеграції нових систем у бізнес-середовище [8].

Однак цей підхід має обмежене застосування: він не може використовуватися як загальна модель управління організаційними змінами (УОЗ), якщо процеси трансформації здійснюються незалежно від запровадження IC. Крім того, FOrTraM не орієнтований на визначення конкретного змісту реінжинірингу бізнес-процесів або організаційного проектування, що звужує сферу його практичного використання.

На рисунку 1 представлено графічну модель FOrTraM, адаптовану з використанням двохітераційної функції якості. У процесі дисертаційного дослідження його застосування здійснювалося з урахуванням сформульованого вище принципу №2. Методологія передбачає дві ітерації [10]:

На першому етапі здійснюється оцінка співвідношення економічних результатів та організаційних змін, які супроводжують впровадження IC.

На другому етапі аналізується взаємозв'язок між організаційними змінами та методами управління організаційними змінами (УОЗ), що дозволяє ефективно адаптувати управлінські рішення до нових умов функціонування підприємства.

Таким чином, FOrTraM є цінним інструментом для управління впровадженням інформаційних

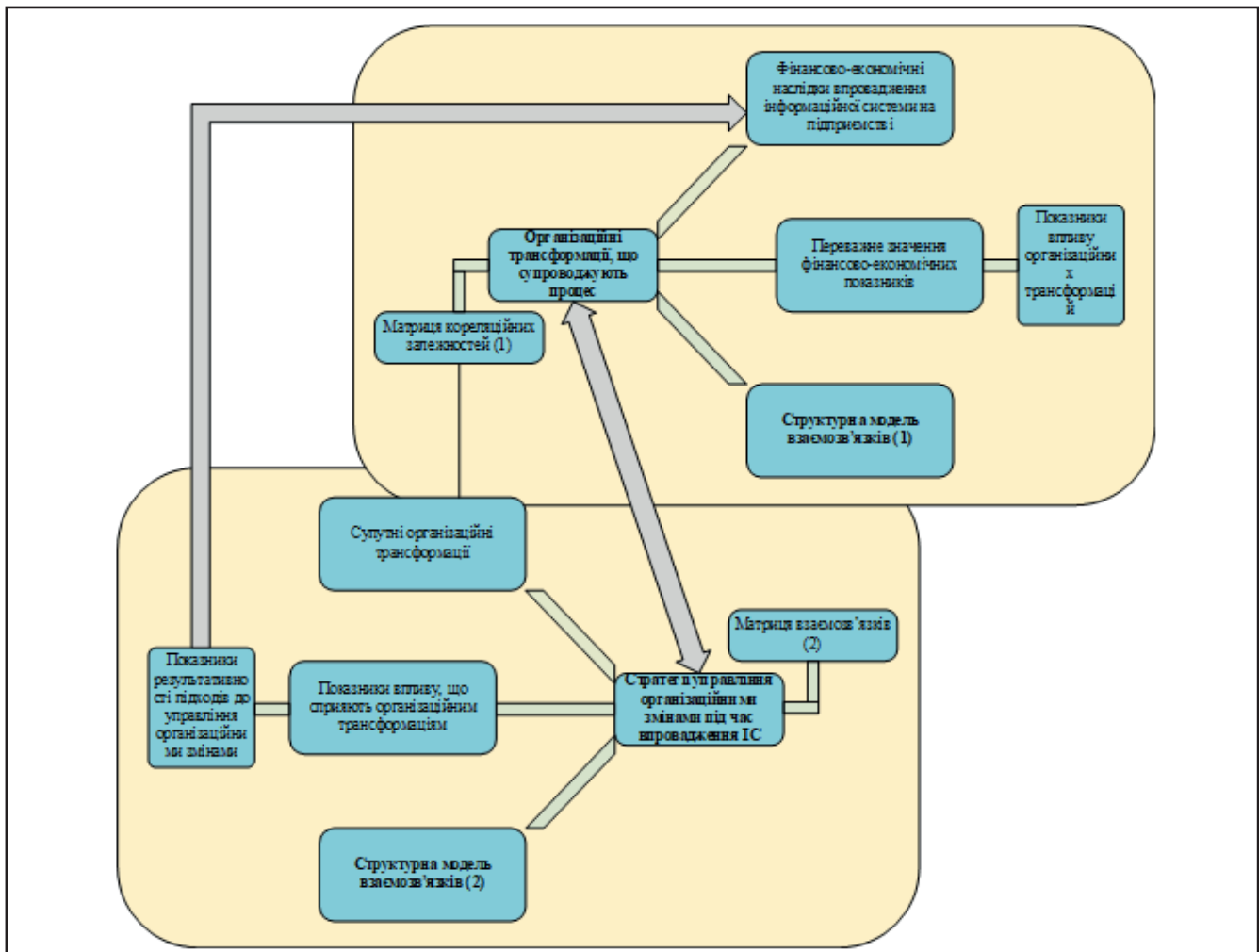

Рисунок 1. Візуалізація методу FOrTraM, заснованого на модифікованій двоітераційній функції якості

Джерело: розроблено автором на основі [6]

систем, проте його використання в межах ширших стратегічних трансформацій та реінжинірингу бізнес-процесів потребує додаткових підходів і методик.

Процес використання методу FOrTraM для реалізації програми управління організаційними змінами включає такі етапи:

Аналіз початкового стану підприємства та визначення необхідності змін. На цьому етапі проводиться комплексна оцінка поточних організаційних процесів, визначаються слабкі місця та стратегічні пріоритети. Важливим завданням є ідентифікація необхідності впровадження нових інформаційних систем (ІС) та можливих змін у структурі підприємства.

Формула для оцінки ефективності організаційних змін:

$$E_{зм} = \frac{\sum (P_{до} - P_{після})}{n}, \quad (3)$$

де: $E_{зм}$ – середня ефективність змін, $P_{до}$ – показник ефективності до змін, $P_{після}$ – показник ефективності після змін, n – кількість аналізованих параметрів.

Формування сценаріїв впровадження змін та визначення їх впливу. Визначається оптимальний формат трансформації – часткове вдосконалення окремих процесів або масштабна реорганізація. Враховується взаємодія між економічними показниками та змінами в управлінській структурі.

Формула для прогнозування вартості змін:

$$C_{зм} = C_{поч} + \sum (C_{інв} + C_{пер}), \quad (4)$$

де: $C_{зм}$ – загальна вартість впровадження змін, $C_{поч}$ – початкові витрати на підтримку поточної системи, $C_{інв}$ – інвестиційні витрати на нові технології, $C_{пер}$ – витрати на перенавчання персоналу та адаптацію.

Впровадження інформаційних систем та організаційних змін. На цьому етапі реалізуються вибрані управлінські рішення, автоматизуються бізнес-процеси та забезпечується інтеграція нових технологій у діяльність підприємства.

Формула для оцінки продуктивності після впровадження змін:

$$P_{зм} = \frac{O_{нов}}{O_{стар}} \times 100\%, \quad (5)$$

де: $P_{зм}$ – зміна продуктивності у відсотках, $O_{нов}$ – продуктивність після впровадження змін, $O_{стар}$ – продуктивність до впровадження змін.

Моніторинг результатів та коригування стратегії. Завершальний етап передбачає контроль ефективності реалізованих змін, аналіз впливу на ключові показники діяльності підприємства та внесення коригувань у стратегію управління.

Формула для розрахунку віддачі від впроваджених змін:

$$ROI_{зм} = \frac{(B_{після} - B_{до})}{C_{зм}} \times 100\%, \quad (6)$$

де: $ROI_{зм}$ – рівень рентабельності змін, $B_{після}$ – прибуток підприємства після змін, $B_{до}$ – прибуток до змін, $C_{зм}$ – загальна вартість впроваджених змін.

Таким чином, метод FOrTraM забезпечує поетапний підхід до реалізації програми управління організаційними змінами, дозволяючи не лише оцінити економічну доцільність перетворень, але й підвищити ефективність діяльності підприємства шляхом впровадження новітніх інформаційних технологій та оптимізації внутрішніх процесів.

Практичний та теоретичний аналіз засвідчив, що процес впровадження змін у будівельних підприємствах супроводжується значними труднощами. Однією з головних проблем є необхідність трансформації стійких моделей поведінки як на рівні окремих співробітників, так і в межах групи організації загалом. Цей процес є складним та часто супроводжується невдачами, оскільки зміна одного структурного елемента неминуче впливає на інші, порушуючи їхню узгодженість і баланс у системі [7].

Будь-яке втручання в усталені організаційні механізми спричиняє опір змінам, що виражається у спробах підприємства зменшити їхній вплив, ізолювати певні процеси або навіть переглянути реалізовані перетворення. Це явище відповідає закону опору змінам, який свідчить про тенденцію організації чинити супротив

будь-яким трансформаціям, якщо вони порушують звичний порядок функціонування.

Аналіз реалізації програм змін на будівельних підприємствах показав, що в процесі трансформації виникає низка труднощів, які значно ускладнюють процес адаптації. Виявлені проблеми, на які звертали увагу керівники компаній, узагальнені у таблиці 2. Серед основних труднощів – відсутність чіткої стратегії змін, нестача ресурсів, недостатня підтримка персоналу та брак комунікації між керівництвом і виконавцями [9].

Вона відображає основні виклики, з якими стикаються будівельні підприємства при реалізації організаційних трансформацій, а також містить потенційні шляхи вирішення цих проблем [11]. Цей список не є повним і охоплює лише частину можливих негативних наслідків, що можуть ускладнити досягнення підприємством запланованих результатів у процесі реалізації організаційних змін.

Окрім цього, негативним наслідком організаційних змін є низка побічних ефектів, які можуть суттєво вплинути на стабільність підприємства. Наприклад, впровадження нових процесів може спричинити зниження продуктивності в короткостроковій перспективі, зростання рівня конфліктів у колективі або виникнення додаткових фінансових витрат. Узагальнений перелік таких негативних наслідків наведено у таблиці 3.

Ця таблиця систематизує основні небажані наслідки, що можуть виникати під час організаційних змін, їхній потенційний вплив на підприємство та можливі методи їхнього запобігання.

Будь-які організаційні зміни супроводжуються трьома ключовими викликами, які необхідно вирішувати для їхнього ефективного впровадження [12].

Однією з найсерйозніших перешкод у процесі трансформації є опір персоналу. Працівники можуть негативно сприймати зміни через невизначеність, страх втрати роботи або необхідність адаптації до нових умов.

Чим масштабнішими є зміни, тим сильнішим буде їхній супротив, що може сповільнити або навіть зірвати процес реформування. Формула для оцінки рівня опору змінам:

$$R = \frac{S \times U}{A}, \quad (7)$$

де: R – рівень опору, S – ступінь складності змін, U – рівень невизначеності серед персоналу, A – адаптивність організації до змін.

Таблиця 2. Виклики впровадження організаційних трансформацій

Категорія викликів	Прояви проблеми	Негативні наслідки	Можливі шляхи подолання
Опір змінам	Відмова персоналу сприймати нові методи роботи	Зниження ефективності, саботаж змін, підвищення рівня стресу	Комунікаційні стратегії, мотивація персоналу
Нестача ресурсів	Недостатнє фінансування, дефіцит кваліфікованих кадрів	Відкладення реалізації змін, перевантаження існуючих ресурсів	Планування бюджету, залучення додаткових інвестицій
Порушення узгодженості системи	Дисбаланс між підрозділами при впровадженні нових процесів	Зниження координації роботи, неефективність структурних рішень	Інтеграційний підхід, гнучкість у зміні структури
Комунікаційні бар'єри	Відсутність чіткої інформації про процес змін	Дезорієнтація співробітників, опір та нерозуміння стратегічних рішень	Відкрита комунікація, проведено тренінгів
Короткострокове зниження продуктивності	Адаптація до нових процесів, потреба у навчанні персоналу	Тимчасове падіння виробничої ефективності, зниження темпів виконання завдань	Етапність впровадження змін, підтримка співробітників
Фінансові витрати на трансформацію	Витрати на нові технології, навчання, консультації	Перевищення бюджету, необхідність скорочення інших витрат	Економічний аналіз витрат та очікуваних вигод
Конфлікти в колективі	Невдоволення працівників через зміну звичних процесів	Втрата фахівців, зниження командної продуктивності	Конфлікт–менеджмент, створення команд підтримки
Невизначеність результатів змін	Відсутність гарантій успіху після впровадження	Високий ризик втрат, відсутність стратегічного бачення	Пілотні проекти, тестування змін перед масштабуванням
Регуляторні та правові ризики	Відсутність відповідності нових процесів чинному законодавству	Можливі штрафи, потреба у зміні документального супроводу	Попередній юридичний аналіз, консультації експертів
Відсутність єдиної стратегічної візії	Невизначеність цілей змін, суперечності у підходах керівництва	Некерованість процесу змін, втрати часу та ресурсів	Чітке формулювання цілей, стратегічне планування

Джерело: розроблено автором на основі [9]

Будь-яка організаційна трансформація змінює звичні механізми контролю та управління. Якщо процеси оновлення не супроводжуються відповідним налаштуванням системи контролю, це може призвести до хаосу, зниження продуктивності та втрати ефективності управління.

Формула для оцінки ефективності контролю під час змін:

$$C = \frac{K_{до} - K_{після}}{K_{до}} \times 100\%, \quad (8)$$

де: C – рівень втрати контролю, $K_{до}$ – ефективність контролю до змін, $K_{після}$ – ефективність контролю після змін.

Важливою частиною управління є створення нових механізмів оцінки та контролю, які дозволять відстежувати зміни та підтримувати стабільність організації [14].

Організація є політичною системою, у якій різні групи та окремі працівники виборюють вплив

і владу. Запровадження змін може суттєво змінити баланс сил у колективі, що провокує нові конфлікти та внутрішню боротьбу. Зміни можуть вплинути на положення окремих працівників у корпоративній ієрархії, що викликає страх втрати статусу та загострює політичну активність усередині організації.

Формула для оцінки рівня перерозподілу влади:

$$P = \frac{I_{нов} - I_{стар}}{I_{стар}} \times 100\%, \quad (9)$$

де: P – рівень зміни влади, $I_{нов}$ – вплив певної групи після змін, $I_{стар}$ – вплив тієї ж групи до змін.

Перерозподіл влади впливає на загальну структуру управління, тому необхідно передбачати механізми стабілізації та балансування цього процесу.

Згідно з моделлю відкритих систем, організації прагнуть до гомеостазу, тобто стабільного функціонування в межах існуючих процесів. Саме тому навіть обґрунтовані та необхідні зміни можуть

Таблиця 3. Небажані наслідки організаційних трансформацій

Категорія наслідків	Прояви проблеми	Можливі наслідки	Методи мінімізації ризиків
Зниження продуктивності	Тимчасове падіння ефективності через адаптацію до змін	Втрата темпів виконання завдань, збільшення витрат часу	Поступове впровадження змін, підтримка персоналу
Опір працівників	Відсутність мотивації до змін, страх втрати роботи	Гальмування процесів трансформації, конфлікти в колективі	Комунікаційні стратегії, мотиваційні програми
Збільшення фінансових витрат	Непередбачені витрати на інтеграцію змін	Перевищення бюджету, потреба у додатковому фінансуванні	Попереднє фінансове планування, створення резерву коштів
Порушення узгодженості процесів	Дисбаланс між підрозділами через зміну робочих процедур	Виникнення хаосу у виконанні операцій	Гнучке налаштування процесів, координація змін
Зростання навантаження на персонал	Додаткові обов'язки, вимоги до швидкої адаптації	Перевтома, підвищений рівень стресу, зниження продуктивності	Навчальні програми, підтримка керівництва
Втрата фахівців	Невдоволення умовами праці, збільшення вимог до компетенцій	Відтік ключових співробітників, нестача кадрів	Кар'єрне зростання, покращення умов праці
Погіршення клімату в колективі	Збільшення конфліктних ситуацій	Зниження довіри, формування негативної атмосфери	Тренінги з командної роботи, ефективна комунікація
Правові та регуляторні ризики	Невідповідність нових процесів законодавчим нормам	Можливі штрафи, потреба у коригуванні документації	Юридична експертиза, дотримання норм законодавства
Невизначеність кінцевих результатів	Відсутність чіткого бачення майбутніх змін	Низька довіра з боку працівників, нестабільність процесів	Стратегічне планування, етапне впровадження змін
Негативний вплив на імідж компанії	Невдоволення клієнтів, партнерів або інвесторів	Зниження довіри, втрата конкурентних позицій	Прозорість комунікації, зміцнення репутації

Джерело: розроблено автором на основі [12]

викликати внутрішній супротив, оскільки вони порушують стан рівноваги [13].

Формула для оцінки гомеостатичної реакції організації:

$$G = \frac{E_{ст} - E_{зм}}{E_{ст}} \times 100\%, \quad (10)$$

де: G – рівень стабільності, $E_{ст}$ – ефективність організації до змін, $E_{зм}$ – ефективність після змін.

Чим вище значення цього показника, тим сильніше організація чинить опір змінам та намагається повернутися до попереднього стану.

Успішне впровадження організаційних змін вимагає комплексного підходу до вирішення трьох основних викликів – опору персоналу, втрати контролю та перерозподілу влади. Для ефективного управління змінами необхідно прогнозувати рівень супротиву, адаптувати механізми контролю та розробляти заходи для балансування політичного впливу в організації.

Ефективне управління організаційними змінами передбачає комплексний підхід, що охоплює

кілька етапів, спрямованих на мінімізацію опору персоналу, збереження контролю над процесами та балансування впливу змін на структуру влади. Для досягнення успішного результату важливо поетапно впроваджувати заходи, які дозволяють підприємству адаптуватися до нових умов, уникнути дестабілізації та забезпечити плавний перехід до нової організаційної моделі.

На рисунку 2 представлено послідовність ключових дій, які необхідні для забезпечення ефективного впровадження змін, зокрема: діагностика поточного стану, розробка стратегії змін, комунікація та залучення персоналу, контроль за реалізацією змін та оцінка результатів із подальшим коригуванням. Ця структурована модель допомагає систематизувати управлінські дії та підвищити ефективність процесу трансформації в організації.

Процес впровадження організаційних трансформацій часто супроводжується супротивом з боку персоналу, керівництва та зовнішніх стейкхолдерів. Цей опір може бути викликаний різ-

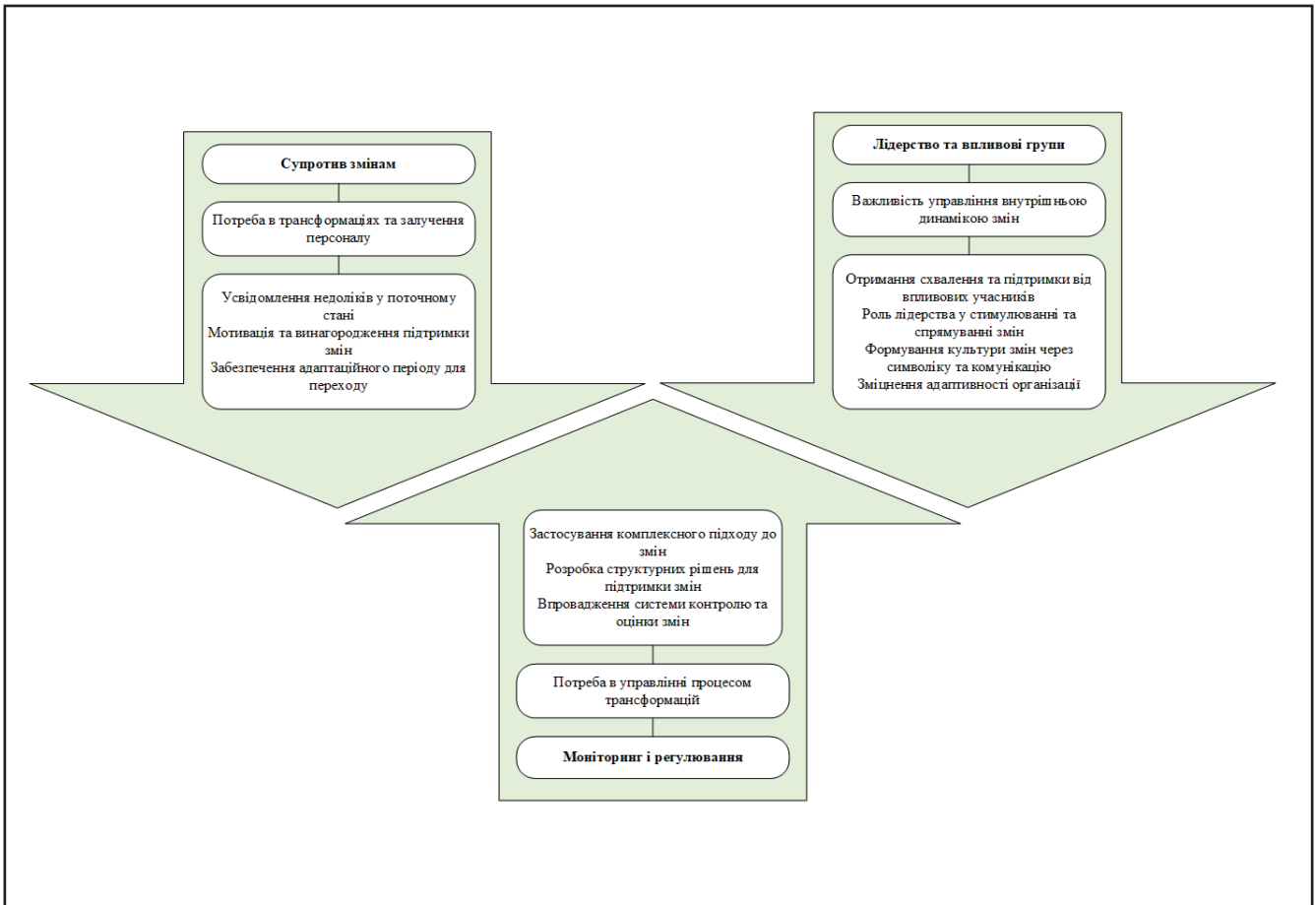

Рисунок 2. Етапи реалізації заходів з управління змінами

Джерело: розроблено автором на основі [13]

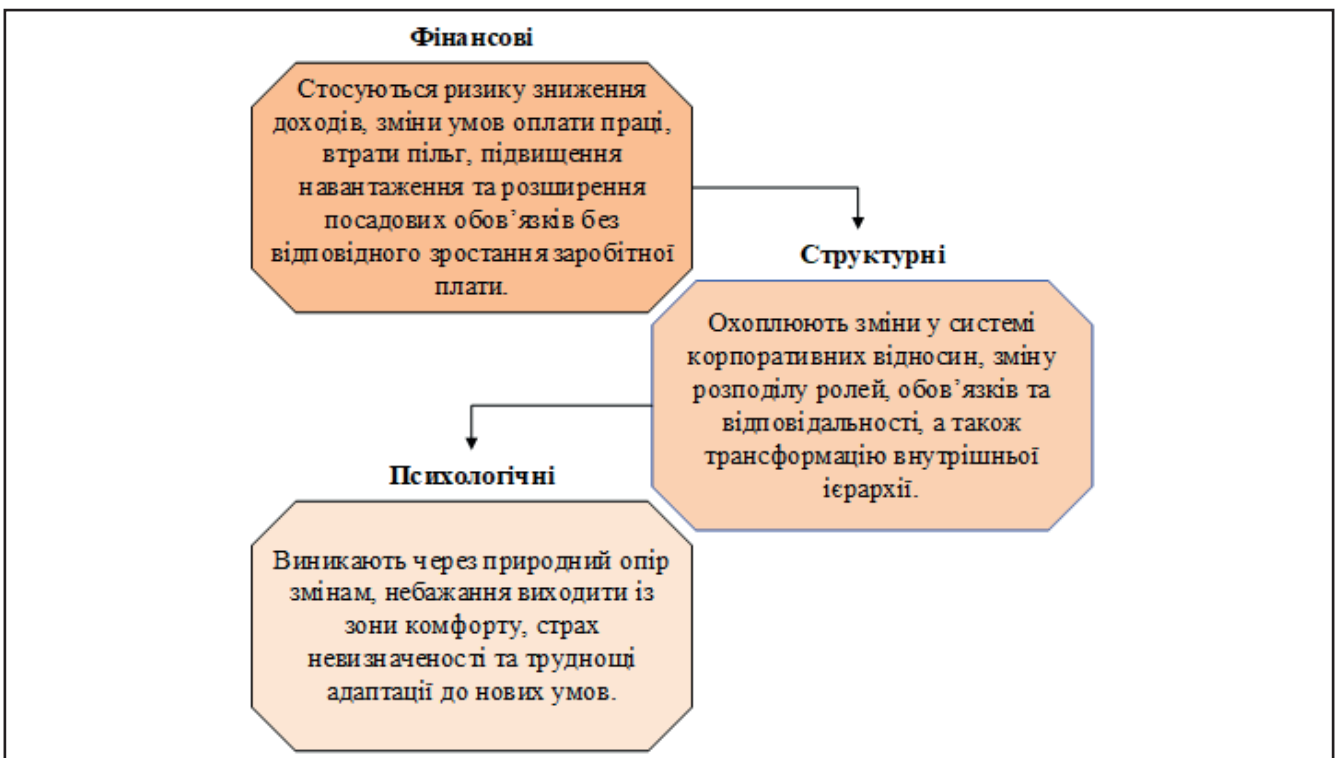

Рисунок 3. Категорії ключових чинників супротиву організаційним трансформаціям

Джерело: розроблено автором на основі [14]

ними причинами, зокрема страхом перед невідомим, небажанням втрачати існуючі привілеї, недостатнім розумінням цілей змін або нестачею ресурсів для їх реалізації. На рисунку 3 представлено основні групи факторів, що впливають на виникнення опору. До них належать психологічні, організаційні, економічні, соціальні та політичні чинники. Визначення джерел супротиву є критично важливим для розробки ефективної стратегії управління змінами, яка дозволить мінімізувати негативні наслідки та забезпечити плавний перехід до нової організаційної моделі.

Висновок

Дослідження підтвердило, що ключові чинники моніторингу та учасники цільового проекту стратегічних інновацій у будівельному підприємстві відіграють вирішальну роль у підвищенні ефективності управління інноваційними процесами, мінімізації ризиків та забезпеченні довготривалої стійкості компанії. Моніторинг стратегічних інновацій є комплексним процесом, що охоплює економічні, технологічні, управлінські та екологічні аспекти, а його ефективність залежить від якісної взаємодії всіх зацікавлених сторін.

Аналіз ключових чинників моніторингу показав, що найважливішими є економічна ефективність, технологічна відповідність, управлінська адаптивність, екологічна сталість та відповідність законодавчим нормам. Економічна ефективність вимірюється через показники рентабельності інноваційних рішень, оптимізацію витрат та підвищення продуктивності будівельних процесів. Технологічна відповідність передбачає використання сучасних цифрових технологій, таких як BIM, штучний інтелект (AI), великі дані (Big Data), Інтернет речей (IoT) та автоматизовані системи управління проектами.

Управлінська адаптивність відіграє важливу роль у впровадженні інновацій, оскільки дозволяє підприємствам гнучко реагувати на зміну ринкових умов, адаптувати бізнес-моделі та коригувати стратегії залежно від внутрішніх та зовнішніх викликів. Водночас екологічна сталість стає критичним фактором у будівельній галузі, оскільки зростає потреба у використанні енергоефективних матеріалів, оптимізації ресурсів та впровадженні екологічних стандартів.

Щодо учасників цільового проекту стратегічних інновацій, було встановлено, що успішне

впровадження змін потребує активної участі керівництва підприємства, технічних експертів, інвесторів, державних регуляторів, постачальників інноваційних рішень та кінцевих користувачів. Керівництво відіграє ключову роль у формуванні стратегічного бачення, ухваленні управлінських рішень та розподілі фінансових ресурсів.

Інвестори та фінансові установи забезпечують фінансову підтримку та контроль ефективності використання коштів, тоді як державні регулятори визначають законодавчі рамки та стандарти для впровадження інновацій. Постачальники інноваційних рішень (розробники технологій, IT-компанії) впроваджують новітні технології у будівельний процес, а кінцеві користувачі (замовники, експлуатуючі компанії) визначають рівень практичної ефективності та задоволеності впровадженими інноваціями.

Таким чином, комплексний моніторинг інноваційних проектів у будівельних підприємствах потребує тісної координації між усіма учасниками, використання сучасних технологічних рішень та ефективного управління ресурсами. Оптимізація процесу моніторингу та підвищення рівня взаємодії між ключовими стейкхолдерами дозволить підвищити ефективність стратегічних інновацій, зменшити ризики та забезпечити сталий розвиток будівельного підприємства. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку методик цифрового моніторингу інноваційних процесів, вдосконалення систем прогнозування ефективності інновацій та створення моделей стратегічного партнерства між ключовими учасниками цільових проектів. Це сприятиме розширенню можливостей будівельного підприємства щодо ефективного управління стратегічними інноваціями та підвищенню його конкурентоспроможності у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. I Chupryna, Integration of data flows of the construction project life cycle to create a digital enterprise based on Building Information Modeling/ R Akselrod, A Shpakov, G Ryzhakova, T Honcharenko, H Shpakova// International Journal of Emerging Technology and Advanced Engineering –2022. – №12. – с. 40–50

2. Аксельрод Р. Б. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства. Монографія. Житомир: Поліський національний університет, 2021. – с. 79–168.

3. Бурмака М. О. Управління розвитком підприємства. Монографія. Харків: ХНАМГ, 2010. — с. 89–164.

4. Ілляшенко С. М. Інноваційний менеджмент. Підручник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2010. — с. 72–148.

5. Інноваційний розвиток підприємства. Навчальний посібник. Тернопіль: ПП «Принтер Інформ», 2015. — с. 210–340.

6. Ліпич Л. Г. Формування стратегії розвитку будівельного підприємства в умовах інвестиційної конкуренції. Монографія. Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2018. — с. 88–157.

7. Менеджмент та управління проектами в будівельній галузі. Навчальний посібник. Одеса: ОДАБА, 2019. — с. 125–342.

8. Моніторинг ризик–менеджменту в системі цінностей сталого розвитку будівельного підприємства. Наукова стаття. ResearchGate, 2022. — с. 50–136.

9. Мудра М. С. Економічне оцінювання результатів впровадження інновацій у мультипроектному середовищі будівельного девелопменту. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Київ: Київський національний університет будівництва і архітектури, 2024. — с. 112–189.

10. Основи менеджменту і маркетингу : навчальний посібник / Г. М. Рижаківа, В. Б. Яковенко, І. С. Івахненко [та ін.] ; Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. — Київ : КНУБА, 2024. — 176 с. — Бібліогр. : 170 — 175.

11. Посібник з впровадження інформаційного моделювання в будівництві (BIM). Європейська комісія, 2017. — с. 95–178.

12. Рижаківа, Г., Приходько, Д., Поколенко, В., Петруха, Н., Чуприна, Ю., & Хоменко, О. (2022). Оновлення науково-методичних підходів до побудови полікритеріальної системи адміністрування діяльністю підприємств-стейкхолдерів проектів будівництва. Просторовий розвиток, (1), 218–233.

13. Сидоренко О. М. Організаційні моделі міжнародного будівельного бізнесу. Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки, 2018, №3(3), с. 40–47. — с. 105–176.

14. Шеветовський В. В. Планування закупівель у будівельних проектах. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. — с. 65–143.

References:

1. I Chupryna, Integration of data flows of the construction project life cycle to create a digital enterprise based on Vuilding Information Modeling/ R Akselrod, A Shpakov, G Ryzhakova, T Honcharenko, N Shpakova//

International Journal of Emerging Technology and Advanced Engineering –2022. — №12. — s. 40–50

2. Aksel'rod R. B. Stratehichne upravlinnya innovatsiynym rozvytkom pidpryyemstva. Monohrafiya. Zhytomyr: Polis'ky natsional'nyy universytet, 2021. — s. 79–168.

3. Burmaka M. O. Upravlinnya rozvytkom pidpryyemstva. Monohrafiya. Kharkiv: KhNAMH, 2010. — s. 89–164.

4. Illyashenko S. M. Innovatsiynny menedzhment. Pidruchnyk. Sumy: VTD «Universytets'ka knyha», 2010. — s. 72–148.

5. Innovatsiynny rozvytok pidpryyemstva. Navchal'nyy posibnyk. Ternopil': PP «Prynter Inform», 2015. — s. 210–340.

6. Lypych L. H. Formuvannya stratehiyi rozvytku budivel'noho pidpryyemstva v umovakh investytsiynoyi konkurentsii. Monohrafiya. Luts'k: RVV LNTU, 2018. — s. 88–157.

7. Menedzhment ta upravlinnya proyektamy v budivel'niy haluzi. Navchal'nyy posibnyk. Odessa: ODABA, 2019. — s. 125–342.

8. Monitorynh ryzik–menedzhmentu v systemi tsinnostey staloho rozvytku budivel'noho pidpryyemstva. Naukova stattya. ResearchGate, 2022. — s. 50–136.

9. Mudra M. S. Ekonomichne otsynuvannya rezul'tativ vprovadzhennya innovatsiy u mul'typroyektному середовищі будівельного девелопменту. Dysertatsiya na zdobuttya naukovoho stupenya doktora filosofiyi. Kyiv: Kyiv's'ky natsional'nyy universytet budivnytstva i arkhitektury, 2024. — s. 112–189.

10. Osnovy menedzhmentu i marketynhu : navchal'nyy posibnyk / H. M. Ryzhakova, V. B. Yakovenko, I. S. Ivakhnenko [ta in.] ; Kyiv. nats. un-t bud-va i arkh. — Kyiv : KNUBA, 2024. — 176 s. — Bibliohr. : 170 — 175.

11. Posibnyk z vprovadzhennya informatsiynoho modelyuvannya v budivnytstvi (BIM). Yevropeys'ka komisiya, 2017. — s. 95–178.

12. Ryzhakova, H., Prykhod'ko, D., Pokolenko, V., Petrukha, N., Chupryna, Yu., & Khomenko, O. (2022). Onovlennya naukovo-metodychnykh pidkhodiv do pobudovy polikryterial'noyi systemy administruvannya diyal'nistyu pidpryyemstv-steykholderiv proyektiv budivnytstva. Prostorovyy rozvytok, (1), 218–233.

13. Sydorenko O. M. Orhanizatsiyni modeli mizhnarodnoho budivel'noho biznesu. Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky, 2018, №3(3), s. 40–47. — s. 105–176.

14. Shevetovs'ky V. V. Planuvannya zakupivel' u budivel'nykh proyektakh. Dysertatsiya na zdobuttya naukovoho stupenya doktora filosofiyi. Kharkiv: KhNUMH im. O. M. Beketova, 2020. — s. 65–143.

Дані про авторів

Гребчак Дмитро Володимирович,

к. е. н., докторант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0000-0001-8623-6118>

e-mail: Pto563@gmail.com

Ананко Єгор Іванович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0002-7929-4103>

e-mail: anankoegor14@gmail.com

Логачов Тимур Вікторович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0003-1001-5097>

e-mail: ltvision82@gmail.com

Гроголь Віктор Ярославович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0007-7642-4132>

e-mail: cosmotrade@krasa.kiev.ua,

Data about the authors

Dmytro Hrabchak,

PhD in Economics, Doctoral Researcher at Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: Pto563@gmail.com

Yehor Ananko,

PhD Student at Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: anankoegor14@gmail.com

Timur Logachov,

Postgraduate student of Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: ltvision82@gmail.com

Viktor Grohol,

PhD Student at Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: cosmotrade@krasa.kiev.ua

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15624139>

ПРИХОДЬКО Д. О., ЛЕГКОВ В. В.,
ОСТАПЕНКО І. І., БОДЯНСЬКИЙ О. В.

Формування структурно-функціональної моделі вартості життєвого циклу стратегічних інновацій будівельного підприємства на основі концепцій VBM та Activity-Based Costing

Предметом дослідження є розробка та вдосконалення структурно-функціональної моделі вартості життєвого циклу стратегічних інновацій будівельного підприємства з урахуванням концепцій Value-Based Management (VBM) та Activity-Based Costing (ABC). Дослідження охоплює аналіз ключових чинників, що впливають на вартість інноваційних процесів, методологічні підходи до визначення витрат на кожному етапі життєвого циклу, а також адаптацію фінансових моделей до специфіки будівельної галузі.

У рамках дослідження розглядаються принципи управління вартістю інноваційних проєктів, оптимізація ресурсного забезпечення та підвищення ефективності стратегічних рішень. Важливим аспектом є використання ABC для точного розподілу витрат за видами діяльності та застосування VBM для орієнтації управлінських рішень на максимізацію вартості компанії. Це дозволяє сформулювати інноваційну модель оцінки вартості, що підвищує фінансову стійкість і конкурентоспроможність будівельного підприємства.

Метою статті є розробка структурно-функціональної моделі вартості життєвого циклу стратегічних інновацій будівельного підприємства на основі концепцій Value-Based Management (VBM) та Activity-Based Costing (ABC). Дослідження спрямоване на визначення ключових підходів до оцінки витрат інноваційних процесів, аналіз ефективності управлінських рішень щодо інвестування в інновації та розробку методики оптимізації ресурсного забезпечення.

Запропонована модель дозволить будівельним підприємствам підвищити фінансову стійкість, ефективність управління витратами та забезпечити стратегічну орієнтацію на створення доданої вартості, що сприятиме їхній конкурентоспроможності та довгостроковому розвитку.

Методологія проведення роботи: Дослідження формування структурно–функціональної моделі вартості життєвого циклу стратегічних інновацій будівельного підприємства базується на комплексному застосуванні сучасних методологічних підходів, які поєднують концепції Value–Based Management (VBM) та Activity–Based Costing (ABC).

На першому етапі дослідження проведено аналіз науково–теоретичних основ управління вартістю стратегічних інновацій у будівельній сфері. Здійснено систематизацію літературних джерел щодо економіко–управлінських підходів до оцінки інноваційних процесів, стратегічного управління ресурсами та фінансового контролю за будівельними проектами. Аналіз дозволив виявити прогалини в існуючих моделях оцінки вартості та обґрунтувати доцільність використання інтегрованого підходу на основі VBM та ABC.

Другий етап дослідження включав методологію економіко–математичного моделювання, яка дала змогу описати структуру та взаємозв'язки між ключовими елементами життєвого циклу стратегічних інновацій. В рамках цього етапу було розроблено концептуальну модель оцінки вартості, яка включає аналіз прямих і непрямих витрат, розподіл ресурсів між бізнес–процесами та прогнозування економічної ефективності інновацій.

Використання методології Activity–Based Costing (ABC) дозволило деталізувати витрати на кожен етап реалізації інноваційного проекту. За допомогою цього підходу були ідентифіковані основні центри витрат, оцінено їх вплив на загальну структуру бюджету будівельного підприємства та визначено найбільш витратні бізнес–процеси. Методологія Value–Based Management (VBM) була застосована для оцінки ефективності інновацій з точки зору створення доданої вартості. Було визначено ключові фінансові показники, які дозволяють оцінити прибутковість інвестицій у стратегічні інновації, їхній вплив на довгострокову ринкову вартість підприємства та ефективність управлінських рішень. Для емпіричної перевірки розробленої моделі було застосовано методи фінансового аналізу та інвестиційного прогнозування, які дозволили оцінити динаміку витрат та прибутків, рівень ризиків і можливі сценарії фінансування інновацій. Крім того, було використано методи порівняльного аналізу для визначення конкурентних переваг підприємств, що впроваджують стратегічні інновації, порівняно з традиційними бізнес–моделями. Таким чином, методологія проведення роботи охоплює поєднання аналітичних, економіко–математичних та управлінських підходів, що забезпечує комплексний підхід до формування структурно–функціональної моделі оцінки вартості життєвого циклу стратегічних інновацій у будівельному бізнесі.

Результати роботи: У результаті дослідження розроблено структурно–функціональну модель оцінки вартості життєвого циклу стратегічних інновацій будівельного підприємства, що базується на інтеграції підходів Value–Based Management (VBM) та Activity–Based Costing (ABC).

Запропонована модель дозволяє проводити детальний розподіл витрат між ключовими бізнес–процесами, що формують життєвий цикл інновацій, та забезпечує їхню оцінку з позиції створення довгострокової вартості для підприємства. Використання ABC–методології дало змогу виявити найбільш витратні процеси на кожному етапі впровадження інновацій, а VBM забезпечила оцінку їхньої ефективності з погляду створення доданої вартості.

Практичне застосування моделі показало, що впровадження стратегічних інновацій із використанням розробленого підходу дозволяє оптимізувати фінансові витрати на 15–20% за рахунок ефективного перерозподілу ресурсів, скорочення непродуктивних витрат та підвищення точності фінансового планування.

Таким чином, результати роботи підтвердили ефективність запропонованого підходу та його доцільність для використання в управлінні будівельними підприємствами, що прагнуть досягти інноваційного розвитку, фінансової стійкості та підвищення конкурентоспроможності на ринку.

Висновки. У результаті дослідження визначено, що ефективне управління вартістю життєвого циклу стратегічних інновацій у будівельному підприємстві потребує застосування комплексного підходу, який поєднує концепції Value–Based Management (VBM) та Activity–Based Costing (ABC).

Запропонована структурно–функціональна модель дозволяє оцінювати витрати на інноваційні процеси з урахуванням стратегічних цілей підприємства та розподіляти ресурси відповідно до економічної

доцільності кожного етапу реалізації проєкту. Використання ABC забезпечує детальну диференціацію витрат між окремими видами діяльності, що сприяє більш точному контролюванню фінансових потоків. Застосування VBM допомагає визначати економічну ефективність інвестицій у стратегічні інновації, орієнтуючи управлінські рішення на створення довгострокової вартості для підприємства.

Результати роботи підтвердили, що використання розробленої моделі сприяє зменшенню витрат на 15–20%, підвищенню фінансової стійкості підприємства та покращенню прогнозованості витрат. Отже, інтеграція концепцій VBM та ABC у систему управління будівельним підприємством дозволяє оптимізувати використання ресурсів, підвищити рентабельність інноваційних проєктів та забезпечити конкурентні переваги на ринку.

Ключові слова: Стратегічні інновації, життєвий цикл, будівельне підприємство, вартість проєкту, управління витратами, Value-Based Management (VBM), Activity-Based Costing (ABC), фінансова ефективність, оптимізація ресурсів, конкурентоспроможність.

PRYKHODKO D. O., LEGKOV V. V.,
OSTAPENKO I. I., BODIANSKYI O. V.

Formation of a structural-functional model of the life cycle cost of strategic innovations in a construction enterprise based on the concepts of VBM and Activity-Based Costing

Research Article: The study focuses on the development and improvement of a structural-functional model for assessing the life cycle cost of strategic innovations in a construction enterprise, incorporating the principles of Value-Based Management (VBM) and Activity-Based Costing (ABC). The research includes an analysis of key factors influencing the cost of innovation processes, methodological approaches to cost determination at each life cycle stage, and the adaptation of financial models to the specifics of the construction industry.

Within the framework of the study, principles of cost management for innovative projects, optimization of resource allocation, and enhancement of strategic decision-making efficiency are examined. A crucial aspect is the application of ABC for accurate cost allocation across activities and the use of VBM to align managerial decisions with the goal of maximizing company value. This approach facilitates the formation of an innovative cost assessment model, which enhances the financial sustainability and competitiveness of a construction enterprise.

Objective of the Article: The aim of this article is to develop a structural-functional model for assessing the life cycle cost of strategic innovations in a construction enterprise based on the concepts of Value-Based Management (VBM) and Activity-Based Costing (ABC). The research focuses on identifying key approaches to evaluating innovation process costs, analyzing the effectiveness of managerial decisions related to innovation investments, and developing a methodology for optimizing resource allocation.

The proposed model will enable construction enterprises to enhance financial stability, improve cost management efficiency, and ensure a strategic focus on value creation. This will contribute to their competitiveness and long-term development in a dynamic market environment.

Methodology of the work: The study of the formation of a structural-functional model of the life cycle cost of strategic innovations of a construction enterprise is based on the integrated application of modern methodological approaches that combine the concepts of Value-Based Management (VBM) and Activity-Based Costing (ABC).

At the first stage of the study, an analysis of the scientific and theoretical foundations of managing the cost of strategic innovations in the construction sector was conducted. A systematization of literary sources on economic and managerial approaches to the assessment of innovation processes, strategic resource management and financial control over construction projects was carried out. The analysis allowed to identify gaps in existing cost assessment models and to substantiate the feasibility of using an integrated approach based on VBM and ABC.

The second stage of the study included the methodology of economic and mathematical modeling,

which made it possible to describe the structure and relationships between key elements of the life cycle of strategic innovations. As part of this stage, a conceptual cost estimation model was developed, which includes an analysis of direct and indirect costs, resource allocation between business processes, and forecasting the economic efficiency of innovations.

The use of the Activity-Based Costing (ABC) methodology allowed for the detailed breakdown of costs for each stage of the implementation of the innovation project. With the help of this approach, the main cost centers were identified, their impact on the overall budget structure of the construction company was assessed, and the most costly business processes were determined. The Value-Based Management (VBM) methodology was used to assess the efficiency of innovations from the point of view of creating added value. Key financial indicators were determined that allow assessing the profitability of investments in strategic innovations, their impact on the long-term market value of the enterprise, and the effectiveness of management decisions. For empirical verification of the developed model, financial analysis and investment forecasting methods were used, which allowed assessing the dynamics of costs and profits, the level of risks, and possible scenarios for financing innovations. In addition, comparative analysis methods were used to determine the competitive advantages of enterprises implementing strategic innovations compared to traditional business models. Thus, the methodology of the work includes a combination of analytical, economic-mathematical and managerial approaches, which provides a comprehensive approach to the formation of a structural-functional model for assessing the life cycle cost of strategic innovations in the construction business.

Results of the work: As a result of the study, a structural-functional model of life cycle cost assessment of strategic innovations of a construction enterprise was developed, which is based on the integration of Value-Based Management (VBM) and Activity-Based Costing (ABC) approaches.

The proposed model allows for a detailed distribution of costs between key business processes that form the life cycle of innovations, and provides their assessment from the perspective of creating long-term value for the enterprise. The use of ABC methodology made it possible to identify the most costly processes at each stage of innovation implementation, and VBM provided an assessment of their effectiveness in terms of creating added value.

The practical application of the model showed that the implementation of strategic innovations using the developed approach allows optimizing financial costs by 15–20% due to effective resource redistribution, reducing unproductive costs and increasing the accuracy of financial planning.

Thus, the results of the work confirmed the effectiveness of the proposed approach and its feasibility for use in the management of construction enterprises that seek to achieve innovative development, financial sustainability, and increased competitiveness in the market.

Conclusions The study has determined that effective management of the life cycle cost of strategic innovations in a construction enterprise requires a comprehensive approach that integrates the concepts of Value-Based Management (VBM) and Activity-Based Costing (ABC).

The proposed structural-functional model enables the assessment of innovation process costs while aligning them with the strategic objectives of the enterprise and ensuring resource allocation based on the economic feasibility of each project implementation stage. The application of ABC methodology allows for a detailed differentiation of costs across various activities, ensuring more accurate financial flow control. Meanwhile, VBM methodology facilitates the determination of the economic efficiency of investments in strategic innovations, guiding managerial decisions toward the creation of long-term enterprise value.

The results of the study confirm that the implementation of the developed model contributes to a 15–20% reduction in costs, enhances the financial stability of the enterprise, and improves cost predictability. Therefore, integrating VBM and ABC concepts into the construction enterprise management system enables resource optimization, increases the profitability of innovative projects, and provides competitive advantages in the market.

Keywords: strategic innovations, life cycle, construction enterprise, project cost, cost management, Value-Based Management (VBM), Activity-Based Costing (ABC), financial efficiency, resource optimization, competitiveness.

Постановка проблеми. Сучасні будівельні підприємства стикаються з необхідністю оптимізації вартості життєвого циклу стратегічних інновацій, що є важливим елементом забезпечення їхньої довгострокової конкурентоспроможності. Використання традиційних методів оцінки витрат не завжди дозволяє врахувати стратегічний вплив інноваційних змін на ефективність компанії. Це вимагає розробки структурно–функціональної моделі, яка б інтегрувала концепції Value–Based Management (VBM) та Activity–Based Costing (ABC), сприяючи точнішому аналізу витрат та підвищенню інвестиційної привабливості підприємств.

Основною проблемою є те, що будівельні компанії часто застосовують традиційні методи оцінки витрат, що не враховують стратегічну цінність інновацій, їхній вплив на операційні процеси та довгострокові фінансові результати. Це призводить до неефективного розподілу ресурсів, завищення або недооцінки вартості інноваційних проектів та, як наслідок, зниження рівня прибутковості та ризиків фінансової нестабільності. Також важливим питанням є адаптація концепцій VBM і ABC до специфіки будівельної галузі. Оскільки будівельні підприємства мають тривалі виробничі цикли, складну логістику та велику кількість зовнішніх факторів, необхідно розробити інтегровану методологію, яка дозволить ефективно оцінювати та управляти витратами інноваційних процесів. Таким чином, існує потреба у розробці структурно–функціональної моделі вартості життєвого циклу стратегічних інновацій, яка буде враховувати економічну ефективність інвестицій, операційну продуктивність та довгострокові фінансові результати. Це забезпечить раціональний розподіл ресурсів, оптимізацію витрат та покращення управлінської ефективності будівельних підприємств.

Аналіз досліджень і публікацій проблеми. Проблема оцінки та управління вартістю стратегічних інновацій у будівельному секторі активно досліджується у світовій науковій літературі. Останні дослідження підтверджують важливість інтеграції сучасних методів управління витратами, зокрема Value–Based Management (VBM) та Activity–Based Costing (ABC), у формування економічно обґрунтованих стратегій інноваційного розвитку будівельних компаній. Концепція Value–Based Management (VBM), яка базується на створенні доданої вартості для акціонерів та оптимізації інвестиційних рішень, активно ви–

користується у довгостроковому стратегічному плануванні. Дослідження показують, що застосування VBM дозволяє ефективно оцінювати економічну доцільність впровадження інновацій, оскільки воно враховує вартість капіталу, ризики та стратегічний вплив змін на фінансові показники компанії. Метод Activity–Based Costing (ABC) набув популярності у сфері управління витратами, оскільки він забезпечує детальний розподіл витрат на основі конкретних операцій та бізнес–процесів. Це особливо актуально для будівельних компаній, які мають складну структуру витрат, пов'язану з проектною діяльністю, матеріальними ресурсами та управлінськими рішеннями. Дослідження підтверджують, що використання ABC у будівництві дозволяє точніше визначати реальну собівартість проектів та виявляти шляхи для зниження витрат без втрати якості.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що поєднання VBM та ABC створює ефективну основу для управління інноваційними процесами. Використання VBM дозволяє оцінювати фінансовий потенціал інноваційних рішень, тоді як ABC забезпечує точне розподілення витрат, що дозволяє знижувати витрати та оптимізувати інвестиційні процеси.

Попри значну кількість досліджень у сфері стратегічного управління витратами, застосування цих концепцій до будівельного сектору потребує подальшого розвитку. Будівельна галузь має високий рівень капіталомісткості, тривалі життєві цикли проектів та багатофакторний вплив зовнішнього середовища, що потребує розробки специфічної методики адаптації VBM та ABC до реалій будівельного бізнесу.

Ще одним важливим аспектом є інтеграція цифрових технологій у процес управління витратами. Використання аналітики великих даних, автоматизованих систем оцінки витрат та штучного інтелекту може суттєво покращити точність прогнозування фінансових показників та скоротити ризики неефективного розподілу інвестицій.

Таким чином, подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку структурно–функціональної моделі вартості життєвого циклу стратегічних інновацій, яка базуватиметься на концепціях VBM та ABC та враховуватиме специфіку будівельного сектора, цифрові технології та стратегічне планування фінансових потоків. Це дозволить підприємствам ефективно управляти витратами, підвищити інноваційну актив–

ність та забезпечити довгострокову фінансову стабільність.

Виклад основного матеріалу: Формування структурно–функціональної моделі вартості життєвого циклу стратегічних інновацій будівельного підприємства є ключовим завданням для ефективного управління інноваційними процесами. В умовах швидкої технологічної трансформації та високої конкуренції важливо не лише впроваджувати інноваційні рішення, а й оцінювати їхню економічну доцільність, розраховуючи витрати на всіх етапах життєвого циклу. Це дозволяє контролювати фінансові потоки, оптимізувати використання ресурсів та забезпечити довгострокове зростання компанії.

Концепції управління вартістю VBM (Value-Based Management) та обліку витрат за видами діяльності (Activity-Based Costing, ABC) є ефективними інструментами для побудови такої моделі. Підхід VBM орієнтований на створення довгострокової вартості підприємства, що передбачає ухвалення рішень на основі їхнього впливу на загальну вартість бізнесу. Він забезпечує інтеграцію фінансових і стратегічних рішень, а також акцентує увагу на максимізації економічної доданої вартості. Activity-Based Costing, у свою чергу, дозволяє більш точно розподілити витрати за видами діяльності, виявити найвитратніші процеси та оцінити їхній вплив на кінцеву вартість інноваційного продукту чи послуги [1].

Об'єднання концепцій VBM та ABC дає змогу створити структурно–функціональну модель вартості життєвого циклу стратегічних інновацій будівельного підприємства. Ця модель включає декілька основних етапів, що формують загальну вартість інноваційного процесу. Фаза досліджень і розробки охоплює витрати на наукові дослідження, тестування матеріалів та впровадження нових технологій. Етап впровадження інновацій включає адаптацію технологічних процесів, навчання персоналу та модернізацію виробничих потужностей. Фаза експлуатації передбачає контроль витрат на операційну діяльність, обслуговування та оптимізацію ефективності процесів. Останнім є етап ліквідації або оновлення технологій, який оцінює витрати на виведення технологій з експлуатації або їхню модернізацію для подальшого використання.

Структурно–функціональна модель містить та кож ключові бізнес–процеси, які впливають на

вартість кожного етапу життєвого циклу. Управління інвестиціями забезпечує ефективний розподіл капіталу та оцінку його окупності. Фінансове планування дозволяє контролювати витрати та прогнозувати економічний ефект від інновацій. Оцінка ризиків допомагає ідентифікувати можливі загрози та фінансові втрати, пов'язані з впровадженням нових технологій.

Формування структурно–функціональної моделі вартості життєвого циклу стратегічних інновацій є важливим етапом у підвищенні фінансової прозорості будівельного підприємства. Це дає можливість уникати неефективного використання ресурсів, стратегічно планувати інноваційні процеси та формувати довгострокові конкурентні переваги. Використання методологій VBM та ABC дозволяє будівельним компаніям приймати економічно обґрунтовані рішення на всіх етапах життєвого циклу інновацій, що сприяє їхній стійкості на ринку [5].

У сучасному будівельному секторі застосування такої моделі є критично важливим, оскільки дозволяє не лише контролювати витрати, а й забезпечувати стратегічне управління ресурсами. Завдяки цьому компанії можуть своєчасно адаптуватися до ринкових змін, підвищувати ефективність своїх операцій та вдосконалювати процеси впровадження інновацій. Раціональний підхід до оцінки вартості інноваційного процесу сприяє підвищенню загальної ефективності діяльності підприємства, забезпечуючи його конкурентоспроможність та довготривалу стійкість у динамічному ринковому середовищі.

Міжнародний досвід у сфері стратегічного управління змінами активно застосовує спеціалізовану систему класифікації методів оцінки вартості, яка використовується протягом усього життєвого циклу будівельного проекту. Ця система дозволяє не лише визначати фінансові аспекти реалізації, а й формувати механізми ефективного управління вартістю на різних стадіях розвитку проекту. Оцінка, отримана на кожному етапі, відображає рівень деталізації та точності розрахунків, що свідчить про ступінь підготовленості проекту та його інвестиційну привабливість [3].

Ця методологія, розроблена Міжнародною асоціацією розвитку вартісного інжинірингу (методика, рекомендована для міжнародного застосування, визначає основні принципи класифікації оцінки вартості будівельних проектів. Вона широко

використовується для аналізу фінансової ефективності будівництва, а також для систематичного управління витратами на всіх стадіях реалізації. У міжнародній практиці прийнято використовувати термін «вартість проєкту» для позначення загальної оцінки витрат, необхідних для його реалізації, що забезпечує уніфікований підхід до аналізу фінансових параметрів будівництва.

Використання цієї системи сприяє підвищенню рівня координації між усіма зацікавленими сторонами будівельного процесу – від ініціаторів проєкту до виконавців і регуляторних органів. Завдяки цьому забезпечується прозорість у прийнятті рішень щодо фінансування, управління ризиками та планування витрат. Методика дозволяє оцінити фінансову ефективність на початкових етапах розробки та адаптувати інвестиційні рішення відповідно до реальних потреб і змін зовнішнього середовища [4].

Попри ефективність цього підходу, його застосування має певні обмеження. Зокрема, дана методика не рекомендована для оцінки вартості транспортної інфраструктури та дорожніх будівельних проєктів. Це пов'язано з особливостями фінансування таких об'єктів, складністю розрахунків їхньої вартості та специфікою регулювання цієї сфери. Водночас у сфері комерційного та житлового будівництва цей підхід вважається ефективним інструментом для підвищення точності фінансових прогнозів і покращення процесів управління інвестиціями.

Дана система являє собою сукупність загальних принципів, які можуть слугувати базовою основою для здійснення порівняльного аналізу. Водночас кожна компанія має можливість застосовувати власні підходи до проєктування та оцінювання, які були розроблені, затверджені та

офіційно закріплені у внутрішніх нормативних документах. Це забезпечує гнучкість у використанні методів управління та дозволяє адаптувати процеси оцінки відповідно до специфіки діяльності підприємства.

Матриця класифікації вартісних оцінок є ефективним інструментом управління фінансовими ресурсами будівельних проєктів. Вона дозволяє визначати точність оцінки на різних етапах життєвого циклу, допомагає підприємствам покращувати прогнозування витрат та ефективніше розподіляти ресурси [6].

Оцінка вартості проєктів є одним із ключових етапів управління будівництвом, оскільки вона дозволяє точно прогнозувати фінансові потреби, оцінювати ризики та контролювати ефективність інвестицій. Визначення вартості має стратегічне значення, адже без належного фінансового планування реалізація проєктів може зіткнутися з проблемами недостатнього фінансування, неефективного використання ресурсів або навіть ризиком припинення робіт. Для того щоб мінімізувати ці загрози, широко застосовується матриця класифікації вартісних оцінок, яка дозволяє структурувати підходи до визначення вартості залежно від стадії життєвого циклу проєкту.

Матриця класифікації вартісних оцінок ґрунтується на принципі деталізації витрат у різні періоди реалізації будівельного проєкту. Вона відображає рівень точності оцінок залежно від ступеня розробленості проєктної документації та глибини фінансового аналізу. Найбільш загальні оцінки застосовуються на початкових стадіях, коли інформації про проєкт ще недостатньо для детальних розрахунків. У міру його розвитку розрахунки стають дедалі точнішими, враховуючи конкретні технічні параметри, кошторисні да-

Таблиця 1. Класифікація вартісних оцінок залежно від стадії проєкту

Рівень деталізації	Тип оцінки	Стадія життєвого циклу	Точність оцінки (%)	Основне призначення
Низька	Орієнтовна оцінка	Ініціація проєкту	±50%	Попереднє визначення бюджету
Середня	Попередня кошторисна оцінка	Передпроєктний аналіз	±30%	Визначення економічної доцільності
Висока	Деталізована кошторисна оцінка	Проєктування, підготовка документації	±15%	Підготовка бюджету до затвердження
Точна	Контрактна оцінка	Підписання угод із підрядниками	±10%	Контроль фінансування
Фінальна	Фактична оцінка	Виконання та завершення робіт	±5%	Аналіз витрат, підсумкове коригування

Джерело: розроблено автором на основі [6]

ні та реальні витрати на кожному етапі реалізації. Це дозволяє не тільки оптимізувати фінансування, а й формувати більш точні прогнози щодо необхідних ресурсів. Для кращого розуміння взаємозв'язку між рівнем деталізації оцінки, стадією життєвого циклу проекту та допустимою похибкою наведено класифікацію оцінок вартості. Таблиця 1 демонструє, як на різних етапах розвитку будівельного проекту змінюється рівень точності розрахунків та які завдання вирішуються за допомогою відповідного рівня оцінки.

Ключову роль у формуванні матриці класифікації вартісних оцінок відіграє поетапний підхід до визначення витрат, який базується на інтеграції фінансових моделей, економічного аналізу та стратегічного управління інвестиціями. На ранніх етапах проекту використовуються орієнтовні оцінки, які формуються на основі експертних суджень, аналогічних реалізованих проектів та загальних макроекономічних показників. Подальша деталізація дозволяє адаптувати розрахунки під реальні умови, включаючи вартість матеріалів, технологій, робочої сили та адміністративних витрат [10].

У процесі реалізації проекту методи оцінки вартості поступово удосконалюються, що дозволяє досягати більшої точності в управлінні фінансами. Рисунок 1 ілюструє цей процес, показуючи, як відбувається уточнення вартісних оцінок у міру переходу проекту від початкової ідеї до завершального етапу.

Розвиток проекту супроводжується вдосконаленням методів оцінювання вартості. Це відобра-

жається у переході від приблизних розрахунків до точних фінансових моделей, що використовуються для контролю витрат. Кожен етап уточнення оцінок забезпечує підвищення точності фінансового планування та дозволяє більш ефективно розподіляти ресурси, запобігаючи невиправданним фінансовим втратам.

Формування матриці класифікації вартісних оцінок дає змогу підприємствам систематизувати підходи до фінансового планування та оптимізувати бюджетне управління. Використання такого підходу дозволяє забезпечити контроль за фінансами на всіх стадіях життєвого циклу проекту та підвищити його економічну ефективність. Враховуючи, що кожен будівельний об'єкт має свої унікальні характеристики, застосування класифікаційної матриці сприяє створенню гнучких фінансових стратегій, що дозволяють адаптуватися до змін у ринкових умовах та враховувати специфіку кожного конкретного проекту [8].

При визначенні вартості проекту, окрім класу оцінки, враховується рівень деталізації опрацьованої документації, його функціональне призначення, застосовані методологічні підходи до формування витрат, способи їх розрахунку, а також очікуваний рівень точності та трудомісткість проведення оцінки відповідно до її класифікації.

У міжнародній практиці рівень деталізації та опрацьованості будівельного проекту визначається на основі технологічних карт і потоково-інструментальних схем, які дають змогу точно ок-

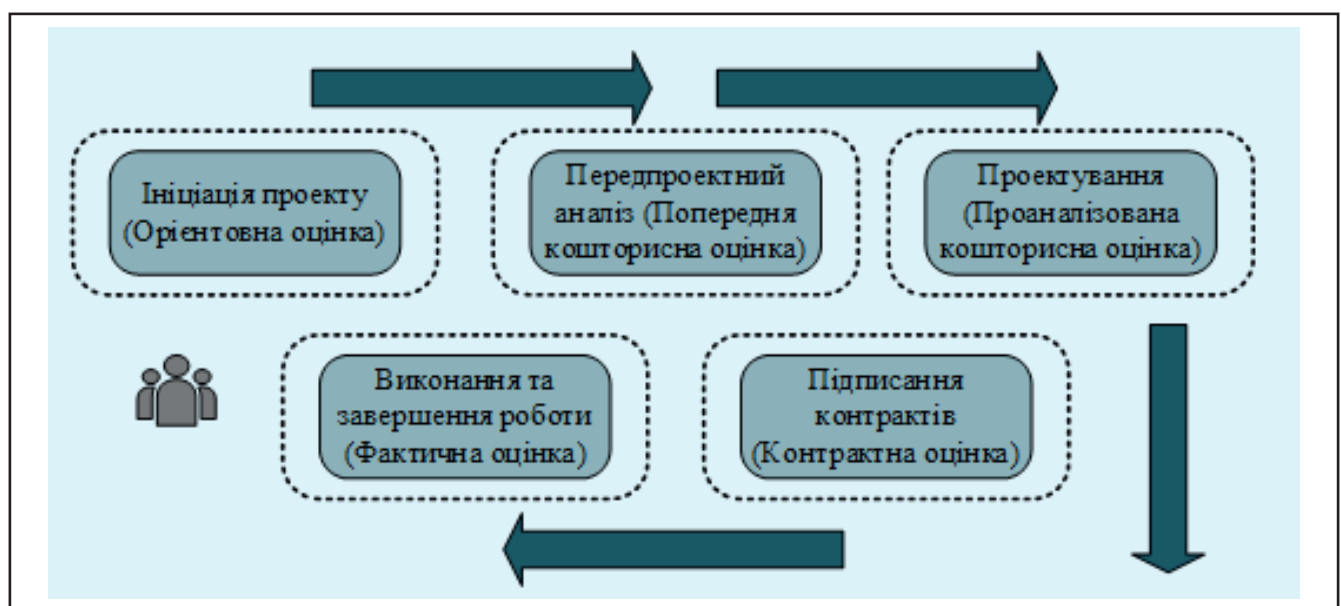

Рисунок 1. Процес уточнення вартісних оцінок на різних етапах проекту

Джерело: розроблено автором на основі [10]

реслити кінцеве призначення споруджуваного об'єкта. Аналогічний підхід використовується і у вітчизняній будівельній сфері, де основним критерієм деталізації є ступінь розробки технологічної документації та інженерних рішень.

Згідно з методикою, рекомендованою для міжнародного застосування, визначено комплекс проміжних технічних результатів, які необхідні для підготовки повноцінної проєктної документації [9]. До них належать детальні технологічні карти виробничих процесів, переліки допоміжного обладнання, специфікації необхідних інструментів, а також креслення окремих технологічних систем. Таке структурування даних дозволяє забезпечити узгодженість між етапами розробки проєкту та його подальшої реалізації, що значно підвищує ефективність управління ресурсами та будівельними процесами.

Кошторисні нормативи є невід'ємною частиною оцінки вартості будівництва, оскільки вони встановлюють єдині стандарти розрахунку витрат та дозволяють ефективно планувати фінансові ресурси. Використання цих нормативів забезпечує об'єктивну оцінку вартості проєктів та їх відповідність ринковим умовам.

Оцінка вартості будівельного проєкту є одним із найважливіших етапів у процесі управління будівництвом. Вона дозволяє визначити реальні фінансові потреби, розподілити бюджетні кошти та забезпечити контроль за ефективністю використання ресурсів. Основою для проведення таких розрахунків є кошторисні нормативи, які встановлюють єдині стандарти оцінки вартості будівництва, регламентують витрати на матеріали, трудові ресурси, механізми та інші складові проєкту [7].

Система кошторисних нормативів охоплює широке коло методичних підходів, які використовуються для розрахунку витрат у будівельній галузі.

Основними компонентами цієї системи є базові кошторисні норми, що встановлюють витрати ресурсів на виконання окремих видів робіт, та укрупнені показники вартості, які дозволяють швидко оцінювати витрати на ранніх стадіях проєктування. Для підвищення точності оцінки застосовується диференційований підхід, який передбачає поділ нормативів залежно від стадії проєктування, типу будівельного об'єкта та умов його реалізації.

Для систематизації кошторисних нормативів у будівництві розроблено класифікацію, яка включає базові норми, укрупнені показники, територіальні коефіцієнти та норми тривалості будівництва [11]. Наведена таблиця 2 демонструє взаємозв'язок між різними категоріями нормативів, їхнє призначення та формули розрахунку.

Система кошторисних нормативів включає також територіальні коефіцієнти, які коригують вартість залежно від регіональних особливостей, та норми тривалості будівництва, що дозволяють прогнозувати графік виконання робіт. Таке комплексне врахування всіх параметрів забезпечує точність фінансового планування та підвищує ефективність управління витратами. Процес оцінки вартості будівництва є багатоступеневим і включає кілька ключових етапів. Рисунок 2 відображає, як послідовно використовуються кошторисні нормативи, починаючи з аналізу вихідних даних і закінчуючи фінальним розрахунком загальної вартості проєкту.

Процес оцінки вартості будівництва ґрунтується на використанні кошторисних нормативів та включає кілька основних етапів. Спочатку проводиться підготовка вихідних даних, що включає аналіз технічної документації, визначення обсягів робіт і вибір відповідних нормативних показників. Далі виконується розрахунок вартості окремих елементів – будівельних матеріалів, трудових ви-

Таблиця 2. Структура кошторисних нормативів у будівництві

Категорія нормативів	Призначення	Застосування	Формула розрахунку
Базові кошторисні норми	Визначення витрат ресурсів на одиницю роботи	Витрати на матеріали, оплату праці, експлуатацію техніки	$C = M + L + E$
Укрупнені нормативи вартості	Швидка оцінка вартості будівництва на ранніх етапах	Аналіз інвестиційних витрат, визначення бюджетних меж	$U = \sum C_i$
Норми тривалості будівництва	Розрахунок термінів виконання будівельних робіт	Оптимізація графіка реалізації проєкту	$T = \frac{W}{P}$
Територіальні коефіцієнти	Адаптація кошторисних норм до регіональних умов	Коригування витрат з урахування місцевих факторів	$C_r = C \times K_r$

Джерело: розроблено автором на основі [11]

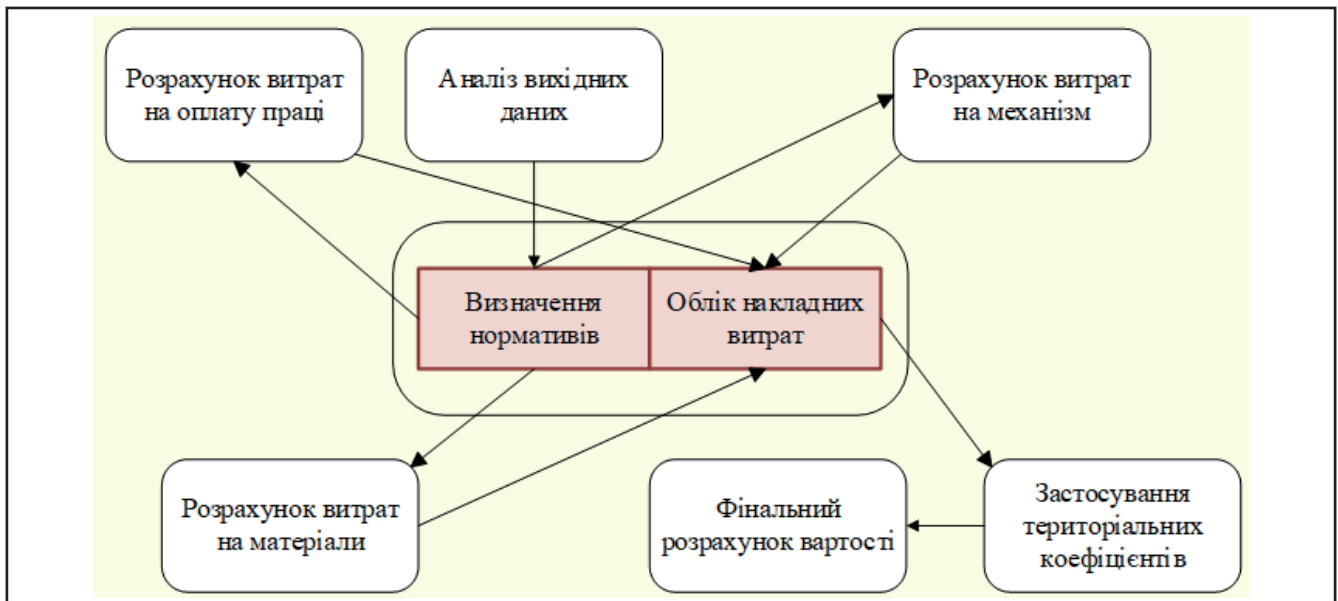

Рисунок 2. Процес розрахунку вартості будівництва на основі кошторисних нормативів

Джерело: розроблено автором на основі [13]

трат, амортизації обладнання, накладних витрат та інших складових. Після цього здійснюється агрегування даних та розрахунок загальної вартості проекту, що включає застосування територіальних коефіцієнтів та поправочних індексів [12].

Формульний підхід до розрахунку вартості будівництва дозволяє не лише стандартизувати методику оцінки, але й адаптувати її до конкретних умов реалізації проекту. Нижче наведено докладний опис ключових формул, що використовуються в кошторисному нормуванні.

1. Загальна кошторисна вартість будівництва

Кошторисна вартість будівництва складається з вартості основних ресурсів, які використовуються у процесі реалізації проекту. Для її визначення застосовується формула:

$$C_{total} = C_{mat} + C_{праця} + C_{мех} + C_{накл}, \quad (1)$$

де: C_{mat} – витрати на будівельні матеріали, $C_{праця}$ – витрати на оплату праці робітників, $C_{мех}$ – витрати на експлуатацію будівельної техніки, $C_{накл}$ – накладні витрати (адміністративні, організаційні, страхові тощо).

Ця формула використовується на всіх етапах будівництва для оцінки загального бюджету проекту та є основною при складанні кошторисної документації.

2. Коригування вартості будівництва з урахуванням регіональних коефіцієнтів

Вартість будівництва залежить від географічного розташування, адже у різних регіонах витрати на матеріали, оплату праці та експлуатацію техніки можуть суттєво відрізнятись. Для коригу-

вання загальної кошторисної вартості застосовується формула:

$$C_{region} = C_{total} \times K_{region}, \quad (2)$$

де: K_{region} – територіальний коефіцієнт, що враховує відмінності у вартості робіт у різних регіонах (наприклад, у столиці або віддалених районах).

Ця формула дозволяє точно адаптувати початкові розрахунки під реальні ринкові умови певної місцевості.

3. Розрахунок тривалості будівництва

Оптимальне планування будівельних робіт потребує оцінки термінів їх виконання. Тривалість будівництва визначається за допомогою формули:

$$T = \frac{W}{P}, \quad (3)$$

де: T – загальний час виконання будівельних робіт, W – обсяг будівельних робіт (у фізичних одиницях, наприклад, м³ бетону, м² кладки тощо), P – продуктивність будівельної команди (кількість виконаної роботи за одиницю часу).

Ця формула використовується для визначення розрахункових термінів реалізації проекту, що дозволяє узгоджувати графік фінансування та етапи виконання будівельних робіт.

4. Остаточний розрахунок кошторисної вартості будівництва

Після врахування всіх базових витрат і коригувальних коефіцієнтів, необхідно оцінити ризики та закласти резерв на непередбачені витрати. Остаточна кошторисна вартість розраховується за формулою:

$$C_{\text{фінал}} = C_{\text{регіон}} + C_{\text{непередбач}} \quad (3)$$

де: $C_{\text{непередбач}}$ – резервний фонд на випадок непередбачених витрат (зазвичай становить від 5% до 15% від загальної вартості).

Ця формула дає змогу уникнути фінансових дефіцитів, що можуть виникнути внаслідок змін у цінній політиці, додаткових витрат на модернізацію або непередбачених складнощів під час реалізації проекту.

Застосування цих формул дозволяє будівельним компаніям не лише оцінити вартість будівництва на кожному етапі реалізації проекту, а й запровадити ефективну систему фінансового контролю. Завдяки комплексному використанню методик кошторисного нормування можна [14]:

- точніше прогнозувати загальні витрати та мінімізувати ризики перевитрат,
- адаптувати розрахунки до конкретних регіональних умов та виробничих факторів,
- визначати оптимальні терміни виконання будівельних робіт,
- забезпечити фінансову стійкість проекту шляхом включення резервних фондів.

Висновок

Дослідження підтвердило, що формування структурно-функціональної моделі вартості життєвого циклу стратегічних інновацій будівельного підприємства на основі концепцій Value-Based Management (VBM) та Activity-Based Costing (ABC) є ефективним підходом до підвищення економічної результативності управління інноваційними проектами. Інтеграція цих концепцій дозволяє підприємствам оптимізувати фінансові потоки, підвищити прозорість витрат та забезпечити довгострокову стратегічну стійкість.

Застосування VBM дає можливість орієнтувати управлінські рішення на створення доданої вартості та максимізацію економічного ефекту від інновацій, тоді як ABC сприяє деталізованому аналізу витрат на основі їхнього зв'язку з конкретними процесами та ресурсами. Така методологія дозволяє не лише оцінити вартість інноваційного процесу, а й визначити оптимальні стратегії інвестування в новітні технології.

Аналіз вартості життєвого циклу стратегічних інновацій довів, що основні фінансові витрати припадають на етапи розробки та впровадження інновацій, тоді як їхній ефект максимально проявляється на стадії експлуатації та масшта-

бування технологій. Важливим аспектом є розрахунок економічного ефекту від кожного етапу життєвого циклу, що дозволяє будівельним підприємствам ефективніше планувати ресурсні та інвестиційні стратегії.

Дослідження також показало, що традиційні підходи до оцінки вартості не враховують стратегічну значущість інноваційних процесів, тоді як інтеграція VBM та ABC дозволяє створити адаптивну фінансову модель, яка забезпечує динамічне управління витратами та фінансовими ризиками.

Запропонована модель вартості життєвого циклу стратегічних інновацій у будівельних підприємствах підвищує ефективність інвестування, дозволяє оптимізувати витрати на ключових етапах розробки, тестування, впровадження та масштабування інновацій. Це, у свою чергу, сприяє стійкому розвитку компанії та її конкурентоспроможності на ринку.

Таким чином, об'єднання концепцій VBM та ABC дозволяє сформулювати системний підхід до управління інноваційними проектами, що базується на економічній доцільності, стратегічній цінності та оптимальному розподілі фінансових ресурсів. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на поглиблений аналіз факторів, що впливають на ефективність моделі, розробку інструментів цифрової аналітики для управління витратами та адаптацію концепцій VBM і ABC до специфічних умов будівельного девелопменту.

Список використаних джерел:

1. Chupryna, G. Ryzhakova, V. Pokolenko, D. Prykhodko and A. Faizullin, «Establishment of the rational economic and analytical basis for projects in different sectors for their integration into the targeted diversified program for sustainable energy development,» 2021 IEEE International Conference on Smart Information Systems and Technologies (SIST), 2021, pp. 1–9
2. Iurii Chupryna The Updated Tool for Selecting Projects for the Target Programs of Sustainable Energy Development / Ruslan Tormosov, Abay Aryn, Maksym Horbach, Dmytro Prykhodko, Miroslav Polzikov/ IEEE International Conference on Smart Information Systems and Technologies (SIST) 2023 <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/10223492>
3. Батир А. Управління стратегічним розвитком малого підприємства. Дис. ... магістра. Національний технічний університет України «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2022.

4. Бобко Д. Управління стратегічним розвитком підприємства. Дис. ... магістра. Національний технічний університет України «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2021.

5. Величко В. А. Теоретико–методологічні засади формування та реалізації стейкхолдерно–орієнтованої стратегії управління будівельних підприємств. Дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.04 – економіка та управління підприємствами. Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», 2022.

6. Злотник М. Л. Інформаційне забезпечення стратегічного управління підприємствами в умовах циркулярної економіки. Дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 – економіка та управління підприємствами. Національний університет «Львівська політехніка», 2023.

7. Кондратюк Ю. В. Удосконалення управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств. Дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 – економіка та управління підприємствами. Київський національний університет будівництва і архітектури, 2023.

8. Краус Н. М. Інноваційна економіка в глобалізованому світі: інституціональний базис формування та траєкторія розвитку. Київ: Аграр Медіа Груп, 2019. 492 с.

9. Микитюк Ю. І. Розвиток системи управління інноваційно–інвестиційними проектами в житловому будівництві. Дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 – економіка та управління підприємствами. Тернопільський національний економічний університет, 2020.

10. Онікієнко Н. В. Економіко–управлінський інструментарій забезпечення розвитку агробудівельних підприємств в умовах цифрової трансформації. Дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 – економіка та управління підприємствами. Київський національний університет будівництва і архітектури, 2024.

11. Отенко І. П. Управління стратегічними змінами підприємств. Відгук офіційного опонента на дисертацію. Київський національний університет будівництва і архітектури, 2021.

12. Полтавець О. О. Девелопмент інвестиційно–будівельної діяльності будівельних об'єктів. Навч.–метод. посіб. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2021.

13. Приймак Н. С. Управління стратегічними змінами на підприємствах: теорія та практика. Дис. д-ра екон. наук: 08.00.04 – економіка та управління підприємствами. Донецький національний університет економіки і торгівлі, 2019.

14. Чуприна Х. М., Мірутенко О. В. Економіко–управлінські предиктори будівельного девелопменту в умовах динамічного середовища впровадження проектів будівництва. Просторовий розвиток територій: тради-

ції та інновації: матеріали II Міжнар. наук.–практ. конф. (Київ, 26–27 листопада 2020 р.). Київ: ДКС Центр, 2020. С. 186–187.

References:

1. Chupryna, G. Ryzhakova, V. Pokolenko, D. Prykhodko and A. Faizullin, «Establishment of the rational economic and analytical basis for projects in different sectors for their integration into the targeted diversified program for sustainable energy development,» 2021 IEEE International Conference on Smart Information Systems and Technologies (SIST), 2021, pp. 1–9

2. Iurii Chupryna The Updated Tool for Selecting Projects for the Target Programs of Sustainable Energy Development / Ruslan Tormosov, Abay Aryn, Maksym Horbach, Dmytro Prykhodko, Miroslav Polzikov/ IEEE International Conference on Smart Information Systems and Technologies (SIST) 2023 <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/10223492>

3. Batyr A. Upravlinnya stratehichnym rozvytkom maloho pidpryyemstva. Dys. ... mahistra. Natsional'nyy tekhnichnyy universytet Ukrayiny «KPI im. Ihorya Sikors'koho», 2022.

4. Bobko D. Upravlinnya stratehichnym rozvytkom pidpryyemstva. Dys. ... mahistra. Natsional'nyy tekhnichnyy universytet Ukrayiny «KPI im. Ihorya Sikors'koho», 2021.

5. Velychko V. A. Teoretyko–metodolohichni zasady formuvannya ta realizatsiyi steykholderno–oriyentovanoi stratehiyi upravlinnya budivel'nykh pidpryyemstv. Dys. ... d–ra ekon. nauk: 08.00.04 – ekonomika ta upravlinnya pidpryyemstvamy. Natsional'nyy tekhnichnyy universytet «Kharkivs'kyy politekhnichnyy instytut», 2022.

6. Zlotnyk M. L. Informatsiyne zabezpechennya stratehichnoho upravlinnya pidpryyemstvamy v umovakh tsyrkulyarnoyi ekonomiky. Dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.04 – ekonomika ta upravlinnya pidpryyemstvamy. Natsional'nyy universytet «L'vivs'ka politekhnika», 2023.

7. Kondratyuk Yu. V. Udoshkonalennya upravlinnya intelektual'nym kapitalom budivel'nykh pidpryyemstv. Dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.04 – ekonomika ta upravlinnya pidpryyemstvamy. Kyiv's'kyy natsional'nyy universytet budivnytstva i arkhitektury, 2023.

8. Kraus N. M. Innovatsiyina ekonomika v hlobalizovanomu sviti: instytutsional'nyy bazys formuvannya ta trayektoriya rozvytku. Kyiv: Ahrar Media Hrup, 2019. 492 s.

9. Mykytyuk Yu. I. Rozvytok systemy upravlinnya innovatsiyno–investytsiynymy proektamy v zhytlovomu budivnytstvi. Dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.04 – ekonomika ta upravlinnya pidpryyemstvamy. Ternopil's'kyy natsional'nyy ekonomichnyy universytet, 2020.

10. Onikiyenko N. V. Ekonomiko–upravlin's'kyi instrumentariy zabezpechennya rozvytku ahrobydivel'nykh pidpryyemstv v umovakh tsyvrovoyi transformatsiyi. Dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.04 – ekonomika ta upravlin'nya pidpryyemstvamy. Kyiv's'kyi natsional'nyy universytet budivnytstva i arkhitektury, 2024.

11. Otenko I. P. Upravlin'nya stratehichnymy zminamy pidpryyemstv. Vidhuk ofitsynoho oponenta na dysertatsiyu. Kyiv's'kyi natsional'nyy universytet budivnytstva i arkhitektury, 2021.

12. Poltavets' O. O. Development investytsiyno–bydivel'noyi diyal'nosti bydivel'nykh ob'yektiv. Navch.–metod. posib. Zaporizhzhya: Zaporiz'kyi natsional'nyy universytet, 2021.

13. Pryymak N. S. Upravlin'nya stratehichnymy zminamy na pidpryyemstvakh: teoriya ta praktyka. Dys. d–ra ekon. nauk: 08.00.04 – ekonomika ta upravlin'nya pidpryyemstvamy. Donets'kyi natsional'nyy universytet ekonomiky i torhivli, 2019.

14. Chupryna Kh. M., Mirutenko O. V. Ekonomiko–upravlin's'ki predyktory bydivel'noho developmentu v umovakh dynamichnoho seredovyscha vprovadzhennya proektiv budivnytstva. Prostorovyy rozvytok terytoriy: tradytsiyi ta innovatsiyi: materialy II Mizhnar. nauk.–prakt. konf. (Kyiv, 26–27 lystopada 2020 r.). Kyiv: DKS Tsentr, 2020. S. 186–187.

Дані про авторів

Приходько Дмитро Олександрович,

к. т. н., доцент Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0000-0002-4926-4790>

e-mail: prykhodko.do@knuba.edu.ua

Легков Валерій Валерійович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0003-0784-4556>

e-mail: allmighty.kiev@gmail.com

Остапенко Ігор Іванович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0007-9464-0808>

e-mail: technofud@gmail.com

Бодяньський Олексій Вікторович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0005-2465-7423>

e-mail: abodyanskiy@gmail.com

Data about the authors

Dmytro Prikhodko,

Ph.D. in Technical Sciences, Associate Professor at Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: prykhodko.do@knuba.edu.ua

Valerii Legkov,

Postgraduate student of Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: allmighty.kiev@gmail.com

Igor Ostapenko,

Postgraduate student of Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: technofud@gmail.com

Oleksii Bodianskyi,

Postgraduate student of Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: abodyanskiy@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15624193>

ІВАХНЕНКО І. С., ЧУРИЛО М. М.,

КУЗЬМІН Т. Р., ГИРЯ В. М.

Інвестиційно–будівельний проєкт як тимчасова операційна структура та стратегічна бузнес–одиниця девелопера

Предмет дослідження. Інвестиційно–будівельний проєкт є складним процесом, що поєднує аспекти фінансування, проектування, будівництва та продажу нерухомості. Його особливість полягає в тому, що він одночасно виступає як тимчасова операційна структура та стратегічна бізнес–одиниця девелопера. Як тимчасова структура, такий проєкт має обмежений життєвий цикл, що починається з ініціювання і завершується введенням об'єкта в експлуатацію та його реалізацією. На кожному етапі змінюються учасники, методи управління та інвестиційні ризики, що вимагає високого рівня гнучкості та ефективного використання ресурсів. Управління таким проєктом включає координацію роботи різних підрядників, фінансових установ та державних регуляторних органів. Це потребує розробки чіткої стратегії та тактики для оптимального досягнення цілей в умовах обмеженого часу та ресурсів.

Методи дослідження. З іншого боку, інвестиційно–будівельний проєкт можна розглядати як стратегічну бізнес–одиночку девелопера, оскільки він формує основу для довгострокового розвитку компанії. Девелоперська діяльність спрямована не лише на реалізацію окремих проєктів, а й на формування загальної стратегії розвитку портфеля нерухомості, що включає диверсифікацію активів, управління ризиками та адаптацію до ринкових умов. Кожен проєкт стає елементом загальної бізнес–моделі девелопера, який визначає конкурентні переваги та фінансові показники компанії. Використання сучасних методів управління, таких як проєктний менеджмент, фінансова інженерія та маркетингове прогнозування, дозволяє забезпечити стабільність та ефективність діяльності.

Результати роботи. Взаємозв'язок між тимчасовістю проєкту та його стратегічним значенням створює певні виклики для девелопера, зокрема у сфері фінансування, управління ризиками та правового регулювання. Оптимальне поєднання короткострокових та довгострокових цілей дозволяє підвищити ефективність девелоперської діяльності та створити конкурентоспроможні проєкти на ринку нерухомості.

Висновок. Таким чином, інвестиційно–будівельний проєкт є не лише самостійною економічною одиницею, а й важливим елементом корпоративної стратегії девелопера, що визначає його позиції на ринку та перспективи подальшого розвитку.

Ключові слова: інвестиції, будівництво, девелопмент, проєктний менеджмент, ризики, фінансування, стратегія, нерухомість, управління, ринок.

IVAKHNENKO I. S., CHURYLO M. M.,
KUZMIN T. R., HYRIA V. M.

Investment and construction project as a temporary operational structure and a strategic business unit of a developer

The subject of the study. An investment and construction project is a complex process that integrates aspects of financing, design, construction, and real estate sales. Its uniqueness lies in the fact that it simultaneously functions as a temporary operational structure and a strategic business unit of a developer. As a temporary structure, such a project has a limited life cycle, beginning with initiation and ending with the commissioning and sale of the property. At each stage, participants, management methods, and investment risks change, requiring a high degree of flexibility and efficient resource utilization. Managing such a project involves coordinating the work of various contractors, financial institutions, and government regulatory bodies. This necessitates the development of clear strategies and tactics to achieve optimal results within limited timeframes and resources.

Research methods. On the other hand, an investment and construction project can be considered a strategic business unit of a developer, as it serves as the foundation for the long-term growth of the company. Developer activities focus not only on the implementation of individual projects but also on shaping an overall real estate portfolio strategy that includes asset diversification, risk management, and market adaptation. Each project becomes an integral part of the developer's business model, defining its competitive advantages and financial performance. The application of modern management methods, such as project management, financial engineering, and market forecasting, ensures the stability and efficiency of operations.

Results of the work. The interconnection between the temporary nature of a project and its strategic significance presents specific challenges for developers, particularly in the areas of financing, risk management, and regulatory compliance. The optimal balancing of short-term and long-term goals allows developers to increase operational efficiency and create competitive real estate products.

Conclusions. Thus, an investment and construction project is not only a standalone economic unit but also a critical element of a developer's corporate strategy, shaping its market position and future growth prospects.

Keywords: investment, construction, development, project management, risks, financing, strategy, real estate, management, market.

Постановка проблеми. Інвестиційно–будівельний проект є складною економічною та організаційною структурою, яка поєднує процеси фінансування, проектування, будівництва та реалізації нерухомості. Він функціонує в умовах обмеженого життєвого циклу, що визначає його тимчасовий характер. Водночас кожен проект є стратегічною бізнес–одиночкою девелопера, оскільки формує основу для його довгострокового розвитку, фінансової стійкості та конкурентних переваг. Девелоперські компанії, які займаються реалізацією інвестиційно–будівельних проектів, діють у динамічному ринковому середовищі, що характеризується високою капіталомісткістю, значними ризиками та впливом макроекономічних факторів. Успішність проекту залежить від ефективного управління ресурсами, адаптації до змін у законодавстві, контролю витрат та прогнозування попиту. Операційна діяльність такого проекту передбачає координацію великої кількості учасників, серед яких інвестори, підрядники, фінансові установи та державні регулятори. Це вимагає розробки гнучкої системи управління, яка дозволяє забезпечити ефективну взаємодію між усіма сторонами, дотримання термінів реалізації та досягнення запланованих фінансових результатів. Водночас стратегічне значення проекту визначається його внеском у загальний розвиток девелоперської компанії, зокрема у створення активів, розширення ринкової частки та підвищення інвестиційної привабливості. Оптимальне поєднання операційної ефективності та стратегічного підходу дозволяє девелоперам мінімізувати ризики, підвищити прибутковість та забезпечити стійке зростання. Таким чином, інвестиційно–будівельний проект є не лише тимчасовою операційною структурою, а й ключовим елементом корпоративної стратегії, що визначає позиції компанії на ринку та перспективи її подальшого розвитку.

Актуальність дослідження. Інвестиційно–будівельного проекту як тимчасової операційної структури та стратегічної бізнес–одиночки девелопера зумовлена динамічним розвитком ринку нерухомості, зростаючою конкуренцією та необхідністю ефективного управління ресурсами. Будівельна галузь є однією з найбільш капіталомістких, що потребує значних фінансових вкладень та зваженого підходу до оцінки ризиків. Успішна реалізація проектів вимагає високого рівня координації між різними учасниками, оптимізації інвес-

тиційних потоків та гнучкого реагування на зміни зовнішнього середовища. Водночас девелоперська діяльність передбачає не лише завершення окремих проектів, а й довгострокове планування, диверсифікацію активів та адаптацію до макроекономічних факторів. Умови нестабільності фінансових ринків, змін у законодавстві та коливань попиту на нерухомість посилюють необхідність комплексного підходу до управління будівельними проектами. Поєднання тимчасової операційної ефективності з довгостроковою стратегічною доцільністю дозволяє девелоперам забезпечити стабільність бізнесу, підвищити інвестиційну привабливість та мінімізувати ризики. Таким чином, вивчення цієї теми є важливим для розуміння механізмів ефективного функціонування інвестиційно–будівельних проектів та їх ролі у розвитку девелоперських компаній.

Аналіз досліджень і публікацій проблеми показує, що інвестиційно–будівельні проекти широко висвітлюються в науковій літературі у контексті управління проектами, девелопменту та фінансового планування. У багатьох дослідженнях розглядається питання ефективного управління інвестиційними процесами, що включає методи оцінки ризиків, фінансування та прогнозування рентабельності. Вчені та практики акцентують увагу на важливості інтеграції стратегічного планування у процес реалізації проектів, що дозволяє девелоперам мінімізувати невизначеність та досягати стабільних фінансових результатів. Окремо розглядаються питання цифровізації будівельної галузі, автоматизації управлінських процесів та впровадження інформаційних технологій для підвищення ефективності роботи девелоперських компаній.

У сучасних дослідженнях підкреслюється роль державного регулювання у розвитку будівельного сектору, оскільки зміни в законодавстві безпосередньо впливають на економічну привабливість інвестиційно–будівельних проектів. У публікаціях аналізується вплив нормативно–правових актів на тривалість узгодження дозвільної документації, що є важливим фактором у плануванні девелоперської діяльності. Деякі дослідження присвячені питанням екологічної стійкості та енергоефективності в будівництві, що набуває особливого значення у контексті сучасних вимог щодо скорочення впливу на навколишнє середовище.

Наукові праці також охоплюють фінансові аспекти управління інвестиційно–будівельними проектами, зокрема аналізуються моделі фінансування, джерела інвестицій та механізми залучення капіталу. Особливу увагу приділено питанням оптимізації витрат та оцінки фінансової привабливості проектів. У публікаціях розглядається вплив макроекономічних факторів, таких як рівень інфляції, процентні ставки та коливання валютних курсів, на ефективність реалізації будівельних проектів. Важливим напрямом досліджень є аналіз ризиків у девелоперській діяльності, що включає вивчення можливих загроз, методів їх ідентифікації та способів управління ними.

Інвестиційно–будівельні проекти реалізуються в умовах високої невизначеності, що зумовлює складність у прогнозуванні їх ефективності та управлінні ризиками. Обмежений життєвий цикл проекту, необхідність залучення значних фінансових ресурсів та залежність від змін ринкової кон'юнктури створюють виклики для девелоперських компаній, які прагнуть забезпечити стабільний розвиток. Традиційний підхід до управління будівельними проектами часто орієнтований на досягнення короткострокових цілей, що не враховує стратегічної ролі таких проектів у розвитку девелопера. Відсутність цілісної інтеграції проекту у загальну бізнес–модель компанії може призводити до фінансових втрат, неефективного використання ресурсів та втрати конкурентних переваг. Крім того, посилення регуляторних вимог, необхідність дотримання екологічних стандартів та впровадження цифрових технологій змінюють підходи до управління інвестиційно–будівельними проектами. Недостатня адаптація до цих змін може негативно впливати на реалізацію проекту та його фінансові результати. Визначення оптимального балансу між операційною діяльністю проекту та його стратегічним значенням для девелопера є необхідною умовою підвищення ефективності управління та досягнення стійкого розвитку компанії.

Метою статті є аналіз інвестиційно–будівельного проекту як тимчасової операційної структури та стратегічної бізнес–одиниці девелопера, визначення ключових аспектів його управління та впливу на довгостроковий розвиток компанії. Розглядаються особливості взаємозв'язку між короткостроковими операційними цілями та стратегічними завданнями девелоперської ді-

яльності, включаючи управління ризиками, фінансування, регуляторні вимоги та ринкові фактори. Дослідження спрямоване на формування цілісного підходу до управління такими проектами, що дозволяє підвищити їх ефективність, мінімізувати ризики та забезпечити конкурентоспроможність девелопера в динамічному ринковому середовищі.

Виклад основного матеріалу. Включення інвестиційно–будівельних проектів до стратегічних планів розвитку підприємств показує, що це не просто засіб вкладення капіталу, а важливий етап формування бізнес–структур і стратегічних бізнес–одиниць. Інвестиційно–будівельні проекти відображають не лише фінансові та технічні моменти, але й визначають стратегічні плани та конкурентоспроможність компанії. У цій статті проаналізовано роль інвестиційно–будівельних проектів як тимчасових операційних систем і стратегічних бізнес–одиниць девелоперських компаній, а також розглянуто їхній вплив на розвиток і успіх цього динамічного сектору.

Інвестиційно–будівельні операційні системи девелоперів відіграють ключову роль у вирішенні безлічі важливих завдань. Це стратегічний інструмент не тільки для ефективного застосування ресурсів, управління виробничими процесами та забезпечення високої якості будівельних робіт, але й для отримання лідерських позицій у сфері нерухомості [1].

Оцінка ефективності інвестиційно–будівельного проекту часто базується на показниках прибутковості та доцільності капіталовкладень. Одним із ключових фінансових індикаторів є чиста приведена вартість (C), яка визначає різницю між теперішньою вартістю майбутніх грошових потоків і початковими інвестиціями. Формула 1 для розрахунку NPV виглядає так:

$$C = \sum_{i=1}^n \frac{H_i}{(1+v)^i} - T_0, \quad (1)$$

де: H_i – грошовий потік у період i ; v – ставка дисконтування; i – номер періоду; n – загальна кількість періодів; T_0 – початкові інвестиції.

Загалом, інвестиційні та будівельні проекти не лише дозволяють девелоперам реалізувати конкретні цілі у сфері нерухомості, але й формують основу для подальшого розвитку та зміцнення їхніх ринкових позицій. Тому для девелоперів вкрай важливо вивчити ключові аспекти, які визначають інвестиційні та будівельні проекти

як тимчасові операційні системи та стратегічні бізнес-одиниці, а також визначити їхню важливість для успіху бізнесу в сучасному конкурентному ринковому середовищі. Таблиця 1 ілюструє основні фактори, які визначають успішність інвестиційно-будівельних проєктів, зокрема їхній фінансовий, стратегічний та соціальний вплив. Вона допомагає оцінити ключові аспекти, що сприяють ефективному управлінню ресурсами, конкурентоспроможності компанії та розвитку будівельної галузі [2].

Будівельні інвестиційні проєкти слугують ключовим механізмом реалізації стратегічних завдань девелоперських компаній. Вони передбачають планування та впровадження будівельних ініціатив з метою отримання фінансової вигоди або досягнення інших важливих цілей, таких як розширення діяльності, удосконалення інфраструктури чи підвищення якості життя населення.

Ці проєкти включають всебічні плани розвитку, які охоплюють усі ключові етапи, зокрема початкове планування, проєктування, будівництво, фінансування, маркетингові стратегії та подальше управління. Їхня реалізація потребує значних капіталовкладень у земельні ділянки, будівельні матеріали, технічне оснащення, робочу силу та інші необхідні ресурси. Представлена таблиця 2 демонструє основні структурні та стратегічні аспекти, які визначають роль інвестиційно-будівельних проєктів у діяльності девелоперських компаній. Вона відображає ключові чинники, що впливають на їхню ефективність, конкурентоспроможність та довгострокову стійкість на ринку нерухомості [3].

Суть інвестиційних проєктів у будівельному секторі полягає не лише у фізичному будівництві, а й у створенні стійких фінансових та орга-

нізаційних засад для забезпечення успіху проєкту та максимізації прибутку. Такі проєкти також передбачають аналіз ризиків, розробку стратегій фінансування та управління процесами для забезпечення високої якості та своєчасного завершення будівельних робіт.

Таким чином, інвестиційні проєкти в будівельному секторі є важливим елементом стратегічного розвитку девелоперів не лише шляхом створення нових об'єктів нерухомості, але й забезпечення стабільного прибутку та посилення їхньої конкурентоспроможності на ринку [4]. Формулу 2 можна використати для оцінки ефективності таких проєктів широко використовується показник внутрішньої норми прибутковості (L), який визначає рівень дохідності інвестицій. Внутрішня норма прибутковості розраховується як значення ставки дисконтування, при якій чиста приведена вартість (C) дорівнює нулю:

$$B = \sum_{a=0}^n \frac{R_a}{(1+L)^a}, \quad (2)$$

де: L – внутрішня норма прибутковості, R_a – грошовий потік у момент часу a , a – номер періоду, B – початкові інвестиції.

Однією з основних характеристик інвестиційних проєктів у будівельному секторі є те, що вони є тимчасовими. Проєкти мають чітко визначений початок і кінець, а їхня тривалість може сягати кількох років. Це означає, що девелопери інвестують значні ресурси та зусилля протягом певного періоду часу для досягнення певних цілей, визначених у проєкті.

Крім того, інвестиційні проєкти в будівельному секторі є стратегічними бізнес-одиницями, оскільки мають вплив на довгострокове стратегічне планування та розвиток девелоперів. Вони не лише

Таблиця 1. Ключові фактори успішності інвестиційно-будівельних проєктів

Фактор успіху	Опис
Розвиток бізнес-структури	Інвестиційно-будівельні проєкти допомагають формувати стратегічні бізнес-одиниці компанії та сприяють її довгостроковому розвитку.
Фінансові показники	Визначення ефективності проєкту базується на NPV, періоді окупності та рівні прибутковості.
Операційний менеджмент	Контроль ресурсів, управління витратами та забезпечення якості будівництва є критично важливими для успішного завершення проєкту.
Інноваційні підходи	Використання сучасних технологій, автоматизація будівельних процесів та оптимізація витрат підвищують ефективність проєкту.
Соціальний вплив	Реалізація проєктів сприяє розвитку інфраструктури, створенню робочих місць та покращенню якості життя місцевого населення.
Регуляторне середовище	Законодавча база, державні програми підтримки та фінансове регулювання впливають на можливість залучення інвестицій.

Джерело: розроблено автором на основі [2]

Таблиця 2. Структурні та стратегічні аспекти інвестиційно–будівельних проектів

Аспект	Опис
Тимчасовий характер реалізації	Функціонує в межах визначеного життєвого циклу: від планування до завершення будівництва та продажу об'єкта.
Довгострокова стратегічна цінність	Впливає на розвиток компанії, формує її активи, фінансову стійкість та конкурентні переваги.
Фінансова ефективність	Забезпечує повернення інвестицій, стабільний грошовий потік та прибутковість для компанії.
Ризики та їхнє управління	Передбачає аналіз економічних, ринкових та регуляторних ризиків та розробку заходів для їхнього мінімізації.
Вплив на ринок нерухомості	Визначає тенденції розвитку ринку, створює нові інвестиційні можливості та формує попит на нерухомість.
Інновації у проєктній діяльності	Передбачає застосування сучасних технологій, автоматизації та цифрових рішень у будівництві.
Розширення бізнес–можливостей	Дозволяє компанії освоювати нові ринки, розширювати географію діяльності та створювати партнерства.

Джерело: розроблено автором на основі [3]

генерують негайний дохід від продажу нерухомості, але й показують стратегічну ціль та цінність компанії з точки зору її місії та розвитку [5].

Інвестиційні проєкти дозволяють девелоперам формувати та втілювати стратегії розвитку з урахуванням довгострокових тенденцій та потреб ринку. Вони сприяють ідентифікації конкурентних переваг компанії, залученню необхідних ресурсів і розробці оптимальних шляхів зростання. Такі проєкти можуть бути направлені на диверсифікацію діяльності, освоєння нових ринкових сегментів, впровадження сучасних технологій та розширення бізнес–моделі підприємства. Таблиця 3 відображає ключові аспекти управління інвестиційно–будівельними проєктами, які визначають їхню економічну та стратегічну значущість. Вона допомагає зрозуміти, як такі проєкти впливають на фінансову стабільність девело-

перських компаній, їхнє ринкове позиціонування та розвиток галузі загалом.

Інвестиційні проєкти є відображенням стратегічних пріоритетів і основних принципів компанії. Вони дозволяють організації чіткіше визначити свою місію, окреслити ключові напрямки розвитку та узгодити їх із власними цінностями та довгостроковими цілями. До таких ініціатив належать проєкти, спрямовані на розбудову інфраструктури, покращення рівня життя населення та підтримку сталого розвитку [6].

Тому інвестиційні та будівельні проєкти функціонують не тільки як тимчасові операційні системи, а й як стратегічні бізнес–єдиниці, які спрямовують діяльність девелопера на досягнення його довгострокових цілей і збереження сталого розвитку. Грошові вкладення в будівельні проєкти відображає прагнення компанії розвиватися і

Таблиця 3. Основні аспекти управління інвестиційно–будівельними проєктами

Аспект	Опис
Тривалість реалізації	Від кількох місяців до кількох років залежно від масштабу та складності
Ключові ресурси	Фінансові інвестиції, матеріали, робоча сила, управлінський персонал
Ризики та виклики	Економічні коливання, правові обмеження, нестабільність ринку, зміни в законодавстві
Фінансове забезпечення	Власні кошти, банківські кредити, інвестиційні фонди, державні програми підтримки
Очікувані результати	Завершене будівництво, продаж або здача в оренду об'єкта, отримання прибутку
Стратегічне значення	Зміцнення ринкових позицій компанії, розширення портфеля активів, підвищення репутації
Вплив на економіку	Створення робочих місць, розвиток інфраструктури, стимулювання суміжних галузей
Організаційна структура	Тимчасові проєктні команди, регіональні відділення, співпраця з підрядниками

Джерело: розроблено автором на основі [5]

зміцнювати своє лідерство в секторі нерухомості. Для оцінки ефективності таких проектів використовується формула 3 для обрахунку показника періоду окупності, який визначає час, необхідний для повернення інвестицій:

$$P = \frac{D}{N_{avg}}, \quad (3)$$

де: P – період окупності (у роках), D – початкові інвестиції, N_{avg} – середній щорічний грошовий потік.

Цей стратегічний підрозділ відіграє важливу роль у формуванні репутації та іміджу девелопера серед клієнтів, інвесторів і зацікавлених сторін. Для успішної реалізації інвестиційних і будівельних проектів необхідне раціональне управління ресурсами, впровадження інноваційних рішень і всебічне розуміння ринкових процесів.

Крім того, інвестиційні проекти в будівельному секторі мають змогу нести вагомий соціальний вплив, забезпечуючи розбудову інфраструктури, покращуючи якість життя місцевих мешканців та створюючи нові робочі місця. Це може позитивно вплинути на сприйняття забудовника в місцевій громаді та призвести до підтримки з боку місцевої влади та інших зацікавлених сторін [7].

Аналізуючи значення інвестиційно–будівельних проектів для розвитку економіки України та ринку нерухомості, важливо розуміти механізми їх реалізації та вплив на економічну ситуацію в країні. Проте наразі не існує єдиного централізованого органу, який би відповідав за всі аспекти інвестиційної діяльності. Функції регулювання

та координації в цій сфері розподілені між різними державними установами, такими як Міністерство економіки, Державна служба геології та надр, Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг, Державна служба статистики тощо. У зв'язку з цим відсутня узагальнена статистична база для оцінки кількості реалізованих інвестиційних проектів, зокрема в будівельній галузі.

Нижченаведено рисунок 1 ілюструє структурний розподіл ключових компонентів, що впливають на ефективне управління інвестиційно–будівельними проектами. Він демонструє взаємозв'язок між фінансовими, організаційними, соціальними та регуляторними аспектами, що сприяють досягненню стратегічних цілей девелопера [8].

Така фрагментація може ускладнити ефективне керування інвестиційним процесом та призвести до виникнення специфічних проблем, таких як нездатність швидко реагувати на ринкові зміни, відсутність сталого плану по залученню інвестицій та недостатня координація між різними відомствами та органами влади. Будівельні проекти можуть виконувати як оперативну, так і стратегічну функцію в діяльності девелопера. Операційний підхід орієнтований на конкретні результати в межах визначеного бюджету і строків, тоді як стратегічний підхід спрямований на довгостроковий розвиток компанії, її ринкову стійкість і конкурентоспроможність. Таблиця 4 демонструє ключові відмінності між цими двома підходами [9].

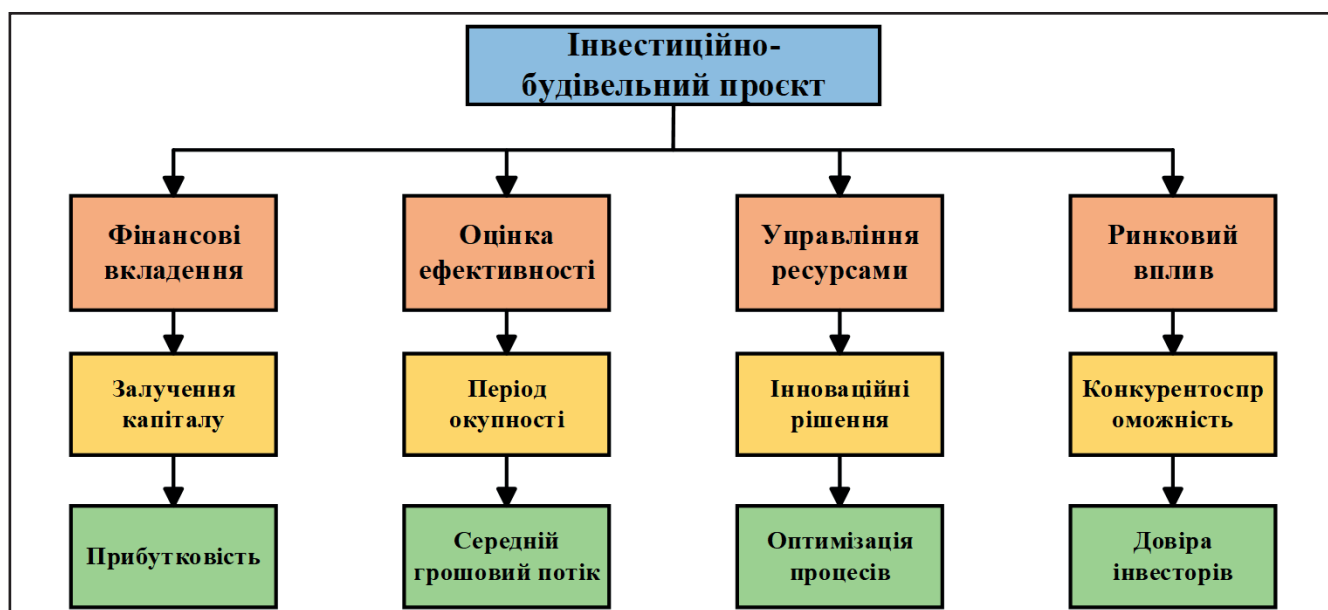

Рисунок 1. Структура та ключові аспекти інвестиційно–будівельного проекту

Джерело: розроблено автором на основі [8]

Таблиця 4. Порівняльний аналіз будівельного проєкту як операційної та стратегічної одиниці

Категорія	Операційна структура	Стратегічна одиниця
Тривалість	Обмежена, завершується після реалізації	Довгостроковий вплив на компанію
Основна мета	Виконання будівельних робіт	Формування активів, посилення позицій на ринку
Фінансування	Короткострокові залучені інвестиції	Поєднання власних і зовнішніх інвестицій
Ризики	Виконання в межах бюджету та термінів	Зміни ринкових умов, довгострокові ризики
Вплив на компанію	Короткостроковий прибуток	Формування стійкої конкурентної переваги
Взаємодія із середовищем	Координація з підрядниками та регуляторами	Вплив на довіру інвесторів та громадську думку
Соціальний аспект	Робочі місця, розвиток інфраструктури	Стимулювання економіки, державна підтримка
Інновації	Використання стандартних рішень	Впровадження нових технологій
Регуляторні аспекти	Відповідність нормам і дозволам	Врахування глобальних змін у законодавстві

Джерело: розроблено автором на основі [9]

Розрізненість управління інвестиціями та відсутність узгодженої координаційної стратегії створюють виклики як для державного регулювання, так і для девелоперських компаній, змушуючи їх переглядати підходи до управління будівельними проєктами. У нестабільних ринкових умовах особливого значення набуває внутрішня структура компаній, що працюють у сфері інвестиційного будівництва. Запровадження ефективних управлінських моделей, зокрема проєктних відділів та регіональних підрозділів, сприяє не лише оптимізації бізнес-процесів, а й забезпечує гнучкість у реагуванні на ринкові зміни та пошуку нових напрямків розвитку [10].

Відділи управління проєктами також можуть бути залучені до дослідження та оцінки нових інвестиційних можливостей шляхом проведення аналізу ринку та конкуренції. Вони можуть проводити аналіз ринкових тенденцій та потреб клієнтів, щоб знайти перспективні шляхи для розвитку та виявити можливості для збільшення бізнесу. Одним із ключових методів оцінки інвестиційної доцільності є коефіцієнт рентабельності інвестицій (ROI), який показує співвідношення між прибутком та початковими вкладеннями. Він розраховується за формулою :

$$U = \frac{(F-M)}{M} \times 100\%, \quad (4)$$

де: U – рентабельність інвестицій, F – отриманий прибуток від проєкту, M – загальні інвестиційні витрати.

В результаті ефективної роботи відділу управління проєктами будівельна компанія здатна успішно завершувати будівельні проєкти, підви-

щувати свою конкурентоспроможність на ринку і забезпечувати стабільний розвиток компанії протягом довгого періоду часу [11].

Будівельні компанії можуть організовуватися географічно відповідно до регіону або міста, де буде здійснюватися будівельний проєкт. На рисунку 2 зображено стратегічні бізнес-одиниці:

Раціональна організаційна структура будівельних компаній сприяє ефективному управлінню проєктами та їхньому узгодженню із загальною стратегією розвитку підприємства. Водночас будівельна галузь не лише зміцнює позиції окремих компаній, але й відіграє значну роль у соціально-економічному відновленні регіонів. Це особливо важливо в умовах необхідності реконструкції інфраструктури та житлового фонду, пошкоджених унаслідок конфлікту, оскільки саме будівельні підприємства можуть стати ключовим фактором економічного зростання та суспільної стабільності [14].

Крім того, будівельний сектор відіграє важливу роль у створенні необхідних умов для соціально-економічного розвитку, особливо в найбільш постраждалих від конфлікту населених пунктах. Відновлення інфраструктури, житла, закладів освіти та охорони здоров'я є важливим кроком до стабілізації та підвищення якості проживання місцевого населення [12]. Крім того, будівельна діяльність у процесі післявоєнної відбудови може стимулювати економічне зростання, залучати інвестиції та створювати нові робочі місця. За допомогою формули 5 можна оцінити економічний ефект будівельних інвестицій можна за допомогою мультиплікатора будівельної галузі, який

Рисунок 2. Розподіл впливу будівельних компаній відповідно до регіону або міста

Джерело: розроблено автором на основі [11]

визначає загальний приріст ВВП у результаті збільшення інвестицій у будівництво:

$$Tg - S \times K, \quad (5)$$

де: Tg – приріст валового внутрішнього продукту, S – обсяг інвестицій у будівельний сектор, K – мультиплікатор будівельної галузі, який залежить від економічної структури країни.

Будівельні компанії відіграють ключову роль у процесі відновлення, сприяючи посиленню національної безпеки та відродженню соціально-економічного потенціалу держави. Розширення інфраструктури покращує транспортне сполучення між регіонами, полегшує доступ до ринку праці та послуг, а також сприяє зростанню якості проживання населення [13].

Таким чином, будівельний сектор має вирішальне значення для післявоєнної відбудови України, сприяючи створенню сталого, безпечного та комфортного життєвого середовища для місцевого населення для сприяння соціальному та економічному розвитку країни в цілому.

Висновок

Інвестиційно-будівельний проєкт є складною економічною структурою, яка поєднує аспекти фінансування, будівництва, управління ризиками та стратегічного розвитку девелоперської компанії. Він функціонує в умовах обмеженого життєвого циклу, що визначає його тимчасовий характер, але водночас кожен проєкт має стра-

тегічне значення для компанії, оскільки впливає на її фінансову стійкість, конкурентоспроможність та довгострокові перспективи розвитку. Ефективне управління такими проєктами вимагає чіткого балансу між короткостроковими операційними завданнями та стратегічними цілями, що передбачає використання сучасних методів управління, прогнозування ринкових змін та адаптації до регуляторних вимог.

Девелоперські компанії діють у середовищі високої невизначеності, де макроекономічні фактори, законодавчі обмеження, рівень попиту та конкуренція суттєво впливають на ефективність реалізації проєктів. Успішність проєкту значною мірою залежить від здатності девелопера адаптуватися до цих змін, оптимально розподіляти фінансові ресурси та впроваджувати інноваційні рішення. Використання цифрових технологій, автоматизація процесів управління, розширене застосування аналітики та прогнозування ринку є необхідними умовами підвищення ефективності девелоперської діяльності. Водночас недостатня інтеграція інвестиційно-будівельного проєкту у загальну бізнес-стратегію компанії може призвести до фінансових втрат, зниження прибутковості та втрати позицій на ринку нерухомості.

Особливу роль відіграє фінансова складова реалізації проєкту, яка включає вибір оптимальних джерел фінансування, оцінку інвестиційних ризиків та прогнозування окупності. Використання

ефективних фінансових моделей дозволяє мінімізувати витрати, забезпечити стабільний грошовий потік та підвищити інвестиційну привабливість компанії. Також важливим фактором є управління ризиками, що включає ідентифікацію потенційних загроз, їх оцінку та розробку механізмів зниження негативного впливу. Врахування ринкових, економічних та регуляторних ризиків дозволяє підвищити стійкість проєкту та зменшити ймовірність фінансових втрат.

Таким чином, інвестиційно–будівельний проєкт є не лише тимчасовою операційною структурою, а й стратегічною бізнес–одиноцею девелопера, яка формує основу для його довгострокового розвитку. Ефективне управління такими проєктами вимагає комплексного підходу, що включає фінансове планування, управління ризиками, стратегічне прогнозування та впровадження сучасних технологій. Оптимальне поєднання операційної ефективності та стратегічного бачення дозволяє девелоперам забезпечити конкурентні переваги, стабільне зростання та розвиток у динамічному ринковому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Ажаман І.А., Смельянець Т.В. Менеджмент та управління проєктами в будівельній галузі: навч. посіб. – Одеса: ОДАБА, 2018. – 268 с.
2. Бакуліна А.О. Девелопмент нерухомості. – Київ: Видавництво "Наукова думка", 2019. – 312 с.
3. Балдук Г.П. Моделі і методи прийняття рішень в управлінні інвестиційно–будівельними проєктами. – Одеса: Одеська державна академія будівництва та архітектури, 2020. – 250 с.
4. Войтович, В.А., Чуприна, Ю. А. (2023). Оптимізація та контроль програми робіт в підсистемі фінансового менеджменту будівельної організації. Шляхи підвищення ефективності будівництва, 1(51), 129–142.
5. Дарушин О.В. Удосконалення механізмів організації й управління інвестиційно–будівельною сферою регіону. – Одеса: Одеська національна академія харчових технологій, 2017. – 198 с.
6. Жалдак Р.Ю. Управління інвестиційно–будівельними проєктами: моделі та методи прийняття рішень. – Київ: Київський національний університет будівництва і архітектури, 2024. – 230 с.
7. Манелюк Я.В. Управління виробничими процесами будівництва в умовах розвитку вітчизняного девелопменту. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2021. – 180 с.

8. Микитюк Ю.І. Розвиток системи управління інноваційно–інвестиційними проєктами в житловому будівництві. – Тернопіль: Тернопільський національний економічний університет, 2020. – 220 с.

9. Мудра М.С. Економічне оцінювання інновацій в мультипроєктному середовищі будівельного девелопменту. – Київ: Київський національний університет будівництва і архітектури, 2024. – 215 с.

10. Онищенко В.О., Редкін О.В. Управління проєктами: теорія і практика професійного управління бізнес–проєктами та програмами розвитку. Ч. 1. – Полтава: Полтавський національний технічний університет, 2018. – 256 с.

11. Смельянець Т.В. Менеджмент та управління проєктами в будівельній галузі. – Одеса: ОДАБА, 2018. – 268 с.

12. Суслова Г.К. Інвестиційно–будівельні проєкти: формування середовища та якості життя. – Одеса: Одеський національний морський університет, 2020. – 240 с.

13. Хоменко, О., Петренко, Г., Рижакіна, Г., Петруха, Н., Чуприна, Ю., Малихіна, О., & Кушнір, О. (2022). Сучасні інструменти та програмні продукти адміністрування будівельними організаціями в умовах трансформації операційних систем менеджменту. Управління розвитком складних систем, (52), 113–125

14. Шеветовський В.В. Управління закупівлями в будівельних проєктах: оптимізація та ефективність. – Харків: Харківський національний університет міського господарства, 2020. – 210 с.

References:

1. Ajaman I.A., Smelyanets T.V. Management and project management in the construction industry: a textbook. – Odesa: ODABA, 2018. – 268 p.
2. Bakulina A.O. Real estate development. – Kyiv: Publishing house "Naukova Dumka", 2019. – 312 p.
3. Balduk G.P. Models and methods of decision-making in the management of investment and construction projects. – Odesa: Odesa State Academy of Civil Engineering and Architecture, 2020. – 250 p.
4. Voytovych, V.A., Chupryna, Yu. A. (2023). Optimization and control of the work program in the financial management subsystem of a construction organization. Ways to improve construction efficiency, 1(51), 129–142.
5. Darushyn O.V. Improving the mechanisms of organization and management of the investment and construction sphere of the region. – Odesa: Odesa National Academy of Food Technologies, 2017. – 198 p.
6. Zhaldak R.Yu. Management of investment and construction projects: models and methods of decision-making. – Kyiv: Kyiv National University of Construction and Architecture, 2024. – 230 p.

7. Manelyuk Ya.V. Management of construction production processes in the conditions of domestic development. – Zaporizhia: Zaporizhia National University, 2021. – 180 p.

8. Mykytyuk Yu.I. Development of a management system for innovation and investment projects in residential construction. – Ternopil: Ternopil National Economic University, 2020. – 220 p.

9. Mudra M.S. Economic evaluation of innovations in a multi-project environment of construction development. – Kyiv: Kyiv National University of Construction and Architecture, 2024. – 215 p.

10. Onyshchenko V.O., Redkin O.V. Project management: theory and practice of professional management of business projects and development programs. Part 1. – Poltava: Poltava National Technical University, 2018. – 256 p.

11. Smelyanets T.V. Management and project management in the construction industry. – Odesa: ODABA, 2018. – 268 p.

12. Suslova G.K. Investment and construction projects: shaping the environment and quality of life. – Odesa: Odessa National Maritime University, 2020. – 240 p.

13. Khomenko, O., Petrenko, G., Ryzhakova, G., Petruha, N., Chupryna, Yu., Malykhina, O., & Kushnir, O. (2022). Modern tools and software products for administration of construction organizations in the context of transformation of operational management systems. Management of complex systems development, (52), 113–125

14. Shevetovsky V.V. Procurement management in construction projects: optimization and efficiency. – Kharkiv: Kharkiv National University of Urban Economy, 2020. – 210 p.

Дані про авторів

Івахненко Ірина Сергіївна,

д. е. н., професор кафедри менеджменту в будівництві Київського національного університету будівництва і архітектури

e-mail:ivakhnenko.is@knuba.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-7166-1023>

Чурило Михайло Михайлович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

e-mail:churilo.misha@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2993-490X>

Кузьмін Тимур Рафаєлевич,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

e-mail:tk6230809@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0004-6170-7197>

Гиря Валентин Миколайович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

e-mail:dok24022024@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0007-6288-5325>

Data about the authors

Iryna Ivakhnenko,

Doctor of Economics, Professor of the Department of Construction Management, Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail:ivakhnenko.is@knuba.edu.ua

Mykhaylo Churylo,

Postgraduate student, Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail:churilo.misha@gmail.com

Timur Kuzmin,

Postgraduate student, Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail:tk6230809@gmail.com

Valentyn Hiria,

Postgraduate student, Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail:dok24022024@gmail.com

Удосконалення управління конкурентоспроможністю бізнес–структур торговельної галузі в Україні в умовах цифрової економіки, розвитку штучного інтелекту та інтеграційних процесів

Предметом дослідження є теоретико–методологічні аспекти економічного розвитку та конкурентоспроможності бізнес–структур торговельної галузі України в складних умовах сьогодення.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану бізнес–структур торговельної галузі в Україні та визначення методів удосконалення управління в контексті забезпечення конкурентоспроможності бізнес–структур торговельної галузі в умовах динамічних змін.

Методи дослідження. У дослідженні застосовано сукупність наукових методів і підходів, у тому числі системний, логічний, аналітичний, графічний, що дозволило забезпечити концептуальну єдність дослідження.

Результати роботи. У статті обґрунтовано необхідність використання методів удосконалення управління в контексті забезпечення конкурентоспроможності бізнес–структур торговельної галузі в умовах динамічних змін.

Галузь застосування результатів. Сфера діяльності бізнес–структур торговельної галузі України та інших сфер економічної діяльності, у вищих навчальних закладах під час викладання освітніх компонентів.

Висновки. Основні підсумки дослідження та його методологічні результати можна звести до формулювання: на основі проведеного аналізу сучасного стану бізнес–структур торговельної галузі в Україні визначено методи удосконалення управління в контексті забезпечення їх конкурентоспроможності, а саме серед яких рекомендовано впровадження інструментів цифровізації, розвиток бізнес–комунікацій, використання штучного інтелекту та цифрових маркетингових технологій в їх комерційній діяльності, що забезпечить їм переваги як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках в умовах динамічних змін та інтеграційних процесів.

Ключові слова: удосконалення управління; конкурентоспроможність; бізнес–структури, торговельна галузь, економічний розвиток, ринкова конкуренція, інструменти, цифровізація, штучний інтелект; маркетингові технології, інтеграційні процеси.

VASYLCHAK S. V., SOLOVIY S. B.,

DUBINA M. P., MARCINOVSKIY V. V.

Improving the management of the competitiveness of business structures in the trade industry in Ukraine in the conditions of the digital economy, development of artificial intelligence and integration processes

The subject of the study is the theoretical and methodological aspects of economic development and competitiveness of business structures in the trade industry of Ukraine in today's difficult conditions.

The purpose of the study is to analyze the current state of business structures in the trade industry in Ukraine and determine methods for improving management in the context of ensuring the competitiveness of business structures in the trade industry in conditions of dynamic changes.

Research methods. The study used a combination of scientific methods and approaches, including systemic, logical, analytical, and graphical, which ensured the conceptual unity of the study.

Results of work. The article substantiates the need to use management improvement methods in the context of ensuring the competitiveness of business structures in the trade industry in conditions of dynamic changes.

Field of application of the results. *The sphere of activity of business structures of the trade industry of Ukraine and other spheres of economic activity, in higher educational institutions during the teaching of educational components.*

Conclusions. *The main conclusions of the study and its methodological results can be summarized as follows: based on the analysis of the current state of business structures in the trade industry in Ukraine, methods for improving management in the context of ensuring their competitiveness have been identified, namely, among which the introduction of digitalization tools, the development of business communications, the use of artificial intelligence and digital marketing technologies in their commercial activities are recommended, which will provide them with advantages in both domestic and foreign markets in the context of dynamic changes and integration processes.*

Key words: *management improvement; competitiveness; business structures, trade industry, economic development, market competition, tools, digitalization, artificial intelligence; marketing technologies, integration processes.*

Постановка проблеми. Одним з найбільш важливих завдань, що стоять перед суб'єктами господарювання, є забезпечення економічного розвитку та конкурентоспроможності в складних умовах сьогодення. Зокрема це важливо в тих бізнес-структурах, які мають проблеми із фінансовим забезпеченням виробництва та впровадженням інновацій, проблеми із просуванням пропонованих послуг та не займаються рекламою і промоцією, проблеми із реалізацією товарів [1]. Необхідність забезпечення в таких бізнес-структурах економічного розвитку та одночасно економічної ефективності діяльності полягає у вдосконаленні маркетингових методів управління та застосування маркетингових технологій в контексті просування товарів. Надважливим завданням при цьому є вдосконалення управління конкурентоспроможністю бізнес-структур торговельної галузі в контексті розвитку цифровізації економіки, інтеграційних процесів та штучного інтелекту [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Конкурентоспроможність є важливою категорією сучасної економічної науки та досліджень багатьох вітчизняних вчених. Зокрема питання конкурентоспроможності піднімалися такими вченими, як: В. Апопій, С. Васильчак, А. Мазаракі, А. Руських, Н. Ситник, М. Устенко, Т. Фуртало, В. Шарко та інші. Однак, в сучасних умовах певні питання удосконалення управління в контексті забезпечення конкурентоспроможності бізнес-структур в умовах динамічних змін, розвитку цифрової економіки та інтеграційних процесів залишаються далекими від вирішення, що робить актуальним потребу подальших досліджень цієї сфери.

Метою статті є дослідження сучасного стану бізнес-структур торговельної галузі в Україні та визначення методів удосконалення управління в контексті забезпечення конкурентоспроможності бізнес-структур в умовах динамічних змін.

Виклад основного матеріалу. Із економічною категорією конкурентоспроможність пов'язано успішне функціонування бізнес-структур, як суб'єктів конкурентних відносин, ефективність та стабільність розвитку ринкового механізму в цілому. Конкурентоспроможність бізнес-структур торговельної галузі це здатність просувати конкурентоспроможні товари різного роду призначення, здатність до продуктивного та ефективного функціонування, здатність до задоволення потреб споживачів краще, ніж це можуть зробити інші бізнес-структури – конкуренти. Ринкова конкуренція сприяє динамічному розвитку цифрових технологій та маркетингових інструментів, що робить їх основними методами удосконалення управління в контексті забезпечення конкурентоспроможності пропонованих товарів та засобами у боротьбі за споживача.

Забезпечення сталого економічного зростання на основі мобілізації й ефективного використання всього комплексу ресурсів та існуючих передумов, в умовах ринкового трансформування економіки країни, є одним із головних чинників стабільності позитивних економічних тенденцій в державі. Серед найважливіших шляхів зміцнення економіки та ефективного використання ресурсного потенціалу регіонального розвитку особливе місце посідає розвиток бізнес-структур [1].

Сфера бізнес-структур торговельної галузі є невід'ємною складовою конкурентного механізму, що надає ринковій економіці гнучкість, вирі-

шує проблему зайнятості населення, акумулює виробничі та фінансові ресурси, забезпечує ринок споживчими товарами.

Значення діяльності бізнес-структур торговельної галузі полягає передусім у тому, що:

- по-перше, сприяє структурним змінам у системі господарювання;
- по-друге, сприяє регіональному і ефективному використанню інвестиційних матеріальних і нематеріальних ресурсів;
- по-третє, забезпечує зайнятість трудових ресурсів і належну мотивацію до високопродуктивної праці;
- по-четверте, створює умови для розвитку новаторства, ініціативи, творчості і розвитку інтелектуальної особистості персоналу та менеджерів;
- по-п'яте, створює сприятливе середовище для здорової конкуренції і завдяки цьому стає своєрідним каталізатором соціально-економічного розвитку країни.

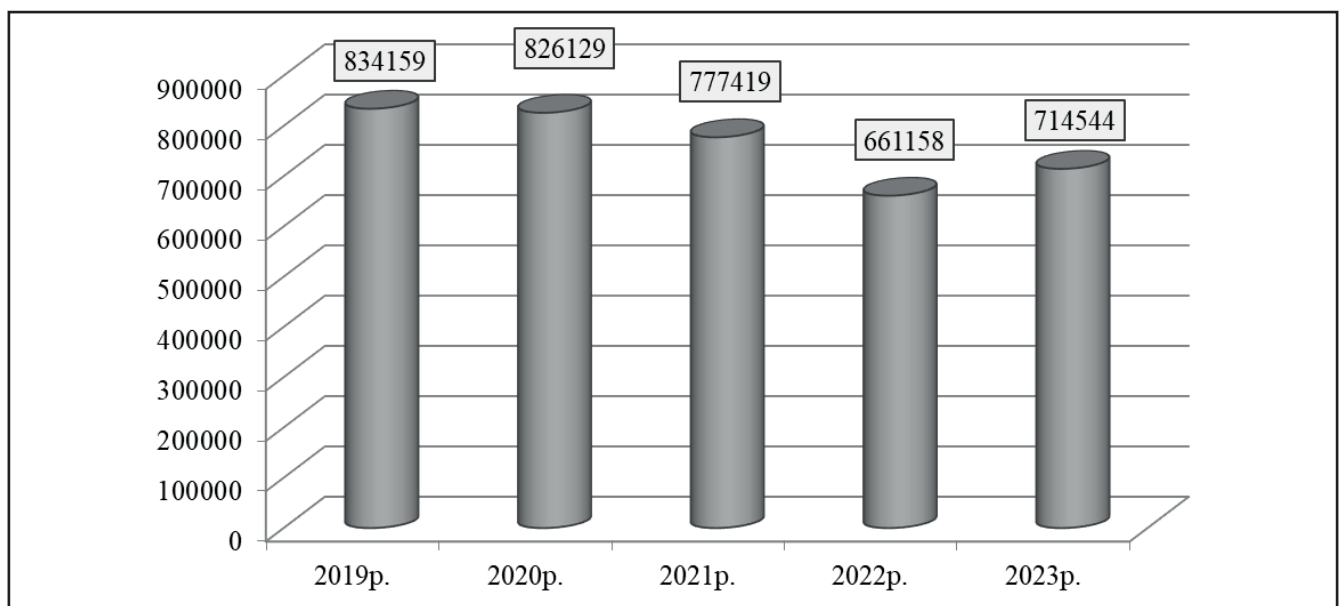
Загальновідомо, що діяльності бізнес-структур торговельної галузі у ринковій економіці – провідний сектор, що впливає на темпи економічного зростання в країні, склад і розмір валового національного продукту [3].

Завдяки невеликим масштабам своєї діяльності, ці суб'єкти господарювання мобільно реагують на очікування цільових ринків та проявляють гнучкість й високу здатність швидко пристосовуватись до нових обставин.

Враховуючи дослідження Малюга Л.М., Загороднюк О.В., конкурентоспроможність бізнес-структур в сучасних умовах визначають такі її особливості та, відповідно, складність процесу пошуку конкурентних переваг підприємств:

- високий рівень залежності від споживчого попиту;
- за попит розосереджених контингентів споживачів за місцем діяльності змагаються як бізнес-структур торговельної галузі, що розміщені поряд, так і бізнес-структур, які доставляють продукцію та товари на робочі місця за попереднім замовленням;
- залежність від трудових і просторових ресурсів;
- розгалуженість і значна диференціація складу конкурентів;
- бізнес-структур торговельної галузі, як правило, орієнтовані на територіально обмежений ринок;
- частина бізнес-структур торговельної галузі конкурує між собою у загальноміському сегменті ринку з обслуговування туристів, ділових зустрічей, святкових заходів тощо;
- високий рівень ризику господарської діяльності тощо [4].

З метою дослідження методів удосконалення управління в контексті забезпечення конкурентоспроможності бізнес-структур торговельної галузі в умовах динамічних змін, розвитку цифрової економіки та інтеграційних процесів проведено аналіз кількості бізнес-структур торго-

Рисунк 1. Кількість торгових підприємств (оптової та роздрібної торгівлі) в Україні протягом 2019–2023рр., одиниць *

Джерело: * побудовано авторами на основі [5].

вельної галузі в динаміці за період 2019–2023 роки (рис. 1).

Як доводять дані вище поданого рисунку, кількість бізнес-структур торговельної галузі, тобто торгових підприємств (оптової та роздрібною торгівлі), протягом досліджуваного періоду зменшилась із 834159 одиниць в 2019 році до 714544 одиниць в 2023 році, або на 119615 одиниць. У відсотковому значенні зменшення торгових підприємств (оптової та роздрібною торгівлі) становило 14,3%.

Вагомими факторами впливу на таке зменшення кількості бізнес-структур торговельної галузі були:

- пандемія коронавірусної хвороби 2019;
- збільшення великих маркетів, які бімають широкий асортимент товарів, кращі маркетингові технології просування товару, більш конкурентоспроможні чим малі і середні торгові бізнес-структури. Введення жорстких заходів карантину привело до необхідності формування нових мо-

делей розвитку суб'єктів господарювання, відповідно адаптованих під сучасні реалії життя;

- розпочата війна росією в Україні;

Аналіз кількості бізнес-структур торговельної галузі по регіонах засвідчує (табл. 1), що в 2023 році їх найбільша кількість налічувалась в м. Київ, Дніпропетровській, Харківській, Одеській, Львівській, Київській, Хмельницькій та Вінницькій областях, в яких кількість бізнес-структур в торгівлі варіювала від 78793 одиниць в м. Києві до 30388 одиниць у Вінницькій області, що було вище середнього показника по регіонах (враховуючи 24 регіони та м. Київ).

Причиною такої нерівномірності кількості бізнес-структур торговельної галузі по регіонах була російська війна в Україні, із-за якої частина торгових підприємств змушена була перенести бізнес із Східних регіонів в Центральні та Західні, зокрема в м. Київ.

Таблиця 1. Кількість діючих суб'єктів оптової та роздрібною торгівлі (торгових підприємств) у розрізі регіонів у 2019–2023 роках, одиниць *

Області	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2023р.	2022р. до 2019р., «+;-»	2023р. до 2019р., «+;-»
Україна, всього	834159	826129	777419	661158	714544	-173001	-119615
Вінницька	33004	32067	29853	28369	30388	-4635	-2616
Волинська	21900	21477	20627	19928	21733	-1972	-167
Дніпропетровська	62170	63123	60027	54568	60808	-7602	-1362
Донецька область	33081	33302	30706	13781	12737	-19300	-20344
Житомирська	25117	24775	23446	21798	23103	-3319	-2014
Закарпатська	25211	24563	22888	21376	22376	-2835	-2835
Запорізька	34929	34902	32291	18749	18657	-16180	-16272
Івано – Франківська	26207	26141	25058	23894	25566	-2313	-641
Київська область	44859	44244	42212	39117	44200	-5742	-659
Кіровоградська	17646	17412	16127	14828	16153	-2818	-1493
Луганська	11427	11298	10380	2375	1215	-9052	-10212
Львівська область	48428	48164	46538	45130	50315	-3298	+1887
Миколаївська	24177	23204	21801	17324	18934	-6853	-5243
Одеська область	59011	58439	53844	47386	51210	-11625	-7801
Полтавська	29399	30326	28622	25147	27562	-4252	-1837
Рівненська	20334	20598	19939	19351	21014	-983	+680
Сумська область	20592	20626	19389	17410	18170	-3182	-2422
Тернопільська	18348	18400	17513	17043	17963	-1305	-385
Харківська	66328	66249	62299	49989	53361	-16339	-12967
Херсонська	22192	21374	19763	6128	5712	-16064	-16480
Хмельницька	33974	33696	31635	30765	32993	-3209	-981
Черкаська	24971	24238	22484	20728	22275	-4243	-2696
Чернівецька	23766	23194	21277	20137	21423	-3629	-2343
Чернігівська	19775	19623	18589	16944	17883	-2831	-1892
м. Київ	87313	84694	80111	68893	78793	-18420	-8520

Джерело: * побудовано авторами на основі [5]

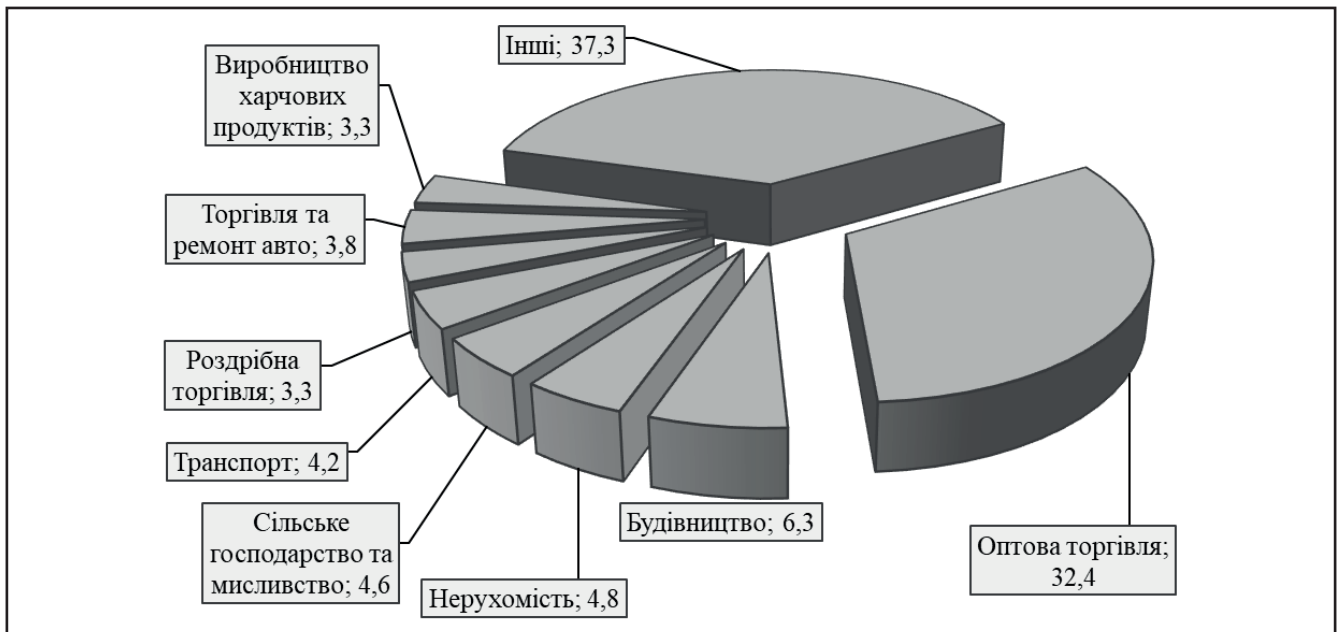

Рисунок 2. Структура діяльності релокованих компаній в Україні в 2024 році, %*

Джерело: *побудовано авторами на основі [6]

Кількість релокацій бізнесу через війну у 2024 році скоротилася на 18%. Найбільше релокацій відбулося у Києві – місто одночасно приймало і втрачало бізнеси у рівній пропорції. Більшість релокованих компаній (рис. 2) займаються оптовою торгівлею (32,4%). Частка релокованих підприємств роздрібною торгівлі є малою (3,3%).

Найпопулярніші маршрути релокації бізнес-структур були наступними: з Києва до Київської області (775 компаній), з Києва до Дніпропетровської області (575) та з Київської області до Києва (563).

Одним із вагомих показників рівня розвитку сфери діяльності бізнес-структур є обсяг реалізованої продукції. Не дивлячись на зменшення кількості торгових підприємств (оптової та роздрібною торгівлі) в Україні, обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) торговими підприємствами протягом 2017–2023рр. збільшився на 72,% і становив в 2023 році 5771549 млн. грн. (рис. 3).

Величина, яка характеризує результат виробничої діяльності з постачання, чи діяльності з реалізації товарів чи надання послуг зумовлюється ефектом, який проявляється в зростанні обсягів продаж товарів, зростанні прибутку, зниженні собівартості, тобто у зміні абсолютних показників діяльності підприємства. Такі розрахунки мають скоріше арифметичний характер, оскільки не дають можливості для порівняння різних за розмірами та видами економічної діяльності бізнес-

структур, а також залежать від темпів інфляції. Проте визначення тенденцій обсягів продаж товарів, валового операційного доходу торгових підприємств дає загальну характеристику розвитку таких бізнес-структур.

За досліджуваний період (п'ять років) відбулося зростання і валового операційного доходу торгових підприємств із 487030 млн. грн. в 2019 році до 1472091 в 2023 році, що відповідно зростання становить більше як в три рази (рис. 4).

Зростання таких показників як обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) торгових підприємств в Україні та валовий операційний дохід їх за аналізований період можна пояснити такими факторами впливу, як збільшення великих маркетів в містах, зростання цін та ведення росією війни в Україні, що спонукало населення до збільшення закупівлі товарів, зокрема продовольчого виду.

Проведене дослідження показників розвитку та ефективності діяльності торгових підприємств в Україні доводить те, що управління в контексті забезпечення конкурентоспроможності бізнес-структур в умовах динамічних змін, розвитку цифрової економіки та інтеграційних процесів потребує вдосконалення. Одним із важливих методів вдосконалення управління в контексті забезпечення конкурентоспроможності бізнес-структур торговельної галузі є цифрова трансформації бізнесу у сучасних умовах господарювання.

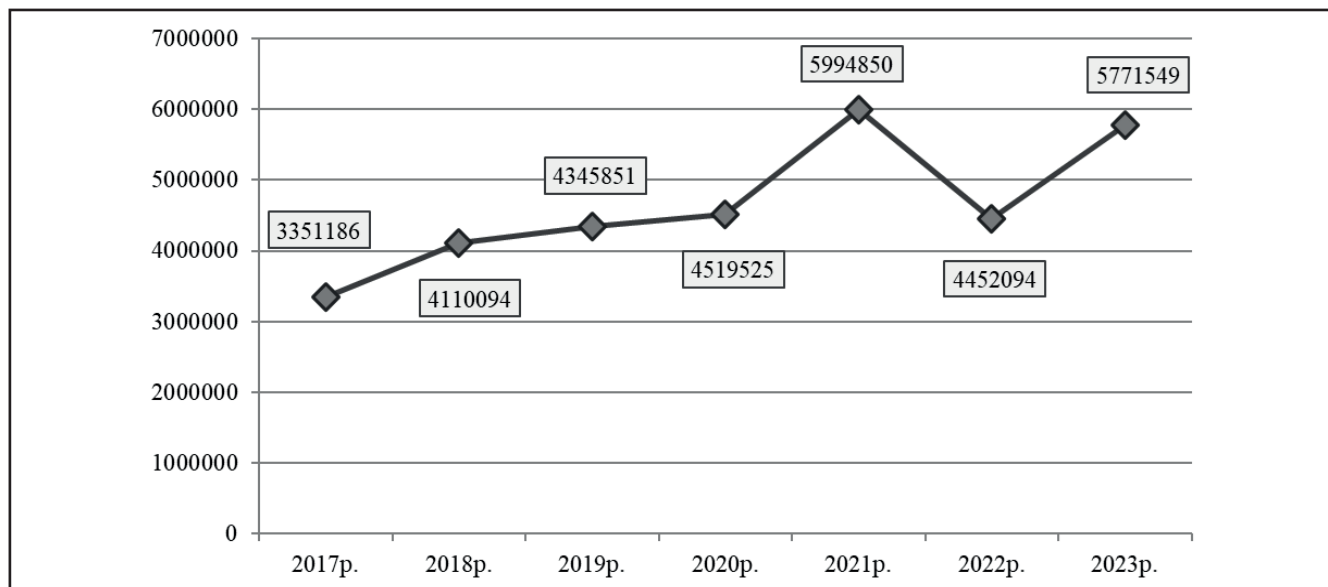

Рисунок 3. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) торговими підприємствами в Україні протягом 2017–2023рр., млн грн. *

Джерело: * побудовано авторами на основі [5]

Поява цифрових технологій відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку держави, а також спрямовує у необхідне русло її інноваційний потенціал, сприяє становленню конкурентоспроможних позицій підприємств на ринку, в тому числі і бізнес-структур торговельної галузі. Важливим сегментом цифровізації бізнесу в торгівлі в контексті становлення конкурентоспроможних позицій підприємств на

ринку є електронна торгівля та роздрібні Інтернет-продажі товарів, використання аналітичних даних на основі Big data у моделюванні та прогнозуванні, інтелектуальні пристрої та «інтернет речей», хмарні інструменти (зберігання даних, обробка та обчислення) з метою оптимізації бізнес-процесів.

Устенко М. зазначає, що діджиталізація бізнесу стає невідворотною тенденцією, ігнорування

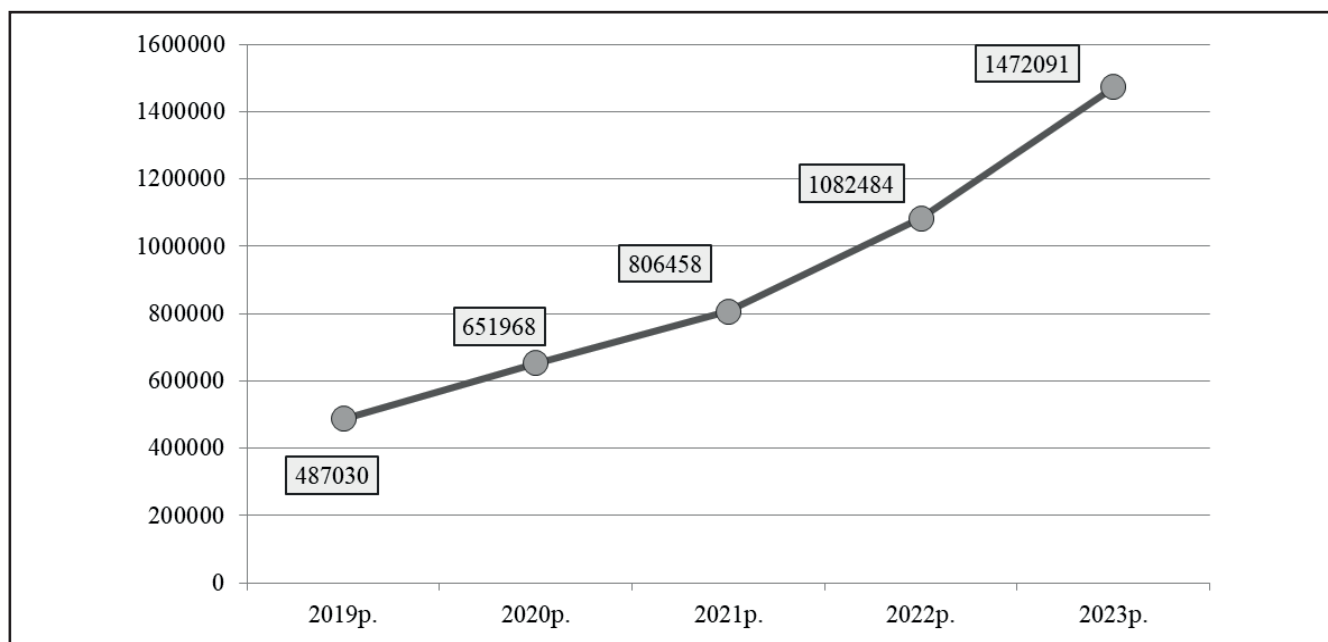

Рисунок 4. Валовий операційний дохід торгових підприємств в Україні у 2019–2023 роках, млн грн. *

Джерело: * побудовано авторами на основі [5]

якої стає ознакою відсталості й невідповідності сучасним вимогам. Стратегічні заходи щодо підвищення конкурентоспроможності будь-якого економічного суб'єкта повинні реалізовуватися в площині його цифрового виміру [7].

Ще одним важливим аспектом розвитку бізнес-структур торговельної галузі за умов цифровізації є розвиток бізнес-комунікацій. Такий розвиток необхідний для забезпечення процесу технологічного розвитку завдяки підтримці зв'язків із партнерами, конкурентами та клієнтами і споживачами. Діджиталізація переносить ці канали зв'язку у мережу Інтернет: веб-сайти, мобільні та десктопні додатки, соціальні мережі та ін.

Важливе значення для забезпечення конкурентоспроможності бізнесу в торгівлі має застосування штучного інтелекту, підкреслюючи його роль у прогнозуванні попиту, автоматизації бізнес-процесів та покращенні взаємодії з клієнтами і споживачами. Використання штучного інтелекту дозволяє підвищити ефективність управління комерційної діяльності, скоротити витрати на операційні процеси та значно покращити персоналізацію пропозицій для споживачів, що позитивно впливає на рівень конкурентоспроможності бізнес-структур на товарних ринках.

Наступним інструментом забезпечення конкурентоспроможності торгових підприємств є впровадження цифрових маркетингових технологій, зокрема соціальних мереж та контент-маркетингу, для підвищення пізнаваності бренду і залучення нових клієнтів. Цифрові маркетингові інструменти дозволяють бізнес-структурам оптимізувати свої рекламні бюджети, покращувати довгострокові відносини зі споживачами, що є важливим фактором у формуванні конкурентоспроможності.

Висновки

Отже, дослідження сучасного стану бізнес-структур торговельної галузі в Україні дозволило визначити тенденції їх розвитку. Встановлено, що сфера торгівлі є структуроутворюючою у вітчизняній економіці, що вказує на її важливість. Окрему увагу в дослідженні приділено ідентифікації проблем, які виникли у зв'язку з військовою агресією російської федерації на території України. Визначено основні методи удосконалення управління в контексті забезпечення конкурентоспроможності бізнес-структур торговельної галузі, серед яких рекомендовано впровадження інструментів

цифровізації, розвиток бізнес-комунікацій, використання штучного інтелекту та цифрових маркетингових технологій в їх комерційній діяльності, що забезпечить їх переваги як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках в умовах динамічних змін та інтеграційних процесів.

Список використаних джерел:

1. Васильчак С.В., Лояк Л.М., Вівчарук О.М., Петриняк У.Я. Маркетингові інструменти економічного розвитку малого підприємництва Івано-Франківської області в умовах пандемії. Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. праць. Київ, 2021. № 5 (240). С.74–81.
2. Васильчак С.В., Петриняк У.Я., Дубина М.П., Соловій С.Б. Маркетингові інструменти забезпечення конкурентоспроможності бізнес структур в умовах інтеграції до ЄС. Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. праць. Київ, 2022. № 12 (259). С.5–12.
3. Васильчак С.В., Петриняк У.Я., Соловій С.Б., Вівчарук О.М. Теоретичні основи дослідження конкурентоспроможності бізнес структур в умовах інтеграції до ЄС. Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. праць. Київ, 2023. № 1 (260). С.11–19.
4. Малюга Л.М., Загороднюк О.В., Конкурентоспроможність підприємств ресторанного бізнесу. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2020. Вип. 2 (25). С. 241–245.
5. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Релокація бізнесу. У 2024 році бажаючих змінити юридичну адресу стало менше. URL: <https://forbes.ua/news/biznesi-u-2024-rotsi-pereizhdzhali-na-20-ridshe-naypopulyarnishiy-marshrut-zi-stolitsi-do-kiivshchini-10022025-27008>
7. Устенко М., Руських А. Діджиталізація: основа конкурентоспроможності підприємства в реаліях цифрової економіки. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2019. Випуск № 68. С.181–192.
8. Васильчак С.В., Петриняк У.Я., Белан О., Саврас І.З. Управління конкурентоспроможністю закладів тимчасового розміщення та харчування в контексті розвитку до умов ЄС. Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. праць. Київ, 2023. №3 (262). С.67–75.
9. Aleksy Kwilinski, Kazimierz Pajak, Oleksandr Halachenko, Svitlana Vasylichak, Yaroslav Pushak, Paulina Kuzior. Marketing tools for improving enterprise performance in the context of social and economic security of the state: innovative approaches to assessment. Marketing and Management of Innovations. 2019, Issue 4. pp. 172–181.

10. Вікалюк М. Інтернет-маркетинг – запорука ефективної стратегії управління готельно-ресторанним підприємством. Маркетингові інновації в туризмі, готельно-ресторанній, харчовій індустрії та торгівлі: матеріали Міжвузівської студентської науково-практичної конференції. Вінниця: 30 листопада 2017 року. С.45–47.

References:

1. Vasylychak S.V., Loiak L.M., Vivcharuk O.M., Petryniak U.Ia. Marketynhovi instrumenty ekonomichnoho rozvytku maloho pidpriemnytstva Ivano-Frankivskoi oblasti v umovakh pandemii. Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini:zb. nauk. prats. Kyiv, 2021. № 5 (240). S.74–81.
2. Vasylychak S.V., Petryniak U.Ia., Dubyna M.P., Solovii S.B. Marketynhovi instrumenty zabezpechennia konkurentospromozhnosti biznes struktur v umovakh intehtatsii do YeS. Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini:zb. nauk. prats. Kyiv, 2022. № 12 (259). S.5–12.
3. Vasylychak S.V., Petryniak U.Ia., Solovii S.B., Vivcharuk O.M. Teoretychni osnovy doslidzhennia konkurentospromozhnosti biznes struktur v umovakh intehtatsii do YeS. Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini:zb. nauk. prats. Kyiv, 2023. № 1 (260). S.11–19.
4. Maliuha L.M., Zahorodniuk O.V., Konkurentospromozhnist pidpriemstv restorannoho biznesu. Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia. 2020. Vyp. 2 (25). S. 241–245.
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy.URL:<https://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Relokatsiia biznesu. U 2024 rotsi bazhaiuchykh zminyty yurydychnu adresu stalo menshe. URL: <https://forbes.ua/news/biznesi-u-2024-rotsi-pereizhdzhali-na-20-ridshe-naypopulyarnishiy-marshrut-zistolitsi-do-kiivshchini-10022025-27008>
7. Ustenko M., Ruskykh A. Didzhytalizatsiia: osnova konkurentospromozhnosti pidpriemstva v realiakh tsyfrovoy ekonomiky. Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti. 2019. Vypusk № 68. S.181–192.
8. Vasylychak S.V.,Petryniak U.Ia., Bielan O., Savras I.Z. Upravlinnia konkurentospromozhnistiu zakladiv tymchasovoho rozmishchennia ta kharchuvannia v konteksti rozvytku do umov YeS. Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini:zb. nauk. prats. Kyiv, 2023. №3 (262). S.67–75.
9. Aleksy Kwilinski, Kazimierz Pajak, Oleksandr Halachenko, SvitlanaVasylychak, Yaroslav Pushak, Paulina Kuzior. Marketing tools for improving enterprise performance in the context of social and economic security of the state: innovative approaches to assessment. Marketing and Management of Innovations. 2019, Issue 4. pp. 172–181.
10. Vikaliuk M. Internet-marketynh – zaporuka efektyvnoi stratehii upravlinnia hotelno-restorannym pid-

priemstvom. Marketynhovi innovatsii v turyzmi, hotelno-restorannii, kharchovii industrii ta torhivli: materialy Mizhvuzivskoi studentskoi nauково-praktychnoi konferentsii. Vinnytsia: 30 lystopada 2017 roku. S.45–47.

Дані про авторів

Васильчак Світлана Василівна,

доктор економічних наук, професор, Львівський державний університет внутрішніх справ

e-mail: VSV123@i.ua

<https://orcid.org/0000-0001-9757-1683>

Соловій Сергій Богданович,

кандидат економічних наук, старший викладач, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, м. Львів, Україна

e-mail: soloviy1977@gmail.co

<https://orcid.org/0000-0002-2975-4661>

Дубина Марія Петрівна,

кандидат економічних наук, доцент, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького,

e-mail: dubynamarichka@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-6536-0152>

Марциновський Володимир Валерійович,

аспірант Кафедри маркетингу та комунікаційного дизайну, Київський національний університет технологій та дизайну

e-mail: v.martsynovskyi@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0001-3992-7239>

Data about the authors

Svetlana Vasylychak,

Doctor of Economics, Professor, Lviv state University of Internal Affairs

e-mail:VSV123@i.ua

Marija Dubyna,

PhD in Economics, associate professor, Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies

e-mail: dubynamarichka@gmail.com

Serhiy Soloviy,

candidate of economic sciences, senior lecturer, Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies, Lviv, Ukraine

e-mail: soloviy1977@gmail.co

Volodymyr Martsynovskyi,

PhD student, Department of Marketing and Communication Design, Kyiv National University of Technologies and Design

e-mail: v.martsynovskyi@gmail.com

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 330.341.1:339.5:006.83

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15624289>

ДЯТЛОВА В. В.
МАЛІЧ Л. А.
ЄРОХІНА Д. О.

Управління якістю як чинник антикризового розвитку: фокус на експорт

Предметом дослідження є прикладні положення щодо управління якістю як чинника антикризового розвитку, науково–практичні рекомендації з активізації участі в діяльності міжнародних і європейських організаціях в сфері якості для зростання експортного потенціалу.

Метою дослідження є науково–прикладне обґрунтування сучасних тенденцій у сфері управління якістю для забезпечення антикризового розвитку підприємств і галузей економіки.

Методи дослідження. Використано наступні методи: абстрактно–логічний, систематизації, порівняння, економіко–статистичний, узагальнення.

Результати роботи. Обґрунтовано вплив кризових явищ, що виникають у зовнішньому середовищі підприємств, галузей і секторів економіки і обумовлюють їх нестабільне функціонування, на зміну системи вимог до якості продукції. Показано, що найбільш значними є ризики переорієнтації на нові ринки збуту продукції. Перехід України на ринкові умови господарювання, вступ до СОТ, євроінтеграційні процеси створювали підґрунтя для прояву ризиків щодо експортної діяльності, виходу підприємств на нові зовнішні ринки, зміни підходів до управління якістю. Виявлено тенденції змін в системі національних стандартів – нормативних документів з якості продукції та систем менеджменту. Гармонізація національних стандартів України з міжнародними та європейськими зменшує ризики експортної діяльності. Обґрунтовано взаємозв'язок активної участі країн у діяльності ISO з реалізацією їх експортних можливостей. Встановлено низьку активність України в діяльності ISO, що підвищує ризики в сфері експорту та обмежує його обсяги.

Галузь застосування результатів. Управління якістю, антикризове управління, управління експортними потенціалом.

Висновки. Визначено вплив кризових явищ на зміну системи вимог до якості продукції, виявлено тенденції змін в нормативних документах. Обґрунтовано необхідність гармонізації національних стандартів з міжнародними та європейськими, активної участі країн в діяльності ISO та її вплив на експортні можливості країни.

Ключові слова: кризові явища, періоди, ризики експортної діяльності, вимоги до якості продукції, гармонізація вимог, управління якістю, антикризовий розвиток.

Quality management as a factor of anti-crisis development: focus on exports

The subject of the study is applied provisions on quality management as a factor of anti-crisis development, scientific and practical recommendations for increasing participation in the activities of international and European organizations in the sphere of quality to increase export potential.

The purpose of the study is the scientific and applied justification of modern trends in the sphere of quality management to ensure the anti-crisis development of enterprises and sectors of the economy.

Research methods. In the process of writing the article, the following methods were used: abstract-logical, systematization, comparison, economic and statistical, generalization.

Results of work. The impact of crisis phenomena that arise in the external environment of enterprises, industries and sectors of the economy and cause their unstable functioning on changing the system of requirements for product quality is substantiated. It is shown that the most significant are the risks of reorientation to new product sales markets. Ukraine's transition to a market economy, accession to the WTO, European integration processes created the basis for the manifestation of risks regarding export activities, the entry of enterprises into new external markets, and changes in approaches to quality management. The trends of changes in the system of national standards – regulatory documents on product quality and management systems have been revealed. Harmonization of Ukrainian national standards with international and European ones reduces the risks of export activity. The relationship between the active participation of countries in ISO activities and the realization of their export opportunities is substantiated. The low activity of Ukraine in ISO activities is established, which increases risks in the export sector and limits its volumes.

Scope of the results application. Quality management, anti-crisis management, export potential management.

Conclusions. The impact of crisis phenomena on changing the system of requirements for product quality is determined, trends of changes in regulatory documents are revealed. The need for harmonization of national standards with international and European ones, active participation of countries in ISO activities and its impact on the country's export capabilities is substantiated.

Key words: crisis phenomena, periods, risks of export activity, product quality requirements, harmonisation of requirements, quality management, anti-crisis development.

Постановка проблеми. Наразі у світі відбуваються постійні зміни, пов'язані здебільшого з воєнними діями, кризовими явищами, нестабільним станом соціально-економічних систем. Криза, як різке загострення протиріч у соціально-економічній системі, з однієї сторони, загрожує її стабільному розвитку, з іншої – переломний етап, який вимагає нових якісних рішень щодо подальшого функціонування. Таке подвійне розуміння кризи виходить з її поняття відповідно до консервативної моделі (криза – це стихійне лихо, що загрожує функціонуванню підприємства) та еволюційної (криза – це такий стан, який має як початок, так і кінець, а проходження якого представляє певні нові можливості для розвитку).

Специфічні сфери управління (фінансове, маркетингове, стратегічне й ін.) створюють підґрунтя для антикризового розвитку соціально-економічних систем. З таких сфер, перш за все, слід відзначити управління якістю як таке, що забезпечує конкурентні переваги продукції, галузі, країни. За наявності конкурентоспроможної продукції на внутрішньому, а тим більш на зовнішньому ринку, підприємство буде не скорочувати масштаби виробництва через зменшення ринкового сегменту, а нарощувати обсяги і збільшувати присутність на ринку. Така стратегія, що заснована на ефективному взаємозв'язку таких сфер, як управління якістю та антикризове, є виправданою з точки зору сталого розвитку в умовах нестабільного середовища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблема управління якістю досліджувалася багатьма зарубіжними і вітчизняними вченими. Так, значний внесок у теоретичні засади управління якістю внесли зарубіжні вчені, такі як Е. Демінг, Дж. Джуран, К. Ісікава, Ф. Кросбі, Г. Тагучі, Ф. Тейлор, А. Фейгенбаум, У. Шухарт. Кожний з учених вніс свій вклад: підхід Ф. Тейлора базувався на відбракуванні продукції, яка мала дефект більший за встановлений допуск, У. Шухарта та К. Ісікави – на застосуванні статистичних методів при перевірці якості, Е. Демінга – на безупинному поліпшенні через управління персоналом, Дж. Джурана – на обґрунтуванні принципу «тріад якості», А. Фейгенбаума – на комплексному управлінні, Ф. Кросбі – на бездефектній продукції, що з 1980 року отримало розвиток в міжнародних стандартах. Завдяки працям цих учених японські та американські компанії посіли передові позиції в світі та мали надприбутки завдяки запровадженню систем управління якістю.

Розвиткові теоретичних і прикладних засад управління якістю приділено увагу й багатьма вітчизняними вченими, що дозволило запровадити на підприємствах системи бездефектної праці, комплексної системи управління якістю продукції на базі ефективного використання ресурсів, стандартизації, а також стандартів підприємства. При цьому які б сторони управління якістю не розроблялися, обов'язково зверталася увага на важливість персоналу в цих процесах. Звідси, взаємозв'язок управління персоналом і менеджменту якості є очевидним. Однак в умовах криз важливо приділити увагу особливостям управління якістю і сучасним тенденціям у цій сфері.

Метою дослідження є науково-прикладне обґрунтування сучасних тенденцій у сфері управління якістю для забезпечення антикризового розвитку підприємств і галузей економіки.

Результати дослідження. З переходом України до ринкових умов господарювання підприємства, а загалом галузі і сектори економіки майже постійно перебувають в умовах кризових явищ, що виникали у зовнішньому середовищі. У 90-ті роки ХХ сторіччя кризові явища створювалися через перехід до ринкової економіки і розрив господарських зв'язків, які існували десятиліттями і були стійкими (1991–1994 рр.), а в подальшому – через реформу національної економічної системи (1995–1999 рр.). На початку 2000-х років кри-

зові явища обумовлені трансформаційними процесами на ринках збуту [1, с. 36]. Підприємства почали пошук таких видів продукції, які були б затребувані на ринку, в тому числі завдяки їх якості, а, отже, конкурентоспроможності, що здебільшого потребувало нового обладнання і запровадження нових технологічних процесів виробництва.

З 2008 року, зі вступом України до Світової організації торгівлі (СОТ), а через це можливості активізації діяльності щодо розширення ринків збуту з 151 країною-членом за рахунок лібералізації зовнішньоторговельних режимів [2, с. 16], для підприємств збільшилася вагомість ризиків, пов'язаних з виходом на нові ринки. До таких ризиків можуть бути віднесені: недосконале дослідження нового ринку щодо споживачів і конкурентів, відповідності продукції вимогам до якості, сформованим на обраному ринку, а також прийнятих рішень щодо її просування та відповідних каналів збуту, тощо.

З поступовим збільшенням чисельності членів СОТ (2013 – 157, 2020 рік – 164, 2024 – 166) підвищується рівень не тільки можливостей розвитку за рахунок зовнішніх ринків, але й ризики, які формуються у зовнішньому середовищі і можуть спричинити кризові явища. Доречі, 2008 рік був відзначений і початком світової фінансової кризи. Вплив цієї кризи був значним, що обумовлено рядом чинником, в тому числі обсягами зовнішньої торгівлі та її структурою і відкритістю економіки України [3]. Обсяги експорту України були менші за імпорту, що вказує на залежність від зовнішніх чинників, а відкритість економіки – значною – більше 80% (табл. 1). Багато підприємств постраждали від світової фінансової кризи, особливо суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності.

Криза є таким процесом, що через нестачу грошових коштів може істотно перешкодити функціонуванню підприємства або зробити неможливим його розвиток. Тому зрозуміло, що важливим механізмом стало створення системи для запобігання кризовим ситуаціям – антикризового менеджменту. Більшість вчених схильні до думки, що антикризове управління на підприємстві – це система заходів з діагностики кризових явищ (оцінювання ймовірності настання кризи з урахуванням зовнішніх та внутрішніх факторів), мінімізації втрат і фінансового оздоровлення [4, с. 34].

У 2014 році, з початком російської агресії, частково були перервані налагоджені господарські

зв'язки у зовнішній сфері економіки, а більшість промислової продукції перестала відвантажуватися за напрацьованими каналами збуту. До цього року Україна експортувала до рф майже чверть вироблених товарів (18,2%), до країн-членів ЄС – третину (31,5%) [3, с. 74].

Процес переорієнтації українського експорту з ринків країн Співдружності незалежних держав (СНД), основним з яких був ринок рф, на європейські ринки розпочався ще з набуттям членства у СОТ, але зміни були повільними і не завжди відповідали проголошеним євроінтеграційним тенденціям. Так, експорт товарів до рф у 2008 році становив 23,5%, у 2014 році – на 5,3% менше. З 2022 року ситуація різко змінилася, і в 2024 році частка рф в експорті склала вже 0,05% (табл. 1).

Тенденції з експорту товарів до європейських країн свідчить про орієнтацію на їх ринки. Слід враховувати, що після подій 2014 року європейські мита щодо українських товарів було скасовано, при цьому введені санкції проти рф. Наприклад, до Польщі в 2008 році відвантажувалось 4,5% від загального обсягу експорту, в 2014 році – тільки на 0,3% більше, а от в 2024 році – 11,3%. Слід зазначити, що Польща випередила рф у експорті українських товарів уперше в 2019 році, а саме на 0,5%. Загалом до країн-членів ЄС експортовано в 2024 році 59,5% українських товарів, що майже вдвічі більше, ніж в 2014 році.

Ситуація з імпортом аналогічна: частка українських товарів на ринок рф скоротилася з 2008 року по 2024 рік у 100 разів, до 0,02%, а до європейських країн зросла, наприклад до Польщі – з 5,0% до 9,9% відповідно (табл. 1).

Різка переорієнтація українських товарів на ринки західних країн – це не тільки трансформація ринків збуту, а політичне рішення, підтримане

суб'єктами господарювання щодо повномасштабної агресії рф – воєнних дій. Слід враховувати, що на результати діяльності підприємств, перш за все промислових, також систематично впливала енергетична криза, вплив якої посилювався в означені кризові роки. Сьогодення з усіх років незалежності підприємства є найбільш вразливими через катастрофічні кризові явища, обумовлені воєнними діями, скороченням масштабів ринку і чисельності населення, а, отже, платоспроможного попиту, зменшенням обсягів діяльності суб'єктів господарювання.

Українські товари, як і в інших країнах, виробляються з урахуванням вимог нормативної документації. Переорієнтація на інші ринки означає переорієнтацію й на її інші види та вимоги. Невідповідність продукції вимогам нормативних документів – найбільш значний ризик під час переорієнтації на нові ринки.

Національні стандарти України (ДСТУ) запроваджені тільки з 1993 року і розроблялися поступово, а до цього база стандартів була єдиною для всіх країн СНД і налічувала більше 25 тис. стандартів – ГОСТ. Всі країни співтовариства використовували єдині міждержавні ГОСТ при виробництві промислової продукції. Крім того, на підприємствах діяли Комплексні системи управління якістю продукції, які була націлені, перш за все, на створення нових видів продукції, відповідних кращим світовим зразкам, і поліпшення показників її якості продукції.

Станом на 01.01.2014 року фонд ДСТУ налічував 27,5 тис., з яких 7,5 тис. або 27,3% гармонізовані з міжнародними та європейськими. За даними національного органу стандартизації, Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем

Таблиця 1. Динаміка експорту і імпорту товарів, їх структура за окремими країнами у кризові роки *

Показник	2008 р.	2014 р.	2024 р.
Обсяги експорту товарів, млн. дол. США	66954,43	53901,69	41733,12
Обсяги експорту товарів до Польщі, млн. дол. США	2338,30	2644,66	4708,91
Обсяги експорту товарів до рф, млн. дол. США	15735,57	9798,23	21,04
Обсяги імпорту товарів, млн. дол. США	85535,36	54428,72	70751,22
Обсяги імпорту товарів з Польщі, млн. дол. США	4280,31	3070,82	6988,06
Обсяги імпорту з рф, млн. дол. США	19414,21	12699,99	1,71
ВВП, млрд. дол. США	188,1	133,5	184,30
Часка експорту в ВВП, %	35,60	40,38	22,64
Часка імпорту в ВВП, %	45,47	40,77	38,39

* Джерело: укладено автором за даними [5]

стандартизації, сертифікації та якості» (ДП «УкрНДНЦ»), станом на 01.05.2019 року фонд національних стандартів становить 21,8 тис., з яких 13,9 тис. або 63,8% гармонізовані з міжнародними та європейськими, з них стандартів ISO – 5,8 од. або 26,6% [6].

Зменшення чисельності ДСТУ обумовлене тим, що відповідно наказам ДП «УкрНДНЦ», в Україні чинність переважної більшості ГОСТ, запроваджених до 1992 року, припинено протягом 2016–2018 років і анульовано їх використання з 01.01.2019 року [6]. Однак за поданими до ДП «УкрНДНЦ» пропозиціями, чинність деяких ГОСТ була відновлена на один, два або три роки

Такі тенденції закладено в оновленому Законі України «Про стандартизацію» [7], що набрав чинності з 03.01.2015 року. Саме створення передумов для гармонізації національної системи стандартизації з міжнародними і європейськими нормами та правилами, а також для реалізації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом необхідно було відійти від застарілої бази міждержавних стандартів.

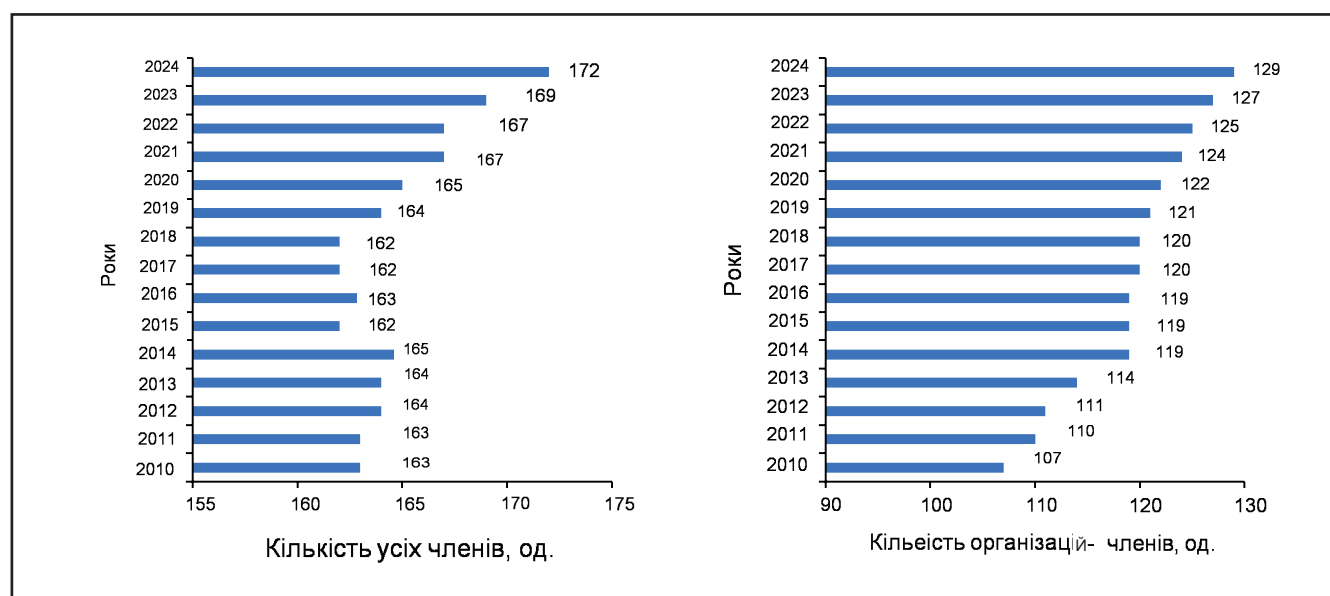
Наближенню до європейських норм сприяло введення дворівневої системи стандартизації за досвідом європейських країн – Технічних регламентів (ТР) і стандартів. Наразі в Українському переліку 117 ТР, а в рамках зобов'язань щодо Угоди про асоціацію України з ЄС, станом на 27.02.2025 року прийнято як національні 27 Директив ЄС, а не прийнято поки дві [6]. Слід

враховувати, що європейські стандарти гармонізовані з міжнародними.

На світовому рівні направляє та координує діяльність в цій сфері Міжнародна організація зі стандартизації (International Organization for Standardization, ISO). Свою основну задачу ISO визначає як створення умов для розвитку стандартизації і суміжних видів діяльності для полегшення міжнародного обміну товарами в усьому світі і розвитку співробітництва в галузі інтелектуальної, науково-технічної й економічної діяльності. Найважливішим напрямком діяльності ISO є розробка методичних рекомендацій з гармонізації стандартів і технічних регламентів на міжнародному і регіональному рівнях, формування політики в галузі якості. З цією метою ISO здійснює співробітництво більш ніж з 600 міжнародними організаціями шляхом залучення їх до роботи своїх технічних органів [8].

Вищим органом ISO є Генеральна Асамблея, що визначає загальну політику організації, приймає рішення з найбільш важливих питань. Робочими органами Ради ISO є технічні комітети (ТК), підкомітети (ПК), технічні робочі групи (РГ) по конкретних напрямках діяльності.

Популярність ISO зростає, доказом чого є збільшення чисельності її членів. Станом на березень 2025 року членами ISO є організації з 174 країн [8], сукупна економіка яких становить майже 99% світової. Для порівняння: в 2005 році членами ISO були 156 країн. Ступінь членства

Рисунк 1. Тенденції щодо членства країн в ISO (на початок року) *

* Джерело: побудовано автором за даними [8]

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

в ISO є різною за активністю. Найбільш активними є організації-члени, дані наведені на початок року (рис. 1). Україна отримала в ISO статус повного члена з 1993 р.

Членство як кореспондентів та абонентів уведено для організацій зі стандартизації країн, що розвиваються. Члени-кореспонденти не приймають активної участі у діяльності організації, оскільки вона не здійснюється в повному обсязі й на державному рівні, але мають право отримувати інформацію про міжнародні стандарти, що розробляються. Члени-абоненти сплачують пільгові внески і мають можливість бути в курсі міжнародної стандартизації.

В ISO на 01.01.2025 р. налічувалося 4110 технічних органів, з них 270 технічних комітетів, 509 підкомітетів, 2556 робочих груп (WG і JWVG), 726 підгруп і спеціальних дослідницьких груп. Кількість їх постійно збільшується. Так, на 01.01.2009 р. в ISO налічувалося 3238 технічних органів, з них 210 технічних комітетів, 519 підкомітетів, 2443 робочих груп і 66 спеціальних дослідницьких груп. Крім того, діяльність технічних комітетів доповнюється за рахунок 49 організацій, які мають структури, що займаються розробленням політики та стандартів (CASCO, COPOLCO, ISO/TMBG, CIE, IULTCS, IIW).

Наразі тенденція щодо очолювання країнами-членами ISO технічних комітетів і підкомітетів зберігається: до ТОП-15, які очолюють секрета-

ріати комітетів і підкомітетів, входять організації з економічно-розвинутих країн (табл. 2). Це надає країнам можливість просувати вимоги, які можуть бути забезпечені технологіями, що використовуються у виробництві товарів. Тому для суб'єктів господарювання них ризики технологічного характеру є значно.

Слід відзначити, що країни-лідери за кількістю очолюваних ТК, а саме Німеччина, США, Китай, Японія, Франція і Велика Британія, мають значні обсяги експорту товарів і послуг [9]. Встановлено пряму залежність між цими двома показниками як в рамках світового експорту, так і країн ЄС, яка характеризується щільним зв'язком [10]. Отже, такий параметр, як очолювання ТК ISO окремими країнами є чинником, що сприяє їх значному світовому експорту товарів і послуг, зменшує ризики діяльності суб'єктів господарювання на зовнішніх ринках.

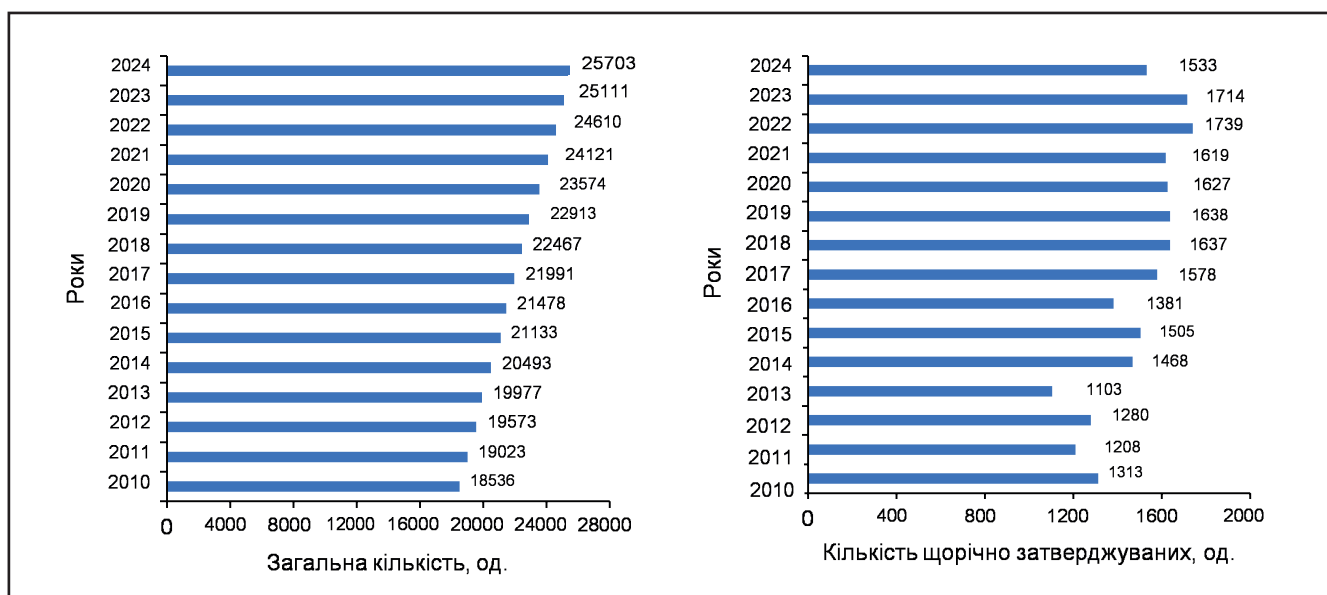
Активність участі України в діяльності ISO є низькою: ТК України є членами (учасниками) тільки в 17% комітетів, а керівником – в одному, технічному комітеті «Деревина». Однак деревина не є продукцією галузей промисловості, що є пріоритетними для України. Її частка у виробництві промисловості в теперішній час – менше 1%, у експорті – 1,6%, а імпорту – 0,6% [10].

Слід відзначити, що ISO були розроблені проекти п'яти міжнародних стандартів з управління якістю і забезпечення якості організацій (ISO

Таблиця 2. ТОП-15 країн-членів ISO і Україна, які очолюють секретаріати технічними комітетами і підкомітетами

Країна і орган – член ISO	Кількість керівних		Країна і орган – член ISO	Кількість керівних	
	ТК	ПК		ТК	ПК
Німеччина, DIN	135	368	Італія, UNI	23	65
Сполучені Штати, ANSI	92	431	Австралія, SA	22	55
Китай, SAC	87	336	Швейцарія, SNV	20	33
Японія, JISC	84	224	Канада, SCC	18	87
Франція, AFNOR	81	207	Індія, BIS	11	24
Велика Британія, BSI	76	219	Південна Африка, SABS	11	7
Швеція, SIS	25	45	Нідерланди, NEN	10	56
Республіка Корея, KATS	24	128	Україна, SE UkrNDNC	1	1

* Джерело: побудовано автором за даними [8]

Рисунки 2. Тенденції щодо міжнародних стандартів ISO

* Джерело: побудовано автором за даними [8]

9000, ISO 9001, ISO 9002, ISO 9003, ISO 9004], а в 1987 році ці стандарти були введені в дію. Разом зі стандартом ISO 8402 «Загальне керівництво якістю і забезпечення якості. Словник» вони утворили комплекс міжнародних документів з якості, що охоплюють практично всі можливі галузі застосування. Впровадження концепції міжнародних стандартів ISO серії 9000 є одним з напрямків забезпечення якості продукції, прийнятним для світового співтовариства.

Надалі впроваджуються: стандарт ISO 14001 – на систему екологічного менеджменту; ISO 22001 – на систему менеджменту харчової безпеки; OHSAS 18001 – на систему безпеки та охорони здоров'я; ISO/IEC 27001 – на систему інформаційної безпеки; SA 8000 – на систему соціальної відповідальності. За офіційною інформацією ISO [8], у світі збільшується кількість підприємств, що сертифікували системи управління, в тому числі як інтегровану, що відповідає вимогам двох чи більше стандартів на системи менеджменту. Використовують стандарти ISO в багатьох країнах і для запровадження систем якості в галузях, наприклад, ISO/TS 16949, ISO 13485. Запровадження систем менеджменту знижує ризики неякісного виробництва продукції, при укладанні контрактів, виходу на зовнішні ринки й інші, пов'язані з експортною діяльністю.

Портфель стандартів ISO зростає і тенденція є позитивною (рис. 2). Однак щодо щорічно затверджуваних стандартів тренд не є однознач-

ним. З 2020 року, з пандемією COVID–19, в міжнародних стандартах приділено увагу безпеці і зменшенню ризиків захворювання, пов'язаних з наданням послуг і якістю медичного обладнання. Станом на 01.01.2025 року налічується 25799 од. стандартів ISO [8].

Структура портфеля стандартів ISO за технічними секторами є показовою і свідчить про пріоритетні напрями розвитку сфери виробництва товарів і послуг. Аналогічно щодо європейських ринків: слід звертати увагу на структуру стандартів, щоб визначити пріоритети технічних секторів і, відповідно, сфокусуватися на якості експортної продукції.

Висновки

Наразі соціально–економічні системи на всіх рівнях, від держави до суб'єктів господарювання, функціонують в умовах кризових явищ, обумовлених нестабільним економічним станом. В Україні ситуація загрозлива через воєнні дії. Наразі антикризові заходи реалізуються на всіх рівнях управління та в усіх його сферах, зокрема в сфері управління якістю, що забезпечує конкурентні переваги продукції, особливо такої, що постачається на зовнішні ринки.

Обґрунтовано, що кризові явища, які існують в зовнішньому середовищі, здійснюють вплив на діяльність підприємств, а загалом галузей і секторів економіки, зокрема у періоди переходу України до ринкової економіки, реформи економічної сис-

теми, трансформаційних процесів на ринках збуту та переорієнтації щодо зовнішніх ринків, обумовлюють зміну системи вимог до якості продукції, що встановлюється в національних нормативних документах – стандартах. Показано, що вступ України до СОТ, як і світова фінансова криза, підвищили вагомість ризиків, пов'язаних з виходом підприємств на нові зовнішні ринки та зміною підходів до управління якістю. Виявлені тенденції змін в системі нормативних документів з якості продукції та систем менеджменту. Обґрунтовано значення гармонізації національних стандартів з міжнародними та європейськими, необхідність активної участі країн в діяльності ISO та її вплив на експортні можливості. Встановлена низька активність України в діяльності ISO та європейських інституцій з якості, що обмежує розвиток експорту та підвищує ризики в цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Трансформаційні процеси економічної системи в умовах сучасних викликів: монографія / За заг. редакцією В.І. Гринчуцького. Тернопіль: Крок, 2014. 544 с.
2. Бородаєнко Н.В., Положенцева К.В., Дятлова В.В. Глобалізація світової економіки: сучасні тенденції та протиріччя процесу. Менеджер. Серія «Економіка». 2016. Вип. 2. С. 16–23.
3. Положенцева К.В., Дятлова В.В. Зовнішньоекономічна діяльність України: регіональні особливості, тенденції та напрями розвитку. Вісник економічної науки України. 2020. Вип. 1 (38). С. 73–78.
4. Маліч Л.А., Юнхблюд К.Е., Дятлова В.В. Антикризове управління промисловим підприємством: новітні підходи та інноваційна складова механізму. Формування ринкових відносин в Україні. 2023. № 10 (269). С. 34–41.
5. Державна статистична служба України: Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/>
6. ДП «УкрНДНЦ»: Стандартизація. Нормативно-правова база. URL: <https://uas.gov.ua/standardization/normativno-pravova-baza>.
7. Про стандартизацію: Закон України від 05.06.2014 року № 1315–VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text>.
8. The International Organization for Standardization: ISO in figures. URL: <https://www.iso.org/iso-in-figures.html#archives-figures>.
9. World Trade Organization: Documents, data and resources. URL: https://www.wto.org/english/res_e/res_e.htm.
10. Дятлова В.В. Інноваційне підґрунтя розвитку зовнішньоекономічної діяльності в сучасних умовах. Менеджер. Серія «Економіка». 2017. Вип. 4 (77). С. 9–17.

References:

1. Transformatsiini protsesy ekonomichnoi systemy v umovakh suchasnykh vyklykiv [Transformational processes of the economic system in the context of modern challenges]: monohrafiia [monograph] / Ed. by V. I. Hrynychutskyi. Ternopil, Krok, 2014, 544 p. [in Ukrainian]
2. Borodaienko N.V., Polozhentseva K.V., Diatlova V.V. (2016). Hlobalizatsiia svitovoi ekonomiky: suchasni tendentsii ta protyrichchia protsesu [Globalization of the world economy: modern trends and contradictions of the process]. Menedzher. Seriiia «Ekononika» – Manager, «Economy» series, issue 2, pp. 16–23. [in Ukrainian]
3. Polozhentseva K.V., Diatlova V.V. (2020). Zovnishnoekonomichna diialnist Ukrainy: rehionalni osoblyvosti, tendentsii ta napriamy rozvytku [Foreign economic activity of Ukraine: regional features, trends and directions of development]. Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy – Bulletin of Economic Science of Ukraine. issue 1 (38), pp. 73–78. [in Ukrainian]
4. Malich L.A., Yunhbliud K.E., Diatlova V.V. (2023). Antykryzove upravlinnia promyslovym pidpriemstvom: novitni pidkhody ta innovatsiina skladova mekhanizmu [Anti-crisis management of an industrial enterprise: the latest approaches and an innovative component of the mechanism]. Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini – Formation of market relations in Ukraine, no. 10 (269), pp. 34–41. [in Ukrainian]
5. Derzhavna statystychna sluzhba Ukrainy: Heohrafichna struktura zovnishnoi torhivli Ukrainy tovaramy [State Statistical Service of Ukraine: Geographical structure of Ukraine's foreign trade in goods]. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/> [in Ukrainian]
6. DP «UkrNDNTs»: Standartyzatsii. Normatyvno-pravova baza [SE «UkrNDNTs»: Standardization. Regulatory and legal framework]. URL: <https://uas.gov.ua/standardization/normativno-pravova-baza>. [in Ukrainian]
7. Pro standartyzatsiiu: Zakon Ukrainy vid 05.06.2014 roku № 1315–VII [On Standardization: Law of Ukraine dated 05.06.2014 No. 1315–VII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text>. [in Ukrainian]
8. The International Organization for Standardization: ISO in figures. URL: <https://www.iso.org/iso-in-figures.html#archives-figures>.
9. World Trade Organization: Documents, data and resources. URL: https://www.wto.org/english/res_e/res_e.htm.

10. Diatlova V.V. (2017). Innovatsiine pidgruntia rozvytku zovnishnoekonomichnoi diialnosti v suchasnykh umovakh [Innovative basis for the development of foreign economic activity in modern conditions]. Menedzher, Seriya «Ekonomika» / Management, «Economy» series, no. 4 (77), pp. 9–17. [in Ukrainian]

Дані про авторів

Дятлова Валентина Василівна,

д. е. н., професор, професор кафедри інноватики та управління, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Дніпро, Україна

e-mail: diatlova.dsum@gmail.com

Маліч Людмила Анатоліївна,

к. е. н., доцент, доцент кафедри інноватики та управління, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Дніпро, Україна

e-mail: malichludmila1955@gmail.com

Єрохіна Діна Олександрівна,

асистент кафедри інноватики та управління, ДВНЗ

«Приазовський державний технічний університет», м. Дніпро, Україна

e-mail: dinarij02@gmail.com

Data about the authors

Valentyna Diatlova,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Innovation and Management, Pryazovskyi State Technical University, Dnipro, Ukraine

e-mail: diatlova.dsum@gmail.com

Malich Liudmyla,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Innovation and Management, Pryazovskyi State Technical University, Dnipro, Ukraine

e-mail: malichludmila1955@gmail.com

Dina Yerokhina,

assistant of the Department of Innovation and Management, Pryazovskyi State Technical University, Dnipro, Ukraine

e-mail: dinarij02@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15624335>

ЧУПРИНА Х. М., МИКИТЧЕНКО Б. А.,
ТИЩЕНКО М. І., ДОВГОПОЛОВ В. Ю.

Організаційно-структурна підтримка, командний менеджмент та контролінг життєвого циклу стратегічних ініціатив у будівельних підприємствах

Предметом дослідження є організаційно-структурна підтримка, командний менеджмент та контролінг життєвого циклу стратегічних ініціатив у будівельних підприємствах як сукупність механізмів, методів і процесів, що забезпечують ефективну реалізацію стратегічних цілей. Дослідження охоплює формування структур управління, адаптацію організаційних моделей до специфіки будівельної галузі, розподіл відповідальності між учасниками стратегічних ініціатив та взаємодію керівних і виконавчих рівнів. Аналізується вплив командного менеджменту на ефективність реалізації стратегічних проєктів, методи координації діяльності, комунікації та розподілу ресурсів у команді. Визначаються підходи до контролінгу життєвого циклу стратегічних ініціатив, що включають моніторинг виконання, оцінку ризиків, коригування управлінських рішень та забезпечення відповідності стратегічним орієнтирам підприємства в умовах динамічного будівельного ринку.

Метою статті є визначення та обґрунтування теоретико-методичних засад організаційно-структурної підтримки, командного менеджменту та контролінгу життєвого циклу стратегічних ініціатив у будівельних підприємствах. Дослідження спрямоване на аналіз механізмів управління стратегічними ініціативами, виявлення особливостей їх реалізації у динамічних умовах галузі, встановлення взаємозв'язків між організаційною структурою, командною взаємодією та контролем виконання проєктів. Визначаються основні фактори, що впливають на ефективність управління стратегічними ініціативами, розглядаються підходи до їх оптимізації для забезпечення стійкого розвитку підприємств будівельної сфери.

Методологія проведення роботи ґрунтується на комплексному підході до аналізу організаційно-структурної підтримки, командного менеджменту та контролінгу життєвого циклу стратегічних ініціатив у будівельних підприємствах. Дослідження базується на використанні системного підхо-

ду для визначення взаємозв'язків між управлінськими процесами, організаційною структурою та ефективністю реалізації стратегічних проєктів. Застосовується метод структурно-функціонального аналізу для оцінки елементів управління та їхнього впливу на досягнення стратегічних цілей. Використання порівняльного аналізу дозволяє встановити закономірності в організаційній підтримці стратегічних ініціатив у будівельній сфері та виокремити ефективні практики менеджменту. Методи моделювання та прогнозування спрямовані на розробку оптимальних схем управління, що враховують специфіку життєвого циклу будівельних проєктів, ризики та необхідність коригування стратегічних рішень. У дослідженні застосовується емпіричний аналіз, що включає збір і обробку даних про функціонування будівельних підприємств, їхню організаційну структуру, особливості командного менеджменту та системи контролінгу стратегічних ініціатив. Використання методів експертного оцінювання дозволяє визначити ключові проблеми та шляхи їхнього вирішення шляхом інтеграції сучасних управлінських підходів. Контент-аналіз нормативно-правових документів та внутрішньої документації підприємств сприяє виявленню регуляторних обмежень і можливостей удосконалення організаційної підтримки стратегічного управління. Комплексне застосування цих методів забезпечує всебічний аналіз проблематики, дозволяє сформулювати науково обґрунтовані висновки щодо вдосконалення управлінських процесів у будівельних підприємствах та сприяє розробці рекомендацій щодо підвищення ефективності командного менеджменту і контролінгу стратегічних ініціатив.

Результати роботи відображають комплексний аналіз організаційно-структурної підтримки, командного менеджменту та контролінгу життєвого циклу стратегічних ініціатив у будівельних підприємствах. Визначено ключові фактори, що впливають на ефективність реалізації стратегічних ініціатив, зокрема адаптивність організаційних структур, рівень командної взаємодії та механізми контролю за виконанням стратегічних рішень. Обґрунтовано необхідність інтеграції сучасних управлінських підходів для забезпечення стійкого розвитку підприємств та підвищення ефективності управлінських процесів. Виявлено особливості застосування командного менеджменту, що сприяє підвищенню координації, розподілу відповідальності та ефективності комунікації у процесі реалізації стратегічних ініціатив. Запропоновано підходи до вдосконалення системи контролінгу, що включають методи моніторингу, аналізу ризиків та адаптації управлінських рішень відповідно до динаміки будівельного ринку. Розроблено рекомендації щодо оптимізації організаційно-структурної підтримки стратегічного управління, що передбачають удосконалення механізмів прийняття рішень, посилення функцій контролю та впровадження ефективних моделей управління командами. Отримані результати сприяють підвищенню ефективності стратегічного управління будівельними підприємствами в умовах сучасного ринкового середовища.

Висновки. Дослідження підтвердило, що ефективне управління стратегічними ініціативами у будівельних підприємствах залежить від збалансованої організаційної структури, налагодженого командного менеджменту та дієвого контролінгу життєвого циклу проєктів. Встановлено, що адаптивність організаційної підтримки сприяє швидкому реагуванню на зміни ринкових умов, а командна взаємодія підвищує ефективність реалізації стратегічних завдань. Визначено, що ключову роль відіграє контролінг, який дозволяє здійснювати оперативний моніторинг, аналіз ризиків та коригування управлінських рішень відповідно до динаміки зовнішнього середовища. Розроблено підходи до вдосконалення управління стратегічними ініціативами шляхом інтеграції сучасних методів контролю, зміцнення командної координації та підвищення прозорості прийняття рішень. Запропоновано оптимізацію організаційної структури з урахуванням специфіки будівельної галузі, що забезпечить ефективний розподіл відповідальності та ресурсів у межах стратегічних проєктів. Впровадження отриманих рекомендацій сприятиме підвищенню ефективності управління стратегічними ініціативами, забезпечить стійкість будівельних підприємств на ринку та сприятиме їхньому довгостроковому розвитку в умовах конкурентного середовища.

Ключові слова: організаційно-структурна підтримка, командний менеджмент, контролінг, стратегічні ініціативи, будівельні підприємства, управління проєктами, моніторинг, ризики, адаптивність, ефективність.

Organizational–structural support, team management, and controlling the life cycle of strategic initiatives in construction enterprises

The subject of the research is organizational–structural support, team management, and controlling the life cycle of strategic initiatives in construction enterprises as a set of mechanisms, methods, and processes that ensure the effective implementation of strategic goals. The study covers the formation of management structures, the adaptation of organizational models to the specifics of the construction industry, the distribution of responsibilities among participants in strategic initiatives, and the interaction between managerial and executive levels. The impact of team management on the effectiveness of strategic project implementation is analyzed, as well as methods of coordinating activities, communication, and resource distribution within the team. Approaches to controlling the life cycle of strategic initiatives are identified, including performance monitoring, risk assessment, managerial decision adjustments, and ensuring alignment with the company's strategic orientations in the dynamic construction market.

The purpose of the article is to define and substantiate the theoretical and methodological foundations of organizational–structural support, team management, and controlling the life cycle of strategic initiatives in construction enterprises. The study focuses on analyzing the mechanisms of managing strategic initiatives, identifying the peculiarities of their implementation in the dynamic conditions of the industry, and establishing relationships between organizational structure, team interaction, and project performance control. The main factors influencing the effectiveness of strategic initiative management are determined, and approaches to their optimization are considered to ensure the sustainable development of construction enterprises.

The methodology of the research is based on a comprehensive approach to analyzing organizational–structural support, team management, and controlling the life cycle of strategic initiatives in construction enterprises. The study relies on a systems approach to determine the interrelationships between management processes, organizational structure, and the effectiveness of strategic project implementation. The structural–functional analysis method is applied to assess management elements and their impact on achieving strategic goals. Comparative analysis allows for identifying patterns in organizational support for strategic initiatives in the construction sector and distinguishing effective management practices. Modeling and forecasting methods are aimed at developing optimal management schemes that consider the specifics of the life cycle of construction projects, risks, and the need to adjust strategic decisions. The study employs empirical analysis, which includes the collection and processing of data on the functioning of construction enterprises, their organizational structure, the specifics of team management, and strategic initiative controlling systems. Expert evaluation methods help identify key problems and solutions by integrating modern management approaches. Content analysis of regulatory documents and internal enterprise documentation contributes to identifying regulatory constraints and opportunities for improving organizational support for strategic management. The comprehensive application of these methods ensures an in–depth analysis of the issue, allowing for the formulation of scientifically grounded conclusions regarding the improvement of management processes in construction enterprises and the development of recommendations for enhancing team management and controlling strategic initiatives.

The research results reflect a comprehensive analysis of organizational–structural support, team management, and controlling the life cycle of strategic initiatives in construction enterprises. Key factors influencing the effectiveness of strategic initiative implementation have been identified, including organizational structure adaptability, the level of team interaction, and control mechanisms for strategic decision execution. The necessity of integrating modern management approaches to ensure sustainable enterprise development and improve management process efficiency has been substantiated. The study reveals the peculiarities of team management application, which enhances coordination, responsibility distribution, and communication efficiency in implementing strategic

initiatives. Approaches to improving the controlling system have been proposed, including monitoring methods, risk analysis, and managerial decision adaptation in response to the dynamics of the construction market. Recommendations for optimizing organizational–structural support for strategic management have been developed, involving the improvement of decision–making mechanisms, strengthening control functions, and implementing effective team management models. The obtained results contribute to increasing the efficiency of strategic management in construction enterprises within the modern market environment.

The study confirmed that effective management of strategic initiatives in construction enterprises depends on a balanced organizational structure, well–established team management, and effective controlling of project life cycles. It has been established that organizational support adaptability facilitates rapid responses to market changes, while team interaction enhances the efficiency of strategic task implementation. Controlling plays a crucial role, enabling operational monitoring, risk analysis, and managerial decision adjustments according to external environmental dynamics. Approaches to improving strategic initiative management have been developed by integrating modern control methods, strengthening team coordination, and increasing decision–making transparency. The optimization of organizational structures, considering the specifics of the construction industry, will ensure an effective distribution of responsibilities and resources within strategic projects. Implementing the proposed recommendations will enhance the efficiency of strategic initiative management, ensure the stability of construction enterprises in the market, and support their long–term development in a competitive environment.

Keywords: organizational–structural support, team management, controlling, strategic initiatives, construction enterprises, project management, monitoring, risks, adaptability, efficiency.

Постановка проблеми. Ефективне управління стратегічними ініціативами у будівельних підприємствах є критично важливим для їхнього розвитку та конкурентоспроможності, проте сучасна практика засвідчує наявність значних проблем в організаційно–структурній підтримці, командному менеджменті та контролінгу. Відсутність гнучких організаційних структур, що враховують специфіку будівельної галузі, ускладнює координацію стратегічних ініціатив та ефективний розподіл відповідальності між керівними та виконавчими рівнями. Недостатня взаємодія між учасниками проєктів та низький рівень командної роботи призводять до зниження продуктивності та збільшення ризиків при реалізації довгострокових стратегічних планів. Додатковою проблемою є неефективна система контролінгу, яка часто не забезпечує своєчасний моніторинг виконання, аналіз ризиків та коригування управлінських рішень відповідно до змін зовнішнього середовища. Відсутність інтегрованих механізмів управління стратегічними ініціативами у будівельних підприємствах створює бар'єри для їхнього сталого розвитку та адаптації до ринкових змін. Необхідність вдосконалення організаційних підходів, підвищення ефективності командного менеджменту та впровадження дієвої системи контролінгу обумовлює актуальність дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій проблеми свідчить про значну увагу науковців до питань організаційно–структурної підтримки, командного менеджменту та контролінгу стратегічних ініціатив у будівельних підприємствах. Дослідники розглядають організаційну структуру як один із ключових факторів ефективності стратегічного управління, акцентуючи увагу на необхідності її адаптивності до змін ринкового середовища. Визначено, що традиційні жорсткі ієрархічні моделі управління не завжди забезпечують достатню гнучкість та швидкість прийняття рішень у контексті реалізації довгострокових проєктів. У зв'язку з цим обґрунтовується доцільність застосування матричних і проєктно–орієнтованих структур, що сприяють інтеграції управлінських функцій та підвищенню ефективності виконання стратегічних завдань.

Дослідження в галузі командного менеджменту наголошують на важливості ефективної взаємодії між учасниками стратегічних ініціатив та необхідності вдосконалення комунікаційних процесів у межах будівельних підприємств. Науковці підкреслюють роль лідерства, професійного розвитку персоналу та створення сприятливого середовища для командної роботи. Окремо розглядаються питання мотивації, механізмів делегування повноважень та підвищення відпо–

відальності виконавців за результати реалізації стратегічних рішень. Дослідження також акцентують увагу на важливості міждисциплінарного підходу до управління командами, що передбачає залучення фахівців різних галузей для забезпечення комплексного аналізу та прийняття ефективних управлінських рішень.

Аналіз наукових праць засвідчує актуальність проблеми вдосконалення організаційної підтримки стратегічних ініціатив у будівельній галузі. Попри значну кількість досліджень, питання оптимізації управлінських структур, підвищення ефективності командного менеджменту та розвитку дієвих механізмів контролінгу потребують подальшого вивчення та адаптації до сучасних умов функціонування будівельних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Ефективне стратегічне управління будівельними підприємствами є важливим фактором їхнього успішного розвитку, оскільки сучасні ринкові умови потребують гнучкості, швидкого реагування на зміни та оптимального розподілу ресурсів. Успішна реалізація стратегічних ініціатив вимагає розвиненої організаційно-структурної підтримки, що дозволяє вибудовувати ефективні управлінські механізми, забезпечувати скоординованість рішень та підвищувати результативність діяльності підприємства. Складність будівельних проєктів зумовлює необхідність використання командного менеджменту, який сприяє ефективній взаємодії

між різними учасниками, оперативному розподілу обов'язків та підвищенню відповідальності за виконання завдань.

Одним із ключових аспектів стратегічного управління є контролінг життєвого циклу ініціатив, що дозволяє не лише здійснювати моніторинг виконання проєктів, але й вчасно коригувати їх відповідно до змін зовнішнього середовища [1]. Одним із найважливіших показників ефективності контролінгу є рентабельність інвестицій (R), яка дозволяє оцінити рівень прибутковості стратегічної ініціативи відносно вкладених коштів. Формула 1 для її розрахунку має вигляд:

$$R = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Інвестиційні витрати}} \times 100\%, \quad (1)$$

де: R – рентабельність інвестицій.

Одним із ключових аспектів стратегічного управління є контролінг життєвого циклу ініціатив, що дозволяє не лише здійснювати моніторинг виконання проєктів, але й вчасно коригувати їх відповідно до змін зовнішнього середовища. Відсутність ефективного контролінгу може призводити до перевищення бюджету, невчасного завершення робіт, втрати конкурентних переваг та значного зниження фінансової стійкості підприємства. Саме тому організаційно-структурна підтримка, командний менеджмент та контролінг мають бути інтегрованими в систему стратегічного управління, забезпечуючи ефективну координацію процесів, підвищення продуктивності та раціональне

Рисунк 1. Структурна модель стратегічного управління будівельними підприємствами

* Джерело: розроблено автором на основі [2]

використання ресурсів. Взаємозв'язок між організаційно-структурною підтримкою, командним менеджментом та контролінгом є основою ефективного стратегічного управління будівельними підприємствами. Рисунок 1 нижче ілюструє ключові елементи цієї системи, їхню взаємодію та вплив на реалізацію стратегічних ініціатив [2].

Забезпечення ефективного стратегічного управління неможливе без чітко вибудованої організаційної структури, яка визначає механізми взаємодії між усіма учасниками процесу реалізації стратегічних ініціатив [3]. Для оцінки ефективності організаційних структур часто застосовується коефіцієнт адаптивності (C), що відображає рівень гнучкості управлінських рішень до змін зовнішнього середовища. Він розраховується за формулою 2:

$$C = \frac{K_c}{S_t} \times 100\%, \quad (2)$$

де: C – коефіцієнт адаптивності, K_c – кількість адаптаційних змін, S_t – загальна кількість управлінських рішень. Кількість адаптаційних змін – кількість випадків, коли підприємство було змушене коригувати свою організаційну структуру або методи управління, Загальна кількість управлінських рішень – загальна кількість стратегічних та тактичних рішень, ухвалених у межах життєвого циклу ініціатив. Вибір оптимальної організаційної моделі дозволяє підприємству швидко адаптуватися до змін, підвищувати ефективність

використання ресурсів і забезпечувати узгодженість управлінських рішень.

Організаційно-структурна підтримка відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного функціонування будівельних підприємств, оскільки вона визначає взаємодію між управлінськими рівнями, розподіл повноважень та методи координації діяльності всіх учасників стратегічних ініціатив. У будівельній галузі використовуються різні моделі управління, які можуть мати як переваги, так і недоліки, що впливають на швидкість ухвалення рішень, адаптивність підприємства до змін зовнішнього середовища та рівень координації між структурними підрозділами [4]. Успішне управління стратегічними ініціативами будівельних підприємств потребує комплексного підходу, що включає ефективне планування, адаптивну організаційну структуру, розвинену систему командної взаємодії та якісний контролінг. Представлений рисунок 2 відображає взаємозв'язок цих ключових елементів і підсистем, що забезпечують ефективну реалізацію стратегічних рішень [5].

Будівельні підприємства традиційно використовують такі організаційні структури, як лінійна, функціональна, матрична та проектно-орієнтована. Лінійна структура передбачає жорстку ієрархію та централізоване ухвалення рішень, що забезпечує високий рівень контролю, але водночас знижує гнучкість управління та уповільнює адаптацію до змін. Функціональна структура роз-

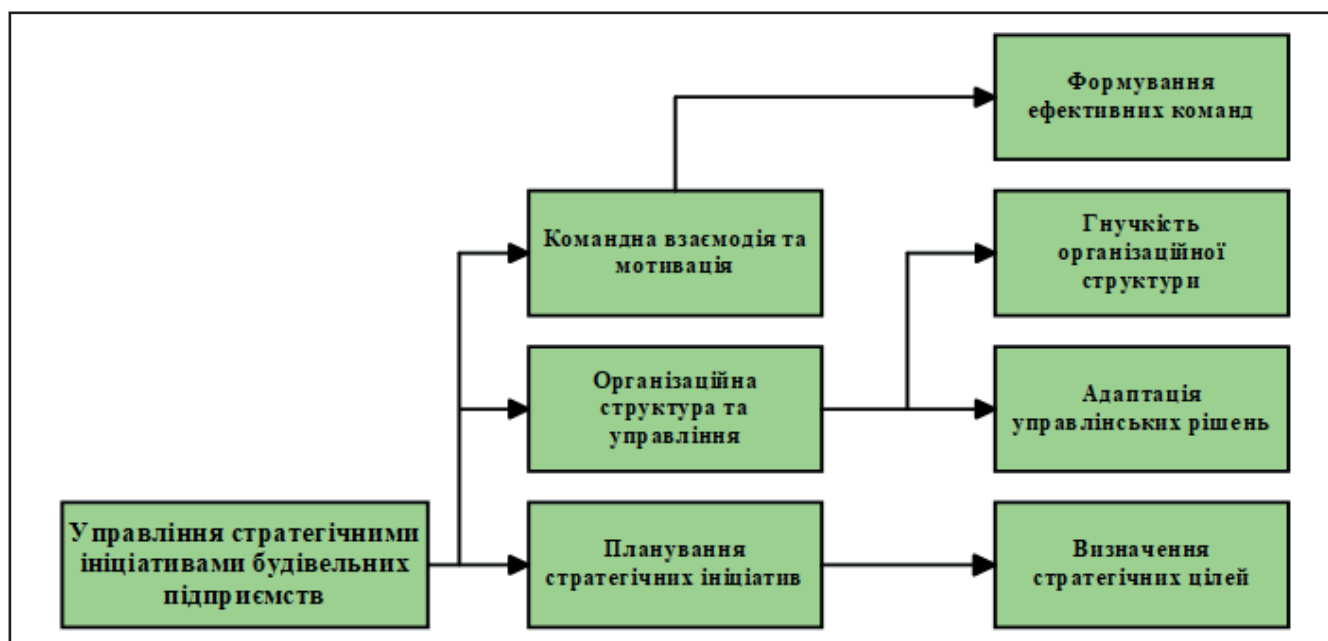

Рисунок 2. Модель управління стратегічними ініціативами будівельних підприємств

* Джерело: розроблено автором на основі [4,5]

поділяє обов'язки між окремими підрозділами, що сприяє спеціалізації, але ускладнює координацію між різними відділами. Матрична структура поєднує елементи лінійного та функціонального підходів, дозволяючи гнучко управляти ресурсами, проте може створювати конфлікти між керівниками різних напрямків. Проектно-орієнтована структура є найгнучкішою, оскільки зосереджена на ефективному управлінні конкретними проектами, але водночас потребує значних фінансових витрат та складної координації між проектними командами [6].

Кожна з цих організаційних структур має свої особливості, які впливають на ефективність реалізації стратегічних ініціатив у будівельних підприємствах. Для визначення найбільш підходящої моделі управління доцільно проаналізувати їхні переваги та недоліки, що наведено в таблиці 1.

Ефективна організаційно-структурна підтримка передбачає інтеграцію елементів різних моделей управління для досягнення оптимального співвідношення між жорсткістю контролю та гнучкістю адаптації до змін. Вибір організаційної структури безпосередньо впливає на ефективність реалізації стратегічних ініціатив, проте сама по собі чітка управлінська модель не гарантує успішного виконання стратегічних завдань. Оцінити вплив організаційної структури на стратегічну ефективність підприємства можна за допомогою формули 3 збалансованого розподілу ресурсів, яка враховує як фінансові, так і людські ресурси:

$$H_r = \frac{\sum_{a=1}^m (C_a \times W_a)}{G}, \quad (3)$$

де: H_r – загальна ефективність організаційної структури, C_a – ваговий коефіцієнт впливу a -го підрозділу на реалізацію стратегічних ініціатив, W_a – обсяг залучених ресурсів у a -му підрозділі, G – загальна кількість часу, необхідна для виконання стратегічної ініціативи.

Чим вище значення H_r , тим ефективніше організаційна структура сприяє досягненню стратегічних цілей підприємства.

Важливим доповненням до організаційно-структурної підтримки є ефективний командний менеджмент, який забезпечує узгодженість дій, оптимальний розподіл відповідальності та оперативну взаємодію між учасниками проекту. Саме командний підхід дозволяє не лише впорядкувати процеси, а й підвищити продуктивність персоналу, що є ключовим фактором у досягненні стратегічних цілей будівельного підприємства [7].

Командний менеджмент є одним із ключових аспектів управління стратегічними ініціативами, оскільки забезпечує ефективну взаємодію між усіма учасниками проекту, сприяє оперативному розподілу обов'язків та підвищує рівень відповідальності за виконання завдань. Високий рівень командної взаємодії дозволяє будівельним підприємствам мінімізувати ризики, скорочувати терміни реалізації проектів та підвищувати якість будівельних робіт [16]. Ефективність організаційної структури будівельного підприємства визначається рівнем збалансованого розподілу ресурсів між підрозділами та їхнім впливом на реалізацію стратегічних ініціатив. Рисунок 3 нижче відображає розрахунок загальної ефективності (H_r) для різних підрозділів підприємства, що дозволяє оцінити їхній внесок у досягнення стратегічних цілей.

Успішний командний менеджмент передбачає застосування різних методик організації роботи, серед яких Agile, Lean та SCRUM. Agile дозволяє швидко адаптувати процеси до змін зовнішнього середовища, Lean орієнтований на усунення зайвих витрат і підвищення продуктивності, а SCRUM сприяє ефективному розподілу завдань та встановленню чітких цілей для кожного учасника команди.

Таблиця 1. Порівняльний аналіз організаційних структур у будівельних підприємствах

Тип структури	Переваги	Недоліки
Лінійна	Чітка відповідальність, централізоване управління	Відсутність гнучкості, повільне реагування на зміни
Функціональна	Висока спеціалізація персоналу, чіткий розподіл обов'язків	Слабка взаємодія між підрозділами, ускладнення комунікації
Матрична	Гнучкість у розподілі ресурсів, ефективність управління проектами	Можливі конфлікти між керівниками, складність адміністрування
Проектно-орієнтована	Висока адаптивність, оперативне прийняття рішень	Висока вартість управління, необхідність сильного контролю

* Джерело: розроблено автором на основі [6]

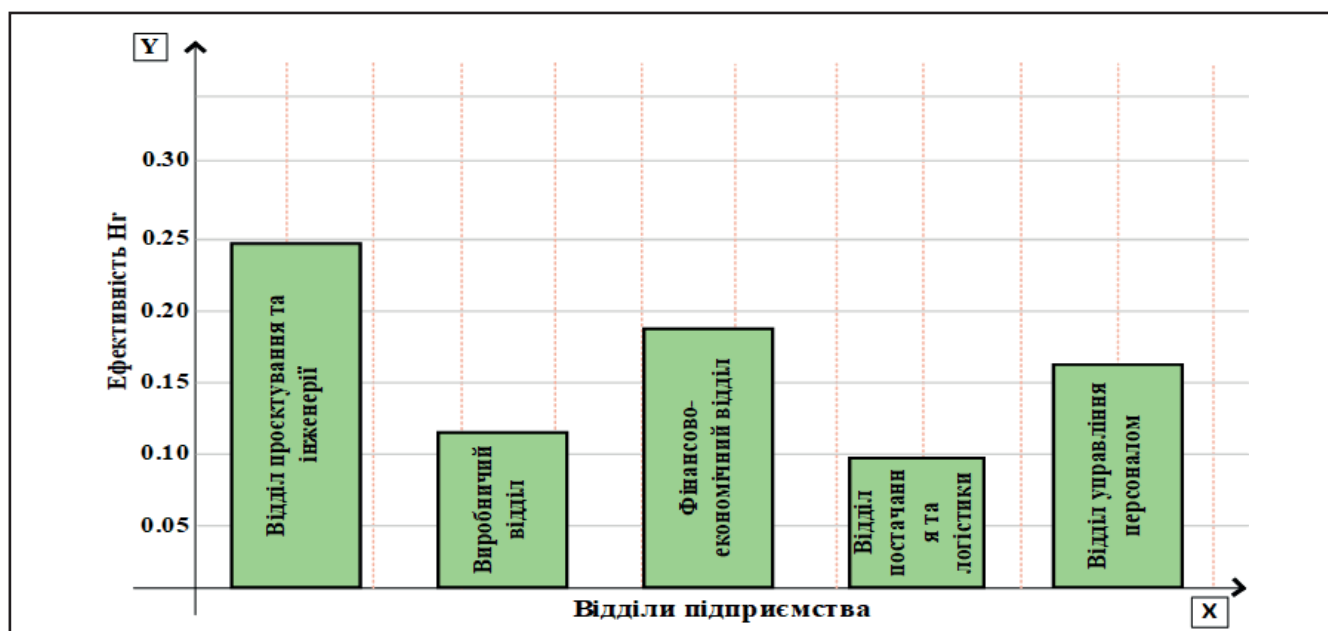

Рисунок 3. Вплив організаційної структури на стратегічну ефективність

* Джерело: розроблено автором на основі [16]

Важливим фактором ефективності командного менеджменту є наявність чіткої системи мотивації та оцінки продуктивності працівників. Використання ключових показників ефективності (KPI) дозволяє визначати рівень виконання завдань та стимулювати працівників до досягнення стратегічних цілей підприємства. Визначити продуктивність командної роботи можна за допомогою багатофакторної формули 4 командної ефективності:

$$N = \frac{\sum_{b=1}^m (C_b \times W_b \times T_b)}{V}, \quad (4)$$

де: N – загальна продуктивність команди, C_b – індивідуальна ефективність i -го члена команди, W_b – кількість часу, витраченого на виконання завдань i -м працівником, T_b – коефіцієнт мотивації i -го працівника, V – загальна кількість членів команди. Чим вище значення N , тим ефективніша командна робота, що позитивно впливає на успішність реалізації стратегічних ініціатив [8].

Висока ефективність командного менеджменту є необхідною умовою успішної реалізації стратегічних ініціатив, проте для досягнення довгострокових результатів потрібен постійний контроль та оцінка ефективності прийнятих рішень. Навіть найсформованіші команди можуть стикатися з труднощами у процесі виконання стратегічних завдань, що зумовлює необхідність чіткої системи моніторингу та аналізу результатів.

Контролінг життєвого циклу стратегічних ініціатив передбачає комплексну систему моніторингу, аналізу та коригування управлінських рішень. Він дозволяє оцінювати ефективність використання ресурсів, виявляти ризики та приймати обґрунтовані рішення щодо коригування проектів [9]. Для ефективного контролю за реалізацією стратегічних ініціатив будівельних підприємств важливо визначити ключові показники, які дозволяють оцінювати їхню результативність та вчасно кори-

Таблиця 2 . Основні показники стратегічного контролінгу

Показник	Опис	Значення для контролінгу
ROI	Рентабельність інвестицій	Визначає ефективність використання фінансових ресурсів
Коефіцієнт виконання бюджету	Співвідношення запланованих і фактичних витрат	Контроль фінансової дисципліни
Тривалість реалізації проекту	Фактичний час виконання стратегічної ініціативи	Оцінка дотримання графіка робіт
Рівень операційних ризиків	Оцінка можливих загроз для проекту	Виявлення та мінімізація ризиків
Відхилення від графіку робіт	Порівняння фактичних і запланованих термінів	Оцінка ефективності управління проектом

* Джерело: розроблено автором на основі [9]

увати управлінські рішення. Основні показники стратегічного контролінгу наведено в таблиці 2.

Ефективний контролінг сприяє зменшенню ризиків, підвищенню результативності управлінських рішень та забезпечує стратегічну стабільність підприємства. Одним із важливих аспектів контролінгу є оцінка фінансової стійкості будівельного підприємства. Для цього використовується формула 5 де є коефіцієнт комплексної фінансової стійкості (B), який враховує ліквідність, рівень заборгованості та фінансову автономію:

$$B = \frac{D \times U}{S + N}, \quad (5)$$

де: B – коефіцієнт комплексної фінансової стійкості, D – ліквідні активи підприємства, U – робочий капітал (оборотні активи мінус короткострокові зобов'язання), S – загальний борг (сукупні зобов'язання підприємства), N – власний капітал.

Контролінг стратегічних ініціатив у будівельних підприємствах базується на системному підході до управління, що включає планування, моніторинг, аналіз і коригування управлінських рішень на всіх етапах реалізації проекту. Основними завданнями контролінгу є визначення ефективності використання ресурсів, забезпечення відповідності між стратегічними цілями та фактичними результатами діяльності, оцінка ризиків і розробка заходів для їхнього зменшення [10].

Будівельні підприємства стикаються з багатьма викликами під час реалізації стратегічних ініціатив, зокрема через значну тривалість проектів, залежність від зовнішніх факторів та складність координації між різними учасниками процесу. Одним із ключових показників ефективності використання ресурсів є коефіцієнт продуктивності ресурсів (P), який враховує вплив інвестицій, праці та матеріальних витрат:

$$P = \frac{Q}{J^a \times A^b \times E^c}, \quad (6)$$

де: P – коефіцієнт продуктивності ресурсів, Q – загальний обсяг виробленої продукції або виконаних робіт, J – капітальні інвестиції, A – витрати на оплату праці, E – матеріальні витрати, a, b, c – коефіцієнти еластичності відповідних факторів.

Важливим компонентом стратегічного контролінгу є оцінка ризиків, яка дозволяє завчасно виявляти потенційні загрози та розробляти заходи для їхнього запобігання. Основними методами оцінки ризиків є SWOT-аналіз, PEST-аналіз, а також методи сценарного планування. Використання циф-

рових технологій, зокрема систем бізнес-аналітики (BI-систем), дозволяє проводити оперативний моніторинг показників та виявляти відхилення від запланованих цілей у реальному часі [11].

Застосування контролінгу у стратегічному управлінні будівельними підприємствами дає змогу уникати нераціонального використання ресурсів, своєчасно коригувати проекти та підвищувати загальну ефективність діяльності підприємства. Щоб оцінити рівень стратегічної ефективності підприємства, використовуйте формулу 7, яка враховує досягнення стратегічних цілей відносно залучених ресурсів і ринкової ситуації:

$$M = \frac{\sum_{i=1}^n (Y_i \times F_i)}{L + R_b}, \quad (7)$$

де: M – індекс ефективності стратегічного управління, Y_i – досягнутий рівень i -ї стратегічної цілі, F_i – вага i -ї стратегічної цілі у загальному стратегічному плані, L – загальні витрати на реалізацію стратегії, R_b – коригуваний коефіцієнт впливу ринкових факторів. Впровадження автоматизованих систем управління дозволяє значно підвищити точність прогнозування, що сприяє досягненню стратегічних цілей у встановлені терміни та з мінімальними витратами [12].

Впровадження ефективного контролінгу дозволяє будівельним підприємствам мінімізувати ризики та забезпечувати стійкість реалізації стратегічних ініціатив. Однак, для досягнення високої результативності стратегічного управління необхідно не лише контролювати виконання проектів, а й оптимізувати самі управлінські процеси. Це вимагає застосування сучасних методів організації роботи, вдосконалення механізмів координації та впровадження технологічних рішень, що сприятимуть підвищенню ефективності стратегічного менеджменту [13]. Ефективний контролінг стратегічних ініціатив складається з чотирьох ключових етапів, представлених на рисунку 4: планування, моніторингу, аналізу та оцінки, а також коригування. Взаємодія між цими процесами забезпечує безперервний контроль і вдосконалення стратегічного управління, що дозволяє будівельним підприємствам адаптуватися до змін і досягати поставлених цілей.

Будівельні підприємства функціонують у середовищі постійних змін, що вимагає впровадження ефективних методів управління стратегічними ініціативами, які дозволяють швидко реагувати на зовнішні виклики та внутрішні проблеми.

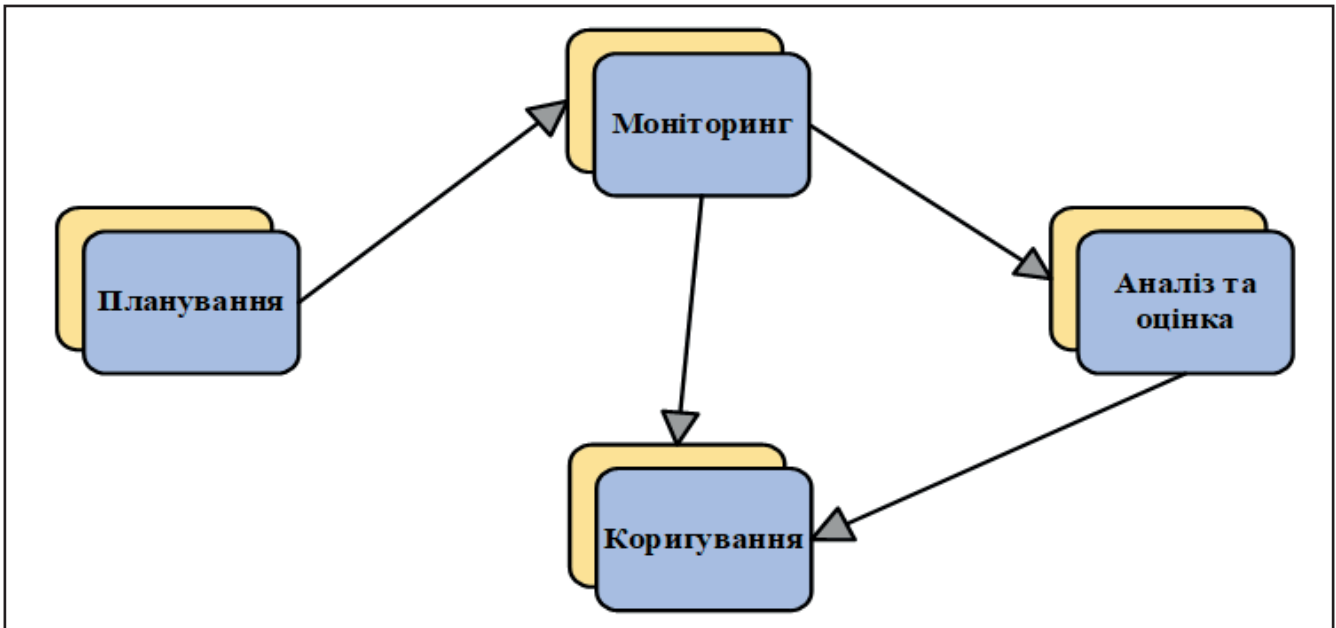

Рисунок 4. Контролінгу стратегічних ініціатив у будівельних підприємствах

* Джерело: розроблено автором на основі [12,13]

Оптимізація управління передбачає використання сучасних організаційних підходів, вдосконалення командного менеджменту та застосування ефективних механізмів контролінгу.

Одним із напрямів оптимізації є впровадження гнучких управлінських моделей, які дозволяють швидше адаптуватися до змін і ефективніше координувати роботу всіх підрозділів. Гнучкі моделі управління передбачають делегування повноважень, посилення ролі автономних проектних груп та підвищення відповідальності виконавців за кінцевий результат [14].

Важливим аспектом оптимізації є впровадження цифрових технологій, зокрема систем управління проектами, аналітичних платформ та автоматизованих інструментів контролінгу. Використання сучасних ERP-систем дозволяє підвищити точність прогнозування витрат, контролювати виконання завдань та покращити координацію між відділами.

Підвищення рівня компетентності персоналу є ще одним важливим фактором оптимізації стратегічного управління. Регулярне навчання, підвищення кваліфікації працівників та впровадження програм розвитку лідерських навичок сприяють підвищенню ефективності командного менеджменту.

Серед інших напрямів оптимізації слід виокремити удосконалення комунікаційних процесів, підвищення рівня мотивації персоналу та впровадження системи ключових показників ефектив-

ності (KPI). Оптимізація управління стратегічними ініціативами сприяє підвищенню конкурентоспроможності будівельних підприємств, зниженню ризиків та покращенню фінансових показників [15].

Висновок

Дослідження підтвердило, що ефективне управління стратегічними ініціативами в будівельних підприємствах значною мірою залежить від рівня організаційно-структурної підтримки, командного менеджменту та контролінгу. Встановлено, що традиційні моделі управління не завжди відповідають сучасним вимогам динамічного будівельного ринку, що потребує більшої гнучкості, швидкої адаптації до змін і високого рівня координації між усіма учасниками стратегічних проектів. Організаційні структури повинні бути адаптивними, інтегрованими та зорієнтованими на ефективну взаємодію між керівними рівнями та виконавчими підрозділами.

Командний менеджмент відіграє важливу роль у підвищенні ефективності стратегічного управління, оскільки командна взаємодія сприяє підвищенню рівня відповідальності, злагодженості дій та швидкості прийняття управлінських рішень. Виявлено, що традиційні підходи до управління командами в будівельних підприємствах потребують удосконалення, зокрема через впровадження сучасних методик командної роботи, посилення комунікаційних процесів та створення

сприятливого середовища для реалізації стратегічних завдань. Підвищення рівня професійної компетентності учасників команд, ефективне делегування повноважень та стимулювання персоналу є важливими чинниками успішної реалізації стратегічних ініціатив.

Контролінг стратегічних ініціатив забезпечує системне управління процесами реалізації стратегічних рішень та дозволяє своєчасно виявляти ризики, здійснювати моніторинг ключових показників та коригувати стратегію відповідно до змін зовнішнього середовища. Визначено, що недостатня інтеграція контролінгу у стратегічне управління будівельних підприємств може призводити до несвоєчасного виявлення проблем і неефективного використання ресурсів. Впровадження сучасних технологій аналітики, автоматизованих систем управління та прогностичного моделювання сприятиме підвищенню точності й оперативності управлінських рішень, що забезпечить більшу ефективність реалізації стратегічних проєктів.

Результати дослідження свідчать про необхідність удосконалення організаційно-структурної підтримки стратегічних ініціатив через запровадження більш гнучких управлінських моделей, підвищення рівня командного менеджменту та розвиток дієвих механізмів контролінгу. Запропоновані підходи до оптимізації управлінських процесів дозволять будівельним підприємствам підвищити свою конкурентоспроможність, знизити рівень ризиків та забезпечити сталий розвиток у довгостроковій перспективі. Важливим аспектом є інтеграція сучасних технологічних рішень у процес стратегічного управління, що сприятиме підвищенню ефективності комунікації, прийняття рішень та моніторингу результатів стратегічних ініціатив. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку детальних рекомендацій щодо практичного впровадження зазначених підходів з урахуванням особливостей будівельної галузі та її динамічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Ivakhnenko, I., Ryzhakova, G., Chupryna, I., Kushnir, I., Druzhynina, I., & Vakolyuk, A. (2021). Information-analytical support and organizational-structural regulation of operational activity of enterprises: economic evaluation and construction of management systems. *Upravlinnya rozvytkom skladnykh system*, (46), 91–99.

2. Андреев В. П. «Системы контроллинга в управлении строительными предприятиями». Київ: Економіка і менеджмент, 2020. — с. 112–189.

3. Василенко О. П. «Организаційно-структурна підтримка реалізації стратегічних ініціатив у будівництві». Харків: Будівельна економіка, 2021. — с. 59–124.

4. Гончарук С. В. «Інноваційні підходи до управління командною роботою у будівельних підприємствах». Одеса: Менеджмент і стратегія, 2018. — с. 34–97.

5. Даниленко М. Ю. «Контролінг стратегічних ініціатив у будівельній сфері: сучасні тенденції». Львів: Економічні науки, 2022. — с. 76–145.

6. Єременко Т. О. «Аналіз ризиків та їх вплив на життєвий цикл будівельних проєктів». Дніпро: Управління проєктами, 2020. — с. 101–178.

7. Жуковський П. Л. «Методологія стратегічного управління будівельними підприємствами». Київ: Бізнес-аналітика, 2019. — с. 48–136.

8. Захарченко В. Г. «Сучасні тенденції організаційного розвитку будівельних компаній». Запоріжжя: Будівництво та інфраструктура, 2021. — с. 112–187.

9. Іванченко О. М. «Ефективність командного менеджменту у будівельних проєктах». Вінниця: Управління підприємством, 2018. — с. 72–149.

10. Коваленко Л. І. «Механізми стратегічного планування у будівельному секторі». Рівне: Будівельний менеджмент, 2020. — с. 90–165.

11. Лисенко А. В. «Технологічні аспекти контролінгу у будівельних підприємствах». Київ: Аналітика і контроль, 2019. — с. 44–129.

12. Мартинюк С. Г. «Фінансовий контролінг у стратегічному управлінні будівельними проєктами». Чернівці: Фінанси і аудит, 2021. — с. 88–157.

13. Назаренко Ю. П. «Методологічні засади адаптації управлінських структур у будівництві». Луцьк: Стратегічне управління, 2019. — с. 53–118.

14. Олійник Р. С. «Розвиток стратегічного менеджменту у будівельній галузі». Ужгород: Будівельний бізнес, 2022. — с. 110–190.

15. Петренко Д. О. «Оптимізація управлінських процесів у будівельних підприємствах». Тернопіль: Менеджмент і будівництво, 2021. — с. 67–145.

16. Чуприна Ю. А. Стратегії реконфігурації бізнес-процесів будівельних підприємств / Х. М. Чуприна, М. В. Бородавко, Д. О. Гавріков // Управління розвитком складних систем. — 2020. — № 41. — С. 169–174.

References:

1. Ivakhnenko, I., Ryzhakova, G., Chupryna, I., Kushnir, I., Druzhynina, I., & Vakolyuk, A. (2021). Information-

analytical support and organizational–structural regulation of operational activity of enterprises: economic evaluation and construction of management systems. *Upravlinnya rozvytkom skladnykh system*, (46), 91–99.

2. Andryeyev V. P. «Systemy kontrolinhu v upravlinni budivel'nykh pidpryyemstvamy». Kyiv: Ekonomika i menedzhment, 2020. — s. 112–189.

3. Vasylenko O. P. «Orhanizatsiyno–strukturna pidtrymka realizatsiyi stratehichnykh initsiatyv u budivnytstvi». Kharkiv: Budivel'na ekonomika, 2021. — s. 59–124.

4. Honcharuk S. V. «Innovatsiyni pidkhody do upravlinnya komandnoyu robotoyu u budivel'nykh pidpryyemstvakh». Odesa: Menedzhment i stratehiya, 2018. — s. 34–97.

5. Danylenko M. Yu. «Kontrolinh stratehichnykh initsiatyv u budivel'niy sferi: suchasni tendentsiyi». L'viv: Ekonomichni nauky, 2022. — s. 76–145.

6. Yeremenko T. O. «Analiz ryzykiv ta yikh vplyv na zhyt'yevyi tsykl budivel'nykh proyektiv». Dnipro: Upravlinnya proyektamy, 2020. — s. 101–178.

7. Zhukovs'kyi P. L. «Metodolohiya stratehichnoho upravlinnya budivel'nykh pidpryyemstvamy». Kyiv: Biznes–analitika, 2019. — s. 48–136.

8. Zakharchenko V. H. «Suchasni tendentsiyi orhanizatsiynoho rozvytku budivel'nykh kompaniy». Zaporizhzhya: Budivnytstvo ta infrastruktura, 2021. — s. 112–187.

9. Ivanchenko O. M. «Efektyvnist' komandnoho menedzhmentu u budivel'nykh proyektakh». Vinnytsya: Upravlinnya pidpryyemstvom, 2018. — s. 72–149.

10. Kovalenko L. I. «Mekhanizmy stratehichnoho planuvannya u budivel'nomu sektori». Rivne: Budivel'nyy menedzhment, 2020. — s. 90–165.

11. Lysenko A. V. «Tekhnolohichni aspekty kontrolinhu u budivel'nykh pidpryyemstvakh». Kyiv: Analitika i kontrol', 2019. — s. 44–129.

12. Martynyuk S. H. «Finansovyy kontrolinh u stratehichnomu upravlinni budivel'nykh proyektamy». Chernihiv: Finansy i audyt, 2021. — s. 88–157.

13. Nazarenko Yu. P. «Metodolohichni zasady adaptatsiyi upravlins'kykh struktur u budivnytstvi». Luts'k: Stratehichne upravlinnya, 2019. — s. 53–118.

14. Oliynyk R. S. «Rozvytok stratehichnoho menedzhmentu u budivel'niy haluzi». Uzhhorod: Budivel'nyy biznes, 2022. — s. 110–190.

15. Petrenko D. O. «Optymizatsiya upravlins'kykh protsesiv u budivel'nykh pidpryyemstvakh». Ternopil': Menedzhment i budivnytstvo, 2021. — s. 67–145.

16. Chupryna Yu. A. Stratehiyi rekonfiguratsiyi biznes–protsesiv budivel'nykh pidpryyemstv / Kh. M. Chupryna, M. V. Borodavko, D. O. Havrikov // *Upravlinnya rozvytkom skladnykh system*. — 2020. — № 41. — S. 169 – 174.

Дані про авторів

Чуприна Христина Миколаївна,

д. е. н., професор Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0000-0001-5518-3607>

e-mail: chupryna.khm@knuba.edu.ua

Микитченко Богдан Анатолійович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0002-5186-6210>

e-mail: bmikitchenko@gmail.com

Тищенко Микита Ігорович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0000-2775-7933>

e-mail: Maxut30@gmail.com

Довгополов Володимир Юрійович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0007-8656-098X>

e-mail: dvylawyer@gmail.com

Data about the authors

Khrystyna Chupryna,

Doctor of Economics, Professor at Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: chupryna.khm@knuba.edu.ua

Bohdan Mykytchenko,

Postgraduate student at Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: bmikitchenko@gmail.com

Mykyta Tyshchenko,

Postgraduate student at Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: Maxut30@gmail.com

Volodymyr Dolhopolov,

Postgraduate student at Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: dvylawyer@gmail.com

Системні аспекти функціонування логістичного менеджменту підприємства

Предметом дослідження є теоретичні та методологічні основи сучасних аспектів функціонування логістичного менеджменту з метою їх оптимізації та систематизації розвитку.

Метою дослідження є системне теоретичне і практичне обґрунтування процесів функціонування логістичного менеджменту та оптимізація витрат підприємства, аналіз процесів формування та систематизації логістичних потоків.

Методи дослідження. У статті використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, при обробці й аналізі інформації використовувалися традиційні методи і прийоми економічного аналізу, планування та прогнозування (статистичний, табличний, порівняння, індексний, вертикальний, горизонтальний, методи моделювання, тощо).

Результати роботи. У результаті проведених досліджень було показано, що логістичний менеджмент розглядається як складна система, що включає в себе взаємодію різних елементів: постачальників, споживачів, транспорту, складів, інформаційних та фінансових потоків. Ключовим аспектом є інтеграція всіх частин у єдину систему для забезпечення ефективного функціонування. Принципи системного підходу до управління логістичними процесами включають цілісність, взаємозв'язок, динамічність та адаптивність. Це дозволяє оптимізувати процеси постачання, транспортування, зберігання і розподілу товарів. Розробка та застосування моделей логістичних систем дозволяє відображати їх функціонування в реальних умовах, що допомагає приймати оптимальні рішення щодо планування ресурсів, маршрутів та витрат. Підвищення ефективності через інтеграцію інформаційних технологій. Впровадження сучасних ІТ-інструментів дозволяє автоматизувати процеси управління, знижувати витрати та зменшувати ризики, пов'язані з помилками в операціях.

В рамках логістичного менеджменту виконується інтеграція логістичних функцій, процесів, сфер діяльності тощо. Для реалізації функцій логістики на підприємстві беруть участь багато його підрозділів: маркетингу, матеріально-технічного постачання, планово-економічний, виробничі, збуту, фінансовий відділ, транспортне і складське господарство. Тому відділ або група логістики має тісно взаємодіяти з різними службами підприємства для ефективного управління логістичними процесами. Інтеграційна місія логістики змінює зміст діяльності окремих функціональних підрозділів, переорієнтує діяльність функціональних менеджерів на інтеграцію зусиль.

Визначення критеріїв ефективності функціонування логістичної системи передбачає проведення оцінки результативності системи через показники, такі як час доставки, витрати на транспортування, рівень обслуговування клієнтів та інші чинники, що впливають на конкурентоспроможність підприємства. Ці результати демонструють важливість системного підходу в управлінні логістикою для забезпечення комплексної та ефективної роботи підприємств у сучасних умовах.

Галузь застосування результатів. Економіка та управління національним господарством на макроекономічному та мікроекономічному рівнях, логістичний менеджмент та адміністрування, економіка підприємства.

Висновки. У результаті проведеного дослідження, беручи до уваги множину додаткових чинників для системного дослідження аспектів функціонування логістичного менеджменту доведено, що логістичний менеджмент є важливою складовою частиною будь-якої організації та функціонує як складна система, яка включає елементи управління, організаційні структури, технології, інформаційні потоки та матеріальні ресурси. Для ефективного функціонування цієї системи необхідно забезпечити взаємодію всіх її складових, а також відповідність до вимог ринку. Системний підхід до логістичного менеджменту вимагає інтеграції різних функцій, таких як транспортування, скла-

дування, обробка замовлень, прогнозування попиту та управління запасами. Кожен етап ланцюга постачання має бути оптимізований для зниження витрат та підвищення ефективності.

Використання сучасних інформаційних технологій є критично важливим для управління логістичними процесами. Інформаційні системи дозволяють здійснювати моніторинг поточних процесів, прогнозувати потреби, аналізувати ефективність, а також автоматизувати операції, що знижує ймовірність помилок і підвищує швидкість обробки даних. Логістичний менеджмент має бути гнучким та адаптивним до змін в умовах зовнішнього середовища, таких як зміни в попиті, коливання на ринках, вплив зовнішніх економічних чинників. Системний підхід дозволяє швидко реагувати на ці зміни та ефективно адаптувати процеси до нових умов. Стратегічне планування в логістичному менеджменті допомагає визначити довгострокові цілі, оцінити ресурси і вибрати найбільш ефективні методи досягнення цих цілей. Це включає в себе оптимізацію витрат, підвищення рівня обслуговування клієнтів та забезпечення сталого розвитку компанії.

Оскільки ринок і технології постійно змінюються, системний підхід до логістичного менеджменту вимагає безперервного вдосконалення процесів. Постійний аналіз ефективності, зворотний зв'язок від споживачів і партнерів, а також впровадження інновацій допомагають підтримувати високий рівень конкурентоспроможності. У логістичному менеджменті важливо враховувати ризики, які можуть виникнути внаслідок збоїв у поставках, транспортних аварій, змін в законодавстві чи економічних кризах. Системний підхід дозволяє ефективно прогнозувати та управляти цими ризиками, що сприяє стабільності і збереженню безперервності бізнесу.

Таким чином, для ефективного функціонування логістичного менеджменту важлива гармонійна взаємодія всіх елементів системи, впровадження сучасних технологій, стратегічне планування, гнучкість та здатність до швидкої адаптації, а також постійне вдосконалення процесів.

Ключові слова: система, логістика, логістичний менеджмент, системний підхід, управління, логістичні процеси, ланцюги постачання, логістичні системи.

POPROZMAN O. I.
MYKHAILOV A. P.
OPANASENKO O. M.

Systemic aspects of the functioning of the logistics management of an enterprise

The subject of the study is the theoretical and methodological foundations of modern aspects of the functioning of logistics management with the aim of optimizing and systematizing their development.

The purpose of the study is a systematic theoretical and practical justification of the processes of logistics management and optimization of enterprise costs, analysis of the processes of formation and systematization of logistics flows.

Research methods. The article uses general scientific and special research methods, and traditional methods and techniques of economic analysis, planning and forecasting (statistical, tabular, comparison, index, vertical, horizontal, modeling methods, etc.) were used in the processing and analysis of information.

Results of the work. As a result of the conducted research, it was shown that

logistics management is considered as a complex system that includes the interaction of various elements: suppliers, consumers, transport, warehouses, information and financial flows. The key aspect is the integration of all parts into a single system to ensure effective functioning. The principles of a systems approach to managing logistics processes include integrity, interconnection, dynamism and adaptability. This allows you to optimize the processes of supply, transportation, storage and distribution of goods. The development and application of models of logistics systems allows you to reflect their functioning in real conditions, which helps to make optimal decisions regarding resource planning, routes and costs. Increasing efficiency through the integration of information technologies. The introduction of modern IT tools allows you to automate management processes, reduce costs and reduce the risks associated with errors in operations.

Within the framework of logistics management, the integration of logistics functions, processes, areas of activity, etc. is carried out. To implement the functions of logistics at the enterprise, many of its departments are involved: marketing, material and technical supply, planning and economic, production, sales, financial department, transport and warehousing. Therefore, the logistics department or group must closely interact with various services of the enterprise for effective management of logistics processes. The integration mission of logistics changes the content of the activities of individual functional departments, reorients the activities of functional managers to integrate efforts.

Determining the criteria for the effectiveness of the functioning of the logistics system involves assessing the effectiveness of the system through indicators such as delivery time, transportation costs, the level of customer service and other factors that affect the competitiveness of the enterprise. These results demonstrate the importance of a systemic approach to logistics management to ensure the comprehensive and effective operation of enterprises in modern conditions.

Field of application of the results. *Economics and management of the national economy at the macroeconomic and microeconomic levels, logistics management and administration, enterprise economics.*

Conclusions. *As a result of the study, taking into account a set of additional factors for the systematic study of aspects of the functioning of logistics management, it was proven that logistics management is an important component of any organization and functions as a complex system that includes management elements, organizational structures, technologies, information flows and material resources. For the effective functioning of this system, it is necessary to ensure the interaction of all its components, as well as compliance with market requirements. A systematic approach to logistics management requires the integration of various functions, such as transportation, warehousing, order processing, demand forecasting and inventory management. Each stage of the supply chain must be optimized to reduce costs and increase efficiency.*

The use of modern information technologies is critically important for managing logistics processes. Information systems allow monitoring of current processes, forecasting needs, analyzing efficiency, and automating operations, which reduces the likelihood of errors and increases the speed of data processing. Logistics management must be flexible and adaptable to changes in the external environment, such as changes in demand, fluctuations in markets, the impact of external economic factors. A systems approach allows you to quickly respond to these changes and effectively adapt processes to new conditions. Strategic planning in logistics management helps to determine long-term goals, assess resources and choose the most effective methods to achieve these goals. This includes optimizing costs, improving customer service and ensuring sustainable development of the company.

Since the market and technologies are constantly changing, a systems approach to logistics management requires continuous improvement of processes. Constant analysis of efficiency, feedback from consumers and partners, as well as the introduction of innovations help maintain a high level of competitiveness. In logistics management, it is important to take into account the risks that may arise from supply disruptions, transport accidents, changes in legislation or economic crises. A systems approach allows you to effectively predict and manage these risks, which contributes to stability and preservation of business continuity.

Thus, for the effective functioning of logistics management, harmonious interaction of all elements of the system, implementation of modern technologies, strategic planning, flexibility and ability to quickly adapt, as well as continuous improvement of processes are important.

Keywords: *system, logistics, logistics management, systems approach, management, logistics processes, supply chains, logistics systems.*

Постановка проблеми. Логістичний менеджмент відіграє ключову роль у забезпеченні ефективності та конкурентоспроможності підприємств, оскільки безперерйне управління потоками матеріальних ресурсів, товарів і інфор-

мації є основою для досягнення високих результатів. Однак, попри важливість цієї сфери, існує низка проблем, що пов'язані з організацією та функціонуванням логістичних систем, особливо в умовах динамічних змін економічного середо-

вища, технологічних інновацій і зростання вимог споживачів. Часто ланцюги постачання складаються з великої кількості етапів і учасників, що ускладнює контроль над ними. Це може призвести до затримок у поставках, зниження якості обслуговування клієнтів та підвищення витрат на транспортування і зберігання товарів. Відсутність інтеграції між учасниками ланцюга може також негативно вплинути на загальну ефективність.

В умовах постійного розвитку інформаційних технологій багато компаній не реалізують повністю потенціал сучасних рішень для управління логістичними процесами. Відсутність інтегрованих інформаційних систем або недостатній рівень автоматизації призводить до помилок, затримок у роботі та низької швидкості обробки даних, що негативно впливає на оперативність і точність прийняття рішень. У глобалізованому світі компанії часто стикаються з різноманітними ризиками, такими як коливання цін на сировину, зміни в політичній ситуації, природні катастрофи або міжнародні санкції. Системи логістики не завжди готові до швидкої адаптації до цих змін, що вимагає нових підходів до управління ризиками та забезпечення безперервності постачань.

Часто спостерігається невідповідність між прогнозами попиту та фактичними обсягами продажу, що може призвести до утворення надлишкових запасів або дефіциту товарів. Це, в свою чергу, призводить до додаткових витрат на зберігання, зниження оборотності капіталу і втрат у вигляді незадоволених клієнтів. Логістичний менеджмент передбачає багаторівневу взаємодію між постачальниками, виробниками, перевізниками, дистриб'юторами і кінцевими споживачами. Проблеми у координації між цими рівнями можуть призводити до затримок у виконанні замовлень, неефективного використання ресурсів та високих витрат.

Таким чином, основною проблемою є складність інтеграції та оптимізації логістичних процесів в умовах сучасної економіки, що вимагає застосування системного підходу до управління ланцюгами постачання, впровадження нових інформаційних технологій і постійного вдосконалення процесів з урахуванням змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Вирішення цих проблем сприятиме підвищенню ефективності логістичних систем та забезпеченню стійкого розвитку підприємств.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблематиці функціонування логістичного менеджменту присвятили свої наукові праці чимало вітчизняних учених, зокрема: О. Є. Шандрівська, В. В. Кузяк, Н. І. Хтей, Є. В. Крикавський, О. М. Криворучко та інші.

Метою статті є вивчення сучасних тенденцій та пошук нових інструментів і методів обґрунтування процесів функціонування логістичного менеджменту та оптимізація витрат підприємства, які допоможуть сформулювати нові тренди для подальшого підвищення ефективності використання ресурсів підприємства.

Виклад основного матеріалу. Логістичний менеджмент є важливим інструментом оптимізації бізнес-процесів, оскільки він дозволяє значно підвищити ефективність діяльності підприємства, знизити витрати та покращити обслуговування клієнтів. Оптимізація бізнес-процесів за допомогою логістики включає в себе планування, координацію і контроль усіх етапів руху товарів, послуг і інформації через ланцюги постачання.

Об'єкти логістичного управління є основними елементами, на які спрямовано управлінські дії в рамках логістичних процесів. Вони охоплюють всі ресурси та етапи, що використовуються для забезпечення безперебійного руху товарів, послуг та інформації від постачальників до кінцевих споживачів. Кожен об'єкт має свою специфіку і функцію в логістичному ланцюгу, тому їх характеристика є важливою для ефективного управління.

Об'єкти логістичного управління є складовими частинами складної системи, в межах якої відбувається переміщення товарів і послуг від постачальника до кінцевого споживача. Кожен з об'єктів має свою роль і впливає на загальну ефективність логістичних процесів. Правильне управління цими об'єктами допомагає досягти оптимізації витрат, зменшення часу доставки, підвищення рівня обслуговування клієнтів та загальної конкурентоспроможності підприємства.

Хід процесу логістичного менеджменту здійснює управлінський персонал підприємства, який згідно з рівнями ієрархічної структури, встановленим рівнем компетенції і характером виконуваних функцій поділяється на три рівні:

1) вищий управлінський персонал – вищий рівень функціонального управління, очолює розроблення та реалізації логістичної стратегії підприємства. В залежності від розміру корпорації

Рисунок 1. Об'єкти логістичного управління підприємства [1, 3]

(фірми) це – віце-президент корпорації з логістики, директор з логістики, начальник департаменту (відділу) з логістики, інтегральний логістичний менеджер;

2) середній управлінський персонал – керівники і провідні фахівці служби функціонального менеджменту; до них відносяться: керівники структурних підрозділів департаменту (відділу, служби) логістики, логістичні менеджери середньої ланки, координатори функціональних областей логістики або логістичних функцій, аналітики;

3) управлінський персонал нижньої ланки – фахівці функціонального департаменту (відділу) логістики: логістичні менеджери, інженери-фахівці, аналітики (статистики), допоміжний персонал.

Логістичний менеджмент впливає на оптимізацію бізнес-процесів через зниження витрат і економію ресурсів. Логістичний менеджмент дозволяє знизити витрати на транспортування, складування, зберігання та обробку товарів. Це здійснюється завдяки оптимізації маршрутів доставки: за допомогою програмного забезпечення для планування транспорту та врахування усіх чинників, можна зменшити витрати на перевезення. Раціональне управління запасами досягається правильним плануванням запасів дозволяє зменшити витрати на зберігання, а також уникнути дефіциту чи надлишкових запасів. Забезпечення стабільності постачань та задоволення попиту дозволяє оптимізувати витрати на виробництво і транспортування.

Покращення ефективності та швидкості виконання операцій підвищує ефективність роботи

підприємства. Ефективний логістичний менеджмент сприяє швидкому виконанню операцій, що особливо важливо для підприємств, які працюють у середовищі високої конкуренції. Сучасні технології дозволяють автоматизувати багато логістичних процесів, таких як обробка замовлень, планування транспорту та облік запасів. Управління ланцюгами постачання, інтеграція різних етапів ланцюга постачання дозволяє скоротити час на виконання замовлення та зменшити затримки. Завдяки логістичному менеджменту підприємство може значно покращити своє обслуговування клієнтів. Правильно організовані логістичні процеси дозволяють доставити товар у найкоротший термін, що підвищує задоволеність споживачів [2, 4].

Завдяки сучасним технологіям, клієнти можуть стежити за своїми замовленнями, що підвищує довіру до підприємства. Логістичний менеджмент допомагає підприємству швидко адаптуватися до змін на ринку або в умовах операційної діяльності. Система управління ланцюгами постачання дозволяє оперативно реагувати на зміни в попиті, постачаннях або інших зовнішніх чинниках. Використання аналітичних інструментів для прогнозування попиту дозволяє більш точно планувати закупівлі та доставку товарів.

Модель функціонального циклу логістичного менеджменту підприємства відображає основні етапи та процеси, що забезпечують ефективне управління матеріальними, інформаційними та фінансовими потоками на всіх етапах діяльності підприємства. Ця модель дозволяє оптимізувати

логістичні процеси, знижувати витрати та підвищувати рівень обслуговування клієнтів.

На етапі планування логістичних процесів визначаються стратегії, політики та плани для всіх логістичних операцій підприємства, що дозволяє забезпечити необхідну ефективність усіх логістичних функцій. Етап закупівлі та постачання пов'язаний із процесами закупівлі товарів, сировини чи матеріалів для виробництва або для подальшого продажу, а також з організацією постачання цих товарів на підприємство. Етап фінансового контролю та звітності передбачає контроль за витратами та доходами в межах логістичних операцій, а також розробку звітності для керівництва підприємства.

Логістичний менеджмент є ключовим інструментом оптимізації бізнес-процесів, що дозволяє знижувати витрати, підвищувати ефективність операцій, поліпшувати обслуговування клієнтів і забезпечувати гнучкість та адаптивність компанії до змін у бізнес-середовищі. Інтеграція передових технологій у логістичні процеси відкриває нові можливості для підвищення конкурентоспроможності підприємства та досягнення стратегічних цілей.

Логістичний менеджмент взаємодіє з іншими підрозділами підприємства, зокрема з виробництвом, маркетингом, фінансами, управлінням людськими ресурсами. Всі ці функції повинні бути узгоджені для досягнення загальної мети.

Модель функціонального циклу логістичного менеджменту підприємства є комплексною системою, в рамках якої відбувається організація та оптимізація всіх процесів, пов'язаних з рухом то-

варів, сировини, послуг та інформації. Кожен етап цього циклу має свою специфіку та функцію, але всі вони взаємопов'язані і сприяють досягненню загальної мети – підвищення ефективності і зниження витрат у логістичних операціях.

Логістичний менеджмент допомагає підприємствам знижувати ризики, пов'язані з постачанням, виробництвом та транспортуванням товарів. Завдяки аналізу ризиків на всіх етапах ланцюга постачання, підприємства можуть передбачити проблеми і вжити необхідних заходів для їх мінімізації. Оптимальне керування запасами дозволяє зменшити ймовірність дефіциту товарів або перевантаження складів.

Системні аспекти функціонування логістичного менеджменту відображають основні принципи та підходи, що забезпечують ефективне управління логістичними процесами на рівні підприємства або в межах ланцюга постачання. Логістика як система повинна враховувати різноманітні чинники, що взаємодіють між собою, і гарантувати синергію всіх елементів [3, 4].

Основні системні аспекти, які визначають ефективність функціонування логістичного менеджменту базуються на цілісності та інтеграції системи. Логістичний менеджмент є частиною загальної управлінської системи підприємства. Це означає, що всі етапи логістичних процесів повинні бути інтегровані та взаємопов'язані для досягнення єдиних цілей підприємства. Це поєднання всіх основних логістичних функцій, таких як закупівля, транспортування, складування, обробка замовлень та розподіл, в єдину систему.

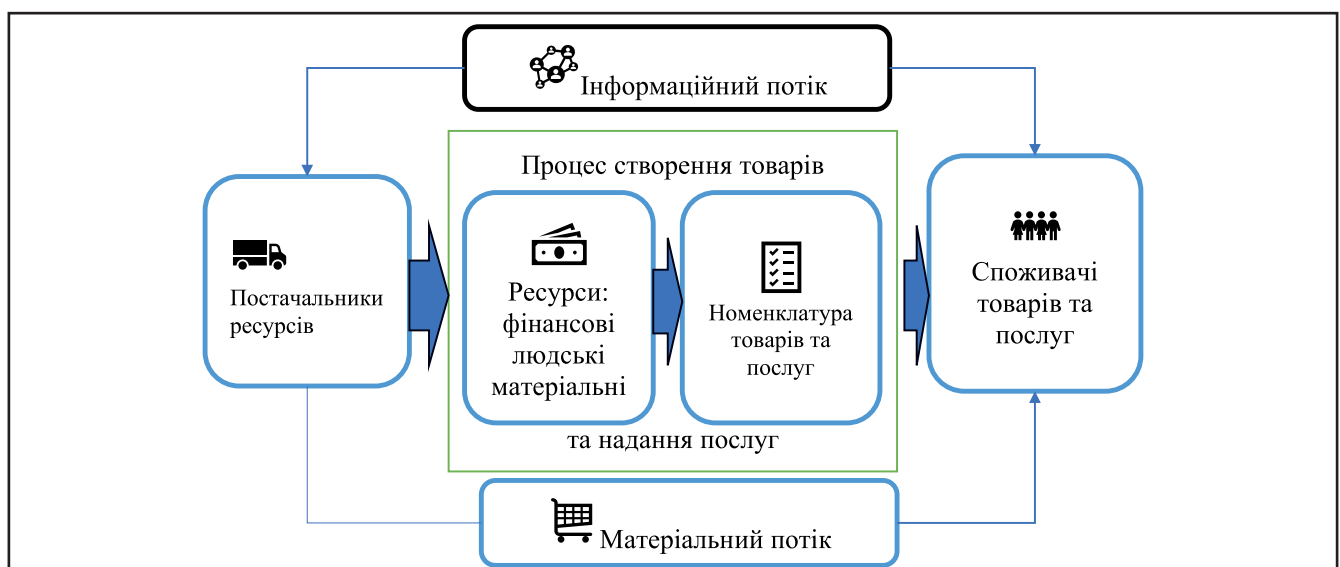

Рисунок 2. Модель функціонального циклу логістичного менеджменту підприємства [1, 5]

Логістика має на меті досягнення максимальної ефективності за мінімальних витрат. Оптимізація в цьому контексті означає вибір найкращих варіантів для управління запасами, транспортуванням, складуванням та іншими аспектами логістичного циклу. Забезпечення необхідного рівня запасів для підтримки безперебійного виробництва та продажу, уникнення дефіциту або надлишку товарів. Вибір оптимальних маршрутів, які зменшують витрати на транспортування, а також забезпечення своєчасності доставки. Використання сучасних ІТ-ресурсів і автоматизованих систем для оптимізації логістичних процесів, зокрема для управління запасами, обробки замовлень, управління транспортуванням тощо.

Логістичний менеджмент повинен бути здатний адаптуватися до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства, зокрема до змін у попиті, постачаннях, ринкових умовах, технологіях, законах і регулюваннях. Зміна планів постачання та виробництва в залежності від коливань попиту на продукцію та послуги. Реакція на несподівані зміни або затримки в ланцюгах постачання, управління ризиками, які можуть виникнути через різні чинники, такі як природні катастрофи, політичні кризи або зміни в законодавстві [1, 5].

Інформація є ключовим елементом у логістичному менеджменті. Для забезпечення ефективного управління всіма етапами логістичного процесу необхідно інтегрувати і синхронізувати потоки інформації між усіма учасниками ланцюга поставок. Використання сучасних технологій для обміну даними з постачальниками і клієнтами. Це дозволяє краще планувати потреби в запасах, транспортуванні та виконанні замовлень. Системи ERP (Enterprise Resource Planning) та SCM (Supply Chain Management) дозволяють зібрати та обробити інформацію про запаси, транспортування, обробку замовлень і витрати.

Системний підхід до логістичного менеджменту передбачає постійний моніторинг і контроль за виконанням усіх етапів логістичного циклу. Це дозволяє вчасно виявляти проблеми та коригувати дії. Логістичний процес пов'язаний з численними ризиками, такими як затримки в транспортуванні, порушення умов зберігання, непередбачені витрати, проблеми з постачаннями тощо. Системний підхід дозволяє ідентифікувати, оцінювати та мінімізувати ці ризики. Визначення потенційних ризиків, таких як зміни в

попиті, недоступність постачальників, коливання цін на ресурси та інші чинники. Розробка стратегій управління ризиками, таких як створення запасів, вибір альтернативних постачальників, використання страховки, укладання контрактів, які зменшують невизначеність [2, 4].

Важливо, щоб усі елементи логістичної системи були взаємозв'язані і працювали як єдина система. Це забезпечує ефективне використання ресурсів та досягнення цілей без перевантаження будь-якої з ланок. Логістика повинна тісно взаємодіяти з іншими функціями підприємства, такими як виробництво, маркетинг, фінанси, щоб забезпечити максимальну ефективність.

Висновок

Використання новітніх технологій та інновацій є важливою складовою ефективного функціонування логістичного менеджменту. Системи автоматизації, робототехніка, дрони, блокчейн та інші технології можуть істотно підвищити ефективність та знизити витрати. Використання автоматизованих складських систем, безпілотних транспортних засобів, цифрових інтерфейсів для взаємодії з клієнтами і постачальниками. Системний підхід до логістичного менеджменту підприємства спрямований на досягнення ефективності шляхом інтеграції всіх етапів логістичного циклу та забезпечення взаємодії між різними підрозділами підприємства. Він передбачає оптимізацію процесів, гнучкість, контроль і моніторинг, а також використання сучасних інформаційних технологій для досягнення стійких результатів і мінімізації ризиків.

Список використаних джерел:

1. Логістичний менеджмент: теоретичні та прикладні проблеми: монографія / [О. М. Криворучко та ін.]; під заг. ред. О. М. Криворучко; Харків. нац. автомоб.-дор. ун-т. – Харків : ХНАДУ, 2019. – 143 с.
2. Михайлов А. П., Попрозман О. І., Опанасенко О. М. Управління ціновою політикою підприємства. // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць. Випуск № 2 (273). – Київ 2024. С. 81 – 89.
3. Проектний та логістичний менеджмент: нові знання на базі двох методологій: монографія / Одес. нац. мор. ун-т. – Одеса : Купрієнко С. В., 2018. Ч. 2/ Лапкіна І. О. [та ін.]. – 2019. – 242 с.
4. Сумець О. М. Логістичний менеджмент: навч. посіб. / О. М. Сумець, С. О. Огієнко. – Харків: РВВ ХНУТ-СНГ, 2018. – 63 с.

5. Шандрівська О. Є. Логістичний менеджмент. Теоретичні основи: навч.-метод. посіб. / О. Є. Шандрівська, В. В. Кузяк, Н. І. Хтей; за наук. ред. Є. В. Крикавського; Нац. ун-т «Львів. політехніка». – Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2014. – 195 с.

References:

1. Logistics management: theoretical and applied problems: monograph / [O. M. Kryvoruchko et al.]; under the general editorship of O. M. Kryvoruchko; Kharkiv. National Automobile and Road University – Kharkiv: KhNADU, 2019. – 143 p.
2. Mykhaylov A. P., Poprozman O. I., Opanasenko O. M. Management of the pricing policy of the enterprise. // Formation of market relations in Ukraine: Collection of scientific works. Issue No. 2 (273). – Kyiv 2024. P. 81 – 89.
3. Project and logistics management: new knowledge based on two methodologies: monograph / Odessa. National Maritime University – Odessa: Kuprienko S. V., 2018. Part 2/ Lapkina I. O. [et al.]. – 2019. – 242 p.
4. Sumets O. M. Logistics management: teaching. manual / O. M. Sumets, S. O. Ogienko. – Kharkiv: RVV KhNUTSNG, 2018. – 63 p.
5. Shandrivska O. E. Logistics management. Theoretical foundations: teaching.-methodical. manual / O. E. Shandrivska, V. V. Kuzyak, N. I. Khtey; scientific editor E. V. Krykavsky; National University «Lviv. Polytechnic». – Lviv: Publishing House of Lviv. Polytechnic, 2014. – 195 p.

Дані про авторів

Попрозман Олександр Іванович,

к. е. н., доцент, Національний університет фізичного виховання і спорту України, Кафедра менеджменту і економіки спорту

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5591-481X>
e-mail: opoprozman@uni-sport.edu.ua

Михайлов Анатолій Петрович,

к. е. н., доцент, ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»

Опанасенко Олена Михайлівна,

заступник головного бухгалтера – начальник пла-
ново-фінансового відділу Національного університету
фізичного виховання і спорту України,
викладач кафедри менеджменту і економіки спорту
e-mail: oopanasenko@uni-sport.edu.ua

Data about the authors

Oleksandr Poprozman,

Candidate of economic sciences, associate professor, Na-
tional University of Physics education and sports of Ukraine,
Department of Sports Management and Economics
e-mail: opoprozman@uni-sport.edu.ua

Anatoly Mykhaylov,

Candidate of economic sciences, associate professor,
DVNZ «University of Educational Management»
e-mail: mykhaylovap@gmail.com

Olena Opanasenko,

Deputy Chief Accountant – Head of Planning and Fi-
nancial Department of National University of Ukraine
on Physical Education and Sport, University teacher of
Sports Management and Economics Department
e-mail: oopanasenko@uni-sport.edu.ua

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15624431>

РИЖАКОВА Г. М., ЯКИМЧУК Т. В.,
ІВІНСЬКИЙ Є. М., СЕДІНКІН О. В.

Використання сучасних прикладних платформ для подолання опору змінам у процесі реалізації стратегічних трансформацій у будівельному підприємстві

Предметом дослідження є вплив сучасних прикладних платформ на ефективність подолання опору змінам у процесі реалізації стратегічних перетворень у будівельних компаніях. У статті розглядається використання таких цифрових інструментів, як системи управління змінами, платформи для комунікації та взаємодії, а також модулі аналізу та прогнозування. Аналізуються ключові фактори, що впливають на опір змінам, і визначається, як використання сучасних технологій може знизити ризики, пов'язані з впровадженням стратегічних змін. Крім того, у ньому розглядаються способи підвищення залученості співробітників, розвитку корпоративної культури та поліпшення комунікації між керівництвом і співробітниками. Використання прикладних платформ розглядається як інструмент підвищення продуктивності та конкурентоспроможності будівельних компаній в умовах динамічних змін ринку.

Метою статті є вивчити вплив сучасних прикладних платформ на подолання опору змінам у процесі реалізації стратегічних перетворень у будівельних компаніях. У дослідженні аналізуються основні причини опору персоналу та розглядаються цифрові інструменти, що сприяють ефективному управлінню змінами. Особлива увага приділяється механізмам комунікації, автоматизації процесів та інтеграції платформ у корпоративну культуру компанії. Мета роботи – виявити найкращі практики використання прикладних платформ для підвищення гнучкості, адаптивності та продуктивності компаній в умовах ринкових змін.

Методологія проведення роботи заснована на комплексному підході до аналізу процесів управління змінами з використанням сучасних прикладних платформ. У дослідженні використовуються як теоретичні, так і емпіричні методи для комплексної оцінки ефективності цифрових інструментів у подоланні опору змінам у будівельних компаніях. На першому етапі проведено огляд наукової літератури та сучасних підходів до стратегічного управління змінами. Проаналізовано основні чинники, що спричиняють опір персоналу в процесі змін, і визначено роль інформаційних технологій у мінімізації цих ризиків. На другому етапі вивчаються сучасні прикладні платформи, які можуть бути використані для автоматизації процесу управління змінами. Тут будуть розглянуті системи управління проектами, платформи внутрішніх комунікацій, цифрові інструменти навчання персоналу та аналітичні рішення, що дають змогу відстежувати ефективність змін. На третьому етапі буде проведено оцінку ефективності різних цифрових платформ за допомогою методу порівняльного аналізу на прикладі будівельної компанії, яка вже використовує аналогічні технології. На конкретних прикладах буде оцінено практичний вплив таких рішень на подолання опору змінам, підвищення продуктивності та адаптацію персоналу до нових умов роботи. Четвертий етап являє собою метод якісного та кількісного аналізу. Він полягає у проведенні експертного опитування керівників і співробітників будівельних компаній, опрацюванні отриманих даних за допомогою статистичних методів і підготовці рекомендацій щодо впровадження сучасних платформ для ефективного управління змінами. Таким чином, методологія дослідження поєднує глибокий теоретичний аналіз, емпіричне дослідження та практичне оцінювання ефективності сучасних цифрових рішень, що дає змогу зробити обґрунтовані висновки щодо оптимальних стратегій подолання опору змінам у будівельній галузі.

Результати роботи встановили, що використання сучасних прикладних платформ значно знижує рівень опору змінам у будівельних компаніях, сприяючи ефективнішій реалізації стратегічних змін. Аналіз показав, що основними причинами опору є недостатня обізнаність персоналу, страх перед новими технологіями та відсутність мотивації до змін. Дослідження показало, що використання цифрових платформ управління змінами (наприклад, Trello, Asana, Microsoft Teams, Jira) підвищує прозорість процесів, покращує комунікацію між керівництвом і співробітниками та забезпечує контроль над виконанням завдань. Платформи для навчання та адаптації персоналу, як-от Coursera for Business і внутрішні системи, дають змогу працівникам швидко освоювати нові навички та знижують психологічні бар'єри на шляху до змін. Аналіз кейса будівельної компанії підтверджує, що інтеграція сучасних цифрових інструментів дає змогу скоротити час на впровадження змін, підвищити продуктивність праці та загальну операційну ефективність. Отримані результати можуть бути використані для розробки рекомендацій щодо оптимального впровадження прикладних платформ у будівельних компаніях.

Висновки: У сучасних умовах будівельні компанії стикаються з необхідністю впровадження стратегічних змін, що супроводжується значним опором співробітників змінам. Це дослідження підтверджує, що ефективне використання сучасних прикладних платформ може зробити значний внесок у мінімізацію такого опору та забезпечити більш гнучкий і організований процес впровадження інновацій. Цифрові зміни, як-от комунікаційні платформи (Microsoft Teams, Slack), системи управління проектами (Trello, Asana, Jira) і платформи для навчання персоналу (Coursera for Business, власна LMS). Аналіз інструментів управління показав позитивний ефект щодо підвищення прозорості, поліпшення взаємодії між працівниками та керівництвом і допомоги співробітникам в адаптації до нових умов роботи. На прикладі будівельної компанії показано, що використання сучасної платформи додатків дає змогу скоротити час на впровадження змін, підвищити ефективність управлінських процесів і продуктивність праці. Важливим аспектом також є розвиток культури компанії, спрямованої на підтримку змін шляхом підвищення залученості співробіт-

ників і заохочення їхньої активної участі в процесі змін. Таким чином, результати цього дослідження підтверджують доцільність інтеграції сучасних цифрових рішень у практику управління змінами в будівельних компаніях. Використання прикладних платформ не тільки полегшує процес стратегічних змін, а й сприяє підвищенню конкурентоспроможності компанії на динамічному ринку.

Ключові слова: стратегічні трансформації, опір змінам, прикладні платформи, будівельне підприємство, цифрові технології, управління змінами, комунікаційні платформи, автоматизація процесів, корпоративна культура, продуктивність персоналу.

RYZHAKOVA G. M., YAKYMCHUK T. V.,
IVINSKYI I. E. M., OLEKSANDR S. V.

The use of modern applied platforms to overcome resistance to change in the process of implementing strategic transformations in a construction company

The subject of this study is the impact of modern application platforms on the effectiveness of overcoming resistance to change in the process of implementing strategic transformation in construction companies. The paper examines the use of digital tools such as change management systems, communication and collaboration platforms, analysis and forecasting modules. The main factors influencing resistance to change are analyzed and the role of modern technologies in reducing the risks associated with the implementation of strategic change is identified. Ways of increasing employee engagement, developing corporate culture and improving communication between management and employees are also examined. The use of application platforms is examined as a tool to improve the productivity and competitiveness of construction companies in the face of dynamic market changes.

The aim of the article is to study the impact of modern application platforms on overcoming resistance to change in the process of implementing strategic change in construction companies. The study analyzes the main causes of employee resistance and considers digital tools that contribute to effective change management. Special attention is paid to communication mechanisms, process automation and integration of platforms into the company's corporate culture. The aim of the study is to identify best practices of platforms used to increase flexibility, adaptability and productivity in companies operating in a rapidly changing market environment.

Research methodology: The methodology of this study is based on a comprehensive approach to analyzing change management processes using modern application platforms. The study utilizes both theoretical and empirical methods to comprehensively evaluate the effectiveness of digital tools in overcoming resistance to change in construction companies. In the first stage a review of the academic literature and current approaches to strategic change management is conducted. The main factors causing employee resistance to change are analyzed and the role of information technology in minimizing these risks is identified. The second stage is devoted to the study of modern application platforms that can be used to automate change management processes. These include project management systems, internal communication platforms, digital employee training tools, and analytical solutions to track the impact of change. Phase 3 will evaluate the effectiveness of the various digital platforms using a benchmarking approach based on case studies of construction companies that have already implemented such technologies. The practical impact of these solutions on overcoming resistance to change, improving productivity and employee adaptation to new working conditions will be assessed. At stage 4 qualitative and quantitative analytical methods are used, including expert surveys of managers and employees of construction companies, data processing using statistical methods and development of recommendations for the implementation of modern platforms for effective change management. Thus, the research methodology combines in-depth theoretical analysis, empirical research, and practical evaluation of the effectiveness of modern digital solutions to draw informed conclusions about the best strategies for overcoming resistance to change in the construction industry.

Research Findings: The results of this study show that the use of modern application platforms can significantly reduce the level of change resistance in construction companies and facilitate more effective implementation of strategic change. The analysis showed that the main reasons for

resistance are lack of employee awareness, fear of new technologies and lack of motivation to change. The study showed that the use of digital change management platforms (e.g. Trello, Asana, Microsoft Teams, Jira) increases transparency of processes, improves communication between management and employees, and provides control over tasks. Coursera for business and learning and adaptation platforms such as internal systems allow employees to quickly learn new skills and reduce psychological barriers to change. A case study in a construction company confirmed that integrating modern digital tools can reduce the time to implement change, increase productivity and improve overall operational efficiency. The findings can be used to formulate recommendations for optimal implementation of application platforms in construction companies.

Conclusion: In today's environment, construction companies are faced with the need to implement strategic changes, often accompanied by significant employee resistance. This study confirms that the effective use of modern application platforms can play an important role in minimizing such resistance and providing a more flexible and structured innovation process. Digital transformations such as communication platforms (Microsoft Teams, Slack), project management systems (Trello, Asana, Jira) and employee learning platforms (Coursera for Business, internal LMS) have increased transparency and interaction with management and have proven to have a positive impact on employee onboarding. The example of a construction company showed that the use of a modern application platform can significantly reduce the time required to implement changes, improve management efficiency and increase labor productivity. Another important aspect is the development of a company culture focused on supporting change by increasing employee engagement and encouraging their active participation in the change process. Thus, the results of this study confirm the feasibility of integrating modern digital solutions into the change management practices of construction companies. The use of application platforms not only facilitates the process of strategic change, but also contributes to the competitiveness of companies in a dynamic market.

Key words: strategic transformation, resistance to change, application platforms, construction companies, digital technologies, change management, communication platforms, process automation, corporate culture, employee productivity.

Постановка проблеми. В умовах глобальної конкуренції будівельні компанії змушені проводити стратегічні перетворення, щоб підвищити ефективність, оптимізувати процеси та адаптуватися до швидких змін на ринку. Однак однією з ключових проблем таких перетворень є опір персоналу та управлінських структур, який може суттєво затягнути або навіть унеможливити реалізацію стратегічних ініціатив. Ефективними інструментами для подолання цього опору можуть стати сучасні прикладні платформи, такі як цифрові системи управління змінами, платформи командної роботи, аналітичні інструменти та CRM-системи. Ці платформи допомагають підвищити прозорість змін, поліпшити комунікацію між усіма рівнями управління та залучити співробітників до процесу змін. Незважаючи на потенціал цих платформ, існує низка проблем, що перешкоджають їхньому впровадженню. До них належать недостатнє розуміння керівництвом переваг, опір співробітників через страх перед невідомістю, низький рівень цифрової грамотності та потенційні технічні бар'єри. У зв'язку з цим

видається доцільним вивчити вплив сучасних прикладних платформ на подолання опору змінам у процесі стратегічної трансформації будівельних компаній.

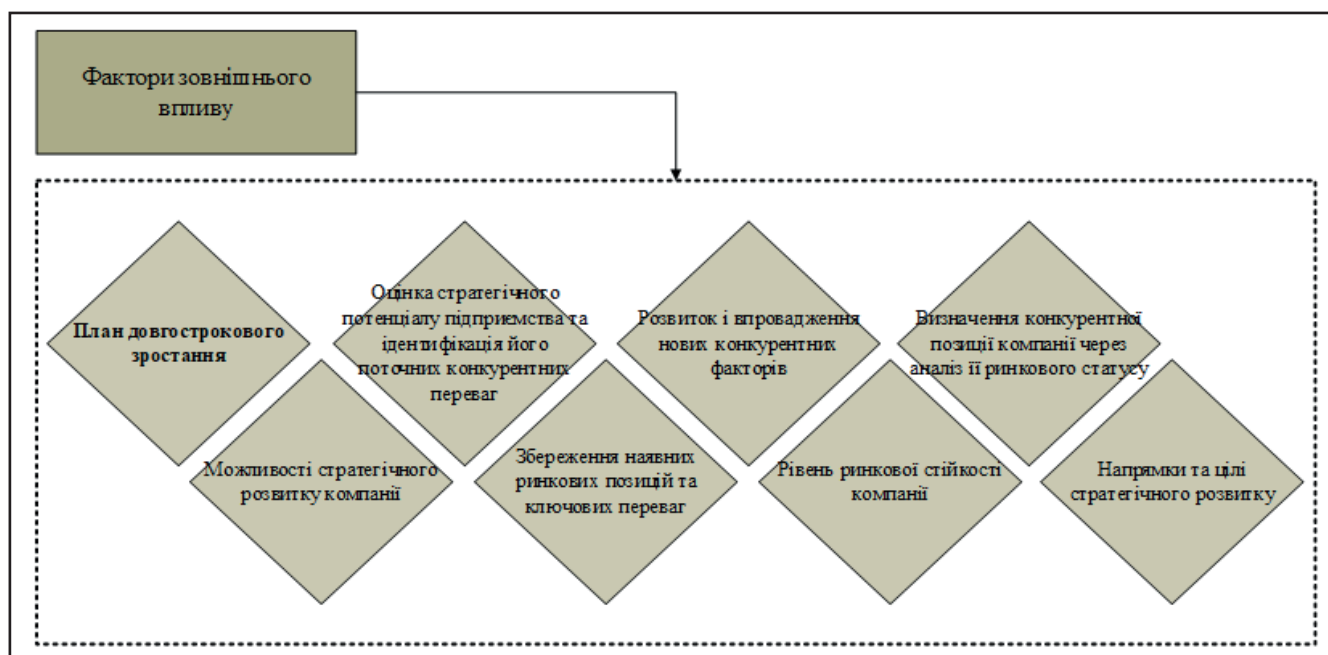
Аналіз досліджень і публікацій з даної проблематики. Питання опору змінам у бізнес-середовищі активно вивчається низкою науковців та експертів. Згідно з класичною теорією змін (Курт Льюїн, Джон Коттер), опір виникає через страх перед невідомим, втрату контролю, недовіру до керівництва та низьку мотивацію персоналу. Сучасні дослідження (Burnes, 2017; Armenakis & Harris, 2009) підтверджують, що ефективне управління змінами вимагає залученості співробітників, відкритої комунікації та використання технологічних інструментів. Останніми роками ролі цифрових технологій у корпоративній трансформації приділяється дедалі більше уваги. Згідно з дослідженням McKinsey (2022), компанії, які активно використовують прикладні платформи для управління змінами, на 30–40 % успішніше реалізують проекти трансформації. Деякі дослідження (Davenport, 2018) вказують

на важливу роль аналітичних систем і платформ для прийняття рішень у мінімізації опору змінам. У будівельному секторі особливу увагу приділяють впровадженню технології BIM (інформаційне моделювання будівель), ERP-систем і платформ для командної роботи (Trello, Asana, Microsoft Teams). Дослідження показали, що такі інструменти підвищують ефективність міжвідомчої взаємодії, знижують ризики, сприяють прозорості процесів і, своєю чергою, знижують опір змінам. Незважаючи на різні дослідження, вплив прикладних платформ на подолання опору змінам у будівельних компаніях ще не до кінця вивчено, тому необхідний подальший аналіз і впровадження практичних рішень.

Виклад основного матеріалу. Впровадження стратегічних змін у будівельних компаніях часто стикається зі значним опором персоналу. Це пов'язано з недостатньою поінформованістю, відсутністю чіткої координації між учасниками процесу та сумнівами в ефективності пропонованих змін. Для подолання цих проблем важливо впроваджувати сучасні прикладні платформи, які сприяють прозорості процесів, ефективному управлінню та аналітичному обґрунтуванню управлінських рішень. Одним із важливих засобів подолання опору змінам є створення інтегрованих інформаційних систем, що дають змогу централізувати дані, автоматизувати процеси управління та покращити комунікацію між усі-

ма зацікавленими сторонами. Така система має включати в себе базу знань про етапи реалізації змін, відстеження ключових показників ефективності та механізми взаємодії між організаційними підрозділами. Для забезпечення ефективного управління стратегічними змінами пропонується побудувати організаційно-економічний механізм, що включає економіко-математичну модель прогнозування витрат і ресурсів та організаційну модель управління процесом змін [1]. У рамках цього механізму має функціонувати інформаційний центр, який відповідає за моніторинг стратегічних змін і створення бази даних. Цей центр забезпечуватиме інформаційну підтримку процесу перетворень, взаємодію управлінських структур, будівельних організацій та інвесторів, автоматичне збирання, аналіз та оброблення даних за проектом. Його діяльність допоможе поліпшити управління фінансовими і матеріальними ресурсами, мінімізувати ризики і підвищити довіру персоналу до проведених перетворень. На рисунку 1 представлено структуру інформаційного центру управління стратегічними змінами, що включає основні підрозділи, механізми комунікації між учасниками процесу та основні функціональні компоненти системи [2].

Основні функції інформаційного центру – підтримка аналізу процесу стратегічних перетворень, автоматизація управління проектами, аналіз ефективності використання ресурсів,

Рисунк 1. Структура інформаційного центру управління стратегічними змінами

* Джерело: розроблено автором на основі [3]

Рисунк 2. Основні компоненти інформаційної системи управління змінами

* Джерело: розроблено автором на основі [4]

відстеження фактичного стану ініціатив та врахування чинників, що впливають на відхилення від початкового плану [3]. На основі аналізу основних питань, пов'язаних із реалізацією перетворень, було розроблено комплексну інформаційну систему, що об'єднує різні цифрові платформи, для моніторингу, управління та оцінки ефективності реалізованих перетворень. Її компоненти представлено на рисунку 2.

Для того щоб оцінити вплив інформаційних систем на ефективність стратегічних змін, було складено таблицю 1, що відображає основні переваги використання цифрових платформ у процесі змін [4].

Для того щоб максимально підвищити ефективність впровадження змін, важливо не тільки використовувати інформаційні системи, а й урахувати основні фактори, що впливають на ефективність змін [5]. У таблиці 2 представлено основні бар'єри та способи їх подолання за допомогою цифрових платформ.

Впровадження стратегічних змін у будівельних компаніях часто супроводжується значним опором змін з боку персоналу та зацікавлених сторін. Для ефективного подолання цього опору необхідне впровадження сучасних цифрових інструментів, що забезпечують прозорість процесів, автоматизацію управлінських рішень та

Таблиця 1. Основні функції інформаційних систем та їхній вплив на подолання опору

Функція інформаційної системи	Опис функції	Вплив на подолання опору змінам
Управління даними та аналітика	Збір, обробка та аналіз великих обсягів інформації для прийняття обґрунтованих рішень.	Підвищує прозорість процесів, усуває невизначеність та сприяє довірі персоналу до змін.
Автоматизація бізнес-процесів	Використання інформаційних систем для оптимізації рутинних операцій та зниження навантаження на персонал.	Спрощує адаптацію до нових робочих процесів, зменшує ризик помилок та підвищує продуктивність.
Підтримка комунікації та співпраці	Використання корпоративних платформ для ефективної взаємодії між співробітниками.	Поліпшує комунікацію між рівнями управління, зменшує дезінформацію та страх перед змінами.
Контроль виконання завдань	Відстеження прогресу виконання завдань у реальному часі та контроль ефективності.	Знижує опір завдяки чіткому розподілу обов'язків та можливості моніторингу результатів.
Прогнозування та моделювання	Використання аналітичних інструментів для оцінки наслідків змін та їхнього впливу на підприємство.	Дає змогу заздалегідь оцінити можливі ризики та підготувати персонал до трансформацій.
Гнучке управління змінами	Використання CRM, ERP та інших систем для швидкого внесення коригувань у бізнес-процеси.	Дозволяє уникнути кризових ситуацій та забезпечує плавний перехід до нових умов роботи.
Навчання та адаптація персоналу	Інтеграція навчальних модулів у інформаційні системи для підвищення кваліфікації працівників.	Знижує страх перед новими технологіями, полегшує адаптацію до змін.

* Джерело: розроблено автором на основі [5]

Таблиця 2. Основні бар'єри на шляху змін і способи їхнього подолання

№	Бар'єр	Спосіб подолання за допомогою інформаційних систем
1	Опір персоналу	Використання платформ для навчання та підвищення кваліфікації
2	Відсутність координації	Запровадження єдиної інформаційної системи комунікації
3	Невизначеність у прийнятті рішень	Використання аналітичних інструментів прогнозування
4	Недостатність інформації про проекти	Створення централізованої бази знань та її регулярне оновлення
5	Висока складність змін	Автоматизація процесів управління та контролю

* Джерело: розроблено автором на основі [5]

підвищення рівня взаємодії між учасниками будівельного процесу. Одним із найефективніших підходів є використання спеціалізованих інформаційних платформ, що об'єднують організаційні, економічні та інформаційні механізми управління. Цей підхід можна розділити на два рівні:

1. Організаційно-економічний рівень містить у собі чотири основні блоки [6]:

- Фаза ініціації проекту – розроблення концепції будівельного проекту, визначення цілей і підготовка вихідної документації.

- Фаза обґрунтування інвестицій – аналіз доцільності проекту, розрахунок очікуваних витрат на будівництво та ухвалення рішення про включення об'єкта в інвестиційну програму.

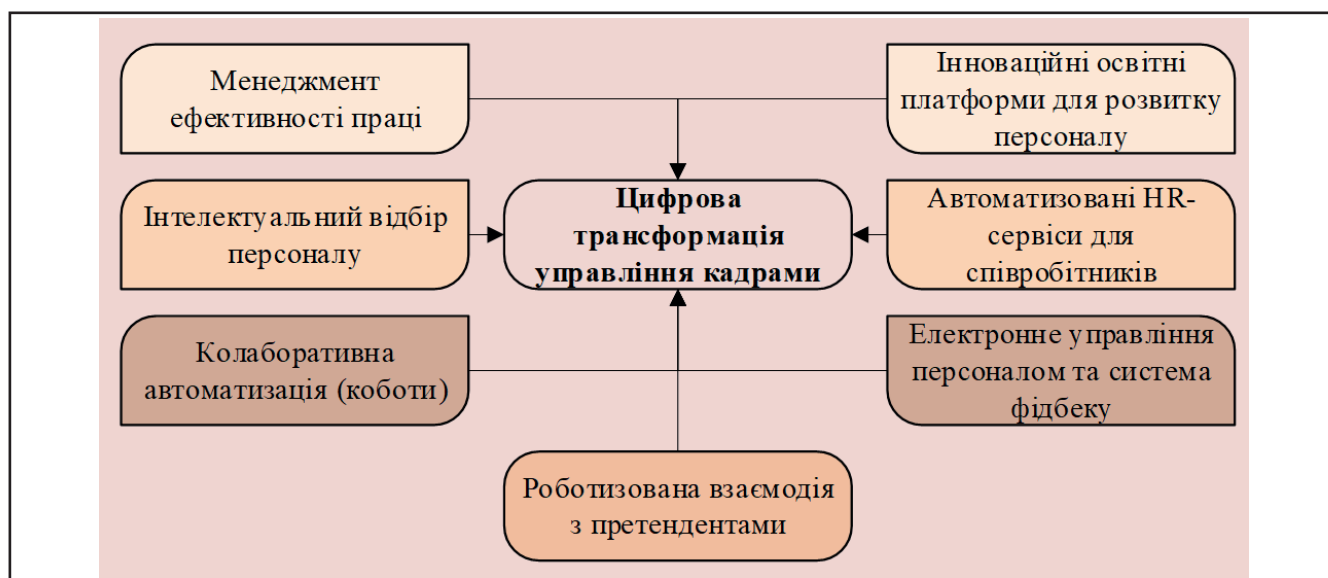
- Проектна фаза передбачає підготовку документації, проведення експертизи, визначення остаточного бюджету і термінів реалізації.

- Фаза будівництва передбачає безпосередню реалізацію проекту, контроль витрат і коригування бюджету у зв'язку з мінливими факторами.)

2. Інформаційний рівень: створення цифрового середовища для управління проектами. Це середовище містить у собі базу даних усіх затверджених проектів і дає змогу в режимі реального часу аналізувати та відстежувати перебіг будівельних робіт. Система надає детальну інформацію про кожен об'єкт за роками, дає змогу групувати проекти за різними критеріями та відстежувати фактичні показники будівництва порівняно з початковим планом. Використання такої цифрової платформи спрощує взаємодію між усіма учасниками процесу, автоматизує управління змінами та знижує вплив людського фактора на прийняття управлінських рішень [7].

На рисунку 3 показано вплив цифрової платформи на процес управління змінами в будівельній компанії.

Таким чином, використання сучасних інформаційних технологій є ключовим елементом для успішних стратегічних змін у будівельних компаніях. Впровадження цифрових платформ допо-

Рисунок 3. Вплив цифрових платформ на управління змінами в будівельній компанії

* Джерело: розроблено автором на основі [8]

магає підвищити ефективність управління, забезпечує прозорість процесів і значно знижує опір персоналу змінам [8].

Отже, ефективне управління фінансами та ресурсами – найважливіший фактор успіху в сучасному бізнес-середовищі. Щоб ухвалювати обґрунтовані рішення, компаніям необхідно чітко розуміти свої фінансові показники та їхню зміну з плином часу. Для цього використовуються різні формули, що допомагають аналізувати рентабельність, ліквідність, маркетинг, витрати на залучення клієнтів та інші аспекти діяльності компанії. Нижче наведені формули, які корисні в різних галузях бізнесу та управління [9].

Фінансові показники та аналітичні метрики є ключовими для оцінки ефективності стратегічних трансформацій та управління бізнесом. Нижче наведено текстовий опис формул, які використовуються для аналізу інвестицій, фінансової стійкості, залученості персоналу та інших ключових бізнес-процесів.

1. Оцінка вартості акцій. Формула розрахунку вартості акцій ґрунтується на дивідендному підході:

$$P = \frac{D}{r-g}, \quad (1)$$

де: P – поточна вартість акції,
 D – дивіденд на одну акцію,
 r – ставка очікуваної доходності,
 g – темп зростання дивідендів.

Ця формула дозволяє визначити справедливую вартість акцій на основі майбутніх дивідендних виплат та їхнього прогнозованого зростання [10].

2. Дисконтований грошовий потік (DCF). Дана формула використовується для оцінки вартості компанії на основі майбутніх грошових потоків з урахуванням дисконтування:

$$DCF = \sum_{i=0}^n \frac{CF_t}{(1+r)^t}, \quad (2)$$

де: CF_t – грошовий потік у момент часу t ,
 r – ставка дисконтування,
 n – загальна кількість періодів прогнозування.

Ця формула є основою для визначення фінансової привабливості інвестиційних рішень.

3. Залученість працівників. Рівень залученості персоналу в робочий процес розраховується за наступною формулою:

$$E = \frac{P_z}{P_o} \times 100, \quad (3)$$

де: P_z – кількість залучених працівників,
 P_o – загальна кількість працівників у компанії.

Чим вищий цей показник, тим ефективніше використовуються трудові ресурси.

4. Витрати на утримання клієнтів (CRC). Цей показник допомагає визначити рівень витрат компанії на підтримку постійної клієнтської бази:

$$CRC = \frac{C_u}{K}, \quad (4)$$

де: C_u – загальні витрати на утримання клієнтів,
 K – кількість активних клієнтів.

Менші значення CRC свідчать про більш ефективну клієнтоорієнтовану політику.

5. Вартість залучення клієнта (CAC). Формула розраховує середні витрати на залучення нового клієнта:

$$CAC = \frac{C_m}{N}, \quad (5)$$

де: C_m – загальні маркетингові витрати,
 N – кількість нових клієнтів.

CAC є критично важливим показником у визначенні ефективності маркетингової стратегії компанії.

6. Чистий прибуток (NP). Чистий прибуток є основним показником фінансової успішності компанії:

$$NP = R - Ct - T, \quad (6)$$

де: R – загальний дохід,
 Ct – загальні витрати,
 T – сума сплачених податків.

Високий рівень чистого прибутку свідчить про ефективне управління фінансами.

7. Темп зростання продажів. Визначає динаміку змін обсягів продажів за періоди:

$$G = \frac{S_t - S_{t-1}}{S_{t-1}} \times 100, \quad (7)$$

де: S_t – обсяг продажів у поточному періоді,
 S_{t-1} – обсяг продажів у попередньому періоді.
Даний показник дає змогу оцінити стійкість компанії до ринкових змін.

8. Прогнозування доходів. Формула використовується для оцінки очікуваного рівня доходів:

$$R_p = R_b + (R_f - R_b) \times B_p, \quad (8)$$

де: R_p – прогнозований дохід,
 R_b – базовий дохід,
 R_f – максимальний можливий дохід,
 B_p – бета-коефіцієнт.

Використовується у фінансовому прогнозуванні для визначення реалістичних фінансових цілей.

10. ROI (Повернення на інвестиції)

Один із ключових показників ефективності інвестицій:

$$ROI = \left(\frac{P-I}{I} \right) \times 100, \quad (9)$$

де: P — прибуток,
 I — інвестиційні вкладення.

Високий показник ROI свідчить про ефективне використання капіталу.

11. NPV (Чиста приведена вартість). Оцінює інвестиційну привабливість проєкту:

$$NPV = \sum_{t=0}^n \frac{CF_t}{(1+r)^t} \quad (10)$$

де: CF_t — грошовий потік у момент часу t ,
 r — ставка дисконтування,
 n — кількість розрахункових періодів.

Даний показник визначає чисту поточну вартість інвестицій та їхню фінансову ефективність.

Ці формули надають важливу інформацію для оцінки фінансового стану компанії, складання бюджету та стратегічного розвитку. Одним з основних напрямків використання сучасних цифрових платформ у будівельній галузі є підвищення ефективності планування та управління витратами на різних етапах реалізації проєктів. Такі платформи автоматизують аналіз проєктних рішень, полегшують обмін інформацією між державними органами та інвесторами, дають змогу відстежувати фінансові показники будівельних проєктів. Впровадження цифрових рішень у рамках стратегічної трансформації будівельних компаній дає змогу істотно знизити ризики, пов'язані з відхиленнями кошторисної вартості, і забезпечити своєчасне коригування бюджетних показників. Використання аналітичних інструментів дає змогу контролювати перебіг реалізації проєктів і формувати аналітичні звіти з графічними та статистичними даними для ухвалення обґрунтованих рішень. Сучасні методи аналізу та прогнозування фінансових показників засновані на розрахунку коефіцієнтів економічної ефективності, індексів інвестиційної привабливості та інших параметрів, які є основою для бюджетного управління та інвестиційного планування. Використання цифрових інструментів дає змогу централізовано збирати та інтегрувати інформацію з різних джерел, підвищуючи прозорість і точність управлінських рішень у будівельних проєктах [11]. Таким чином, використання сучасних складних платформ є потужним інструментом для подолання опору змінам у процесі стратегічної трансформації будівельних компаній. Автоматизація управлінських процесів, використання моделей фінансових розрахунків і гнучких інструментів аналізу забезпечують сталий розвиток

компанії та підвищують її конкурентоспроможність на ринку.

Процес реалізації стратегічних змін у будівельних компаніях вимагає впровадження організаційних змін, які можуть викликати опір з боку персоналу. Для ефективного подолання опору важливо враховувати ключові аспекти змін та фактори, що впливають на їхнє сприйняття. Одним із важливих напрямів є технологічні зміни, які спрямовані на підвищення ефективності виробництва та управління ресурсами. Сучасні будівельні компанії активно впроваджують цифрові технології, що потребує інвестицій у комунікаційні та інформаційні системи. Рівень ефективності технологічних змін можна оцінити за допомогою коефіцієнта впровадження нових технологій:

$$T_e = \frac{N_n}{N_t} \times 100, \quad (11)$$

де: T_e — відсоток впроваджених технологічних змін,

N_n — кількість нових технологічних рішень,

N_t — загальна кількість технологій, запланованих до впровадження.

Гнучкі та децентралізовані організації значно легше адаптуються до технологічних змін, тоді як бюрократичні структури можуть суттєво уповільнювати цей процес.

Зміна продукту є ключовим фактором стратегічної трансформації, оскільки споживчі переваги динамічно змінюються. Будівельні компанії, які швидко адаптуються до ринкових умов, мають конкурентні переваги. Для оцінки впливу змін у продуктах на ринкову стійкість компанії використовується індекс адаптації до ринкових змін:

$$Am = S_n - \sqrt{\frac{S_o}{S_o}} \times 100, \quad (12)$$

де: Am — рівень адаптації компанії,

S_n — частка нових продуктів у загальному портфелі,

S_o — частка старих продуктів у загальному портфелі.

Структурні реформи передбачають реорганізацію управлінських процесів, спрощення адміністративних процедур та оновлення системи мотивації персоналу. Ці зміни найчастіше здійснюються згори донизу, що забезпечує їхню системність і ефективність [12].

Культурні зміни та їхнє значення для організації

Культурні трансформації є найскладнішим аспектом змін, оскільки вони передбачають модифі-

кацію цінностей, переконань та поведінкових моделей співробітників. Будівельні компанії можуть використовувати методи організаційного розвитку, що передбачають застосування спеціалізованих поведінкових технік для поліпшення взаємодії в колективі та соціально-психологічного клімату.

Для більш точного оцінювання готовності персоналу до змін використовується модифікований індекс сприйняття змін, який враховує не лише кількість працівників, що підтримують зміни, але й рівень їхньої залученості та активної участі у процесі трансформації:

$$R_c = \frac{E_a \times W_a}{E_t \times W_t} \times 100, \quad (13)$$

де: R_c — індекс сприйняття змін,

E_a — кількість працівників, які підтримують зміни,

W_a — середній рівень залученості працівників, що підтримують зміни (оцінюється в діапазоні від 0 до 1, де 1 — максимальна залученість),

E_t — загальна кількість працівників у компанії,

W_t — середній рівень залученості всіх працівників компанії.

Фактори, що ускладнюють організаційні зміни

Перешкоди для реалізації змін можна поділити на три основні групи:

Технічні фактори — неадекватна комунікація, страх перед невідомістю, недостатній рівень лідерства, слабкі механізми навчання.

Культурні чинники — вплив традицій та стереотипів, що ускладнюють адаптацію до інновацій.

Політичні аспекти — перерозподіл влади, зміни у прийнятті рішень та потенційні втрати управлінських повноважень.

Опір організаційним змінам

Опір змінам може бути активним або пасивним. Активний опір проявляється через відкриту критику, бойкотування рішень або протести. Пасивний опір виражається у зниженні продуктивності, небажанні брати участь у реформах або ігноруванні нововведень.

Таким чином, для успішного управління стратегічними змінами необхідно аналізувати рівень впровадження змін, забезпечувати ефективну комунікацію та формувати гнучку організаційну культуру, яка сприятиме адаптації компанії до нових умов.

Пасивний опір включає в себе збереження звичних методів роботи, зниження продуктивності праці, погіршення соціально-психологічного клімату і навіть звільнення співробітників. Успішні стратегічні зміни в будівельних компаніях ви-

магають впровадження комплексної платформи управління змінами. Вона включає в себе ефективні комунікаційні стратегії, програми навчання, гнучкі системи мотивації та підтримку лідерів змін. Важливу роль відіграє побудова довірчих стосунків між керівництвом і співробітниками, що передбачає прозорість ухвалення рішень і активне залучення співробітників до процесу змін. У класифікації причин опору, розробленій Дж. Коттером і Л. Шлезінгером, виокремлено чотири основні чинники. Подолання цих бар'єрів потребує комплексного підходу, що поєднує організаційні, технічні та соціальні заходи. Тому ефективне управління змінами в будівельних компаніях ґрунтується на глибокому розумінні причин опору, виборі оптимальних методів реалізації змін та активному залученні персоналу до процесу перетворень. Впровадження адаптивної платформи для подолання опору не тільки мінімізує ризики, а й створює сприятливі умови для сталого розвитку компанії в умовах динамічного ринку.

Використання сучасних прикладних платформ для подолання опору змінам у процесі впровадження стратегічних змін у будівельних компаніях Впровадження стратегічних змін у будівельних компаніях неможливе без подолання складності організаційних процесів, необхідності адаптації співробітників до нових умов і впровадження сучасних технологічних рішень. Основними організаційними характеристиками, що уможливають зміни, є такі Основними організаційними характеристиками, що уможливають зміни, є складність, адаптивність, комбінованість, селективність, проактивність, сполученість, кореляція, заповзятливість, емерджентність, обмеженість, відтворюваність, сталість та інтеграція. Композиційність забезпечує здатність створювати організацію шляхом навмисного комбінування елементів, що дає їй змогу гнучко реагувати на зміни. Наприклад, використання прикладних платформ для управління будівельними проектами дає змогу ефективно інтегрувати окремі структурні підрозділи підприємства та прискорити процес трансформації. Організаційна адаптивність означає здатність пристосовуватися до нових ситуацій, цілей і ресурсів: сучасні цифрові платформи, як-от ERP-системи та BIM-технології, допомагають швидко адаптувати процеси до нових вимог ринку та змін у нормативно-правовій базі. Комбінаторність дає змогу розробля-

ти та застосовувати різні варіанти використання організаційних елементів. Наприклад, впровадження CRM-системи в будівельній компанії дає змогу поєднувати різні підходи до управління вимогами клієнтів і контролю процесу взаємодії з партнерами. Вибірковість організації проявляється в її здатності обирати й удосконалювати найбільш підходящі рішення. Використання платформ бізнес-аналітики дає змогу аналізувати наслідки змін і обирати оптимальний стратегічний напрямок. Інтенсивність забезпечує поступове й усвідомлене формування нових якостей в організації. Наприклад, впровадження модульних IT-рішень дає змогу компаніям поступово нарощувати функціональність своїх систем управління та адаптувати їх до потреб змін. Сполучення виражається у здатності організації об'єднуватися і комбінувати якості своїх елементів всередині організації. У цьому контексті інтегровані інформаційні системи сприяють ефективній взаємодії між різними підрозділами та оптимізують процеси управління. Кореляція означає, що організація підвищує свою здатність посилювати взаємозв'язок між своїми елементами [13]. У будівельних проектах це досягається за рахунок автоматизованих систем управління ресурсами, які забезпечують синхронізацію всіх етапів будівельного процесу. Проактивність означає реалізацію якостей організації на максимально можливому рівні. Використання інноваційних платформ управління проектами дає змогу підвищити ефективність управління та скоротити час, необхідний для реалізації стратегічних змін. Емерджентність забезпечує формування та мобілізацію нових якостей організації для досягнення її цілей. Це проявляється у впровадженні цифрових екосистем, що об'єднують різні технології, такі як штучний інтелект, великі дані та автоматизоване планування. Обмеження визначають межі організаційних характеристик і є важливим аспектом, який необхідно враховувати при виборі інструментів трансформації. Наприклад, деякі традиційні бізнес-моделі можуть бути несумісними з новими технологіями і тому потребують гнучкого підходу до змін. Відтвореність означає здатність організації тиражувати ефективні практики. У цьому контексті навчальні платформи дозволяють співробітникам швидко адаптуватися до нових умов роботи. Сталість – здатність підприємства зберігати свій потен-

ціал розвитку навіть у складних умовах. Цифрові платформи постійно відстежують ефективність змін і сприяють довгостроковій стабільності підприємства. Цілісність дає змогу організації стати частиною макроорганізаційної структури, що важливо для будівельних компаній, які працюють над великими інфраструктурними проектами. Використання хмарних платформ дає змогу ефективно взаємодіяти з державними органами, партнерами та підрядниками.

Таким чином, сучасні прикладні платформи допомагають подолати опір змінам у процесі реалізації стратегічних перетворень і забезпечити адаптивність, інтеграцію, взаємодію та ефективність процесів управління в будівельних компаніях.

Висновок

В умовах динамічного розвитку будівельної галузі впровадження стратегічних змін у компаніях стикається з серйозним опором змінам. Основними причинами цього явища є невизначеність, недостатня поінформованість співробітників, страх перед новими технологіями та опір усталеним процесам. Водночас сучасні цифрові рішення дають змогу не тільки оптимізувати процеси управління, а й мінімізувати ризики, що виникають під час трансформації. Використання прикладних платформ у будівельній галузі дає змогу автоматизувати управління змінами, знизити вплив людського фактора і підвищити прозорість процесів. Інформаційні системи, що об'єднують усіх учасників будівельного процесу, сприяють прискоренню ухвалення рішень, аналізу даних у режимі реального часу та ефективнішому управлінню виконанням робіт. Сучасні прикладні платформи виконують низку важливих функцій. Автоматизація процесів управління скорочує ручне введення даних, знижує ризик помилок і прискорює обробку інформації. Прозорість і контроль досягаються завдяки цифровим платформам, які дають змогу відстежувати перебіг робіт, виявляти проблемні зони і своєчасно реагувати на відхилення від плану. Важливим елементом є зниження опору персоналу. Це досягається за рахунок впровадження систем навчання та адаптації до нових технологій, що робить перехід до нових форм роботи менш стресовим. Крім того, поліпшення комунікації між усіма сторонами значно знижує ймовірність неузгодженості, а можливості прогнозування та аналізу на основі великих масивів даних допома-

гають проаналізувати ефективність реалізованих проєктів і передбачити потенційні ризики. Впровадження подібних платформ у будівельних компаніях не тільки покращує управління проєктами, а й значно знижує рівень опору змінам. Це досягається завдяки адаптації співробітників до цифрових рішень, створенню єдиного інформаційного простору і спрощення доступу до актуальних даних. Важливо зазначити, що успішна стратегічна трансформація вимагає комплексного підходу. Впровадження прикладної платформи має супроводжуватися навчанням персоналу, оновленням організаційної структури та створенням стимулів для змін. Крім того, необхідно заручитися підтримкою керівництва і розробити ефективні системи мотивації співробітників. Таким чином, використання сучасних інформаційних технологій є важливим фактором підвищення конкурентоспроможності будівельних компаній. Цифрові платформи сприяють швидкій адаптації до нових ситуацій, підвищують ефективність управління ресурсами і знижують ризики, пов'язані з реалізацією стратегічних змін. У перспективі подальший розвиток цифрових рішень у будівельному секторі сприятиме подальшому вдосконаленню процесів управління та дасть змогу гнучко реагувати на поточні виклики ринку.

Список використаних джерел:

1. Біліченко В. В., Огневий В. О. Стратегії трансформаційних змін автотранспортних підприємств. Вінниця: ВНТУ, 2019. — с. 45–110.
2. Зелена книга «Взаємодія учасників ринку будівництва в розрізі життєвого циклу будівель та споруд». Київ: Мінрегіонбуд, 2022. — с. 70–140.
3. Менеджмент та управління проєктами в будівельній галузі. Одеська державна академія будівництва та архітектури, 2018. — с. 75–140.
4. Міністерство освіти і науки України. Формування стратегії розвитку будівельного підприємства в умовах інвестиційної конкуренції. Київ: КНУБА, 2018. — с. 60–130.
5. Отенко І. П. Управління стратегічними змінами підприємств. Харків: ХНУБА, 2020. — с. 90–175.
6. Посібник з впровадження інформаційного моделювання в будівництві (BIM). EU BIM Task Group, 2017. — с. 50–120.
7. Посібник з управління малими та середніми підприємствами. Міжнародна фінансова корпорація (IFC), 2020. — с. 45–115.

8. Приймак Н. С. Управління стратегічними змінами на підприємствах: теорія та практика. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Донецький національний університет економіки і торгівлі, 2019. — с. 150–220.

9. Смерічевський С. Ф. Стратегії управління змінами на підприємствах-стейкхолдерах будівельної галузі. Київ: КНУБА, 2020. — с. 130–210.

10. Управлінський облік будівельних підприємств: характерні особливості організації та ведення. Рівне: НУВГП, 2020. — с. 95–170.

11. Ліпич Л.Г. Формування стратегії розвитку будівельного підприємства в умовах інвестиційної конкуренції [Текст] : монографія / Л. Г. Ліпич, І. В. Чорнуха, І. О. Цимбалюк. — Луцьк : Вежа-Друк, 2015. — 212 с.

12. Чуприна Ю.А. Бінд В.Є. Кучеренко О.І Вартісно-інжинірингові компоненти попередження економічних деструкцій в діяльності учасників проєктів будівельного девелопменту / Ю.А. Чуприна, В.Є. Бінд, О.І. Кучеренко, Х.М. Чуприна, М.В. Горбач, С.В. Петруха // Управління розвитком складних систем: зб.наук. пр.— К.: КНУБА, 2021. — №45. — с.119–130.

13. Чуприна Ю.А. Залучення прикладних переваг біт-технологій до методики і практики формування життєвого циклу проєктів в складі державних цільових програм, які втілюються будівельним кластером. // Економіка та держава. 2019. № 2

References:

1. Bilichenko V. V., Ohnevyy V. O. Stratehiyi transformatsiynykh zmin avtotransportnykh pidpryyemstv. Vinnytsya: VNTU, 2019. — s. 45–110.
2. Zelena knyha «Vzayemodiya uchasyukiv rynku budivnytstva v rozrizi zhyttyevoho tsykladu budivel' ta sporud». Kyiv: Minrehionbud, 2022. — s. 70–140.
3. Menedzhment ta upravlinnya proektamy v budivel'niy haluzi. Odes'ka derzhavna akademiya budivnytstva ta arkhitektury, 2018. — s. 75–140.
4. Ministerstvo osvity i nauky Ukrayiny. Formuvannya stratehiyi rozvytku budivel'noho pidpryyemstva v umovakh investytsiynoyi konkurentsii. Kyiv: KNUBA, 2018. — s. 60–130.
5. Otenko I. P. Upravlinnya stratehichnymy zminamy pidpryyemstv. Kharkiv: KhNUBA, 2020. — s. 90–175.
6. Posibnyk z vprovadzhennya informatsiynoho modelyuvannya v budivnytstvi (BIM). EU BIM Task Group, 2017. — s. 50–120.
7. Posibnyk z upravlinnya malymy ta serednimy pidpryyemstvamy. Mizhnarodna finansova korporatsiya (IFC), 2020. — s. 45–115.

8. Pryymak N. S. Upravlinnya stratehichnymy zminamy na pidpryyemstvakh: teoriya ta praktyka. Dysertatsiya na zdobuttya naukovoho stupenya doktora ekonomichnykh nauk. Donets'kyy natsional'nyy universytet ekonomiky i torhivli, 2019. — s. 150–220.

9. Smerichevs'kyy S. F. Stratehiyi upravlinnya zminamy na pidpryyemstvakh—steykkholderakh budivel'noyi haluzi. Kyiv: KNUBA, 2020. — s. 130–210.

10. Upravlins'kyy oblik budivel'nykh pidpryyemstv: kharakterni osoblyvosti orhanizatsiyi ta vedennya. Rivne: NUVHP, 2020. — s. 95–170.

11. Lipych L. H. Formuvannya stratehiyi rozvytku budivel'noho pidpryyemstva v umovakh investytsiynoyi konkurentsiyi [Tekst] : monohrafiya / L. H. Lipych, I. V. Chornukha, I. O. Tsymbalyuk. — Luts'k : Vezha—Druk, 2015. — 212 s.

12. Chupryna Yu. A. Bind V. Ye. Kucherenko O. I. Var-tisno—inzhyirynhovi komponenty poperedzheniya ekonomichnykh destruktсий v diyal'nosti uchashnykh proektiv budivel'noho developmentu / Yu. A. Chupryna, V. Ye. Bind, O. I. Kucherenko, Kh. M. Chupryna, M. V. Horbach, S. V. Petrukha // Upravlinnya rozvytkom skladnykh system: zb. nauk. pr. — K.: KNUBA, 2021. — №45. — s. 119–130.

13. Chupryna Yu. A. Zaluchennya prykladnykh pere-vah bim—tekhnohiiy do metodyky i praktyky formuvan-nya zhyttyevoho tsyклу proektiv v skladi derzhavnykh tsil'ovykh prohram, yaki vtilyuyut'sya budivel'nym klasterom. // Ekonomika ta derzhava. 2019. № 2

Дані про авторів

Рижаківа Галина Михайлівна,

д. е. н., професор Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0000-0002-7875-9768>

e-mail: ryzhakova.gm@knuba.edu.ua

Якимчук Тарас Володимирович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0003-2443-2393>

e-mail: Zamora.hmuruy@gmail.com

Івїнський Євген Михайлович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0002-3454-4738>

e-mail: evgen.ivinsky@gmail.com

Сєдінкін Олександр Валерійович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0004-7079-0949>

e-mail: ASedinkin@gmail.com

Data about the authors

Galyna Ryzhakova,

Doctor of Economics, Professor at Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: ryzhakova.gm@knuba.edu.ua

Taras Yakymchuk,

PhD Student at Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: Zamora.hmuruy@gmail.com

Ievgen Ivinskyi,

PhD Student at Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: evgen.ivinsky@gmail.com

Oleksandr Siedinkin,

PhD Student at Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: ASedinkin@gmail.com

УДК 338.486.2:005.963.1

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15624461>

КРАМЧЕНКО Р. А.

Формування системи підготовки фахівців для сфери туризму

Предметом дослідження є формування системи підготовки фахівців для сфери туризму.

Метою дослідження є проаналізувати формування системи підготовки фахівців для сфери туризму.

Методи дослідження. У статті використані діалектичний метод наукового пізнання, метод аналізу і синтезу, порівняльний метод, метод узагальнення даних.

Результати роботи. У статті визначені основні компоненти професійної підготовки фахівців для сфери туризму. Наведено структурно—логічну схему теоретичної підготовки фахівців для сфери туризму з питань управління якістю. Визначено компетенції, які отримує студент після вивчення навчальної дисципліни «Управління якістю туристичних послуг».

Висновки. Стратегія сегментації безпосередньо впливає на рівень ефективності стратегічного маркетингового управління збутом. Необхідність проведення сегментування ринку для торговельних підприємств в сучасних умовах господарювання зумовлена перевагами, які вона надає: створюється більш повне уявлення про потреби і переваги покупців; з'являється можливість підвищувати ефективність збуту своїх товарів; полегшується процес планування і організації збуту товарів з орієнтацією на чітко визначені цільові сегменти ринку; скорочуються витрати на просування товарів на ринок; виявляються потенційні, сприятливі можливості на основі ретельного вивчення покупців; формуються переваги перед конкурентами, які не здійснюють сегментування ринку. В умовах ринкової економіки підприємствам доцільно використовувати стратегії диференційованого маркетингу, сутність якої полягає в тому, щоб продавати значну розмаїтість товарів, розрахованих на різні сегменти ринку, кожен з яких потребує певного комплексу маркетингових заходів. Стратегія вибору цільового ринку дає можливість підприємству визначити, скільки сегментів доцільно йому обслуговувати і яким чином. Збутова діяльність підприємства орієнтована на певний вид товару, який пропонується різним покупцям у межах загального ринку.

Ключові слова: туристичні послуги, ринок, конкурентоспроможність, менеджмент, інформація, управління якістю, туристичний бізнес, інновації, підприємство, ефективність.

KRAMCHENKO R. A.

Formation of a system of training specialists for the tourism sector

The subject of the study is the formation of a system for training specialists for the tourism sector.

The purpose of the study is to analyze the formation of a system for training specialists for the tourism sector.

Research methods. The article uses the dialectical method of scientific knowledge, the method of analysis and synthesis, the comparative method, and the method of data generalization.

Results of the work. The article identifies the main components of professional training for specialists for the tourism sector. A structural and logical scheme of theoretical training for specialists for the tourism sector on quality management issues is presented. The competencies that a student receives after studying the academic discipline «Quality Management of Tourist Services» are determined.

Conclusions. The segmentation strategy directly affects the level of effectiveness of strategic marketing management of sales. The need for conducting of market segmentation for trading enterprises in modern business conditions is due to the advantages it provides: a more complete picture of the needs and preferences of buyers is created; it becomes possible to increase the efficiency of sales of their goods; the process of planning and organizing sales of goods with an orientation to clearly defined target market segments is facilitated; the costs of promoting goods to the market are reduced; potential, favorable opportunities are identified based on a thorough study of buyers; advantages are formed over competitors who do not segment the market. In a market economy, it is advisable for enterprises to use differentiated marketing strategies, the essence of which is to sell a significant variety of goods designed for different market segments, each of which requires a certain set of marketing activities. The strategy of choosing a target market allows the enterprise to determine how many segments it is advisable to serve and how. The enterprise's marketing activities are focused on a certain type of product that is offered to different buyers within the general market.

Keywords: tourist services, market, competitiveness, management, information, quality management, tourist business, innovation, enterprise, efficiency.

Постановка проблеми. Для багатьох країн в'їзний туризм перетворився на основне джерело доходів від експорту. Україна має потужний потенціал для розвитку в'їзного та внутрішнього туризму: географічне розташування, культурна спадщина, природні та природно-рекреаційні ресурси, однак

посідає незначне місце на світовому туристичному ринку. На перший план виходить проблема забезпечення конкурентоздатності туристично-рекреаційного комплексу України, яка безпосередньо пов'язана з впровадженням у національну туристичну сферу системи управління якістю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Наукові праці Л. Басовського, А. Грехема, М. Денисенка, К. Коча, І. Мейланової, М. Самуеля, К. Хьюберта, М. Шаповала та ін. поклали початок вивченню проблеми управління якістю у сфері туризму. Проте, управління якістю туристичного продукту розглядається без врахування спроможності сфери туризму країни надавати якісні туристичні послуги та впливу на цей процес системи управління якістю на підприємствах сфери туризму і тому потребує подальших досліджень.

Мета статті – проаналізувати формування системи підготовки фахівців для сфери туризму.

Виклад основного матеріалу. Сучасні тенденції розвитку міжнародного та вітчизняного туристичного ринку, зміни на ринку праці потребують розробки перспективних моделей підготовки конкурентоспроможних фахівців, здатних забезпечувати надання якісних туристичних послуг. Підготовка фахівців для індустрії туризму є важливою складовою вітчизняної системи освіти.

В усьому світі підготовці кадрів туристичного бізнесу приділяється значна увага.

Професійна підготовка фахівців для сфери туризму включає такі компоненти: пізнавальний, функціональний, діяльнісний, особистісний. При цьому: пізнавальний компонент відображає зміст професійної підготовки фахівців сфери туризму; функціональний – професійну підготовку фахівців сфери туризму до виконання професійних функцій; діяльнісний – професійну підготовку майбутніх фахівців сфери туризму до здійснення різних видів професійної діяльності в умовах

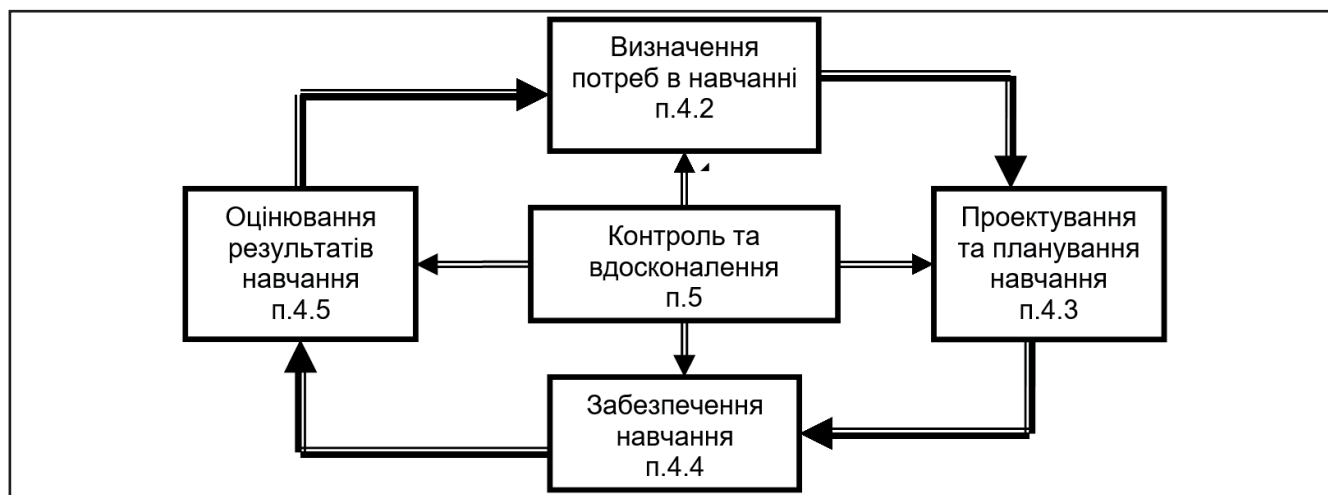
реального виробництва; особистісний – формування особистості фахівця сфери туризму, його особистісних якостей та професійної культури.

Туристична організація повинна постійно аналізувати компетентність персоналу та виявляти розходження між існуючою його компетентністю та тією, що вимагається базовими стандартами ISO. Цикл вибору та проведення навчання персоналу туристичної організації за чотирьохступеневим процесом, передбаченим стандартом ДСТУ ISO 10015:2008, наведено на рис. 1. Нумерація стадій циклу на рисунку відповідає нумерації розділів та підрозділів в ISO 10015:1999.

У відповідності до п.4.2 ДСТУ ISO 10015:2008 на першій стадії циклу туристична організація має визначити компетентність, яка необхідна для впровадження, функціонування та поліпшення системи управління якістю (СУЯ). Після цього оцінюється компетентність працюючого персоналу та розробляються плани щодо усунення невідповідностей в компетентності в сфері СУЯ.

Управлінське рішення щодо скорочення невідповідностей в компетентності персоналу при впровадженні СУЯ, приймається згідно вимог ДСТУ ISO 10015:2008. Туристичне підприємство може прийняти такі рішення: проведення навчання персоналу; набір нового персоналу, компетентність якого повністю відповідає завданням СТІ; аутсорсинг персоналу; ротація робіт або актуалізація робочих методик; повторне проектування турів та туристичних маршрутів.

На стадії проектування та планування навчання визначається як групи персоналу, які потребують

Рисунки 1. Цикл вибору та проведення навчання персоналу туристичної організації за ДСТУ ISO 10015:2008 *

* Джерело: складено автором

навчання, так й змістовні модулі, які вони повинні опанувати. Доцільно використовувати всі можливі види навчання персоналу з системи управління якістю: тематичні курси та семінари; семінари – практикуми; семінари – навчання, тощо.

Впровадження системи управління якістю в сфері туризму України повинно передбачати відповідну підготовку не тільки на рівні післядипломної, але й на рівні дипломної освіти. Формування компетенцій з управління якістю доцільно передбачити як при підготовці магістрів зі спеціальності «Туризмознавство», так і при підготовці менеджерів туристичної індустрії за спеціальністю «Менеджмент організацій і адміністрування».

Структурно-логічну схему теоретичної підготовки фахівців для сфери туризму з питань управління якістю представлено на рис. 2. Основними завданнями навчальної дисципліни «Основи менеджменту якості» є теоретична та практична підготовка студентів щодо організації робіт із забезпечення та управління якістю.

Суб'єкти туристичної індустрії мають специфіку щодо системи управління якістю, тому при підготовці менеджерів туристичної індустрії в варіативну частину освітньо-професійної програми та навчальні плани їх підготовки доцільно передбачати вивчення навчальних дисциплін: «Стандар-

тизація і сертифікація послуг», «Менеджмент туристичної фірми», «Управління якістю послуг».

Навчальну дисципліну «Стандартизація і сертифікація туристичних послуг» доцільно включати в варіативну частину освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів. Завдання навчальної дисципліни – теоретична та практична підготовка студентів з питань стандартизації й сертифікації послуг туристичних підприємств, нормативної документації з ліцензування, стандартизації й сертифікації соціально-культурних і туристичних послуг в Україні.

Навчальну дисципліну «Управління якістю туристичних послуг» доцільно включати в програму підготовки магістрів – менеджерів туристичної індустрії у варіативну частину освітньо-професійної програми підготовки менеджерів туристичної індустрії та в нормативну частину освітньо-професійної програми підготовки магістрів зі спеціальності «Туризмознавство». Метою вивчення «Управління якістю туристичних послуг» навчальної дисципліни є формування у студентів системи знань з теорії і методології управління якістю в туризмі на отримання практичних навичок з розробки, організації та впровадження системи якості в усіх сферах діяльності підприємств туристичної індустрії.

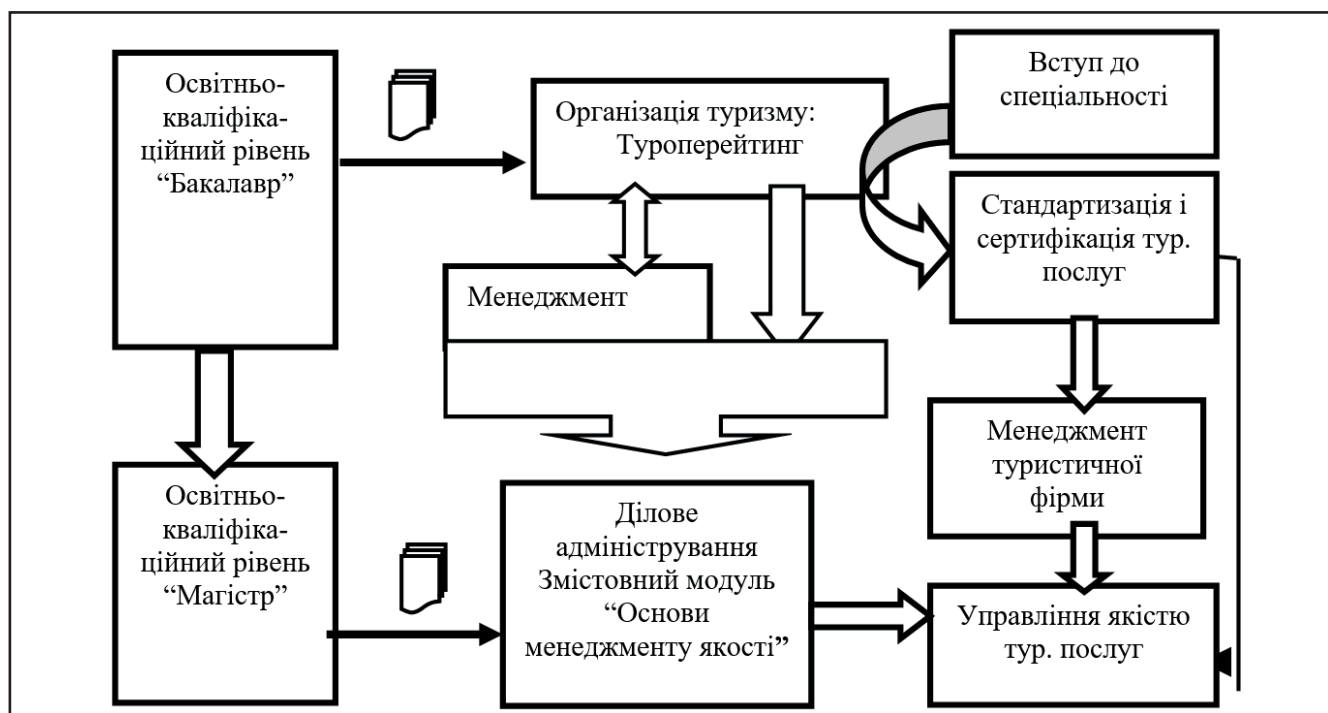

Рисунок 2. Структурно-логічна схема теоретичної підготовки фахівців для сфери туризму з питань управління якістю *

* Джерело: складено автором

В процесі досягнення основної цілі навчальної дисципліни повинні вирішуватись такі завдання: отримання комплексу знань щодо систем та методів управління якістю послуг в сфері туризму; підготовка до виконання робіт з розробки та впровадженню стандартів якості комплексного туристичного обслуговування; отримання знань та навичок із розробки та впровадження політики якості на підприємствах туристичної індустрії; формування практичних навичок з використання статистичних методів контролю якості в туризмі.

Після вивчення навчальної дисципліни «Управління якістю туристичних послуг» студент повинен набути таких компетенцій: здатністю використовувати методи моніторингу ринку туристичних послуг; вмінь з використання нормативних документів з якості, стандартизації та сертифікації в організації роботи підприємств туристичної індустрії; здатністю до розробки та впровадженню стандартів якості комплексного туристичного обслуговування; навичками оцінки задоволеності споживачів послугами суб'єктів туристичної індустрії; використання інструментів управління та контролю якості туристичних послуг.

Практичні заняття та самостійна робота студентів передбачає роботу в малих групах. Студенти під керівництвом викладача обирають віртуальний суб'єкт туристичної індустрії (турагентство, туроператор, готель або ресторан, тощо), визначають мету та основні завдання його діяльності, розробляють політику організації в сфері якості, з врахуванням специфіки виробничої діяльності. Захист проекту відбувається з ефективним обговоренням, що стимулює розвиток комунікативних здібностей, адже майбутнім управлінцям необхідно навчитись активно слухати один одного і точно висловлювати свої думки. Аналіз діяльності туристичних підприємств та розробка пропозицій з вдосконалення управління якістю комплексного туристичного продукту повинні включатись до програм виробничої та переддипломних практик.

Висновки

Стратегія сегментації безпосередньо впливає на рівень ефективності стратегічного маркетингового управління збутом. Необхідність проведення сегментування ринку для торговельних підприємств в сучасних умовах господарювання зумовлена перевагами, які вона надає: ство-

рюється більш повне уявлення про потреби і переваги покупців; з'являється можливість підвищувати ефективність збуту своїх товарів; полегшується процес планування і організації збуту товарів з орієнтацією на чітко визначені цільові сегменти ринку; скорочуються витрати на просування товарів на ринок; виявляються потенційні, сприятливі можливості на основі ретельного вивчення покупців; формуються переваги перед конкурентами, які не здійснюють сегментування ринку. В умовах ринкової економіки підприємствам доцільно використовувати стратегії диференційованого маркетингу, сутність якої полягає в тому, щоб продавати значну розмаїтість товарів, розрахованих на різні сегменти ринку, кожен з яких потребує певного комплексу маркетингових заходів. Стратегія вибору цільового ринку дає можливість підприємству визначити, скільки сегментів доцільно йому обслуговувати і яким чином. Збутова діяльність підприємства орієнтована на певний вид товару, який пропонується різним покупцям у межах загального ринку.

Список використаних джерел:

1. Вадимський Ф. А., Колодійчук А. В. Сутність банківського іпотечного кредитування. Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. 2010. Вип. 20 (2). С. 151–156.
2. Вачевський М. В., Скотний В. Г. Маркетинг у сферах послуг: навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 232 с.
3. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Каганець–Гаврилко Л. П., Гуштан Т. В., Крамченко Р. А. Конкурентні технології в міжнародній економіці: підручник. Львів: Вид-во ННБК «АТБ», 2023. 184 с.
4. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Лазур С. П., Вадимський Ф. А. Міжнародна економіка в таблицях, схемах, формулах, задачах і прикладах: навчальний посібник. Львів: Вид-во ННБК «АТБ», 2019. 258 с.
5. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Черторижський В. М. Фактори інноваційного розвитку промисловості. Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. 2011. Вип. 21 (11). С. 201–205.
6. Гаврилко П. П., Лалакулич М. Ю., Колодійчук А. В. Основні фактори виникнення кризових явищ на промислових підприємствах. Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. 2012. Вип. 22 (4). С. 158–164.
7. Колодійчук А. В. Інноваційний розвиток промисловості: завдання управління при врахуванні умов не-

досконалої конкуренції: монографія. Львів: Ліга–Прес, 2015. 324 с.

8. Колодійчук А. В. Інформація як фактор інноваційного розвитку економіки. Формування ринкових відносин в Україні. 2012. №5/1 (132). С. 58–62.

9. Колодійчук А. В., Пісний В. М., Семчук Ж. В. Сутність інновацій, структура та основні етапи інноваційного процесу. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (9). С. 191–196.

10. Сопільник Л. І., Колодійчук А. В. Теоретичні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємств. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (8). С. 183–187.

References:

1. Vazhynskyy, F. A., & Kolodiychuk, A. V. (2010). Sutnist' bankivs'koho ipotechnoho kredytuvannya [Essence of bank mortgage lending]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 20 (2) (pp. 151–156). [in Ukrainian].

2. Vachevskyy, M. V., & Skotnyy, V. H. (2004). Marketing u sferakh posluh [Marketing in the sphere of services]: Teaching manual. Kyiv: Center of Educational Literature. [in Ukrainian].

3. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., Kahanets-Havrylko, L. P., Hushtan, T. V., & Kramchenko R. A. (2023). Konkurentni tekhnolohiyi v mizhnarodniy ekonomitsi [Competitive technologies in the international economy]: Textbook. Lviv: ATB Publishing. [in Ukrainian].

4. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., Lazur, S. P., & Vazhynskyy, F. A. (2019). Mizhnarodna ekonomika v tablytsyakh, skhemakh, formulakh, zadachakh i prykladakh [International Economics in Tables, Schemes, Formulas, Problems and Examples]: Textbook. Lviv: ATB Publishing. [in Ukrainian].

5. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., & Chertoryzhskyy, V. M. (2011). Faktory innovatsiynoho rozvytku promyslovosti [Factors of innovation development of industry]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 21 (11) (pp. 201–205). [in Ukrainian].

6. Havrylko, P. P., Lalakulych, M. Yu., & Kolodiychuk, A. V. (2012). Osnovni factory vynykennya kryzovykh

yavlyshch na promyslovykh pidpryyemstvakh [The main factors of emergence of crisis phenomena in industrial enterprises]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 22 (4) (pp. 158–164). [in Ukrainian].

7. Kolodiychuk, A. V. (2015). Innovatsiynyy rozvytok promyslovosti: zavrannya upravlinnya pry vrakhuvanni umov nedoskonaloyi konkurentsii [Innovative development of industry: the tasks of management taking into account the conditions of imperfect competition]. Lviv: League Press. [in Ukrainian].

8. Kolodiychuk, A. V. (2012). Informatsiya yak faktor innovatsiynoho rozvytku ekonomiky [Information as a factor of innovation development of the economy]. In Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini [Formation of market relations in Ukraine]: Vol. 5/1 (132) (pp. 58–62). [in Ukrainian].

9. Kolodiychuk, A. V., Pisnyy, V. M., & Semchuk, Zh. V. (2009). Sutnist' innovatsiy, struktura ta osnovni etapy innovatsiynoho protsesu [The essence of innovation, the structure and the main stages of the innovation process]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (9) (pp. 191–196). [in Ukrainian].

10. Sopilnyk, L. I., & Kolodiychuk, A. V. (2009). Teoretychni aspekty upravlinnya konkurentospromozhnistyu pidpryyemstv [Theoretical aspects of enterprise competitiveness management]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (8) (pp. 183–187). [in Ukrainian].

Дані про автора

Крамченко Ростислав Анатолійович,

к. е. н., доцент Львівської філії ПВНЗ «Європейський університет»

e-mail: rostkram65@ukr.net

Data about the author

Rostyslav Kramchenko,

Ph.D. of Economics, Associate Professor, Lviv Branch of the European University

e-mail: rostkram65@ukr.net

Оцінювальні показники реалізації проєкту стратегічних перетворень у будівельному підприємстві

Предметом дослідження є оцінювальні показники реалізації проєкту стратегічних перетворень у будівельному підприємстві, які відображають ефективність запроваджених змін та їхній вплив на діяльність організації. Дослідження охоплює аналіз ключових індикаторів, що дозволяють оцінити фінансові, операційні та організаційні аспекти трансформаційних процесів. Розглядаються показники продуктивності, рівень використання ресурсів, зміни у фінансовій стійкості, рентабельність проєкту, рівень залучення інноваційних технологій та адаптивність підприємства до змін ринкового середовища. Визначається вплив стратегічних перетворень на конкурентоспроможність, якість виконуваних робіт та відповідність підприємства сучасним стандартам. Оцінювальні показники дозволяють обґрунтувати доцільність реалізації проєкту, оцінити ризики та коригувати управлінські рішення з метою досягнення довгострокової ефективності та стійкого розвитку підприємства в умовах динамічного ринку.

Метою статті є дослідження оцінювальних показників реалізації проєкту стратегічних перетворень у будівельному підприємстві для визначення їхньої ефективності та впливу на основні показники діяльності. Визначаються ключові критерії оцінки, що дозволяють об'єктивно аналізувати результати запроваджених змін, оцінити фінансову стійкість, конкурентоспроможність та операційну ефективність підприємства. Дослідження спрямоване на виявлення взаємозв'язку між стратегічними рішеннями та їхніми наслідками, обґрунтування коригувальних заходів та розробку методичних підходів до оцінювання ефективності трансформаційних процесів у будівельній галузі з метою підвищення стійкості та адаптивності підприємства до ринкових умов.

Методологія проведення **роботи** базується на комплексному підході до аналізу оцінювальних показників реалізації проєкту стратегічних перетворень у будівельному підприємстві. Дослідження включає системний аналіз теоретичних і практичних аспектів стратегічного управління, оцінювання ефективності змін і їхнього впливу на діяльність підприємства. Застосовується метод порівняльного аналізу для оцінки результатів реалізації стратегічних перетворень у динаміці, що дозволяє визначити тенденції та відхилення від запланованих показників. Використовуються економіко-статистичні методи для кількісного вимірювання змін у фінансових, виробничих та управлінських процесах. Метод експертного оцінювання застосовується для визначення впливу стратегічних перетворень на якість управлінських рішень та адаптивність підприємства до змін ринкового середовища. Використання SWOT-аналізу дає змогу оцінити сильні та слабкі сторони реалізації проєкту, а також можливі загрози та перспективи розвитку. Впроваджується метод моделювання, що дозволяє прогнозувати наслідки стратегічних змін та розробляти альтернативні сценарії розвитку підприємства. Аналіз коефіцієнтів рентабельності, ліквідності, фінансової стійкості та ефективності використання ресурсів дозволяє комплексно оцінити економічні результати реалізації проєкту. Для аналізу організаційних змін застосовується метод анкетування та інтерв'ювання працівників підприємства з метою оцінки рівня їхньої залученості у процеси трансформації. Дослідження включає вивчення нормативно-правових аспектів стратегічного управління в будівельній галузі та аналіз відповідності змін законодавчим вимогам і міжнародним стандартам. Методологія забезпечує об'єктивний аналіз впливу стратегічних перетворень на конкурентоспроможність підприємства, його фінансовий стан та ефективність операційної діяльності, що дозволяє розробити рекомендації щодо оптимізації управлінських процесів та підвищення результативності стратегічного розвитку.

Результати роботи полягають у визначенні оцінювальних показників, що дозволяють об'єктивно аналізувати ефективність реалізації проєкту стратегічних перетворень у будівельному підприємстві. Встановлено, що найбільш інформативними показниками є фінансові індикатори, такі як рентабельність, ліквідність, фінансова стійкість, а також операційні показники, що відображають продуктивність праці, рівень використання ресурсів та якість виконуваних робіт. Дослідження підтвердило значний вплив стратегічних змін на конкурентоспроможність підприємства, адаптивність до ринкових умов та ефективність управлінських процесів. Виявлено, що для комплексного оцінювання до-

цільно застосовувати методи моделювання, експертного оцінювання та аналізу динаміки ключових фінансово-економічних показників. Аналіз проведених трансформацій свідчить про необхідність коригування стратегічних рішень залежно від змін зовнішнього середовища, що забезпечить довгострокову стійкість підприємства. Результати дослідження дозволили розробити рекомендації щодо оптимізації процесу впровадження стратегічних перетворень, підвищення ефективності управління та розробки критеріїв оцінки успішності реалізації змін у будівельній галузі.

Висновки. Значення проведеного дослідження полягає у комплексному аналізі ефективності реалізації проекту стратегічних перетворень у будівельному підприємстві. Визначено, що застосування оцінювальних показників дозволяє не лише аналізувати результати впроваджених змін, а й формувати обґрунтовані управлінські рішення для підвищення конкурентоспроможності підприємства. Дослідження підтвердило значущість фінансових, операційних та організаційних показників у процесі стратегічного управління. Використання аналітичних методів та інструментів моделювання дає можливість прогнозувати вплив стратегічних перетворень на діяльність підприємства та коригувати процеси управління відповідно до змін ринкового середовища. Виявлено, що ефективна реалізація стратегічних змін сприяє зростанню фінансової стійкості, оптимізації витрат, підвищенню якості продукції та послуг, а також зміцненню позицій підприємства на ринку. Запропоновані рекомендації спрямовані на підвищення результативності стратегічного управління через удосконалення механізмів контролю, оцінювання ризиків та адаптації підприємства до сучасних викликів. Результати роботи можуть бути використані для розробки методичних підходів до оцінювання ефективності стратегічних трансформацій у будівельній галузі.

Ключові слова: оцінювальні показники, стратегічні перетворення, будівельне підприємство, ефективність управління, фінансова стійкість, конкурентоспроможність, операційна діяльність, моделювання змін, рентабельність, управлінські рішення.

SHPAKOV A. V., SARHSIAN V. G.,
BILOUS B. V., LYTAREV A. G.,

Evaluation indicators of the implementation of strategic transformation projects in a construction enterprise

The subject of the study is the evaluation indicators of the implementation of strategic transformation projects in a construction enterprise, which reflect the effectiveness of the introduced changes and their impact on the organization's activities. The study includes an analysis of key indicators that allow for an assessment of the financial, operational, and organizational aspects of transformation processes. It considers productivity indicators, resource utilization levels, changes in financial stability, project profitability, the level of involvement of innovative technologies, and the adaptability of the enterprise to changes in the market environment. The impact of strategic transformations on competitiveness, the quality of completed work, and the enterprise's compliance with modern standards is determined. Evaluation indicators justify the feasibility of project implementation, assess risks, and adjust management decisions to achieve long-term efficiency and sustainable enterprise development in a dynamic market environment.

The purpose of the article is to study the evaluation indicators of the implementation of strategic transformation projects in a construction enterprise to determine their effectiveness and impact on key performance indicators. Key evaluation criteria are identified, allowing for an objective analysis of the results of implemented changes, an assessment of financial stability, competitiveness, and operational efficiency. The study aims to identify the relationship between strategic decisions and their consequences, justify corrective measures, and develop methodological approaches to assessing the effectiveness of transformation processes in the construction sector to enhance the resilience and adaptability of the enterprise to market conditions.

The research methodology is based on a comprehensive approach to analyzing the evaluation indicators of the implementation of strategic transformation projects in a construction enterprise. The study includes a systematic analysis of theoretical and practical aspects of strategic management, evaluation of the effectiveness of changes, and their impact on enterprise activities. A comparative

analysis method is applied to assess the results of strategic transformations dynamically, allowing for the identification of trends and deviations from planned indicators. Economic and statistical methods are used to quantitatively measure changes in financial, production, and management processes. The expert assessment method is applied to determine the impact of strategic transformations on the quality of management decisions and the adaptability of the enterprise to changes in the market environment. The use of SWOT analysis allows for the evaluation of the strengths and weaknesses of project implementation, as well as possible threats and development prospects. The modeling method is implemented to predict the consequences of strategic changes and develop alternative scenarios for enterprise development. The analysis of profitability, liquidity, financial stability, and resource utilization efficiency coefficients allows for a comprehensive assessment of the economic outcomes of project implementation. To analyze organizational changes, a survey and interviewing method is used to assess the level of employee engagement in transformation processes. The study includes an examination of the regulatory and legal aspects of strategic management in the construction industry and an analysis of compliance with legislative requirements and international standards. The methodology provides an objective analysis of the impact of strategic transformations on the competitiveness of the enterprise, its financial condition, and operational efficiency, enabling the development of recommendations for optimizing management processes and improving the effectiveness of strategic development.

The research results identify evaluation indicators that allow for an objective analysis of the effectiveness of implementing strategic transformation projects in a construction enterprise. It has been established that the most informative indicators include financial metrics such as profitability, liquidity, and financial stability, as well as operational indicators that reflect labor productivity, resource utilization levels, and the quality of completed work. The study confirmed the significant impact of strategic changes on the competitiveness of the enterprise, its adaptability to market conditions, and the efficiency of management processes. It has been revealed that a comprehensive evaluation should include modeling methods, expert assessments, and analysis of key financial and economic indicators. The analysis of implemented transformations indicates the need to adjust strategic decisions based on changes in the external environment to ensure the long-term sustainability of the enterprise. The research results have enabled the development of recommendations for optimizing the process of implementing strategic transformations, improving management efficiency, and developing criteria for assessing the success of changes in the construction sector.

The significance of this study lies in the comprehensive analysis of the effectiveness of implementing strategic transformation projects in a construction enterprise. It has been determined that the use of evaluation indicators allows not only for analyzing the results of implemented changes but also for making well-grounded management decisions to enhance the enterprise's competitiveness. The study confirmed the importance of financial, operational, and organizational indicators in the process of strategic management. The use of analytical methods and modeling tools enables the forecasting of the impact of strategic transformations on enterprise activities and the adjustment of management processes in response to changes in the market environment. It has been revealed that the effective implementation of strategic changes contributes to increased financial stability, cost optimization, improved product and service quality, and strengthened market positions. The proposed recommendations are aimed at improving the effectiveness of strategic management through the enhancement of control mechanisms, risk assessment, and enterprise adaptation to modern challenges. The results of the study can be used to develop methodological approaches to assessing the effectiveness of strategic transformations in the construction industry.

Keywords: evaluation indicators, strategic transformations, construction enterprise, management efficiency, financial stability, competitiveness, operational activities, change modeling, profitability, management decisions.

Постановка проблеми. Оцінювання ефективності реалізації проєкту стратегічних перетворень у будівельному підприємстві є складним завданням, що вимагає системного підходу

та врахування множинних факторів. Будівельна галузь характеризується високою капіталомісткістю, тривалими термінами реалізації проєктів та значним впливом зовнішніх економічних і ре-

гуляторних чинників. У таких умовах стратегічні перетворення стають необхідною умовою підвищення конкурентоспроможності та стійкості підприємства. Відсутність чітких критеріїв та методичних підходів до оцінювання ефективності змін ускладнює прийняття управлінських рішень і може призводити до неефективного використання ресурсів. Крім того, впровадження нових управлінських та виробничих стратегій потребує оцінки їхнього впливу на фінансову стійкість, продуктивність праці, якість будівельних робіт та загальну результативність підприємства. Важливим аспектом є аналіз ризиків та можливостей адаптації до змін ринкового середовища, що визначає необхідність розробки універсальних індикаторів оцінювання стратегічних перетворень. Відсутність єдиних підходів до моніторингу та аналізу ефективності управлінських змін створює потребу у комплексному дослідженні оцінювальних показників, які забезпечать достовірну оцінку результативності трансформаційних процесів.

Аналіз досліджень і публікацій проблеми засвідчує значний науковий інтерес до оцінювання ефективності стратегічних перетворень у будівельних підприємствах. У науковій літературі розглядаються різні підходи до аналізу впливу змін на фінансову стійкість, операційну діяльність та конкурентоспроможність підприємств. Багато дослідників зосереджуються на визначенні ключових показників ефективності трансформаційних процесів, включаючи фінансові, організаційні та виробничі аспекти. Особлива увага приділяється використанню методів стратегічного управління, які дозволяють оцінювати довгостроковий ефект змін та їхню адаптивність до умов ринкового середовища. Дослідження фінансових показників, таких як ліквідність, рентабельність та фінансова стійкість, розглядаються як основні критерії оцінки результативності реалізованих змін. Наукові праці також акцентують увагу на застосуванні економіко-статистичних методів аналізу ефективності управлінських рішень та оцінки ризиків стратегічних трансформацій. Деякі автори підкреслюють важливість врахування інноваційних технологій та їхнього впливу на продуктивність будівельних підприємств у процесі реалізації стратегічних змін. Окремо розглядаються підходи до оцінювання організаційних змін, що стосуються ефективності внутрішніх бізнес-процесів, рівня залученості персоналу та корпоративної культури

підприємства. Методологічні аспекти оцінювання стратегічних перетворень включають використання SWOT-аналізу, PEST-аналізу та інших інструментів стратегічного планування, що дозволяють оцінити сильні та слабкі сторони, можливості та загрози для підприємства. У сучасних дослідженнях наголошується на необхідності системного підходу до оцінювання ефективності реалізації проекту стратегічних перетворень, що включає інтеграцію фінансових, виробничих та організаційних показників. Деякі автори пропонують моделювання сценаріїв розвитку підприємства залежно від результатів стратегічних змін, що дозволяє прогнозувати можливі ризики та розробляти альтернативні стратегії розвитку. Загалом, аналіз наукових публікацій підтверджує важливість розробки комплексного підходу до оцінювання стратегічних перетворень у будівельній галузі з урахуванням як кількісних, так і якісних показників ефективності.

Виклад основної інформації: Впровадження нової моделі управління в будь-якій організації є процесом інституційної трансформації. Зміна умов існування системи управління з плином часу становить сутність організаційної трансформації. Причому процес розвитку можна розуміти або як продукт зовнішніх впливів, що продукуються економічним і соціальним середовищем, або як результат цілеспрямованих дій тих, хто визначає політику розвитку організації. Іншими словами, організаційні форми і структури керування формуються і прогресують під впливом соціально-економічних відносин, таких як форма управління і тип організації, особливості виробничого процесу, використовувані стилі, методи і принципи, а також рівень управлінської культури [5].

У традиційних методах управління змінами організаційні проблеми розглядаються як зламані механізми. Основним інструментом діагностики є редукціонізм, який просіює всі можливі причини невдач, щоб знайти єдиний зламаний компонент, такий як помилковий менеджер, неефективна команда або збиткова філія. «Полагодити» організацію означає замінити несправні деталі, зібрати механізм і чекати, поки він почне працювати із запланованою швидкістю.

Це звичайний підхід до організаційних змін. Хоча він здається логічним і добре продуманим, статистика показує, що більшість спроб запровадити зміни в організаціях зазнають невдачі що

близько 70% трансформаційних проектів не дають очікуваних результатів. Багато науковців погоджуються, що відповідь полягає в тому, щоб розглядати організації як механізми. Він також відрізняється від традиційного стилю управління змінами в кількох аспектах [3].

Перша фундаментальна відмінність полягає в наступному.

Система сформована з частин, але її не можна зрозуміти, дивлячись лише на частини. Навіть якщо розглядати окремі частини та проблеми, до всієї компанії потрібно ставитися як до живої системи. Системне мислення має розуміти, що жодне питання чи модель поведінки не можна аналізувати ізольовано. Необхідно враховувати динаміку всієї системи, яка проявляється в окремі моменти.

Однак світ живих систем не можна збагнути, розглядаючи лише індивідів та події. Традиційні аналітичні методи, засновані на редукціоністських моделях, є неефективними. Такий аналіз звужує наше сприйняття і заважає побачити систему в цілому. Такі дослідники заглиблюються в деталі і віддаляються від розуміння всієї системи.

Поведінкові моделі працівників організації як системних акторів формуються разом у процесі взаємодії всередині системи. Тому для того, щоб змінити поведінкові моделі окремих працівників, необхідно синхронізуватися із загальносистемними хвилями впливу в організації. Для того, щоб зрозуміти поведінку окремих членів організації, необхідно використовувати те, що коїться в системі в цілому, і вивчати окрему поведінку, щоб дізнатися більше про ціле [4]. Для кількісного оцінювання ефективності реалізації змін доцільно застосовувати індекс адаптації підприємства до змін, який враховує вплив різних оцінювальних показників та їхню значущість у загальному процесі трансформації. Формула 1 для його розрахунку має наступний вигляд:

$$F = \frac{\sum_{a=1}^m (R_a \times B_a)}{H}, \quad (1)$$

де: F — індекс адаптації підприємства до змін;

R_a — оцінювальний показник ефективності змін (наприклад, фінансова стійкість, продуктивність праці тощо);

B_a — ваговий коефіцієнт кожного показника, що відображає його значущість у загальній системі оцінки;

H — базовий рівень ефективності підприємства до впровадження стратегічних змін.

Успішна реалізація стратегічних перетворень у будівельному підприємстві залежить від комплексного аналізу ключових оцінювальних показників, які відображають ефективність управління змінами. Визначення фінансових, операційних, організаційних та соціальних аспектів дозволяє не лише оцінити поточний стан підприємства, але й передбачити його здатність адаптуватися до змінного середовища. Нижче знаходиться таблиця 1 на якій представлена класифікація основних оцінювальних показників, що використовуються для аналізу ефективності реалізації стратегічних змін [2].

Існує багато способів зрозуміти компанію в цілому: хронологія окремих періодів її історії, діаграми взаємозв'язків, фотографії і т.д. Будь-який процес може бути корисним для отримання загального уявлення про компанію. Водночас необхідно брати до відома багато новітніх об'єктивних тенденцій у динаміці організаційних форм і структур управління. Організаційні зміни мають спонтанний характер і традиційно залежать від централізованих форм управління, які є найбільш ефективними в умовах кризи. Такі фактори, як деградація складних, чудово розвинених структур із причини відходу від базових сервісних і допоміжних галузей та науки; одночасна орієнтація на потреби посередників і масового споживача; інертність будівельних компаній щодо зміни структури виробництва через високу собівартість будівництва; проблеми з ненавченим, незахищеним або непідготовленим персоналом [1]. Все це є найбільш дієвими факторами, які перешкоджають впровадженню орга-

Таблиця 1. Основні оцінювальні показники стратегічних перетворень у будівельному підприємстві

Категорія показників	Показники
Фінансові показники	Рентабельність, ліквідність, фінансова стійкість, прибутковість
Операційні показники	Продуктивність праці, рівень використання ресурсів, собівартість робіт
Організаційні показники	Ефективність управління, адаптивність до змін, структура підрозділів
Інноваційні показники	Впровадження нових технологій, рівень цифровізації, автоматизація
Соціально-економічні показники	Рівень задоволеності персоналу, корпоративна культура, соціальна відповідальність

* Джерело: розроблено автором на основі [2]

нізаційної реструктуризації та стратегічних змін на підприємствах. Для оцінки загального рівня ефективності стратегічних змін у будівельному підприємстві можна використати узагальнену формулу 2 ефективності управління змінами:

$$V = \frac{H_1 \times H_0}{N}, \quad (2)$$

де V – загальна ефективність впроваджених змін,
 H_1 – продуктивність підприємства після впровадження змін,

H_0 – продуктивність підприємства до впровадження змін,

N – витрати на реалізацію стратегічних змін.

Ця формула дозволяє оцінити співвідношення між досягнутими результатами та витраченими ресурсами, що є критично важливим для прийняття управлінських рішень.

Друга різниця полягає в тому, що внутрішнє середовище підприємства як живої системи відповідає організаційній схемі. Життя використовує мережі замість чітко визначених зв'язків і структурних підрозділів. Люди організовують своє життя і роботу через мережі та зв'язки за законами всіх живих організмів. Щоб впроваджувати ефективні реформи в бізнесі, необхідно не використовувати організаційні схеми і навчитися працювати з реальними структурами, які завжди перебувають у взаємозалежних зв'язках [6].

Для оцінки рівня стійкості будівельного підприємства в умовах стратегічних змін може бути застосована формула фінансової стійкості:

$$D = \frac{V}{C}, \quad (3)$$

де D – коефіцієнт фінансової стійкості,

V – загальна сума активів підприємства,

C – загальна сума зобов'язань. Чим вище значення цього коефіцієнта, тим більш стійкою є компанія під час впровадження організаційних змін.

Для впровадження стратегічних реформ важливо визнати, що будівельні компанії – це не машини, а структури взаємовідносин. Як мережева структура, сама компанія багато в чому нагадує павутину. Дійсно, найменша напруга на одному кінці призводить до того, що вся павутина здригається. Коли павутина рветься і потребує ремонту, павук не вирізає шматки павутини, не розриває всю павутину на частини і не реорганізовує її. Він використовує шовкові нитки, що вже є в павутині, щоб відремонтувати павутину і міцніше зв'язати ослаблені ділянки між собою [10].

Інша відмінність полягає в тому, що розмір не має значення в мережевій автопоетичній структурі. Цей основний принцип стосується і організацій в інвестиційно-будівельному секторі, незалежно від розміру. Адже процес трансформації є безперервним, і зміни в правильному напрямку завжди можливі. Звичайно, різні відділи та ієрархії будуть по-різному сприймати зміни та вживати різних заходів. Однак процес впровадження змін завжди однаковий. Разом з колегами вам потрібно визначити вектор змін у вашій організації і за допомогою зворотного зв'язку почати його реалізовувати, звертаючи увагу на те, чи є він послідовним.

Оскільки будівельні підприємства є відкритими системами, важливо чітко визначити вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на стратегічну трансформацію та організаційні процеси на підприємствах, що працюють в умовах реформування [9]. Визначення ключових факторів, що впливають на стратегічні трансформації та організаційні зміни, є критично важливим для ефективного управління будівельними підприємствами в умовах реформування. На наступному рисунку 1 представлені основні чинники, що впливають на цей процес, а також їх відносний рівень впливу. При управлінні організаційними змінами важливо враховувати вплив факторів, що належать до культури конкретної організації ICI, особливо якщо акцент робиться на адаптації до нових методів та умов роботи, заснованих на знаннях про живі системи. Завдання керівництва в цьому випадку полягає в тому, щоб забезпечити, щоб численні фактори цієї культури сприяли реалізації стратегії розвитку організації ICI [8].

Оцінка рівня впливу організаційних змін на ефективність діяльності підприємства може бути виражена через інтегральний показник K , який розраховується за формулою 4:

$$K = \sum_{b=1}^m T_b Q_b, \quad (4)$$

де K – загальний рівень ефективності змін,

T_b – значення окремого показника ефективності (наприклад, рівень продуктивності, фінансова стійкість, адаптивність),

Q_b – ваговий коефіцієнт для кожного показника, що визначає його значущість у загальній оцінці,

m – кількість оцінюваних показників.

Кожен підрозділ компанії є самостійною підсистемою, що складається з персоналу та людського фактору. Наявність робочої організації, в якій окремі підрозділи можуть приймати рішення

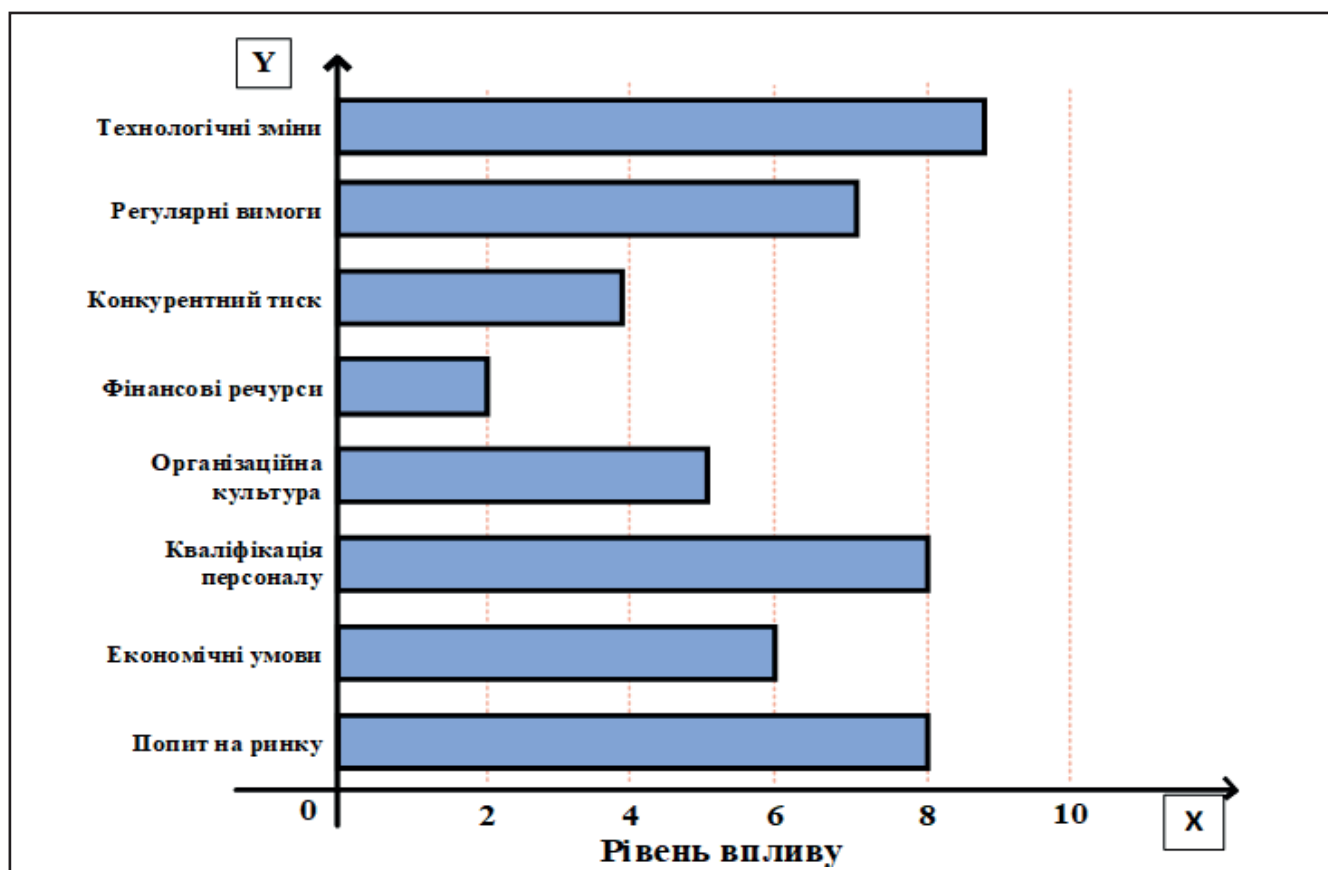

Рисунок 1. Фактори, що визначають стратегічні трансформації та організаційні зміни в інвестиційно-будівельному комплексі

* Джерело: розроблено автором на основі [9]

з певним ступенем свободи, реагувати на зовнішні вимоги та організовувати власну співпрацю з іншими підрозділами, дозволяє суб'єкту ІСІ реалізувати на практиці характеристики цієї живої системи.

Організаційна культура будівельного підприємства формується під впливом різних чинників, які визначають стиль управління, рівень взаємодії, мотивацію персоналу та адаптивність до змін. На наведеному Рисунку 2 відображено ключові складові організаційної культури, що впливають на ефективність управління та стратегічний розвиток компанії.

Але однієї свободи недостатньо. Необхідно сприяти самоорганізаційним, самопідтримуючим і самопоетичним процесам в компанії в цілому і в її підрозділах (групах) зокрема.

Будівельні компанії, на які поширюється ІВМ, розглядаються як складні живі системи, що складаються з взаємопов'язаних елементів, і такий підхід дозволяє їм впроваджувати стратегічні зміни та організаційні перетворення, гнучко реагуючи на мінливі зовнішні та внутрішні умови [7].

Одним з ключових показників оцінки ефективності стратегічних змін є коефіцієнт адаптації підприємства, який визначається співвідношенням між темпами реалізації змін та їхнім впливом на фінансово-господарські показники. Формула 5 для розрахунку коефіцієнта адаптації виглядає наступним чином:

$$L = \frac{\sum(J \times S)}{M}, \quad (5)$$

де: L – коефіцієнт адаптації підприємства до стратегічних змін,

J – ефективність реалізованих змін за окремими напрямками,

S – ваговий коефіцієнт кожного напрямку змін,

M – загальний період реалізації стратегічних перетворень.

Перша причина для впровадження змін [11]:

- управлінням змінами має займатися лише топ-менеджмент, і цей процес має бути спрямований зверху вниз;

- зміни повинні впроваджувати менеджери, які мають намір самостійно керувати бізнес-процесами в майбутньому;

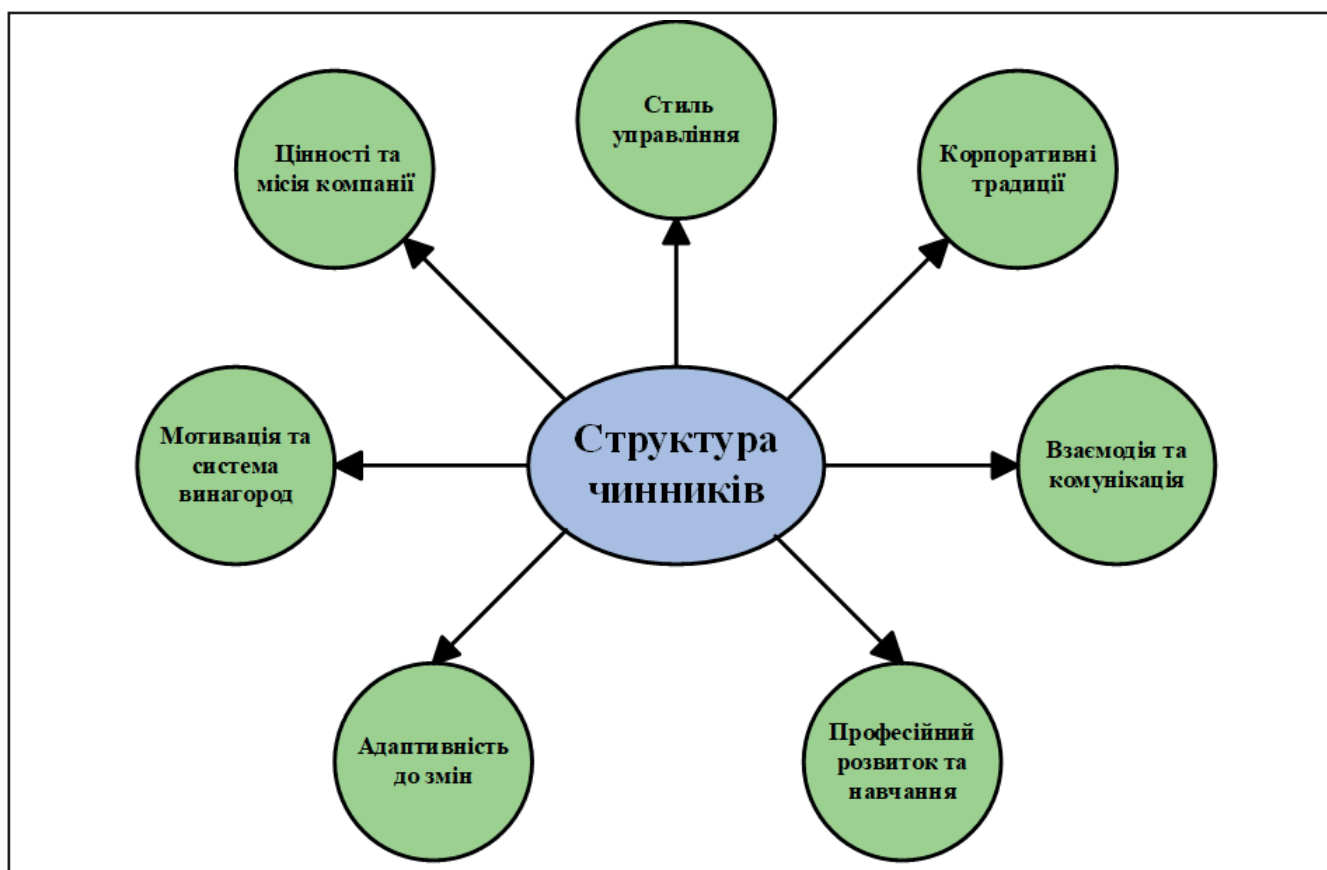

Рисунок 2. Структуру чинників організаційної культури будівельного підприємства

* Джерело: розроблено автором на основі [8]

- ефективне управління змінами можливе лише завдяки використанню інформаційних технологій. Кожен керівник команди, відповідальний за певний бізнес-процес, повинен мати змогу щодня підбивати підсумки та оперативно вносити коригування відповідно до поточної ситуації. Таким чином, аналіз фінансово-господарської діяльності має здійснюватися на щоденній основі та у децентралізованому форматі, проте це не виключає необхідності оцінки загальних результатів роботи на рівні всього підприємства.

- керівники вищої ланки повинні змінити свій підхід до лідерства. Замість того, щоб залишатися лідерами, вони повинні почати діяти як радники, давати простір для ініціативи підлеглих і відстежувати відхилення.

Масштаб змін залежить від загальної кількості ключових бізнес-процесів, які вони охоплюють. Тому основним аналітичним показником, що забезпечує комплексне управління організаційними змінами при реалізації проектів стратегічних трансформацій в будівельних компаніях, є забезпечення системного підходу, який вимагає дотримання певних правил [13]:

Організаційні моделі для цього:

- впроваджувати зміни, які враховують цілісність і взаємозалежність виробничих і управлінських процесів у всіх сферах;
- впровадити зміни в системі корпоративного управління з урахуванням єдності та взаємозалежності цілей, завдань, функцій (видів діяльності), структур, прав та відповідальності;
- трансформувати всю систему управління, структури та процеси, організацію роботи, інформаційні підсистеми, технічні засоби, стилі та методи управління. Принципи та вимоги організації, яким вони повинні відповідати по ефективності.

3. управлінський цикл:

- організаційний аналіз системи;
- проектування системи управління;
- реалізація заходів.

Наведені вище умови для системи управління організацією є універсальними і визначають етапи та фази процесу керування змінами, перелік необхідних заходів та послідовність їх виконання [12].

Для ефективного впровадження стратегічних змін необхідно використовувати відповідні методи оцінки, які дозволяють комплексно аналізу-

вати результати трансформацій та забезпечувати гнучкість управлінських рішень. Вибір методів залежить від масштабу змін, їхнього впливу на бізнес-процеси та необхідності оперативного контролю ефективності реалізованих заходів. У таблиці 2 наведено основні підходи до оцінювання ефективності реалізації стратегічних перетворень у будівельних підприємствах.

Зазвичай управління на підприємствах, що підлягають ІБК, здійснюється через узагальнення або детальне дослідження виявлених проблем, що зумовлює зміни як у структурній організації, так і в характері виконуваних робіт на різних етапах циклу. Попередній аналіз визначає рівень деталізації управління змінами залежно від встановлених цілей та наявних проблем. Глибші дослідження проводяться у випадках, коли необхідно в короткі терміни вирішити ключові питання, пов'язані з вибором типу структури, рівнем централізації завдань і функцій, визначенням складу структурних підрозділів або розрахунком необхідної чисельності персоналу [15].

При визначенні рівня необхідних ресурсів для реалізації стратегічних змін важливо оцінити ефективність використання фінансових, матеріальних і трудових ресурсів. Одним із ключових показників ефективності є коефіцієнт рентабельності проекту, який розраховується за формулою 6:

$$W = \frac{N}{E} \times 100\%, \quad (6)$$

де W – рентабельність проекту, N – чистий прибуток, отриманий внаслідок реалізації змін, E – загальні витрати на впровадження стратегічних перетворень.

Такий підхід є доцільним і можливим за умови наявності достатньої нормативної бази, що дозволяє ухвалювати обґрунтовані управлінські рішення у сфері організаційних змін. Глибо-

ке впровадження організаційних змін ґрунтується на дослідженні та описі системи управління, включаючи її ключові характеристики, такі як інформаційні потоки та взаємодія між структурними підрозділами [14].

Важливим аспектом є також оцінка ефективності використання трудових ресурсів, яка визначається через айндекс 7 продуктивності праці:

$$G = \frac{H}{X}, \quad (7)$$

де G – продуктивність праці, H – загальний обсяг виконаних робіт, X – кількість працівників, задіяних у процесі реалізації стратегічних змін.

Це створює основу для розробки альтернативних підходів до організаційних змін. Після детального аналізу можливих варіантів ухвалюється остаточне рішення щодо затвердження управлінської структури, підпорядкованості, регламентуючих документів для структурних підрозділів та посадових інструкцій.

Однак науковий погляд на живі системи вчить нас розглядати систему як єдине ціле. Тому помилково обирати лише один з цих підходів. Спостерігаючи за організацією як єдиним цілим, завжди необхідно змінювати фокус або перспективу від загального до конкретного. Це залежить від реакції системи на конкретні процеси, що відбуваються в ній [18].

Таким чином, стратегічні зміни у будівельному підприємстві впливають на різні аспекти його діяльності, формуючи комплексний підхід до управління трансформаційними процесами. Вплив таких змін охоплює фінансову, операційну, організаційну, технологічну та соціальну сфери, що вимагає всебічного аналізу та адаптації управлінських рішень відповідно до специфіки підприємства. Нижче в таблиці 3 наведено основні рівні впливу стратегічних змін.

Таблиця 2. Методи оцінки ефективності реалізації стратегічних перетворень

Метод оцінки	Опис методу
Фінансовий аналіз	Оцінка фінансових результатів підприємства на основі бухгалтерської та управлінської звітності
SWOT-аналіз	Аналіз сильних і слабких сторін, можливостей і загроз підприємства у процесі змін
Аналіз ключових показників ефективності (KPI)	Визначення та моніторинг основних показників ефективності для оцінки результатів перетворень
Експертне оцінювання	Опитування та оцінка змін за участю керівництва та експертів галузі
Моделювання сценаріїв розвитку	Прогнозування впливу різних варіантів стратегічних рішень на розвиток підприємства

* Джерело: розроблено автором на основі [12]

Таблиця 3. Рівні впливу стратегічних змін на будівельне підприємство

Рівень впливу	Характеристика впливу
Фінансовий	Зміни у фінансових потоках, зростання прибутковості, оптимізація витрат
Операційний	Поліпшення виробничих процесів, зниження витрат часу, ефективність логістики
Організаційний	Зміни в структурі управління, оптимізація бізнес-процесів, адаптація до ринку
Технологічний	Впровадження нових технологій, автоматизація робочих процесів
Соціальний	Покращення умов праці, підвищення мотивації персоналу, корпоративна культура

* Джерело: розроблено автором на основі [18]

Відомо, що значні ціннісні зміни на підприємствах визначаються минулими подіями, а основні впливи на еволюційний процес на кожному етапі розвитку здійснюють основні елементи соціально-економічної системи. Тому процес управління змінами повинен бути спрямований на створення факторів стабільного і прогресивного розвитку будівельних підприємств в сучасному ринковому середовищі, щоб вони могли підтримувати свою стратегію розвитку і при цьому відповідати критеріям економічної та соціальної ефективності. Документування діяльності на зовнішньому та внутрішньому рівні поведінки системи в управлінні інтерактивними організаційними змінами призводить до інтеграції стратегічного підходу до розвитку. Сукупність процесів і процедур, пов'язаних зі змінами, є власне стратегією змін, а не набором дій, що характеризують звичайну діяльність.

Ефективність управління стратегічними перетвореннями може бути оцінена на основі інтегрованого коефіцієнта змін, який враховує фінансові, операційні та організаційні показники. Цей коефіцієнт визначається за формулою 8:

$$T = \frac{\sum_{a=1}^m (Y_a \times Q_a)}{\sum_{a=1}^m Y_a}, \quad (8)$$

де: T – інтегральний коефіцієнт оцінки змін; Y_a – ваговий коефіцієнт важливості кожного показника; Q_a – значення окремого оцінювального показника; m – кількість показників, що враховуються в оцінці.

Стратегічні зміни в будівельних компаніях рекомендується реалізовувати шляхом впровадження стратегій залучення широкого кола зацікавлених сторін, використовуючи комплексне ініціювання та впровадження процесів змін в системі управління.

Враховуючи комплексний характер стратегічних змін у будівельних підприємствах, ефективно управління цими процесами потребує інтеграції різних підходів і методів. Створення сприятливих умов для змін передбачає не лише організацій-

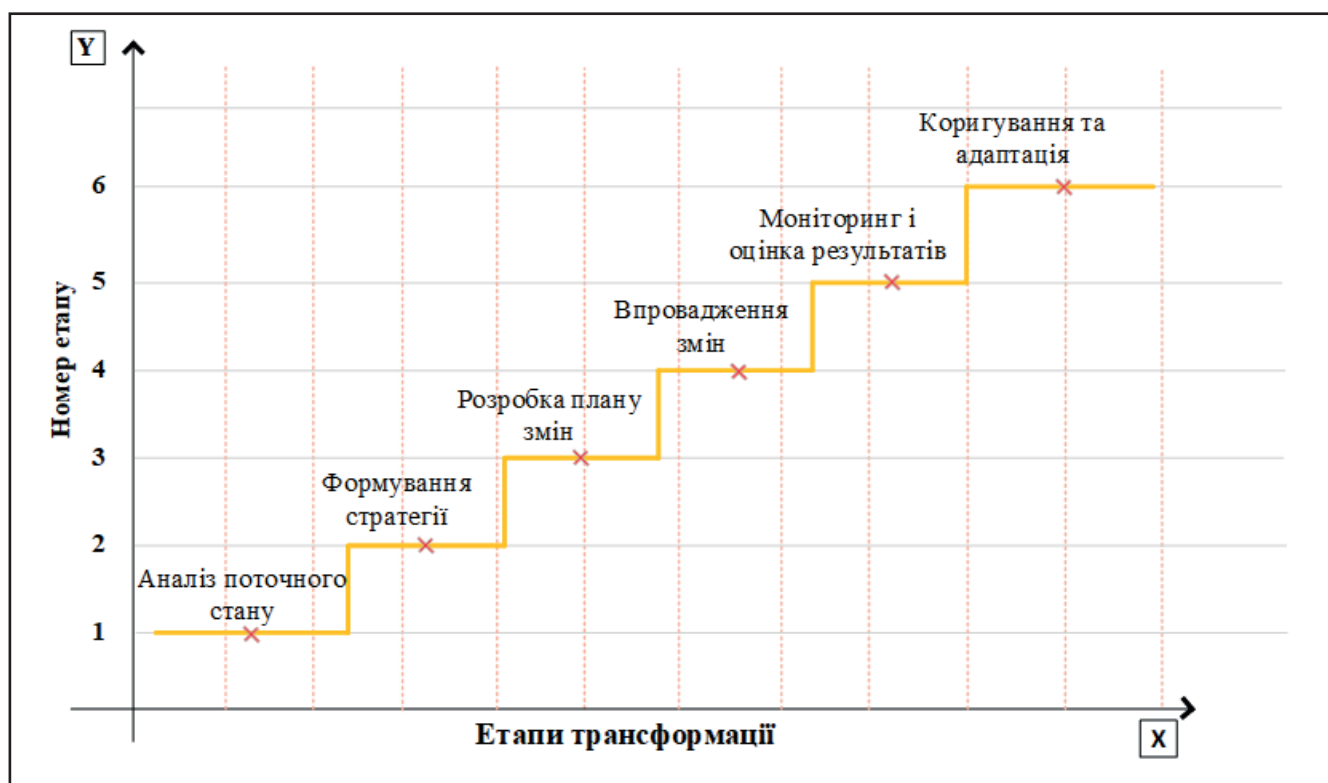
ні трансформації, а й урахування людського фактора, який відіграє ключову роль у забезпеченні сталого розвитку. Окрім цього, важливо адаптувати систему управління до динамічного середовища, зберігаючи баланс між усталеними управлінськими практиками та сучасними підходами до реалізації змін. Саме тому стратегічний процес трансформації має спиратися на принципи самоорганізації, що сприятиме підвищенню адаптивності підприємства та його здатності реагувати на виклики ринку [17].

Впровадження такого підходу до управління змінами вимагає свідомого врахування самоорганізаційних тенденцій, притаманних людським колективам. При цьому не слід відмовлятися від усталених управлінських практик, а підкріплювати їх новими та сучасними методами. При цьому слід застосовувати принцип побудови команд стратегічних змін, орієнтованих на підтримку гнучкості та готовності системи до змін і здійснення стратегічної адаптації до змін в організації.

Концепція керування змінами охоплює як організаційну, так і людську складові. Організаційний аспект спрямований на формування необхідних умов для досягнення стратегічних цілей шляхом удосконалення управлінських процесів. Людський фактор передбачає впровадження заходів, спрямованих на розвиток персоналу та стимулювання його готовності адаптуватися до змін і активно брати участь у їх реалізації.

Водночас, якою б не була обрана концепція стратегічних змін, проектом слід керувати, виходячи з переконання, що основні передумови таких організаційних змін є правильними, залучаючи працівників до проекту та повною мірою враховуючи їхню реакцію [16].

Не існує єдиної ідеальної моделі системи управління або структури для ОГС, що працюють в різних регіонах, мають схожі досягнення, різні обставини, організаційну культуру, персонал та ідентичність. Це свідчить про те, що при підготов-

Рисунк 3. Послідовність стратегічних змін у процесі трансформації

* Джерело: розроблено автором на основі [16]

ці до конкретних організаційних змін необхідний підхід, орієнтований на конкретну організацію.

З вищесказаного можна зробити висновок, що управління стратегічними змінами в діяльності будівельних підприємств, що є предметом ІКБ, має здійснюватися з урахуванням специфіки будівельного підприємства як живої автопоетичної системи, того, на якому рівні і в якій формі відбуваються зміни і як вони впливають на все підприємство.

Процес стратегічної трансформації проходить через декілька ключових етапів, кожен з яких забезпечує послідовність змін та їхню ефективну реалізацію. На рисунку 3 нижче представлено основні стадії цього процесу, що відображають логіку та послідовність управлінських рішень у рамках стратегічного розвитку підприємства.

Висновок

Значення проведеного дослідження полягає у визначенні ефективності реалізації стратегічних перетворень у будівельному підприємстві на основі оцінювальних показників, що характеризують фінансову стійкість, конкурентоспроможність та операційну діяльність. Виявлено, що стратегічні зміни відіграють важливу роль у підвищенні ефективності управління, оптимізації витрат та покращенні якості продукції та послуг.

Використання фінансових, операційних та організаційних показників дозволяє здійснювати об'єктивний моніторинг результативності впроваджених змін, вчасно виявляти ризики та коригувати управлінські рішення. Дослідження підтвердило необхідність системного підходу до оцінювання стратегічних перетворень, що включає аналіз фінансових показників, таких як рентабельність, ліквідність, фінансова стійкість, а також оцінку рівня використання ресурсів, продуктивності праці та адаптації до змін ринкового середовища.

Встановлено, що застосування економіко-статистичних методів аналізу дозволяє отримати точніші результати оцінювання впливу стратегічних змін на діяльність підприємства. Використання експертного оцінювання сприяє кращому розумінню якісних аспектів перетворень, включаючи рівень інноваційності, корпоративну культуру та ефективність управлінських рішень. Аналіз нормативно-правових аспектів стратегічного управління підтвердив необхідність урахування чинних законодавчих вимог і міжнародних стандартів для успішної реалізації змін у будівельній галузі.

Результати дослідження свідчать про те, що підприємства, які застосовують комплексний

підхід до оцінювання стратегічних перетворень, досягають більшої стабільності та адаптивності до ринкових змін. Впровадження сучасних методів стратегічного аналізу, таких як SWOT-аналіз і моделювання сценаріїв розвитку, дозволяє прогнозувати можливі ризики та розробляти ефективні стратегії подальшого розвитку. Визначено, що для підвищення ефективності управління стратегічними змінами необхідно інтегрувати фінансові, операційні та організаційні показники у єдину систему оцінювання, що забезпечить комплексний підхід до аналізу результативності трансформаційних процесів.

Отримані результати дозволяють рекомендувати будівельним підприємствам удосконалювати механізми оцінювання стратегічних змін, розширювати використання аналітичних інструментів та методів прогнозування для мінімізації ризиків і забезпечення довгострокового розвитку. Запропонований підхід може бути використаний як основа для розробки методичних рекомендацій щодо оцінювання ефективності стратегічних перетворень у будівельній галузі. Використання інтегрованого підходу до аналізу оцінювальних показників сприятиме підвищенню рівня управління підприємством, покращенню фінансової стійкості та зміцненню його конкурентних позицій на ринку.

Список використаних джерел:

1. Chupryna Yuri Reengineering of the Construction Companies Based on BIM- technology/ Tetiana Honcharenko, Iryna Ivakhnenko, Miroslava Zinchenko, Tetiana Tsyfra // International Journal of Emerging Trends in Engineering Research Volume 8. No. 8, August 2020 pp. 4166–4172. SCOPUS Available Online at <http://www.warse.org/IJETER/static/pdf/file/ijeter22882020.pdf> (SCOPUS) [https:// doi.org/10.30534/ijeter/2020/22882020](https://doi.org/10.30534/ijeter/2020/22882020)
2. I. Chupryna, Integration of data flows of the construction project life cycle to create a digital enterprise based on Building Information Modeling/ R Akselrod, A Shpakov, G Ryzhakova, T Honcharenko, H Shpakova // International Journal of Emerging Technology and Advanced Engineering –2022. – №12. – с. 40–50
3. Johnson, G., Scholes, K., Whittington, R. Exploring Corporate Strategy: Text and Cases. 9th ed. London: Pearson Education, 2017. – p. 205–389.
4. Андрієнко В. І. «Інноваційні підходи до управління стратегічними трансформаціями в будівництві». Київ: Технології розвитку, 2021. – с. 65–125.

5. Білоус О. А. «Моніторинг ефективності стратегічних рішень у будівельних підприємствах». Полтава: Управління проектами, 2022. – с. 80–135.

6. Григоренко М. О. «Експертне оцінювання ефективності стратегічного управління в будівельній галузі». Вінниця: Управлінські інновації, 2018. – с. 40–95.

7. Дорошенко Л. П. «Проблеми адаптації будівельних підприємств до ринкових змін». Львів: Менеджмент будівництва, 2017. – с. 85–155

8. Ковальчук О. М. «Методологічні засади стратегічного управління будівельними підприємствами». Київ: Економічна думка, 2020. – с. 45–98.

9. Кравчук І. Д. «Ризики стратегічних перетворень у будівництві та методи їх мінімізації». Тернопіль: Бізнес і управління, 2020. – с. 75–140.

10. Мельник А. В. «Економіко-статистичні методи оцінки ефективності будівельних проєктів». Харків: Фінанси і право, 2017. – с. 60–130.

11. Олійник С. П. «Фактори впливу стратегічних перетворень на будівельне підприємство». Донецьк: Бізнес-аналітика, 2018. – с. 95–160.

12. Петров В. С. «Фінансова стійкість будівельних підприємств у контексті стратегічних змін». Львів: Бізнес-Прогрес, 2018. – с. 120–178.

13. Романенко Т. П. «Оцінка конкурентоспроможності будівельного підприємства в умовах стратегічних змін». Одеса: Інновації у будівництві, 2019. – с. 90–160.

14. Сидоренко Г. Л. «Методи оцінювання стратегічних трансформацій у будівельному секторі». Дніпро: Будівельна стратегія, 2021. – с. 55–105.

15. Тимошенко Р. І. «Фінансово-економічні показники ефективності стратегічного управління». Київ: Бізнес-моделювання, 2021. – с. 60–145.

16. Ткаченко Л. М., Хоменко Д. С. Сценарне прогнозування розвитку будівельних підприємств: оцінка ризиків та можливих стратегій. Полтава: Бізнес-наука, 2021. – с. 120–205.

17. Шевченко Л. П. «Фінансові індикатори стратегічних змін у будівельному підприємстві». Запоріжжя: Фінансовий менеджмент, 2019. – с. 50–110.

18. Яковенко Н. Ю. «Методологія оцінки ефективності реалізації стратегічних змін у будівництві». Одеса: Будівельні технології, 2019. – с. 70–130.

References:

1. Chupryna Yuri Reengineering of the Construction Companies Based on BIM- technology/ Tetiana Honcharenko, Iryna Ivakhnenko, Miroslava Zinchenko, Tetiana Tsyfra // International Journal of Emerging Trends in Engineering Research Volume 8. No. 8, Au-

gust 2020 pp. 4166–4172. SCOPUS Available Online at <http://www.warse.org/IJETER/static/pdf/file/ijeter22882020.pdf> (SCOPUS) <https://doi.org/10.30534/ijeter/2020/22882020>

2. I. Chupryna, Integration of data flows of the construction project life cycle to create a digital enterprise based on Building Information Modeling/ R Akselrod, A Shpakov, G Ryzhakova, T Honcharenko, N Shpakova// International Journal of Emerging Technology and Advanced Engineering –2022. – №12. – s. 40–50

3. Johnson, G., Scholes, K., Whittington, R. Exploring Corporate Strategy: Text and Cases. 9th ed. London: Pearson Education, 2017. – p. 205–389.

4. Andriyenko V. I. «Innovatsiyni pidkhody do upravlinnya stratehichnyh transformatsiyamy v budivnytstvi». Kyiv: Tekhnolohiyi rozvytku, 2021. – s. 65–125.

5. Bilous O. A. «Monitorynh efektyvnosti stratehichnykh rishen' u budivel'nykh pidpryyemstvakh». Poltava: Upravlinnya proektamy, 2022. – s. 80–135.

6. Hryhorenko M. O. «Ekspertne otsynuvannya efektyvnosti stratehichnoho upravlinnya v budivel'niy haluzi». Vinnytsya: Upravlins'ki innovatsiyi, 2018. – s. 40–95.

7. Doroshenko L. P. «Problemy adaptatsiyi budivel'nykh pidpryyemstv do rynkovykh zmin». L'viv: Menedzhment budivnytstva, 2017. – s. 85–155

8. Koval'chuk O. M. «Metodolohichni zasady stratehichnoho upravlinnya budivel'nyh pidpryyemstvamy». Kyiv: Ekonomichna dumka, 2020. – s. 45–98.

9. Kravchuk I. D. «Ryzyky stratehichnykh peretvoren' u budivnytstvi ta metody yikh minimizatsiyi». Ternopil': Biznes i upravlinnya, 2020. – s. 75–140.

10. Mel'nyk A. V. «Ekonomiko–statystychni metody otsinky efektyvnosti budivel'nykh proyektiv». Kharkiv: Finansy i pravo, 2017. – s. 60–130.

11. Oliynyk S. P. «Faktyory vplyvu stratehichnykh peretvoren' na budivel'ne pidpryyemstvo». Donetsk: Biznes–analitika, 2018. – s. 95–160.

12. Petrov V. S. «Finansova stiykist' budivel'nykh pidpryyemstv u konteksti stratehichnykh zmin». L'viv: Biznes–Prohres, 2018. – s. 120–178.

13. Romanenko T. P. «Otsinka konkurentospromozhnosti budivel'noho pidpryyemstva v umovakh stratehichnykh zmin». Odesa: Innovatsiyi u budivnytstvi, 2019. – s. 90–160.

14. Sydorenko H. L. «Metody otsynuvannya stratehichnykh transformatsiy u budivel'nomu sektori». Dni-pro: Budivel'na stratehiya, 2021. – s. 55–105.

15. Tymoshenko R. I. «Finansovo–ekonomichni pokaznyky efektyvnosti stratehichnoho upravlinnya». Kyiv: Biznes–modelyuvannya, 2021. – s. 60–145.

16. Tkachenko L. M., Khomenko D. S. Stsenarne prohozuvannya rozvytku budivel'nykh pidpryyemstv: otsinka ryzykiv ta mozhlyvykh stratehiy. Poltava: Biznes–nauka, 2021. – s. 120–205.

17. Shevchenko L. P. «Finansovi indykatory stratehichnykh zmin u budivel'nomu pidpryyemstvi». Zaporizhzhya: Finansovyy menedzhment, 2019. – s. 50–110.

18. Yakovenko N. Yu. «Metodolohiya otsinky efektyvnosti realizatsiyi stratehichnykh zmin u budivnytstvi». Odesa: Budivel'ni tekhnolohiyi, 2019. – s. 70–130.

Дані про авторів

Шпаків Андрій Васильович,

д. е. н., професор Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0000-0002-7498-4271>

e-mail: shpakov.av@knuba.edu.ua

Саргсян Ваган Гургенович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0008-1303-6631>

e-mail: Vagkiev@icloud.com

Білоус Богдан Васильович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0000-7508-792X>

e-mail: bbv77600@gmail.com

Литарев Олександр Георгійович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0006-1944-5925>

e-mail: lytarev_alexander85@ukr.net

Data about the authors

Andriy Shpakov,

Doctor of Economics, Professor of Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: shpakov.av@knuba.edu.ua

Vahan Sarhsian,

Postgraduate student of Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: Vagkiev@icloud.com

Bohdan Bilous,

Postgraduate student of Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: bbv77600@gmail.com

Alexander Lytarev,

Postgraduate student of Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: lytarev_alexander85@ukr.net

Теоретичний аналіз впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на операційну діяльність будівельного девелопера

Предмет дослідження. Розвиток будівельного девелопменту значною мірою залежить від впливу внутрішніх і зовнішніх факторів, що формують операційну діяльність підприємства та визначають його конкурентоспроможність. У сучасних умовах динамічного ринку будівельні компанії змушені адаптуватися до змінних економічних, управлінських та технологічних умов, що впливає на їхню ефективність, стійкість та прибутковість.

Методи дослідження. При написанні наукової статті були використані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: спостереження, опису, аналізу, узагальнення, систематизації

Результати роботи. Внутрішні фактори включають стратегію управління, організаційну структуру, рівень цифровізації, кадровий потенціал та фінансові ресурси. Вони визначають рівень операційної ефективності девелопера, можливість впровадження інноваційних технологій, якість управлінських рішень та адаптивність до ринкових змін. Наприклад, ефективна система управління фінансами та інвестиціями сприяє зменшенню витрат, підвищенню продуктивності та оптимізації бізнес-процесів. Зовнішні фактори охоплюють економічну ситуацію, державне регулювання, рівень конкуренції, доступність інвестицій, екологічні вимоги та технологічні тренди. Вони формують зовнішнє середовище підприємства, в якому воно функціонує, і значною мірою впливають на його операційні рішення. Наприклад, нестабільність на фінансових ринках може ускладнити доступ до капіталу, що обмежує можливості масштабування будівельних проєктів.

Галузь застосування результатів. Значний вплив на операційну діяльність девелоперів має цифровізація процесів та застосування інформаційних технологій. Використання BIM-систем, штучного інтелекту (AI), Інтернету речей (IoT) та аналітики великих даних (Big Data) дозволяє значно підвищити якість управління будівельними проєктами, оптимізувати витрати та мінімізувати ризики. Окрему увагу слід приділити інституційним та правовим аспектам, які впливають на операційну діяльність будівельного девелопера. Державні регуляторні механізми, зокрема законодавчі вимоги до містобудування, будівельні норми та стандарти, податкові стимули та екологічне законодавство, можуть як сприяти розвитку бізнесу, так і створювати додаткові бар'єри для компаній.

Важливим напрямом аналізу є вплив конкурентного середовища на діяльність девелопера. Рівень конкуренції у сфері будівництва змушує компанії впроваджувати інноваційні рішення, знижувати витрати та підвищувати якість послуг для збереження ринкових позицій. Таким чином, аналіз внутрішніх і зовнішніх факторів є важливим етапом у формуванні ефективної стратегії будівельного девелопера. Глибоке розуміння цих аспектів дозволяє підвищити адаптивність підприємства до змін зовнішнього середовища, мінімізувати ризики та забезпечити стабільний розвиток.

Висновок. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку інструментів оцінки впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на операційну діяльність девелоперських компаній, а також створення адаптивних моделей управління, що дозволять оптимізувати стратегії розвитку в умовах динамічного ринку.

Ключові слова: внутрішні фактори, зовнішні фактори, операційна діяльність, будівельний девелопмент, цифровізація, конкурентоспроможність, економічна ефективність, регуляторне середовище, стратегічне управління.

STELMAKH O. V., BODIANSKYI O. V.,
GEHA S. Yu., KRYVUSHCHENKO S. F.

Theoretical analysis of the influence of internal and external factors on the operational activities of a construction developer

The subject of the study. The development of construction development largely depends on the

influence of internal and external factors that shape the operational activities of the enterprise and determine its competitiveness. In today's dynamic market conditions, construction companies are forced to adapt to changing economic, managerial and technological conditions, which affects their efficiency, sustainability and profitability.

Research methods. *In the article were used general scientific and special research methods, such as observation, description, analysis, generalization, systematization.*

Work results. *Internal factors include management strategy, organizational structure, level of digitalization, human resources and financial resources. They determine the level of operational efficiency of the developer, the possibility of implementing innovative technologies, the quality of management decisions and adaptability to market changes. For example, an effective financial and investment management system helps reduce costs, increase productivity and optimize business processes. External factors include the economic situation, government regulation, the level of competition, the availability of investments, environmental requirements and technological trends. They shape the external environment of the enterprise in which it operates and significantly influence its operational decisions. For example, instability in financial markets can complicate access to capital, which limits the possibilities of scaling construction projects. The digitalization of processes and the use of information technologies have a significant impact on the operational activities of developers. The use of BIM systems, artificial intelligence (AI), the Internet of Things (IoT) and big data analytics (Big Data) allows you to significantly improve the quality of construction project management, optimize costs and minimize risks. Special attention should be paid to institutional and legal aspects that affect the operational activities of a construction developer. State regulatory mechanisms, in particular legislative requirements for urban planning, building codes and standards, tax incentives and environmental legislation, can both facilitate business development and create additional barriers for companies.*

Field of application of results. *An important area of analysis is the impact of the competitive environment on the developer's activities. The level of competition in the construction sector forces companies to implement innovative solutions, reduce costs and improve the quality of services to maintain market positions. Thus, the analysis of internal and external factors is an important stage in the formation of an effective strategy for a construction developer. A deep understanding of these aspects allows you to increase the adaptability of the enterprise to changes in the external environment, minimize risks and ensure stable development.*

Conclusions. *Further research should be aimed at developing tools for assessing the impact of internal and external factors on the operational activities of development companies, as well as creating adaptive management models that will optimize development strategies in a dynamic market.*

Keywords: *internal factors, external factors, operational activities, construction development, digitalization, competitiveness, economic efficiency, regulatory environment, strategic management.*

Постановка проблеми. Операційна діяльність будівельного девелопера формується під впливом комплексу внутрішніх і зовнішніх факторів, які визначають ефективність функціонування підприємства, його конкурентоспроможність та стійкість до змін ринкового середовища. Будівельний девелопмент є однією з найбільш капіталомістких і динамічних галузей економіки, що характеризується високим рівнем ризиків та необхідністю стратегічного управління ресурсами. Внутрішні фактори включають фінансову стійкість, рівень управлінської компетенції, якість проектного менеджменту, технологічні можливості та ефективність бізнес-процесів. Вони визначають, наскільки

ки підприємство здатне адаптуватися до змін, впроваджувати інновації та оптимізувати витрати. Водночас зовнішні фактори, такі як економічні умови, державне регулювання, інвестиційний клімат, рівень конкуренції та вплив екологічних стандартів, мають безпосередній вплив на фінансову стабільність компанії та її здатність реалізовувати довгострокові проекти.

Використання цифрових технологій, автоматизації та сучасних управлінських підходів дозволяє будівельним девелоперам мінімізувати вплив ризиків, оптимізувати операційну діяльність та підвищити ефективність прийняття рішень. Інтеграція BIM-моделювання, Інтернету речей (IoT),

аналітики великих даних (Big Data) та штучного інтелекту (AI) сприяє підвищенню рівня контролю за реалізацією проєктів, прогнозуванню витрат і строків виконання робіт.

Дослідження впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на операційну діяльність будівельного девелопера є необхідним для розробки ефективних стратегій управління, оцінки економічної ефективності та мінімізації ризиків. Аналіз цих аспектів дозволяє визначити ключові драйвери розвитку будівельного підприємства, підвищити адаптивність до ринкових змін та забезпечити його стійке функціонування в умовах сучасного конкурентного середовища.

Актуальність Будівельний девелопмент є однією з провідних галузей економіки, що забезпечує урбаністичний розвиток, створення інфраструктури та зростання інвестиційної активності. Однак операційна діяльність девелоперів підпадає під вплив широкого спектра внутрішніх і зовнішніх факторів, що ускладнює управління бізнесом та підвищує рівень ризиків. Сучасні будівельні компанії функціонують у середовищі, що характеризується економічною нестабільністю, постійними змінами в законодавстві, коливанням вартості будівельних матеріалів та підвищеними екологічними вимогами. Це вимагає розробки ефективних методів управління та застосування новітніх технологій, які дозволяють мінімізувати витрати, прискорити реалізацію проєктів та покращити якість будівництва. Водночас внутрішні чинники, такі як фінансова стійкість, організаційна структура, рівень цифровізації, ефективність управління персоналом та стратегічне планування, відіграють вирішальну роль у досягненні операційної ефективності. Компанії, що впроваджують інноваційні підходи в управлінні, застосовують аналітичні інструменти для прогнозування ринку та оптимізують бізнес-процеси, мають вищі конкурентні переваги та кращі фінансові показники.

Тому актуальним є теоретичний аналіз впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на операційну діяльність будівельного девелопера з метою формування ефективної стратегії розвитку, підвищення адаптивності до ринкових змін та зниження ризиків.

Однією з основних проблем, з якою стикаються будівельні девелопери, є непередбачуваність змін зовнішнього середовища, що впливає на фінансову стабільність, доступність інвестицій та

темпи реалізації проєктів. Коливання валютних курсів, інфляційні процеси, зміни у регуляторному полі та екологічні стандарти можуть суттєво впливати на вартість будівельних проєктів та їхню рентабельність.

З іншого боку, внутрішні управлінські виклики, пов'язані з недостатньою цифровізацією, неефективним розподілом ресурсів, застарілими підходами до оцінки ризиків та недостатнім рівнем автоматизації, знижують ефективність операційної діяльності та створюють бар'єри для стратегічного розвитку.

Також проблемою є обмеженість доступу до новітніх технологій, що дозволяють підвищити ефективність управління будівельними проєктами. Використання традиційних методів контролю витрат, ручного моніторингу виконання будівельних робіт та недостатній рівень інтеграції цифрових систем у процеси планування призводять до підвищених витрат, затримок у реалізації проєктів та зниження якості будівництва.

Таким чином, постає питання розробки ефективного підходу до управління внутрішніми та зовнішніми факторами, що впливають на операційну діяльність будівельних девелоперів. Вирішення цієї проблеми вимагає комплексного аналізу впливу ключових факторів, розробки адаптивних бізнес-моделей та впровадження цифрових технологій, які сприятимуть підвищенню ефективності управління, оптимізації витрат та забезпеченню довгострокової стабільності компанії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на операційну діяльність будівельного девелопера, є актуальною темою в економічній та управлінській літературі. У працях багатьох авторів розглядаються економічні, управлінські, технологічні та регуляторні аспекти будівельного девелопменту.

У міжнародних дослідженнях значну увагу приділено впливу макроекономічних умов на будівельний сектор. Автори аналізують, як глобальні економічні цикли, фінансові кризи, доступність інвестицій та державна політика впливають на операційну діяльність девелоперів. Окремо розглядається роль фінансових стратегій, управління ризиками та моделювання бізнес-процесів у девелоперських компаніях. Водночас у наукових публікаціях активно досліджується цифровізація будівельного девелопменту. Використання

BIM, великих даних (Big Data), штучного інтелекту та автоматизованих систем управління розглядається як ключовий інструмент для підвищення операційної ефективності та зниження витрат.

Також у науковій літературі аналізується вплив конкурентного середовища на будівельних девелоперів. Дослідники наголошують на необхідності стратегічного планування, адаптації бізнес-моделей до ринкових змін та впровадження інновацій.

Попри значний обсяг досліджень, деякі аспекти залишаються недостатньо розкритими. Зокрема, відсутні комплексні методики оцінки сукупного впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на операційну діяльність будівельних девелоперів. Також недостатньо вивчено взаємозв'язок між економічними, технологічними та регуляторними чинниками та їхній вплив на довгострокову стійкість будівельних підприємств.

Метою статті є теоретичний аналіз впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на операційну діяльність будівельного девелопера та розробка підходів до оцінки їхнього сукупного ефекту. У дослідженні розглядаються основні внутрішні чинники, такі як структура управління, рівень цифровізації, фінансова стратегія та кадрова політика, а також зовнішні впливи, включаючи економічні тенденції, державне регулювання, конкурентне середовище та інвестиційний клімат. Також у статті аналізуються можливості інтеграції сучасних управлінських та цифрових технологій для оптимізації операційної діяльності девелоперських підприємств. На основі аналізу буде запропоновано методичний підхід до оцінки впливу ключових факторів на ефективність функціонування будівельного девелопера в умовах динамічних ринкових змін.

Виклад основного матеріалу. Операційна діяльність будівельного девелопера формується під впливом численних внутрішніх і зовнішніх факторів, які визначають ефективність управління проектами, фінансову стійкість та конкурентоспроможність компанії. До внутрішніх факторів належать фінансова стратегія, операційна ефективність, організаційна структура та технологічний розвиток. Управління витратами та джерелами фінансування впливає на собівартість проектів, а запровадження цифрових технологій, таких як BIM, дозволяє оптимізувати процеси будівництва. Гнучкість організаційної структури забезпечує здатність компанії швидко реагувати на зміни ринку.

Зовнішні фактори включають економічне середовище, державне регулювання, ринкову конкуренцію та технологічний прогрес. Макроекономічні умови, такі як інфляція та доступність кредитних ресурсів, визначають рівень попиту на нерухомість. Законодавчі вимоги та зміни в податковій політиці впливають на операційні витрати та інвестиційну привабливість компанії. Конкуренція між забудовниками змушує компанії впроваджувати інноваційні рішення та підвищувати якість об'єктів будівництва.

Сучасні тенденції розвитку галузі вимагають інтеграції цифрових технологій, автоматизації бізнес-процесів і впровадження екологічних стандартів. Використання Big Data та штучного інтелекту дозволяє девелоперам аналізувати ринкові тренди та прогнозувати попит, що сприяє ефективнішому плануванню та управлінню портфелем проектів [4].

Збалансований підхід до внутрішніх і зовнішніх факторів дає можливість будівельним девелоперам знижувати ризики, підвищувати фінансову стійкість та ефективно адаптуватися до ринкових змін. Це забезпечує їхню конкурентоспроможність і довгостроковий розвиток.

Розвиток будівельної галузі як однієї з ключових сфер економіки відбувається під впливом багатьох взаємопов'язаних факторів. Вона функціонує в умовах динамічних змін, що спричинені впровадженням інноваційних технологій і матеріалів, розвитком суміжних секторів, рівнем попиту з боку споживачів будівельної продукції, а також макроекономічними та циклічними кризовими явищами. Щорічні темпи зростання будівельного ринку можуть значно коливатися, що значною мірою залежить від поведінки девелоперів, їхніх стратегій управління інвестиційними ризиками та здатності адаптуватися до змін зовнішнього середовища.

Оцінка й прогнозування впливу цих факторів на діяльність девелоперських компаній є важливим завданням, яке вимагає не лише врахування поточних умов, а й розробки методологічної бази для оцінки й управління цими процесами. Це передбачає пошук ефективних механізмів удосконалення системи управління інвестиційною діяльністю та операційним середовищем будівельних підприємств.

У науковій літературі існує безліч підходів до визначення поняття «операційного середовища де-

велоперської компанії». Це поняття охоплює сукупність умов, у яких здійснюється розробка, будівництво та реалізація об'єктів нерухомості. Залежно від контексту дослідження операційне середовище може бути деталізоване або розширене відповідно до аналізованої проблематики [6].

До складу операційного середовища девелоперської компанії входять фінансові, людські, матеріально-технічні, організаційні, правові та соціокультурні фактори, які безпосередньо впливають на реалізацію будівельних проєктів. Вплив цих факторів визначає рівень ефективності підприємства, здатність залучати інвестиції, використовувати сучасні технології та забезпечувати стабільний розвиток у конкурентному середовищі. Таким чином, операційне середовище девелоперської компанії можна розглядати як сукупність внутрішніх і зовнішніх чинників, які визначають ефективність її діяльності у процесі реалізації будівельних проєктів та взаємодії з ринком. Оптимізація цього середовища шляхом вдосконалення управлінських підходів, цифровізації та адаптації до ринкових змін дозволяє підвищити конкурентоспроможність компанії та забезпечити її стабільний розвиток у довгостроковій перспективі.

Згідно з результатами досліджень Б. Ширазі, Д. А. Ленгфорда та С. М. Роулінсона, проведених у межах феноменологічної (інтерпретаційної) парадигми, складне операційне середовище девелоперських підприємств сприяє децентралізації управлінських повноважень, що здебільшого реалізується через делегування обов'язків і відповідальності [9].

У технологічному вимірі високий рівень складності проєктів спричиняє ширше використання комунікаційних технологій та залучення технічних спеціалістів із вузькопрофільними компетенціями. У міру зростання технологічної взаємозалежності проєктів гнучкість і неформальні механізми управління набувають вирішального значення для ефективного контролю та координації будівельного процесу [10].

Операційне середовище девелоперської компанії охоплює всі ключові аспекти управління, серед яких планування, виробництво, фінансовий менеджмент, маркетинг, управління людськими ресурсами та комунікація із зацікавленими сторонами.

Дослідження Чен Л. Й. та вчених, що з ним співпрацювали, демонструє, що застосування канонічної моделі дозволяє логічно відобразити зв'язки між ключовими факторами, управлінськими стратегіями та механізмами контролю.

Ця модель сприяє формуванню оптимальної операційної структури, яка визначає причинно-наслідкові залежності між умовами функціонування девелоперських компаній та результативністю управлінських рішень [2].

Операційне середовище будівельного девелопера є складною системою взаємопов'язаних внутрішніх та зовнішніх факторів, які визначають умови реалізації повного життєвого циклу девелоперського проєкту. Це включає процеси розробки концепції, будівництва, маркетингового просування та подальшої експлуатації об'єктів нерухомості. Усі ці аспекти детально представлено в таблиці 1.

Вона відображає багатовимірну структуру операційного середовища девелоперських компаній, що визначає ефективність управління, реалізації девелоперських проєктів та стратегію адаптації до змін ринкового середовища. Інтеграція ключових факторів дозволяє компаніям оптимізувати свої бізнес-процеси, знижувати ризики та підвищувати конкурентоспроможність [5].

Додатково, одним із ключових аспектів ефективного управління будівельними девелоперськими компаніями є гнучкість у прийнятті стратегічних рішень, що дозволяє швидко адаптуватися до змін у макро- та мікроекономічному середовищі. Зокрема, ендегенні чинники, такі як рівень технологічного розвитку, кваліфікація персоналу, фінансова стабільність і корпоративне управління, безпосередньо впливають на можливості підприємства щодо реалізації інноваційних проєктів.

Важливу роль у довгостроковій стійкості компанії відіграють екзогенні чинники, серед яких коливання попиту на нерухомість, зміни в інвестиційному кліматі та доступність фінансування. Наприклад, економічні кризи чи зростання вартості будівельних матеріалів можуть суттєво змінити фінансову модель девелопера, змушуючи компанію переглядати цінову політику, структуру витрат і джерела капіталовкладень.

Іншим критично важливим фактором є регуляторне середовище, що включає податкову політику, екологічні стандарти та будівельні норми. Постійний моніторинг законодавчих змін і впровадження відповідних механізмів відповідності (compliance) дає змогу компаніям мінімізувати регуляторні ризики та своєчасно адаптуватися до нових вимог.

Таблиця 1. Структура операційного середовища девелоперських компаній

Категорія факторів	Опис впливу	Ключові елементи	Очікувані наслідки для девелоперських компаній
Управлінська децентралізація	Високий рівень складності середовища вимагає делегування повноважень	Гнучка система управління, автономні підрозділи, командна робота	Покращення координації проєктів, зменшення бюрократії
Технологічні аспекти	Інноваційні рішення сприяють прискоренню комунікаційних та виробничих процесів	Використання BIM, автоматизовані системи управління, цифрова аналітика	Оптимізація витрат, підвищення продуктивності персоналу
Фінансове управління	Впливає на інвестиційну привабливість та довгострокову стійкість компанії	Доступність фінансування, політика залучення інвесторів, рівень ліквідності	Підвищення прибутковості, зниження фінансових ризиків
Конкурентне середовище	Висока конкуренція змушує компанії адаптуватися до змін ринку	Аналіз конкурентів, унікальні пропозиції, стратегічне ціноутворення	Формування лояльної клієнтської бази, зростання ринкової частки
Регуляторні умови	Вплив законодавчих норм на операційну діяльність компанії	Дозвільна документація, екологічні стандарти, податкові зобов'язання	Дотримання норм, уникнення юридичних ризиків
Маркетинг та стратегія продажів	Забезпечення ефективного просування об'єктів нерухомості на ринку	Діджитал-маркетинг, CRM-системи, аналіз поведінки споживачів	Збільшення кількості угод, підвищення середнього чека
Кадровий потенціал	Кваліфіковані фахівці визначають якість управлінських рішень	Підбір персоналу, система навчання, корпоративна культура	Підвищення ефективності команди, зниження плинності кадрів
Економічні фактори	Макроекономічна ситуація впливає на купівельну спроможність та інвестування	Інфляція, процентні ставки, валютні коливання	Нестабільність доходів, зміни у попиті на нерухомість
Соціокультурні фактори	Впливають на поведінку споживачів та формування попиту	Демографічні зміни, урбанізація, стиль життя	Необхідність адаптації продуктів під нові потреби ринку

* Джерело: розроблено автором на основі [2]

Таким чином, успішний розвиток будівельних девелоперських компаній залежить від їхньої здатності синхронізувати внутрішні процеси з зовнішніми ринковими умовами, прогнозувати ризики та використовувати можливості для розширення. Комплексний підхід до аналізу цих факторів дозволяє формувати ефективні стратегії управління, підвищуючи конкурентоспроможність та забезпечуючи стаке економічне зростання.

Ефективне функціонування будівельної девелоперської компанії залежить від сукупного впливу внутрішніх та зовнішніх факторів, які визначають її операційне середовище. Внутрішні чинники охоплюють стратегію управління, організаційну структуру, корпоративну культуру та рівень технологічного розвитку, які безпосередньо впливають на ефективність внутрішніх процесів та адаптивність компанії до змін. Водночас зовнішні чинни-

ки, такі як економічна ситуація, законодавчі регулювання, політична стабільність та динаміка ринку нерухомості, формують макросередовище, у якому функціонує компанія, створюючи як ризики, так і нові можливості для розвитку [3].

На рисунку 1 представлено взаємозв'язок між ключовими факторами, що визначають операційну діяльність девелоперських підприємств. Графічна модель демонструє, як внутрішні стратегії та процеси взаємодіють із зовнішніми умовами, визначаючи рівень конкурентоспроможності компанії, її інвестиційну привабливість та здатність до адаптації в динамічному ринковому середовищі.

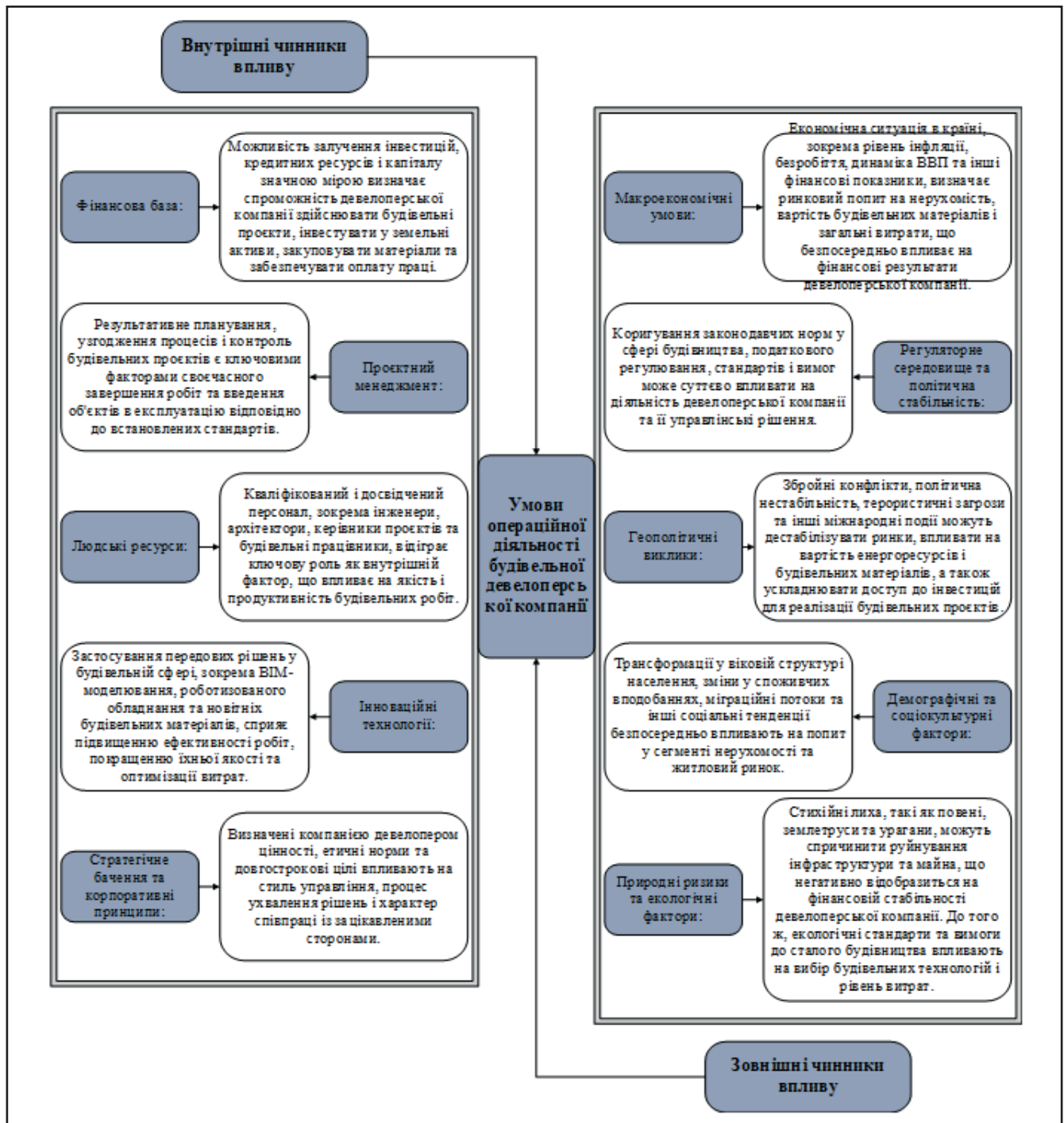
Аналіз внутрішніх та зовнішніх факторів є важливим елементом для успішної діяльності будівельних девелоперських компаній. Розуміння цих чинників дозволяє підприємствам адаптувати свої управлінські підходи до змін у ринковому

середовищі та формувати гнучкі стратегії, здатні оперативнo реагувати на нові виклики.

Внутрішні (ендогенні) фактори виникають безпосередньо всередині компанії та визначають її операційні процеси. Одним із ключових ендогенних чинників є управління проектами та ресурсами, яке охоплює ефективне планування, виконання та контроль будівельних ініціатив. Оптимальне

розподілення фінансових, людських та матеріальних ресурсів позитивно позначається на темпах реалізації девелоперських проектів і їх якості.

Керування внутрішніми ресурсами відіграє вирішальну роль у досягненні стратегічних цілей компанії. Від ефективності організаційної структури, рівня автоматизації процесів та гнучкості управлінських рішень залежить конкурентоспро-

Рисунк 1. Внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на операційне середовище будівельної девелоперської компанії

* Джерело: розроблено автором на основі [3]

можність девелоперського підприємства на ринку нерухомості [7].

На рисунку 2 представлено схематичне відображення ендогенних факторів управління проектами та ресурсами, що визначають ефективність реалізації будівельних проектів та впливають на операційне середовище девелоперської компанії.

Внутрішні фактори відіграють вирішальну роль у забезпеченні ефективного управління будівельни-

ми проектами та підтриманні стабільного розвитку девелоперських компаній. Їхня взаємодія формує операційне середовище підприємства, визначаючи його конкурентні переваги, фінансову стійкість та рівень інноваційного розвитку. Одним із ключових аспектів є організаційна культура та комунікації, які впливають на внутрішню згуртованість команди, ефективність прийняття рішень та взаємодію між учасниками будівельного процесу. Досліджен-

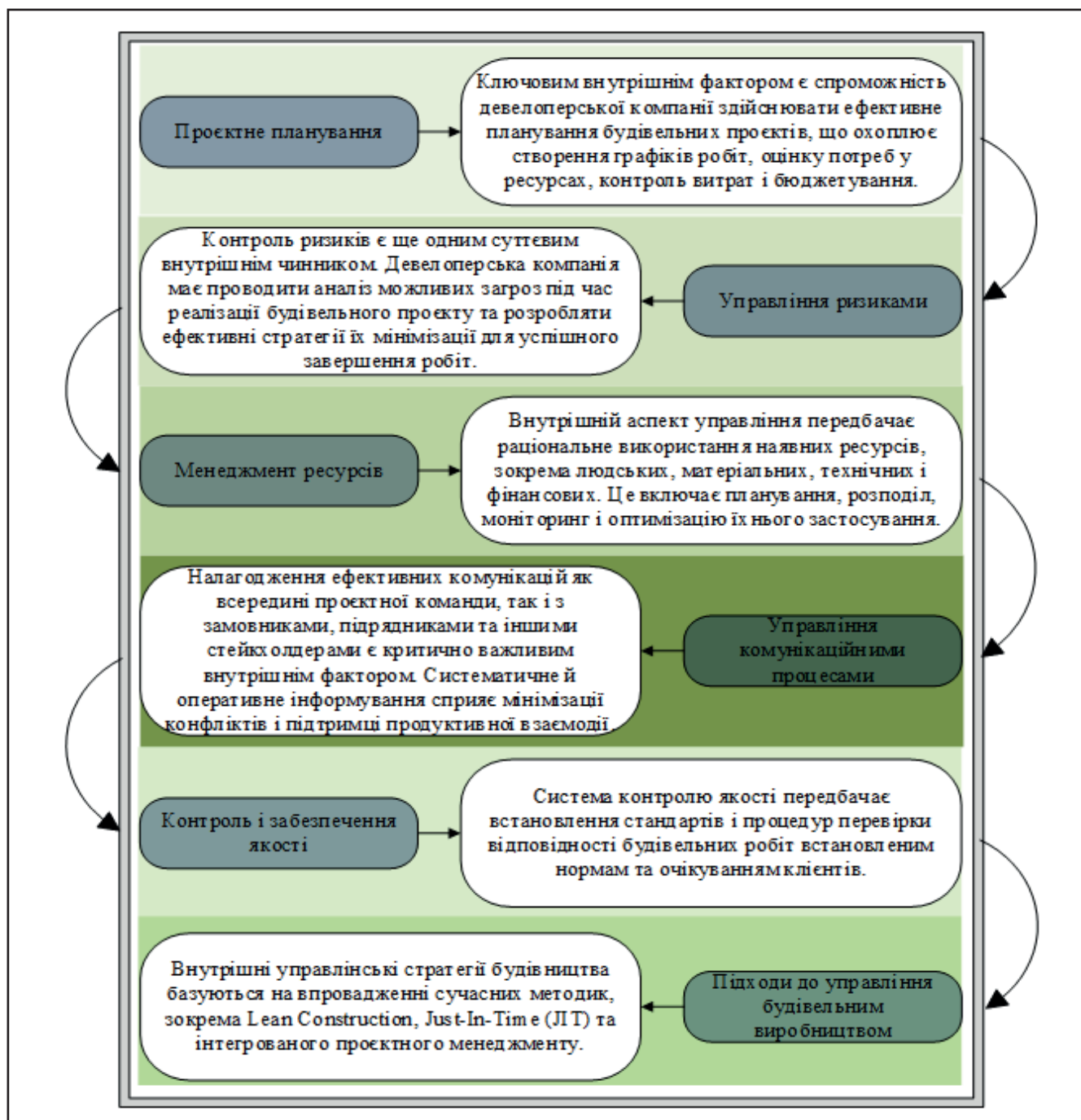

Рисунок 2. Внутрішні чинники, що визначають операційне середовище девелоперської компанії: аналітичні інструменти управління будівельно-інвестиційними проектами

* Джерело: розроблено автором на основі [4]

ня Н. А. Анкраха та Д. А. Ленгфорда показало, що значні відмінності у робочій культурі між архітекторами та підрядниками можуть призводити до конфліктів, що негативно позначається на реалізації проектів. Однак усвідомлення таких розбіжностей сприяє підвищенню ефективності командної роботи та розвитку синергії [1].

Крім того, корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) стає важливим інструментом управління іміджем будівельних компаній. Згідно з дослідженням Ебнера Д. та Баумгартнера Р. Й., компанії, які впроваджують стійкі та етичні практики, мають кращі відносини з постачальниками, працівниками та місцевими громадами, що позитивно впливає на їхню довгострокову стійкість [8].

З огляду на значний вплив внутрішніх чинників на функціонування девелоперських компаній, у таблиці 2 наведено основні аспекти, які визначають ефективність управління ресурсами та організаційну взаємодію в рамках будівельних проектів.

Технологічні інновації також відіграють значну роль у розвитку девелоперських компаній, дозволяючи підвищити ефективність будівельних процесів та покращити якість кінцевого продукту. У таблиці 3 розглянуто основні аспекти застосування передових технологій та їхній вплив на будівельну індустрію [11].

Ендогенні фактори будівельної девелоперської компанії формують її стратегію розвитку, інвестиційну політику та рівень технологічної адаптації. Оптимальне управління внутрішніми ресурсами дозволяє підвищити ефективність будівельних процесів, скоротити витрати та мінімізувати ризики під час реалізації проектів.

Впровадження сучасних технологічних рішень і стратегій корпоративної соціальної відповідальності дає змогу зміцнити конкурентні позиції ком-

панії на ринку, забезпечуючи стабільний розвиток і довгострокову ефективність. Успішні девелоперські підприємства, які приділяють увагу інноваціям, управлінню персоналом та оптимізації внутрішніх процесів, мають вищі шанси на залучення інвестицій та успішну реалізацію своїх проектів.

Людські ресурси та управління персоналом є фундаментальними ендогенними факторами, які визначають ефективність операційного середовища будівельної девелоперської компанії. Від якості кадрової політики залежить продуктивність працівників, рівень їхньої мотивації, взаємодія всередині команди, а також здатність підприємства адаптуватися до змін ринку. Формування сильної організаційної культури сприяє згуртованості колективу, підвищенню лояльності персоналу та забезпеченню сприятливих умов для продуктивної діяльності. Визначення стратегічних цінностей, місії та бачення компанії дозволяє створити єдину систему координат, яка допомагає працівникам розуміти свої цілі та роль у загальному процесі [12].

Залучення кваліфікованих спеціалістів через ефективні методи рекрутингу є важливою складовою успішної діяльності компанії. Добір персоналу з відповідними професійними навичками та цінностями гарантує продуктивність та злагоду роботи в команді. Водночас професійний розвиток та навчання працівників є невід'ємною частиною корпоративної стратегії, оскільки підвищення кваліфікації та вдосконалення компетенцій персоналу сприяє підвищенню ефективності всього бізнесу.

Система мотивації та заохочень відіграє ключову роль у підтриманні високого рівня залученості співробітників. Використання фінансових стимулів, таких як премії та бонуси, а також не-

Таблиця 2. Основні внутрішні чинники операційного середовища девелоперських компаній

Фактор	Характеристика впливу	Очікувані наслідки
Організаційна культура	Визначає робочі стандарти, комунікацію та внутрішні відносини	Покращення продуктивності, зниження конфліктів
Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ)	Включає екологічні, соціальні та етичні аспекти ведення бізнесу	Покращення репутації, залучення інвесторів
Управління проектами	Визначає планування, реалізацію та контроль будівельних ініціатив	Мінімізація ризиків, підвищення ефективності
Кадровий потенціал	Залучення та розвиток кваліфікованих спеціалістів	Підвищення продуктивності, зниження плинності кадрів
Фінансова стабільність	Доступність фінансових ресурсів, ефективне управління капіталом	Гарантія завершення проектів, інвестиційна привабливість

* Джерело: розроблено автором на основі [8]

Таблиця 3. Вплив технологічних інновацій на операційне середовище девелоперських компаній

Технологічний аспект	Опис впливу	Очікувані результати
Використання BIM	Моделювання будівельних об'єктів для оптимізації процесів	Зниження витрат, скорочення термінів реалізації проєктів
Автоматизація будівельних процесів	Впровадження роботизованих систем і цифрових платформ	Підвищення точності, мінімізація помилок
Інноваційні матеріали	Використання нових екологічних та енергоефективних рішень	Зниження експлуатаційних витрат, екологічна сталість
Аналітика великих даних (Big Data)	Аналіз ринкових тенденцій та прогнозування попиту	Оптимізація маркетингових стратегій, підвищення продажів
Інтернет речей (IoT)	Інтеграція сенсорів для моніторингу будівельних об'єктів	Збільшення безпеки та контролю якості

* Джерело: розроблено автором на основі [11]

матеріальних механізмів, зокрема можливостей кар'єрного зростання, гнучких графіків та корпоративних заходів, підвищує рівень задоволеності працівників та стимулює їх до досягнення кращих результатів. Важливим аспектом є організація ефективної комунікації між керівництвом і працівниками, що дозволяє уникати непорозумінь, швидко реагувати на проблеми та сприяти гармонійному робочому середовищу.

Дотримання трудового законодавства є ще одним важливим фактором, який забезпечує правовий захист працівників, створює сприятливі умови праці та мінімізує ризики юридичних конфліктів. Відповідність трудових відносин нормативним вимогам сприяє стабільності бізнесу та підвищенню репутації компанії. Використання сучасних HRM-систем та технологій для автоматизації управління персоналом допомагає оптимізувати кадрові процеси, підвищити точність аналізу продуктивності та створити ефективну систему оцінки працівників.

Ефективне управління людськими ресурсами сприяє підвищенню продуктивності компанії, зміцненню її конкурентоспроможності та розвитку довгострокових партнерських відносин із працівниками. Сформована система управління кадрами дозволяє девелоперським компаніям своєчасно реагувати на зміни в ринковому середовищі, створювати умови для сталого зростання та забезпечувати високий рівень задоволеності працівників. Для систематизації основних ендогенних факторів, що впливають на управління персоналом у будівельних девелоперських компаніях, у таблиці представлено їхні характеристики та очікувані наслідки для підприємства [13].

Ефективне управління людськими ресурсами є ключовим фактором успішного функціонування будівельних девелоперських компаній. Внутріш-

ні чинники, що визначають ефективність кадрової політики, включають організаційну культуру, стратегії мотивації, професійний розвиток персоналу, а також використання сучасних HRM-технологій. Раціональне управління цими аспектами сприяє підвищенню продуктивності, покращенню корпоративного клімату та мінімізації кадрових ризиків. Для систематизації основних чинників впливу на управління людськими ресурсами у таблиці 4 представлено їхній зміст та очікувані наслідки для підприємства.

Підвищення рівня управління людськими ресурсами є запорукою стабільного розвитку девелоперських компаній, їхньої гнучкості у змінному ринковому середовищі та здатності до інноваційного розвитку [14]. Будівельні девелоперські компанії функціонують у динамічному середовищі, що вимагає ефективного управління персоналом та адаптації до змін. Кожен внутрішній чинник, який впливає на роботу з персоналом, має взаємозв'язок із іншими компонентами кадрової політики. На рисунку 3 представлено ключові процеси, що формують ефективну систему управління персоналом, а також їхню послідовність та взаємозв'язок.

Ефективне управління людськими ресурсами в будівельній девелоперській компанії є стратегічним процесом, що безпосередньо впливає на її конкурентоспроможність та здатність реалізовувати проєкти вчасно та в межах запланованого бюджету. Всі складові кадрового управління повинні працювати в єдиній системі, де кожен елемент послідовно взаємодіє з іншими.

Організаційна культура є основою для формування ефективного середовища, в якому працівники розуміють місію та цінності компанії, що сприяє підвищенню рівня залученості. Без чіткої організаційної культури всі подальші етапи робо-

Таблиця 4. Ключові фактори управління людськими ресурсами

Фактор	Опис впливу	Очікувані наслідки
Організаційна культура	Формує робоче середовище, корпоративні цінності та стандарти поведінки	Покращує продуктивність, підвищує рівень залученості персоналу
Рекрутинг і підбір персоналу	Дозволяє залучати кваліфікованих працівників відповідно до стратегічних потреб компанії	Забезпечує ефективність команди, мінімізує ризик плинності кадрів
Навчання та розвиток	Підвищує кваліфікацію працівників, удосконалює їхні компетенції	Підвищує ефективність, зменшує витрати на пошук нових кадрів
Мотивація та система заохочень	Стимулює співробітників до досягнення високих результатів через фінансові та нематеріальні винагороди	Підвищує продуктивність, мінімізує ризик демотивації персоналу
Комунікація та управління конфліктами	Сприяє узгодженій взаємодії між керівництвом та співробітниками, запобігає конфліктам	Підвищує рівень співпраці, створює комфортну атмосферу в компанії
Дотримання трудового законодавства	Забезпечує правовий захист працівників, гарантує безпечні умови праці	Мінімізує ризик судових позовів, підвищує рівень лояльності працівників
Інноваційні HRM-технології	Оптимізують кадрові процеси, автоматизують оцінку продуктивності персоналу	Підвищують ефективність управління персоналом, зменшують адміністративні витрати

* Джерело: розроблено автором на основі [13]

ти з персоналом можуть бути менш ефективними, оскільки не буде єдиних стандартів комунікації, корпоративних правил та механізмів управління.

Наступним ключовим етапом є рекрутинг і підбір персоналу. Добір кваліфікованих працівників є надзвичайно важливим, оскільки неправильно підібрані кадри можуть призвести до затримок у виконанні проектів, додаткових фінансових витрат та конфліктів усередині команди. Впровадження ефективних підходів до рекрутингу, зокрема використання сучасних HRM-систем, дозволяє оптимізувати процес підбору та зменшити рівень плинності кадрів.

Після успішного підбору персоналу важливим етапом стає навчання та розвиток співробітників. Постійне підвищення кваліфікації допомагає працівникам адаптуватися до змін у галузі, впроваджувати новітні технології та методики будівництва, що сприяє загальному зростанню продуктивності компанії. Не менш значущою складовою є система мотивації та заохочень. Без належного стимулювання навіть найкваліфікованіші працівники можуть втрачати мотивацію до роботи. Фінансові стимули, можливості кар'єрного зростання, гнучкий графік та інші мотиваційні інструменти сприяють підвищенню ефективності персоналу та зменшенню ризику вигорання [15].

Комунікація та управління конфліктами займають особливе місце у структурі управління персоналом. Чітко налагоджені комунікаційні процеси забезпечують своєчасну передачу інформації

між співробітниками та керівництвом, що зменшує ймовірність конфліктів та сприяє гармонійному функціонуванню всієї команди.

Дотримання трудового законодавства є обов'язковим компонентом кадрової політики, оскільки юридичний захист персоналу сприяє мінімізації правових ризиків та підвищенню рівня довіри з боку співробітників.

Завершальним етапом управління персоналом є впровадження сучасних HRM-технологій. Використання автоматизованих систем управління персоналом дозволяє підвищити ефективність роботи HR-відділу, скоротити адміністративні витрати та оптимізувати процеси оцінки продуктивності працівників.

Злагоджена робота всіх компонентів, представлених у блок-схемі, створює сприятливе середовище для стабільного функціонування будівельної девелоперської компанії. Комплексний підхід до управління людськими ресурсами дозволяє не тільки підвищити продуктивність та якість роботи співробітників, а й забезпечити гнучкість компанії в умовах змінного ринку та посилення конкуренції. Таким чином, ефективне управління людськими ресурсами виступає основним фактором, що визначає успіх девелоперської компанії в будівельній сфері. Інтеграція організаційної культури, сучасних HRM-інструментів, систем мотивації та навчання забезпечує стабільне зростання продуктивності, що у підсумку веде до довгострокового розвитку підприємства.

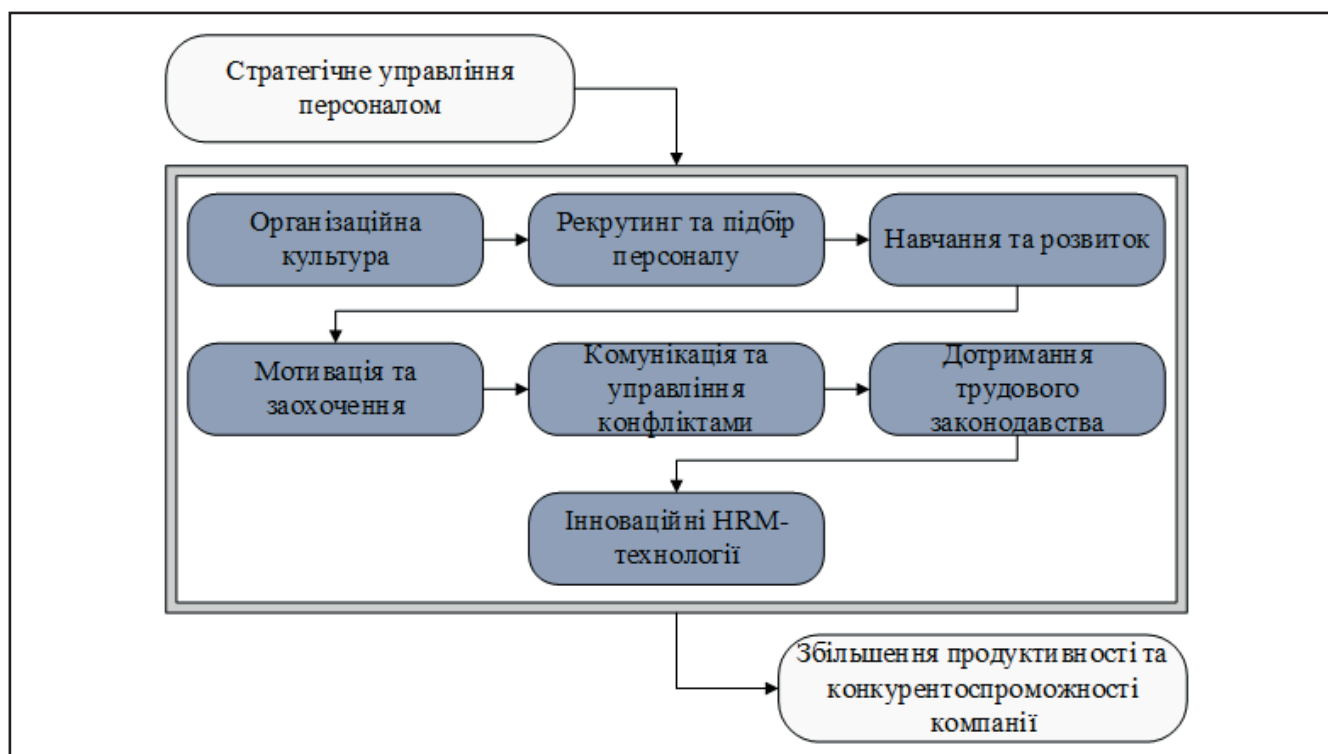

Рисунок 3. Основні компоненти управління людськими ресурсами в девелоперській компанії

* Джерело: розроблено автором на основі [14]

Висновок

Проведене дослідження підтвердило, що операційна діяльність будівельного девелопера значною мірою визначається впливом внутрішніх і зовнішніх факторів, які формують стратегію розвитку підприємства, його конкурентоспроможність та ефективність управління ресурсами. Аналіз показав, що гармонізація цих факторів дозволяє мінімізувати ризики, оптимізувати бізнес-процеси та забезпечити стійке функціонування компанії в умовах динамічного ринкового середовища. До внутрішніх факторів належать стратегія управління, фінансова стійкість, організаційна структура, кадровий потенціал, рівень цифровізації та інноваційного розвитку. Дослідження підтвердило, що ефективне управління фінансами та інвестиціями сприяє стабільності підприємства, а впровадження BIM-технологій, автоматизованих систем управління та цифрових платформ дозволяє підвищити продуктивність, зменшити витрати та мінімізувати людський фактор у процесах прийняття рішень.

Важливим внутрішнім чинником є якість управлінських рішень, що визначає здатність девелопера адаптуватися до змін середовища та впроваджувати інновації. Використання гнучких методів управління, зокрема Agile, Lean

Construction та Smart Contracts, забезпечує ефективну координацію між командами, скорочення строків реалізації проєктів та підвищення прозорості фінансових операцій. Серед зовнішніх факторів, що впливають на операційну діяльність девелопера, ключову роль відіграють економічна ситуація, державне регулювання, рівень конкуренції, доступність інвестиційних ресурсів, екологічні стандарти та технологічні тренди. Аналіз підтвердив, що нестабільність економічного середовища та коливання фінансових ринків можуть значно ускладнювати залучення капіталу та фінансування будівельних проєктів.

Державне регулювання, зокрема будівельні норми, містобудівна політика, екологічні стандарти та податкова політика, також мають значний вплив на девелоперську діяльність. Впровадження зелених технологій, енергоефективних будівельних рішень та дотримання міжнародних стандартів сталого розвитку стає необхідною умовою для успішного функціонування підприємств у сучасному конкурентному середовищі.

Конкурентний ринок змушує будівельних девелоперів постійно вдосконалювати свої бізнес-моделі, підвищувати якість послуг та використовувати сучасні технології для оптимізації процесів. Важливу роль у цьому процесі відіграє

цифровізація, яка дозволяє покращити управління ресурсами, оптимізувати логістику та автоматизувати ключові етапи реалізації проєктів.

Таким чином, аналіз внутрішніх і зовнішніх факторів операційної діяльності будівельного девелопера дозволяє глибше зрозуміти механізми формування ефективних стратегій управління. Підприємства, які вчасно реагують на виклики ринку, інтегрують сучасні технологічні рішення та адаптують свої бізнес-моделі до нових умов, мають більші шанси на успіх, підвищення конкурентоспроможності та довготривалу стабільність.

Подальші дослідження у цій сфері мають бути спрямовані на розробку інтегрованих методик оцінки впливу факторів на операційну діяльність девелоперських компаній, вдосконалення цифрових інструментів моніторингу та прогнозування ризиків, а також формування адаптивних стратегій управління девелоперськими проєктами в умовах динамічного середовища.

Список використаних джерел:

1. Ankrah, N. A., & Langford, D. A. Architects and contractors: a comparative study of organizational cultures. *Construction Management and Economics*, 23(6), 595–607. (2005). <https://doi.org/10.1080/01446190500126973>
2. Cheng, L. Y., Wen, D. C., & Jiang, H. C. (2014). The performance excellence model in construction enterprises: an application study with modelling and analysis. *Construction Management and Economics*, 32(11), 1078–1092.
3. Ebner, D., & Baumgartner, R. J. (2006, September). The relationship between sustainable development and corporate social responsibility. In *Corporate responsibility research conference* (Vol. 4, No. 5.9, p. 2006). Belfast Dublin: Queens University.
4. Hughes, W. P. (1989). Identifying the environments of construction projects. *Construction Management and Economics*, 7(1), 29–40.
5. Phua, F. T. (2006). Predicting construction firm performance: an empirical assessment of the differential impact between industry- and firm-specific factors. *Construction management and economics*, 24(3), 309–320.
6. Pries, F., & Janszen, F. (1995). Innovation in the construction industry: the dominant role of the environment. *Construction management and economics*, 13(1), 43–51.
7. Roman, Akselrod; Andrii, Shpakov; Galyna, Ryzhakova; Honcharenko, Tetyana; Iurii, Chupryna; Hanna, Shpakova (2022) Integration of Data Flows of the Construction Project Life Cycle to Create a Digital Enterprise Based on Building Information Modeling *International Journal of Emerging Technology and Advanced Engineering* Volume 12, Issue 01 pp.40–50.
8. Russell, A. D., Tran, N., & Staub-French, S. (2014). Searching for value: construction strategy exploration and linear planning. *Construction management and economics*, 32(6), 520–547.
9. Shirazi, B., Langford, D. A., & Rowlinson, S. M. (1996). Organizational structures in the construction industry. *Construction Management & Economics*, 14(3), 199–212.
10. Van Muijen, J. J., & Koopman, P. L. (1994). The influence of national culture on organizational culture: A comparative study between 10 countries. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 4(4), 367–380.
11. Крамар О. М. Пріоритетні напрями управління персоналом у будівництві в умовах євроінтеграції. // Науковий вісник Львівського університету бізнесу та права. – 2020. – № 26. – С. 34–41.
12. Назарчук Т. В., Бакай А. А. Управління конкурентоспроможністю будівельних організацій. // *Innovation and Sustainability*. – 2023. – № 1. – С. 213–221.
13. Павелко О. В. Фактори впливу на величину прибутку будівельних підприємств. // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». – 2018. – № 10(38). – С. 124–128.
14. Падерін Д. О. Аналіз впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на стратегії підприємства. // *Економіка в промисловості*. – 2015. – № 3(41). – С. 112–118.
15. Рижаківа Г.М., Чуприна Ю.А., Гавриков Д.О., Бородавко М.В. Формування будівельного кластеру у форматі державних інвестиційних цільових програм// *Збірник наукових праць «Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин»*. – Вип. 40. Економічний. – К.: КНУБА, 2019. – С. 19–25.

References:

1. Ankrah, N. A., & Langford, D. A. Architects and contractors: a comparative study of organizational cultures. *Construction Management and Economics*, 23(6), 595–607. (2005). <https://doi.org/10.1080/01446190500126973>
2. Cheng, L.Y., Wen, D.C., & Jiang, H.C. (2014). The performance excellence model in construction enterprises: an application study with modeling and analysis. *Construction Management and Economics*, 32(11), 1078–1092.
3. Ebner, D., & Baumgartner, R. J. (2006, September). The relationship between sustainable development and

corporate social responsibility. In Corporate responsibility research conference (Vol. 4, No. 5.9, p. 2006). Belfast Dublin: Queens University.

4. Hughes, W. P. (1989). Identifying the environments of construction projects. *Construction Management and Economics*, 7(1), 29–40.

5. Phua, F. T. (2006). Predicting construction firm performance: an empirical assessment of the differential impact between industry- and firm-specific factors. *Construction management and economics*, 24(3), 309–320.

6. Pries, F., & Janszen, F. (1995). Innovation in the construction industry: the dominant role of the environment. *Construction management and economics*, 13(1), 43–51.

7. Roman, Axelrod; Andrii, Shpakov; Galyna, Ryzhakova; Honcharenko, Tetyana; Iurii, Chupryna; Hanna, Shpakova (2022) Integration of Data Flows of the Construction Project Life Cycle to Create a Digital Enterprise Based on Building Information Modeling *International Journal of Emerging Technology and Advanced Engineering* Volume 12, Issue 01 pp.40–50.

8. Russell, A. D., Tran, N., & Staub-French, S. (2014). Searching for value: construction strategy exploration and linear planning. *Construction management and economics*, 32(6), 520–547.

9. Shirazi, B., Langford, D. A., & Rowlinson, S. M. (1996). Organizational structures in the construction industry. *Construction Management & Economics*, 14(3), 199–212.

10. Van Muijen, J. J., & Koopman, P. L. (1994). The influence of national culture on organizational culture: A comparative study between 10 countries. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 4(4), 367–380.

11. Kramar O. M. Priority directions of personnel management in construction in the context of European integration. // *Scientific Bulletin of the Lviv University of Business and Law*. – 2020. – No. 26. – P. 34–41.

12. Nazarchuk T. V., Bakay A. A. Management of the competitiveness of construction organizations. // *Innovation and Sustainability*. – 2023. – No. 1. – P. 213–221.

13. Pavelko O. V. Factors of influence on the size of the profit of construction enterprises. // *Scientific notes of the National University «Ostroh Academy»*. Series «Economics». – 2018. – No. 10(38). – P. 124–128.

14. Paderin D. O. Analysis of the influence of external and internal factors on the strategy of the enterprise. // *Economics in industry*. – 2015. – No. 3(41). – P. 112–118.

15. Ryzhakova G. M., Chupryna Yu. A., Gavrykov D. O., Borodavko M. V. Formation of a construction cluster in the format of state investment target programs // *Collection of scientific works «Ways of increasing the efficiency of construction in the conditions of the formation of market relations»*. – Issue 40. *Economic*. – K.: KNU-BA, 2019. – S. 19–25.

Дані про авторів

Стельмах Олександр Васильович,

к. т. н., докторант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0004-7886-1676>

e-mail: Sasha2000sss@gmail.com

Бодяньський Олексій Вікторович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0005-2465-7423>

e-mail: abodyanskiy@gmail.com

Гегя Сергій Юрійович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0008-8192-9474>

e-mail: sergiy.escobar@gmail.com

Кривущенко Сергій Феліксович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0006-2435-2678>

e-mail: serg80386@gmail.com

Data about the authors

Oleksandr Stelmakh,

PhD, doctoral student of Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: Sasha2000sss@gmail.com

Oleksii Bodianskyi,

Postgraduate student of Kyiv National University of Construction and Architecture

e-mail: abodyanskiy@gmail.com

Sergiy Gega,

Postgraduate student, Kyiv National University of Civil Engineering and Architecture

e-mail: sergiy.escobar@gmail.com

Serhii Kryvushchenko,

Postgraduate student, Kyiv National University of Civil Engineering and Architecture

e-mail: serg80386@gmail.com

Розвиток ключових понять у девелопменті будівельних проєктів: структура змісту та напрями змін

Предмет дослідження. Девелопмент будівельних проєктів є багатовимірним процесом, що охоплює різні аспекти управління, фінансування, містобудівного планування та інженерно-технічних рішень. У сучасних умовах швидкої урбанізації, технологічного розвитку та змін у підходах до управління проєктами виникає необхідність перегляду та вдосконалення ключових понять, що використовуються у сфері будівельного девелопменту. Традиційні концепції, які формувалися протягом десятиліть, зазнають трансформацій під впливом цифрових технологій, нових інвестиційних механізмів та екологічних стандартів.

Методологія проведення роботи. Структура змісту девелоперської діяльності стає все більш динамічною, охоплюючи інтеграцію BIM-технологій, цифрових двійників (Digital Twins), штучного інтелекту та великих даних (Big Data) для оптимізації проєктних рішень. Водночас, ключові поняття, такі як життєвий цикл будівельного проєкту, девелоперська стратегія, ризик-менеджмент, фінансові моделі та стейкхолдери проєкту, потребують переосмислення в контексті змін економічного та регуляторного середовища. Одним із основних напрямів змін у девелопменті будівельних проєктів є перехід від традиційних методів управління до цифрових платформ та автоматизованих систем контролю. Ця трансформація дає змогу підвищити ефективність управлінських процесів, скоротити часові та фінансові витрати, а також покращити прогнозованість результатів. Важливим аспектом є впровадження екологічно сталих рішень, орієнтованих на мінімізацію впливу будівництва на навколишнє середовище. Це зумовлює необхідність доповнення традиційних підходів новими поняттями, такими як «зелений девелопмент», «енергоефективне будівництво» та «вуглецево-нейтральні проєкти».

Результати роботи. Крім технологічних змін, важливим фактором розвитку ключових понять у девелопменті будівельних проєктів є зміни у фінансових моделях. Зростаюча складність інвестиційних процесів вимагає використання краудфандингових платформ, блокчейн-технологій та нових механізмів державно-приватного партнерства. Таким чином, поняття «фінансова структура девелоперського проєкту» значно розширюється, охоплюючи не лише класичні банківські кредити та інвестиції, а й новітні підходи до фінансування.

Розвиток девелопменту будівельних проєктів також визначається змінами у правовому полі та регуляторному середовищі. Впровадження нових норм і стандартів, зокрема в контексті містобудівного планування та контролю, створює необхідність адаптації управлінських підходів. Це, своєю чергою, сприяє формуванню нових критеріїв оцінки ефективності девелоперських проєктів, що включають екологічну стійкість, соціальний вплив та цифровізацію процесів.

Висновок. Таким чином, сучасний будівельний девелопмент зазнає суттєвих трансформацій, що вимагає оновлення термінологічного та методологічного апарату галузі. Подальше дослідження цих процесів дозволить створити структуровану модель розвитку ключових понять, яка забезпечить ефективну адаптацію девелоперських компаній до викликів сучасного ринку.

Ключові слова: девелопмент, життєвий цикл проєкту, управління ризиками, цифрові технології, фінансування будівництва, екологічна стійкість, інноваційні підходи, містобудівне планування.

HORBACH M. V., KOVAL I. A.,

MUKHIN A. A., HURA Ye. D.

Development of key concepts in construction project development: structure, content, and directions of change

The subject of the study. Construction project development is a multidimensional process encompassing various aspects of management, financing, urban planning, and engineering-technical solutions. In the context of rapid urbanization, technological advancement, and evolving project management approaches, there is an increasing need to revise and enhance the key concepts

utilized in the field of construction development. Traditional concepts, which have been shaped over decades, are undergoing transformation under the influence of digital technologies, new investment mechanisms, and environmental standards.

The research methodology. *The structure of development activities is becoming increasingly dynamic, incorporating the integration of BIM technologies, digital twins (Digital Twins), artificial intelligence, and big data (Big Data) to optimize project decision-making. At the same time, fundamental concepts such as the life cycle of a construction project, development strategy, risk management, financial models, and project stakeholders require rethinking in light of changes in economic and regulatory environments. One of the main directions of change in construction project development is the transition from traditional management methods to digital platforms and automated control systems. This transformation enhances the efficiency of management processes, reduces time and financial costs, and improves the predictability of results. A crucial aspect of this shift is the implementation of environmentally sustainable solutions aimed at minimizing the impact of construction on the environment. This necessitates complementing traditional approaches with new concepts such as «green development,» «energy-efficient construction,» and «carbon-neutral projects.»*

The research results. *Beyond technological advancements, a significant factor influencing the evolution of key concepts in construction project development is the transformation of financial models. The increasing complexity of investment processes demands the use of crowdfunding platforms, blockchain technologies, and new mechanisms of public-private partnerships. As a result, the concept of «financial structure of a development project» has significantly expanded, now encompassing not only traditional bank loans and investments but also innovative financing approaches.*

The development of construction projects is also shaped by changes in legal frameworks and regulatory environments. The introduction of new norms and standards, particularly in the context of urban planning and regulatory control, necessitates the adaptation of management approaches. This, in turn, contributes to the formation of new criteria for assessing the effectiveness of development projects, which now include environmental sustainability, social impact, and process digitalization.

Conclusions. *Thus, modern construction development is undergoing significant transformations that require an update of the industry's terminological and methodological framework. Further research in this area will enable the creation of a structured model for the evolution of key concepts, ensuring the effective adaptation of development companies to the challenges of the contemporary market.*

Keywords: *development, project life cycle, risk management, digital technologies, construction financing, environmental sustainability, innovative approaches, urban planning.*

Постановка проблеми. Девелопмент будівельних проєктів є багатовекторним процесом, що охоплює управлінські, фінансові, правові, технологічні та соціальні аспекти. В умовах динамічного розвитку ринку нерухомості, посилення конкуренції, урбанізаційних змін та впровадження цифрових технологій виникає потреба у переосмисленні та розвитку ключових понять девелопменту. Еволюція підходів до управління проєктами, фінансування, планування та оцінки ефективності будівництва створює нові виклики та можливості, що впливають на структуру змісту девелоперської діяльності та напрями її трансформації. Однією з головних тенденцій сучасного будівельного девелопменту є цифровізація процесів. Використання BIM-технологій, великих даних (Big Data), штучного інтелекту, автомати-

зованих систем управління дозволяє підвищити точність планування, знизити ризики та оптимізувати витрати. Впровадження цифрових двійників (Digital Twins) дає можливість створювати віртуальні моделі будівель, що сприяє кращому прогнозуванню та управлінню проєктами на всіх етапах їхнього життєвого циклу.

Фінансові механізми девелопменту також зазнають значних змін. Традиційні моделі фінансування, засновані на банківських кредитах та приватних інвестиціях, доповнюються краудфандинговими платформами, блокчейн-технологіями та токенизацією активів. Це розширює можливості залучення капіталу, підвищує прозорість фінансових операцій та забезпечує більшу доступність інвестицій у девелоперські проєкти. Окремим напрямом розвитку девелопменту бу-

будівельних проєктів є екологічна стійкість. Посилення екологічних вимог та впровадження принципів «зеленого будівництва» змінюють підходи до вибору матеріалів, енергоспоживання та експлуатації будівель. Використання відновлюваних джерел енергії, енергоефективних технологій, матеріалів з низьким вуглецевим слідом стає не лише вимогою часу, а й важливим фактором конкурентоспроможності девелоперських компаній. Ключовою складовою змін у будівельному девелопменті є правове та регуляторне середовище. Удосконалення містобудівного законодавства, розширення вимог до сертифікації будівель, цифровізація дозвільних процедур сприяють оптимізації процесів планування та реалізації проєктів. Запровадження інструментів смарт-контрактів на базі блокчейн-технологій дозволяє автоматизувати контроль за виконанням договірних зобов'язань та забезпечити більшу прозорість девелоперських угод.

Таким чином, розвиток ключових понять у девелопменті будівельних проєктів є багатограним процесом, що охоплює цифрову трансформацію, зміну фінансових моделей, екологізацію будівництва та удосконалення правового регулювання. Визначення нових концепцій та їхня інтеграція у сучасні управлінські підходи сприятимуть ефективнішій реалізації будівельних проєктів, мінімізації ризиків та підвищенню якості містобудівного середовища.

Актуальність. Розвиток ключових понять у девелопменті будівельних проєктів є надзвичайно важливим у сучасних умовах, коли будівельна галузь стикається з викликами цифровізації, екологічної відповідальності та змін у фінансових та регуляторних механізмах. Девелопмент охоплює широкий спектр процесів, включаючи інвестиційне планування, проектування, управління будівництвом, фінансування та експлуатацію об'єктів, що зумовлює необхідність його методологічного оновлення та адаптації до нових реалій. Сучасні технологічні інновації, зокрема BIM-моделювання, штучний інтелект, великі дані (Big Data) та цифрові платформи управління, змінюють підходи до організації будівельних процесів. Це вимагає перегляду традиційних концепцій девелопменту та їхнього оновлення відповідно до можливостей, які пропонує цифрова трансформація. Не менш важливим фактором є екологічна стійкість будівельних проєктів. Запровадження

принципів «зеленого будівництва», енергоефективних технологій та вуглецево-нейтральних рішень ставить нові виклики перед девелоперами, що зумовлює необхідність розширення понятійного апарату та оновлення методів оцінки ефективності проєктів.

Крім того, зміни у фінансових моделях будівельного девелопменту, поява краудфандингових платформ, блокчейн-технологій та нових механізмів державно-приватного партнерства вимагають адаптації ключових термінів, пов'язаних із фінансуванням та управлінням інвестиціями. Таким чином, актуальність дослідження розвитку ключових понять у девелопменті будівельних проєктів полягає у необхідності адаптації теоретичних засад та практичних підходів до сучасних викликів галузі, що забезпечить ефективність та стійкість девелоперських проєктів у майбутньому.

Сучасний девелопмент будівельних проєктів зазнає суттєвих трансформацій під впливом технологічних, економічних, екологічних та управлінських змін. Традиційні підходи до організації та реалізації девелоперських проєктів потребують оновлення ключових понять, методологічних основ і принципів управління, що дозволить адаптувати будівельну галузь до сучасних викликів.

Однією з основних проблем є відсутність єдиної структурованої моделі розвитку ключових понять девелопменту, що враховує цифровізацію процесів, екологічні стандарти, новітні фінансові інструменти та зміни у правовому полі. Також виникає необхідність формування нової системи термінів та підходів, що відображатимуть сучасні тенденції в управлінні будівельними проєктами. Актуальним є визначення напрямів змін у структурі змісту девелоперської діяльності та інтеграція нових технологічних і фінансових рішень у процес реалізації будівельних проєктів. Вирішення цих питань сприятиме ефективнішому управлінню девелоперськими проєктами та підвищенню їх конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виділення невирішених частин загальної проблеми. Розвиток ключових понять у девелопменті будівельних проєктів є предметом численних наукових досліджень, у яких акцент робиться на вдосконалення управлінських моделей, цифровізацію процесів, впровадження інноваційних фінансових механізмів та підвищення екологічної стійкості будівництва. Важливим напрямом

сучасних досліджень є цифрова трансформація девелоперських проєктів, що включає впровадження Building Information Modeling (BIM), штучного інтелекту, аналітики великих даних та автоматизованих систем управління. Наукові роботи демонструють, що використання таких технологій сприяє підвищенню точності прогнозування термінів і витрат будівництва, мінімізації ризиків та покращенню ефективності управління активами. Досить широко досліджуються новітні фінансові моделі у девелопменті, серед яких особливу увагу приділяють краудфандинговим платформам, державно-приватному партнерству та застосуванню блокчейн-технологій у розподілі фінансових потоків. Ці підходи розширюють можливості залучення інвестицій та підвищують фінансову гнучкість девелоперських компаній. У багатьох роботах аналізуються питання екологічної стійкості девелоперських проєктів, зокрема енергоефективність будівель, зменшення вуглецевого сліду та концепції «зеленого будівництва». Дослідження показують, що інтеграція екологічних стандартів не лише знижує негативний вплив будівельної діяльності на довкілля, а й підвищує ринкову привабливість проєктів.

Попри значну увагу до цих питань, залишається низка невирішених аспектів, які потребують подальшого опрацювання. Зокрема, методологічна база девелоперської діяльності залишається фрагментованою, що ускладнює стандартизацію понять та гармонізацію управлінських моделей. Важливо продовжити аналіз впливу цифрових технологій на продуктивність девелоперських компаній, визначивши їхню реальну економічну ефективність та бар'єри для широкомасштабного впровадження. Недостатньо дослідженим залишається питання інтеграції альтернативних фінансових інструментів у девелоперські проєкти, що могло б значно розширити можливості залучення інвестицій.

Ще одним важливим аспектом є адаптація управлінських стратегій до динамічних змін у регуляторному середовищі. Часті зміни у містобудівному законодавстві та фінансових механізмах контролю створюють ризики для стабільності проєктів, що вимагає розробки більш гнучких та адаптивних стратегій управління. Дослідження цих питань сприятиме вдосконаленню ключових понять у девелопменті будівельних проєктів, що дозволить формувати ефективнішу систе-

му управління інвестиційними процесами та підвищувати конкурентоспроможність девелоперських компаній.

Метою статті. Сучасний будівельний девелопмент перебуває у стані глибоких трансформацій, зумовлених технологічними змінами, цифровізацією управлінських процесів, впровадженням інноваційних фінансових механізмів та посиленням екологічних вимог. У зв'язку з цим виникає необхідність оновлення ключових понять у девелопменті будівельних проєктів, перегляду їхньої структури, змісту та визначення напрямів подальшого розвитку. Основною метою статті є систематизація та розвиток понятійного апарату девелоперської діяльності в контексті сучасних тенденцій будівельного ринку. Це включає аналіз змін у структурах управління проєктами, трансформацію фінансових моделей, розширення концепцій екологічної стійкості та цифрової інтеграції.

Стаття спрямована на визначення основних факторів, що впливають на формування сучасних понять у девелопменті, зокрема впливу інноваційних технологій (BIM, Digital Twins, штучного інтелекту), нових економічних підходів (краудфандинг, токенизація активів, державно-приватне партнерство) та змін у нормативно-правовій сфері. Крім того, важливим завданням є аналіз змін у критеріях ефективності девелоперських проєктів, які враховують не лише фінансові показники, а й екологічні, соціальні та технологічні фактори. Таким чином, стаття спрямована на формування концептуальної основи для адаптації девелоперських компаній до сучасних викликів, що дозволить підвищити ефективність реалізації будівельних проєктів та їхню відповідність вимогам сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Девелопмент будівельних проєктів є динамічною галуззю, що постійно змінюється під впливом економічних, технологічних, соціальних та регуляторних факторів. У процесі розвитку цього напряму формується структура змісту девелопменту, яка охоплює комплекс заходів, пов'язаних із плануванням, управлінням, фінансуванням, реалізацією та експлуатацією будівельних об'єктів. Визначення ключових понять у цій сфері потребує детального аналізу змісту девелоперської діяльності та її еволюційних змін.

Структурно девелопмент будівельних проєктів поділяється на кілька взаємопов'язаних ета-

пів. Кожен із цих етапів включає стратегічне планування, фінансове прогнозування, юридичне супроводження, узгодження із зацікавленими сторонами та безпосереднє будівництво. Враховуючи постійний розвиток концепцій у будівництві, важливо розглядати не тільки класичні етапи девелопменту, а й нові тенденції, які змінюють структуру проектного управління.

Одним із ключових аспектів розвитку девелопменту є впровадження цифрових технологій та методів управління життєвим циклом будівельного об'єкта. Це включає використання Building Information Modeling (BIM), що дозволяє підвищити ефективність управління об'єктами на всіх етапах їхнього створення та експлуатації. Також спостерігається перехід від традиційних методів девелопменту до концепцій стійкого будівництва, що враховують екологічні аспекти, енергоефективність і зменшення впливу на довкілля.

На сьогодні одним із важливих напрямів трансформації є фінансова модель девелоперських проєктів. Якщо раніше фінансування здійснювалося переважно через банківське кредитування та власний капітал, то тепер активно використовуються краудфандингові платформи, партнерські інвестиції та державні програми підтримки. Це розширює можливості залучення фінансів і сприяє зменшенню ризиків для девелоперських компаній [9].

Не менш важливим чинником розвитку є адаптація девелоперських проєктів до змін у регуляторній базі. Законодавчі вимоги до проектування, будівництва, введення в експлуатацію та управління нерухомістю стають більш жорсткими, що вимагає від компаній гнучкості та здатності швидко реагувати на зміни нормативної документації.

Ще одним ключовим трендом є інтеграція концепцій smart city у девелопмент, що передбачає розробку інтелектуальних інфраструктурних рішень, автоматизованих систем енергопостачання та управління ресурсами. Використання цифрових платформ для моніторингу будівельних проєктів і подальшої експлуатації об'єктів сприяє підвищенню ефективності управління. Щоб систематизувати ключові зміни, що впливають на розвиток девелопменту будівельних проєктів, у таблиці 1 наведено порівняльний аналіз традиційних та сучасних підходів до девелопменту.

Зміни у девелопменті будівельних проєктів свідчать про необхідність впровадження комплексного підходу до управління нерухомістю та будівельними процесами. Нові технологічні та фінансові інструменти, жорсткіші регуляторні вимоги та екологічні стандарти формують нові реалії ринку.

Однією з основних тенденцій є перехід від традиційних методів планування до інтегрованих цифрових технологій, що дозволяють мінімізувати ризики, скоротити витрати та покращити контроль над усіма етапами життєвого циклу проєкту.

Девелоперські компанії також стикаються з викликами щодо гнучкості у прийнятті рішень, оскільки ринок нерухомості швидко змінюється під впливом економічних і політичних факторів. Для підвищення ефективності управління необхідно адаптуватися до нових фінансових моделей, що дозволяють залучати інвесторів через різні механізми, включаючи краудфандинг, цифрові облігації та криптовалютні інструменти.

Таким чином, девелопмент будівельних проєктів трансформується відповідно до змін у соціально-економічному та технологічному середо-

Таблиця 1. Порівняння традиційних та сучасних підходів у девелопменті будівельних проєктів

Критерій	Традиційний девелопмент	Сучасні тенденції у девелопменті
Фінансування	Банківські кредити, власний капітал	Краудфандинг, венчурний капітал, державно-приватне партнерство
Проектне управління	Традиційні методи, ієрархічна структура	Гнучке управління, цифрові платформи
Регуляторні вимоги	Мінімальні обмеження, стандартизовані норми	Строгі екологічні, енергоефективні вимоги
Будівельні технології	Використання класичних методів будівництва	BIM, автоматизовані процеси, модульне будівництво
Екологічний вплив	Не враховується, орієнтація на мінімізацію витрат	Енергоефективність, вуглецево-нейтральне будівництво
Розвиток інфраструктури	Локальне планування	Інтеграція в концепцію Smart City
Моніторинг об'єкта	Оцінка фізичного стану після введення в експлуатацію	Безперервний контроль через цифрові системи

* Джерело: розроблено автором на основі [9]

вищі. Впровадження інноваційних рішень сприяє не лише підвищенню ефективності будівництва, а й створенню комфортного, сталого та екологічно безпечного простору для майбутніх поколінь.

Термін «девелопмент» походить від англійського «to develop», що означає «створювати, вдосконалювати, розширювати». Спочатку він використовувався у сфері будівництва для позначення процесу підготовки земельної ділянки до подальшої забудови. Проте з часом поняття девелопменту вийшло за межі суто земельних робіт і почало охоплювати весь життєвий цикл нерухомості – від розробки концепції проєкту та фінансування до його будівництва, введення в експлуатацію та подальшого управління.

У розвинених країнах девелоперська діяльність уже давно стала самостійним напрямом бізнесу, відіграючи ключову роль у сфері нерухомості та інвестицій. Вона охоплює широкий спектр завдань, таких як управління ризиками, маркетингові дослідження, фінансове планування та правова підтримка проєктів. Водночас в Україні девелопмент лише починає формуватися як окремий сегмент ринку, поступово відокремлюючись від традиційних будівельних та інвестиційних операцій.

На сучасному етапі розвитку девелоперської діяльності в Україні існує гостра потреба в розробці ефективних механізмів регулювання, які враховували б міжнародний досвід і особливості національного ринку. Створення прозорих правил взаємодії між девелоперами, інвесторами, підрядниками та державними органами сприятиме зниженню ризиків, підвищенню рівня довіри до ринку нерухомості та залученню нових капіталовкладень [10].

Крім того, розвиток девелопменту в Україні вимагає впровадження сучасних методів управління проєктами, що базуються на цифрових технологіях, аналітичних інструментах та комплексному підході до оцінки ефективності забудови. Лише гармонійне поєднання стратегічного планування, інноваційних рішень та якісного законодавчого регулювання дозволить сформува-ти стабільне та динамічне середовище для розвитку девелоперського бізнесу в країні.

Практика реалізації девелоперських проєктів свідчить про вагомі переваги комплексного підходу до управління нерухомістю. Коли всі ключові етапи – підготовка земельної ділянки до забудови, проходження дозвільних процедур, проектування,

будівництво, фінансування, маркетинг, введення в експлуатацію та реалізація готового об'єкта – інтегровані в межах єдиної підприємницької структури, це сприяє оптимізації ресурсів та підвищенню ефективності всього процесу.

Такий підхід дозволяє значно скоротити витрати на кожному етапі будівництва, завдяки чому інвестори отримують швидший оборот капіталу, а термін окупності вкладень суттєво зменшується. Крім того, централізоване управління всіма стадіями девелопменту забезпечує покращення якісних характеристик нерухомості, підвищення її привабливості для кінцевих споживачів і зростання ринкової вартості об'єктів.

Таким чином, консолідація всіх функцій девелоперської діяльності в рамках однієї компанії дозволяє мінімізувати ризики, спростити взаємодію між учасниками проєкту та забезпечити стабільний прибуток, що робить цей підхід стратегічно вигідним для сучасного ринку нерухомості.

Дослідження наукових джерел свідчить про те, що визначення девелопменту та девелоперської діяльності часто перетинаються, але не завжди є ідентичними. Незалежно від того, чи використовується термін «девелопмент» окремо або в контексті девелоперської діяльності, його сутність визначається як комплексний процес, що охоплює створення, управління та реалізацію будівельних проєктів із метою забезпечення їхньої ринкової привабливості та економічної ефективності.

У сфері економіки будівництва Є. А. Поліщук [7] трактує девелоперську діяльність як систему економічних відносин між різними учасниками ринку. Покупці та орендарі визначають попит, у той час як продавці та орендодавці формують пропозицію. Девелопери, як професійні учасники ринку, займаються створенням, управлінням, залученням інвестицій та максимізацією прибутку від об'єктів нерухомості.

А. В. Іванов [4] відзначає, що девелоперська діяльність є специфічним видом підприємницької діяльності, що поєднує ініціативність, координацію та організацію процесів, спрямованих на реалізацію будівельних проєктів або реконструкцію об'єктів нерухомості. Основною метою є збільшення вартості активів у завершеному стані, що робить девелопмент важливим фактором розвитку ринку нерухомості. Розвиток девелопменту розглядається через системний підхід, що включає кілька концептуальних напрямів. Визначаль-

Таблиця 2. Підходи до девелопменту будівельних проєктів

Критерій	Опис традиційного девелопменту	Сучасний підхід до девелопменту
Основна мета	Отримання прибутку від реалізації об'єкта	Створення стійких об'єктів із високою рентабельністю
Фінансування	Власні кошти, банківські кредити	Краудфандинг, венчурний капітал, державно-приватні партнерства
Регулювання	Мінімальні вимоги	Строгі норми екологічної та технічної безпеки
Підхід до управління	Централізований контроль над проєктом	Гнучке управління на основі цифрових технологій
Роль девелопера	Організація будівництва та продажу	Стратегічне управління життєвим циклом проєкту
Ризик-менеджмент	Обмежений аналіз ризиків	Комплексний підхід, включаючи соціальну відповідальність та екологічні стандарти

розроблено автором на основі [4]

ні аспекти девелопменту наведені в таблиці 2 нижче.

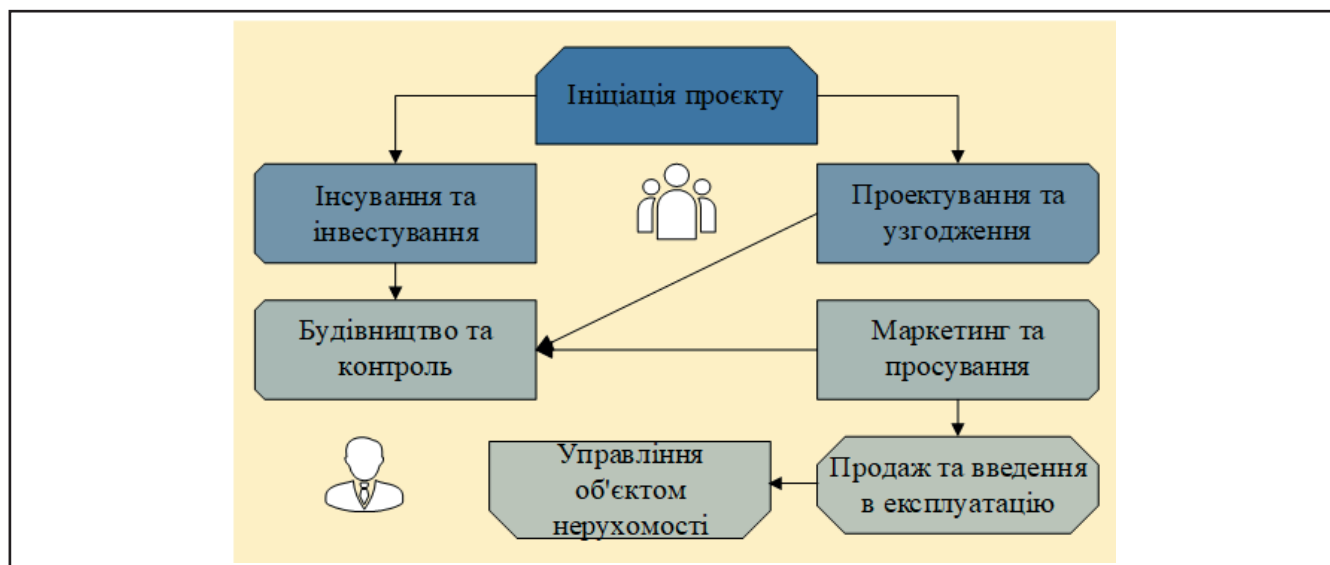
Науковці розглядають девелопмент будівельних проєктів як багатоетапний процес, що охоплює проєктування, будівництво, експлуатацію та реконструкцію об'єктів різного призначення. Зокрема, В. А. Рач наголошує, що девелопмент є системним процесом, який:

- передбачає створення унікальних об'єктів нерухомості з визначеними якісними та кількісними характеристиками
- включає весь цикл дій, починаючи від розробки концепції й до введення в експлуатацію
- спрямований на отримання конкретного економічного ефекту в межах визначеного часового проміжку

Крім того, деякі дослідники пов'язують девелопмент не тільки з проєктною діяльністю, а й із

фінансовим управлінням, де девелопер виступає як координатор інвестиційних потоків та управлінець активами [8]. Важливою складовою сучасного девелопменту також є управління ризиками та реалізація принципів сталого розвитку, що передбачає інтеграцію екологічних стандартів і соціальної відповідальності в проєктний процес. Для кращого розуміння ролі девелопера в сучасних умовах була розроблений рисунок 1, який відображає основні елементи його діяльності та взаємозв'язок між ними.

Рисунок 1, який представлений вище, наочно демонструє взаємозв'язок між основними етапами девелоперської діяльності, починаючи з ініціації проєкту і закінчуючи управлінням об'єктом нерухомості після введення його в експлуатацію. Ключова особливість цього процесу полягає в тому, що кожен етап має не лише свою окре-

Рисунок 1. Взаємодія ключових елементів девелоперської діяльності

* Джерело: розроблено автором на основі [8]

му функцію, але й тісно взаємодіє з іншими складовими, утворюючи цілісну систему управління проектом. Наприклад, якість проведених етапів фінансування та проектування безпосередньо впливає на ефективність будівництва та подальшу реалізацію об'єкта. Також маркетинг та просування нерухомості відіграють важливу роль у залученні інвесторів і кінцевих споживачів, що, у свою чергу, впливає на терміни окупності та прибутковості проекту.

Окрему увагу слід приділити етапу управління готовими об'єктами, оскільки він є завершальним, але не менш важливим процесом у девелопменті. Сучасний підхід до девелоперської діяльності передбачає, що після завершення будівництва об'єкт нерухомості не просто передається в експлуатацію, а й продовжує управлятися девелоперською компанією або спеціалізованими структурами для забезпечення його ефективного функціонування, підвищення комерційної привабливості та стабільного доходу.

Таким чином, девелопмент не є одноразовим заходом, а виступає безперервним циклом процесів, що вимагають стратегічного управління, оптимального використання ресурсів та гнучкості у реагуванні на зміни ринку. Розуміння цих взаємозв'язків дозволяє девелоперам не лише мінімізувати ризики, а й формувати ефективні механізми управління, що сприяють довгостроковій стабільності та прибутковості проектів.

Девелоперська діяльність відіграє важливу роль у формуванні ринку нерухомості, а її розуміння як комплексного процесу дозволяє підвищити ефективність реалізації будівельних проектів. Еволюція девелопменту свідчить про те, що сучасні підходи включають не лише будівництво, а й фінансове планування, управління ризиками, екологічну відповідальність та інтеграцію цифрових технологій.

Зміни в методах управління девелоперськими проектами відображають потребу в нових підходах до фінансування, проектування та регулювання ринку. Використання інноваційних стратегій дає можливість мінімізувати ризики, підвищити прибутковості об'єктів та забезпечити сталий розвиток інфраструктури.

Девелопмент нерухомості охоплює різні аспекти, які формують його зміст та функціональне призначення. Він може розглядатися як процес трансформації нерухомості, управлінський механізм або вид підприємницької діяльності. Вза-

ємопов'язаність цих складових дозволяє розглядати девелопмент як багатогранне явище, що відображає потреби як економічної, так і містобудівної сфери.

Науковці висвітлюють три основні підходи до визначення девелопменту [3]:

Технічний аспект – фокусується на фізичному та якісному перетворенні нерухомого майна, включаючи будівництво нових об'єктів або реконструкцію існуючих споруд.

Управлінський аспект – розглядає девелопмент як стратегічний процес, що включає планування, фінансування, реалізацію та контроль за розвитком об'єктів нерухомості.

Підприємницький аспект – визначає девелопмент як бізнесову діяльність, спрямовану на отримання прибутку шляхом ефективного використання земельних ресурсів та управління активами нерухомості.

Девелопмент нерухомості є багатовимірним процесом, що поєднує у собі різні підходи та концепції. У науковій літературі він розглядається в різних аспектах, залежно від предмету дослідження та практичного застосування. Відповідно до основних теоретичних концепцій, можна виділити три ключові підходи до визначення девелопменту: технічний, управлінський та підприємницький. У таблиці 3 нижче систематизовано ці підходи, визначено їхні основні характеристики, особливості та приклади застосування [5]. Це дозволяє глибше зрозуміти сутність девелопменту як процесу та його вплив на ринок нерухомості.

Дослідження Я. С. Бляхарського [2] визначає девелоперську діяльність як складний багатоконпонентний процес, спрямований на підвищення ринкової вартості об'єктів нерухомості. Він включає організацію заходів із залучення фінансування, підготовку земельних ділянок та управління будівельними проектами. Основною метою такого підходу є підвищення привабливості інвестицій у сектор нерухомості.

Альтернативну точку зору висуває О. Ю. Беленкова [1], яка трактує девелопмент як містобудівний розвиток територій, де одним із ключових елементів є територіальне планування. Вона наголошує на необхідності врахування соціально-економічних факторів при розробці стратегій міської забудови.

Девелопмент також часто розглядається з точки зору економічних наук, акцентуючи увагу

Таблиця 3. Основні підходи до визначення девелопменту нерухомості

Підхід	Характеристика	Основні особливості	Приклади застосування
Технічний	Девелопмент як процес якісного перетворення нерухомості	Фізична трансформація об'єктів, модернізація, реконструкція	Будівництво нових житлових комплексів, реновація промислових зон
Управлінський	Девелопмент як процес стратегічного управління нерухомістю	Планування, фінансування, адміністрування проєктів	Керування портфелем об'єктів нерухомості, планування міських забудов
Підприємницький	Девелопмент як бізнесова діяльність	Орієнтація на прибутковість, залучення інвестицій	Створення девелоперських компаній, реалізація комерційних об'єктів

* Джерело: розроблено автором на основі [5]

на механізмах фінансування та управління активами нерухомості. У цьому випадку головним завданням є максимізація прибутку шляхом раціонального використання ресурсів та ефективного управління інвестиціями.

Зміни у законодавстві, глобальні економічні тренди та розвиток технологій суттєво впливають на девелопмент нерухомості. В умовах цифровізації зростає роль інноваційних підходів, включаючи впровадження Building Information Modeling (BIM) та використання штучного інтелекту для прогнозування попиту на ринку нерухомості.

Таким чином, девелопмент нерухомості є динамічним процесом, що поєднує в собі технічні, управлінські та підприємницькі аспекти, адаптуючись до сучасних умов розвитку економіки та містобудування.

На думку Є. В. Бондаренка, девелопмент можна розглядати як управління комплексом заходів, спрямованих на реалізацію будівельного проєкту, яке виконується девелопером за дорученням інвестора. У такому випадку девелопер відіграє роль керівника процесу, контролюючи кожен його етап – від початкової підготовки до введення об'єкта в експлуатацію. Управлінський процес поділяється на кілька основних фаз: етап передпроектної підготовки, розробка та узгодження проєктної документації, виконання будівельних робіт і подальше функціонування завершеного об'єкта.

Подібного підходу дотримується і Д. О. Приходько, який визначає девелопмент як систематизоване управління будівельним проєктом, здійснюване спеціалізованою девелоперською компанією, що залучається замовником. У межах девелоперської угоди така компанія бере на себе організацію всіх процесів, починаючи з моменту ініціювання проєкту й завершуючи його введенням в експлуатацію. При цьому девелопер контролює реалізацію стратегії, координує фінансові, правові та технічні аспекти проєкту, забезпечуючи його успішне завершення.

Таким чином, девелопмент є багатокомпонентною діяльністю, що об'єднує різні аспекти управління – від концептуального планування та фінансового контролю до юридичного супроводу та організації маркетингових кампаній. Він відіграє ключову роль у забезпеченні ефективності будівельних проєктів, інтегруючи всі необхідні процеси та адаптуючи їх до динамічних умов ринку нерухомості.

Згідно з дослідженням [11], девелопмент можна розглядати як специфічну форму управління нерухомістю та будівельними процесами, що зосереджена на підвищенні вартості об'єктів нерухомості та створенні додаткового або основного прибутку через зміну стратегій управління майном. Девелоперська діяльність охоплює не лише виконання будівельних чи реконструкційних робіт, а й зміну функціонального призначення об'єктів, включаючи земельні ділянки.

З огляду на стрімкий розвиток технологічних рішень у будівельній сфері, процес девелопменту поступово інтегрує передові методики та інноваційні підходи для оптимізації всіх етапів – від проєктування до експлуатації готових об'єктів. Окрім цього, у певних випадках девелоперська діяльність може аналізуватися через її вплив на соціальну та культурну сферу. Зокрема, цей процес може включати створення суспільних просторів, збереження архітектурної спадщини та адаптацію проєктів до потреб місцевих громад. Це свідчить про багатогранність девелопменту та його роль не лише у ринковій, а й у соціально-економічній площині.

У дослідженні [13] підкреслюється, що основною метою девелопменту є зростання вартості нерухомого майна шляхом впровадження ефективних управлінських підходів у будівельно-інвестиційних процесах. Цей підхід ґрунтується на

системному підході до розвитку нерухомості та розробці стратегій, що сприяють її рентабельності. Окремі аспекти цієї концепції є частиною комплексних досліджень у сфері капітального будівництва та містобудування.

Системний підхід до девелопменту базується на управлінських технологіях, які спрямовані на збільшення вартості нерухомості шляхом стратегічного планування, аналізу та ефективного розподілу ресурсів. Зокрема, цей процес може включати багатоступеневе прийняття рішень, управління ризиками, оцінку економічної доцільності та врахування соціальних аспектів. Представлений нижче рисунок 2 відображає ключові етапи управління девелопментом нерухомого майна через призму інвестиційно-будівельних процесів.

Методологія оцінювання девелоперських проєктів також зазнала значних змін завдяки впровадженню сучасних методів аналізу. У своїх роботах В. О. Поколенко [6] розробив методологію балансування інвестиційних показників, що дозволяє ефективно оцінювати запропоновані проєкти. Даний підхід враховує показники ліквідності, дохідності, структури вкладених коштів та загальну кон'юнктуру ринку. Зокрема, використовується сценарно-стохастичний метод вибору оптималь-

ного проєкту, а остаточне рішення приймається на основі багатокритеріального аналізу.

Г. М. Рижаківа пропонує багатofакторну модель економічного аналізу стійкості будівельних компаній, що виконують будівельно-монтажні роботи. Ця модель є універсальним аналітичним інструментом, який дозволяє оцінити рівень конкурентоспроможності організацій на ринку будівельних послуг та їхню здатність до довгострокового функціонування [12].

Одним із новітніх підходів у девелопменті є використання нечіткої логіки для аналізу ризиків, запропонованої Самахою Бассамом. Відповідно до цього підходу, рівень ризику організацій-виконавців будівельних робіт визначається за допомогою лінгвістичних оцінок, що класифікують ризики від «мінімального» до «критичного». Така методика дозволяє агрегувати ризикові фактори та створювати прогнози щодо впливу окремих ризиків на вартість та строки реалізації будівельних проєктів.

Таким чином, сучасний девелопмент вимагає комплексного підходу до управління, що охоплює як традиційні методи оцінки інвестиційної привабливості проєктів, так і інноваційні моделі прогнозування ризиків та соціального впливу. Використання системних управлінських технологій

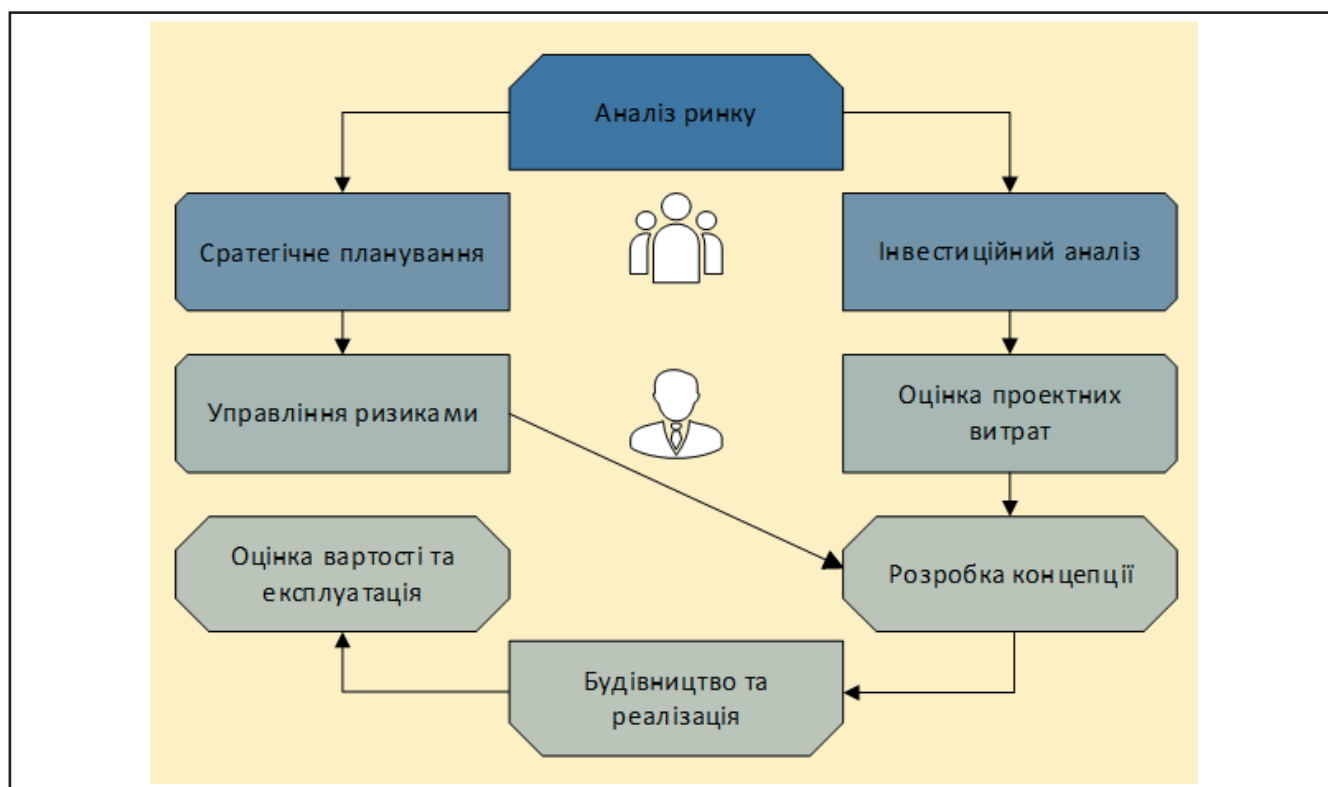

Рисунок 2. Етапи управління девелопментом нерухомого майна

* Джерело: розроблено автором на основі [6]

у будівельному девелопменті є ключовим інструментом забезпечення ефективності будівельних процесів та підвищення інвестиційної вартості нерухомості.

Термін «девелопмент» є багатогранною категорією, що охоплює широкий спектр процесів у сфері будівництва, інвестицій та управління нерухомістю. Спочатку цей термін застосовувався для позначення розвитку земельних ділянок, але з часом його значення розширилося та включило всі етапи створення та реалізації об'єктів нерухомості – від концептуальної ідеї до введення в експлуатацію. Девелопмент поєднує проектування, будівництво, маркетингову діяльність та керування об'єктами нерухомості. Однак через динамічний розвиток цієї сфери, а також через відсутність спеціального законодавчого регулювання в Україні, виникає потреба у визначенні чітких нормативних рамок, які б дозволили структурувати цю діяльність. Такий правовий вакуум сприяє нечіткості у визначенні девелопменту та створює труднощі для формування ефективної моделі державного регулювання у цій галузі [14].

У межах наукового дискурсу ведуться активні дослідження правової природи девелопменту та девелоперської діяльності, що дозволяють систематизувати підходи до їхнього трактування. Дослідники підкреслюють важливість нормативно-правового врегулювання цієї підприємницької діяльності, оскільки девелопмент охоплює не лише фізичне створення нерухомості, а й комплекс

дій, спрямованих на збільшення її вартості та забезпечення ефективного управління активами. У цьому контексті зростає потреба у спеціалізованих підходах до девелопменту, які адаптовані до сучасного стану українського ринку нерухомості.

У науковій літературі також зазначається, що успішна девелоперська діяльність неможлива без залучення багатопрофільної команди експертів, які здійснюють комплексну підтримку проекту на всіх його етапах. Від ефективності взаємодії між архітекторами, інженерами, фінансистами, маркетингологами, юристами та менеджерами залежить кінцевий результат – створення конкурентоспроможного продукту на ринку нерухомості. Такий міждисциплінарний підхід дозволяє мінімізувати ризики, оптимізувати витрати та підвищити якість будівельних проектів.

Наступний рисунок 3 ілюструє ключові етапи девелопменту нерухомості та основних спеціалістів, які залучені на кожному з них. Це наочно демонструє важливість інтегрованого управління в межах девелоперської діяльності.

Головними перевагами девелоперської діяльності перед традиційними підходами в будівництві є її комплексність, орієнтація на результат, підвищена гнучкість та можливість оперативного реагування на зміни ринку. Девелопери не тільки координують процеси будівництва, а й виконують роль стратегічних керівників, що оптимізують фінансові потоки, скорочують терміни реалізації проектів та забезпечують їхню економічну до-

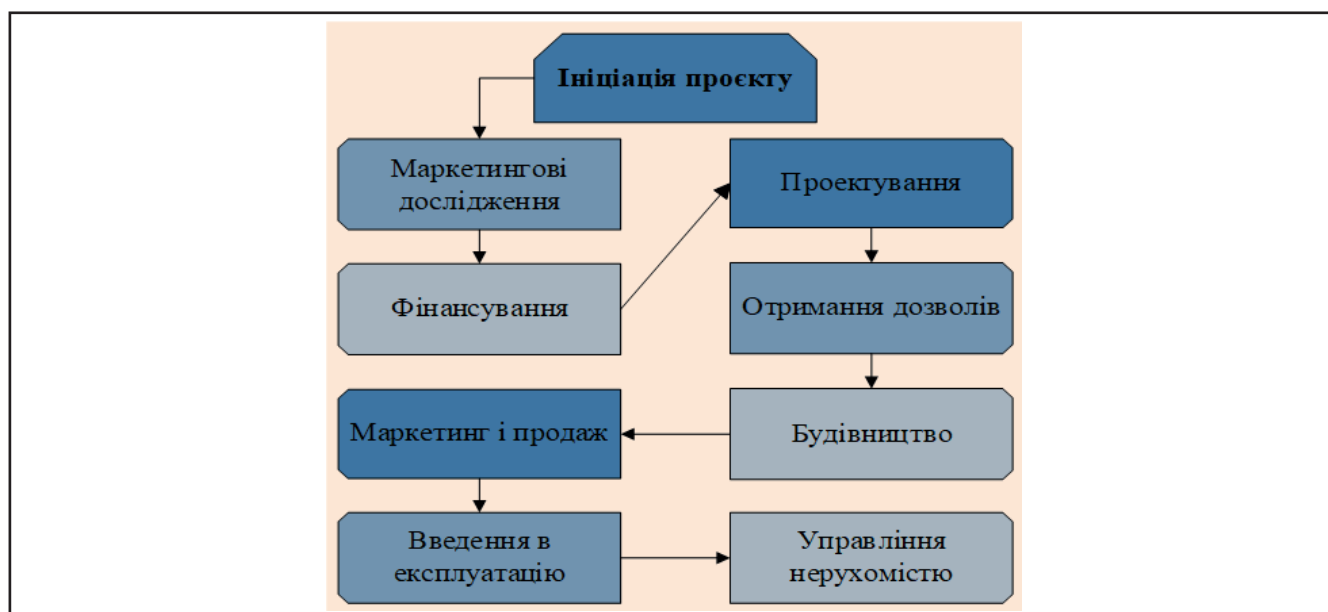

Рисунок 3. Етапи девелопменту та залучені спеціалісти

* Джерело: розроблено автором на основі [15]

Таблиця 4. Порівняння девелоперського підходу та традиційного будівництва

Критерій	Девелоперський підхід	Традиційний підхід
Комплексність управління	Координація всіх процесів, інтегрований підхід	Розрізнене керування окремими етапами
Оптимізація фінансування	Залучення інвесторів, гнучке бюджетування	Залежність від прямих капіталовкладень
Гнучкість реалізації проекту	Адаптація до ринкових змін, швидке реагування	Довготривалі затримки через бюрократичні процедури
Зниження ризиків	Розподіл відповідальності між всіма учасниками	Ризики здебільшого лежать на підрядниках
Сталий розвиток	Використання екологічних рішень, інтеграція соціальних стандартів	Мінімальне врахування екологічних та соціальних аспектів
Маркетинг та споживча орієнтація	Детальне дослідження ринку, адаптація під потреби клієнтів	Відсутність глибокого аналізу ринкових тенденцій

* Джерело: розроблено автором на основі [15]

цільність. Цей підхід дозволяє знизити ризики та підвищити прибутковість інвестицій, що робить девелопмент привабливим як для інвесторів, так і для кінцевих споживачів.

Крім того, девелоперська діяльність сприяє розвитку міської інфраструктури, інтегруючи в проекти сучасні екологічні та соціальні стандарти. Наприклад, використання енергоефективних матеріалів, створення зон громадського користування, адаптація будівель під потреби людей з обмеженими можливостями – усе це є важливими складовими сталого розвитку, які набувають все більшого значення у сучасних будівельних проектах [15].

Девелопмент також дає змогу оптимізувати процес фінансування будівництва завдяки використанню передових методик управління інвестиціями. У цьому контексті надзвичайно важливим є впровадження інноваційних фінансових інструментів, що дозволяють ефективно розподіляти ресурси та прогнозувати ризики. Наступна таблиця 4 демонструє ключові переваги девелоперської діяльності в порівнянні з традиційними підходами у будівництві. Вона узагальнює основні аспекти, які роблять девелопмент ефективнішим методом управління будівельними проектами.

Розвиток девелопменту передбачає не лише вдосконалення методів управління нерухомістю, а й створення нових механізмів державного регулювання, що сприяли б підвищенню прозорості та ефективності галузі. У цьому контексті важливою є розробка спеціальних законодавчих ініціатив, які б забезпечили зрозумілі правила гри для всіх учасників ринку.

На завершення варто зазначити, що девелопмент відіграє ключову роль у формуванні сучасного міського середовища, сприяючи ефек-

тивному використанню територій, розвитку інфраструктури та покращенню якості життя громадян. Використання передових управлінських стратегій, інноваційних фінансових механізмів та комплексного підходу до планування проектів дозволяє девелоперам створювати конкурентоспроможні та довготривалі об'єкти нерухомості, які відповідають вимогам сучасного ринку.

Висновок

Сучасний девелопмент будівельних проектів зазнає суттєвих трансформацій, що обумовлює необхідність оновлення ключових понять та їхньої структури. Розвиток цифрових технологій, зміни в економічному середовищі, посилення екологічних вимог та нові фінансові інструменти сприяють перегляду традиційних підходів до управління будівельними проектами.

Одним із найважливіших аспектів цих змін є цифровізація девелопменту, яка включає застосування BIM-технологій, великих даних (Big Data), штучного інтелекту та цифрових двійників (Digital Twins). Впровадження цих інструментів дозволяє підвищити точність проектування, зменшити витрати та забезпечити ефективний контроль за реалізацією будівельних проектів. У зв'язку з цим поняття «цифровий девелопмент» набуває особливого значення.

Важливим напрямом змін є інтеграція екологічних стандартів у будівельну галузь. Сучасні девелоперські проекти все частіше орієнтуються на принципи сталого розвитку, енергоефективності та мінімізації вуглецевого сліду. Це зумовлює актуалізацію таких понять, як «зелений девелопмент», «енергоефективне будівництво» та «екологічна сертифікація об'єктів».

Значних змін зазнають і фінансові механізми девелопменту. Новітні підходи до інвестування включають краудфандингові платформи, блокчейн-технології, токенизацію активів та державно-приватне партнерство. Це розширює можливості залучення капіталу, водночас підвищуючи гнучкість фінансових моделей.

Окремо слід відзначити вплив регуляторного середовища на девелопмент, що визначає правила реалізації будівельних проєктів, екологічні норми та містобудівне планування. Посилення державного контролю та впровадження нових стандартів вимагають адаптації ключових понять девелопменту до змін у законодавстві.

Таким чином, розвиток ключових понять у девелопменті будівельних проєктів є необхідною умовою ефективного управління, підвищення економічної ефективності, впровадження цифрових технологій та екологічної стійкості. Формування оновленої системи понять сприятиме адаптації девелоперських компаній до ринкових змін, підвищенню інвестиційної привабливості проєктів та створенню сталого міського середовища.

Список використаних джерел:

- Беленкова О. Ю. Теоретичні передумови формування поняття «соціально відповідальний девелопмент». Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин. 2018. № 38. С. 79–91
- Бляхарський, Я. С. (2018). Девелопмент нерухомості та девелоперська діяльність: зіставлення понять та їхні характерні ознаки. Університетські наукові записки, (2), 111–124.
- Гончаренко, Т. А. Інтеграційна модель життєвого циклу території будівлі на основі BIM. Управління розвитком складних систем. Київ, 2020. № 43. С. 83–90. [dx.doi.org/10.32347/2412-9933.2020.43.83-90](https://doi.org/10.32347/2412-9933.2020.43.83-90).
- Іванов, А. В. (2016). Співвідношення понять девелопмент нерухомості і девелоперська діяльність у сфері нерухомості. Часопис цивілістики, (21), 60–63.
- Климчук М. М., Івахненко І. С., Шовківська В. В. Архітектоніка системи енергоощадного девелопменту на платформі будівельного енергокластеру. Економічний форум. 2019. № 1. С. 58–64
- Поколенко В.О. Формування раціонального складу учасників втілення інвестиційних проєктів / В.О. Поколенко // Науковий вісник будівництва. – 2001. – Вип. 16. – С. 41 – 46.
- Поліщук, Є. А. Аналіз діяльності девелоперських компаній на ринку нерухомості України. БізнесІнформ, №9, 2015, с. 234–240.
- Рижакова Г. М. Економетричні залежності обсягів реалізації продукції (робіт, послуг) малих підприємств в Південному регіоні України. Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі. 2010. № 2. С. 15–30.
- Рижакова Г. М., Орленко І. М., Малихіна О. М. Методологічна регламентація та аналітико-інформаційне забезпечення менеджменту організацій в сучасній системі будівельного девелопменту. Формування ринкових відносин в Україні. – 2021. – № 7–8. – С. 59–65.
- Самаха Бассам. Формування та оптимізація календарних моделей на основі нечітких критеріїв як фактор зниження ризиків реального інвестування в умовах змішаної економіки / Самаха Бассам // Збірник наукових праць «Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин». – К.: КНУБА, 2005. – Вип. 14. – С. 42 – 55.
- Хоменко О. М., Петренко Г. С., Рижакова Г. М., Петруха Н. М., Чуприна Ю. А., Малихіна О. М., Кушнір О. К. Сучасні інструменти та програмні продукти адміністрування будівельними організаціями в умовах трансформації операційних систем менеджменту. Управління розвитком складних систем. Київ, 2022. № 52. С. 113 – 125. [dx.doi.org/10.32347/2412-9933.2022.52.113-125](https://doi.org/10.32347/2412-9933.2022.52.113-125).
- Хоменко О. М., Рижакова Г. М., Малихіна О. М., Петренко Г. С., Степанюк Р. Б. Цільові пріоритети та формалізовані індикатори трансформації операційних систем стейкхолдерів будівництва. Управління розвитком складних систем. Київ, 2023. № 56. С. 173 – 180. [dx.doi.org/10.32347/2412-9933.2023.56.173-180](https://doi.org/10.32347/2412-9933.2023.56.173-180).
- Чуприна, Ю. ., Петренко, Г. ., Гриненко, І. ., Ніколаєва, М. ., Поколенко, В. ., & Савчук, Т. . (2021). Методологічна регламентація та аналітико-інформаційне забезпечення процесно-орієнтованого менеджменту в сучасній системі будівельного девелопменту. Управління розвитком складних систем, (48), 125–134
- Рижакова Г. М. Альтернативні аналітичні інструменти забезпечення економічної безпеки державного інвестування будівельних проєктів. Управління розвитком складних систем. 2013. Вип. 16. С. 203–208.
- Чуприна Ю.А., Петренко Г.С., Гриненко І.М., Поколенко В.О. Методологічна регламентація та аналітико-інформаційне забезпечення процесно-орієнтованого менеджменту в сучасній системі будівельного девелопменту // Управління розвитком складних систем. – 2021. – № 48. – с. 125–134

References:

1. Bielenkova, O. Yu. Theoretical prerequisites for the formation of the concept of «socially responsible development». Ways to increase the efficiency of construction in the conditions of the formation of market relations. 2018. No. 38. P. 79–91
2. Blyakharsky, Ya. S. (2018). Real estate development and development activity: comparison of concepts and their characteristic features. University scientific notes, (2), 111–124.
3. Goncharenko, T. A. Integration model of the life cycle of the building territory based on BIM. Management of complex systems development. Kyiv, 2020. No. 43. P. 83 – 90, dx.doi.org\10.32347/2412–9933.2020.43.83–90.
4. Ivanov, A. V. (2016). The relationship between the concepts of real estate development and development activity in the real estate sector. Journal of Civil Studies, (21), 60–63.
5. Klymchuk M. M., Ivakhnenko I. S., Shovkivska V. V. Architectonics of the energy-saving development system on the platform of the construction energy cluster. Economic Forum. 2019. No. 1. P. 58–64
6. Pokolenko V. O. Formation of a rational composition of participants in the implementation of investment projects / V. O. Pokolenko // Scientific Bulletin of Construction. – 2001. – Issue 16. – P. 41 – 46.
7. Polishchuk, E. A. Analysis of the activities of development companies in the real estate market of Ukraine. BusinessInform, No. 9, 2015, p. 234–240.
8. Ryzhakova G. M. Econometric dependences of sales volumes of products (works, services) of small enterprises in the Southern region of Ukraine. Economics and management of enterprises of the machine-building industry. 2010. No. 2. P. 15–30.
9. Ryzhakova G. M., Orlenko I. M., Malykhina O. M. Methodological regulation and analytical and information support for the management of organizations in the modern system of construction development. Formation of market relations in Ukraine. – 2021. – No. 7–8. – P. 59–65.
10. Samaha Bassam. Formation and optimization of calendar models based on fuzzy criteria as a factor in reducing the risks of real investment in a mixed economy / Samaha Bassam // Collection of scientific works «Ways of increasing the efficiency of construction in the conditions of forming market relations». – K.: KNUBA, 2005. – Vol. 14. – P. 42 – 55.
11. Khomenko O. M., Petrenko G. S., Ryzhakova G. M., Petrukha N. M., Chupryna Yu. A., Malykhina O. M., Kushnir O. K. Modern tools and software products for administration of construction organizations in the context of transformation of operational management systems. Management of complex systems development. Kyiv, 2022. No. 52. P. 113 – 125, dx.doi.org\10.32347/2412–9933.2022.52.113–125.
12. Khomenko O. M., Ryzhakova G. M., Malykhina O. M., Petrenko G. S., Stepanyuk R. B. Target priorities and formalized indicators of transformation of operational systems of construction stakeholders. Management of complex systems development. Kyiv, 2023. No. 56. P. 173 – 180, dx.doi.org\10.32347/2412–9933.2023.56.173–180.
13. Chupryna, Yu., Petrenko, G., Grinenko, I., Nikolaeva, M., Pokolenko, V., & Savchuk, T. (2021). Methodological regulation and analytical and information support of process-oriented management in the modern system of construction development. Management of complex systems development, (48), 125–134 Ryzhakova G. M. Alternative analytical tools for ensuring the economic security of public investment in construction projects. Management of complex systems development. 2013. Issue 16. P. 203–208.
14. Chupryna Yu.A., Petrenko G.S., Grinenko I.M., Pokolenko V.O. Methodological regulation and analytical and information support of process-oriented management in the modern system of construction development // Management of complex systems development. – 2021. – No. 48. – p. 125–134

Дані про авторів

Горбач Максим Володимирович,

к.е.н., доцент кафедри менеджменту в будівництві Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0000-0002-3784-0404>

e-mail: horbach.mv@knuba.edu.ua

Коваль Ігор Анатолійович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0003-9081-1965>

e-mail: i.koval2013@gmail.com

Мухін Анатолій Анатолійович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0005-8176-2852>

e-mail: Anatoliimukhin@yahoo.com

Гура Євген Дмитрович,

аспірант Київського національного університету будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0001-7143-2252>

e-mail: Gura_e_d@ukr.net

Data about the authors

Maksym Horbach,

Candidate of Economics, Associate Professor of the
Department of Construction Management, Kyiv National
University of Construction and Architecture

e-mail: horbach.mv@knuba.edu.ua

Igor Koval,

Postgraduate student, Kyiv National University of
Construction and Architecture

e-mail: i.koval2013@gmail.com

Anatolii Mukhin,

Postgraduate student, Kyiv National University of
Construction and Architecture

e-mail: Anatoliimukhin@yahoo.com

Yevhenii Hura,

Postgraduate student, Kyiv National University of
Construction and Architecture

e-mail: Gura_e_d@ukr.net

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 338.488.2:640.43:005.412(100+477)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15624620>

ГУШТАН Т. В.

ТАЛАПА С. Ю.

НЕТРЕБСЬКИЙ О. А.

Сучасні аспекти розвитку ресторанного господарства: міжнародний та національний досвід

Предметом дослідження є міжнародний та національний досвід розвитку ресторанного господарства.

Метою дослідження є визначення основних аспектів розвитку ресторанного бізнесу в контексті міжнародного та національного досвіду.

Методи дослідження. У статті використані діалектичний метод наукового пізнання, метод аналізу і синтезу, порівняльний метод, метод узагальнення даних.

Результати роботи. У статті визначено важливі аспекти розвитку ресторанної індустрії на міжнародному та національному рівнях. Доведено, що подальший розвиток ресторанного господарства в Україні неможливий без активної підтримки держави та створення сприятливого бізнес-середовища. Відзначена роль соціальної відповідальності ресторанів.

Висновки. Ресторанне господарство, як важлива складова туристичної інфраструктури та економіки країни, зазнає постійних змін під впливом глобалізації, технологічного прогресу та зміни споживчих вподобань. Дослідження сучасних аспектів розвитку цієї сфери є актуальним завданням, що потребує врахування як міжнародного, так і національного досвіду. Міжнародні тенденції, такі як акцент на екологічність, локальність продуктів, автоматизація процесів, персоналізація сервісу та використання цифрових технологій, впливають на розвиток ресторанного бізнесу в Україні. Водночас, національний досвід характеризується адаптацією цих трендів до місцевих умов, збереженням кулінарних традицій та розвитком унікальних концепцій. Аналіз міжнародного досвіду дає можливість визначити перспективні напрямки для українського ресторанного господарства, а вивчення національних особливостей – адаптувати та впроваджувати інновації з урахуванням потреб місцевого ринку та споживачів. Дослідження розвитку ресторанного господарства, як на міжнародному, так і на національному рівнях, сприяє підвищенню конкурентоспроможності українських закладів та формуванню позитивного іміджу країни.

Ключові слова: ресторанне господарство, розвиток, автоматизація, цифровізація, стратегії, технології, бренди, кухня, інновації, маркетинг.

Modern aspects of the development of the restaurant industry: international and national experience

The subject of the study is the international and national experience of the development of the restaurant industry.

The purpose of the study is to determine the main aspects of the development of the restaurant business in the context of international and national experience.

Research methods. The article uses the dialectical method of scientific knowledge, the method of analysis and synthesis, the comparative method, and the method of data generalization.

Results of the work. The article identifies important aspects of the development of the restaurant industry at the international and national levels. It is proved that the further development of the restaurant industry in Ukraine is impossible without active support from the state and the creation of a favorable business environment. The role of social responsibility of restaurants is noted.

Conclusions. The restaurant industry, as an important component of the country's tourism infrastructure and economy, is undergoing constant changes under the influence of globalization, technological progress, and changing consumer preferences. Research into modern aspects of the development of this area is an urgent task that requires taking into account both international and national experience. International trends, such as the emphasis on environmental friendliness, local products, process automation, personalization of service and the use of digital technologies, influence on the development of the restaurant business in Ukraine. At the same time, national experience is characterized by the adaptation of these trends to local conditions, the preservation of culinary traditions and the development of unique concepts. Analysis of international experience makes it possible to identify promising areas for the Ukrainian restaurant industry, and the study of national characteristics allows us to adapt and implement innovations taking into account the needs of the local market and consumers. Research into the development of the restaurant industry, both at the international and national levels, contributes to increasing the competitiveness of Ukrainian establishments and forming a positive image of the country.

Keywords: restaurant industry, development, automation, digitalization, strategies, technologies, brands, cuisine, innovations, marketing.

Постановка проблеми. Розвиток ресторанного господарства є важливим індикатором економічного та культурного прогресу суспільства. У сучасному світі, глобалізація та зростаючий інтерес до кулінарних традицій різних країн стимулюють динамічні зміни в цій галузі. Міжнародний досвід показує, що успіх ресторанного бізнесу залежить від багатьох факторів, зокрема від інноваційного підходу до меню, акценту на якості продуктів та обслуговування, а також від ефективного маркетингу та використання цифрових технологій. Національний досвід України підкреслює значний потенціал розвитку ресторанної сфери. Зростає кількість закладів, які пропонують страви традиційної української кухні в сучасній інтерпретації, а також запозичують кращі світові практики. Важливим аспектом є підтримка малих та середніх підприємств у ресторанній галузі, створення

сприятливого інвестиційного клімату та розвитку гастрономічного туризму. Це сприятиме не лише економічному зростанню, а й популяризації української культури та традицій у світі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасний розвиток ресторанного господарства характеризується глобалізацією, інтеграцією інноваційних технологій та зміною споживчих вподобань. Дослідження українських та зарубіжних вчених акцентують увагу на цих важливих аспектах, висвітлюючи міжнародний та національний досвід. Pine & Gilmore (1999) в праці «The Experience Economy» акцентують на важливості створення унікального досвіду для клієнта, що є важливим у персоналізації. Buhalis (2003) досліджує вплив інформаційних технологій на туристичну індустрію, включаючи ресторанний бізнес, підкреслюючи їхню роль у підвищенні ефективності та покращенні

ні обслуговування клієнтів. Telfer (2000) розглядає зв'язок між туризмом, харчуванням та місцевою економікою, підкреслюючи важливість підтримки місцевих виробників та сталого розвитку. Ritzer (2004) у «The McDonaldization of Society» розглядає вплив глобалізації на харчову промисловість та стандартизацію смаків. Дорошенко Л.С. досліджує історію української кухні та її роль у формуванні національної ідентичності. Однак, визначення основних аспектів розвитку ресторанного бізнесу в контексті міжнародного та національного досвіду потребує подальших досліджень у цьому напрямку.

Мета статті – визначення основних аспектів розвитку ресторанного бізнесу в контексті міжнародного та національного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Розвиток ресторанного господарства сьогодні характеризується динамічними змінами під впливом глобалізації, технологічного прогресу, екологічних викликів та змін у споживчих перевагах. Розглянемо ключові аспекти розвитку ресторанної індустрії на міжнародному та національному рівнях:

I. Міжнародні тенденції:

Цифровізація та технології:

- онлайн-замовлення та доставка: розвиток платформ для онлайн-замовлень їжі (Uber Eats, DoorDash, Glovo) та внутрішніх систем доставки ресторанів;
- автоматизація: впровадження роботів для приготування їжі, сервірування та прибирання;
- системи управління рестораном (RMS): використання програмного забезпечення для управління запасами, персоналом, резервуванням та маркетингом;
- персоналізація: застосування штучного інтелекту для аналізу даних про клієнтів і пропонування індивідуальних рекомендацій та акцій.

Здорове харчування та екологічність:

1. фокус на свіжих, локальних та органічних продуктах: зростання популярності концепцій «farm-to-table»;

2. вегетаріанство, веганство та інші альтернативні дієти: розширення пропозиції для людей з різними дієтичними обмеженнями;

3. екологічні ініціативи: зменшення харчових відходів, використання екологічно чистої упаковки, підтримка сталого виробництва продуктів.

Персоналізований досвід:

- інтерактивність: використання технологій для створення інтерактивного досвіду для клієнтів

(наприклад, інтерактивні столи, віртуальна реальність);

- кастомізація: можливість клієнтів змінювати страви відповідно до власних уподобань;
- емоційний зв'язок: створення унікальної атмосфери та storytelling у ресторані.

Глобалізація та культурний обмін:

- інтеграція кулінарних традицій: поєднання різних кухонь світу для створення нових, інноваційних страв;
- тематичні ресторани: створення ресторанів, присвячених певній культурі або країні;
- подорожі та гастрономічний туризм: зростання інтересу до кулінарних турів та відвідування ресторанів у різних країнах.

II. Національні особливості розвитку ресторанного господарства в Україні:

Вплив економічної ситуації:

- цінова чутливість: українські споживачі більш чутливі до ціни, ніж у багатьох інших країнах;
- адаптація до економічних криз: ресторани змушені адаптуватися до змін в купівельній спроможності населення;
- підтримка локальних виробників: зростання популярності українських продуктів та підтримка місцевого бізнесу.

Розвиток української кухні:

- відродження традиційних рецептів: популяризація українських страв та продуктів;
- сучасна інтерпретація української кухні: створення нових, інноваційних страв на основі традиційних інгредієнтів;
- бренд «Українська кухня»: формування позитивного іміджу української кухні на міжнародному рівні.

Створення унікального досвіду:

- тематичні заклади: ресторани, що відтворюють українську культуру, історію та традиції;
- залучення українських митців та ремісників: використання українських виробів ручної роботи в інтер'єрі та сервіруванні;
- створення атмосфери гостинності та родинності: надання клієнтам відчуття комфорту та зашишки.

Проблеми та виклики:

- бюрократія та регулювання: складність отримання дозволів та ліцензій;
- нестача кваліфікованого персоналу: проблема з підготовкою та утриманням кваліфікованих кухарів, офіціантів та менеджерів;

- конкуренція: велика кількість ресторанів, особливо у великих містах;

- вплив війни: зміна ланцюгів постачання, міграція населення, зниження економічної активності.

III. Стратегії для успішного розвитку ресторанів в Україні:

Фокус на якості та унікальності: пропонувати якісні продукти, оригінальні страви та унікальний досвід.

Адаптація до місцевих умов: враховувати економічну ситуацію, культурні особливості та споживчі вподобання.

Впровадження інновацій: використовувати новітні технології для покращення обслуговування, оптимізації процесів та залучення клієнтів.

Навчання та розвиток персоналу: інвестувати в навчання та розвиток працівників для забезпечення високого рівня сервісу та професіоналізму.

Активний маркетинг та просування: використовувати соціальні мережі, онлайн-платформи та інші канали для просування ресторану та залучення клієнтів.

Розвиток ресторанного господарства є складним та динамічним процесом, який потребує від підприємців адаптивності, інновацій та креативності. Враховуючи міжнародні тенденції та національні особливості, українські ресторани зможуть задовольнити потреби споживачів та досягти успіху на конкурентному ринку. Важливо зосереджуватись на якості, автентичності, екологічності та створенні унікального досвіду для клієнтів. Подальший розвиток ресторанного господарства в Україні неможливий без активної підтримки держави та створення сприятливого бізнес-середовища. Спрощення процедур ліцензування, зменшення податкового тиску, підтримка малих та середніх підприємств сприятимуть залученню інвестицій та розвитку конкуренції. Важливим фактором успіху є співпраця між рестораторами, постачальниками та освітніми закладами. Створення спільних програм навчання, обмін досвідом, організація гастрономічних фестивалів та ярмарків дадуть можливість підвищити професійний рівень працівників та популяризувати українську кухню.

Особливу увагу слід приділяти розвитку сільського туризму та гастрономічних турів. Відвідування фермерських господарств, дегустація місцевих продуктів, участь у майстер-класах з приготування традиційних страв – це чудовий спосіб познайомити туристів з українською культурою та підтримати місцевих виробників.

В умовах війни та економічної нестабільності важливим є також соціальна відповідальність ресторанів. Підтримка волонтерських організацій, надання допомоги постраждалим, використання екологічно чистих матеріалів – це не лише прояв громадянської позиції, але й спосіб залучення лояльної аудиторії.

Отже, розвиток ресторанного господарства в Україні – це багатогранний процес, який вимагає спільних зусиль підприємців, держави та суспільства. Лише враховуючи міжнародні тенденції, національні особливості та соціальні потреби, українські ресторани зможуть стати конкурентоспроможними на міжнародному ринку та здійснити свій внесок у розвиток економіки країни.

Висновки

Ресторанне господарство, як важлива складова туристичної інфраструктури та економіки країни, зазнає постійних змін під впливом глобалізації, технологічного прогресу та зміни споживчих вподобань. Дослідження сучасних аспектів розвитку цієї сфери є актуальним завданням, що потребує врахування як міжнародного, так і національного досвіду. Міжнародні тенденції, такі як акцент на екологічність, локальність продуктів, автоматизація процесів, персоналізація сервісу та використання цифрових технологій, впливають на розвиток ресторанного бізнесу в Україні. Одночасно, національний досвід характеризується адаптацією цих трендів до місцевих умов, збереженням кулінарних традицій та розвитком унікальних концепцій. Аналіз міжнародного досвіду дає можливість визначити перспективні напрямки для українського ресторанного господарства, а вивчення національних особливостей – адаптувати та впроваджувати інновації з урахуванням потреб місцевого ринку та споживачів. Дослідження розвитку ресторанного господарства, як на міжнародному, так і на національному рівнях, сприяє підвищенню конкурентоспроможності українських закладів та формуванню позитивного іміджу країни.

Список використаних джерел:

1. Балабанова Л. В. Маркетинг: підруч. 2-ге вид. перероб. і доп. К.: Знання-Прес, 2004. 645 с.
2. Бородин Н. О. Маркетинг: навч. посіб. К.: Кондор, 2007. 362 с.
3. Вадимський Ф. А., Ноджак Л. С., Колодійчук А. В. Оцінка ефективності управління системою збуту ма-

шинобудівних підприємств. Економіка промисловості. 2010. № 1. С. 119–122.

4. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Важинський Ф. А., Індус К. П. Міжнародні фінанси і фінансовий менеджмент в задачах та прикладах: навчальний посібник. Львів: Вид-во ННБК «АТБ», 2020. 161 с.

5. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Гуштан Т. В., Каганець–Гаврилко Л. П., Ярема Т. В., Брензович О. І. Міжнародний інвестиційний менеджмент: підручник. Львів: Вид-во ННБК «АТБ», 2025. 193 с.

6. Колодійчук А. В. Інноваційний розвиток промисловості: завдання управління при врахуванні умов недосконалої конкуренції: монографія. Львів: Ліра–Прес, 2015. 324 с.

7. Колодійчук А. В., Гуштан Т. В., Молнар О. С., Василюха Н. В., Чобаль Л. Ю. Міжнародні перевезення в міжнародній економіці: підручник. Львів: Вид-во ННБК «АТБ», 2021. 189 с.

8. Полторак В. А. Маркетингові дослідження: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 387 с.

9. Примак Т. О. Маркетингова політика комунікацій: навч. посіб. К.: Атіка, Ельга–Н, 2009. 328 с.

10. Сопільник Л. І., Колодійчук А. В. Теоретичні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємств. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (8). С. 183–187.

11. Сопільник Л. І., Колодійчук А. В. Управління конкурентоспроможністю машинобудівних підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (10). С. 222–227.

References:

1. Balabanova, L. V. (2004). *Marketynh [Marketing]: Textbook*. [2nd ed. rev. and ext.]. Kyiv: Knowledge Press. [in Ukrainian].

2. Borodkina, N. O. (2007). *Marketynh [Marketing]: Tutorial*. Kyiv: Condor. [in Ukrainian].

3. Vazhynskyy, F. A., Nodzhak, L. S., & Kolodiychuk, A. V. (2010). *Otsinka efektyvnosti upravlinnya systemoyu zbutu mashynobudivnykh pidpryyemstv [Assessment of the efficiency of management of the sales system of machine-building enterprises]*. *Ekonomika promyslovosti – Economy of Industry*, 1, 119–122. [in Ukrainian].

4. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., Vazhynskyy, F. A., & Indus, K. P. (2020). *Mizhnarodni finansy i finansovy menedzhment v zadachakh ta prykladakh [International finance and financial management in problems and examples]: Textbook*. Lviv: ATB Publishing. [in Ukrainian].

5. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., Hushtan, T. V., Kaganets–Havrylko, L. P., Yarema, T. V., & Brenzovych, O. I.

(2025). *Mizhnarodnyy investytsiynyy menedzhment [International investment management]: Textbook*. Lviv: ATB Publishing. [in Ukrainian].

6. Kolodiychuk, A. V. (2015). *Innovatsiynyy rozvytok promyslovosti: zavdannya upravlinnya pry vrakhuvanni umov nedoskonaloyi konkurentsiyi [Innovative development of industry: the tasks of management taking into account the conditions of imperfect competition]*. Lviv: League Press. [in Ukrainian].

7. Kolodiychuk, A. V., Hushtan, T. V., Molnar, O. S., Vasylykha, N. V., & Chobal, L. Yu. (2021). *Mizhnarodni perevezennya v mizhnarodniy ekonomitsi [International transportation in the international economy]*

8. Poltorak, V. A. (2003). *Marketynhovi doslidzhennya [Marketing research]: Tutorial*. Kyiv: Center for Educational Literature. [in Ukrainian].

9. Prymak, T. O. (2009). *Marketynhova polityka komunikatsiy [Marketing policy of communications]: Tutorial*. Kyiv: Atika, Elga–N. [in Ukrainian].

10. Sopilnyk, L. I., & Kolodiychuk, A. V. (2009). *Teoretichni aspekty upravlinnya konkurentospromozhnistyu pidpryyemstv [Theoretical aspects of enterprise competitiveness management]*. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrainy [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (8)* (pp. 183–187). [in Ukrainian].

11. Sopilnyk, L. I., & Kolodiychuk, A. V. (2009). *Upravlinnya konkurentospromozhnistyu mashynobudivnykh pidpryyemstv na suchasnomu etapi rozvytku ekonomiky Ukrainy [Management of competitiveness of machine-building enterprises at the present stage of development of Ukrainian economy]*. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrainy [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (10)* (pp. 222–227). [in Ukrainian].

Дані про авторів

Гуштан Тетяна Вікторівна,

д. е. н., доцент, завідувач кафедри менеджменту, підприємництва та торгівлі Ужгородського торговельно–економічного інституту Державного торговельно–економічного університету

e-mail: info@utei-knteu.org.ua

Талапа Стефан Юрійович,

старший викладач кафедри технології і організації ресторанного господарства Ужгородського торговельно–економічного інституту Державного торговельно–економічного університету

e-mail: info@utei-knteu.org.ua

Нетребський Олександр Андрійович,

д. т. н., професор кафедри технології і організації ресторанного господарства Ужгородського тор–

говельно-економічного інституту Державного торго-
вельно-економічного університету
e-mail: info@utei-knteu.org.ua

Data about the authors

Tetyana Hushtan,

Dr.Sci. in Economics, Associate Professor, Head of
the Department of Management, Entrepreneurship and
Trade of the Uzhhorod Trade and Economic Institute of
the State Trade and Economic University
e-mail: info@utei-knteu.org.ua

Stefan Talapa,

Senior Lecturer of the Department of Technology and
Organization of the Restaurant Industry of the Uzhhorod
Trade and Economic Institute of the State Trade and
Economic University

e-mail: info@utei-knteu.org.ua

Oleksandr Netrebskyi,

Dr.Sci. in Engineering, Professor of the Department of
Technology and Organization of the Restaurant Industry
of the Uzhhorod Trade and Economic Institute of the
State Trade and Economic University

e-mail: info@utei-knteu.org.ua

УДК 330.542:338.43–044.247(477)(4)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15624643>

КРУПСЬКИЙ В. С.

Інтеграція українського сільського господарства в європейський ринок

Предметом дослідження є інтеграція українського сільського господарства в європейський ринок.

Метою дослідження є визначення переваг, викликів та напрямків інтеграції українського сільського господарства в європейський ринок.

Методи дослідження. У статті використані діалектичний метод наукового пізнання, метод аналізу і синтезу, порівняльний метод, метод узагальнення даних.

Результати роботи. У статті визначено переваги, виклики та напрямки інтеграції українського сільського господарства в європейський ринок. Охарактеризовано інтеграцію українського сільського господарства в європейський ринок як стратегічно важливий процес, який має значний потенціал для розвитку української економіки.

Висновки. Інтеграція українського сільського господарства в європейський ринок є стратегічним пріоритетом, що надає можливості для економічного зростання України. Цей процес передбачає гармонізацію законодавства, стандартів якості та безпечності харчових продуктів з вимогами ЄС. Важливі аспекти інтеграції це: адаптація до європейських екологічних норм, підвищення продуктивності та конкурентоспроможності українських сільгоспвиробників, а також забезпечення прозорості та передбачуваності ринку. Успішна інтеграція сприятиме збільшенню експорту української сільськогосподарської продукції до ЄС, залученню інвестицій та модернізації галузі. Водночас, необхідно враховувати потенційні виклики, такі як адаптація до квот та тарифів, конкуренція з європейськими виробниками, а також забезпечення відповідності вимогам безпечності харчових продуктів. Ефективна державна підтримка, розвиток інфраструктури та співпраця з європейськими партнерами є важливими факторами успішної інтеграції українського сільського господарства в європейський ринок.

Ключові слова: сільське господарство, ринок, конкуренція, збут, сільські території, модернізація, експорт, якість, продукція.

KRUPSKYI V. S.

Integration of Ukrainian agriculture into the European market

The subject of the study is the integration of Ukrainian agriculture into the European market.

The purpose of the study is to determine the advantages, challenges and directions of the integration of Ukrainian agriculture into the European market.

Research methods. The article uses the dialectical method of scientific knowledge, the method of analysis and synthesis, the comparative method, and the method of data generalization.

Results of the work. The article identifies the advantages, challenges and directions of the integration of Ukrainian agriculture into the European market. The integration of Ukrainian agriculture into the European market is characterized as a strategically important process that has significant potential for the development of the Ukrainian economy.

Conclusions. The integration of Ukrainian agriculture into the European market is a strategic priority that provides opportunities for the economic growth of Ukraine. This process involves the harmonization of legislation, quality standards and food safety with EU requirements. Important aspects of integration are: adaptation to European environmental standards, increasing the productivity and competitiveness of Ukrainian agricultural producers, as well as ensuring transparency and predictability of the market. Successful integration will contribute to increasing exports of Ukrainian agricultural products to the EU, attracting investment and modernizing the industry. At the same time, it is necessary to take into account potential challenges, such as adaptation to quotas and tariffs, competition with European producers, and ensuring compliance with food safety requirements. Effective state support, infrastructure development and cooperation with European partners are important factors for the successful integration of Ukrainian agriculture into the European market.

Keywords: agriculture, market, competition, sales, rural areas, modernization, export, quality, products.

Постановка проблеми. Інтеграція українського сільського господарства в європейський ринок є ключовим стратегічним завданням для розвитку економіки України. Це передбачає не лише збільшення експорту сільськогосподарської продукції до країн ЄС, а й гармонізацію українських стандартів і норм з європейськими. Реалізація цієї мети потребує активної співпраці між українськими виробниками та європейськими партнерами. Необхідно адаптувати виробничі процеси до європейських вимог щодо якості, безпечності харчових продуктів та екологічності. Водночас важливо забезпечити підтримку малих та середніх фермерських господарств, які потребують допомоги в модернізації виробництва та отриманні необхідних сертифікатів. Держава повинна сприяти у створенні сприятливого інвестиційного клімату та наданні фінансової підтримки. Успішна інтеграція українського сільського господарства в європейський ринок сприятиме підвищенню конкурентоспроможності української продукції, створенню нових робочих місць та покращенню добробуту сільського населення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Інтеграція українського сільського господарства в європейський ринок є предметом активних досліджень як зарубіжних, так і українських вчених. Праці зосереджуються на аналізі можливостей та викликів, пов'язаних з цим процесом. Зарубіжні дослідники, такі як (К.Е. Фрей, С. Вермеер, Т. Естергор), акцентують увагу на необхід-

ності адаптації українських аграрних практик до європейських стандартів якості, безпеки харчових продуктів та екологічної стійкості. Вони аналізують вплив Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на торговельні потоки та конкурентоспроможність української продукції. Українські вчені, наприклад (Кропивко М.Ф., Петрашко Л.П., Шульський М.Г.), досліджують питання підвищення ефективності аграрного виробництва, модернізації інфраструктури та розвитку сільських територій. Вони розглядають перспективи залучення іноземних інвестицій та впровадження інноваційних технологій для забезпечення конкурентоспроможності на європейському ринку.

Мета статті – визначення переваг, викликів та напрямків інтеграції українського сільського господарства в європейський ринок.

Виклад основного матеріалу. Інтеграція українського сільського господарства в європейський ринок – це складний і багатогранний процес, який має значний потенціал для розвитку української економіки, але водночас пов'язаний з певними викликами. Основні аспекти цього процесу наступні:

Переваги інтеграції:

- розширення ринків збуту: українські сільгоспвиробники отримують доступ до великого і платоспроможного ринку ЄС, що дає можливість збільшити обсяги експорту та диверсифікувати ринки збуту.
- залучення інвестицій: інтеграція сприяє залученню іноземних інвестицій у сільське господар-

ство України, що дає можливість модернізувати виробництво, впроваджувати нові технології та підвищувати якість продукції.

- підвищення конкурентоспроможності: адаптація до європейських стандартів якості та безпеки продукції сприяє підвищенню конкурентоспроможності українських сільгоспвиробників на світовому ринку.
- розвиток сільських територій: збільшення доходів сільгоспвиробників та розвиток сільськогосподарського виробництва сприяють розвитку сільських територій, створенню нових робочих місць та покращенню соціальної інфраструктури.
- впровадження європейських стандартів: інтеграція передбачає впровадження європейських стандартів у сфері сільського господарства, що стосуються безпеки харчових продуктів, захисту навколишнього середовища, добробуту тварин та інших аспектів.

Виклики інтеграції:

- адаптація до європейських стандартів: українським сільгоспвиробникам необхідно адаптуватися до високих європейських стандартів якості та безпеки продукції, що потребує значних інвестицій у модернізацію виробництва та впровадження нових технологій.
- конкуренція з європейськими виробниками: українським виробникам доведеться конкурувати з більш розвиненими та субсидованими європейськими виробниками, що може бути складним завданням, особливо для малих і середніх фермерських господарств.
- захист внутрішнього ринку: необхідно забезпечити захист внутрішнього ринку від неконтрольованого імпорту сільгосппродукції з ЄС, який зможе завдати шкоди вітчизняним виробникам.
- адміністративні бар'єри: існують адміністративні бар'єри, які ускладнюють експорт української сільгосппродукції до ЄС, такі як складні процедури сертифікації та митного оформлення.
- нестабільність політичної та економічної ситуації: політична та економічна нестабільність в Україні зможе негативно вплинути на процес інтеграції сільського господарства в європейський ринок.

Основні напрямки інтеграції:

- гармонізація законодавства: необхідно гармонізувати українське законодавство у сфері сільського господарства з європейським, зокрема, у питаннях безпеки харчових продуктів, захисту навколишнього середовища, добробуту тварин та інших аспектах.

- модернізація виробництва: необхідно модернізувати сільськогосподарське виробництво, впроваджувати нові технології та покращувати якість продукції, щоб відповідати європейським стандартам.

- розвиток інфраструктури: необхідно розвивати транспортну та логістичну інфраструктуру, щоб забезпечити ефективний експорт української сільгосппродукції до ЄС.

- підтримка сільгоспвиробників: необхідно надавати державну підтримку сільгоспвиробникам, особливо малим і середнім фермерським господарствам, щоб допомогти їм адаптуватися до європейських стандартів та підвищити конкурентоспроможність.

- інформування та навчання: необхідно інформувати сільгоспвиробників про можливості та виклики інтеграції в європейський ринок, а також проводити навчання з питань європейських стандартів та технологій.

Інтеграція українського сільського господарства в європейський ринок – це стратегічно важливий процес, який має значний потенціал для розвитку української економіки. Однак, для успішної інтеграції необхідно подолати низку викликів, зокрема, адаптуватися до європейських стандартів, підвищити конкурентоспроможність та захистити внутрішній ринок. Успішна інтеграція потребує скоординованих зусиль з боку держави, сільгоспвиробників, науковців та інших зацікавлених сторін.

Інтеграція українського сільського господарства в європейський ринок відкриває значні перспективи для розвитку національної економіки. З одного боку, це доступ до великого ринку з високими стандартами якості та платоспроможності. З іншого – необхідність адаптації до європейських норм та правил, що вимагає модернізації виробництва та впровадження інноваційних технологій.

Важливим аспектом є підвищення конкурентоспроможності української продукції. Це передбачає не лише збільшення обсягів виробництва, а й покращення якості, безпечності та екологічності. Важливим є розвиток органічного землеробства та виробництва продуктів з доданою вартістю, які мають попит на європейському ринку.

Процес інтеграції також потребує підтримки держави, зокрема, у вигляді фінансової допомоги, спрощення регуляторних процедур та сприяння розвитку інфраструктури. Необхідно

активізувати співпрацю з європейськими партнерами для обміну досвідом та залучення інвестицій. Успішна інтеграція українського сільського господарства в європейський ринок стане важливим фактором економічного зростання та підвищення добробуту населення.

Висновки

Інтеграція українського сільського господарства в європейський ринок є стратегічним пріоритетом, що надає можливості для економічного зростання України. Цей процес передбачає гармонізацію законодавства, стандартів якості та безпечності харчових продуктів з вимогами ЄС. Важливі аспекти інтеграції це: адаптація до європейських екологічних норм, підвищення продуктивності та конкурентоспроможності українських сільгоспвиробників, а також забезпечення прозорості та передбачуваності ринку. Успішна інтеграція сприятиме збільшенню експорту української сільськогосподарської продукції до ЄС, залученню інвестицій та модернізації галузі. Водночас, необхідно враховувати потенційні виклики, такі як адаптація до квот та тарифів, конкуренція з європейськими виробниками, а також забезпечення відповідності вимогам безпечності харчових продуктів. Ефективна державна підтримка, розвиток інфраструктури та співпраця з європейськими партнерами є важливими факторами успішної інтеграції українського сільськогосподарства в європейський ринок.

Список використаних джерел:

1. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Каганець-Гаврилко Л. П., Гуштан Т. В., Крамченко Р. А. Конкурентні технології в міжнародній економіці: підручник. Львів: Вид-во ННБК «АТБ», 2023. 184 с.
2. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Лазур С. П., Важинський Ф. А. Міжнародна економіка в таблицях, схемах, формулах, задачах і прикладах: навчальний посібник. Львів: Вид-во ННБК «АТБ», 2019. 258 с.
3. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Важинський Ф. А., Індус К. П. Міжнародні фінанси і фінансовий менеджмент в задачах та прикладах: навчальний посібник. Львів: Вид-во ННБК «АТБ», 2020. 161 с.
4. Гаврилко П. П., Лалакулич М. Ю., Колодійчук А. В. Основні фактори виникнення кризових явищ на промислових підприємствах. Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. 2012. Вип. 22 (4). С. 158–164.

5. Колодійчук А. В. Інноваційний розвиток промисловості: завдання управління при врахуванні умов неідеальної конкуренції: монографія. Львів: Ліга-Прес, 2015. 324 с.

6. Колодійчук А. В. Інформація як фактор інноваційного розвитку економіки. Формування ринкових відносин в Україні. 2012. № 5/1(132). С. 58–62.

7. Колодійчук А. В., Гуштан Т. В., Молнар О. С., Василиха Н. В., Чобаль Л. Ю. Міжнародні перевезення в міжнародній економіці: підручник. Львів: Вид-во ННБК «АТБ», 2021. 189 с.

8. Колодійчук А. В., Пісний В. М. Особливості функціонування машинобудівних підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (13). С. 172–178.

9. Колодійчук А. В., Пісний В. М., Семчук Ж. В. Сутність інновацій, структура та основні етапи інноваційного процесу. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (9). С. 191–196.

10. Мацібора Т. В. Інвестиційне забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств. Економіка АПК. 2019. № 2. С. 66–72.

11. Якименко І. Л., Петрашко Л. П., Димань Т. М., Салавор О. М., Шаповалов Є. Б., Галабурда М. А., Ничик О. В., Мартинюк О. В. Стратегія сталого розвитку: Європейські горизонти: підручник. К.: НУХТ, 2022. 337 с.

12. Grodzicki T., Jankiewicz M. The role of the common agricultural policy in contributing to jobs and growth in EU's rural areas and the impact of employment on shaping rural development: Evidence from the Baltic States. PLoS ONE. 2022. Vol. 17. URL: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0262673>

References:

1. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., Kahanets-Havrylko, L. P., Hushtan, T. V., & Kramchenko R. A. (2023). Konkurentni tekhnolohiyi v mizhnarodniy ekonomitsi [Competitive technologies in the international economy]: Textbook. Lviv: ATB Publishing. [in Ukrainian].
2. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., Lazur, S. P., & Vazhynskyy, F. A. (2019). Mizhnarodna ekonomika v tablyttsyakh, skhemakh, formulakh, zadachakh i prykladakh [International Economics in Tables, Schemes, Formulas, Problems and Examples]: Textbook. Lviv: ATB Publishing. [in Ukrainian].
3. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., Vazhynskyy, F. A., & Indus, K. P. (2020). Mizhnarodni finansy i finansovyy menedzhment v zadachakh ta prykladakh [International finance and financial management in problems and examples]: Textbook. Lviv: ATB Publishing. [in Ukrainian].

4. Havrylo, P. P., Lalakulych, M. Yu., & Kolodiychuk, A. V. (2012). Osnovni factory vynynennya kryzovykh yavlyshch na promyslovykh pidpryyemstvakh [The main factors of emergence of crisis phenomena in industrial enterprises]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 22 (4) (pp. 158–164). [in Ukrainian].

5. Kolodiychuk, A. V. (2015). Innovatsiynyy rozvytok promyslovosti: zavdannya upravlinnya pry vrakhuvanni umov nedoskonaloyi konkurentsii [Innovative development of industry: the tasks of management taking into account the conditions of imperfect competition]. Lviv: League Press. [in Ukrainian].

6. Kolodiychuk, A. V. (2012). Informatsiya yak faktor innovatsiynoho rozvytku ekonomiky [Information as a factor of innovation development of the economy]. In *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini* [Formation of market relations in Ukraine]: Vol. 5/1 (132) (pp. 58–62). [in Ukrainian].

7. Kolodiychuk, A. V., Hushtan, T. V., Molnar, O. S., Vasylykha, N. V., & Chobal, L. Yu. (2021). Mizhnarodni perevezennya v mizhnarodniy ekonomitsi [International transportation in the international economy]: Textbook. Lviv: ATB Publishing [in Ukrainian].

8. Kolodiychuk, A. V., & Pisnyy, V. M. (2009). Osoblyvosti funktsionuvannya mashynobudivnykh pidpryyemstv na suchasnomu etapi rozvytku ekonomiky Ukrayiny [Features of functioning of machine-building enterprises at the current stage of development of the economy of Ukraine]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (13) (pp. 172–178). [in Ukrainian].

9. Kolodiychuk, A. V., Pisnyy, V. M., & Semchuk, Zh. V. (2009). Sutnist' innovatsiy, struktura ta osnovni etapy innovatsiynoho protsesu [The essence of innovation, the

structure and the main stages of the innovation process]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (9) (pp. 191–196). [in Ukrainian].

10. Matsybora, T. V. (2019). Investytsiynne zabezpechennya rozvytku sil'skohospodars'kykh pidpryyemstv [Investment support for the development of agricultural enterprises]. *Ekonomika APK – Economics of the Agricultural Complex*, 2, 66–72. [in Ukrainian].

11. Yakymenko, I. L., Petrashko, L. P., Dyman, T. M., Salavator, O. M., Shapovalov, Ye. B., Halaburda, M. A., Nychyk, O. V., & Martynyuk, O. V. (2022). Stratehiya staloho rozvytku: Yevropeys'ki horyzonty [Sustainable Development Strategy: European Horizons]: Textbook. Kyiv: National University of Food Technology. [in Ukrainian].

12. Grodzicki, T., & Jankiewicz, M. (2022). The role of the common agricultural policy in contributing to jobs and growth in EU's rural areas and the impact of employment on shaping rural development: Evidence from the Baltic States. *PLoS ONE*, 17. Retrieved from <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0262673>

Дані про автора

Крупський Віталій Станіславович,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Заклад вищої освіти "Львівський університет бізнесу та права"

e-mail: VitalO6@ukr.net

Data about the author

Vitaliy Krupskyi,

Ph.D. of Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Lviv University of Business and Law

e-mail: VitalO6@ukr.net

ЗМІСТ

Макроекономічні аспекти сучасної економіки

ПІТЮЛИЧ М. М., ТИМЧАК М. В., МІНКОВИЧ В. Т. Митні органи України: завдання та структура управління.....	5
ХОДЖАЯН А. О., ОБУХОВ І. Є. Ефект перенесення процентних ставок в Україні: перспективи розвитку трансмісійних каналів	9
МАЛИХІНА О. М., МОВЧАН М. М., БОРОДАВКА О. В., ГУРА О. Д. Інституційні, економічні та функціонально-операційні імперативи адміністрування діяльністю підприємства-девелопера в будівництві	16
РУДЕНКО Р. М. Страхування інвестицій: механізми захисту від воєнних ризиків в Україні	29
ШІРІНЯН Л. В., ШІРІНЯН А. А. Фінансові інструменти небанківських фінансових установ VS інструменти фінансового регулювання ринку фінансових послуг	36
ПЕТРУХА Н. М., ВОВКОВИЧ Ю. В., МОВСЕСЯН А. С., ОКСЕНЧУК Р. О. Використання міжнародного досвіду управління змінами для розробки інструментів вибору стратегій будівельного підприємства.....	45
ПОКОЛЕНКО В. О., ПОЛЗІКОВ М. О., НІКОЛАЙКО Д. М., ЄЛІН В. В. Математично-економічне моделювання стадій, бізнес-процесів та механізмів ухвалення рішень у контексті стратегічних змін будівельних підприємств-стейкхолдерів	55
БОЙКО І. В. Державні фінансові інструменти підтримки розвитку переробної промисловості.....	64
СІБІКОВСЬКИЙ О. В., МАКЕЕВ Д. С., ГЕРАСИМЧУК О. В., ГЕРАСИМЧУК Я. В. Економічні, управлінські та інформаційні модулі гармонізації ключових аспектів сучасного будівельного девелопменту у процесі стратегічного управління змінами будівельного підприємства.....	75
БЕССОНОВ Р. О. Потенціал розвитку підприємств легкої промисловості у фокусі інтеграції України до ЄС	88

Інноваційно-інвестиційна політика

ЧУПРИНА Ю. А., МАТВЕЇВ В. В., ШЛАПАК О. Г., ПОЛЗІКОВ М. О. Багатовимірний вплив етапів життєвого циклу будівельних проєктів на ефективність управління інноваційними стратегіями підприємств-стейкхолдерів.....	98
СТУДІНСЬКА Г. Я. Дискурс щодо інноваційності, безпеки та громадського сприйняття ГМО	110
ГРАБЧАК Д. В., АНАНКО Є. І., ЛОГАЧОВ Т. В., ГРОГОЛЬ В. Я. Ключові чинники моніторингу та учасники цільового проєкту стратегічних інновацій у будівельному підприємстві.....	121
ПРИХОДЬКО Д. О., ЛЕГКОВ В. В., ОСТАПЕНКО І. І., БОДЯНСЬКИЙ О. В. Формування структурно-функціональної моделі вартості життєвого циклу стратегічних інновацій будівельного підприємства на основі концепцій VBM та Activity-Based Costing	135
ІВАХНЕНКО І. С., ЧУРИЛО М. М., КУЗЬМІН Т. Р., ГИРЯ В. М. Інвестиційно-будівельний проєкт як тимчасова операційна структура та стратегічна бузнес-одиниця девелопера	147
ВАСИЛЬЧАК С. В., СОЛОВІЙ С. Б., ДУБИНА М. П., МАРЦИНОВСЬКИЙ В. В. Удосконалення управління конкурентоспроможністю бізнес-структур торговельної галузі в Україні в умовах цифрової економіки, розвитку штучного інтелекту та інтеграційних процесів.....	158

Економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності

ДЯТЛОВА В. В., МАЛІЧ Л. А., ЄРОХІНА Д. О. Управління якістю як чинник антикризового розвитку: фокус на експорт	166
ЧУПРИНА Х. М., МИКИТЧЕНКО Б. А., ТИЩЕНКО М. І., ДОВГОПОЛОВ В. Ю. Організаційно-структурна підтримка, командний менеджмент та контролінг життєвого циклу стратегічних ініціатив у будівельних підприємствах.....	174
ПОПРОЗМАН О. І., МИХАЙЛОВ А. П., ОПАНАСЕНКО О. М. Системні аспекти функціонування логістичного менеджменту підприємства	186
РИЖАКОВА Г. М., ЯКИМЧУК Т. В., ІВІНСЬКИЙ Є. М., СЕДІНКІН О. В. Використання сучасних прикладних платформ для подолання опору змінам у процесі реалізації стратегічних трансформацій у будівельному підприємстві	193
КРАМЧЕНКО Р. А. Формування системи підготовки фахівців для сфери туризму.....	205
ШПАКОВ А. В., ЛИТАРЕВ О. Г., БІЛОУС Б. В., САРГСЯН В. Г. Оцінювальні показники реалізації проєкту стратегічних перетворень у будівельному підприємстві	211
СТЕЛЬМАХ О. В., БОДЯНСЬКИЙ О. В., ГЕГА С. Ю., КРИВУЦЕНКО С. Ф. Теоретичний аналіз впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на операційну діяльність будівельного девелопера	224
ГОРБАЧ М. В., КОВАЛЬ І. А., МУХІН А. А., ГУРА Є. Д. Розвиток ключових понять у девелопменті будівельних проєктів: структура змісту та напрями змін.....	238

Регіональна економіка

ГУШТАН Т. В., ТАЛАПА С. Ю., НЕТРЕБСЬКИЙ О. А. Сучасні аспекти розвитку ресторанного господарства: міжнародний та національний досвід	253
КРУПСЬКИЙ В. С. Інтеграція українського сільського господарства в європейський ринок.....	258

CONTENT

Macro-economic aspects of modern economy

PITYULYCH M. M., TYMCHAK M. V., MINKOVYCH V. T. Customs authorities of Ukraine: tasks and management structure	5
KHODZHAIAN A. O., OBUKHOV I. Ye. Interest Rate Pass-Through in Ukraine: An Outlook on Transmission Channels Development.....	9
MALYKHINA O. M., MOVCHAN M. M., BORODAVKA O. V., HURA O. D. The institutional, economic, and functional-operational imperatives of administering the activities of a development company in construction	16
RUDENKO R. M. Investment insurance: mechanisms for protection against war risks in Ukraine	29
SHIRINYAN L. W., SHIRINIAN A. A. Financial Instruments of non-banking financial institutions VS financial regulatory tools in the financial services market.....	36
PETRUKHA N. M., VOVKOVYCH Yu. V., MOVSESYAN A. S., OKSENCHUK R. O. Utilizing international change management experience for developing tools for construction enterprise strategy selection.....	45
POKOLENKO V. O., POLZIKOV M. O., NIKOLAYKO D. M., YELIN V. V. Mathematical and economic modeling of stages, business processes, and decision-making mechanisms in the context of strategic changes in construction enterprises-stakeholders	55
BOYKO I. V. State financial instruments to support the development of the processing industry.....	64
SIBIKOVSKIY A. V., MAKEIEV D. S., HERASYMCHUK O. V., HERASYMCHUK Ya. V. Economic, management and information modules for harmonization of key aspects of modern construction development in the process of strategic management of changes in a construction enterprise	75
BESSONOV R. O. Development potential of light industry enterprises in the context of Ukraine's integration to the European Union	88

Innovation and investment policy

CHUPRYNA I. A., MATVEYEV V. V., SHLAPAK O. H., POLZIKOV M. O. Multidimensional impact of construction project lifecycle stages on the efficiency of managing innovation strategies of stakeholder enterprises.....	98
STUDINSKA G. Ya. Discourse regarding innovation, security and public perception of GMOs	110
HRABCHAK D. V., ANANKO Ye. I., LOGACHOV T. V., GROHOL V. Ya. Key factors of monitoring and participants of the targeted project of strategic innovations in the construction enterprise.....	121
PRYKHODKO D. O., LEGKOV V. V., OSTAPENKO I. I., BODIANSKYI O. V. Formation of a structural-functional model of the life cycle cost of strategic innovations in a construction enterprise based on the concepts of VBM and Activity-Based Costing	135
IVAKHNENKO I. S., CHURYLO M. M., KUZMIN T. R., HYRIA V. M. Investment and construction project as a temporary operational structure and a strategic business unit of a developer.....	147
VASYLCHAK S. V., SOLOVIY S. B., DUBYNA M. P., MAPЦИHOBCЬКИЙ B. B. Improving the management of the competitiveness of business structures in the trade industry in Ukraine in the conditions of the digital economy, development of artificial intelligence and integration processes.....	158

Economic problems of development of branches and types of economic activity

DIATLOVA V. V., MALICH L. A., YEROKHINA D. O. Quality management as a factor of anti-crisis development: focus on exports	166
CHUPRYNA K. M., MYKYTCHENKO B. A., TYSHCHENKO M. I., DOVGOPOLOV V. Yu. Organizational-structural support, team management, and controlling the life cycle of strategic initiatives in construction enterprises.....	174
POPROZMAN O. I., MYKHAILOV A. P., OPANASENKO O. M. Systemic aspects of the functioning of the logistics management of an enterprise	186
RYZHAKOVA G. M., YAKYMCHUK T. V., IVINSKYI IE. M., OLEKSANDR S. V. The use of modern applied platforms to overcome resistance to change in the process of implementing strategic transformations in a construction company	193
KRAMCHENKO R. A. Formation of a system of training specialists for the tourism sector	205
SHPAKOV A. V., SARHSIAN V. G., BILOU B. V., LYTAREV A. G. Evaluation indicators of the implementation of strategic transformation projects in a construction enterprise	211
STELMAKH O. V., BODIANSKYI O. V., GEGA S. Yu., KRYVUSHCHENKO S. F. Theoretical analysis of the influence of internal and external factors on the operational activities of a construction developer.....	224
HORBACH M. V., KOVAL I. A., MUKHIN A. A., HURA Ye. D. Development of key concepts in construction project development: structure, content, and directions of change.....	238

Development of a regional economic

HUSHTAN T. V., TALAPA S. Yu., NETREBSKYI O. A. Modern aspects of the development of the restaurant industry: international and national experience	253
KRUPSKIY V. S. Integration of Ukrainian agriculture into the European market.....	258

До авторів збірника

Шановні автори!

*Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки
приймає до друку у збірнику
«Формування ринкових відносин в Україні» статті з економічної тематики*

При подачі статті до редакції необхідно оформити її за поданими нижче правилами, а також ретельно перевірити текст на предмет виявлення граматичних, орфографічних, стилістичних та інших помилок.

1. Стаття подається мовою оригіналу (українською, або англійською). Якщо стаття написана англійською мовою, необхідно надіслати її переклад (українською мовою).
2. Стаття має відповідати тематичній спрямованості збірника.
3. Обов'язковими є рецензії фахівця (доктора наук) у відповідній галузі науки.
4. Стаття має містити: Бібліографічний показник УДК.
5. Відомості про автора: прізвище, ім'я, по– батькові (автора повністю), вчений ступінь, ORCID, місце роботи, посада, e–mail, контактний телефон розміщуються в кінці статті двома мовами (українська, англійська).
- 6 Назва статті має бути коротка, але максимально точно відображати досліджувану проблему. Назва статті подається без використання вузькоспеціалізованих скорочень.
7. Анотація структурована 1800–2000 знаків двома мовами (українська, англійська), де чітко сформульовано головну ідею статті та обґрунтовано її актуальність.

Загальна структура анотації повинна містити:

- актуальність теми дослідження;
- постановка проблеми;
- постановка мети і завдань дослідження;
- метод або методологія дослідження;
- презентація основного матеріалу (результати дослідження);
- галузь застосування результатів;
- висновки за статтею;
- ключові слова на двох мовах до 10 слів (українська, англійська).

Текст статті повинен містити такі елементи:

- постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими чи практичними завданнями;
- аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор;
- формування цілей статті (постановка завдання);
- виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
- висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку;
- список використаних джерел;
- references (для транслітерації українського тексту на латиницю використовується безкоштовний сайт <http://www.slovnyk.ua/services/translit.php> (вибираємо варіант «американська»)).

8. Обсяг – від 10 до 18 сторінок, формату А4 через інтервал 1,5. Поля: верхнє, нижнє, ліве, праве – 2 см. Абзац – 5 знаків. Шрифт: Arial, розмір – 12. Мова – українська, англійська.
9. Статті, таблиці та формули мають виконуватися у редакторі Microsoft Word, якщо стаття містить формули, вони мають бути набрані у редакторі формул Microsoft Equation, який вбудований в усі версії програми Word.
10. Якщо стаття містить графіки чи діаграми, вони повинні бути представлені як згруповані об'єкти.
11. Зноски в документі мають бути оформлені за допомогою вбудованих функцій програми Word.
12. Назви файлів мають відповідати прізвищам авторів (англійською).
13. Статті надаються на електронному носії.
14. Посилання на джерела інформації є обов'язковими. Джерела подаються в кінці статті з основними вимогами до бібліографічних описів. Нумерація джерел вздовж тексту.
15. У разі невиконання вищевказаних вимог редакція не приймає статей до друку.

Відповідальність за достовірність даних, наведених у статті, несе її автор та науковий керівник.

Редакція наукового збірника не несе відповідальності за авторські права статей, що подаються до друку.

Довідки за телефонами: (096) 309 42 80 e–mail: zbornik@ukr.net . <http://ndiime.org.ua>

To the authors of the collection!

Dear authors!

*State Research Institute of Informatization and Economic Modeling
accepts economic articles for printing in the scientific collection
«Market Relations Development in Ukraine»*

When submitting an article to the editorial board, it is necessary to compose it according to the following rules, as well as carefully check the text to detect grammar, spelling, stylistic and other errors.

1. The article is submitted in the original language (Ukrainian or English). If the article is written in English, it is necessary to send its translation (in Ukrainian).
2. The article should correspond to the thematic orientation of the collection.
3. A review by a specialist (Doctor of Science) in the relevant field of science is mandatory.
4. The article must contain: UDC bibliographic index.
5. Information about the author: surname, first name, patronymic (author,s full name), academic degree, ORSID, place of work, position, e-mail, contact phone are placed at the end of the article in two languages (Ukrainian, English).
6. The title of the article should be short, but reflect the researched problem as accurately as possible. The title of the article is given without the use of highly specialized abbreviations.
7. The abstract is structured in 1800–2000 characters in two languages (Ukrainian, English), where the main idea of the article is clearly formulated and its relevance is substantiated.

The general structure of the abstract should contain:

- *relevance of the research topic;*
- *formulation of the problem;*
- *setting the goal and objectives of the research;*
- *research method or methodology;*
- *presentation of the main material (research results);*
- *the field of application of the results;*
- *conclusions on the article;*
- *keywords in two languages up to 10 words (Ukrainian, English).*

The text of the article should contain the following elements:

- *problem statement in general and its connection with important or practical tasks;*
- *analysis of the latest research and publications in which the solution to this problem was initiated and on which the author relies;*
- *formation of the goals of the article (setting the task);*
- *presentation of the main material of the research with a full justification of the obtained scientific results;*
- *conclusions from this study and prospects for further exploration in this direction;*
- *list of used sources;*
- *references (for the transliteration of the Ukrainian text into Latin, the free site <http://www.slovnyk.ua/services/translit.php> is used (select the «American» option).*

8. Volume – from 10 to 18 pages, format A4 in interval 1,5. Fields: top, bottom, left, right – 2 cm. Paragraph – 5 characters. Font: Arial, size – 12. Language – Ukrainian, English.
9. Articles, tables and formulas must be executed in the Microsoft Word editor, if the article contains formulas, they must be typed in the Microsoft Equation formula editor, which is built into all versions of the Word program.
10. If the article contains graphs or charts, they should be presented as grouped objects.
11. Footnotes in the document must be formatted using the built-in functions of the Word program.
12. File names must correspond to authors, surnames (in English).
13. Articles are provided on an electronic medium.
14. References to sources of information are mandatory. Sources are provided at the end of the article with basic requirements for bibliographic descriptions. Numbering of sources along the text.
15. If the above requirements are not met, the editors will not accept articles for publication.

The responsibility for the reliability of the data given in the article is borne by its author and scientific supervisor. The editors of the scientific collection are not responsible for the copyright of the articles submitted for publication.

Information by phone: (096) 309 42 80 e-mail: zbornik@ukr.net. <http://ndiime.org.ua>

Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Збірник наукових праць

№3 (286) 2025 р.

Періодичність – щомісячник

Головний редактор Студінська Г.Я.
Комп'ютерна верстка та дизайн Сердюк В.Л.

Підписано до друку 28.03.2025 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний
Ум. друк. аркушів 31,15.
Гарнітура Europe. Наклад 100 прим.

Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки
Свідоцтво про державну реєстрацію: Серія КВ 22545–12443ПР від 20.02.2017 р.
Адреса редакції: 01014, м. Київ, бул. Дружби Народів, 38
<http://dndiime.org.ua/>, e-mail: zbornik@ukr.net

State Research Institute of Informatization and Economic Modeling

MARKET RELATIONS DEVELOPMENT IN UKRAINE

Collection of scientific works

No.3 (286) 2025

Frequency – monthly

Editor-in-Chief G. Studinska

Computer design and design V.Serdyuk

Signed for printing on 28.03.2025.

Format 60*84. 1/8. Paper offset

Conditional Printed Sheets 31,15.

Headset Europe. Circulation 100 copies

State Research Institute of Informatization and Economic Modeling

Certificate of state registration of printed mass media

Series KV 22545–12445PR from 02.20.2017

Editorial address, 01014, m. Kyiv, bul. Druzhby Narodiv, 38

<http://dndiime.org.ua/>, e-mail: zbornik@ukr.net